

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**1947 BASININA GÖRE TÜRKİYE’DE
İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİLERİ**

Doktora Tezi

Bahar ŞENTÜRK ACAR

Danışman
Prof. Dr. Fahri SAKAL

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Bahar ŞENTÜRK ACAR tarafından, **Prof. Dr. Fahri SAKAL** danışmanlığında hazırlanan “**1947 BASININA GÖRE TÜRKİYE’DE İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİLERİ**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 03.02.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Fahri SAKAL Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. Yavuz BAYRAM Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BAKAN Hitit Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Nazlı MURZİOĞLU Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Hasan BARLAK Sinop Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım doktora tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklarda gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurunun Enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

01 /01 / 2023

Bahar ŞENTÜRK ACAR

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: 1947 BASININA GÖRE TÜRKİYE'DE İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİLERİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 01.01.2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 12

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

01 /01 / 2023

Prof. Dr. Fahri SAKAL

ÖZET

1947 BASININA GÖRE TÜRKİYEDE İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİLERİ

Bahar ŞENTÜRK ACAR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Doktora, Ocak/2023

Danışman: Prof. Dr. Fahri SAKAL

Çok partili sisteme geçiş ile birlikte basında iktidar ve muhalefet ilişkileri üzerine ciddi derecede yazıların yayınlandığı görülür. 1945-1946 yılları arasında tek parti iktidarının basın üzerindeki baskıları nispeten kaldırılrsa da muhalefetin eleştirileri şiddetlenince basını denetleme isteği görülmüştür. Demokrat Parti'nin I. Büyük Kongresinde almış olduğu kararlar ve bu kararları uygulama çabaları iktidar-muhalefet ilişkilerini gergin bir safhaya sokmuştur. Bu gergin safhanın yaşanmasında Başbakan Recep Peker'in Demokrat Parti üzerinde kurmaya çalıştığı baskının rolü yadsınamayacak derecede büyüktür. Recep Peker'in politikalarına karşı Demokrat Parti daha dinamik ve cüretkârca davranmıştır.

12 Temmuz Beyannamesi'nin yayınlanması, Peker Hükümeti'nin istifası ve Hasan Saka Hükümeti'nin kurulması iktidar-muhalefet ilişkilerinde yumuşama devresinin başlamasına zemin hazırlamıştır. 1947 yılının sonuna kadar basında nispeten iktidar-muhalefet ilişkilerinde bir yumuşama görülmeye başlansa da Demokrat Parti'nin, CHP Hükümeti'ni 12 Temmuz Beyannamesi'ni uygulamak istememesi ile ilgili suçlaması, 1947 yılının son zamanlarında yapılan 1948 bütçe görüşmelerinde sert eleştirilerde bulunup bütçe aleyhinde oy kullanmaları iktidar-muhalefet ilişkilerini tekrardan gergin bir safhaya sokmuştur. Savaş sonrası ortaya çıkan ekonomik problemler, karşılıklı komünizm suçlamaları, seçimler, iktidar ve muhalefet liderlerinin ülke içindeki seyahatleri, Sovyet istekleri, Amerikan yardımları, 12 Temmuz Beyannamesi, bazı milletvekillerinin vekilliklerinin düşürülmesi, tek parti yönetimine sıkı sıkı bağlı olan yöneticilerin muhalif halka uyguladığı haksız davranışların etkileri gibi olaylar 1947 yılının siyasi hayatına yön vermiştir. 1947 Basını detaylı incelendiğinde, ülke içindeki siyasi olaylarda iktidar ve muhalefet yanlısı basının birbirlerini eleştirdiği, ancak genel anlamda dış politika ile ilgili konularda ortak düşüncelere sahip oldukları görülmüştür.

Bu çalışmada Akşam, Ulus, Tasvir, Cumhuriyet, Son Posta, Vatan, Vakit, Türk Dili, Türkiye, Türk Sözü, Yeni Sabah, Zonguldak, Hergün ve Çorum gazeteleri incelenerek hem iktidar hem de muhalefet yanlısı basının ülke siyasetindeki etkileri ortaya çıkarılmıştır. Basında çıkan haberlerin doğru olup olmadığını kanıtlama ve basının eksik kaldığı konularda detaylı bilgilendirme yapılması amacıyla TBMM Tutanakları ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinden de yararlanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İktidar, Muhalefet, Bütçe, 12 Temmuz Beyannamesi, Demokrat Parti

ABSTRACT

POWER-OPPOSITION RELATIONS IN TURKEY ACCORDING TO THE 1947

PRESS

Bahar ŞENTÜRK ACAR
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of History
Ph.D., January/2023
Supervisor: Prof. Dr. Fahri SAKAL

With the transition to the multi-party system, it has been seen that serious articles on the relations of power and opposition were published in the press. Although the pressures of the single-party government on the press were relatively removed between the years 1945 and 1946, when the criticism of the opposition intensified, the desire to control the press emerged. The decisions taken by the Democratic Party in its First Great Congress and its efforts to implement these decisions put the power-opposition relations into a tense phase. The role of the pressure that the Prime Minister Recep Peker tried to establish on the Democratic Party in this tense phase was undeniably great. The Democratic Party acted more aggressively against the policies of Recep Peker.

The publication of the 12 July Declaration, the resignation of Peker's Government and the establishment of Hasan Saka's Government paved the way for the detente period in the power-opposition relations. Although a detente in the power-opposition relations began to be seen relatively in the press until the end of 1947, the Democratic Party's accusation of the Government of Republican People's Party not wanting to implement the 12 July Declaration, their saying that the bill in the 1948 budget negotiations held in late 1947 was insufficient, and their harsh criticism and voting against the budget put the power-opposition relations into a tense phase again. The events such as the economic problems that emerged after the war, mutual accusations of communism, elections, the visits of the power and opposition leaders within the country, Soviet demands, American aid, the 12 July Declaration, the dismissal of some of the deputies, and the effects of the unjust behavior of the administrators who were closely connected to the single-party rule to the opposition people shaped the political life of 1947. When the press of 1947 has been examined in detail, it has been seen that the pro-power and pro-opposition press wrote articles criticizing each other in the political events in the country, while they had common thoughts on issues related to foreign policy in general.

In this study, the newspapers Akşam, Ulus, Tasvir, Cumhuriyet, Son Posta, Vatan, Vakit, Türk Dili, Türkiyeolu, Türk Sözü, Yeni Sabah, Zonguldak, Hergün and Çorum were examined and the effects of both the pro-power and the pro-opposition press on the politics of the country were revealed. In order to prove the accuracy of the news in the press and to provide detailed information on the issues that the press lacked, the Parliamentary Minutes and the documents of the Prime Ministry Republic Archive were also used.

Keywords: Power, Opposition, Budget, 12 July Declaration, Democratic Party

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Türkiye’de kalıcı olarak çok partili hayata geçişte önemli bir yere sahip olan Demokrat Parti, kurulduğu 1946 yılından itibaren CHP’ye karşı 1950 yılına kadar muhalefet görevini yerine getirmiştir. 1946 seçimlerinde bastırılmış bir muhalefet izlenimindeyken 1947 yılında saldırgan muhalefet rolüne bürünmüştü. Bu role bürünmelerinin ana sebebi Recep Peker’in saldırgan tutumuna aynı sertlikle karşılık vermeleri etkili olmuştur. 1947 yılında çoğunlukla ezeli rekabet içinde hareket eden iktidar ve muhalefetin nadiren de olsa bazı noktalar üzerinde ortak hareket ettikleri görülmüştür. Dış politika konusunda iki partide birbirleriyle çekişme içinde olmamakla birlikte, asıl tartışmaların yaşandığı noktalar sıkıyönetim kanunu, seçim kanunu, cumhurbaşkanının parti başkanlığından ayrılması gerektiği konuları üzerinde olmuştur. Bu konular üzerindeki tartışmalar iktidarı bir hayli yıpratmıştır. Konularla ilgili olarak iktidara yakın gazeteler DP’yi suçlarken, DP’ye yakın gazeteler ise iktidarı ve CHP’yi suçlamışlardır. Gergin ilişkilerin bitirilmesi gayesiyle Cumhurbaşkanının yayınlamış olduğu 12 Temmuz Beyannamesi bir nebze olsa da iktidar-muhalefet ilişkilerinin yumuşamasını sağlamış. Fakat bu beyanname CHP’nin kendi içinde gruplaşmasına neden olmuştur. Bu gruplaşmaların ana faktörü gösterilen Recep Peker başbakanlıktan istifa etmek zorunda kalmış ve CHP içinde kendisini destekleyen aşırıların sesi olarak hükümete resmen muhalif gibi görünmüştür. Basında bu konu çoğunlukla Recep Peker’in başbakanlıktan ayrılışının isabetli bir karar olduğu şeklinde değerlendirilmiştir. Basın Meclisin tatil süreçlerinde iki partinin yöneticilerinin yurt içi seyahatleri, Cumhurbaşkanın araştırma gezilerinde yapmış olduğu konuşmaları satırlarına taşımıştır. 1947 Yılında muhalefet ve iktidar arasında önemli tartışmalara neden olan bütçe görüşmeleri de basının ana gündem konuları arasında yer almıştır. Dört bölümden oluşan çalışmanın Birinci bölümünde 1947 yılının başlangıcından TBMM’nin kış tatili dönemine kadar ki siyasi olaylar ele alınmıştır. Burada Ocak ve Şubat aylarındaki olayların iktidar ve muhalefet ilişkilerinin basındaki yansımalarına değinilmiştir. İkinci bölümde TBMM’nin kış tatili başlangıcından yaz devri başlangıcına kadarki siyasi olaylara değinilmiş olup, Hasan Ali Yücel ve Kenan Öner Davası’nın basında ele alınışı, DP Başkanı Celal Bayar ve Başbakan Recep Peker’in yurt içi seyahatlerindeki nutuklarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde TBMM’nin yaz devri başlangıcından yaz tatiline kadarki siyasi olaylara değinilmiş, basında Nisan ayından Haziran ayına

kadar olan olaylarının yer aldığı iktidar-muhalefet ilişkilerindeki gerginlikler açıklanmıştır. Dördüncü bölüm de TBMM'nin yaz tatili başlangıcından 1947 yılı sonuna kadar ki siyasi olaylar açıklanmıştır. Bu bölümde iktidar-muhalefet ilişkilerinde yumuşamanın başladığı, DP'nin isteklerine iktidarın bir nebze de olsa cevap vermeye çalıştığı, iktidara ve muhalefete taraftar gazetelerin bütçe görüşmelerine kadar birkaç konu dışında hükümet ve DP tutumlarına ılımlı yaklaştığı görülmüştür.

Sonuç itibariyle bu çalışmanın iç politikanın basında ele alınışı üzerinde yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağını ve önemli bir boşluğu dolduracağını ümit etmekteyim.

Doktora sürecinde desteğini gördüğüm, yardımlarını benden esirgemeyen kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Fahri SAKAL hocama teşekkürü bir borç bilirim. Doktora tez konusunda beni teşvik eden, görüşlerinden istifade ettiğim, üzerimde emekleri olan ve tez izleme komitesinde yer alan sayın hocalarım, Prof. Dr. Önder DUMAN ve Prof. Dr. Yavuz BAYRAM'a minnettarım. Görüşleriyle tezi şekillendirmeme yardımcı olan Prof. Dr. Nurhan AYDIN hocama da müteşekkirim. Basın kaynaklarına ulaşmamda yardımcı olan Milli Kütüphane çalışanlarına teşekkür eder, çalışmanın başından sonuna kadar her aşamasında desteklerini gördüğüm annem, babam ve eşime şükranlarımı sunarım.

Bahar ŞENTÜRK ACAR

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xvi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Gerekçesi	5
1.3. Araştırmanın Amacı	6
1.4. Araştırmanın Niteliği	6
1.5. Araştırmanın Yöntemi	6
1.6. Araştırmanın Temel Kaynakları.....	6
2. 1947 YILININ BAŞLANGICINDAN TBMM’NİN KIŞ TATİLİ DÖNEMİNE	
KADARKİ SİYASİ OLAYLAR.....	11
2.1. 1947 Yılı Bütçe Görüşmelerinde İktidar-Muhalefet Çekişmesi.....	11
2.2. Demokrat Parti Zonguldak Milletvekili Hüseyin Balık’ın Beyanatının Yankıları.....	14
2.3. Çelenk Meselesi	15
2.4. Demokrat Parti Birinci Genel Kongresi (7 Ocak 1947).....	16
2.4.1. Kongrenin Hazırlıkları	16
2.4.2. Kongrenin Açılışı.....	18
2.4.3. Kongrede Gündem Tespiti	24
2.4.4. Kongre Açılış Nutku Sonrası Söz Alan Diğer Konuşmacılar	25
2.4.5. DP’nin Yeni Yönetim Kadrosu ve Hürriyet Misakı	28
2.4.6. Kongrede DP’nin Gelir Kalemlerinin Saptanması	29
2.4.7. Milletin Kongreden Beklentisi	30
2.4.8. CHP Yayın Organı Ulus’un Kongreye Bakışı.....	31
2.4.9. Ulus Gazetesinde DP Karşıtı Çıkmış Olan Haberlere Tepkiler.....	33
2.4.10. CHP’nin Kongreye Tepkisi	35
2.4.11. Demokrat Partisi Kongresine Karşı Yapılan Eleştirilere Celal Bayar’ın Cevabı.....	37
2.5. CHP Başkanlık Divanı.....	38
2.5.1. Divanda İlk Toplantı (16 Ocak).....	39
2.5.2. Divanda İkinci Toplantı (18 Ocak).....	40
2.5.3. Divanda Üçüncü Toplantı (21 Ocak).....	41
2.5.4. Divanda Dördüncü Toplantı (23 Ocak).....	41
2.5.5. Divanda Beşinci Toplantı (24 Ocak)	41

2.5.6. Divanda Altıncı Toplantı (27 Ocak)	42
2.6. Demokrat Partinin CHP Divanına Bakışı	42
2.7. İdareciler Kongresi	42
2.7.1. Kurulan Komisyonlar.....	44
2.7.2. Hazırlanan Kanun Tasarıları.....	44
2.7.3. İdareciler Kongresine DP'nin Bakışı	45
2.8. CHP İktidarı Tarafından Bazı DP Milletvekillerinin Mazbatalarının İncelenmesi ve İncelemeler Sonrası Alınan Kararlar	46
2.8.1. DP Milletvekili Zeki Rıza Sporel'in Milletvekilliğinin Düşürülmesi.....	47
2.8.2. DP Milletvekili Abdurrahman Münip Berkan'ın Milletvekilliğinin Düşürülmesi	48
2.8.3. DP Milletvekili Burhan Cahit Morkaya'nın Vekilliğinin Düşürülmesi	49
2.8.4. DP İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in Mazbatasının Kabulü ve CHP Milletvekilleri Tarafından Suçsuzluğuna İnanılması.....	50
2.8.5. DP'nin İlk Milletvekili Salamon Adato Hakkındaki Şikâyetler ve Mazbata Konusunun Gündeme Gelmesi	50
2.8.6. DP Edirne Milletvekili Dr. Bahattin Öğütmen ve Mehmet Öktem'in Seçim Tutanakları Hakkında	53
2.9. Isparta Demokrat Parti İlçe Başkanı Abdullah Demiralay'ın Öldürülmesi ve Dava Süreci.....	54
2.9.1. Isparta Demokrat Parti İlçe Başkanı Abdullah Demiralay'ın Öldürülmesine DP'nin Bakışı.....	58
2.10. Uşak Belediye Seçimleri.....	58
2.10.1. Seçim Hazırlıkları	58
2.10.2. Seçimlerin Yapılması.....	60
2.10.3. Seçim Günü DP Milletvekillerinin Tepkileri	61
2.10.4. Seçim Sonuçlarına DP'nin Tepkileri	61
2.10.5. CHP'nin Seçim Sonuçlarına Bakışı	63
2.11. Gediz Belediye Seçimlerinin Bozulması	65
2.12. Birçok Yerde Seçimlerin İptal Olması Neticesinde İzmir Demokrat Parti Başkanı Ekrem Hayri Üstündağ'ın Gelini Müçteba Hanımın Durumu	66
2.13. Açık Milletvekillikleri İçin Seçimlerin Yapılması	67
2.14. Muhtar Seçimleri	68
2.14.1. Muhtar Seçimlerinin Yapılması Hakkında Karar	68
2.14.2. Muhtar Seçimleri İçin Hazırlıklar CHP-DP Çekişmesi	69
2.14.3. DP'nin Muhtarlık Seçimleri Dolayısıyla CHP Propagandalarına Bakışı.....	70
2.14.4. DP İstanbul İdare Kurulu Başkanı Kenan Öner'in Açıklamalarına CHP İstanbul Valisinin Cevabı.....	71
2.14.5. Muhtar Seçimleri Öncesi DP Teşkilat Üyelerinin İstifaları	72

2.14.6. Partideki Kopmalar Neticesinde Önlem Olarak Demokrat Parti'nin Bölge Müfettişlikleri Kurma Düşüncesi	75
2.14.7. Muhtar Seçimlerinin Sonuçları.....	75
2.14.8. İktidarının Mordahan Köyü Muhtar Seçimini İptali ve Yaşanan Olaylar	77
2.14.9. Celal Bayar'ın Muhtarlık Seçimlerine Tepkisi.....	78
2.15. Trabzon Demokrat Parti Başkanının Tutuklanması.....	79
2.16. Komünizm Faaliyetleri Üzerine Tartışmalar.....	80
2.16.1. Fevzi Çakmak-Şükrü Sökmensüer Gerilimi.....	81
2.16.2. İç İşleri Bakanının Komünizm İle İlgili Yapmış Olduğu Açıklamalara Celal Bayar'ın Tepkisi.....	84
2.16.3. Komünizm Gerilimi Konusunda Halkın Fevzi Çakmak'a Destekleri.....	86
2.17. Senirkent Bucağındaki İşkence Olayı ve Etkileri	87
2.17.1. Demokrat Partinin Olaya Yaklaşımı	92
2.18. CHP İl Kongresi	92
2.18.1. Kongrenin Açılışı.....	92
2.18.2. Kongrede İkinci Gün; CHP Üyelerinin Kendi Parti Programlarını Eleştirmesi .	94
2.18.3. Kongrenin Üçüncü Oturumu	96
2.18.4. Kongrede Son Gün Çalışmaları	100
2.19. İçişleri Bakanının Kızıl Faşist Beyanattı ve Tepkiler	102
2.19.1. Şükrü Sökmensüer'in Demokrat Partiyi Kızıl Faşist Diye Nitelendirdiği Beyanattın Vesikası	105
2.19.2. Beyanat Karşısında İçişleri Bakanının Savunması	106
2.20. Demokrat Parti'de Liderlik Buhranı	107
2.21. Başbakan Recep Peker'in Hükümet Çalışmaları İle İlgili Ankara Radyosundaki Konuşması	108
2.22. TBMM Başkanı Kazım Karabekir'in Antakya Konuşması	109
2.23. Demokrat Parti Afyon Karahisar Milletvekili Ahmet Veziroğlu'nun Bolvadin Belediye Başkanının Yolsuzluklarını Mecliste Dile Getirmesi Üzerine Yaşanan Tartışmalar.....	109
2.24. 1947 Yılıının Başlangıcından TBMM'nin Kış Tatili Dönemine Kadar Dış Politikadaki Gelişmeler	112
2.24.1. Ürdün Kralı Kral Abdullah'ın Türkiye'yi Ziyareti ve Türkiye-Ürdün Dostluk Antlaşmasının İmzalanması	112
2.24.2. Sovyetlerin Boğazlara Dair İstekleri.....	115
3. TBMM'NİN KIŞ TATİLİ BAŞLANGICINDAN YAZ DEVRİ BAŞLANGICINA KADAR OLAN SİYASİ OLAYLAR	117
3.1. Millet Meclisinin Kış Tatili Süreci.....	117
3.2. Eski Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in İstanbul İl Demokrat Parti Başkanı Kenan Öner Aleyhine Açmış Olduğu Dava.....	117
3.3. Halil Menteşe'nin İsmet İnönü'ye Mektubu ve CHP Tüzüğündeki Değişiklik Düşünceleri	125

3.4. Çorlu Demokrat Parti Başkanı İle Genelkurmay Başkanı Orgeneral Salih Omurtak Arasındaki Gerginlik	127
3.5. Kış Tatili Sürecinde Celal Bayar'ın Yurt İçi Seyahatleri ve Söylemleri	128
3.5.1. Celal Bayar'ın İstanbul Seyahati ve Söylemleri	128
3.5.2. Celal Bayar'ın Mersin Seyahati	131
3.5.3. Celal Bayar'ın Adana Seyahati	132
3.5.4. Celal Bayar'ın Tarsus Seyahati	133
3.5.5. Celal Bayar'ın Hatay Seyahati	133
3.5.6. Celal Bayar'ın Antalya Seyahati	134
3.5.7. Celal Bayar'ın Kuşadası Seyahati	134
3.5.8. Celal Bayar'ın İzmir Seyahati ve Söylemleri	135
3.5.9. Celal Bayar'ın Ayvalık ve Balıkesir Seyahatleri Sırasında Yapmış Olduğu Konuşmalar	138
3.5.10. Celal Bayar'ın Bandırma Seyahati ve Bandırma'da Yapılamayan Miting	140
3.5.11. Celal Bayar'ın Bursa Seyahati ve CHP'li Memurların DP Karşısı Faaliyetleri	141
3.6. Kış Tatili Sürecinde CHP Liderlerinin Yurt Gezileri ve Söylemleri	142
3.6.1. Başbakan Recep Peker'in İstanbul'daki Söylemleri	142
3.6.2. Başbakan Recep Peker'in İzmir Seyahatindeki Söylemleri	143
3.6.3. Başbakan Recep Peker'in Menemen'e Gelişi ve Şehit Kubilay İle İlgili Nutku	145
3.6.4. Başbakan Recep Peker'in Manisa Nutku	146
3.6.5. Başbakan Recep Peker'in Uşak Nutku	147
3.6.6. Başbakan Recep Peker'in Ankara'ya Gelişi ve Seyahatlerdeki İzlenimlerini Halkla Paylaşması	147
3.7. Demokrat Parti'nin Şikâyetlerine Cevap Verilmemesi ve İstifa Söylemlerine Karşılık Adnan Menderes'in Cevabı	148
3.8. Sanat Müsabakası Nedeniyle Yaşanan Gerginlik ve Necip Fazıl'dan CHP İle İlgili İtamlar	149
3.9. Gedikpaşa Demokrat Parti Başkanı Hüseyin Bey'in Parti Binası Problemi Nedeniyle Mahkemeye Verilmesi ve DP'nin İtibarı Meselesi	150
3.10. TBMM'nin Kış Tatili Başlangıcından Yaz Devri Başlangıcına Dış Politikadaki Gelişmeler	151
3.10.1. Truman Doktrini ve Marshall Planı Ekseninde Türk-Amerikan İlişkileri	151
4. TBMM'NİN YAZ DEVRİ BAŞLANGICINDAN YAZ TATİLİNE KADARKİ DÖNEMDE OLAN SİYASİ OLAYLAR	156
4.1. TBMM Yaz Devri Başlangıcı	156
4.2. Bayar-İnönü Görüşme Söylemleri	157
4.3. Meclisten Çekilme Haberlerine Karşılık Demokrat Parti Cephesinden Yapılan Açıklama	157
4.3.1. CHP'nin Söylemler Karşısında Almış Olduğu Tutum	158
4.4. Adnan Menderes'in İzmir Alsancak Demokrat Parti Kongresindeki İfadeleri	159

4.4.1. İktidarın Adnan Menderes'in Söylemleri Karşısındaki Tutumu	160
4.5. Demokrat Partinin Gizli Toplantısındaki Konuşmalar	161
4.5.1. Celal Bayar'ın Konuşması	162
4.5.2. Refik Koraltan'ın Konuşması.....	164
4.5.3. Ahmet Tahtakılıç'ın Konuşması.....	164
4.5.4. Kenan Öner'in Konuşması	165
4.6. Demokrat Parti'nin Seçim Kanunu İle İlgili Vermiş Olduğu Teklif	165
4.7. DP Liderlerinin Seyahatler Sırasında Kullanmış Oldukları İfadeler Nedeniyle CHP Meclis Grubuna Verilen Beyanatlar.....	166
4.8. Demokrat Parti Kurul Toplantısı	166
4.9. Vergi Kanunu Tasarısı.....	167
4.10. Kurultay Öncesi CHP Divan Toplantıları.....	168
4.11. Demokrat Parti Afyon Milletvekili Sadık Aldoğan'dan İktidarın Din Politikasına Gönderme	169
4.12. Tarım Bakanının Hava Şartlarından Dolayı Zarar Gören Çiftçiler İle İlgili Meclis'te Yapmış Olduğu Açıklamalar	169
4.13. DP'ye Göre Asıl Görevi CHP Politikalarını Yerine Getirmek Olan Balıkesir Valisi	171
4.14. Kemal Bedir Hakkında Verilmiş Olan Ölüm Cezasının TBMM Tarafından Bozulması	171
4.15. TBMM Koridorlarında Peker-Bayar Görüşmesi	172
4.16. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Marmara Gezisi.....	173
4.17. CHP Grubunda Dini Neşriyat Konusunun Görüşülmesi	173
4.18. Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Cihat Baban'ın Anıt Gazetesi Hakkında Açmış Olduğu Hakaret Davası	174
4.19. Komünist Faaliyetler İçinde Olan Profesörlere Karşı Harekete Geçilmesi.....	174
4.19.1. DTCF'de Protestolar ve Rektörün İstifası.....	176
4.19.2. Demokrat Partinin Olay Karşısındaki Tutumu	177
4.20. Rüştü Aras'ın Ulus Aleyhinde Açmış Olduğu Hakaret Davası.....	177
4.21. Demokrat Parti Tekrarlanacak Olan Isparta Belediye Seçimlerine Katılmama Kararı Aldı.....	179
4.22. Meclis Başkanı Kazım Karabekir'in Kırklareli ve İstanbul Seyahatleri.....	180
4.23. Cinayetlerin Çoğalması Üzerine İçişleri Bakanının İfadeleri	180
4.24. Başbakan Recep Peker'in İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli İllerinde Sıkıyönetimin Uzatılması Teklifine Karşılık Meclisteki Tartışmalar...181	
4.24.1. DP Milletvekillerinin Görüşü	181
4.24.2. Celal Bayar'ın Sıkı Yönetimin Uzatılması İle İlgili Görüşü	185
4.24.3. CHP Milletvekillerinin Görüşü.....	186
4.24.4. Başbakan Recep Peker'in Sıkıyönetimin Uzatılması İle İlgili Görüşü	188
4.24.5. Sıkıyönetim Kararının Alınması.....	189

4.25. Demokrat Parti Afyon Karahisar Milletvekili General Sadık Aldoğan'ın Meclisten Uzaklaştırılması ve Milletvekilliği Dokunulmazlığının Kaldırılması Süreci	189
4.26. Diyarbakır Ziraat Bankası Müdürü Hulusi Yetişkin'in Demokrat Parti Tarafından Ziraat Bankası Genel Müdürlüğüne Şikâyet Edilmesi	191
4.27. Hayrabolu Jandarma Komutanının Fevzi Çakmak, Celal Bayar ve DP'ye Karşı İfadeleri Sonrası Açılan Hakaret Davası	192
4.28. CHP Kurultayının Ertelenmesine DP'nin Tepkisi.....	194
4.29. Demokrat Parti'nin TBMM'ye Vermiş Olduğu İlk Kanun Teklifi	194
4.30. Kira Kanununun Değiştirilmesi Üzerine Verilen Teklifler Karşısında CHP'li Milletvekillerinin Engelleme Teşebbüsleri.....	195
4.31. Demokrat Partinin Piyango Meselesi	196
4.32. Edremit Belediye Başkanı Cevdet Demirel'in Cezasının Affedilme Teklifi Üzerine Yaşanan Tartışmalar.....	197
5. TBMM'NİN YAZ TATİLİ BAŞLANGICINDAN 1947 YILI SONUNA KADARKİ SİYASİ OLAYLAR	200
5.1. CHP-DP İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAMA DEVRESİ	200
5.1.1. İsmet İnönü-Celal Bayar Görüşmeleri	200
5.1.2. Atatürk Aleyhinde Yapılan Yayınlar Karşısında DP ve CHP'nin Ortaklaşa Gerçekleştirmiş Olduğu Mitingler.....	202
5.1.3. Şükrü Saracoğlu-Celal Bayar Görüşme Söylemleri.....	204
5.1.4. Recep Peker-Bayar Görüşmesi	205
5.1.5. Recep Peker'den Celal Bayar'a Cevap	205
5.1.6. Celal Bayar'dan Recep Peker'e Cevap	206
5.1.7. İnönü-Peker Görüşmesi.....	208
5.1.8. 12 Temmuz Beyannamesi	209
5.1.9. Hoparlör Meselesinin Çözümü.....	212
5.2. Demokrasi Hareketinin İkinci Aşaması Demokrat Kongresi.....	213
5.3. İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'den Bayar'a Cevap.....	214
5.4. CHP'nin İkiye Ayrılacağı Söylemi.....	214
5.5. Yüksek Askeri Şura Toplantısı	216
5.6. CHP-DP Arasındaki Mütareke	216
5.7. Kurultay Öncesi CHP'de Fikir Ayrılıkları.....	217
5.7.1. Kocaeli Milletvekili Nihat Erim ve Çoruh Milletvekili Ali Rıza Erem'in Fikir Ayrılığı	218
5.8. İktidar ve Muhalefetin Birlikte Katıldığı Demokrat Parti Alemdar Bucağı Toplantısı	219
5.9. İzmir Fuarının Açılması.....	220
5.11. Kabinenin Güvenoyu Alması ve 35'ler Olayı.....	221
5.12. CHP'nin Grup Toplantısındaki Söylemlere DP'nin Cevabı	224
5.13. Fevzi Çakmak'ın Hükümet Politikaları Hakkındaki Beyanatı	225

5.14. Pul Meselesi	225
5.15. Peker Kabinesindeki Değişiklikler	226
5.15.1. Yeni Kabinenin Güvenoyu Alması	227
5.10. Tatil Sonrası TBMM’de İlk Toplantı.....	228
5.16. Recep Peker Kabinesinin İstifası, Hasan Saka Kabinesinin Kuruluşu	228
5.16.1. Peker’in İstifasının Yankıları.....	230
5.16.2. Peker’in İstifası Üzerine Celal Bayar’ın İlk Tepkisi	231
5.16.3. Demokrat Partinin Yeni Hükümet Hakkındaki Düşünceleri	231
5.17. İsmet İnönü’nün CHP ve DP İçin Vermiş Olduğu Direktif	232
5.18. Jandarmanın Halk Üzerinde Uygulamış Olduğu Şiddetten Dolayı Halkın Yardım Çağrısı	233
5.19. Marş Meselesi	234
5.20. Demokrat Parti’nin Valiler İle İlgili Şikâyetleri Üzerine İçişleri Bakanlığının Almış Olduğu Önlemler.....	235
5.21. Bakanlar Kurulunun Toplanması ve İsmet İnönü’nün TBMM’yi Toplantıya Çağırması.....	237
5.22. CHP’de Yeni Kabineye Karşı Oluşan Cepheler	238
5.23. Celal Bayar’ın Erzurum Gezisi Sırasında Değindiği Noktalar.....	239
5.24. Arslanköy Davası ve DP’nin Davaya Bakışı	240
5.25. El Eyyam Gazetesinin, DP Politikalarını Saptamak Üzere Celal Bayar’la Gerçekleştirdiği Röportaj	242
5.26. CHP Grup Toplantısında Yeni Hükümete Verilen Destek	244
5.27. Saka Hükümetinin Programına DP ve CHP’nin Bakışı.....	245
5.27.1. Kabinenin Meclisten Güvenoyu Alması	248
5.28. Beşler Komitesinin Kurulması	248
5.29. Peker’in Kırklar Listesi.....	249
5.30. Meclis Başkanının Belirlenmesi Amacıyla CHP Meclis Grubunda Yapılan Seçimler ve DP’nin Bu Seçimlere Bakışı	249
5.31. TBMM’nin Sekizinci Devre İkinci Toplantı Yılıının Açılışı ve İsmet İnönü’nün Açılış Konuşması	251
5.31.1. Demokratların İsmet İnönü’nün Nutkuna Bakışı ve Nutkun Yankıları	253
5.32. Başbakan Hasan Saka’nın Basına Vermiş Olduğu Demeç ve Kendisine Gösterilen Tepkiler	254
5.32.1. Celal Bayar ve DP’lilerin Hasan Saka’nın Demecine Tepkileri.....	255
5.33. CHP Yedinci Büyük Kurultayı.....	256
5.33.1. Kurultay Hazırlıkları.....	256
5.33.2. Kurultay Öncesi CHP ve Basındaki Tartışmalar	257
5.33.3. Kurultay’da 1. Gün (17 Kasım).....	257
5.33.4. Kurultay’da 2. Gün (18 Kasım).....	259

5.33.5. Kurultay’da 3. Gün (19 Kasım)	260
5.33.6. Kurultay’da 4. Gün (20 Kasım)	260
5.33.7. Kurultay’da 5. Gün (21 Kasım)	261
5.33.8. Kurultay’da 6. Gün (22 Kasım)	261
5.33.9. Kurultay’da 7. Gün (23 Kasım)	263
5.33.10. Kurultay’da 8. Gün (24 Kasım)	263
5.33.11. Kurultay’da 9. Gün (25 Kasım)	264
5.33.12. Kurultay’da 10. Gün (26 Kasım)	265
5.33.13. Kurultay’da 11. Gün (27 Kasım)	265
5.33.14. Kurultay’da 12. Gün (28 Kasım)	266
5.33.15. Kurultay’da 13. Gün (29 Kasım)	266
5.33.16. Kurultay’da 14. Gün (30 Kasım)	267
5.33.17. Kurultay’da 15. Gün (1 Aralık)	268
5.33.18. Kurultay’da 16. Gün (2 Aralık)	268
5.33.19. Kurultay’da 17. Gün (3 Aralık)	269
5.33.20. Kurultay’da 18. Gün (4 Aralık)	270
5.33.21. Kurultay’da Halkevlerinin Durumunun Belirlenmesi	272
5.33.22. DP’nin Kurultaya Bakışı	273
5.34. Ahmet Veziroğlu’nun Atıf İnan Hakkındaki Meclis Soruşturma Talebi	274
5.35. Lalapaşa Olayı	275
5.36. Milletvekili Maaşlarının Artırılması Teklifi Karşısında DP’nin Tutumu	276
5.37. 1948 Yılı Bütçe Görüşmeleri	277
5.37.1. Bütçe Hazırlıkları	277
5.37.2. Görüşmeler Öncesi Tartışmalar	278
5.37.3. Görüşmelerde 1. Gün (26 Aralık)	279
5.37.4. Görüşmelerde 2. Gün (27 Aralık)	280
5.37.5. Görüşmelerde 3. Gün (28 Aralık)	282
5.37.6. Görüşmelerde 4. Gün (29 Aralık)	283
5.37.7. Görüşmelerde 5. Gün (30 Aralık)	283
5.37.8. Görüşmelerde 6. Gün (31 Aralık)	284
6. İNCELENEN 6 GAZETEDKİ BAŞYAZILARIN MUHTEVA ANALİZİ.....	286
6.1. Semboller Listesi	294
7. SONUÇ	295
KAYNAKÇA	299
EKLER	327
Ek 1. Sıkıyönetim komutanlığının tebliği	327
Ek 2. Çelenk meselesi	328
Ek 3. Marş meselesi	329
Ek 4. Pul meselesi	330

Ek 5. Lalapaşa meselesi.....	331
Ek 6. Recep Peker kabinesinin istifası	332
Ek 7. Abdullah Demiralay’ın öldürülmesi ve dava süreci.....	333
ÖZ GEÇMİŞ	334

SİMGELER VE KISALTMALAR

BCA	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CEEC	: Avrupa Ekonomik İşbirliği Komitesi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
EAM	: Ulusal Kurtuluş Cephesi
s.	: Sayfa
ss.	: Süren sayfalar
Prof.	: Profesör
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Çok partili döneme geçiş için 1945 ve 1946 yıllarında başlayan çalışmaların 1947 yılında hızlandığı görülmektedir. Daha önce iki muhalefet partisinin kapatılmasında etkisi olan iktidar partisinin, 1946 seçimlerinde de aynı şekilde baskılar yaptığı görülmektedir. 1947 yılında muhalefeti İsmet İnönü'nün desteklemesiyle iktidar-muhalefet ilişkileri düzene girmeye başlamış ve muhalefetin serbestçe siyaset yapabilmesi için gerekli ortam hazırlanmıştır. Bu gelişmelerin basında nasıl yer aldığı ve basın-iktidar, basın-muhalefet ilişkileri araştırmanın asıl konusunu oluşturacaktır.

1923'ten 1946'ya kadar Cumhuriyet Halk Partisi ülke içinde her konuda bir iktidar tekeli kurmuştur. Aslında dönemin şartları bu tekeli oluşturmuştur. İstiklal Harbi'nin başarıya ulaşması ülkenin yeniden yapılanması, ülkenin modernleşmesi ve ulus-devlet inşasının gerçekleşmesi tek partili yönetimi zorunlu hale getirmiştir. Ülkede iç istikrar sağlanmasına çalışılmasına rağmen yine de çok partili döneme geçebilmek amacıyla çalışmalar yapılmıştır.¹ Bu çalışmalar neticesinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17.11.1924-03.06.1925), Serbest Cumhuriyet Fırkası (12.08.1930-17.11.1930), Ahali Cumhuriyet Fırkası (29.09.1930-21.01.1931), Türkiye Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisi (29.09.1930-1930), Milli Kalkınma Partisi (18.07.1945-22.05.1958), Demokrat Parti (07.01.1946-29.09.1960), Sosyal Adalet Partisi (28.02.1946-1952), Liberal Demokrat Parti (11.03.1946-1946), Çiftçi ve Köylü Partisi (24.04.1946-02.06.1946), Türk Sosyal Demokrat Partisi (26.04.1946-1951), Türkiye Sosyalist Partisi (14.05.1946-1952), Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (24.05.1946-10.09.1948), Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi (17.06.1946-1961), Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (20.06.1946-16.12.1946), Yalnız Vatan İçin Partisi (21.06.1946-1952), Ergenekon Köylü ve İşçi Partisi (21.06.1946-1946), Arıtma Koruma Partisi (26.06.1946-12.03.1947), İslam Koruma Partisi (19.07.1946-19.09.1946), Yurt Görev Partisi (15.08.1946-1946) muhalefet amacıyla kurulmuştur.²

¹ Emrah Diyarbakir, *Türkiye'nin Siyasi Coğrafyası: 1946-1999 Milletvekili Genel Seçimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002, s.26.

² Mete Kağan Kaynar, *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri*, İmge Kitapevi, Ankara 2007.

Demokrat Parti'nin hızla gelişmesinden endişelenen iktidar partisi, 1947 yılının Ekim ayında yapılması gereken milletvekili seçimlerini, öne almak istiyordu. Mayıs ayının ortalarında seçimlerin tek dereceli yapılacağı, bundan dolayı Meclisin zamanından daha erken dağılacağı haberleri yayılmaya ve alt zemin için nedenler aranmaya başlandı.³ 10 Haziran 1946'da TBMM'de 385 kabul oyu ile seçimlerin öne alınarak 21 Temmuz 1946'da yapılmasına karar verildi.⁴

1946 seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Milli Kalkınma Partisi, Liberal Demokrat Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve Yalnız Vatan İçin Partisi katılmıştır.⁵ Meclis dağılımdaki 465 milletvekilliğin 397'sini CHP, 61'ini DP, 7'sini ise bağımsız adaylar kazanmıştı. DP milletvekili seçimlerine 273 aday göstermiş, tüm illerde değil de sadece 16 ilde seçimlere katılmış, bu illerin 12'sinde istediği sonuca ulaşmıştır. Bazı adaylar iki yerden adaylıklarını gösterdikleri için bazı milletvekillikleri boş kalmıştı. Örneğin Fevzi Çakmak, Yusuf Kemal Tengirşenk, Refik Koraltan iki ayrı yerden vekil seçildikleri için mecliste üç sandalye boş kalmıştı. İki ayrı yerden seçilmiş olan milletvekili sayısı çıktıktan sonra Meclis'te CHP 397, DP 59, Bağımsızlar 6 sandalyeye sahip olmuştur.⁶ Seçimlerden önce DP'nin daha çok milletvekili çıkaracağı tahmin edilse de seçim sistemi ve seçimin yürütülme şekli nedeniyle dolaylı bu sayının tahminlerin aşağısında geldiği düşünülmekteydi.⁷ 1946 seçimleri tarihte şaibeli seçimler olarak bilinen, mahkeme güvencesinin olmadığı açık oy gizli tasnifin yapıldığı bir seçimdir.⁸ 1946 seçimleri, İkinci Meşrutiyet Dönemi'nin ünlü 1912 seçimleri kadar konuşulan, tartışılan, dürüstlüğünden kuşku duyulan bir seçim olmuştur. Seçim sonuçları hiçbir zaman netlik kazanmamış ve oldukça büyük tartışmalara yol açmıştır.⁹

VIII. dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, 21 Temmuz 1946 seçim sonuçları neticesinde birkaç bakımdan önemli bir Meclis'tir. İlk olarak Cumhuriyet tarihinde

³ Kenan Öner, *Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi*, İstanbul 1948, s.37.

⁴ Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları-Tek Partiden Çok Partiyeye Geçiş*, İstanbul 1990, s.21.

⁵ Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara 2003, s.362.

⁶ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, Cilt 1, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012, s.2.

⁷ Hasan Buran, *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2005, s. 105.

⁸ Cihat Göktepe, "Demokrat Parti Örneği Üzerinden Türkiye'de Demokrasinin Gelişimi", Akademik Düşünce Platformu Yayınları, 2014, s. 5.

⁹ Ülkü Varlık ve Banu Özer, *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler*, Der Yayınevi, İstanbul 2001, s. 84.

ilk defa, tek parti değil de birden fazla partinin katılımıyla gerçekleşen bir genel seçim olmasıdır. Aynı dönem içinde Demokrat Parti'nin ikiye bölünmesi sonucu Millet Partisi kurulmuş ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa Meclis'te üç parti temsil edilmiş olacaktı. Bunun dışında Müstakil Demokratlar ve bağımsızlar da sayıldığında TBMM'de beş farklı grup ortaya çıkmıştı. Bu dönemde ilk kez muhalefet ve iktidar, karşı karşıya gelmiş, ileride oluşacak iktidar-muhalefet ilişkilerine birçok açıdan olumlu/olumsuz örneklerle katkıda bulunmuşlardır. Bu Meclis'in bir başka özelliği ise, Sovyetlerin baskısının olduğu ve bu baskıya karşı Batılı ülkelerden destek arayışı içinde olunan bir dönemde, yani Soğuk Savaş döneminde toplanmış ve çalışmış olmasıdır. Türkiye, Batılı devletlerin politikası çerçevesinde Sovyet tehlikesine karşı Batıdan destek bulmuştur. Truman Doktrini ve Marshall Yardımı, belirtilen desteklerin en önemlilerindendir. Her ne kadar muhalefet yeni oluşmuş olsa bile Meclis'teki partiler dış politika konularında birlikte hareket etmeye çalışmış, bu durum neticesinde olumlu veya olumsuz farklı alternatifler oluşmuştur. Diğer bir özellik ise önemli temel kanunların TBMM'de çıkarılmış olmasıdır. Bunlardan birkaçını ifade etmek gerekirse, Gelir, Kurum, Esnaf, Usul Kanunları ile ilgili vergilerin çıkarılması; İl İdaresi, Belediye, Tapu, Sendikalar, Esnaf Dernekleri Kanunları; İhtiyarlık, Hastalık, Analık Sigortası Kanunları sayılabilir. Bu dönemde ayrıca Meclis'te hükümet üyelerine verilen soru önergeleri, Meclis soruşturması önergeleri, eski bir Bakanı Yüce Divan'a gönderme, bazı milletvekillerinin mazbatalarının reddi, bazı milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması gibi nedenlerle iktidarla muhalefet arasında oldukça yoğun ilişkiler de yaşanmıştır.¹⁰

Muhalefetin yeterince aday göstermemesi sonucunda, 1946 seçimlerinin CHP tarafından kazanılması gayet olağan bir durumdu. Seçim sırasındaki bazı uygulamalar ve söylentiler, yapılmış olan seçimi şaibe altına sokmuştur. Belirtilen şaibeli durumlar ilerleyen günlerde gazetelerde büyük yer kaplamıştır. Seçim mazbatalarının değiştirilmesi, CHP ve DP'nin oy sayılarının mazbatalarda yer değiştirmesi, evlere seçim sandıklarının taşınması, İzmir'de DP'nin kazanması beklenirken tüm milletvekilliklerin CHP'ye verilmesi şaibeli gösterilen durumlardan bazılarıdır.¹¹ Adnan Menderes'in Meclis'te, 1946 yılı milletvekili seçim tutanakları

¹⁰ Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, s. vii.

¹¹ Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, s.3.

hakkında yapmış olduğu konuşmasında idare amirlerinin ve muhtarların para ile oy satın aldıklarını, Aydın ve çevresinde muhtarların daha önceden CHP lehine hazırlatıp mühürlendiğı kapalı zarfların halka dağıtıldığını, ölmüş olan insanların isimlerine oylar kullanıldığını, idare amirlerinin halka CHP'ye oy vermesi amacıyla baskı uyguladığını, sandık başlarında görevli olarak gönderilen DP temsilcilerinin yarısından fazlasının sandık başlarından uzaklaştırıldığını, seçimde şaibelerin olduğuna dair birçok şehirden itiraz, ihbar ve şikâyetlerin geldiğini açıklamıştır.¹² Seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından DP taraftarları birçok şehirde mitingler düzenleyerek Türkiye'deki seçim yolsuzluklarını protesto etmişlerdi. Seçim üzerine eleştiriler basında genişçe yer alınca İstanbul Sıkıyönetim Makamları seçim eleştirilerini yasaklayan bir bildiri yayınlamıştır.¹³ Karara rağmen yazılı basında Celal Bayar'ın seçim uygulamalarını eleştiren demecinin¹⁴ yayınlanmasının üzerine, Yeni Sabah ve Gerçek gazeteleri Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmıştır. Aynı habere yer veren ve iktidarın yanında olan Tanin gazetesi ise kapatılmamıştır.¹⁵ Bu durum gazeteleri seçimler konusunda sindirmiş ve seçimle ilgili şikâyetlere gazetelerde rastlanmaz olmuştur.¹⁶ Adnan Menderes, Meclis'te yaptığı bir konuşmada Matbuat Kanununun 50. maddesine¹⁷ atıf yaparak şunları söylemiştir: "Gazete ve dergilerin kapatılabilmesi basın hürriyeti için gayet ağır bir baskıdır. Çünkü bir gazetenin kısa bir zaman için dahi kapatılması onun mahvına kadar gidebilir."¹⁸ CHP iktidarının bu döneminde basına uygulanan sansür ve basının üzerinde artan baskılar, ister istemez basının CHP'ye karşı olumsuz tavır almasına sebep olmuştur.

Meclis'te çoğunluğu ellerinde bulunduran CHP, General Kazım Karabekir'i Meclis Başkanlığına getirmiştir. Kazım Karabekir'in başkanlığa getirilmesindeki amaç, muhalefetteki Mareşal Fevzi Çakmak'a karşı dengeyi sağlamaktır.¹⁹ Meclis'in açılışında partiler hemen birbirleriyle çekişmeye başlayacak, Cumhurbaşkanlığı

¹² Devlet Arşivleri Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon:30-1-0-0, Kutu:11, Gömlek:65, Sıra:4.

¹³ Akşam, "Sıkıyönetim Komutanlığının Tebliğı", 25 Temmuz 1946, s.1.

¹⁴ İşte ben iddia ediyorum, hatta itham ediyorum; seçim işlerine fesat karıştırılmıştır. Seçimler memleketin hakiki iradesini göstermekten uzaktır... bkz. Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1967, s.144.

¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt. 1, 13.12.1946, s. 261.

¹⁶ Hikmet Özdemir, *Türkiye Cumhuriyeti*, İz Yayınları, İstanbul 1995, s.178,179.

¹⁷ Memleketin politikasına dokunacak yayından dolayı, Bakanlar Kurulu kararıyla gazete ve dergiler geçici olarak kapatılabilirler.

¹⁸ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013, s.185.

¹⁹ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilge Yayınevi, Ankara 1976, s.27.

seçiminde CHP adayı İsmet İnönü 388, DP adayı Mareşal Fevzi Çakmak 59, Yusuf Tengirşek ise 2 oy alacak, kabineyi kurma görevi Recep Peker'e verilecekti.²⁰

Peker Hükümeti'nin DP üzerindeki sert tutumu, yönetimdeki memurların her iki partiye karşı farklı tutum içinde olması, seçim kanunundaki eksiklikler, bazı DP milletvekillerinin vekilliklerinin düşürölmesi, DP seçmenine memurlar tarafından uygulanan baskılar; muhtar, belediye ve açık milletvekili seçimlerinde seçim güvenliğinin sağlanmaması, komünizm ile ilgili ithamlar, CHP bakan ve milletvekillerinin söylemleri, DP ve CHP ilişkilerini gergin noktalara taşımıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesini yayınlaması, Peker Hükümeti yerine Hasan Saka Hükümeti'nin kurulması, iki partinin birlikte miting düzenlemesi ilişkilerin yumuşamasında etkili olmuştur. 1947 yılının sonuna doğru Lalapaşa olayının yaşanması, milletvekili maaşlarının artırılmasına DP'nin karşı çıkması ve 1948 yılı bütçe görüşmelerine DP'nin 'olur' vermeyip sert eleştirilerde bulunması iki parti ilişkilerini tekrardan germiştir.

1.2. Araştırmanın Gerekçesi

1947 yılında basında iktidar-muhalefet ilişkileri ele alınmış, bu alanda yapılmış olan çalışmaların belli gazeteler üzerinde yapıldığı, dönemin yerel gazetelerinden de faydalanarak iktidar ve muhalefet yanlısı gazetelerin karşılaştırılması ile iktidar-muhalefet ilişkilerindeki bu boşluğu doldurmuş olacağından, çalışma önem arz etmektedir. Dönemin iktidar-muhalefet ilişkilerini basın gözöyle ele alan bu çalışma aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin uluslararası ilişkilerinde bürokratik yollarla söylenmek isteyip de söylenemeyenlerin basın aracılığıyla nasıl dile getirildiğini göstermeye de katkı sağlayacaktır. Bu zamana kadar yapılan çalışmalarda konuyla ilgili bilgiler yer alsa da bu çalışmalara bakıldığında tek bir açıdan ya da tek bir olay üzerinden hareket edilerek dönem ilişkilerine bakıldığı görölmektedir. İktidar-muhalefet ilişkilerine farklı bir boyut kazandırmak düşüncesiyle seçilen bu konu ilgili olduğu alandaki açığı kapatacak niteliktedir. Tüm bu soruların cevapları araştırılırken basın organlarının bulunduğu kütüphane ve arşivler, dijital ortamlardaki matbuat metinler, basınla ilgili makaleler, hazırlanmış olan tezler ve kitaplar taranmıştır.

²⁰ Karpaz, *Türk Demokrasi Tarihi*, s.149,150.

1.3. Araştırmanın Amacı

1947 Basınına Göre Türkiye’de İktidar-Muhalefet İlişkileri adlı tezin amacı; araştırılan yıl içerisinde Türkiye’deki siyasi olaylara basının gözüyle nasıl bakıldığını ve kamuoyuna nasıl aktarıldığını ortaya koymaktır. Basın her dönem kitlelere ulaşmak amacıyla önemli bir araç olmuş, herhangi küçük bir olayda bile CHP-DP parti liderleri ve vekilleri halkın gücünü arkalarına almak amacıyla, ya da haklılıklarını iletmek amacıyla beyanat ve röportaj vermekten geri kalmamışlardır.

1.4. Araştırmanın Niteliği

1947 yılı içinde basında yapılan haberlerin Türk siyasi hayatını nasıl etkilediği, basında yapılan haber ve yayınlanan makalelerin Türk dış ve iç politikasını nasıl etkilediği ortaya koyulmuştur. Çalışmada basının hayatımızda ne kadar etki yarattığı, oluşturulan kamuoyunun siyasi hayatımızı nasıl etkilediği ele alınmış, yapılan haber, yayınlanan makale ve köşe yazılarının ne gibi siyasi krizlere sebep olduğu, dış devletlerle açıkça konuşulamayan konuların basın aracılığı ile nasıl söylenmeye çalışıldığı ve iç siyasetimizde basın yoluyla yapılan eleştirilerin parti sistemlerine ne derecede etki ettiği sorularının cevapları aranmıştır. Tüm bu soruların cevapları araştırılırken birinci elden kaynaklar ve eserlerden de yararlanılmıştır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

İlk olarak konu ile ilgili kaynak taraması yapılmış, öncelikli olarak siyasi konulara hâkim olabilmek amacıyla 1947 yılı TBMM Tutanak Dergisi incelenmiştir. TBMM tutanakları incelenirken bir yandan da Milli Kütüphane’nin süreli yayınlar katalogları taranarak, 1947 yılı içerisinde yayınlanan süreli yayınlara ulaşılmıştır. Bu süreli yayınlarda yayınlanan haber ve makalelerden bilgi fişleri çıkartılmış, aynı zamanda konuyla alakalı yayınlanan eserlere de bakılarak bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Tüm bu sözünü ettiğimiz çalışmalar bittikten sonra konu ile ilgili toplanan kaynaklar ve bilgiler tasnif edilerek yazım planı oluşturulmuş ve yazım aşamasına geçilmiştir. Bu alan üzerinde uzmanlaşmış olan hocaların da fikrine danışılarak yazma işlemi tamamlanmıştır.

1.6. Araştırmanın Temel Kaynakları

Araştırmanın ana kaynakları için Milli Kütüphane’ de yer alan süreli yayınlar arşivinden yararlanılmıştır. Ayrıca TBMM Tutanak Dergisi de gün gün incelenerek

dönemin siyasi olaylarına bakılmıştır. 1947 yılının tüm aylarının Ayın Tarihi Dergisi incelenip çalışmada yararlanılmıştır. Akşam, Ulus, Tasvir, Vatan, Cumhuriyet, Son Posta, Türkyolu, Türk Dili, Yeni Sabah, Vakit, Zonguldak, Türk Sözü, Hergün ve Çorum gazetelerinden faydalanılmıştır. Bunların dışında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinden (BCA) yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan basın kaynaklarının bilgileri şu şekildedir:

AKŞAM

İstanbul merkezli yayınlanan gazete, 1947 yılında 29. yayın yılını yaşamıştır. 1929 yılından 1943 yılına kadar gazetenin fiyatı 5 kuruş iken, 1943 yılında fiyatı 10 kuruş olmuş ve 1947 yılında da gazete 10 kuruş fiyattan satılmıştır. Bu durum 1951 yılının ortalarına kadar devam etmiş olup 1951 yılında gazetenin fiyatı 15 kuruş yapılmıştır. 1940 yılına kadar gazetenin üzerinde sahibi ibaresi yer almazken, 1940 yılında sahibi Necmeddin Sadak bilgisine yer verilmiş olup, bu bilgi 1947 nüshalarında da yer almış ve günlük 8 sayfa olarak çıkarılmıştır. Gazete 1947 yılındaki ilk basımını 10131 sayı numarasıyla gerçekleştirmiştir. Gazetenin 1947 yılı yazar kadrosunda Necmeddin Sadak, Refik Halid Karay, Şefket Rado, Cemal Refik, Mahmut Şerif gibi isimler yer almaktadır. İktidar destekleyicisi olarak bilinen gazetenin 1947 yılında ılımlı bir siyasi görüş içerisinde olduğu görülmektedir.

SON POSTA

1930 yılından itibaren İstanbul merkezli yayınlanmaya başlayan gazete, 1947 yılında 10 kuruş fiyatla satılmaktaydı. Yayınlanmaya başladığı ilk günden itibaren CHP hükümetine karşı muhalif bir duruş sergileyip, 1947 yılı sayılarında Demokrat Parti'yi sıkı şekilde destekleyen bir gazete olmuştur. Günlük olarak çıkmakla birlikte sayfa sayısı 4 ile 8 arasında değişmekteydi. Gazetenin ilk sayfalarında gazete isminin sol kısmında “halkın gözü, halkın kulağı, halkın dili” ibaresine yer verilmekteydi. Gazetenin ilk sayfasında sol köşede “Her Gün” isimli bölümde başyazıların yayınlandığı görülmektedir. Gazetenin 1947 yılı yazar kadrosunda; Ekrem Uşaklıgil, Selim Ragıp Emeç, Mithat Cemal Kuntay yer almaktadır.

ULUS

Ankara merkezli çıkmakta olup CHP'nin izlediği tek parti politikasının sözcüsü olan gazete, 1947 yılında günlük 6 sayfa olarak çıkmakla birlikte bazı günler 8 ve pazar günleri 12 sayfa olarak basımlar yapmıştır. 10 kuruş fiyatla satılmakta olan gazetenin 1947 yılındaki yazar kadrosunda Nihat Erim, Falih Rıfkı Atay, Vedat Dicleli, Nazım Poroy, Esat Tekeli, Sadi Irmak yer almaktadır.

CUMHURİYET

İstanbul merkezli çıkmakta olan, ekseriya CHP eğilimli bilinen, ancak DP'nin kuruluşundan 1950'deki iktidarına kadar ılımlı bir şekilde Demokrat Parti'yi destekleyen gazete, 1947 yılında günlük 6 sayfa olarak çıkmış, ilk sayfasında kurucusu Yunus Nadi'nin ismine yer verilmiştir. Diğer ulusal gazetelere nazaran gazete isminin sağ ve soluna reklam almışlardır. Gazetenin 1947 yılındaki yazar kadrosunda Nadir Nadi, Abidin Daver, Metin Toker, Nizameddin Ali Sav, Feridun Ergin, Kemal Saraçoğlu yer almaktadır.

VATAN

İstanbul merkezli çıkmakta olan Demokrat Parti'yi destekleyen gazete, kurulmuş olduğu 1940 yılında isminin hemen altına "Siyasi Sabah Gazetesi" ifadesine yer vermiş olup, 1942 yılında bu yazı "Doğruya Doğru-Eğriye Eğri" şeklinde değiştirilmiştir. 1947'de bu yazı gazetenin isminin altında "Eğriye Eğri-Doğruya Doğru" şeklinde yer almıştır. 10 Kuruş fiyatla satılmakta olan gazetenin 1947 yılı yazar kadrosunda Ahmet Emin Yalman, Mümtaz Faik Fenik ile Gören ve Tatlısert soy isminde iki yazar daha yer almaktadır.

VAKİT

İstanbul merkezli günlük 6 sayfa şeklinde çıkmakta olan gazetenin isminin hemen önünde "Memleket Gazetesi" ifadesi yer almaktadır. 10 kuruş fiyatla satılmakta olan gazetenin 1947 yılındaki yazar kadrosunda Asım Us, Osman Şevki Uludağ, Hakkı Tarık Us, Mustafa Uysal yer almaktadır. 8 Eylül 1947 tarihinde gazetenin dizgisinde değişikliğe gidilmiş olup orta kısımda yer alan gazete ismi küçültülüp sol başa çekilmiş, ortaya ise büyük ifadelerle "Yeni-gazete" yazılmıştır. 8 Eylül tarihine kadar gazetenin başyazarı konumunda olan Asım Us, bu tarihten itibaren gazetenin dış politika konuları ile ilgili 2. sayfada yazılar yazmaya

başlamıştır. Bu tarihten itibaren başmakalelerin yazarı Yeni Gazete şeklinde ifade edilmiştir.

TASVİR

İstanbul merkezli Demokrat Parti'yi destekleyen bir tutum içinde olan gazetenin isminin hemen önünde “Günlük Siyasi Gazete” ifadesi yer almaktadır. Günlük 6 sayfa şeklinde çıkarılan gazetenin özel günlerde sayfa sayısının 8'e ulaştığı görülmektedir. Satış fiyatı ile ilgili gazetenin üzerinde bir bilgi mevcut değildir. Gazetenin 1947 yılındaki yazar kadrosunda Cihad Baban, Ziyad Ebuzziya, Selim Sabit, Bahadır Dülger yer almıştır. Çoğunlukla başyazılarını Cihat Baban yazmakta iken bazı günlerde “Tasvir” adıyla başyazı yazıldığı görülmektedir. Gazetenin ilk sayfasının sağ üst köşesinde her gün farklı bir kişinin özdeyişlerine yer verildiği görülmektedir.

TÜRKYOLU

İzmit'te Rıfat Yüce tarafından çıkarılan CHP yanlısı günlük siyasi gazetedir. Günlük 4 sayfa şeklinde çıkan gazetenin sahibi ve başyazarı Rıfat Yüce'dir. Gazetenin fiyatı 7 kuruştur.

YENİ SABAH

İstanbul'da çıkan gazete, 1947 yılında DP yanlısı olarak günlük 6 sayfa şeklinde yayın yapmış, isminin hemen önünde “Hakkın ve Demokrasinin Müdafii Halk Gazetesi” ifadesi yer almaktadır. 10 kuruş fiyatla satılmakta olan gazetenin başyazarlığını A. Cemaleddin Saraçoğlu yapmaktadır.

ZONGULDAK

Zonguldak'ta haftada 2 gün çıkmakta olan CHP yanlısı yerel bir gazetedir. 4 ile 6 sayfa şeklinde çıkan gazetenin başyazarı Akın Karağuz'dur.

TÜRK DİLİ

1926 yılında yayın hayatına başlayan Türk Dili gazetesi, 1947 yılında genellikle dış politika üzerine haberler yaparak CHP yanlısı politika içindedir. Balıkesir'de çıkan gazete haftanın altı günü çıkmaktadır. Gazetenin çıkmadığı günü gazetenin başlığının altında “pazartesi den başka her gün çıkan siyasi gazete”

şeklinde belirtilmiştir. 5 kuruş fiyatla satılmakta olan gazetenin geçmiş sayıları okuyucuya 25 kuruşa satılmaktadır. Sahibi ve yazı işleri sorumlusu Hayrettin Karan'dır.

TÜRK SÖZÜ

Adana'da 1924 yılında çıkmaya başlayan CHP yanlısı günlük siyasi gazetedir. 1947 yılında gazete haftada pazartesi hariç altı gün, günlük 4 sayfa şeklinde çıkmaktadır. 10 kuruş fiyatla satılmakta olan gazetenin sahibi ve başyazarı Ferit Celal Güven, yazı işleri müdürü ise Tefik Can'dır.

ÇORUM

1921 yılında Çorum'da çıkan CHP yanlısı bir gazetedir. 1947 yılında haftada bir gün (Çarşamba) 4 sayfa olarak çıkan gazete 5 kuruş fiyatla satılmaktaydı.

HER GÜN

12 Kasım 1947 tarihinde İstanbul'da Mehmet Faruk Gürtunca tarafından yayın hayatına başlamıştır. Yazı işleri müdürü Ahmet Banoğlu'dur. Diğer gazetelerden farklı olarak gazetenin gün ve tarih bilgileri gazetenin isminin üst kısmında verilmiştir. Gazetenin isminin hemen altında "Akşamları Çıkar, Halk ve Hak İçin Çalışır Günlük Siyasi Gazete" ifadesi yer almaktadır. 10 kuruşa satılan gazete günlük 6 sayfa şeklinde çıkmaktadır. Gazetenin 1947 yılındaki yazar kadrosunda Mehmet Faruk Gürtunca, Ümit Deniz, Rıza Ruşen yer almıştır. Gazete Demokrat Parti yanlısı bir yayın hayatı sürdürmüştür.

2. 1947 YILININ BAŞLANGICINDAN TBMM’NİN KIŞ TATİLİ DÖNEMİNE KADARKİ SİYASİ OLAYLAR

2.1. 1947 Yılı Bütçe Görüşmelerinde İktidar-Muhalefet Çekişmesi

1946 seçimlerinin ardından kurulmuş olan Peker Hükümeti’nin programında ticareti kısıtlayan uygulamaların kaldırılması ve serbest ticaret sistemine geçiş, ekonomide birinci hedefler arasında gösterilmişti. Hükümetin belirtmiş olduğu bu söylem Demokrat Parti’nin iktisadi söylemiyle de örtüşüyordu. Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu, paranın iç piyasada fazla değerlendirildiği ve dış ticaret fazlası stoklarının belirleyici olduğu dış ticaret ortamında devalüasyon kararı almıştır. 7 Eylül 1946’da uygulanan kararla, dövizde prim uygulaması son bulmuştur. Dolar 130 kuruştan 280 kuruşa alınmaya, 282,80 kuruş olarak da satılmaya başlanmıştır. DP programında paranın değerinin uygun şekilde ayarlanması gerekliliği savunulmuş ve devalüasyon kararına büyük tepki gösterilmişti. Partinin, para politikası ile ilgili bu tavrı, katıldıkları ilk bütçe görüşmesine de yansımıştır.²¹ Neticede 30 Aralık 1946’da 1947 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve ekleri Anayasa’nın 95. Maddesi gereğince Büyük Millet Meclisi’ne sunulmuştu.²²

Muhalefet adına Meclis’te söz alan Adnan Menderes, görüşmeler sırasında bakanlar ve birçok CHP milletvekilinin konuyla alakasız ayrı ayrı uzun nutuklar ve beyanlar verdiğini söylemiş, bütçe ile ilgili inceleme ve görüşleri yeteri düzeyde aydınlatacak bilgi ve açıklamanın ne Hükümet ne Bütçe Komisyonu gerekçelerinde ne de Maliye Bakanlığı’nın beyanlarında bulunduğu, denk bütçe ve dengeli ödeme sözlerini bırakmalarını, borçların arttığı ve daha da artmakta olduğu, 1947 yılı bütçesini gözden geçirdikten sonra, bütçenin ülkenin genel durumuna, özellikle iktisadi ve mali bünyesine etkilerinin dikkate alınması gerektiğini açıklamıştır.²³

Ayrıca genel bütçeye dahil olan veya olmayan kamu hizmet, mükellefiyet ve masrafları olarak, milletçe yüklenilen masrafların bir buçuk milyarı çoktan aşmış bulunduğu, buna karşılık gelirlerin önemli kısmını iktisadi kaynaklara aktarmak

²¹ Gürhan Kınalı, “Çok Partili Sisteme Geçişin Sancılı Kesitlerinden Biri: 1947 Yılı Bütçe Görüşmeleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Yıl 15, Güz 2017, Sayı 23, s.187.

²² *1947 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu*, TBMM Basım Evi, Ankara 1946, s.1.

²³ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, C.3, 30.12.1946, s.836,837.

yerine lüks ve israf sayılacak alanlara aktarılmakta olup, bundan dolayı ülkede iktisadi faaliyetlerin bir türlü gelişemediği ve bütçenin yapıcı hareketlerini kaybettiklerini belirtmiştir.

Menderes bütçede özlük haklar adı altında üç yüz elli sekiz milyon liranın görüldüğü, devletin bütçeden özlük haklar olarak ödediği toplam ödeneğin bu miktardan daha fazla olduğu, bütçede bu rakamı görenlerin devletin bütçeden özlük haklar olarak ödediği para toplamının yalnızca bu kadar olduğu kanısına varacaklarını, bütçe kamu hizmet masrafları ile kamu gelirlerinin hepsini kapsamadığına göre, bir taraftan milli gelirin bütçeye dahil olsun veya olmasın bütün kamu hizmet, mükellefiyet ve masraflarının vatandaşlara, iş ve çalışma gruplarına göre dağıtılmasının bilinmesinin gerekliliğini açıklamıştır. Döviz konusunda da hükümeti eleştiren Menderes, Merkez Bankası'nda birikmiş olan altınların²⁴, bütçe gelirleri arasında görülmediği; mevzuatla, hangi yollarla biriktirildiği, döviz tahsislerinin memleket menfaatlerine uygun olarak yapılıp yapılmadığı konusuna açıklık getirilmesini istemiştir.²⁵

Milli Savunma bütçesinde sekiz milyon kadar bir masraf farkı oluşmuştur. Bunun dışında terhis ve celp zamanlarında kararlaştırılmış uygulamadaki değişiklik nedeniyle, yeni ihtiyaçların masrafının otuz milyondan fazla olacağı, bu masrafların da bütçede hesaba katılmamış olduğu ilgililer tarafından ifade olunmuştur. Milli Savunma Bakanlığı'nın elli milyon liralık borcu bu bakanlık bütçesinde görülmemiştir. Yıllardan beri bütçeler bu şekilde oluşturulduğu içindir ki, denk diye getirilen bütçelerin hepsi açıklarla kapanmış ve bu yüzden biriken borçlar kısa bir zamanda önemli miktarlara ulaşmıştır.²⁶

Adnan Menderes TBMM bütçe görüşmelerindeki konuşmasında; bütçede samimi gerekçelere riayet edilip edilmediğini, bütçenin bir milyar yüz küsur milyonluk gelirinden yüzde onunun faydalı işlere ayrılmasının mutlak borçlanmayı ölçülü gösterecek bir sebep olarak ileri sürülemeyeceğini; vergi sisteminin düzeltilmeye muhtaç olduğunun yıllardan beri söylendiği, hükümet tarafından ise yıllardan beri değiştirileceği ve geliştirileceği söylendiği halde bir türlü gerçekleştirilememiş olan bu davanın ne zaman hal edileceğini sormuştur. Bütçe

²⁴ Karpaz, *Türk Demokrasi Tarihi*, s.152.

²⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 3, 30.12.1946, s.838.

²⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 3, 30.12.1946, s.839.

giderlerinin gelecek yıllarda da azalmayacağını ve hatta artacağını, ziraat üretiminin istenilen ölçüde bir türlü artırılamadığını, diğer taraftan dünya zirai ürün fiyatlarının ileride düşme ihtimalleri göz önünde bulundurulursa ülkenin karşılaşacağı güçlüklerin bir kat daha artacağını, bundan dolayı milli gelirin en önemli kaynağı ve temeli olan ziraata gerçek anlamda el atılmadığını ifade etmiştir. Konuşmasının devamında, milli ekonominin temeli olan ziraatın gelişmesinde ve zirai üretimin artmasında önemli tedbirlerin alınmış olduğundan ve bu alınan tedbirlerin istenilen sonucu vermediğinden²⁷ bahsetmiştir. Adnan Menderes'in bütçe konusunda göstermiş olduğu tutum, CHP'nin karşısında bundan sonraki süreçlerde dışlı bir muhalefetin olacağını sinyallerini vermiştir.

Sunulan tasarıda 1947 yılı bütçesinde gider kalemlerinin toplamı 1.021.215.530 lirası adli ve 115.000.000 lirası milli savunmaya ait olağanüstü giderler olmak üzere 1.136.215.530 liradır. Bütçenin gelir kalemlerinin toplamı ise 1.021.232.000 liradır. Oluşmuş olan 114.983.530²⁸ liralık bütçe açığının iç borçlanma ile giderilmesi kararlaştırılmıştır.²⁹

Nadir Nadi bütçede oluşmuş olan açığı, gazete yazısında Türk parasının yeni şartlara uydurulmak istendiğini, aylıklara büyük ölçüde zamlar yapıldığını, böyle bir farkın olabileceğini, bütçede göze çarpan yüz küsur milyonluk açığın kendi başına önemli bir manasının olmadığını, son yıllarda devletin yüklendiği iç borçlanmaların biraz fazla olduğunu belirttikten sonra yazısını şu şekilde sonlandırmıştır: "...küçümseyeceğimiz bir yük sayılamaz. Fakat dediğimiz gibi bu seferki bütçe, daha önce hükümetin aldığı tedbirlerle sıkı sıkıya ilişik olduğundan, bu hususta ayrı ayrı mütalaa yürütmeye yer bulamıyoruz. Hükümetin, devlet giderleri üzerinde esaslı kısıntılara karar verecek muhtelif bütçe fasıllarında indirmeler yaptığını Maliye Bakanımızdan öğreniyoruz."³⁰ Bütçe konusunun iktidar ve muhalefet arasında çetin bir şekilde tartışılması hem faydalı hem sakıncalıdır. Faydalı olmasının nedeni bütün memleket meselesi toplu bir şekilde gözden geçirilir ve hükümet siyasetinin genel bir bilançosu çıkarılır. Halk, iktidarın düşünceleri ve eğilimleri hakkında fikir sahibi olmuş olur. Sakıncası ise bütün tartışmalar güncel konular üzerinde toplanır, önemli

²⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 3, 30.12.1946, s.841,842.

²⁸ Karpas, *Türk Demokrasi Tarihi*, s.153

²⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 3, 18.12.1946, s.5.

³⁰ *Cumhuriyet*, "Yeni Bütçe", 03 Ekim 1946, s.1.

birçok ana konu ihmale uğrar.³¹ DP milletvekilleri Bütçe Kanun teklifine ret oy vermelerine rağmen CHP oy çokluğu ile kanunu kabul ettirmiştir. Kanunun kabulüyle birlikte Başbakan Recep Peker alkışlar eşliğinde kürsüye gelerek Meclis'teki milletvekillerine teşekkür konuşması yapmıştır.³²

Bütçe kanununun kabulünden sonra kabinede değişiklik yapılacağı söylentileri Meclis koridorlarında yankılanmaya başlamıştır. Rivayetlere göre Adnan Adıvar İçişleri Bakanlığı'na, Celal Bayar İktisat Bakanlığı'na, Adnan Menderes de Maliye Bakanlığı'na getirilecekti. Başbakanlığa eski Başbakan Şükrü Saracoğlu getirilecek ve kabineye dört Demokrat bir bağımsız milletvekili girecekti. Bu söylentilerin çıkmasının nedeni ise Cumhurbaşkanı'nın Adnan Adıvar'ı yemeğe daveti ve gerçekleşen görüşmeydi.³³ Daha sonraki süreçte bu haberlerin asılsız olduğu gazetelerdeki yerlerini almıştır.³⁴

2.2. Demokrat Parti Zonguldak Milletvekili Hüseyin Balık'ın Beyanatının Yankıları

28 Aralık 1946 tarihinde toplanan Zonguldak Demokrat Parti Kongresi'ne, şahsi işleri dolayısıyla Zonguldak'ta bulunan ve burada müteahhitlik yapan Hayri Yunt başkanlık yapmıştır. Kongre üyeleri Meclis konuları ile ilgili konuşup, Başbakanın iyi karşılanmayan beyanatı sebebiyle özür dilemesini talep etmek üzere Başbakana telgraf çekmek istemişlerdir. Bu konu üzerine söz alan Hüseyin Balık; Başbakana telgraf çekilmesine gerek olmadığını, milletvekillerinin her şeyi düşündüğünü, Celal Bayar ve arkadaşlarının Meclis'i terk edip tekrar Meclis'e girebileceklerini, kendilerine inanıp güvendiklerini söylemiştir. DP'ye ve DP milletvekillerine bağlılıklarının CHP'ye benzemediğini belirttiikten sonra konuşmasına şu şekilde devam etmiştir: “Bizim için parti gaye değil, vasıta, iyi hareket ettikleri için tasvip ve takdir ediyoruz. Şayet yarın idarelerini beğenmezsek ve memleketin hayrına görmezsek, o zaman onları hiç tereddüt etmeden tenkit etmesini ve hatta büyük kusurlarını görürsek alaşağı etmesini de biliriz. Bizim

³¹ Feridun Ergin, “Bütçe Hukukunda Reform İhtiyacı”, *Cumhuriyet*, 02 Ocak 1947, s.2.

³² *Türkyolu*, “Başbakanın Meclise Teşekkürü”, 1 Ocak 1947, s.1,2.

³³ *Son Posta*, “Saracoğlu'nun Başkanlığında Geniş Bir Temerküz Kabinesi Kurulacağı Söyleniyor”, 1 Ocak 1947, s.1.

³⁴ *Akşam*, “Kabinede Değişiklik Haberlerinin Aslı Yok. Açık Milletvekillikleri İçin Seçime İki Parti De İştirak Etmeyecek mi?”, 2 Ocak 1947, s.1.

partiye yukarıdan emir verilmez. Yukarıdakiler aşağıdan emir alırlar.” demiştir.³⁵ Asıl problem bundan sonra ortaya çıkmıştır. Ulus gazetesi Hüseyin Balık’ın ifadelerini: “Herkes Demokrasiyi Böyle Anlarsa ve Zonguldak Kongresi Celal Bayar İçin Garip Bir Karar Verdi” başlıklı yazı ile yayınlamıştır. Yazıda Hüseyin Balık’ın beyanatı sırasında “Demokrat Parti ne Celal Bayar’dır, ne de Adnan Menderes’tir. Biz icap ederse onları da alaşağı ederiz. Bizim maksat ve gayemizi yerine getirmeyenlere itimadımız yoktur.” sözlerine yer verilmiştir. Bu haber üzerine Kongre adına başkan vekili Dr. Mustafa Safi Hiçsönmez, Demokrat Parti Genel Başkanlığı’na telgraf çekmiştir. Telgrafta kongrenin bütün Zonguldak halkının gözü önünde yapıldığını söylenerek tutanakların mevcut olduğu, partinin ideallerine bağlı kalındığı gazetenin olayları çarpıttığı şeklinde açıklama yapılmıştır.³⁶

2.3. Çelenk Meselesi

Demokrat Parti’nin Ankara’daki kongresine katılmak üzere İstanbul, Trakya ve Kocaeli’nden gelmiş olan delegeler 6 Ocak saat 15.30’da Atatürk’ün ebedi kabrine çelenk koymak istemişlerdir. İdari makamların izin vermemesi üzerine hazırlanan çelenkler Ulus Meydanı’ndaki Atatürk abidesine konulmuştur. Birinci çelengın konulması sırasında delegeler hep bir ağızdan İstiklal Marşı’nı söylemişlerdir. İstiklal Marşı’nın ardından İstanbul Milletvekili Ahmet Kemal Silivri’li Atatürk’ün kabrine gidememe karşısında: “İdare başında bulunanlar maalesef Atatürk’ün kabrini ziyaret etmeye müsaade etmediler. Bunlar Atatürk’ün yalnız kendilerine ait olduğunu zannediyorlar. Biz üvey evlat mıyız? Atatürk bütün milletindir. Yazık olsun böyle dar düşünceye,” ifadelerini kullanmıştır. İkinci çelenk konulurken İstanbul İl İdare Kurulu’ndan Fikret Karakoyunlu: “Aziz Atatürk bu çelengın hüviyetinde sana parti mensuplarım ve bütün Türk milletinin gönlünün kalp ve gönül bağlarını sunuyoruz. Şu demektir ki biz ve bütün Türk milleti senin idealini tahakkuk ettirmek için çizdiğin yolda azimle ve kararlı olarak yol alıyoruz...” diye konuşmuştur. Son olarak Dr. Zeki Erataman’da: “Atatürk senin daima rehberliğın, senin izin üzerinde yürüyoruz. Trakya’dan buraya kadar sana ve senin prensiplerine olan sadakatlerimizi

³⁵ *Tasvir*, “Ulus’un Hayretle Karşılanan Yazısı”, 1 Ocak 1947, s.5.

³⁶ *Son Posta*, “İstanbul Tanın, Zonguldak’ta Ulusun Neşriyatını Yalanlıyor”, 1 Ocak 1947, s.7.

tekrarlamak için geldik. Demokratların yolu senin yolundur. Bunun içindir ki bu yola dil uzatılmaz,” demiştir.³⁷

Merasimin bitiminden sonra delegeler parti merkezine geçmişlerdir. Bütün delegeler Atatürk’ün kabrine çelenk konulmasına izin verilmemesinden dolayı üzülmüşlerdir.

2.4. Demokrat Parti Birinci Genel Kongresi (7 Ocak 1947)

2.4.1. Kongrenin Hazırlıkları

Demokrat Parti’nin kuruluşunun üzerinden bir yıl geçmiş ve bu dönemde erkene alınan bir de genel seçim yaşanmıştı. Parti zor şartlara rağmen TBMM’ye 54 milletvekili³⁸ sokmuş ve önemli bir muhalefet gücü olduğunu göstermişti. Bu gelişmede en önemli kazanım ise çok partili hayatta bir partinin her türlü olumsuzluğa rağmen ayakta kalmış olmasıydı. Kurulan muhalefet partileri ülkenin ağır şartlarına karşı eleştirel tutum takındıkları için birdenbire ülkede bir muhalefet rüzgârı estirmişlerdi. Bu hareket bu partilere izin verenlerce hiç hesap edilmemişti.³⁹

DP Genel İdare Kurulu 3 Ocak tarihinde toplanmış ve kongre hazırlıkları üzerinde konuşmalar yapmışlardır.⁴⁰ Seçimlerden beş buçuk ay sonra Demokrat Parti, büyük kongresini Ankara’da toplayacaktır. Bu kongrenin yapılması ve kongre için salon bulunması hiç de kolay olmamıştır.⁴¹

Demokrat Parti kongrenin TBMM salonunda yapılması teklifinde bulunmuş fakat bu teklif Meclis Başkanı tarafından kabul görülmemiştir. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nin Konferans Salonu talebi de uygun görülmemiştir. Parti temsilcileri Ankara’daki lokal ve özel sinema sahiplerinden kongre için salonlarını tahsis etmelerini istemişler fakat salon sahipleri iktidar partisini karşılarına almamak amacıyla teklifi kabul etmemişlerdir.⁴² Celal Bayar, hükümetin kongrenin yapılamaması için her türlü girişim içinde olduğunu, kongreyi yapmak amacıyla

³⁷ *Son Posta*, “İstanbul, Trakya, Kocaeli Delegelerinin Atatürk’ün Kabrine Çelenk Koymalarına İzin Verilmemesi Teessür Uyandırdı”, 7 Ocak 1947, s.7.

³⁸ Kaynaklarda milletvekili sayısı 54, 59, 61 şeklinde farklılık göstermektedir.

³⁹ Turan Akıncı, *Demokrat Parti 1946-1960*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2021, s.61.

⁴⁰ *Akşam*, “Delegeler, Ankara’ya Gelmeğe Başladılar”, 4 Ocak 1947, s.1.

⁴¹ İsmet Bozdağ, *Zaferle ve Şerefle Dolu Bir Hayat Celal Bayar*, Karakuşak Basın Yayın, İstanbul 1986, s.76.

⁴² Toker, *Tek Partiden Çok Partiye*, s.229.

hangi salon sahibiyle görüşülmüşse önce kendileriyle anlaşma yaptıklarını, daha sonra ise belli bahanelerle salonu vermekten vazgeçtiklerini, bunun üzerine aynı başvuruyu otellere yaptıklarını, otellerin de aynı tavır içinde olduğunu belirtmiştir. Salon ve barınma yeri sıkıntısı ile ilgili Bayar sözlerini şu şekilde sonlandırmıştır: “Koca Ankara şehrinde kongremizi yapacak salon bulamadık. Delegelere yer bulmanın imkânı yoktu. Yaptığımız bütün rezervasyonlar ertesi günü iptal ediliyordu. Sonunda Ankara Demokratları gelecek delegeleri evlerinde misafir etmeye karar verdiler. Tedbirlerin kar etmediğini gören idare baskıyı kaldırdı ve oteller rezervasyonlar için bize müracaat etmeye başladılar. Salon da bir gün içinde sağlandı.”⁴³

Demokrat Parti Kongre hazırlıkları gazetelerde gündem konuları arasında yer almıştır. Akşam gazetesi Demokrat Parti Kurultayı’nın 7 Ocak Salı günü Yeni Sinema salonunda toplanacağını, parti tarafından gelecek üyelerin yerleştirilmesi için hazırlıklar yapıldığını, gelecek murahhasların sayısının bini geçeceğini ve Kurultay’da Parti Başkanı Celal Bayar’ın mühim bir nutuk vereceğini okuyucularına aktarmıştır.⁴⁴ Tasvir gazetesi de hazırlıklarla ilgili bilgiler dışında Ege vilayetlerinden yüzden fazla üyenin Ankara’ya geleceğini, belirtilen üyelerin Ege bölgesinin çiçeklerinden bir çelenk hazırlattığını ve bu çelengin Cumartesi günü Ege üyeleri tarafından Atatürk’ün muvakkat kabrine konulacağını halka duyurmuştur.⁴⁵

Kongrede dinleyici olarak bulunacaklar için kartlar bastırılmış, gazeteciler ve diğer davetliler için salonda yerler ayrılmıştır. Parti, kongrenin açılış celsesinde ve diğer açık oturumlarda bulunmak ve görüşmeleri takip etmek için CHP’ye davetiyeler göndermiştir.⁴⁶ Sinemanın beş locası CHP’lilere ayrılmış, büyük loca ise Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye⁴⁷ tahsis edilmişti.⁴⁸ DP’nin Birinci Büyük Kongresi Ankara’da Anafartalar Caddesi’nde Yeni Sinema’da dört gün dört gece sürmüş olmasına rağmen dördüncü gün öğleden sonra çok kısa bir süre için gelen Hamdullah

⁴³ Celal Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes*, der: İsmet Bozdağ, Truva Yayınları, İstanbul 2010, s. 67.

⁴⁴ *Akşam*, “Demokrat Parti Kurultayı”, 2 Ocak 1947, s.1; *Tasvir*, “Demokrat Partinin Kurultayı”, 2 Ocak 1947, s.1.

⁴⁵ *Tasvir*, “Parti Kurultayı Celal Bayar’ın Nutku İle Açılacak”, 3 Ocak 1947, s.5.

⁴⁶ *Akşam*, “İş plânımız Politika Değil, İdare”, 2 Ocak 1947, s.5.

⁴⁷ *Son Posta*, “Demokratlar Kongrede İnönü İçin bir Şeref Locası Hazırladılar”, 6 Ocak 1947, s.1

⁴⁸ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarih ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s.46.

Suphi ve birkaç CHP'li milletvekilinden başka kimse kongreye gelmemiş, CHP Genel Başkanı İnönü davete katılmamıştır.⁴⁹

Kongrede sadece yazılı basın değil, radyo da kullanılmaya çalışılmış, Genel Başkan Celal Bayar'ın nutkunun özellikle Ankara'ya gelemeyen DP'liler ve diğer vatandaşların da dinlemesinin sağlanması partililer tarafından arzu edilmiş, konuşmalar hızlı bir şekilde geniş kitlelere ulaştırılmak istenmişti fakat bu girişim sadece teşebbüste kalmıştır.⁵⁰

2.4.2. Kongrenin Açılışı

Kongre 906 delegenin katılımıyla 7 Ocak 1947 sabahı görüşmelere başlamıştır. Delegelerin isimlerinin okunması suretiyle yapılan yoklamadan sonra kongre başkanlığı ile başkan vekilleri ve kâtiplerin seçimine geçilmiştir.⁵¹ Divan Başkanlığı'na İstanbul İl Başkanı Prof. Kenan Öner, Başkan vekilliklerine de, Manisa İl Başkanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ile İstanbul Milletvekili seçilmesine rağmen mazbatasını TBMM'de reddedilmiş olan Abdurrahman Münip Berkan seçilmiştir.⁵² Sekiz kongre kâtipliği için çok fazla delege aday gösterilmiştir. Kâtiplik için fazla aday olması bir problemi doğurmuştur. Çünkü seçilmeyen aday kırılabilir ve alınabilirdi. Bu durumun önüne geçilebilmek amacıyla daha çok yardımcı arkadaşlara ihtiyaç bulunduğu, bundan dolayı kâtip olmak isteyenlerin hepsinin seçilmesi kararı alınmıştır.⁵³

2.4.2.1. Kongre Başkanı Seçimi Sırasındaki Tartışmalar

Kongre başkanı seçimi gündeme geldiği sırada salondan sesler yükselmeye başlamıştır. Delegeler, aday isimleri yazdırıyorlardı. Bu sırada salona, toplantının ilk büyük kongre olmasından dolayıdır ki bir heyecan hâkim olmuş, müzakere usulüne uyup uymadığına pek önem verilmeden konuşulmuş ve kongre başkanlığı için teklifler yapılmıştır. Öne sürülen isimler arasında İstanbul delegesi ve Parti İstanbul Başkanı Kenan Öner'le, Manisa delegesi Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun isimleri öne çıkmıştır. Bu sırada kürsüye gelen DP İzmir İl Başkanı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ başkanlık, başkan vekillikleri ve kâtiplikler için hazırladığı bir listeyi

⁴⁹ Süleyman İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yayınları, Ankara 2006, s.274.

⁵⁰ *Cumhuriyet*, "DP Kurultayı Bugün Toplanıyor", 7 Ocak 1947, s.3.

⁵¹ *Ayin Tarihi*, Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara Ocak 1947, s.2.

⁵² M. Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, Ülke Kitapları, İstanbul 2001, s.59.

⁵³ *Ayin Tarihi*, Ocak 1947, s.3.

okumuş ve bunların seçilmesini teklif etmiştir. Bu teklifin oylamaya konulacağı sırada salondan bir delege ayağa kalkarak: “Ekrem Hayri Üstündağ’ın okuduğu bu liste demokrasiye uygun değildir, adayların teker teker oy’a konması gerekir.” demiştir. Bu görüş uygun görülerek liste halinde oy’a sunmaktan vazgeçilmiştir.⁵⁴

Bu sırada söz alan Diyarbakır delegesi, önce Kenan Öner’in adının oy’a konmasını ileri sürmüştür. Bursa delegesi de her iki şahsiyeti de demokrasi adına hürmetle selamladıktan sonra yaşı daha ileri olduğu için Kenan Öner’in birinci, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu’nun da ikinci başkanlığa seçilmesi teklifinde bulunmuştur. Bu teklifler sırasında Manisa delegesi Burhan Belge de kürsüye gelerek, Bursa delegesi Dr. Fuat Arna’nın ortaya attığı her iki ismin de DP davası uğrunda ön saflarda çalıştığını, kendilerini adeta DP için tüketmeye hazır olduklarını, yaşın bahsinin bile olmaması gerektiğini, bir gün birinin bir gün diğerinin başkanlık etmesinin doğru olacağını savunmuştur. Bu sırada salondan “Bir reis seçmek için bu kadar uğraşılmaz, burada halledecek mühim memleket meseleleri vardır, edebiyat müsabakası yapacak değiliz,” şeklinde sesler yükselmiştir. Delegelerden Dr. Zeki Erataman da “Mademki burada demokrasiyi temsil ediyoruz, adayların birer birer oya konularak seçilmesi lazımdır,” dedikten sonra Başkan Celal Bayar, tüzüğün seçimle ilgili olan maddesini okumuş ve Burhan Belge’nin nöbetleşe başkanlık teklifini oya koymuştur. Fakat salondan, bu teklifin tüzüğe uygun olmadığı itirazları yükseldiğinden isimlerin teker teker oya konması kararlaştırılmış ve Kenan Öner hakkındaki teklif kabul edilerek Kongre Başkanlığı’na Kenan Öner seçilmiştir.⁵⁵

2.4.2.2. Celal Bayar’ın Açılış Konuşması ve Türk Basınında Ele Alınışı

Kongrenin açılış konuşmasını Genel Başkan Celal Bayar yapmıştır. Bayar konuşmasında, Türk demokrasinin gelişmesi ve ilerlemesi için alınması gereken önlemleri anlatmıştır. Özetle üç noktada toplanan bu önlemler, Anayasaya aykırı kanunların tasfiyesi, Seçim Kanununun güvenceli hale getirilmesi, devlet başkanlığı ile parti başkanlığının ayrılması şeklinde olmuştur.⁵⁶ Dönemin gazetelerine bakıldığında Akşam gazetesi⁵⁷, Türkyolu gazetesi⁵⁸, Son Posta gazetesi⁵⁹, Ulus

⁵⁴ *Ulus*, “Demokrat Kongresi Celal Bayar’ın Nutkiyle Açıldı”, 8 Ocak 1947, s.4.

⁵⁵ *Ulus*, “Demokrat Kongresi Celal Bayar’ın Nutkiyle Açıldı”, 8 Ocak 1947, s.4.

⁵⁶ Adem Çaylak, *Osman Bölükbaşı ve Siyasal Hareketi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s.54.

⁵⁷ *Akşam*, “Demokrat Parti Kongresi Bu Sabahta Toplandı”, 8 Ocak 1947, s.1,2.

⁵⁸ *Türkyolu*, “Celal Bayar’ın Nutku”, 9 Ocak 1947, s.1,2

gazetesi⁶⁰, Cumhuriyet gazetesi⁶¹, Tasvir gazetesi⁶², Vakit gazetesi⁶³, Vatan gazetesi⁶⁴, Yeni Sabah gazetesi⁶⁵ ve Zonguldak gazetesi⁶⁶ Celal Bayar'ın nutkunu ayrıntılı şekilde okuyucularıyla paylaşmıştır. Celal Bayar'ın Nutku'nda şu konular ön plana çıkmaktadır:

2.4.2.3. Atatürk'e Minnettarlık

Atatürk her türlü tesire ve aldatıcı cazibelere karşı demokratik esaslara dayanarak Anayasayı korumayı bilmiştir. Birinci Cihan Harbi'nden sonra dünya da tek parti ideolojilerin, totaliter sistemlerin zaferler kazandığı ve sahalarını genişlete genişlete, demokrasi aleminin sürekli geri çekilme halinde bulunduğu uzun bir süreç başlamıştı. Bu nedenle DP, son bir yıl içindeki çok faydalı siyasal gelişmelerin temel ve dayanaklarını hazırlayıp kurmuş olan büyük Atatürk'e, Türkiye'yi kurmuş olmasının minnetinin yanında ayrıca minnettardır. Celal Bayar'ın teklifi ile bütün delege ve dinleyiciler ayağa kalkıp bir dakika saygı duruşunda bulunmuşlardır.⁶⁷

2.4.2.4. DP Nasıl Doğdu?

Celal Bayar kongrede, Demokrat Parti'nin kuruluşu ile ilgili çok partili hayata geçme adına geçmişte birçok girişim olduğunu, bunların bir neticeye ulaşmadığını ve vatanın uzun süre tek parti idaresinde kaldığını söylemiştir. Tek partili idarenin uzun zaman devam etmiş olmasının milli bünyede birtakım zaaflar doğurduğu bir gerçektir. Zaafların sebebini sezmekte gecikmeyen Türk halkı, yeni bir kalkınmanın ancak bütün devlet idaresinde millet denetiminin gerçekleştirilmesi yolu ile sağlanabileceğini kavramış bulunuyordu. İşte bundan dolayıdır ki Demokrat Parti hareketi bütün yurttaki heyecan dalgaları yaratmış, Türk milletinin kabulünü görmüştür. Bundan dolayı denilebilir ki Demokrat Parti Türk milletinin bizzat kendi

⁵⁹ *Son Posta*, "Celal Bayar'ın Nutku", 8 Ocak 1947, s.1,2.

⁶⁰ *Ulus*, "Demokrat Kongresi Celal Bayar'ın Nutkiyle Açıldı", 8 Ocak 1947, s.4.

⁶¹ *Cumhuriyet*, "Celal Bayar'ın Nutku", 8 Ocak 1947, s.5.

⁶² *Tasvir*, "Celal Bayar'ın Mühim Nutku", 8 Ocak 1947, s.1,2.

⁶³ *Vakit*, "C. Bayar İktidar Partisinin Gösterdiği Müsamahayı Nutkunda Belirtti", 8 Ocak 1947, s.1,5.

⁶⁴ *Vatan*, "Demokrat Parti Büyük Kongresi Dün Celal Bayar'ın Nutku İle Açıldı", 8 Ocak 1947, s.1.

⁶⁵ *Yeni Sabah*, "Parti Lideri Celal Bayar'ın Çok Mühim ve Uzun Bir Nutku İle Açılan Dünkü Konuşmalar Tam Bir Demokrasi Havası İçinde Geçti", 8 Ocak 1947, s.1.

⁶⁶ *Zonguldak*, "Demokrat Parti Kongresi", 8 Ocak 1947, s.5.

⁶⁷ *Yeni Sabah*, "Demokrat Parti Kurultayı Dün Toplandı", 8 Ocak 1947, s.5.

kurduğu ve yarattığı ilk parti olmak mahiyet ve şerefini daha kuruluş günlerinden itibaren kazanmış bulunmaktadır.⁶⁸

2.4.2.5. Partinin Bir Yıllık Tarihçesi

Kongrenin toplandığı ilk gün, partinin kuruluşunun ilk yıldönümüdür. 1946 yılında iç politikanın en önemli hâdisesi partinin kuruluşudur. 1946 yılı, Türk tarihinde, demokrasi hareketinin kökleşmeye başladığı yıl olarak anılacaktır. Karşılaşılan çok çetin mukavemetler ve maddî imkânsızlıklar göz önünde tutulunca, millet irade ve denetimini hâkim kılma yolundaki faaliyet ve mücadelelerde partinin bir yıl içinde elde ettiği neticeler asla küçümsenemez. Vatandaşların hak ve hürriyetlerine, milli hâkimiyet esaslarına karşı beslediği derin bağlılık ve demokrasiye doğru elde edilen her başarının tek sahibidir. Türk milleti son bir yıl içinde, bütün dünyaya, siyasi olgunluğunu bir kere daha ispat etmiş bulunuyordu. Partinin, derin anlayış ve kavrayışı büyük bir hisle bağrına basan ve ona var olma imkânı sunan Türk milletine, partinin şükran ve minnetleri sonsuzdur.⁶⁹

2.4.2.6. Seçimler Üzerine Değerlendirme

CHP hükümetinin TBMM'ye sunduğu önergeyle 1947 yılında yapılması gereken genel seçimler erkene çekilmişti. DP Genel Başkanı Celal Bayar, seçimlerin bir yıl erkene alınmasını gerektirecek bir neden olmadığını ve özellikle de devlet başkanlığı ile parti başkanlığının birbirinden ayrılmaması durumunda yapılacak seçimlerin güvenliğinin sorgulanacağını daha önceden belirtmişti.⁷⁰

Celal Bayar konuşmasında, belediye seçimlerine niçin girilmediğini, milletvekili seçimlerine neden girildiğini açıklamıştır. Meclis'in otoritesi üzerine yapılan tartışmalara müsaade olunmadığı konusu üzerinde durmuş, Demokrat Parti şubeleri tarafından seçim mazbataları hakkında gönderilen birçok vesikanın Meclis'te hiçbir tahkikata lüzum gösterilmeden reddedilmiş olduğunu ve milletvekili seçiminin daha bir seneden fazla bir zaman varken neden daha erken yapılmış olduğunu anlatmıştır. İktidar parti mensuplarının dört senelik bir geleceği garanti

⁶⁸ *Ulus*, “Demokrat Kongresi Celal Bayar’ın Nutkiyle Açıldı”, 8 Ocak 1947, s.4.

⁶⁹ *Tasvir*, “Celal Bayar’ın Mühim Nutku”, 8 Ocak 1947, s.2.

⁷⁰ Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, Kaynak Yayınları, İstanbul 198, s.248.

etmek için seçimi derhal yapmaya karar verdiklerini, Demokrat Parti'nin gelişmesine meydan verilmek istenmediğini iddia etmiştir.⁷¹

2.4.2.7. Seçim Kanununda Teklif Edilen Değişiklikler

Celal Bayar, Nisan 1946 tarihinde Tasvir gazetesinin sahibi Ziyad Ebüzziya ile yapmış olduğu özel mülakatta seçimlerle ilgili fikirlerini ifade etmişti. Celal Bayar'ın demecinde "...seçimlerin tek dereceli sistemle yapılması, resmi makamların müdahalesinin olmaması vb." şeklindeydi. Bayar nutkunda: "Köyde, kasabada, şehirde oturan kadın erkek bütün vatandaşlar biliyor ki seçim kanununun en önemli maddeleri, istenilen taraflar lehine kötü kullanılmaya müsaittir. Bundan dolayı seçim kanununun değişmesi milli dava haline gelmiştir. Daha önce de görüldü ki Meclis Adalet Komisyonu hiçbir ikna edici neden göstermeden bütün milletin de desteklediği teklifi reddetti," diyerek değişiklik tasarısını inceleyecek olan diğer komisyonlar ile Meclis Genel Heyeti'nin aynı yolu seçmeyeceğini ümit etmektedir.⁷²

2.4.2.8. Mecliste DP'nin Durumu

Demokrat Parti, Meclis'te muhalefet görevini yerine getirmeye çalışırken saldırgan tavırlara (psikopat söylemi) maruz kalmıştır. Bu tavırdan dolayı Demokrat Parti milletvekilleri tepkilerini göstermek amacıyla Meclis salonunu terk etmişlerdir. Bu söylemin bir başkan tarafından, hükümet tarafından yapılması ve iktidar milletvekillerinin olayı desteklemesi, DP milletvekillerinin Meclis salonunu terk etmesinin ne kadar doğru bir uygulama olduğunu gözler önüne sermiştir. Olay devlet başkanı tarafından kapanmış fakat olay bir daha tekrarlanırsa heyetçe önceden karara bağlanması teklif edilmiştir.⁷³

2.4.2.9. Devlet ve Parti Reisiği Meselesi

Bayar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin son Kurultayı'nda Anayasa gereği olarak gösterilmeye çalışılan devlet başkanlığı ile parti başkanlığının tek kişinin kontrolünde olmasının ele alındığını, oysa o zaman yaptıkları açıklamada da belirttikleri gibi, Anayasanın ve hukuk prensiplerinin böyle bir yoruma açık olmadığını ifade etmiştir.⁷⁴ Herhangi bir partinin kamu yetkisini elinde

⁷¹ *Vakit*, "Demokrat Parti Kongresi", 8 Ocak 1947, s.5.

⁷² *Cumhuriyet*, "Celal Bayar'ın Nutku", 8 Ocak 1947, s.5.

⁷³ *Türkyolu*, "Celal Bayar'ın Nutku", 9 Ocak 1947, s.1,2

⁷⁴ *Vatan*, 8 Ocak 1947, s. 1,5; *Ulus*, 8 Ocak 1946, s. 4,5.

bulundurması, idare mekanizmasının her türlü nimetlerini kullanması ülkede görülmemesi gereken uygulamalardır. Bayar kanun gereğince idare mekanizmasının parti çekişmelerinde taraf değil elden geldikçe tarafsız olması gerektiğini düşünerek, devletin başının partinin başında bulunmasını sakıncalı bulmaktadır. Devlet Başkanı, CHP Başkanı sıfatıyla çeşitli konuşmalarda bulunmakta, ülke içinde seyahatler ve halk toplantıları yapmaktaydı. Bu durumu gören Celal Bayar, devletin başında bulunan kişinin görev süreci boyunca herhangi bir partinin başkanı olmaması gerektiğini savunmaktadır.⁷⁵

2.4.2.10. Hükümet Otoritesi Üzerine Tespitler

Türk demokrasisinin gelişmesi davasında desteklediği parti fark etmeksizin bütün vatandaşların elbirliği içinde çalışmaları ile ortak bir eser olarak gelişmiş Türkiye hedefine ulaşılmalıdır. Demokrat Parti bu yolda bütün iyi niyetle ve her surette çalışmaya hazırdır. Fakat ne yazık ki iktidar partisi ve onun hükümeti böyle bir iş birliğinin gerçekleşmesine müsait olmayacak bir zihniyetin içindedir. Bir taraftan demokratik gelişmelere taraftar olduğunu söylerken, diğer taraftan hükümet otoritesi kavramını çok dar bir manada anladığını göstermekte devam etmektedir. Bu nedenle hükümetin hürriyet ve otorite görüşleri ile DP'nin bu husustaki görüşleri arasında gayet esaslı farklar olduğu belirtilmektedir. Hükümet programında buna dair ileri sürülen görüşler, hürriyet ile hükümet otoritesinin birbirleriyle zıt kavramlar olduğu görüşü hakimdi. Vatandaş hak ve hürriyetlerinin tanınması derecesi ile orantılı olarak, devlet otoritesinin eksileceği gibi bir vehmin veya hatalı görüşün tesiri altında bulunulduğu göze çarpmaktadır. Buna karşılık Demokrat Parti'nin başka bir politika ve memleket görüşüne sahip bulunduğunu anlamak için programının 19. maddesine⁷⁶ bakılması yeterlidir. Birbirinden ne kadar ayrıldığı açıkça görülen bu iki zihniyetin demokrasi idealinin tahakkuku uğrunda iş birliği etmelerine yakın bir zamanda imkân görememektedir. Dış politikada, iktisadi ve mali konularda tamamen birbirinden farklı düşünce yapılarına sahiplerdir.⁷⁷

⁷⁵ *Vakit*, “C.Bayar İktidar Partisinin Gösterdiği Müsamahayı Nutkunda Belirtti”, 8 Ocak 1947, s.5.

⁷⁶ İç işlerimizle hükümeti ve teşkilâtını halkın dışında ve üstünde bir varlık değil, sadece halk tarafından âmme vazife ve hizmetlerini görmek üzere kurulmuş bir idare cihazı tanımak esaslı bir prensibimizdir...

⁷⁷ *Tasvir*, “Celal Bayar’ın Mühim Nutku”, 8 Ocak 1947, s.3.

2.4.3. Kongrede Gündem Tespiti

Genel Başkan'ın konuşmasından sonra kongre gündeminin tespitine geçilmiştir. Kongreden maksat; DP'nin geçmişteki faaliyetlerini tartışmak, gelecek için planlar hazırlamak, parti programını inceleyip kabul etmek ve parti organlarına üye seçmektir. Kongre görüşmelerinin ağırlık merkezi hürriyet meselesi ve hükümetin bunu kanunlarla veya tatbikatta, memurların davranışı ile sınırlandırdığı iddiası üzerinde toplandı. Köylülerin yoksulluğu ve köylülerin korkunç maddi durumu da sözü çok edilen konulardan biriydi. Görüşülen diğer konular arasında okullara din dersinin konulması, devlet ticari teşkilatların kaldırılması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, Köy Enstitüleri programlarının yeniden düzenlenmesi vardı.⁷⁸

Bir yandan hürriyet konuları görüşülürken öte yandan o güne kadarki baskının baş sorumlusu olarak görülen CHP'ye çok şiddetli saldırılar yapılmıştır. General Sadık Aldoğan'ın, "Yapılacak iş, Anayasayı tadil etmek değil Anayasaya aykırı kanunları yapan CHP'yi yaptığı kanunlarla beraber süpürüp atmaktır," söylemi kongrede büyük destek görmüştür.⁷⁹ Kongrenin gündeminin oluşması, tamamen konuşmacı olarak söz alan delegelerin dile getirdiği konular üzerine olmuştur. Birçok kişinin kongrede konuşmak istemesi, gündemin çok kalabalık olmasının asıl nedenidir.

Kongrenin ilk gününde gündem Celal Bayar'ın nutku olmuştur. Celal Bayar'ın konuşmasının ardından, Ege Bölgesinden gelen delegeler kongre başkanlığına ortaklaşa bir önerge vermişlerdir. Verilen önergede gündeme dair şu konular bulunmaktadır: Anayasa'ya aykırı uygulamaların kaldırılması, idare mekanizmasının partilerin dışında hareket etmesi, Seçim Kanununun milletin istekleri göz önünde bulundurularak köklü şekilde değiştirilmesi, Cumhurbaşkanının partilerin içinde değil üstünde olması, belirtilen bu isteklerin özel bir komisyon tarafından incelenmesi ve konuyla ilgili bir rapor hazırlanması istenmiştir. Ayrıca, bu isteklerin diğer isteklerle karıştırılmaması yönündeki teklif oybirliği ile kabul edilmiştir.⁸⁰ Kongrenin ikinci gününde delege ve milletvekillerinin konuşmaları neticesinde gündem oluşmuştur.

⁷⁸ Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, s.158.

⁷⁹ Eroğul, *Demokrat Parti Tarih ve İdeolojisi*, s.47

⁸⁰ Orhan Mete, *Bütün Tafsilat ve Akisleriyle Demokrat Partinin Birinci Büyük Kongresi*, Ticaret Dünyası Matbaası, İstanbul 1947, s.20.

Kongrenin üçüncü günündeki gündem konusu ise Dilek Komisyonu'nun raporu üzerine olmuştur. Raporda Anayasa'daki değişiklik istekleri, Cumhurbaşkanı'nın nasıl seçileceği ve kaç dönem görev yapacağı, milletvekili seçilme şartı, Meclis'te kaç milletvekilin yer alması gerektiği ve ikinci bir yasama meclisinin kurulması, ihtiyaç durumunda kabineye Meclis dışından da bakan alınması, devletçiliğin amaçları açıklanmıştır. Bakan kelimesi toplumda ayrıcalıklı statüyü çağrıştırdığı için kelimenin vekil kelimesine çevrilmesi kararlaştırılmıştır.⁸¹ Kongrenin dördüncü gününde, partinin bütçe komisyon raporu okunmuştur. Aynı gün partinin kurucular tarafından hazırlanan tüzük maddeleri üzerine görüşmeler yapılmış, İdare kurulları kurulmuş; milletvekili adaylarının belirlenmesi, partiye ödenecek olan aidat konusu, Demokrat Parti Başkanlık seçimi yapılmıştır.⁸²

2.4.4. Kongre Açılış Nutku Sonrası Söz Alan Diğer Konuşmacılar

Celal Bayar'dan sonra söz alan diğer konuşmacıların büyük bir çoğunluğu iktidarı eleştirirken, bazı delegeler de parti yönetiminin seçimler sonrasında Meclis'e devam etmemesi üzerinde durmuştur. Konuşmak isteyen çok isim olmasına rağmen ilk konuşma listesinde 15 kişinin ismine yer verilmiştir. İlk sözü alan Ankara delegesi Samet Ağaoğlu olmuştur. Ağaoğlu, Demokrat Parti'nin amaçlarını belirttikten sonra konuşmasının asıl hedefi iktidar partisi olmuştur. Konuşmasında "Bizi buraya hürriyet hasreti topladı. Şahıs idaresine, zümre hâkimiyetine son verme kararı topladı."⁸³ demiştir. Ağaoğlu'ndan sonra söz alan İzmir delegesi Rauf Onursal, iktidar partisi mensuplarının kendilerine 'bozguncu' dediğini, Demokrat Partisi'nin bozguncu olmadığını iddia ettikten sonra, İsmet İnönü'nün arabuluculuğuyla Meclis'e geri dönüşlerini eleştirerek, bu kararın ancak kongre tarafından verileceğini açıklamış ve bütçe görüşmeleri nedeniyle yaptığı demeci ele alarak, Ticaret Bakanı Atıf İnan'a hücum etmiştir. Bu arada hatip, Atıf İnan'ın bir kelimesine takılarak öfkesini "Bunu söyleyen şakidir" şeklinde dile getirerek sözlerini bitirmiştir.⁸⁴ Ankara delegesi Osman Bölükbaşı da, Türkiye'de devam eden mücadelenin bir doktrin değil, bir özgürlük mücadelesi olduğunu ifade ederek iktidarı ve daha önceki Cumhuriyet dönemini çok ağır bir dille suçlamıştır. İstanbul Milletvekili Fuad Köprülü, Merkez Heyeti adına yapmış olduğu 6 dakikalık konuşmada, ılımlı bir dil

⁸¹ *Vakit*, "Demokrat Parti Kongresi", 10 Ocak 1947, s.1,5.

⁸² Mete, *Bütün Tafsilat ve Akisleriyle Demokrat Partinin Birinci Büyük Kongresi*, s.39,49.

⁸³ *Son Posta* "DP Kongresinde Delegeler Açılış Nutkunu Cevaplandılar", 9 Ocak 1947, s.7.

⁸⁴ *Ulus*, "Dünkü Demokrat Parti Kongresi", 9 Ocak 1947, s.4.

kullanarak, parti yönetimini eleştirenlere yanıt vermiş ve dış politika konusunda iktidar ile aynı görüşleri paylaştıklarını belirtmiştir.⁸⁵ Denizli Milletvekili Fikret Başaran, “Hür insanların hür delegeleri” şeklinde söze başlayıp, 7 Ocak tarihini “Hürriyet Bayramı” şeklinde ifade etmiştir. Sözlerinin sonunda ise “Millet iradesi ile oynamak ateşle oynamaktır.” ifadesini kullanmıştır. Antalya delegesi Akif Sarıoğlu seçimlerle, Aydın delegesi Dr. Mükerrerem Tarun hürriyet ve insan haklarına saygı konularıyla ilgili konuşmuşlardır. Tarun konuşmasını, “Türk milleti hürriyeti ancak vatandaşlık haklarının tanınmasında görmektedir. Vatandaşlara müstahak oldukları hürriyetleri temin etmek bize bir namus borcudur. Milletimiz ayaktadır ve istedikleri verilmedikçe asla yerine oturmayacaktır.” sözleriyle sonlandırmıştır. Konya delegesi Himmet Ölçmen, CHP’yi bir okula benzeterek bu okulun mezun veremediğinden bahsetmiştir.⁸⁶ Ölçmen, CHP’nin, Atatürk’ün yüksek maksadına aykırı hareket ettiğini belirterek eleştirilerde bulununca Kongre Başkanı, konuşmacının sözlerini kesmek istemiş, bunun üzerine salondaki delegeler itiraz ederek; “İstediğin gibi konuş, şimdiye kadar susturulan ve konuşturulmayan milyonlar namına konuş. Sabaha kadar istersen yine konuş...” diyerek tepkilerini göstermişlerdir. Kongrede İzmir delegelerinden Mustafa Kentli konuşmasında, Yargıtay ve Danıştay üyelerinden kurulacak bir yüksek mahkemenin Anayasa’ya uymayan yasaları saptamasını, idari ve askeri mahkemelere artık son verilmesini, seçim yasası, Anayasa’ya aykırı yasaların derhal değiştirilmesini, yönetim ve polis örgütünün tarafsızlığının sağlanmasını istemiştir.⁸⁷ Balıkesir delegesi Sıtkı Yırcalı, “Giriştiğimiz dava bütün bir millet davasıdır. Giriştiğimiz dava 1870’ten beri türlü her baskıya rağmen çıra devrini yaşayan bir milletin yirminci asrın medeni cesaretini göstermiş olduğu bir mücadeledir.” demiştir. Yırcalı, vatandaş hak ve hürriyetlerini gerçekleştirmek için mücadele ettiklerini; uygun bir hitap tarzıyla anlattıktan sonra, Demokrat Milletvekillerinin Meclis’i, kendilerine danışmadan terk etmelerini eleştirmiştir.⁸⁸ Ankara delegesi Ahmet Hoşer, Atatürk’ün methiyesini teşkil eden bir konuşma yaparak, “Vatanımız Anadolu, içimiz iman dolu, gittiğimiz hak yolu” sözleriyle konuşmasını bitirmiştir.⁸⁹ İzmir delegesi Hakkı Ural, Demokrat Parti’nin kuruluş günü olan 7 Ocak tarihinin Türk tarihinin en canlı, en nurlu günü olduğunu

⁸⁵ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, s.102.

⁸⁶ *Son Posta* “DP Kongresinde Delegeler Açılış Nutkunu Cevaplandırıdılar”, 9 Ocak 1947, s.7.

⁸⁷ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, s.102.

⁸⁸ *Vakit*, “Bayar’ın Nutku Tasvip Edildi”, 9 Ocak 1947, s.4.

⁸⁹ *Vatan*, “Celal Bayar’ın Nutku, İttifak ve Alkışlarla Tasvip Edildi”, 09 Ocak 1947, s.4.

iddia etmiş ve heyecanla daha ileri giderek şunları söylemiştir: “Dün Demokrat Ankara, Büyük Millet Meclisi’nin ilk kurulduğu günün bir naziresini yaşamıştır.” demiştir. Celal Bayar’ın nutkunda gençlikten bahsedilmemiş olmasını da tenkit etmiştir. Demokrat Parti’nin her şeyden evvel davaya gençliği karıştırmak mecburiyetinde olduğunu ilave etmiştir. Bursa delegesi Fuat Arna başkanın nutkuna yakıştırmadığı birkaç nokta üzerinde durmuş ve şu ifadelerde bulunmuştur: “Başkan Serbest Cumhuriyet Fırkası’ndan bahsetti. Ben bu partinin bir misal olarak alınmasını asla doğru bulmuyorum. Çünkü o partinin doğuşu da, ölüşü de milli tarihimizde kapkara bir leke olarak kalacaktır. Eğer o partiyi kuran zat vazifeyi bırakıp gitmemiş olsaydı onu da şimdi burada hürmetle selamlardık.” Arna nutkun sonundaki ümit verici sözlerini de beğenmemiş, “Biz bu davayı katî olarak halletmek için ortaya atıldık. Ümit sözünü zayıf buluyorum,” dedikten sonra temas ettiği vatandaşlardan öğrendiğine göre iktisadi kalkınma davası halledildikten sonra da halkın demokrasi davasını bırakmayacağını, çünkü mücadelenin iktisadî kalkınma değil, hürriyet mücadelesi olduğunu ifade etmiştir. İzmir delegelerinden Osman Kapani aynı zamanda siyasi bir bilanço olan açılış nutkunu teşekkürle karşıladıktan sonra radyoda idare mekanizmasının Demokrat Parti’ye karşı çıkardığı engellerden bahsetmiştir. Seyhan delegesi Reşat Güçlü, son günlerde Demokrat Parti’de ikilik olduğu hakkındaki sözlerin doğru olmadığını ileri sürmüş, bazı insanların menfaatleri doğrultusunda devrin adamı olduğunu, başa geçmek için bir yol bulduklarını ifade ettikten sonra sözlerine şu şekilde devam etmiştir; “Bir gün Serbest Fırka kurulur oraya girer baş olurlar, kapanınca Halk Partisi’ne dönerler. Günün birinde Demokrat Parti teşkil edilince derhal buraya geçer, yine bir hürriyet kahramanı edasıyla öne geçmenin yolunu bulurlar. Daha şimdiden partimize kur yapan Halk Partisi milletvekillerini görüyorum.” demiştir. Reşat Güçlü, Demokrat Parti’nin kapılarını vatandaşlara açmakla iyi ettiğini ancak böyle insanların da göz önünde tutulması gerektiğini ifade etmiştir. Eskişehir delegesi Recep Bilginer, Hatay delegesi Sırrı Hocaoglu, Manisa delegelerinden Burhan Belge, Afyon Milletvekili Emekli General Sadık Aldoğan, eski avukat Hamit Şevket İnce, Kastamonu delegesi hukukçu Muzaffer Ali, kongreye işçi temsilcisi olarak katılan makinist Cemal, delege Sabri Conkay söz alıp düşüncelerini ifade etmişlerdir.⁹⁰

⁹⁰ *Son Posta*, “DP Kongresinde Delegeler Açılış Nutkunu Cevaplandırıdılar”, 9 Ocak 1947, s.7; *Ulus*, “Dünkü Demokrat Parti Kongresi”, 9 Ocak 1947, s.4; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat*

2.4.5. DP'nin Yeni Yönetim Kadrosu ve Hürriyet Misakı

Emin Sazak'ın teklifiyle Ana Davalar Komisyonu'nun kurulması kararlaştırılmıştı. Bundan sonra program ve tüzük komisyonu, hesap ve bütçe komisyonu, dilek komisyonu, mali komisyon, bir de neşriyat ve propaganda komisyonu kurulması ön görüldü. Daha sonra komisyonlar için seçimler yapıldı.⁹¹

DP'nin yönetim kadrosu ve Genel Başkan seçimi son güne kalmıştı. Son günün toplantısı ertesi günün sabahına kadar devam etmiştir. Sabaha kadar devam etmesinin nedeni ise salonun ertesi gün için verilmemiş olmasından kaynaklanmaktaydı. Kongrenin son günü toplantılarının 10 Ocak sabah 08.00'de başlaması kararlaştırılmıştı. Fakat belirtilen saatte yalnızca yüz delege salona gelmişti; bundan dolayı kongre görüşmelerine başlanamamıştı. Erken gelen delegeler için plaklardan müzik çalınmıştır. Saat 08.40'ta Kongre Başkanı Fevzi Lütü Karaosmanoğlu celseyi açmıştır. Bütçe Komisyon Raporları okunmuş, bağışlar ve masraflar hakkında bilgiler verilmiştir.⁹²

Ana Davalar Komisyonu'nun raporunun sabaha karşı kongre tarafından kabul edilmesi için bütün kongre üyeleri tarihi karar verilirken ayağa kalkmıştır. Kongre Başkanı Fevzi Lütü Karaosmanoğlu "Aksini rey'e koyuyorum, kabul etmeyenler" tek bir el bile ret amacıyla kalkmamıştır. Tarihi karar oybirliği ile kabul edilmiştir. Alkışlar içinde bir ses yükselmiştir. "Bu tarihi kararı isimlendirelim, buna Hürriyet Misakı diyelim," denilmiştir. Alınmış olan karar Hürriyet Misakı ismini almıştır. Misakın maddelerine bakıldığında; 1-Anayasaya aykırı olan kanunlar kaldırılacaktır. 2-Seçim Kanunu tadil edilecektir. 3-Cumhurbaşkanlığı ve fiili parti başkanlığı bir zatın uhdesinde bulunmayacaktır.⁹³ şeklinde ifadeler vardır. Hürriyet Misakı, DP'nin tek parti döneminde önem verilmeyen toplum kesimlerini öne çıkarmayı amaçladığı gibi o dönemdeki halkın üzerindeki baskıyı da reddetmekteydi.⁹⁴ 11 Ocak saat sabah 05.00 civarında Kongre Başkanı Kenan Öner başkanlığa bir takrir verilmişti. Adnan Menderes'in son konular hakkında bir konuşma yapması isteniyordu. Menderes'in konuşmasından 15-20 dakika sonra Başkan Kenan Öner, başkan genel seçimi ile idare kurulu seçimi sonuçlarının alınmış olduğunu ve ilan edileceğini söylemişti. Salonda çıt

Parti (1946-1960), s.102,103.

⁹¹ *Vakit*, "Komisyon Seçimleri Yapıldı", 8 Ocak 1947, s.5.

⁹² *Vakit*, "Demokrat Partisinin Kongresi Gece Sabaha Karşı Sona Erdi", 11 Ocak 1947, s.1.

⁹³ Mümtaz Faik Fenik "Hürriyet Misakı", *Vatan*, 12 Ocak 1947, s.1.

⁹⁴ Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler*, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 54.

çıkamamış, salondaki ve koridordaki bütün delegeler yerlerini almıştır. Başkan seçim tasnif komisyon raporunu delegelere okumaya başlamıştır. Rapor neticesinde oylamaya 548 delege katılmış; Celal Bayar’a 541 oy, Adnan Menderes’e 2 oy, Fuat Köprülü’ye 2 oy verilirken, 3 oy pusulası da boş verilmiştir. Oylama neticesinde Celal Bayar, Demokrat Parti Genel Başkanlığı’na seçilmişti. Kenan Öner ayağa kalkarak Parti Genel Başkanı’nı kürsüye davet etmiştir. Celal Bayar kürsüdeki yerini aldıktan sonra seçim tasnif komisyonunun ikinci raporunu okuyarak Merkez İdare Kurulu üyeliklerine seçilen üyeleri, en fazla oy alan üyeden en az oy alan üyeye şeklinde açıklamıştır.⁹⁵ Oylama neticesinde Emin Sazak, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuad Köprülü, Refik Şevket İnce, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Cemal Tunca, Yusuf Kemal Tengirşenk, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Enis Akaygen, Samet Ağaoğlu Celal Ramazanoğlu, Hasan Dinçer, ilk kurula giren isimlerdir.⁹⁶

İdare Kurulu üyeliklerine Dr. Mithat Sakaroğlu, Hazım Bozca, Faruk Nafiz Çamlıbel, İsmail Hakkı Çevik, Kamil Gündek, Suphi Papur, Hakkı Gedik seçilmiştir.⁹⁷ Haysiyet Divanı için de seçimler yapılmış, seçimler sonucunda oluşmuş olan dokuz kişilik haysiyet divanına şu isimler seçilmiştir: Abdürrahman Münip Berkan, Osman Nuri Köni, Fuad Hulûsi Demirelli, Necati Erdem, Kenan Öner, Hâmid Şevket İnce, Enis Akaygen, Hulûsi Köymen, General Sadık Aldoğan. Enis Akaygen aynı zamanda merkez idare heyeti azalığına da seçilmiş olduğu için bu iki görevden birini tercih etmek zorundadır.⁹⁸

Genel Başkanlığa seçilen Celal Bayar kürsüye gelerek kendisine gösterilen teveccühten dolayı teşekkür etmiş ve yukarıda adları bildirilen Genel İdare Kurulu üyelerinin seçim neticesini vermişti. Böylece Demokratlar Kongresi sabah saat 05.30 da sona ermiştir.⁹⁹

2.4.6. Kongrede DP’nin Gelir Kalemlerinin Saptanması

Kongrenin son gününde Maliye Komisyonu’nun hazırlamış olduğu rapor Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu’nun başkanlık ettiği öğleden sonraki oturumda okunmuştur.

⁹⁵ *Vatan*, “C. Bayar ve A. Menderes’in Konuşması”, 12 Ocak 1947, s.4.

⁹⁶ Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları (1944-1973)*, Bilge Yayınevi, Ankara 1998, s.164; *Vatan*, “Tarihi Karar”, 11 Ocak 1947, s.5; Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, s.29.

⁹⁷ *Son Posta*, “D.P. Meclis Grubu ve Haysiyet Divanı Seçildi”, 15 Ocak 1947, s.6.

⁹⁸ *Tasvir*, “Demokrat Parti Kongresi Başarılı Neticelendi”, 12 Ocak 1947, s.5.

⁹⁹ *Ulus*, “Demokrat Partinin Dünkü Kongresinde”, 11 Ocak 1947, s.4.

Hazırlanmış olan raporda partinin gelirleri sıralanıyordu. Bunlar şu şekildedir: 1- Üyelerden alınacak giriş parası, 2-Yılda 120 lirayı geçmeyen bir yardım parası, 3- Her türlü bağışlar, 4-Yılda bir defa eşya piyangosu tertibi, 5-Temsil, konser, müsamere, balo, güreş, koşu ve buna benzer müsabaka ve eğlenceler, 6-Takvim satışı, 7-Partiye ait rozet satışı hasılatı, 8-Kongre albümleri hasılatı, 9-Hüviyet varakaları bedelleri şeklinde sıralanmıştır.¹⁰⁰

2.4.7. Milletin Kongreden Beklentisi

Necmettin Sadak, Akşam gazetesinde çıkan yazısında “Yeni kurulmuş bir partinin ilk kongresi için bundan daha övündürücü bir müşahede olamazdı. Bütün delegeler, bilenleri ve bilmeyenleri, akıllarına her geleni ağızlarından çıktığı gibi söylediler. Bir kısmı, sözlerine mantık ve itidal katmayı, başka bir kısmı samimi ve uzak görüşlü olmayı bildiği kadar bazıları da fazla heyecan veya gösteriş hevesinden ifrata sapmaktan kurtulamadılar.” diye yazmıştır.¹⁰¹

Yazısının devamında: “İki partili hayatın bu ilk politika heyecanı yatışıp mantığın ve alışkanlığın serinkanlılığı hepimizde yer aldıkça zihniyetlerimizde büyük değişimler olacak,” diye yazan Sadak, “Hâdiselere başka gözle bakmayı, aramızda başka türlü konuşmayı, hatta kendi kendimize başka çeşit düşünmeyi öğreneceğiz. İlk adımda şahidi olduğumuz bu manzara dahi, ummadığımız bir şeydir, son derece sevindiricidir. Demokrat Parti kurucularını, ilk kongrelerinden dolayı herhalde tebrik etmek borcumuzdur.” demiştir.¹⁰²

DP’nin Cumhurbaşkanlığı seçim teklifi ile ilgili görüşlerine bakıldığında, muhalefetin artık yerleşmiş, kökleşmiş ve teşkilatlanmış olduğu, tarih karşısında böyle bir mesuliyeti alabilecek kabiliyette milletin gençleşen, gürbüzleşen mücadele azmi ve irade kudretini söndürecek bir teşebbüsün doğrudan doğruya memlekete hıyanet olacağı yönündeydi.¹⁰³ Halkın kongreden beklentisi, aslında söz alan delegeler tarafından sıklıkla dile getirilmişti. Bu beklentileri Hikmet Bayur’un kaleme almış olduğu Kuvvet gazetesindeki “Demokrat Parti Kongresinden Halk Ne Bekliyor?” yazısında görmekteyiz. Halkın istekleri yazıda özetle şu şekilde ifade edilmektedir:

¹⁰⁰ Akşam, “Demokrat Kongresi Bitti”, 11 Ocak 1947, s.2.

¹⁰¹ Necmeddin Sadak, “Demokrat Parti’nin İlk Kongresi Dolayısıyla Bazı Samimi Düşünceler”, Akşam, 11 Ocak 1947, s.1.

¹⁰² Sadak, “Demokrat Parti’nin İlk Kongresi Dolayısıyla Bazı Samimi Düşünceler”, s.2.

¹⁰³ Cihad Baban, “Cumhurbaşkanım Millet Meclisi seçer”, Tasvir, 11 Ocak 1947, s.3.

Anayasanın tamamen uygulanması, Anayasaya aykırı ve güç kanunların kaldırılması ya da değiştirilmesi; dünyadaki demokratik gelişmelere gerçekçi bakış açısıyla ve inanarak var olan duruma aykırı kanunların kaldırılması şeklinde olmuştur.

2.4.8. CHP Yayın Organı Ulus'un Kongreye Bakışı

Demokrat Parti'nin kongresinde bir delegenin Atatürk'ün muvakkat kabrine çelenk konulması hakkındaki teklifi üzerine kürsüye gelen diğer bazı delegeler muvakkat kabre çelenk götürdükleri halde giremediklerini söylemişlerdir. İktidar karşıtı açıklamalarda bulunmuşlardır. Bunun üzerine Ulus gazetesi konuyu satırlarına: “Demokrat Parti kongresindeki görüşmeler ne tarzda gelişirse gelişsin, öne sürülen fikirler bizim görüşlerimize ne kadar aykırı olursa olsun, biz hâdiseyi sistemin devamı ve iddiaya cevap valilikçe dün bir tebliğ neşredildi. Atatürk'ün muvakkat kabrine çelenk koymak için hiçbir idari kayıt konulmamıştır.” Valilik, konu hakkında, DP delegelerinin daha önceden çelenk koyduklarını, tatil günü olması nedeniyle böyle bir uygulamaya gidildiğini açıklamıştı. Gazete, Celal Bayar'ın açılış nutkundaki haksız gördükleri ithamları da okuyucuya sunmuştur. “Okuyucularımızın da gözünden kaçmayacağı veçhile, aylardır tartışılalgelmekte olan birtakım konular, Celal Bayar'ın dünkü nutkunda tekrar ele alınarak tazelenmiş, bu sırada haksız ve esassız bazı ithamlarda da bulunmuştur”.¹⁰⁴

Celal Bayar'ın “Halk Partisi'ne mensup bazı gazetelerin ve bazı muhabirlerin bu isnat ve iftira havasını bütün bütün ağırlaştırdıkları herkesçe bilinmektedir,” söylemine karşılık gazete “herkesin bildiği isnat ve iftiralar nereden geliyor? Asıl bunu herkes bildiğine göre sayın liderin bu iltifatını teşekkürle lüzum görmeden kaydedip geçebiliriz,” şeklindeki ifadesinden sonra, “Fakat Bayar'ın şu cümlesi üzerinde durmanız ve durmamız lâzımdır: “Bu propagandaların Halk Partisi mensuplarından ziyade, parti mücadelelerinde tarafsız kalmaları kanun icabı olan bazı idarî âmir ve memurların ve emniyetin gizli ajanları tarafından yapıldığını teessürle ifade etmek mecburiyetindeyim.” sözlerine yer vermiştir. Sonrasında ise gazete “Bu kadar iyi bildiğiniz öteki âmirlerle memurların adını da açığa vurunuz. Deliller gösteriniz. Ancak bunu yaptıktan sonra yurdun dört tarafından gelmiş

¹⁰⁴ *Ulus*, “Demokrat Kongresi Celâl Bayar'ın Nutkiyle Açıldı”, 8 Ocak 1947, s.1.

delegelerin önünde bu kadar doludizgin konuşabilirsiniz.” ifadelerini okuyucularına iletmiştir.¹⁰⁵

Gazete, Rauf Onursal’ın Kongrede “Bunu söyleyen şakidir” ifadesini eleştiren açıklamayı 9 Ocak 1947 günlü sayının dördüncü sayfasında vermiştir. Rauf Onursal haberin yayınlanması üzerine gazeteye mektup göndermiş, mektupta: “Vâki beyanatımda, bunu söyleyen şakidir, diye bir cümle kullanmadığım gibi buna yakın bir kelime dahi kullanmış değilim. Tamamen asıl ve esastan uzak olan bu tarzı beyanın gazetenizin ilk çıkacak sayısında ve aynı sütununda, Matbuat Kanununun hükümlerine dayanarak yalanlanmasını rica ederim,” ifadelerinde bulunmuştur. Gazete ise Rauf Onursal’ın mektubunu aynen neşrettikten sonra, kendi görüşlerini de ilave ederek bu sözün Kongrede söylendiğini, hatta söylendiği sırada takdir bile toplamış olduğunu, ellerinde steno ile tutulmuş zabıtlar bulunmadığı için bu itiraz karşısında, kimin tarafından ve hangi cümle içinde kullanıldığını açıklayamayacağını belirttikten sonra, “Mektup sahibi dilerse, Kongrece tutturulan resmi zaptı tetkik edip kimin tarafından söylendiğini anlayabilir.” şeklinde ifadede bulunmuştur.¹⁰⁶

DP Kongresi’nin sona ermesinin ardından Ulus gazetesinde Nihad Erim imzalı “Demokrat Parti Kurultayı Dağıldıktan Sonra” başlıklı başmakale yayınlanmıştır. Üç sütunluk bu makalede Nihad Erim, kongrede tartışmalara neden olan ve karara bağlanan bazı meseleler üzerinde durmakta ve kongrenin önemli bir başarı olduğunu, Demokrat Parti kuruluşunun tamamlandığını bildirmektedir.¹⁰⁷ Makalenin büyük tepkiler ve neticeler doğuracağı çok muhtemeldir. Makalenin önemli olan kısımları özetle şu şekildedir: Muhalefet partisinin iktidar partisi kadar önemli görevlerinin bulunduğu, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün memleketteki demokrasinin kuruluşunda ne kadar büyük emek harcadıklarını ve Cumhurbaşkanı’nın Halk Partisi ve Demokrat Parti’yi aşırılıktan ve aşırı isteklerden uzak kalmış görme arzusunda olduğunu belirttikten sonra kongrenin üzerinde en çok durmuş olduğu konu olan fiili başkanlık ile Cumhurbaşkanlığının bir şahıs bünyesinde birleştirilmesi prensibini ele alarak esasen Cumhurbaşkanı İnönü’nün fiili parti başkanlığı yapmadığını, partiler arasındaki davalara ya hiç karışmadığını veya uzlaştırıcı bir rol oynadığını söyleyerek: “Fakat bu dört yıl sonunda yeni seçimlere girerken İnönü’nün partisi ile

¹⁰⁵ *Ulus*, “Kongre Üzerine”, 10 Ocak 1947, s.2.

¹⁰⁶ *Ulus*, “Rauf Onursal’ın Bir Açıklaması”, 12 Ocak 1947, s.1.

¹⁰⁷ Nihat Erim, “Demokrat Parti Kurultayı Dağıldıktan Sonra”, *Ulus*, 12 Ocak 1947, s.1.

beraber olduğunu söylemeyeceği manasına gelmez demektir.” ifadelerinde bulunmuştur.¹⁰⁸ Daha sonraki süreçte Nihat Erim yazılarında DP’ye karşı sert söylemlerde bulunmuştur. Gazetede “Herşeyi Millet Yapar Fakat” başlığı ile yazmış olduğu başmakalede “Demokrat Parti etrafında ve içinde, başta bulunanların bin bir ihtimamla yaratmaya çalıştıkları dekor ve hava, elemle kaydedelim ki bir düşmanlık tablosu yaratmıştır. CHP’ye düşmanlık, idareye düşmanlık, hükümete düşmanlık, jandarmaya düşmanlık daha kötüsü sayın İnönü’ye düşmanlıktır.” ifadesinde bulunmuştur.¹⁰⁹ Gazete, düşmanlığın birkaç delege tarafından yapılmasında sakınca olmadığını fakat Celal Bayar’ın nutku ile başlayıp kongrenin bitimine kadar bu düşmanlığın tüm delegeler tarafından desteklendiğini ifade etmiştir.

Kongre sırasında Demokrat Parti’den istifa eden delegelerin isimlerine de yer veren gazete, Erzurum Demokrat Parti İl Başkanı Osman Çilingiroğlu’nun üç gündür Ankara’da olduğunu belirttikten sonra istifasını okuyucularına şu şekilde iletmiştir: “Memleket ve milletin refah ve saadetine hakikaten kimlerin gayret sarf ettiklerini, insan hak ve haysiyetine layıkıyla riayetini nerede bulunduğunu ve parti idarecilerinin alâka derecelerini yakinen görünce kayıtlı bulunduğum Demokrat Parti üyelik ve Erzurum Merkez İlçesi Başkanlığından istifaya karar verdim.”¹¹⁰ Ulus’un muhtelif yazarlarının kongre ile ilgili okuyucuya sunmuş olduğu yazıların bir kısmında Kongrede kabul edilen durumların bir kısmının zaten Halk Partisi tarafından kabul edildiği belirtilmekte ve otorite anlayışı hakkında uzun uzadıya izahat verilmektedir.¹¹¹

2.4.9. Ulus Gazetesinde DP Karşısı Çıkmış Olan Haberlere Tepkiler

Ulus gazetesi, DP’nin düzenlemiş olduğu Kongreye ve Kongrede alınmış olan kararlara büyük ölçüde eleştiriler getirmiştir. Ulus’un yapmış olduğu haberciliğin haksız olduğuna inanan diğer gazeteler de Ulus’a karşı tepki yazıları yazmaya başlamıştır. En büyük tepki ise Yeni Sabah gazetesinin “Ulus’un Bocalamaları” başlığı ile vermiş olduğu haberdur. Haberde “Bir memleketin demokratik gelişmesi, bir gazetenin ve onun fir döndü mizaçlı yazarının heves ve keyfine bırakılabilir mi? Hepimizin artık gözümüz açıldı, vail laf değil kanuni teminat bekliyoruz,” cümlesi

¹⁰⁸ *Tasvir*, “Ulus Gazetesi Demokrat Parti Kongresini Başarılı Buluyor” 13 Ocak 1947, s.1.

¹⁰⁹ *Son Posta*, “İnönü’ye ve Herşeye Düşmanlık”, 15 Ocak 1947, s.1,6.

¹¹⁰ *Ulus*, “Demokrat Partiden Bir İstifa”, 12 Ocak 1947, s.3.

¹¹¹ *Akşam*, “Ulus’un Cevabı”, 13 Ocak 1947, s.2.

ön plana çıkarılmıştır. Yeni Sabah'ın vermiş olduğu haber özetle şu şekildedir: Gazetenin bu dönemdeki faaliyetleri Atlantik Okyanus'unda dalgalı bir havada bocalayan bir gemiye benzetilmiş ve DP'nin büyük bir kongre yaptığını, bu kongrede Anayasa'ya aykırı kanunların ortadan kaldırılarak gerçek hürriyet ve demokrasinin kurulmasının amaçlandığını, bu amacı yerine getirmeye Hürriyet Misakı adı verilmiş olduğunu ve bütün kongre üyelerinin bunu gerçekleştirmek amacıyla yemin ettiklerini; Ulus'un, Demokrat Parti kurucularını yabancıların maşası gibi göstermek ve kötülemek amacıyla yayınlar yaptığını, bazı hükümet memurlarının da bu yolda sözler sarf etmesine önyak olduklarını ifade etmişti. Yazının devamında ise "DP'lilerin birkaçının mahkemelerce mahkum edilmelerine bile sebep olan Ulus, şimdi bu ecnebi yardakçılarının(!) kongrelerini muvaffak olmuş diye vasıflandırmak cesaretini kendisinde bulmaktadır. Halk Partili okuyucuların hafızasızlığına bu kadar güvenmeye bu partili gazetenin acaba hakkı var mıdır? Bunu da bize zaman gösterecektir," ifadelerine yer vermişti. Demokrat Kongresi'nin Ulus'u çok memnun eden olayı ise başkanlığa tekrar Celal Bayar'ın seçilmiş olması idi. Memnuniyetin asıl nedeni ise Mareşal Fevzi Çakmak'ın Parti başkanlığına gelme ihtimalinin tedirginliğinden kaynaklanmıştı. Bu haber bile Ankaralı ve partili gazetelerin uykusunu kaçırmaya yeterli olmuştu. Ulus gazetesi, Demokrat Parti üyelerine arada formalite icabı güzelleme yapsa bile, bu onların tarafsız göstermeliğinden başka bir şey değildi. Gazete, Kongrenin istediği ama CHP zıttı hiçbir eyleme iyi yönde değinmemiştir. Gazeteye göre muhalefet ve hürriyet öyle Ulus'un sandığı ve kabul ettiği kadar lazımsa artık Matbuat Kanunu'ndaki zincirleri ve bağları çözmek şahısların masumiyetini köstekleyen, Polis Salahiyet Kanununu ortadan kaldırmak gerekliydi. Seçim Kanunu'nu demokratik temellere dayanır bir şekilde değiştirmenin vakti geldiğini söyleyen gazete, hareketleri o kadar başarılı diye gösterilen demokratların ve bütün memleketin bu değişiklikleri istediğini, bu konular üzerinde Ulus demokratlarla ittifak halinde olduktan sonra bu kanunları yürürlükten kaldırmaya hiçbir şeyin engel olmayacağını yazmıştır. Şayet Ulus gazetesi iddialarında samimi ise artık sözden ve vaatten bıkip usanmış olanları tatmin için CHP hükümetinin yapacağı ilk iş Anayasa'ya aykırı halde bulunan antidemokratik mevzuatı bir an önce yok etmek için destek vermeliydi. Gazete: "Ulus o kadar çok dönmeye alıştı ve herkes bunu gördü ki yarın beğendiği ve yurt menfaati için faydalı gördüğü muhalefeti yeniden düşman maşası veya fesat kaynağı gibi göstermeyeceğine kim ve nasıl güvenebilir, bir memleketin demokratik gelişmesi bir

gazetenin ve onun firdöndü mizaçlı yazarının heves ve keyfine bırakılabilir mi herkesin gözünün açıldığı,” yönünde açıklamalara yer vermişti.¹¹² Hikmet Bayur, “Atatürk Devri ve Ondan Sonraki Devir” başlıklı yazısında Ulus gazetesinde Cumhurbaşkanına dahil düşmanlık yapıldığı yazılarına karşı eleştirilerde bulunmuştur.¹¹³

2.4.10. CHP’nin Kongreye Tepkisi

CHP’nin Kongreye tepkileri Kongre devam ettiği sırada gündeme gelmiştir. Kongrenin son gününde CHP Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver salondaki locada otururken Kongrede köylü meselesi konuşulmuştur. Köylü meselesi ile ilgili Afyon temsilcisi Kemal Kurtbaş’ın 23 yıldır her yerde köylüden bahsedildiğini, hatta atasözlerinde bile yerini bulduğunu (Köylü efendimizdir) fakat 23 yıldır uygulamada özellikle son 6 yıldır kendisinde de içinde bulunduğu ve şahit olduğu uygulamalarda CHP hükümetinin köylüye bu mevkiyi vermemiş olduğunun ve köylüler için en kısa sürede genel bütçeye dahil bir köyler vekâleti kurulması gerektiğini ve Demokrat Parti programında şimdiden bu duruma geniş yer verildiğini belirtmiştir.¹¹⁴ Kongrede köylü konusundaki eleştirilerin merkezinde yine CHP bulunmaktaydı. Delegeler, Tanrıöver Kongredeyken, iktidara karşı eleştirilerin dozunu arttırmışlardır. Bunun üzerine Tanrıöver tepki olarak Kongre binasından ayrılmıştır. Bu meseleden sonra Hamdullah Suphi, önce tek tek daha sonra toplu şekilde Adnan Menderes, Celal Bayar ve Fuat Köprülü ile görüşmüştür. Bu görüşmelerde Hamdullah Suphiye delegelerin tutumlarından dolayı üzgün olduklarını iletmışlerdir.¹¹⁵

CHP’nin asıl tepkileri, Hürriyet Misakı ve Partili Cumhurbaşkanı konuları üzerinde olmuştur. İsmet İnönü, Hürriyet Misakı’nın Kongrede kabul edilmiş olması Meclis’e karşı bir başkaldırı olduğunu tehditkâr tavırlarla TBMM’den kanun çıkarmanın önünü açmaya çalıştıklarını buna hiçbir şekilde müsaade edilmemesi gerektiğini düşünmüştür. CHP vekillerince Hürriyet Misakı kararlarının asıl amacının demokrasinin önünü tıkamak olduğunu, bundan dolayı bu Misakın “baltalama misakından”¹¹⁶ başka bir şeyi ifade etmeyeceğini belirtmiştir.¹¹⁷ İsmet

¹¹² *Yeni Sabah*, “Ulus’un Bocalamaları”, 14 Ocak 1947, s.1,3.

¹¹³ *Cumhuriyet*, “Partiler Arasında Hava Tekrar Bulutlanıyor”, 16 Ocak 1947, s.3.

¹¹⁴ *Cumhuriyet*, “DP Büyük Kongresi” 11 Ocak 1947, s.3.

¹¹⁵ F. Ahmet Barutçu, *Siyasi Hatıralar*, c.2, s.774,775.

¹¹⁶ Aynı başlıkla Ulus gazetesinde bir yazı kaleme alınmıştır. Bkz. A. Şükrü Esmer, “Hürriyeti Baltalama Misakı”, *Ulus*, 16 Ocak 1947, s.3.

İnönü, Hürriyet Misakı dışındaki Kongre konularına ılımlı bakmıştır. Kongre sonrasında Çankaya Köşkünde Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Samet Ağaoğlu'yu ağırlayan İsmet İnönü toplantıdan sonra DP'nin içinde bulunduğu zor şartlara rağmen yapmış olduklarını takdir eden açıklaması şu şekildedir: “Henüz ilk kurultaylarını toplayıp seçimle başa gelmiş vekillerdir. Memleketin her tarafından gelecek bin kişinin ne türlü tezahürler göstereceği malum değil. İçlerinde müfritler var.” diyerek, “Kongredeki CHP ve kendisine yönelik ağır ithamlarından DP yönetimini sorumlu tutmamıştır,” ifadelerinde bulunmuştur.¹¹⁸

Dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensür basına vermiş olduğu demeçte, dönemin en hassas konularının başında gelen komünist faaliyetleri nezdinde açıklamalar yaptıktan sonra komünist faaliyetlerin kendi dönemlerinde şekil değiştirdiğini, TBMM'yi boykot etmenin de tamamen komünist fikirlere hizmet olacağını, bu duruma da muhalefetin alet olacağını ifade etmiştir. Celal Bayar ise İçişleri Bakanı'nın ifadelerine tepki göstererek CHP'yi DP'ye karşı bir oyun düzenlemekle suçlamıştır.¹¹⁹

CHP'nin düzenlemiş olduğu Kongrelerde de DP'nin Kongresine büyük tepkiler olmuştur. 12 Ocak 1947 tarihinde Fatih'te yapılmış olan CHP İlçe Kongresinde Demokratlar protesto edilmiş ve protesto amacıyla 44 kişinin imzalamış olduğu telgraflar çekilmişti. Telgrafta Demokrat Parti Kongresine katılan delegelerin ülkeyi taşsız kral ve kızıl sultanların idare ettiği söylemleri reddedilmiştir. CHP'nin kuruluşundan itibaren yapmış olduğu hamlelerle Türkiye'yi ileri demokrasiye taşıdığı, İsmet İnönü'nün Demokrat Parti'nin gelişmesinde gösterdiği anlayışın böyle çirkin ithamlara hedef olmasının üzüntüsüyle karşılandığı ifade edilmiştir. Telgraf, “Bu küstahça yapılan hücumların demokrasi davasına zarar vermekten başka bir netice doğurmayacağının Kongre zabıtlarına geçirilmesini ve muhalif partinin bu hareketini protesto ettiğimizi bildiririz.”¹²⁰ ifadeleriyle son bulmuştur. Bunun dışında İzmir'de CHP ve DP'ye mensup gençler de Demokrat Parti'nin Ankara'da Genel Kongresinde Osman Bölükbaşı'nın, “Yirmi senelik Cumhuriyet devrinde Türk milleti taşsız ve

¹¹⁷ Barutçu, Siyasî Hatıralar, c.2, s.772- 773.

¹¹⁸ Nihat Erim, *Günlükler 1925-1979 I*, Haz. Ahmet Demirel, İstanbul 2005, s.78.

¹¹⁹ Ali Gevgilili, *Yükseliş ve Düşüş*, Bağlam Yayınlar, İstanbul 1987, s.55; Cem Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s.50,51.

¹²⁰ *Tasvir*, “Fatih C.H.Partisi İlçe Kongresinden Demokratları Protesto İçin Çekilen Telgraf”, 13 Ocak 1947, s.1.

tahtsız sultanlarla idare edilmiştir. Her totaliter zihniyete artık tahammül edemeyiz.” şeklindeki sözlerine karşılık Demokrat Parti Kongre Başkanlığına Osman Bölükbaşı’nın sözlerini geri alması amacıyla protesto telgrafi çekilmiştir.¹²¹

CHP’nin Eminönü Kongresi’nde de DP’nin Ankara’da yapmış olduğu Kongre gündeme gelmiştir. Kongrede DP parti üyelerinin kendilerini halka tam demokrat göstermek amacıyla yol ücretlerini ve yenilen yemeklerin kendi ceplerinden ödendiği ifadesi üzerinde durulmuştur. CHP delegeleri “Demokratlar neden Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi hayır kurumlarına yardım etmemekte?” diye sormuş, buralar için çalışmanın bir parti işi olmadığını memleket meselesi olduğunu, buralarda çalışmak isteyenleri bile geri çektiklerini ifade etmişlerdir. DP delegelerinin hepsinin devletçilik aleyhinde konuştuklarını, hepsinin devletçilik omzuna bindiğini, bu durumların altında da kapitalizm olduğunu, bundan dolayı Demokratlar iktidara gelirse ülkenin karşısına kapitalistlerin çıkacağını açıklamışlardır.¹²²

CHP’nin Beyoğlu Kongresi’nde İlçe Başkanı Suad Karaosman, muhalif parti hakkında ‘Atatürk’ün kabrinin hâlâ yapılmadığı’ eleştirisi yapan DP milletvekillerinin ve Genel Başkan seçilen Celal Bayar’ın ifadelerinin içini sızlattığını açıklamıştır.¹²³

İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver’in CHP’den çıkarıldığı hakkında bir gazetede çıkan haber Ankara’da hayretle karşılanmıştır. CHP toplantı salonlarında bu haberin tamamen asılsız olduğunu bildirmekte ve kati şekilde yalanlamaktadırlar. Aynı haberde Hamdullah Suphi Tanrıöver’in DP Kongresinde bulunduğu da işaret edilmektedir. Hâlbuki Tanrıöver Kongreye bizzat davet edildiği için gitmiştir.¹²⁴

2.4.11. Demokrat Partisi Kongresine Karşı Yapılan Eleştirilere Celal Bayar’ın Cevabı

Demokrat Parti lideri Celal Bayar Demokrat Parti Kongresi’nin kararlarına karşı ileri sürülen eleştiriler hakkında Yeni Sabah gazetesi baş muhabirine özetle, Demokrat Parti Kongresi’nin siyasi hayat büyük öneme sahip olduğunu, hükümet yanlısı gazetelerde bile bu duruma dikkat çekildiğini, bu kongrenin öneminin gün

¹²¹ *Vakit*, “Osman Bölükbaşı’nın DP Kongresindeki Sözleri Protesto Edildi” 12 Ocak 1947, s.2; *Ulus*, “Bir Protesto Telgrafi”, 9 Ocak 1947, s.4.

¹²² *Vakit*, “Eminönü Kongresi Yedi Saat Sürdü”, 13 Ocak 1947, s.2.

¹²³ *Cumhuriyet*, “Halk Partisi’nin Beyoğlu Kongresi”, 15 Ocak 1947, s.3

¹²⁴ *Akşam*, “Hamdullah Suphi Tanrıöver”, 12 Ocak 1947, s.2

geçtikçe Türkiye’de daha iyi anlaşılacağını, Hürriyet Misakı’nın CHP’liler tarafından ihtilal ve isyan gibi gösterilmeye çalışıldığını, oysa alınmış olan Hürriyet Misakı kararının hiçbir kötü açıklamaya yer vermeyecek derecede açık ve net olduğunu, kanuni hakların kullanılmasının asla isyan ve ihtilal havası yaratmak anlamı taşımadığını, alınmış olan kararın hiçbir baskı ve yönlendirmeye olmadığını tamamen parti içi bir karar olduğunu, parti teşkilatının Kongrenin en yüksek yetki makamı olduğunu, kongrenin almış olduğu böyle bir kararın ne anlama geldiğinin ve yaptırımın olduğunun anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Bayar sözlerini şu şekilde sonlandırmıştır: “Bu itibarla şartlar gerekli kılırsa genel kurulumuzun bu kararı yerine getireceğinden şüphe edilmemelidir. Demokrat Parti Kongresi’nin partimizin faaliyet istikametini bilhassa bu kararıyla gayet açık olarak çizmiş ve memleketimizin yeni bir hız ve hamleyle kalkınması yoluna girebilmesi sebeplerini de gayet açık olarak ortaya koymuş bulunduğu inanıyoruz.”¹²⁵

2.5. CHP Başkanlık Divanı

Demokrat Parti’nin kongresinin toplanmasından bir gün önce CHP karşı adım olarak Başkanlık Divanı’nın toplanacağı bildirilmişti. Bu toplantıya İsmet İnönü başkanlık edecektir (ifadeleri kullanılmış olsa bile bu durum gerçekleşmeyecektir). Yüksek Başkanlık Divanı, Parti Genel Başkanı, Genel Başkan Vekili, Parti Kabine Üyeleri, CHF Genel Sekreteri, Genel Sekreterlik Muavini, Umumi İdare Heyeti ve CHP Meclis Gurubu İdare Heyeti üyelerinden oluşacaktır.¹²⁶ Bunun dışında parti bölge müfettişliklerinin de katılması ön görülmüştür.¹²⁷

Yüksek Divan’ın gündemi henüz netlik kazanmamış olmakla birlikte gazeteler genellikle mayıs ayı içinde toplanacak olan CHP Büyük Kurultayı hazırlıklarını gözden geçireceğini, parti program ve nizamnamesinde ne gibi değişiklikler yapılacağını, seçimden sonra CHP’nin genel faaliyeti üzerinde müzakereler olacağını, önemli bazı kararlar alınacağını okuyucuların merakına sunmaktadır.¹²⁸ Bunun dışında DP Kongresi ve neticeleri üzerinde de durulacağı belirtilmektedir.¹²⁹ Yeni Sabah gazetesi daha toplanmamış olan divanın görüşeceği konular arasında

¹²⁵ *Akşam*, “B. Celal Bayar Demokrat Kongresinin Kararlarına Karşı İleri Sürülen Tenkidlere Ne Cevap Veriyor”, 20 Ocak 1947, s.2.

¹²⁶ *Akşam*, “C. Halk Partisi başkanlık divanı”, 7 Ocak 1947, s.1.

¹²⁷ *Türkyolu*, “C.H.P. Yüce Divanı”, 15 Ocak 1947, s.1.

¹²⁸ *Türkyolu*, “CHP Yüksek Başkanlık Divanı Toplanıyor”, 8 Ocak 1947, s.2.

¹²⁹ *Tasvir*, “Demokrat Parti ve CHP Divanı”, 12 Ocak 1947, s.5.

şunların bulunacağını kesin bir dille ifade etmektedir: 1-Halk Partisi başkanının Kurultay tarafından seçildiği gibi başkan vekili ve genel sekreterlerin de CHP Kurultayı tarafından seçilmesi. 2-Seçimlerde gösterilecek milletvekili adaylarının vilayetler tarafından tespit edilmesi. 3-CHP'nin genel politikasının müzakere edilmesi, bu meselelerin konuşulması.¹³⁰ Akşam gazetesi ise CHP'nin Büyük Divanı'nın Şükrü Saracoğlu'nun Başkanlığında toplanacağı, bu toplantıda İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver'in verdiği yeni bir takrir üzerinde görüşmeler yapılacağı üzerinde durmuştur.¹³¹ Gazeteler bu toplantının partinin siyaseti için bir dönüm noktasını oluşturacağına inanmaktaydı.¹³² Ayın 16'sında başlayan toplantılar 18'i Cumartesi, 21'i Salı, 23'ü Perşembe, 24'ü Cuma ve 27'si Pazartesi olmak üzere devam ederek saat 18.30'da çalışmalarına son vermiştir. Divan toplantılarında Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatlarının kuruluş ve işleyiş tarzları üzerinde detaylıca durulduğu gibi basın yayın işleri, sosyal teşkilatlar ve hizmetler, kültür ve gençlik hareketleri, ekonomik tedbirler, laikliğin uygulanması konuları konuşulmuştur. Bu konuların her birinin parti program ve tüzüğüne olan temas noktaları divanın çalışma sisteminin aslı olmuştur.

2.5.1. Divanda İlk Toplantı (16 Ocak)

16 Ocak günü saat 15.00'te CHP Genel Sekreterliği'nde Genel Başkan Vekili Şükrü Saracoğlu'nun başkanlığında açılmış olan Divan toplantısının ilk günü beş buçuk saat sürmüş ve çok tartışmalı geçmişti. Partiye çeşitli konularda önergeler veren 4 milletvekili dinlenmiş, parti program ve tüzüğünde değişiklik yapılması yönünde fikirler geniş bir anlayış ile karşılanmıştır. Toplantıda tüzük gereğince divanda bulunması gerekenlerden başka, çeşitli konular hakkında muhtelif önergeler vermiş olan Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars, İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver, Rize Milletvekili Dr. Fahri Kurtuluş ve Diyarbakır Milletvekili Şeref Uluğ da bulunmuşlardı. Önerge sahipleri ileri sürdükleri konular üzerindeki görüşlerini detaylıca açıklamışlardı. Toplantıda ayrıca Halkevlerine de değinilmiş olup, Halkevlerinin gençlik tarafından idaresi meselesi görüşülmüştür. İlk günkü toplantıda yer alan önemli isimler ise şu şekildedir: Parti Başkan Vekili Şükrü Saracoğlu, Meclis Başkanı Kazım Karabekir,

¹³⁰ *Yeni Sabah*, "CHP Divanı Toplanıyor / Divanın Perşembe Günü Toplantısının Metni", 14 Ocak 1947, s.1.

¹³¹ *Akşam*, "C. H. Partisi Büyük Divanı Perşembe Günü Toplanıyor", 14 Ocak 1947, s.1.

¹³² *Son Posta*, "CHP Divan Toplantısı Partinin Müstakbel Siyasetinin Dönüm Noktası Olacak", 15 Ocak 1947, s.1.

Başbakan Recep Peker, Grup İdare Heyeti'nden Saffet Arıkan, Şemsettin Günaltay, Katibi Umumi Hilmi Uran, bütün kabine azaları, parti idare heyetinden Faik Ahmet Barutçu, Şevket Adalan, Rahmi Göker, Münir Göle, Atıf Akgüç, Kemal Turan, Tahsin Banguoğlu, Cevat Tursunoğlu, Ziya Akat, Şefik Togay, Emin Erişirgil, Halit Uran, Ali Rıza Eren, Nafi Atıf Kansu ve grup idare heyetinden de Nihat Erim, Süreyya Özgeevren, Hıfzı Oğuz Beketa, Sedat Dikmen, Rasih Kaplan, Cemal Barlas, Atıf Tüzün.¹³³ Büyük Kurultaydan sonra partinin en yetkili uzvu olan Büyük Divanın görüşmeleri açık olmamakla beraber hareketli müzakereler ve tartışmalar olmuştur. Ortaya atılan fikirler etrafında geniş bir anlayış zihniyetinin belirmiş olmasına rağmen, henüz netice alınmamış olmakla beraber delegeler müzakerelerin seyrinden çok memnundurlar.¹³⁴ Aralıksız beş buçuk saat süren görüşmeler sona ermediğinden Divanın cumartesi günü de toplanarak müzakerelere devam etmesi karar altına alınmıştır.¹³⁵ Birinci gün toplantısının ardından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Parti Divanı toplantısında bulunan bazı üyeleri kabul ederek bir müddet kendileri ile görüşmüştür.¹³⁶

2.5.2. Divanda İkinci Toplantı (18 Ocak)

Saat 15.00'te toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Divanı saat 20.00'ye kadar devam etmiştir. Bu beş saat süren toplantıda, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Muhiddin Baha Pars takrirleri üzerinde yine açıklamalarda bulunmuş, Başbakan Peker ile Mümtaz Ökmen, Hilmi Uran ve Kâzım Karabekir söz almışlardır. İkinci toplantıda ise görüşülen konular; 1-Milli Terbiye,¹³⁷ 2-Manevi davalar olmuştur. Manevi davalar konusu üzerindeki konuşmalarda, şahıslardan ziyade zümre ve maneviyatın temel teşkil etmesine temas olmaması ciddi ve enteresan tartışmalara yol açmıştır.¹³⁸ Dini konulardaki görüşlerde imam ve hatip yetiştirmek için tedbirler etrafında konuşulmuş, fakat konu hakkında bir karara varılmamıştır. Gündemde Cumhuriyet Halk Partisi'nin ıslahı için hazırlanmış bir rapor da vardı. Bu raporla ilgili konuşmalar da hararetli olmuştur.¹³⁹

¹³³ *Vatan*, "Halk Partisi Divanında Görüşülen Meseleler", 18 Ocak 1947, s.1,3.

¹³⁴ *Cumhuriyet*, "CHP Büyük Divanı Dün Saat 15'te Toplandı", 17 Ocak 1947, s.1,3.

¹³⁵ *Cumhuriyet*, "CHP Büyük Divanı Dün Saat 15'te Toplandı", 17 Ocak 1947, s.1,3.

¹³⁶ *Akşam*, "Cumhurbaşkanı Parti Divanında Bulunan Bazı Zevatı Kabul Etti", 17 Ocak 1947, s.1.

¹³⁷ *Son Posta*, "Dün Divanda Milli Terbiye İşleri de Görüşüldü", 19 Ocak 1947, s.1.

¹³⁸ *Akşam*, "Müzakerelerin Salı Günü Sona Ermesi Bekleniyor", 19 Ocak 1947, s.1.

¹³⁹ *Tasvir*, "C.H. Partisi Divanı", 19 Ocak 1947, s.5.

2.5.3. Divanda Üçüncü Toplantı (21 Ocak)

Divanın üçüncü gün görüşmelerinde manevi meseleler ön planda yer almıştır. Dini eğitimin yapılması laik mevzuata aykırı olduğundan dolayı bu konuyla ilgili bir karar alınması Divanda mümkün görünmüyordu. Halkevleri ve halk odalarının millete mal edilmesi konusu da üçüncü toplantının gündem konuları arasındadır. Divanda vakıf işleri de ele alındı ve Mümtaz Ökmen bu işler hakkında açıklamalarda bulundu.¹⁴⁰ Halkevlerinin parti malı olmaktan çıkarılıp millete mal edilmesi, Halkevlerin yılda 1 lira ve halk odalarına yılda 20 kuruşla vatandaşların üye kaydı yapılarak, Kızılay gibi bir cemiyetin idare etmesi siyasetle alakalarının kesilmesi konuları gündeme gelmiştir.¹⁴¹

2.5.4. Divanda Dördüncü Toplantı (23 Ocak)

CHP Divanı'nın dördüncü gün toplantısında sosyal ve ekonomik işlere dair konular ele alınmıştı. Devletçiliğin sınırları, iktisadi kalkınma, vergi sisteminin ıslahı, laiklik prensipleri, Müslüman cemaatlerin güçlendirilmesi, toplantının ana konuları olmuştur.¹⁴² Cumhuriyet Halk Partisi'nin seçimlerde meydana çıkan zayıf tarafların ıslahı için alınması gereken tedbirlerin neler olabileceği sorusu da üzerinde durulan bir başka konudur. Şimdiye kadar divan üyelerinden 20 kişi söz almış ve muhtelif konular üzerindeki açıklamalarda bulunmuşlardır.¹⁴³

2.5.5. Divanda Beşinci Toplantı (24 Ocak)

CHP'nin 24 Ocak tarihindeki Divan toplantısı Şükrü Saracoğlu'nun başkanlığında yapılmış olup saat 21.00'e kadar devam etmiştir. Tanrıöver'in ele aldığı dini terbiye ve ahkam meselesi beşinci toplantı gününde de divanın gündeminde yer bulmuştur.¹⁴⁴ Gazeteler divanda bölünmelerin olduğunu ifade etmekle birlikte böyle bir durumun var olup olmadığının ancak Kongre bittikten

¹⁴⁰ *Son Posta*, "Divan Görüşmelerinde Manevi Meseleler Ön Planda Yer Alıyor", 22 Ocak 1947, s.1.

¹⁴¹ *Yeni Sabah*, "C.H.P. Divanı Dün de Toplandı", 22 Ocak 1947, s.4.

¹⁴² *Son Posta*, "Sosyal ve Ekonomik İşlere Dair Prensip Kararı Alınacaktır", 24 Ocak 1947, s.1.

¹⁴³ *Akşam*, "C.H.Partisi Divanı Bugün Kamutay İhtimandan Sonra Tekrar Toplanacak", 24 Ocak 1947, s.1.

¹⁴⁴ *Türkyolu*, "C.H.P Divanı Toplantılarına Devam Ediyor", 26 Ocak 1947, s.1

sonra anlaşılacağını belirtmektedir. Burada reddedilen tekliflerin tekrardan Meclis Parti Gurubu'nda dile getirileceği düşüncesi de gazetelerdeki yerlerini almıştır.¹⁴⁵

2.5.6. Divanda Altıncı Toplantı (27 Ocak)

Konuşmalar üzerinde din öğretimi konusuna değinilirken, gizli öğretim veya Arap harfleri ile öğretim yapılmasına karşı uygulanan kanun yasağının olduğu gibi kalması, Cumhuriyet rejimi esaslarından olan laikliği en küçük ölçüde dahi bozacak her türlü anlayıştan uzak kalmak noktası üstünde tam bir görüş birliği vardır. İsteğe bağlı olarak okul binaları dışında her bakımdan hükümetin kontrolü altında bulunmak şartları içinde öğretimin bağlı olduğu kanun çerçevesinde Millî Eğitim Bakanlığı'ndan izin alınarak Türkçe harflerle özel nitelikte din öğretiminin düzenlenmesi hükümet yetkileri arasında görülmüş ve hükümet kendi yetkileri arasında bulunan bu işi düzenleyeceğini divana bildirmiştir.¹⁴⁶

2.6. Demokrat Partinin CHP Divanına Bakışı

Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi Divanının toplantısını büyük bir alaka ile takip etmekteydi. Hikmet Bayur, Kuvvet gazetesinde yazdığı bir başmakalede CHP divanı toplantısı hakkında sızan haberleri ele alarak şöyle demektedir: “Bu tartışmalardan nazari ve hele ameli olarak ne çıkacağını ve hatta fiilen bir şey çıkıp çıkmayacağını kestirmek güçtür ve resmi tebliğlerde ne denilirse denilsin, öyle sanıyoruz ki bir şey çıkıp çıkmayacağını ancak epey sonraları siyasal durumun gelişmesi ile anlayabileceğiz.”¹⁴⁷

2.7. İdareciler Kongresi

İçişleri Bakanı Sökmensüer'in Anadolu Ajansı muhabirine verdiği demeçte, hükümet programında yer alan memleket idari bünyesi ile gerçek anlamda ilgili konuları incelemek ve bu alanda isabetli düşünceleri tespit etmek üzere idare amirleri gözetiminde ve bu konularda uzman kişilerin katılımıyla, Ankara Polis Enstitüsü konferans salonunda 20 Ocak 1947 Pazartesi günü saat 10.30'da İdareciler

¹⁴⁵ *Yeni Sabah*, “C.H.P. Divanı Devam Eden Toplantıların Ne Netice Vereceği Belli Değil”, 26 Ocak 1947, s.5.

¹⁴⁶ *Zonguldak*, “C.H.P. Divanı Çalışmalarını Bitirdi”, 31 Ocak 1947, s.1.

¹⁴⁷ *Akşam*, “Demokrat Parti Mahfilleri, Divanın Toplantılarını Büyük Alaka İle Takibediyor”, 19 Ocak 1947, s.1.

Kongresi'nin ilk toplantısının yapılacağını, ilk günde kongre başkanının seçileceğini ve çalışma konularına göre üyelerin yedi komisyona ayrılacağını ifade etmiştir.¹⁴⁸

Kongreye katılacak olan üyelerin toplantı saatinde salonda bulunmaları amacıyla iki adet özel otobüs hazırlanmıştır. Bu otobüsler 20 Ocak 1947 Pazartesi günü saat 09.00'dan itibaren her 25 dakikada bir Cumhuriyet Merkez Bankası önünden hareket etmiş, Sağlık Bakanlığı, Kızılay ve Millî Savunma Bakanlığı duraklarında bekleyen davetlileri de alarak salona taşımıştır. Üyelerin bu otobüsleri kolaylıkla teşhis edilebilmeleri için "İdareciler Kongresi" yazılı bantlar otobüslerin üzerlerine yerleştirilmiştir.¹⁴⁹

Ülkenin içinde bulunan aksaklıkları düzeltmek ve halka daha faydalı olabilmesi için bazı kanunlar üzerinde yapılması gereken incelemelerde bulunmak üzere 20 Ocak'ta Ankara'da Başbakan Recep Peker tarafından İdareciler Kongresi açılmıştır. Peker yapmış olduğu konuşmada ciddi bir işin hazırlığını başaracak kişiler olarak idarecilerin kongreye çağrıldığını, serbest şekilde yapılacak olan tartışmalarla faydalı sonuçlar elde edileceğini, Danıştay'ın Kongre hakkında ne düşündüğünü belirttikten sonra sözlerini şu cümlelerle sonlandırmıştır: "Bunlar Bakanlar Kurulundan geçtikten sonra Büyük Meclise sunmaya değer bir kıymet olacaktır. Bu yollardan vücuda getirilecek olan eser, ancak bu sayede yardım ihtiyaçlarına cevap verecek halde tamamlanmış olacaktır. Emekleriniz yurt için hayırlı olsun hepinize başarılar dilerim arkadaşlar."¹⁵⁰ demiştir.

Başbakanın ardından söz alan İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer toplantının hazırlanma gayesini açıkladıktan sonra özetle şu konulara değinmiştir: İmar alanındaki kalkınmalar, idarelerinin tarihi süreçleri, zabıta teşkilatının ayrıntılı şekilde tarihçesi, bekçilerin vazifeleri, yetkileri ve ücretleri; mali imkansızlıklar nedeniyle özel idarelerin yapamadığı faaliyetler, belediye kuruluşlarının tarihçesi ve belediye gelirleri, köy ve bucak kanun tasarıları ve bakanlıkça memurlar için hazırlanan kanunun 3 önemli konusuna açıklık getirmiştir. Bu üç konu; 1-Memurluklara adam seçmede ve bunların terfilerinde yalnız liyakatin esas

¹⁴⁸ *Son Posta*, "İdareciler Kongresi Ankara'da Toplanacak", 16 Ocak 1947, s.1.

¹⁴⁹ *Ulus*, "İdareciler Kongresi Davetlilerine", 20 Ocak 1947, s.2.

¹⁵⁰ *Zonguldak*, "Birinci İdareciler Kongresi", 24 Ocak 1947, s.1.

alınması, 2-Memur hakları ile devletin yüksek menfaatleri arasında adil bir denge oluşturmak, 3-Yeterliliğe göre kadro ve işe göre adam almak.¹⁵¹

İdareciler Kongresi 31 Ocak 1947 tarihinde çalışmalarını bitirmiş ve İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in bir nutku ile sona ermiştir. Yapılan son toplantıda İller İdaresi Kanunu ile valilerin yetkilerinin arttırılması, Köy Kanunu Tasarıları kabul edilmişti. Kongrede görüşülen bütün konular kayıt altına alınıp bu kayıtların İçişleri Bakanlığı'na sunulması kararı alınmıştır.¹⁵²

2.7.1. Kurulan Komisyonlar

Kongreye katılan delegelerin uzman kimselerden olması nedeniyle bu kongrenin memleketin işleri hakkında önemli kararlar vereceğine inanılmaktaydı. Bu sebeple İdareciler Kongresi'nde uzman komisyonlar oluşturulmuştu. Bu komisyonlar da inceden inceye elemelerini bitirdikten sonra genel kurula raporlarını verecek ve bunun üzerinde tabii olarak konuşmalar yapılacaktı.¹⁵³ Kongrede yedi komisyonun kurulmasına karar verilmiştir. Bu komisyonlar: 1-İller ve Bucaklar İdaresi, 2-Devlet Memurları ile İçişleri Bakanlığı Teşkilatında yapılacak değişiklikler tasarısı, 3-Köy İdaresi, 4-Mülki Taksimat, 5-Genel Emniyet ve Zabitanın Birleşmesi, 6-Belediyeler ve çeşitli idari işler, 7-Özel İdareler. Hiç şüphesiz, ki bu komisyonlar idarî hukuk ve kanunları bakımından tecrübe sahibi olan değerli idarecilerden ve idare hukuku profesör ve doçentlerinden teşekkül edecektir.¹⁵⁴ Daha sonraki süreçte komisyonlar ayrı ayrı toplanarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

2.7.2. Hazırlanan Kanun Tasarıları

İçişleri Bakanlığı tarafından birtakım kanun tasarıları hazırlanmıştır. Kongreye katılan delegeler, incelemek üzere kendilerine verilmiş olan tasarıları gözden geçirecekler, bilgi ve tecrübeleriyle tasarının eksik yönlerini gidereceklerdi. Neticede kongrenin inceleme yapması amacıyla kanun tasarıları sunuldu. Sunulan tasarılar; 1-Köy Kanunu'nda yapılması gereken tadilat hakkındaki kanun tasarısı, 2-Bucaklar idaresi kanun tasarısı, 3-İller idaresi kanun tasarısı, 4-Özel idareler kanun tasarısı, 5-Memurlar kanun tasarısı, 6-Belediye kanununda yapılması gereken değişiklikler

¹⁵¹ *Cumhuriyet*, "İdareciler Kongresi Ankara'da Toplandı", 21 Ocak 1947, s.3.

¹⁵² *Akşam*, "İdareciler Kongresi Sona Erdi", 1 Şubat 1947, s.2.

¹⁵³ *Türkyolu*, "İdareciler Kongresinin Çok Hayırlı Olacağını Umuyoruz", 22 Ocak 1947, s.1.

¹⁵⁴ *Ulus*, "Yeni İdare Kanunları", 20 Ocak 1947, s.2.

hakkındaki kanun tasarısı, 7-Küçük belediyeler teşkilâtı hakkında kanun tasarısı, 8-Çarşı ve mahalle bekçileri kanun tasarısı, 9-Zabitanın tevhidî kanun tasarısı, 10-İçişleri Bakanlığı teşkilat kanununda yapılacak değişiklik kanun tasarısı, 11-Bucak müdürlerinin intihap ve tayini hakkındaki kanun tasarısı, 12-Mülki taksimat projesi kanun tasarısı, 13-Şehirlerarasında seyrüsefer kanun tasarısı, 14-Kır zabıtası kanun tasarısı. İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan bu tasarılar Türk milletinin varlığı ve gelişmesi için atılmış önemli adımlardı. Kongre'ye yirmi beş vali, kaymakam, belediye başkanları ve ülkelerin diğer idarecileri katılmıştır.¹⁵⁵

2.7.3. İdareciler Kongresine DP'nin Bakışı

İdareciler kongresinin toplandığı günlerde CHP ve DP arasında Uşak Belediye seçimleri nedeniyle bir gerginlik bulunmaktaydı. Bu gergin süreçte DP'nin İdareciler Kongresi'ne bakış açıları pek parlak değildi. İçişleri Bakanı'nın ağzından çıkan bir söze bağlı memurlardan oluşmuş olan bir kongrenin ve hükümetçe hazırlanmış projeler üzerinde serbest eleştirilerin yapılamayacağı apaçık ortadadır. Hükümetin en güvendiği idare amirlerinden oluşturduğu kongre her nedense vermek istediği ilmi özelliğin tamamıyla yersiz olduğu, yapılması düşünülen değişikliklerin dar ve geri anlayışı ortadan kaldırmak amacıyla değil, tamamen kendi menfaatleri için yapılan uygulamalardır. Fuat Köprülü'nün gazete yazısında Demokrat Parti'nin Kongreye bakışı açıkça görülmektedir. Özetle İçişleri Bakanının hiçbir gereklilik olmadığı halde her nedense "Osmanlı Devleti'nin İdare Sistemi ve İnhitat Sebebi" konusunda vermiş olduğu açıklamaların hepsinin baştan sona kadar yanlış olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁶ Peker Kabinesi'nin, iktidara geldiği günden beri birkaç sabit düşüncenin altında kaldığı, Başbakanın eldeki kanunların kendi otorite anlayışı için yeterli görmediği ve kendi hükümetine daha geniş yetki verecek şekilde düzeltmeye çalıştığı, kongreye kabul ettirmek istediği idare sisteminin ülkeyi 25 vilayete bölmek ve her bir vilayetin başına askeri ve adli açıdan hâkim bir vali bulundurmak üzerine olduğu, bütün memurlar üzerinde valinin geniş bir yetkiye sahip olması adliyenin ayrı bir kuvvet olmaktan çıkarak doğrudan doğruya idarenin emri altına girmesi, bucak müdürlerinin tıpkı bir savcı gibi özelliklere sahip olması, Anayasaya aykırı kanunların Kongreye başbakan tarafından sunulması hayretle karşılanmıştı. Fuat Köprülü'ye göre bu durumlar Türkiye'de demokrasiyi kökünden baltalamak, totaliter

¹⁵⁵ *Ulus*, "Yeni İdare Kanunları", 20 Ocak 1947, s.2.

¹⁵⁶ *Tasvir*, "Demokratların Görüşü ile İdareciler Kongresi", 26 Ocak 1947, s.5.

rejimleri esas almak, idari bir mekanizma kurarak buna kanuni bir ehliyet vermeye çalışmaktı. Bu çeşit kanunlarla vatandaş hak ve hürriyetleri hiçe sayılacak, bucağın müdürlerine verilecek adli yetkilerle, Demokrat Parti'nin köylerdeki teşkilatını yıkmak, tek parti sistemini kıyamete kadar devam ettirmek, İdareciler Kongresi'nin toplanmasının asıl hedefidir.¹⁵⁷

2.8. CHP İktidarı Tarafından Bazı DP Milletvekillerinin Mazbatalarının İncelenmesi ve İncelemeler Sonrası Alınan Kararlar

CHP'nin isteği ile Anayasa'nın 17. ve 27. maddeleri gereğince, DP milletvekillerinin mazbatalarının reddedilmesi ile milletvekilliğinden düşürülmelerinin önü açılmak istenmiştir. Zaten Meclis'te çoğunluğu ellerinde bulundurdukları için oylamaya sunulan her konu kendi istedikleri şekilde çözüme kavuşuyordu. DP milletvekilleri ile ilgili önemli önemsiz şikâyetler Meclisin gündeminde önemli şekilde yer tutmuştur. Küçük olaylarda bile CHP milletvekilleri söz alarak durumları CHP menfaatleri çerçevesinde değerlendirmişlerdir.

Tutanakların onanmasından sonra ortaya çıkacak olan şikâyetler üzerine tutanak hakkında yeniden görüşme açılamaz, seçimden gerek önce gerekse sonra suç atılmış olan bir milletvekilinin, 'Kamutay'ın (Parlamentonun) kararı olmadıkça sorgulanmayacağı' hakkındaki Anayasa'nın 17. maddesi Milletvekilliği Dokunulmazlığının Parlamento kararıyla kaldırılmasını mümkün kıldığı için, icabında bu yoldan yürünerek ve yine Anayasa'nın 27. maddesi hükümleri tatbik olunarak, tutanakların onanmasına dair olan karara dönülebilmesi yüzünden doğabilecek sakınca, milletvekilliğinin kaldırılması usulü ile önlenmiş olur. Bu usul ile önlenemeyecek bazı sakıncaların ender olarak ortaya çıkması ihtimali düşünülebilir. Fakat bu sakıncalar bir milletvekilini milletvekilliği sıfatından mahrum etme gibi ağır bir durumun mümkün, fakat güç olması katiyen ve sınırlı sebeplere dayanması zorunluluğu ile bir arada görüşülüp, onanmış olan tutanakların bir daha tartışma konusu olmaması, gerçeğin korunması gerekecektir. Anayasa da bu görüşe uygun hükümleri içine almış bulunmaktadır.¹⁵⁸

Meclis'te birçok DP milletvekilinin seçim tutanakları incelenmiştir. Bunlardan bazıları; İstanbul Milletvekilliğine seçilen Burhan Cahit Morkaya, İstanbul

¹⁵⁷ *Cumhuriyet*, "İdareciler Kongresinin Uyandırdığı Asıl Akisler", 26 Ocak 1947, s.3.

¹⁵⁸ *Resmî Gazete*, Sayı 6511, 21 Ocak 1947, s.11797

Milletvekilliğine seçilen Senihi Yürüten, DP'nin İlk Yahudi Milletvekili Salamon Adato, Edirne Milletvekilliğine seçilen Dr. Bahattin Öğütmen ve Mehmet Öktem, İstanbul Milletvekilliğine seçilen Zeki Rıza Sporel, İstanbul Milletvekilliğine seçilen Abdurrahman Münip Berkan'ın tutanakları gösterilebilir. Meclis'te milletvekillerinin mazbatalarının reddi üzerine büyük tartışmalar gerçekleşmiştir.

2.8.1. DP Milletvekili Zeki Rıza Sporel'in Milletvekilliğinin Düşürülmesi

Emekli Yüzbaşı Zülfükar Akdal imzalı dilekçe ile Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na yapılan şikâyetle, Zeki Rıza Sporel'in Milli Mücadele'nin başında Baytar subayı olarak İstanbul'da bulunurken vatanın savunulmasına katılması için Anadolu'ya gelmesi kendisine tebliğ edildiği, bu emri almasına rağmen Zeki Rıza Sporel'in vazife başına koşacağı yerde aksine Milli kuvvetleri arkadan vurmak üzere Kuvve-i İnzibatiye'ye katıldığı bu yüzden Askeri Mahkemece en büyük cezanın verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Hazırlama Komisyonu huzurunda savunması alınan ve sözlü olarak dinlenen Zeki Rıza Sporel, bu resmî davete uymadığını ve gerekçe olarak rahatsız olan kız kardeşini bırakacak kimsenin olmadığını, Millî Hareketin sonucunun belirginleşmesi için biraz daha beklemenin uygun olduğunu beyan etmişti.¹⁵⁹ Anayasa'nın 12. Maddesindeki kamu hizmetlerinden yasaklılığın milletvekilliğine seçilmeye mâni olduğu kabul edilmiştir. Zeki Rıza Sporel'in bu hükümlülüğü Af Kanunu kapsamının dışında kaldığı, bundan dolayı kendisi kamu hizmetlerinin bir kısmından yasaklıdır. Kendisinin bu durumu ise milletvekili seçilmeye mâni görüldüğünden tutanağının kabul edilmemesi hususunun Meclise sunulmuştur. DP Mersin Milletvekili Refik Koraltan, Zeki Rıza Sporel'in Af kapsamı dahiline alınması gerektiği yönünde yapmış olduğu açıklamalara, CHP Tunceli Milletvekili Necmeddin Sahir Silan tarafından tam aksi açıklamalar yapılmıştır. DP'li İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, Muğla Milletvekili Necati Erdem, Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik Meclis'te Zeki Rıza Sporel lehinde konuşmalarda bulunmuşlardır. CHP'li Rize Milletvekili Fahri Kurtuluş, Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars, Hatay Milletvekili Eyüp Durukan, Sinop Milletvekili Mehmet Suphi Batur ise milletvekilliğinin düşmesi gerektiği yönünde konuşmalar yapmıştır. Yapılan oylama neticesinde Zeki Rıza Sporel'in

¹⁵⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Hazırlama Komisyon Raporu, Dönem VIII, Cilt 3, 06.12.1946, s.2.

milletvekilliği düşmüştür.¹⁶⁰ Sporel milletvekillikten düşürülünce onun yerine, Milletvekili Seçimi Kanunu gereğince başka birinin seçilmesine TBMM tarafından karar verilmiştir.¹⁶¹

2.8.2. DP Milletvekili Abdurrahman Münip Berkan'ın Milletvekilliğinin Düşürülmesi

K. Bozkır imzalı telgrafta Abdurrahman Münip Berkan'ın kazanç vergisini gizlediğinden dolayı suçlu olarak İstanbul Ağır Ceza Mahkemesince mahkûm edildiği ve kazanç vergisini gizleme suretiyle suç işleyen bu kişinin İstanbul vilayetini temsilen milletvekili olamayacağı ifadeyle, mazbatasının onaylanmaması istenmektedir. Kazanç Vergisi Kanunu gereğince avukatlar, kazançlarını beyanname ile bildirmeye mecbur tutuldukları halde, Abdurrahman Münip yazıhanesine eklemiş olduğu odadan dolayı kazancında bir artış olmasına rağmen 1927 yılına ait kazanç vergisi beyannamesi vermemiş, bunun dışında bazı davalarda almış olduğu vekâlet ücretlerinin de vergisini vermediği anlaşılmıştır. Vergiler konusunda yapmış olduğu itirazları İtiraz ve Temyiz Komisyonlarınca reddedilmiş ve vergisi tasdik edilmiştir. Abdurrahman Münip Berkan, Avukatlık Kanunu hükümleri gereğince bir ay müddetle avukatlıktan men edilmiştir. Bu karar meslek kanunu bakımından düzenlenmiş bir karar olduğundan, Tutanak İnceleme Komisyonu Milletvekili seçilmesine mâni olacak hallerde bulunmamış olduğundan İstanbul Milletvekilliğine seçilen Abdurrahman Münip Berkan'ın tutanağının kabulüne karar verilmiştir. Fakat Meclis, Tutanak İnceleme Komisyonunun vermiş olduğu bu teklifi oylama ile reddedecektir. Meclis'in yapmış olduğu oylama neticesinde Abdurrahman Münip Berkan milletvekilliğinden düşürülecektir.¹⁶² Berkan milletvekillikten düşürülünce onun yerine, Milletvekili Seçimi Kanunu gereğince başka birinin seçilmesine TBMM tarafından karar verilmiştir.¹⁶³

¹⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 3, 06.12.1946, s.37-59.

¹⁶¹ BCA, Fon 30-10-0-0, Kutu 77, Gömlek 507, Sıra 14.

¹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 3, 06.12.1946, s.59-74

¹⁶³ BCA, Fon 30-10-0-0, Kutu 77, Gömlek 507, Sıra 13.

2.8.3. DP Milletvekili Burhan Cahit Morkaya'nın Vekilliğinin Düşürülmesi

Burhan Cahit Morkaya'nın tutanağının incelenmesinde gaye, askerliğini yapmadan yani asker firarisi olmasına rağmen milletvekili seçilmesi üzerinedir.¹⁶⁴ CHP Erzurum milletvekili Vehbi Kocagüney (kendisi asker kökenlidir) konu hakkında Meclis'e yapmış olduğu konuşmada Millî Savunma Bakanlığı'ndan kayıtlara ulaşıldığı, bu kayıtlarda Morkaya'nın askerlik yapmadığını ifade etmiş; bundan dolayı Kocagüney, Morkaya'nın vekilliğinin düşürülmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁶⁵ CHP Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu, İstanbul milletvekilliğine seçilmiş olan Burhan Cavit Morkaya'nın Millî Savunma Bakanlığı ve Askerlik Şubesindeki kayıtlara göre askerlik yapmadığı, olaya kanunlar çerçevesinde bakılması gerektiğini belirterek Meclis'in en doğru kararı vereceğini açıklamıştır.¹⁶⁶ DP Mersin Milletvekili Refik Koraltan konuyla ilgili Meclis konuşmasında Burhan Cahit Morkaya'nın resmen mahkumiyetini gösteren bir kaydın olmadığını, bundan dolayı Anayasa'nın 12. maddesinin hükümleri gereğince mazbatasının komisyonun almış olduğu kararla aynen kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁶⁷

Refik Koraltan'ın ifadelerinin ardından CHP Kocaeli Milletvekili Sedat Pek söz almış ve Refik Koraltan'ın vermiş olduğu örneklerle eleştiriler getirmiştir. CHP Isparta Milletvekili Kemal Turan, Bursa Milletvekili Faik Yılmaz İpek, Seyhan Milletvekili Makbule Dıblan, Kastamonu Milletvekili Fahri Ecevit, Balıkesir Milletvekili Eminittin Çeliköz konuşmalarında milletvekilliğinin düşmesi yönünde fikirler verirken, Demokrat Parti Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu ise arkadaşının vekilliğinin düşürülmemesi yönünde konuşmada bulunmuştur. Alınan karar neticesinde oylamaya geçilmiştir. Oylamada 465 üyenin 290'ı bulunmaktaydı. Yani 166 kişi oylamaya katılmamıştı. 290 oyun 207'si milletvekilliğinin düşürülmesi

¹⁶⁴ *Tasvir*, "Demokratlar Bir Kurban Daha Verdiler", 4 Şubat 1947, s.1.

¹⁶⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 03.02.1947, s.87.

¹⁶⁶ *Son Posta*, "Büyük Millet Meclisinde Demokrat Parti Bir Mebus Daha Kaybetti", 4 Şubat 1947, s.7.

¹⁶⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 03.02.1947, s.88-89.

yönündeki önergeye evet derken, 79 kişi ret oyu kullanmış 4 kişi çekimser kalmıştır.¹⁶⁸

2.8.4. DP İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in Mazbatasının Kabulü ve CHP Milletvekilleri Tarafından Suçsuzluğuna İnanılması

Bir diğer DP İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten, İnceleme Komisyonu'na yapılmış olan şikâyet nedeniyle Meclis'te gündem konusu olmuştur. İnceleme Komisyonunun raporunda 33 yaşında Lutfi Sars isimindeki kişinin 34 yıl önce (Senihi Yürüten'in ifadesiyle yani annesinin karnında iken) Birinci Dünya Harbi'nde hüküm giymiş olduğunu ve milleti temsile yetkili olamayacağını bir dilekçe ile başkanlığa haber vermiştir. Konuyla ilgili gönderilmiş olan evrakla ilgili 6 aydır Adalet Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, emniyet ve bazı valiler tarafından yapılan soruşturmanın ardından 12. maddeyle çelişir bir durumun bulunmamasından dolayı mazbatanın onaylanması hakkındaki rapor Meclis'e sunulmuştu. Komisyonun bu uzun raporda 'af kanunundan istifade etmiştir' yazısı üzerine söz alan DP milletvekili Senihi Yürüten: "Şerefimle alâkalı gördüğüm için yüksek heyetinizi tenvir etmeme müsaadelerinizi rica edeceğim," diyerek konuşma yapmıştır. Yapmış olduğu konuşma hem CHP hem de DP milletvekillerince kabul görmüş ve suçsuz olduğunu Meclis'e ispat etmiştir. Hatta CHP Erzurum Milletvekili Vehbi Kocagüney: "Senihi Yürüten için diyorlar ki şofördür, benzin çalmıştır. Arkadaşlar benzini o vakit kime satacaktır. O vakit bunu bilen az ve paralı bir madde değildi. Huzurunuzda askeri vazifelerini saydıktan sonra ben bu arkadaşı bağrıma basıyorum." ifadelerini kullanmıştır.¹⁶⁹

2.8.5. DP'nin İlk Milletvekili Salamon Adato Hakkındaki Şikâyetler ve Mazbata Konusunun Gündeme Gelmesi

Demokrat Parti'nin etkinliğini azaltmak ve halkın gözünde var olan itibarını sarsmak amacıyla CHP'liler bazı DP milletvekillerine ağır ithamlarda bulunmuşlardır. Bunlardan biri de İstanbul Milletvekili Salamon Adato'dur. Milletvekilliğinin ilk dönemlerinde Üzeyir As imzası ile TBMM'ye şikâyet dilekçesi

¹⁶⁸ *Akşam*, "Büyük Millet Meclisinde Bürhan Cahit Morkaya'nın Tutanağı Reddedildi", 4 Şubat 1947, s. 2; *Ulus*, "Millet Meclisinde Hararetili Bir Oturum", 4 Şubat 1947, s.1; *Yeni Sabah*, "Bir Demokrat Milletvekili Daha Meclisten İhraç Edildi", 4 Şubat 1947, s.1,3; *Vakit*, "Bürhan Cahid'in Seçim Tutanağı Büyük Bir Çoğunlukla Reddedildi", 4 Şubat 1947, s.1,4; *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 03.02.1947, s.90-100.

¹⁶⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 03.02.1947, s.96-99.

gönderilmişti. Dilekçede Avukat Salamon'un Türkler aleyhinde faaliyette bulunduğunu, Sovyet Rusya Elçiliği'nin Türkler aleyhindeki davaların baktığını, yabancı devletlerden doğrudan doğruya veya bir aracı vasıtasıyla para aldığını, bundan dolayı böyle birinin TBMM'de yerinin olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Mazbatasını kabul veya reddetmek TBMM'nin vicdanında olduğu, verilen bilgilerin doğruluğunun İstanbul Barosu'ndan ve Temyiz Ticaret Mahkemesi kayıtlarından elde edileceğini belirtmiştir.¹⁷⁰

Gelen şikâyet dilekçesi üzerine İstanbul Milletvekilliğine seçilmiş olan Salamon Adato hakkında Tutanak İnceleme Komisyonu rapor hazırlamıştır.¹⁷¹ Komisyonun incelemeleri neticesinde seçim tutanağının Büyük Millet Meclisi'nin 12.08.1946 tarihli oturumunda onaydan geçtiği ve İçtüzüğü'nün İkinci Bölümünde yer alan maddeler gereğince tutanağı Meclis tarafından tasdik edilmiş olan Milletvekilleri hakkında şikâyetlerin incelenmesine, Hazırlama ve İnceleme Komisyonlarının yetkili bulunmadığı şikâyet hakkında gereken davranışın yapılması için dosyanın Büyük Millet Meclisi Başkanlığına iadesi lazım geleceği kararna varılmıştır. Dosya TBMM'ye gönderilmiştir. TBMM'ye gönderilen dosyadaki bilgilerde, Türk aleyhtarı olduğu, 1926 yılından beri Ruslar için çalıştığı, Rus vatandaşları ve Türk vatandaşları arasındaki davalarda davanın Türk mahkemelerinde değil de Rus mahkemelerinde görülmesi gerektiği iddialarında olduğu, bu iddialarından dolayı İstanbul Barosu tarafından ömür boyu meslekten çıkarıldığı, itirazından dolayı bu cezanın uzaklaştırma cezasına dönüştüğü, bazı davalarda iki tarafın da vekaletini alarak iki taraflı hareket ettiği ,mahkemeleri ve Yargıtay'ı küçümsediği, bu tutumlarının Musevi vatandaşları son derecede mutlu ettiği bilgileri vardı. Konunun incelenmesi amacıyla dosya 5 Numaralı Hazırlama Komisyonu'na havale edilmişti.¹⁷²

İstanbul Savcılığının yazısına göre Salamon Adato'nun bu iddialar karşısındaki durumu şu şekildedir: 1-Salamon Adato'nun mahkemelerde Yargıtay'ı küçük görmek gibi hareketlerde bulunduğuyula ilgili hiçbir şikâyet ve ihbarın Savcılığa yapılmadığı, 2-Şahsın yabancıların amaçlarına hizmet ettiğine dair İstanbul Emniyet Müdürlüğünde hiçbir bilgi olmadığı gibi bu kişi hakkında Müdürlükte açılmış

¹⁷⁰ BCA, Fon:490-1-0-0, Kutu 162, Gömlek 646, Sıra 2.

¹⁷¹ *Vakit*, "B.M. Meclisi Tarihinde İlk Defa Görünen Hadise, Salamon Adato'nun Milletvekilliği Meselesi" 20 Ocak 1947, s.4.

¹⁷² *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 15.01.1947, s.2.

herhangi bir dosyanın olmadığı,¹⁷³ 3-İstanbul'daki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Ticaret Temsilciliği ile Salamon Adato arasındaki hukuki durumu ve hizmetlerini gösteren dört vekâletnamenin bulunduğu şeklindeydi. İstanbul Savcılığının esas alındığında Salamon Adato'nun bir suç işlediği görülmemektedir. Fakat Salamon Adato'nun İstanbul Barosu Başkanlığı'ndan çıkarılan sicil dosyasında yer alan ifadeler Meclis'te CHP ve DP milletvekillerinin asıl tartışma konuları olacaktır. Bu konuların başında Avukat Arpacıoğlu Nikolay tarafından Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Dış Ticaret Temsilciğine karşı İstanbul Asliye Dördüncü Hukuk Mahkemesi'nde açılmış olan Kuruçeşme kömür depoları davasında, bu kurumun vekili Avukat Salamon Adato'nun Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Dış Ticaret Temsilciliği adına verdiği yazıda, Türkiye Hükümeti ile Sovyet Rusya arasında müvekkilinin dış ticaret tekeli elinde bulunduran ve egemenlik hakkına sahip olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri kurumları aleyhine açılan davalarda düşmanlığın Sovyet Rusya Devleti'ne yönelmiş olduğu ve bu bakımdan şahıslarla yabancı bir devlet arasında olan davaların taraflarından olan yabancı devlet mahkemelerinde bakılmasının, Devletler Hukuku kuralları gereği olduğunu ileri sürmüştü.¹⁷⁴

Böyle bir durumun varlığı CHP milletvekilleri tarafından iki durumun yapılması gerektiği yönünde açıklamalara neden olmuştur: İlk olarak ismi geçen milletvekilinin onaylanmış olan tutanağı hakkında yeniden incelemeler yapılması ve Meclis'te ikinci bir müzakere açılması yönündedir. İkinci durum ise Anayasa'nın 27. Maddesi gereğince milletvekilliğinden düşürülmesi şeklindedir. Anayasa Komisyonu mesleki bir suç işlediği, Avukatlık Kanunu'nun nezdinde ceza alması gerektiği, Salomon Adato'nun milletvekilliğinin kaldırılmasını gerektirecek kanuni ve hukuki hiçbir sebep olmadığı kanaatiyle raporu TBMM'ye sunmuştur. Konuyla ilgili söz alan CHP Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgüevren Anayasa'nın Seçim Kanunu'nun maddelerinden bahsettikten sonra:¹⁷⁵ “Yabancı devletlerin resmi hizmetini kabul etmek, zaten seçilmeye mâni olduğu gibi, seçildikten ve mebusluğu kabul edildikten sonra böyle bir halin bulunduğu sabit olursa, mebusluk sıfatının düşmesini icabettirecek efali maniadan sayılmıştır,” ifadesinin Anayasa Komisyonu sözcüsü tarafından milletvekillerine açıklanması talebinde bulunmuştur. Anayasa Komisyon

¹⁷³ *Cumhuriyet*, “İstanbul Milletvekili Salamon Adatto'nun Durumu Görüşülecek”, 15 Ocak 1947, s.3.

¹⁷⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 15.01.1947, s.3.

¹⁷⁵ *Ulus*, “Meclis'in Dünkü Toplantısı”, 16 Ocak 1947, s.4; *Tasvir*, “Salamon Adato'nun Mazbatası Görüşüldü”, 16 Ocak 1947, s.3.

Sözcüsü CHP Konya Milletvekili Ali Rıza Türel;¹⁷⁶ kastetmek istedikleri durumun, buradaki uyuşmazlık işlerini halledecek ve kendisiyle hukuki danışmalarda bulunulacak bir kişiyi belirttikleri, böyle bir kişinin o yabancı devletin resmi görevini kabul etmiş bir adam olacağını Anayasa Komisyonu asla düşünmemiş ve böyle bir fikirle raporu hazırlamıştır.¹⁷⁷ Ali Rıza Türel'in konuşmasının ardından raporun oylamasına geçilmiş ve Salamon Adato'nun görevine devam etmesini sağlayan rapor aynı şekilde kabul edilmiştir.¹⁷⁸ İlerleyen günlerde Adato konuyla ilgili basına kendisinin haklılığını savunan uzun bir açıklamada bulunmuştur.¹⁷⁹

2.8.6. DP Edirne Milletvekilli Dr. Bahattin Ögütmen ve Mehmet Öktem'in Seçim Tutanakları Hakkında

Edirne'de Demokrat Parti Başkanı iken seçimlerde Edirne Milletvekilliğine seçilen Dr. Bahattin Ögütmen'in işlediği bir suçtan dolayı İstanbul mahkemesinde mahkûm edilmiş ve başka bir suçunu da para vermek suretiyle kapatmış bulunduğu ileri sürülerek şikâyet ve itirazda bulunulmuştur. Edirne, Muradiye Mahallesi A. Salih Tezer imzasıyla Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulup Komisyona verilen dilekçenin durumunu inceleyen Komisyon; böyle bir kişinin olmadığı, takma ad kullanarak bu dilekçeyi yazdığı itibara alınacak bir yanının olmadığı, belirtilen olayın zaten mahkûmiyetle neticelenmemiş olması sebebiyle Anayasa ve Seçim kanunlarının hükümleri gereğince adı geçen Dr. Mehmet Bahattin'in seçimine engel teşkil edecek bir mahiyette bulmamış ve Dr. Mehmet Bahattin'e ait seçim tutanağının kabulü uygun olacağı oybirliğiyle kararlaştırılmıştır. Belirtilen durum, Edirne Milletvekilliğine seçilen Mehmet Öktem için de geçerli olmuştur. Babaeski Hükümet Caddesinde Hasan Yörük imzasıyla Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulup Komisyona verilen dilekçede, Demokrat Parti adına aday gösterilip Edirne milletvekilliğine seçilen Mehmet Öktem'in sekiz on sene önce Babaeski Belediye Başkanı iken suiistimalden dolayı altı buçuk ay mahkûm edilmiş ve hapis yatmış olduğu ileri sürülerek seçimine itiraz olunmuştu. Bu şikâyet de asılsız çıkmıştır.¹⁸⁰

¹⁷⁶ *Yeni Sabah*, "Demokrat Mebuslarından S. Adatto'nun Milletvekilliği Kabul Edildi", 16 Ocak 1947, s.1.

¹⁷⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 15.01.1947, s.16.

¹⁷⁸ *Cumhuriyet*, "Meclis Müzakereleri", 16 Ocak 1947, s.3.

¹⁷⁹ *Vakit*, "Adatto'nun Bir Yazısı", 4 Şubat 1947, s.4; *Tasvir*, "S. Adatto İstanbul Milletvekili İzahat Veriyor", 23 Ocak 1947, s.1,3.

¹⁸⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 3, 06.12.1946, s.36.

2.9. Isparta Demokrat Parti İlçe Başkanı Abdullah Demiralay'ın Öldürülmesi ve Dava Süreci

1946 yazında Isparta'nın Baladız¹⁸¹ köyünde evinin avlusunda başı taşla ezilerek öldürülen Isparta Demokrat Parti İlçe Başkanı Abdullah Demiralay'ın 1947 yılı ocak ayında görülen öldürülme davasına 36 sanık tutuklu olarak katılmıştır. Dava devam ederken Isparta Valisi'nin de bu olaya karıştığı yönünde söylemler bulunmaktaydı. Celse açıldığında olaya dahil vekillerden Şevket İnce ve şahitlerden İbrahim Utanc'ın ifadesi üzerinde durulmuştur. Olaydan önce Vali Nuri Atay¹⁸² ve CHP Milletvekili Kazım Aydar'ın Abdullah Demiralay hakkında: “O adamı köye sokmayın, gelirse taşılayın,” dedikleri ve olayın oluş şekline göre bu teşvik ve tahrik neticesinde olayın gerçekleşmiş olacağı kanaati ortaya çıkmaktadır. Davayı Ağır Ceza Heyeti Başkanı Şefik Orbay, üye Veli Alp ve Bahri Ökten yürütmekte, iddia makamını da Cumhuriyet Savcısı Kemal Yürükoğlu temsil etmekteydi.¹⁸³ Salon büyük bir kalabalık dinleyici kitlesi tarafından doldurulmuş bulunuyordu. Savcılık tarafından dağıtılan giriş kartları sayesinde büyük bir izdihamın önü ancak alınabiliyordu. Ankara'dan gelen sanıklar avukatı Selahattin Koç ve Isparta avukatlarından Hamit Karaosmanoğlu ile müdahil avukatlardan Hamit Şevket İnce, Fahri Bozbey, Şefik Serenoğlu, Hasan Fehmi duruşmada hazır bulunmuşlardır. Duruşmaya saat 10.30'da başlanmıştır.¹⁸⁴

Savcılık olayla ilgili şahitlerin dinlenmesini istemiştir. Şahit, olayın sebebini net olarak kestiremeyeceğini ancak bildiğini gördüğünü ve duyduğunu olduğu gibi anlatacağını söylemiştir. Şahitlerden Ali Duygulu, Abdullah Demiralay ile birlikte Kılıç köyünden köye geldiklerini, harman yerinde köylülerin arkalarından koştuklarını, yarı yolda İbrahim Utanc'ın yollarını keserek “Köye gitme seni öldürecekler,” dediğini, Abdullah Demiralay'ın bunu dinlemeyerek köye gidip evine gittiğini, köylülerin evin etrafını sarmaya başladıklarını, bunu pencereden görünce kendisini çağırarak arabasını hazırlattığını, sanıklardan bir kısmının arabayı durdurmak istediklerini, bu sırada Abdullah Demiralay'ın evden çıkarak arabaya

¹⁸¹ Günümüzde Isparta'nın Gümüşgün Köyü olarak geçmektedir.

¹⁸² Isparta Valisi Naci Kıciman'ın 1426 sayılı Kanunun 1851 sayılı 3. Maddesiyle değiştirilen 17. Maddesine göre emekliye çıkarılması, Burdur Valisi Nuri Atay'ın Isparta Valiliğine 22.06.1945 tarihinde atanması kararlaştırılmıştı. Bkz. BCA, Fon 30-18-1-2, Kutu 108, Gömlek 37, Sıra 20.

¹⁸³ *Tasvir*, “Abdullah Demiralay'ın Katli Münasebetiyle Isparta Linç Davasına Dün Devam Edildi”, 16 Ocak 1947, s.1.

¹⁸⁴ *Ulus*, “Baladız Köyündeki Cinayetin Duruşması”, 18 Ocak 1947, s.4.

yaklaşırken sanıkların toplu halde önünü keserek ellerindeki taşları atmaya başladıklarını, Abdullah silahını çekip ateş ederek kaçmak isterken arka kapıdan da girenlerin yardımıyla yere düşürülüp taşla başını parçaladıklarını öldükten sonra bile taş atmaya devam ettiklerini söylemiştir.¹⁸⁵

Şaban Savaş ismindeki şahit vaka esnasında, maktulün başına birçoklarının çullandığını, taşların kalkıp indiğini gördüğünü ve salonu dolduran 35 sanıktan 6 kişinin bu fiili ika ettiğini söylemiştir. Başkan, şahitten bu altı kişinin sanıklar arasında gösterilmesini istedi. Şahit mümkün mertebe sanıkları teşhis etti. Teşhis edebildiği şahıslar beşten fazla değildi. Diğerlerini, elbiseleri ve çehreleri değişmiş olduğundan tanıyamayacağını bildirdi. Bu tanığın dinlenmesi sırasında müdahil Avukat Hamit Şevket İnce söz alarak; Mahkeme tarafından tanığa tevcih edilen suallerin hiçbir suretle doğru olamayacağını, bu şekildeki bir soru sanıkların beraati ile neticelenmesine müncer olacağını, beyan ederek mahkemenin sanıktan sorduğu: “Gösterdiğin sanıkların maktulün başına taşı kaldırıp indirdiğini gördün mü, yoksa sadece taş mı attılar?” sorununun gayrikanuni bir hareket olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine söz alan sanıklar avukatı Selahattin Koç bir trajedi ile karşı karşıya olduklarını, hâkimlerin önüne elleri bağlı şekilde getirilmiş olan 35 kişinin asıl mağdur olduklarını, burada olmalarının nedeninin tanıkların vermiş olduğu yanlış ve yalan beyanatlardan kaynaklandığını, bu yalan beyanlardan dolayı 35 kişinin ceza alabileceğini, oysa 35 kişi birden bir kişiyi öldüremeyeceğini, olaya dahil olmuş olanların 3 gruba ayrılması gerektiğini savunmuştur. Öldürme suçunu işleyenlerin birinci grupta yer alması gerektiğini, bunlar 4-5 kişiden fazla değildi, cesede el uzatanların ikinci grupta, tesadüfen orda olan insanların ise üçüncü grupta yer almaları gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁶

Şahitlerden Ali Gündemez ifadesinde diğer şahitler gibi olayı anlatmış, sanıklardan Hüseyin Güven’in ve olay yerine gelen Jandarma Karakol Kumandanı Ali Onbaşı’nın ellerini tutarak müdahalesine engel olduğunu, Valiyi telefonla arayan sanıklardan Hüseyin Erol’un da olaydan sonra Valiye: “Hadise daha vukua gelmemiş, hadise olmak üzeredir,” diye haber verdiğini söylediği halde, mahkemede bu durumu inkar etmiş; “Ben santral odasındaydım, bir şey işitmedim, bu ifade de

¹⁸⁵ *Yeni Sabah*, “İsparta’da Taşla Öldürülen D.P. Reisi”, 18 Ocak 1947, s.1,3.

¹⁸⁶ *Ulus*, “Baladız Köyündeki Cinayetin Duruşması”, 18 Ocak 1947, s.4.

benim değildir.” demiştir.¹⁸⁷ Bunun üzerine söz alan Savcı, şahidin ifadesini olaydan sonra kendisinin aldığını hatırlayıp elini vicdanına koyarak o günkü olayı olduğu gibi anlatması icap ettiğini söylemiştir ve adalete ihanet ederse hakkında yalan şahitlikten takibat yapılacağını ifade etmiştir. İhtarlara rağmen doğruları söylemeyen şahit tevkif edilmiştir.

Şahit İbrahim Utanç’ın ifadelerinde ise olaydan önce Vali Nuri Atay ve Milletvekili Kazım Aydar’ın köye gelerek borçlularla bazı Halk Partili köylüleri toplayıp bir konuşma yaptığını ve Kazım Aydar’ın borçlulara hitaben “Abdullah Demiralay sizi bu kadar borçlandırdığı halde reylerinizi yine mi ona vereceksiniz? Vermeyiniz! Hâlâ mı bu köyde onun alakası var? Ben Başvekile söyleyerek sizin borçlarınızı ödettireceğim, Abdullah Demiralay’ı bir daha köye sokmayın, kavak diktirmeyin. Gelirse taşlayın, bundan sonra ben sizin haklarınızı daima ararım!” dediği ifade etmiştir. Şahit bu ifadesinin dahi doğru olduğunu hatta Kazım Aydar’ın kendisine de “Sen Demokratlara mı rey atacaksın?” dediğinde “Evet!” cevabını verdiğini söylemiştir. Başkan, bu konuşmaların olayın gerçekleşmesine ne derecede etkili olduğunu şahide sormuştur. Şahit, bunu kestiremeyeceğini, şu kadar ki bu konuşmadan sonra köyün halini beğenmediğini ve Abdullah’a bir şey yapılacağından korkarak kendisine köye gitmemesi için ricada bulunduğunu belirtmiştir.¹⁸⁸ Daha sonra İcra Kâtibi Hakkı Ünlü dinlenilmiştir. Cumhuriyet Savcısı tekrar söz isteyerek şahitten aşağıdaki isteklerde bulunmuştur:

1-Yüksek huzurunuzda dinlenen şahit İbrahim Utanç ifadesinde, Vali Nuri Atay ve Milletvekili Kazım Aydar’ın Baladız köyüne giderek borçlu şahıslarla yaptıkları hususi konuşmada Abdullah Demiralay’ı kastederek “Onu köye sokmayın kavak diktirmeye gelirse taşlayın” dedikleri bilinmekte, şahit olayın geçtiği günlerde köyde bulunmuş ve sanıkları yakından tanımıştır. Vali Atay ve Kazım Aydar’ın himaye edeceklerine dair sanıklardan bir söz duymuş veya hareketlerinden böyle bir şey sezmiş midir?

2-Borçlular göç bahanesiyle Vali Nuri Atay’a müracaat ettiklerinde adı geçen Vali memur olan şahitten bir izahat almış mıdır?

¹⁸⁷ *Yeni Sabah*, “İsparta’da Taşla Öldürülen D.P. Reisi”, 18 Ocak 1947, s.3.

¹⁸⁸ *Tasvir*, “İsparta Linç Davasına Dün Devam Edildi”, 16 Ocak 1947, s.3.

3-Şahit Abdullah Demiralay'ın köye gelmeden sanıkların havuz etrafında toplandıklarını söylüyor, bu toplantıda bir fevkalâdelik sezmiş midir? Bu yönde genel düşüncelerin açıklanması ve bu soruların cevaplanması icap etmektedir.¹⁸⁹ Sorular karşısında şahit birebir soruları cevaplamıştır. Vali ile alakalı sorulara verilen cevaplar şu şekildedir:

1-Vali ve Kazım Aydar'ın konuşmasını kimseden duymadım. Esasen önceden bu konuşma ile başlayan bir hazırlık varsa sanıkların bunu benim gibi bir devlet memurundan değil en yakınlarından dahi saklayacakları daha akla uygundur.

2-Haciz sıralarında sanıklar Valiye başvurmuşsalar da Vali benimle temas etmemiştir. Şu kadar ki vakadan üç gün önce Vali beni telefonla köyde aratmış, bulamayınca karakol komutanından benim ne miktar ve cins mal haczettığimi sormuş, cevapları da almış, sonradan bunu Onbaşı bana söylemişti.

3-Hadise günü havuz başında 8-10 kişi toplanmışsa da bunların hareketlerinde bir anormallik görmedim, yalnız muhtar Hüseyin'le bir arkadaşı acele acele dolaşıyorlardı. Bunu beğenmemiştim. Kati kanaatime gelince olay mutlak şekilde düzenlenmiştir.¹⁹⁰

Mahkeme 17 Ocak tarihine kadar yani dört gün sürmüştü. Okunan kararda, amme şahitlerinden olup daha önce talimatla ifadeleri alınan Fatma ve Ali Aşkar'ın tekrar celplerine, tıbbi adli raporuyla, tabip raporu ve açıklama suretlerinin yeniden tıbbi adliye gönderilmesine, sanıklar tarafından gösterilen müdafaa şahitlerinin celbine, hukuk ve icra mahkemelerinden bazı evrakın getirilmesine ve duruşmanın salı gününe bırakılmasına karar verilmişti.¹⁹¹

Ne yazık ki, dönemin gazetelerinden bu davanın sonucunu veya olayın daha ayrıntılı bir anlatımını bulmak mümkün olmadı. Bunun nedeni ise 11 Şubat Salı günü gerçekleştirilmiş olan duruşmada mahkeme başkanının bu davanın gazetelerde yer almaması adına almış olduğu karardı. Mahkeme başkanı dava duruşmasının gündelik gazetelerin sütunlarında siyasi propagandaya alet edilerek duruşmanın görülmesi sırasında söylenen sözlerin değiştirilip, verilen kararların eleştirilip mahkemenin

¹⁸⁹ *Yeni Sabah*, "İsparta'da Taşla Öldürülen D.P. Reisi", 18 Ocak 1947, s.3.

¹⁹⁰ *Yeni Sabah*, "İsparta'da Taşla Öldürülen D.P. Reisi", 18 Ocak 1947, s.3.

¹⁹¹ *Tasvir*, "İsparta'daki Linç Hadisesi", 18 Ocak 1947, s.2.

tarafsızlığını şüpheyi düşürecek haberler yapılmasına mani olmak amacıyla Muhakemat Kanunu'nun 377. Maddesine dayanarak ve bu konunun Cumhuriyet Savcılığına ayrıca bildirilmek üzere duruşma ile ilgili gazetelerde haber yayınlanmasına yasak konduğuna, oybirliğiyle karar verildiğini belirtmiştir.¹⁹² Yazılan bu kararlar, aylardır devam eden davanın gazetelerdeki yankıları sona ermiştir. Gazeteciler sadece birer dinleyici gibi, duruşmayı takip etmiştir.

2.9.1. Isparta Demokrat Parti İlçe Başkanı Abdullah Demiralay'ın Öldürülmesine DP'nin Bakışı

Dava sürecinde 35 kişinin yargılanması ve olayın yaşandığı köyden birçok şahidin bulunması, gözlerin davada olacağı izlenimini vermesine rağmen dava gereken ilgiyi görmemiştir. Dava süreci devam ederken Ankara'da DP Kongresi'nin toplantısı başlamıştı. Ankara'da yapılan Demokrat Parti Kongresince maktul Abdullah Demiralay 'ilk Demokrat şehidi' sayılmıştır. Kongre tarafından ailesine taziye telgrafı çekilmesinin yankıları, yüzlerde sezilen merak ve heyecanı artırmıştı.¹⁹³

2.10. Uşak Belediye Seçimleri

26 Mayıs 1946 tarihinde yapılan belediye seçimlerinde Demokratlar 3000 oy farkla seçimi kazanmıştır. Fakat toplam 80 ile 100 arasındaki kanunsuz oyun varlığı seçimlerin iptaline sebep gösterilmiştir.¹⁹⁴ CHP tarafında Uşak'ta yapılan belediye seçimlerine hile karıştığı iddia edilmiş ve neticede bu seçimler geçersiz sayılmış ve 26 Ocak'ta tekrar seçim yapılması karara bağlanmıştı.

2.10.1. Seçim Hazırlıkları

Uşak'ta seçim günü yaklaştıkça heyecan artmıştı. Yeniden yapılacak olan belediye seçimi hazırlıklarına iki parti tarafından hızla devam edilmekteydi. Hazırlanan listelere göre Demokrat adayları gençlerden oluşturulmuştu. CHP listelerine ise geçen sefer seçimi kaybeden adaylar dahil edilmemişlerdi. Her iki parti de beyannameler oluşturmuştu. CHP'nin oluşturduğu beyannamede oyların faydalı kimselere verilmesini ve serbestçe kullanılmasını, Demokratlar ise ilk seçimin

¹⁹² *Tasvir*, "Isparta'daki Linç Hadisesi", 12 Şubat 1947, s.5.

¹⁹³ *Tasvir*, "Abdullah Demiralay'ın Katli Münasebetiyle Isparta Linç Davasına Dün Devam Edildi", 16 Ocak 1947, s.3.

¹⁹⁴ *Yeni Sabah*, "Uşak Demokrat Parti Başkanının Beyanati", 26 Ocak 1947, s.1.

bozulmasından umutsuzluk duyulmamasını, aynı imanla oyların kullanılmasını tavsiye etmiştir.¹⁹⁵

CHP oy toplamak için bedava ekmek ve odun dağıtmaya başlamıştı. CHP'ye bağlı muhtarlar, CHP'ye oy vermek için yemin edenlere bu dağıtımı yapmaktaydı. Halk bu durumdan çok memnundu ve seçimlerin sık sık olmasını canı gönülden istemekteydi.¹⁹⁶ DP bu duruma tepki göstermiştir. CHP'nin bu haksız politikasına karşı beyanname yayınlamışlardır. Beyannamede özetle Uşak'ta herkesin bölünme işinden endişeli olduğu, iki üç gündür belediyenin halka gıda ve yakacak dağıttığı, CHP ismini belirterek seçim propagandası yaptıkları; muhtarların fakir halka değil, yeminle CHP'ye oy vermeyi kabul edenlere ekmek dağıttığı, bu yeminlerin itibar görmeyeceği, Demokratların elinde bunu ispat edecek evrakların bulunduğu yönünde açıklamalar yapılmıştır.¹⁹⁷ DP ise CHP'nin yapmış olduğu bu politikaya karşı oy başına 5 lira vereceğini ifade etmişti.¹⁹⁸

Kaymakam gazetecilerle yaptığı konuşmada tarafsız kalacağını temin etmişti. Ancak kendisiyle çalışacak olan bir belediye ile ruhen anlaşmaları gerektiğini ifade etmiş ve Demokratlarla geçirdiği zamandan memnun olduğunu açıklamıştır. Kaymakamın seçimlere müdahalesi burada büyük problemler doğurabilirdi. Alaaddin Tiritoğlu, CHP adına yine net bir karar vermeden çalışmış, seçim listesi 24 Ocak'ta tekrar değişmişti. Bundan dolayı CHP adayları ancak gece ilan edilebildi. Fahri Ecevit'in din ve ahlak üzerine yapacağı konferans bazı siyasi sebeplerden pazartesiye bırakıldı.¹⁹⁹ Gazetelerde seçim öncesi destekledikleri parti için propaganda yapmaya başlamışlardı. Türkyolu gazetesi seçim öncesi DP'ye ağır ithamlarda bulunmuştur. Gazete, Uşak Belediye seçimleri ile ilgili Demokratların seçime fesat karıştırdıkları için iptal edildiğini, seçimin pazar günü yeniden yapıldığı, Demokratların her seçimde olduğu gibi bu seçimde de feryat ve figan ağladıklarını, bu yetmezmiş gibi Demokrat Partili gazetecilerin bire bin katarak seçimin tarafsız yapılmadığı imalarında bulunduğunu sütunlarına taşımıştı. Türk Yolu gazetesi: "Seçim geniş hürriyet ve demokrasi havası içinde cereyan etmiştir. Demokratlar

¹⁹⁵ *Yeni Sabah*, "Uşak Seçimleri", 25 Ocak 1947, s.1.

¹⁹⁶ *Son Posta*, "Uşak Belediye Seçimleri, Halka Bedava Ekmek ve Un Dağıtılıyor", 25 Ocak 1947, s.1.

¹⁹⁷ *Yeni Sabah*, "Uşak Seçimleri", 25 Ocak 1947, s.3.

¹⁹⁸ *Türkyolu*, "Uşak Seçimi", 29 Ocak 1947, s.2.

¹⁹⁹ *Son Posta*, "Uşak Belediye Seçimleri, Halka Bedava Ekmek ve Un Dağıtılıyor", 25 Ocak 1947, s.1.

sönmeye yüz tutan yıldızlarını umumi efkâr-ı heyecana salan kuru görüntülerle parlatmak sevdasından bir türlü vazgeçemiyorlar.” diyerek CHP taraftarlığını açıkça ortaya koymuştur.²⁰⁰

CHP’nin bazı milletvekilleri Uşak seçimlerini takip etmek amacıyla şehre gelmişlerdi. Bunlar Recai Görelî, Kemal Yıldırım, Tahir Coşkun ve Fahri Ecevit’tir. Geldikleri gibi Halkevi’nde CHP’liler ile seçim işleri ile uğraşmaya başlamışlardı. Bu milletvekillerinin gelişi ile Alaaddin Tiritöğlü’nün etkinliğı pek kalmamıştı. CHP milletvekillerinin bu faaliyetlerine karşılık Demokratlar da çalışmalarına hız vermiştir. Demokratların çekindiğı nokta ise Seçim Kurulunun CHP üyelerinden oluşmuş olmasıydı.²⁰¹ 7-8 DP milletvekili de seçimler için Uşak’ta bulunmuş, bu milletvekilleri Seçim Kurulunda yer almak istemişlerse de teklif kabul edilmemiştir.

2.10.2. Seçimlerin Yapılması

Uşak’taki vatandaşların oylarını kullanmaları amacıyla 23 sandık kurulmuştur. Seçim gününün yağmurlu olmasına rağmen halkın % 90’ı seçime katılmıştı. Oy kullanma işlemi sabah saat 08.00’de başlayıp saat 19.00’a kadar devam etmişti. Uşak’ta oy hakkına sahip 9.116 vatandaştan 7.946 vatandaş oylamaya katılmıştır.²⁰² Belediye seçimlerinin tasnifi bitmiş ve CHP adayları seçimi kazanmıştı. Seçimin CHP adayları tarafından kazanıldığı resmen ilan edildiğı halde, Demokratlar yapılan bazı şikâyetler üzerindeki soruşturmaların Mülkiye Müfettişlerince bitirilmeden seçimin sonuçlarını kabul etmemişlerdir. Kütahya Valisi ile Uşak Kaymakamı Uşak’ta yapılan belediye seçiminde CHP adaylarının geniş farkla seçimi kazandıklarını söylemişlerdir. Burada çıkan Ankara gazetesi seçimin 500 oyluk bir fark ile kazanıldığını yazmaktadır.²⁰³ Seçimi kazanan, Cumhuriyet Halk Partisi adayları şunlardır: İbrahim Tarakçı, Celâli Aysal, Mustafa Kaşıkçı, Akif Ulaş, Adnan Çalıkoğlu, Rıza Salıcı, Ali Hacim, Behçet Uşaklıgil, Sadık Pulat, İsmail Okkaoğlu, Mehmet Yılandı, Tahsin Gedik, Rüştü Topuz, Hakkı Erden, Ömer Özusta, İbrahim Özer, Mustafa Günlü, Nurullah Yörük, Ata Oğuz, Halil Erdoğan, Ragıp Atak, Orhan Ersan, Nuvi Ayarın, Tahsin İnkaya, Ali Uluğ, Aziz Bodur, Mahmut Sunucu, İbrahim Amcaoğlu, Hamdi Özkırım, Nuri Bulgaz, Sadık Perdah, Ali Vidinli, Lâtît

²⁰⁰ *Türkyolu*, “Uşak Seçimi”, 29 Ocak 1947, s.2.

²⁰¹ *Yeni Sabah*, “Uşak Seçimleri”, 25 Ocak 1947, s.3.

²⁰² *Vakit*, “Uşak Belediye Seçimi”, 27 Ocak 1947, s.5.

²⁰³ *Akşam*, “CH.Parti Adayları Büyük Bir Çoğunlukla Seçildi”, 29 Ocak 1947, s.2.

Sungur, Halil Arıcan, Hasan Özpeder. Ata Alaylı, Hüsnü Kâzım Özler, Nuri Minareci, Zakir Alper, Mehmet Petrişli, Temoçin Yılancıoğlu, Mehmet Dılurduk, Şaban Görgülü, Hüseyin Yanık, Fehmi Tiridoğlu ve Halil Badar'dır.²⁰⁴

2.10.3. Seçim Günü DP Milletvekillerinin Tepkileri

Seçim günü yaşanan tartışmaların bazıları şu şekildedir: Şehirde bulunan Demokrat Parti milletvekilleri Seçim Kurulu'nda bulunmak istemişlerdi. Kütahya Valiliği ve Uşak Kaymakamlığı tarafından mevzuata dayanarak bu teklif reddedilmiş ve yalnızca her partiden birer temsilci bulundurabilecekleri ifade edilmiş ve neticede Uşak Demokrat Parti Başkanı Yusuf Baysal temsilci olarak Seçim Kurulu'nda yer almıştır. Demokratlar seçimin dürüst yapılmadığını iddia etmekle birlikte Kütahya Milletvekili İhsan Şerif Özcan tarafından İçişleri Bakanlığı'na çekilen bir telgrafta defterlerin cetvellere uymayan şekilde tanzim edilmesi ile birçok vatandaşın oylarını kullanmalarına imkân verilmediği ileri sürülmüştür.²⁰⁵ Bir diğer itiraz ise kör bir vatandaşın oyunun sandık başındaki CHP üyeleri tarafından kullanılmasına izin verilmemesi üzerine olmuştur.²⁰⁶

Demokratlar seçim kurulunun Cumhuriyet Halk Partisi'ne göre hareket ettiğini iddia ederek Seçim Kurulu'ndan çekilmişlerdir. Demokratlar bir taraftan Mülkiye müfettişini, diğer taraftan da kaymakamı ve kurul üyelerini hükümete şikâyet etmişlerdir.²⁰⁷

2.10.4. Seçim Sonuçlarına DP'nin Tepkileri

Uşak belediye seçim sonuçları resmen ilan edilmesine rağmen Demokrat Parti üyeleri, seçimin sonuçlanmadığı, gelen mülkiye müfettişine bazı şikâyetler de bulunulduğu, bu şikâyetlerin mülkiye müfettişi tarafından incelenmeye başlanıldığı ve sonucun beklenilmesi gerektiği düşüncesindedirler. Uşak Demokrat Parti merkezi bu seçimler hakkında bir beyanname yayınlamıştır. Demokrat milletvekillerinden Hazım Bozca ve İhsan Şerif Özcan Ankara'ya Ahmet İhsan, Kütahya'ya hareket etmişlerdir. Uşak seçimleri Ankara'da her iki parti nezdinde hararetle takip edilmişti. Ankara'dan Uşak'a giden Demokrat milletvekilleri raporlarını başkanlığa

²⁰⁴ *Ulus*, "Uşak'ta Seçimi C.H. Partisi Adayları Kazandı", 29 Ocak 1947, s.1.

²⁰⁵ *Akşam*, "Uşak'taki Seçim Neticesi Bugün Anlaşılacak", 27 Ocak 1947, s.1.

²⁰⁶ *Yeni Sabah*, "Uşak Belediye Seçimi Dün Yapıldı", 27 Ocak 1947, s.3.

²⁰⁷ *Akşam*, "Uşak'ta Tasnif Devam Ediyor", 28 Ocak 1947, s.1.

verdikten sonra böyle resmi bir rapora dayanarak başkanlıkça bir beyanat veya bir beyanname oluşturulmuştur.²⁰⁸ Bu beyanlardan anlaşılacağı üzere, DP yapılmış olan son seçimi tanımak istemiyor ve hükümsüz olduğunu ifade ediyordu.

Gönderilen raporda seçimlerin oluş tarzının, bütün tarih boyunca bu seçimlerin iktidar partisi ve onun emrinde olan hükümetin utanç tablosu olarak kalacağına işaret edilmekte ve vatandaşların seçimlerin oluş tarzından büyük üzüntü duyduğu belirtilmektedir. Demokrat Partili kadın ve erkek vatandaşlar protesto maksadıyla büyük bir miting hazırlanması hakkında DP başkanından istekte bulunmuşlardır. DP başkanı Yusuf Aysal, Belediye Seçim Kurulu Başkanlığından CHP ve DP adaylarının aldıkları oyları gösteren listeyi aldıktan sonra konu hakkında seçimi kaybettiklerini, karşılığında büyük bir dava kazandıklarını, halkın kendilerine oy verdiğini, o oyların sandıklardan çıkmadığını belirtmiştir. Daha sonra fiilen kazanılan bu seçimin uzun ömürlü olmayacağı, hükümetin bu seçimi CHP tarafından kazandığını ilan etmesiyle seçimin bozulmayacağını, DP kazansaydı hemen hükümet tarafından seçimin bozulması için girişimler olacağını ifade etmiştir.²⁰⁹

Uşak seçim sonuçları Meclis'te de tartışma konusu olmuştur. Demokrat Parti Çanakkale Milletvekili Nurettin Ünen, Uşak seçimleri ile ilgili 3 maddeden oluşan soru önergesini Meclis'e sormuş ve İçişleri Bakanlığı'nın sözlü olarak cevap vermesini rica etmiştir.²¹⁰ Sorulara şu şekildedir: 1-Uşak Belediye eski seçiminin bozulma sebebi nedir? 2-Son belediye seçimi hakkında basında görülen beyanatı ile yerli yersiz yorumlarla şikâyet ve iddiaların mahiyetleri nelerdir ve bu hususta Bakanlıkça neler yapılmıştır? 3-Bu seçim nasıl cereyan etmiş ve neticeleri nelerdir?²¹¹ DP Kütahya Milletvekilleri Ahmet İhsan Gürsoy, Ahmet Tahtakılıç, Hakkı Gedik, İhsan Şerif Özgen de seçimlerle ilgili İç İşleri Bakanlığının cevaplaması amacıyla soru önergesi sunmuştur. Verilen önergede; Danıştay'ın hangi sebeplerle seçimi bozduğu, daha sonra yapılan seçimde ihmalkâr davranıp hakkında şikâyet bulunan kaza kaymakamı ve seçim kurulu başkanı hakkında işlem yapılmış olup olmadığını sormuştur. Ayrıca önergenin devamında: "Oyların ayrılıp sayılması sırasında bilgi almak isteyen milletvekillerinin ve gazete temsilcilerinin Seçim Kuruluna alınmaması kanunlara uymakta mı? Uşak Demokrat Parti Başkanı'nın

²⁰⁸ *Yeni Sabah*, "D.P. Uşak Seçimlerini Hükümsüz Sayıyor", 29 Ocak 1947, s.1,5.

²⁰⁹ *Yeni Sabah*, "Uşak Seçimi Hakkında", 30 Ocak 1947, s.1,3.

²¹⁰ *Tasvir*, "Uşak Belediye Seçimleri Mecliste Konuşuldu", 13 Şubat 1947, s.1,3.

²¹¹ BCA, Fon:30-10-0-0, Kutu 8, Gömlek 50, Sıra 21.

müracaatı üzerine seçimi takip etmek için gönderilmiş olan müfettişin kurul faaliyetine katılması doğru mu? Müfettiş seçimlerdeki yolsuzluk ve kanunsuzluklarla ilgili kendisine yapılan şikâyetlerle ilgilenmiş mi, ilgilenmişse sonucu hangi aşamadadır?” sorularını sorarak, Gediz seçim sonuçları ile ilgili soruların önergede cevaplanmasını istemişti. Gediz Belediye seçiminin bozulması sebepleri nelerdir? Gazetelerde çıkan haberlerin doğruluğu üzerinde de durulmuştur.²¹²

İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer sorular aynı konu üzerine olduğu için her iki önergeye birlikte cevap vermiştir. Uşak seçimlerinin 164 oy pusulasının kanuna göre geçersiz olması ve oy kullanan seçmenlerin kimlik bilgilerinin gösterilmemesi nedeniyle seçimin iptal edildiği, basında seçimin sanki CHP tarafından iptal edildiği gibi gösterildiği, oysa Danıştay’ın bu seçimi iptal kararı aldığı, Uşak seçiminde feshi mucip sebeplerde Seçim Kurul ve Komisyonlarının kasti görülmediğinden herhangi bir takibat yapılmadığı cevaplarını vermiştir. DP milletvekilleri tarafından İçişleri Bakanı’nın konu ile ilgili Meclis’i aydınlatıcı açıklamalarda bulunmadığı, açıklamaların yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Konu ile ilgili söz alan DP milletvekilleri daha önceki seçimin haksız yere iptal edildiği, CHP vekilleri ise haklı nedenlerden iptal edildiği, DP milletvekilleri yapılmış olan yeni seçimde hileler olduğu, CHP milletvekilleri ise tamamen temiz bir seçim olduğu yönünde beyanatlar vermiştir.²¹³

2.10.5. CHP’nin Seçim Sonuçlarına Bakışı

CHP idarecileri ve üyeleri Uşak seçimlerinin sakın ve hadisesiz geçtiğini ifade ederek²¹⁴ oy kullanacak vatandaşların birer sıra numarası alarak tam bir intizam içinde grup grup sandığın önünden geçip oylarını kullandıklarını, bazı yerlerde Demokrat Parti mensuplarının ihtiyarların ve kadınların oy pusulalarına müdahale ettiklerini, onları kendi listelerin atmaya zorladıklarını, başarılı olamayınca da “bir oy beş kâğıt” diye para teklif ettiklerini söyleniyor. Demokrat Parti milletvekillerinden Ahmet Tahtakılıç ve Hazım Bozca da sandıkları birer birer dolaşp, sandık başındaki memurların görevlerine müdahale ettiklerini, sandık başlarındaki seçmenleri tesir altında bırakmaya çalıştıklarını söylemişlerdir. CHP

²¹² *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 12.02.1947, s.123.

²¹³ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 12.02.1947, s.124-137.

²¹⁴ *Son Posta*, “Demokrat Başkanı Telle İç İşleri Bakanlığına Kaymakamı Şikâyet Etti”, 27 Ocak 1947, s.1.

milletvekilleri, bunun tamamen aksine, hiçbir dedikoduya meydan vermemek için, seçim hareketlerini bütün gün parti binasından takip etmişlerdir. DP üyeleri seçim galibiyetine gölge düşürmek amacıyla İçişleri Bakanlığı'na telgraflar çekerek kendilerini haklı göstermeye çalışmışlardı. Seçim sandıkları mühürlenerek belediye binasına getirildikten sonra Uşak Kaymakamı basına, seçimde hiçbir olayın yaşanmadığı, oyların sayılması ve sonuçların açıklanmasında da sıkıntı yaşanmaması amacıyla Tasnif Komisyonu'na partilerden birer şahit alınacağı, DP milletvekillerinin sayımda bulunma isteklerinin kanunen yasak olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur.²¹⁵

CHP yetkilileri seçim nedeniyle parasız odun ve kömür dağıtıyor, söylemlerine karşılık açıklamalarda bulunmuştur. Her yıl memleketin her yerinde yapıldığı gibi Uşak Belediyesi de yoksullara ve asker ailelerine bu yıl da kış dolayısıyla odun ve kömür tevziatı yapmış olmasını Halk Partisi'ne 'seçim propagandası yapıyor' şeklinde yükletmek bu insani yardımı istismara kalkmaktır. Hakikati bilen Uşaklılar bu gibi durumlara kanmamıştır.²¹⁶ Seçim süreci ile ilgili Kütahya Valisi: "Sizleri temin ederim ki Uşak'ta Belediye seçimi tam bir tarafsızlıkla, kanun çerçevesi içinde yapılmıştır, hiçbir hadise olmamıştır,"²¹⁷ ifadeleriyle CHP'nin seçimi kendi hakkı ile kazandığı imasında bulunmuştur. CHP'liler seçimi kazanmanın mutluluğunu yaşarken, DP'liler seçimde usulsüzlükler olduğu yönünde söylemlerde bulunmuşlardır.

Seçimle ilgili Meclis'te konuşma yapan İçişleri Bakanı, seçimden daha bir buçuk ay öncesinde başlayarak seçim gününde ve hatta seçimin ardından muhtelif gazetelerde Uşak seçimi ile ilgili devamlı olarak kamuoyunu seçimin selâmeti ve dürüstlüğü hakkında şüpheyi sevk edecek nitelikte yayınlar ve ayrıca halk tabakaları arasında aynı nitelikte ve doğru olmayan propagandaların da devamlı olarak yapılmış olduğu üzerinde durmuştur.²¹⁸ İçişleri Bakanı ayrıca seçimin tarafsız olmasına dikkat ettiğini, seçim ve tasnif işlerinin dürüstçe yapıldığını ifade etmiştir.²¹⁹

²¹⁵ *Ulus*, "Uşak Seçimleri", 27 Ocak 1947, s.1,4.

²¹⁶ *Ulus*, "Uşak'ta Seçimi C.H.Partisi Adayları Kazandı", 29 Ocak 1947, s.3.

²¹⁷ *Son Posta*, "7500 Oy Kağıdının Tasnifi 30 Saatte Bir Türlü Bitirilemedi", 28 Ocak 1947, s.1.

²¹⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 12.02.1947, s.124.

²¹⁹ *Son Posta*, "Uşak Seçimleri Münakaşası", 13 Şubat 1947, s.1; *Tasvir*, "İçişleri Bakanı Seçim ve Tasnif İşlerinin Dürüstlüğüne Israr Etti", 13 Şubat 1947, s.1.

2.11. Gediz Belediye Seçimlerinin Bozulması

Demokrat Parti Gediz ilçe heyeti, 26 Mayıs 1946 tarihinde yapılmış olan belediye seçimlerinde, seçimde yolsuzluk, tasnifte yolsuzluk yapıldığı iddiasıyla şikâyetle bulunmuştur. DP'nin iddialarına göre, seçim defterleri kanuni şekilde doldurulmamış, 19 vatandaş imzasını taşıyan Cumhuriyet Savcılığınca el konularak tespit edilen zabıt evrakından anlaşıldığına göre, Demokrat Parti'ye ait oy pusulaları tasnif komisyonu tarafından belediye binası hela çukuruna atılmış ve bunlar Gediz Çayında bulunmuştur.²²⁰

Sonuç olarak, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kazandığı Gediz belediye seçimi Danıştay tarafından bozulmuştur. Bundan başka yine Cumhuriyet Halk Partisi'nin kazandığı Niğde'nin Gelveri Bucağı ve Kars'ın Göle ilçe belediye seçimleri de bozulmuştur. Gediz belediye seçiminin bozulma sebepleri arasında Gediz'den Hüseyin Azmioğlu tarafından Bakanlığa ve Gediz Cumhuriyet Savcılığı'na yapılan şikâyetle, seçim sandıklarından oy, zarf ve pusulaların alınıp belediye lavabosuna ve dereye atılarak imha edildiği iddiası üzerine durulmuştur.²²¹ İddialar ve ihbar üzerine savcılık belediye lavabosunu üç yerden açtırmış ve su döktürmüş fakat oy pusulasına veya zarfına benzer bir şeye rastlanamamıştır.

Derede 300'e yakın oy pusula ve zarfı bulunması ihbarı ile ilgili şahit olarak dinlenen kimseler dereden topladıkları oy zarflarının içinin boş olduğunu, ayrıca dereden oy pusulası toplamadıklarını bildirmişlerdir. Yapılan incelemeler neticesinde, oy zarflarının incelenmesinin ardından resmi dairelerin gereksiz kağıtlarının dereye atıldığı anlaşılmıştır. DP Kütahya Milletvekilleri Ahmet İhsan Gürsoy, Ahmet Tahtakılıç, Hakkı Gedik, İhsan Şerif Özgen de seçimlerle ilgili İçişleri Bakanlığının cevaplaması amacıyla soru önergesi sunmuştur. Soru önergesinde yer alan sorulardan bir tanesi “Gediz Belediye seçiminin bozulması sebepleri nelerdir? Matbuata intikal eden safahat doğru mudur?” şeklindedir.²²² İçişleri Bakanı gazetelerin verdiği bilgiler kadar bilgi sahibi olduğunu, tahkikatlardan

²²⁰ *Tasvir*, “D. Partinin Şikâyeti Gediz Belediye Seçimini Bozdu”, 6 Şubat 1947, s.3.

²²¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 12.02.1947, s.122; *Son Posta*, “Gediz Belediye Seçimi Bozuldu, Demokratlara Verilen Oyların Helaya Atıldığı Anlaşıldı”, 6 Şubat 1947.

²²² *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 12.02.1947, s.123.

sonra asıl nedenin ortaya çıkacağını ifade etmiştir. Yapılan seçimler sonrasında CHP adayı Süleyman Atay'ın Gediz Belediye Başkanı olduğu anlaşılmaktadır.²²³

2.12. Birçok Yerde Seçimlerin İptal Olması Neticesinde İzmir Demokrat Parti Başkanı Ekrem Hayri Üstündağ'ın Gelini Müçteba Hanımın Durumu

Açık oy gizli sayım yöntemiyle gerçekleşmiş olan 1946 seçimleri birçok gazetede 'hilenin açıkça yapıldığı' seçim şeklinde ifade edilmiştir. Demokrat Parti'yi destekleyen gazeteler bu seçimden sonra tepkilerini manşetlere taşımıştır. En şiddetli tepkilerden birisi İzmir gazetesi daha sonradan Demokrat İzmir ismini alacak olan gazeteden gelecektir. İzmir gazetesi manşetine "Hayır, Biz Bunları Seçmedik" başlıklı yazıyı taşımıştır. Gazetede yeni meclis için "Nesebi sahih olmayan çocuk" ifadesinin geçtiği bir köşe yazısı da kaleme alınmıştır. Sandık anaya, oylar babaya, meclis ise babası belirsiz çocuğa benzetilir. Yazı, CHP yönetiminin büyük tepkisine yol açar. Gazete hakkında hemen soruşturma başlatılır. Söz konusu yazı iddiaya göre gazetenin sahibi Bülent Üstündağ tarafından yazılmıştır. Ancak altına imza atılmamıştır. Demokrat Parti'nin İzmir İl Başkanı Hayri Üstündağ'ın oğlu olan Bülent Bey o sırada vatani görevini yapmaktadır. Gazete yönetimi tepkilerden dolayı yazının aslını imha etmiş fakat iş işten geçmişti.²²⁴ Savcılık söz konusu yazıdan, gazetenin künyesinde yazı işleri müdürü olarak görünen Bülent Üstündağ'ın eşi Müçteba hanımı sorumlu tutar. "Nesebi gayrisahih çocuklar" başlıklı yazıdan dolayı Müçteba Üstündağ ile genel yazı müdürü Dr. Ali Kürşad, İzmir Valisi Nihad Şenman'ın emri ile tevkif edilmiştir.²²⁵ Hamile olan Müçteba Uğur (Üstündağ) yargılanır ve hapis cezasına çarptırılır.

Ardı ardına birçok belediye seçiminin iptali (özellikle Gediz Belediye Seçimi) 8 ay hapis cezasına çarptırılan ve bir süre başka bir yerde ikamet etmeye mahkum edilmiş olan Müçteba (Üstündağ) Uras'ın affı konusunu Meclis'e taşıyacaktır.²²⁶ Adalet Komisyonunun Meclis'e göndermiş olduğu raporda, Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 8 ay ağır hapse ve 2 ay 20 gün de Bandırma'da ikamete memur edildiği, cezasının kesinleştiği, ancak bu yazının kendisi tarafından yazılmayıp kocasının

²²³ 1946-1950 Süleyman Atay <https://gediz.bel.tr/EskiBaskanlarimiz> Erişim Tarihi:21.04.2021.

²²⁴ İzmir Basınında Hazin Bir Sayfa, <https://www.haberegeli.com/izmir-basininda-hazin-bir-sayfa-haberi-18723.html> Erişim Tarihi:08.05.2022.

²²⁵ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu 65, Gömlek 403, Sıra 1.

²²⁶ *Son Posta*, "Bayan Müçteba'nın Affı Mecliste Görüşülecek", 6 Şubat 1947, s.1.

yazdığı bir yazı olduğu, askerde bulunan kocasının imzasıyla yazının çıkamayacağı, gazetede bu yazının kendisine mal edilmesi dolayısıyla suçlu duruma düştüğü, hüküm günü asıl suçlu olan kocasının bu mahkûmiyet dolayısıyla çaresizlik ve vicdan azabından dolayı intihar ettiği, bu mahkûmiyetten sonra da cezaevinde bir çocuk dünyaya getirdiği, halen yeni doğan çocuğu ile iki çocuk annesi olduğu, bundan sonraki vazifesinin bu çocukları yetiştirmekten ibaret olduğundan dolayı yeniden cezaevine gönderilmesinin perişanlık doğuracağı yönünde bilgiler verilmişti. Adalet Bakanlığı ise bu rapora karşılık gönderdiği yazıda mahkûmiyet kararında adli bir hatanın olmadığını ve bu nedenle affı gerektiren kanuni bir sebep görülmediğini ifade etmiştir.²²⁷

Meclis'te yapılan oylama ile İzmir Güzelyalı'da Anadolu Apartmanının 6 numaralı dairesinde ikamet eden, Bandırma nüfusunda kayıtlı Müçteba Üstündağ'ın İzmir Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilmiş olan 8 ay ağır hapis ve 2 ay 20 gün emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulması cezalarını bütün hukuki sonuçlarıyla affetmiştir.²²⁸

Karar alındıktan sonra konu ile ilgili CHP Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz ve CHP Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu söz almıştır. Aile yapısı ve ailedeki sıkıntılar üzerine konuşmalar yaptıktan sonra verilen kararın doğruluğunu ifade etmişlerdir.²²⁹

2.13. Açık Milletvekillikleri İçin Seçimlerin Yapılması

Açık milletvekilliği seçiminin şubat ayı içinde yapılması planlanmışken bu durum pek mümkün olmamıştır. İstanbul'da 5(6) Kastamonu'da 1 Balıkesir'de 1 Tekirdağ'da 1 olmak üzere 8(9) milletvekili açığı bulunmaktaydı.²³⁰ Demokrat Parti'nin bu seçimlerde aday gösterip göstermeyeceği ilk aşamada belli değildi.²³¹ Daha sonraki süreçte Demokrat Parti merkezi bu seçimlere katılmama kararı

²²⁷ TBMM Adalet Komisyonu Raporu, Esas No:5/57, Karar No:18, 20.02.1947, s.1,2.

²²⁸ Resmi Gazete, Sayı 6543, 27 Şubat 1947, s.11936

²²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 21.02.1947, s.392-393

²³⁰ Bazı gazeteler 8 milletvekilli seçileceğini ifade ederken bazı gazeteler bu sayıyı 9 olarak vermektedir.

²³¹ Tasvir, "Münhal Milletvekillikleri İçin Seçimler", 31 Ocak 1947, s.5; Akşam, "Açık Milletvekillikleri İçin Seçimler", 31 Ocak 1947, s.2.

vermiştir. Parti merkezi, bu kararın alınmasının sebeplerini açıklamak üzere bir beyanname hazırlamıştır.²³²

İçişleri Bakanlığı milletvekili seçimi yapılacak olan illere gönderdiği bir emirde, seçim hazırlıklarının 2 Nisan Çarşamba akşamına kadar tamamlanmasını istemiştir. İstanbul Milletvekili adayları olarak şu isimler üzerinde durulmaktaydı: Refik Şevket İnce, Hikmet Bayur (bağımsız olarak), Nihat Reşat ve Sani Yaver, Fikret Karakoyunlu, Samed Ağaoğlu, Alaaddin Nausuhioğlu. İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'e teklifler yapılmış ise de daha önceden olduğu gibi bu sefer de milletvekili olmayı reddetmiştir. CHP'de de İstanbul vekillikleri için şu isimler üzerinde durulmaktadır: Eski İstanbul Valisi Muhiddin Üstündağ, Mekki Gelenbeg, Faruk Dereli, Hakkı Tarık Us, Abidin Daver.²³³

Seçim kanunu hükümlerine göre, vilayette bir merkez seçim kurulu, ilçelerde de seçim bürosu bulunacaktır. Bir önceki seçimlerdeki defterler esas tutularak hazırlanacak seçmen defterleri seçim kurullarınca tetkik edildikten sonra altı gün müddetle askıda kalacaktır. Tutulacak olan seçim defterlerine vaki olacak itirazlar Nisan'ın ikinci gününe kadar yapılabilecektir. Partilerin gösterecekleri aday listeleri henüz taayyün etmemiştir. CHP bölge müfettişi Doktor Fazıl Şerafettin Bürge'nin Ankara'ya hareket ederek bu hususta temaslarda bulunacağı da söylenmektedir. Bunun dışında Ankara'da bulunan Celal Bayar'ın Nisan ayı içinde açık milletvekillikleri için Ankara'da yapılacak olan kısmi seçimlere Demokrat Parti'nin katılıp katılmayacağı hakkında kesin bir karar verilmediği, Ankara'daki temaslardan sonra bu konuda kesin bir karar verileceği ifade edilmektedir.²³⁴

2.14. Muhtar Seçimleri

2.14.1. Muhtar Seçimlerinin Yapılması Hakkında Karar

İçişleri Bakanlığı, belediye sınırları içinde yapılacak muhtar seçimlerinin tarihini 15 Mayıs olarak tespit etmiştir. Köy ihtiyar meclisi ve muhtar seçimi de yurdun her yerinde 20 Şubat'ta başlayacak ve 23 Şubat akşamı sona erecektir her yerde seçim bir günde bitirilecektir.²³⁵ İçişleri Bakanlığı muhtar seçimi tarihinin 15

²³² *Akşam*, "Demokrat Parti Kısmi Seçimlere Katılmayacak", 26 Şubat 1947, s.2.

²³³ *Akşam*, "9 Milletvekili Seçilecek", 3 Mart 1947, s.1.

²³⁴ *Akşam*, "Seçim Hazırlığı", 4 Mart 1947, s.2.

²³⁵ *Akşam*, "Belediye Sınırları İçinde Muhtar Seçimi", 31 Ocak 1947, s.2.

Mayıs olarak tespiti hakkında bir kanun tasarısı hazırlamıştır. Bu kanuna göre mahalle muhtarları seçimi bundan sonra 15 Mayıs'ta yapılacaktır. Nüfusu binden aşağı olan köylerde sekiz, binden iki bine kadar olan köylerde on iki kişilik ihtiyar meclisi üyesi seçilecektir. Muhtar ve ihtiyar meclisi seçimine 18 yaşını dolduran bütün vatandaşlar katılarak oy kullanabileceklerdir.²³⁶

2.14.2. Muhtar Seçimleri İçin Hazırlıklar CHP-DP Çekişmesi

Partiler muhtar seçimi hazırlıklarını bitirmek için uğraşmaktaydılar. Demokrat Parti seçimler için halkı bilgilendirmek amacıyla bir broşür hazırlamıştır. Bu broşürde şehir ve kasabalarla köylerde seçimin nasıl yapılacağı açıklanmıştır. Broşürün en dikkat çeken noktası ise, köylerde oy pusulaları ile mazbatalar arasında kesin şekilde bir fark varsa Demokrat seçmenlerin, ayrıca bir mazbata yaparak köyde kaç kişinin oylamaya katıldığını ve kimi seçtiklerini bir tutanakla tespit etmesi bu evrakın da bütün seçmenler tarafından imzalanmasını tavsiye etmesidir.²³⁷

Antakya'nın köylerinde muhtarlık seçimleri için Demokrat Partililer İktisat basımevi aracılığıyla beyanname basarak köylere dağıtmışlardır. Dağıtılan beyannamede yanlı veya başka düşüncelerle onları etkilemeye çalışacaklarını, bu durumlara dikkat edilmesi gerektiğini, kendilerine yalanlarla bir şeyler vaat edileceğini, bunların yerine getirilmeyeceğini, hükümetin dağıttığı kaput bezi, gaz yağı gibi ihtiyaçları kendi menfaatleri doğrultusunda ceplerini doldurmak için başkalarına satıp onları halka dağıtmadıkları, bundan dolayı kimseye oylarını vermemeleri yönünde bilgiler yazılmıştı.²³⁸

Muhtar seçimleri için CHP'nin bazı üyeleri köyleri ziyaret etmiş ve bu ziyaretlerde CHP'de yazılı olmayanların ne muhtar, ne de ihtiyar heyetinde üye olamayacaklarını ifade etmişlerdir. CHP'nin köy köy dolaşan bu propagandacıları, köylüleri Demokrat Parti'den istifa etmeye davet ederek ancak bu suretle muhtar ve ihtiyar heyeti üyesi olabileceklerini ileri sürmektedirler.²³⁹ CHP iktidar gücüyle kendine bağlı valileri propaganda aracı olarak halkın üzerinde kullanmıştır. Çanakkale'nin Çan kazasından alınan bir habere göre Çanakkale Valisi 26 Ocak

²³⁶ *Tasvir*, “Muhtar Seçimi 15 Mayıs'ta Yapılacak”, 31 Ocak 1947, s.1,5.

²³⁷ *Tasvir*, “Muhtar Seçimi İçin Hazırlıklar”, 28 Ocak 1947, s.1,3.

²³⁸ *Ulus*, “Antakya'da Muhtar Seçimine Hazırlık”, 2 Şubat 1947, s.8.

²³⁹ *Tasvir*, “Bilecik Muhtar Seçimleri İçin Yeni Bir Propaganda Usulü”, 31 Ocak 1947, s.5.

Pazar günü kaza merkezine gitmiş ve ertesi gün bütün köy muhtarlarını Halkevine toplayarak şunları söylemiştir: “Önümüzdeki ay içinde yurttan muhtar seçimi yapılacaktır. Seçimde herhalde Halk Partisi mensuplarını kazandıracaksınız. Demokrat Parti’ye meyyal veya Demokrat Partili kimseyi istemem.” diye emir vermiştir. Aynı şekilde Yozgat ve çevresinde CHP mensupları her köy için hazırladıkları listeleri köy halkına dağıtıp, bunlardan başkasını seçmeyeceksiniz, tarzında söylemlerde bulunmuşlardır.²⁴⁰ Seçimler öncesi Halk Parti tarafından her mahallede propaganda için hususi şahıslar görev almıştır. Bu şahıslar mahalle ocaklarına halkı resmi bir ağızla çağırarak türlü iftiralarla Demokrat Parti’yi kötülemekte ve halkı Halk Partisi’ne oy vermeleri yönünde telkin etmekteydiler.²⁴¹

Basın yayın organları ile seçimler öncesi halk üzerinde etki bırakılmaya çalışılmıştır. Muhtarlık seçimi ile ilgili *Türkyolu* gazetesinde çıkan yazıda resmen Halk Parti’sine oy vermenin vatan borcu olduğu ima edilmiştir. Özetle köylülerin sağduyusuna inandıkları, geçmişteki örnekleri göz önünde bulundurarak hükümet ve CHP aleyhindeki söylemlere inanmamaları gerektiği, muhtar seçimi sırasında CHP adaylarının sevilen, dürüst ve tanınmış kişilerden seçilmesine önem verdiği, halkın partisi oldukları için bunu kendilerine görev saydıkları, vatandaşlara vaatlerde bulunup aldatmayan bir parti olduklarını, vatandaşın menfaatini gözetip milletin refahını her şeyin üstünde tuttuklarını, bundan dolayı muhtar seçimi yapılırken vatandaşların vicdanları ile baş başa kalıp karar vermeleri gerektiğini belirtmiştir.²⁴²

2.14.3. DP’nin Muhtarlık Seçimleri Dolayısıyla CHP Propagandalarına Bakışı

Seçim için hummalı çalışmalar içinde olan DP mensupları arasında bir tereddüt havası hâkim olmaya başlamıştı. İddiaya göre önceki seçimlerde yapılmış olan idari baskılar daha geniş ölçüde muhtar seçimlerinde de CHP tarafından tekrarlanacaktır. Çünkü bunun aksini düşünmek için hiçbir sebep mevcut değildir. Köy Kanunu’na göre uygulanacak olan muhtar seçimini eski heyet idare edecektir. Fakat Köy Kanunu tek parti sistemine göre yapılmış eski bir kanundu. Her ne kadar İçişleri Bakanlığı 1938 yılında hazırlamış olduğu genelgede seçimlerin genel yerlerde ve herkesin gözü önünde oyların korunmasını sağlayacak şekilde yapılmasını bildirmiş

²⁴⁰ *Son Posta*, “Muhtar Seçimleri Başlamadan Tazyik ve Tehdit Başladı”, 2 Şubat 1947, s.1.

²⁴¹ *Yeni Sabah*, “Eskişehir’de CHP’nin Asabiyet Uyandıran Propagandaları”, 5 Şubat 1947, s.1,5.

²⁴² *Türkyolu*, “Muhtar Seçimi”, 31 Ocak 1947, s.1,2.

ise de o günün şartları içinde bu genelgenin asla hükmünün kalmayacağı muhakkak sayılıyor. Bu sebeple DP'nin seçimlere girmekle büyük bir hata işleyeceğini ileri sürenler bile vardır. Örneğin Uşak seçimi bu fikirde olanları haklı çıkaracak bir özelliktedir. Şehir ve kasabalardaki seçimi idare edecek olan kanunda ise gayet garip bir hüküm mevcuttur. Bu hükme göre muhtar seçecek olan seçmen, oy pusulasının altına kendi adresini, ismini soyadını yazmak mecburiyetindedir. Yani, bu kanunun tatbikatına göre mesela muhtar, mahallesinde kimlerin kendisini istediğini ve kimlerin istemediğini el yazılarıyla öğrenecektir. Bu hükümde bir kanunun ne şekilde serbest iradeyi temsil edeceğini anlamak güç olmuştur. Demokratlar, ağır olan idarî baskıların üstüne bir de böyle bir şart ve kayıt ilave edince sonucun daima iktidar cephesine yöneleceğini ifade etmektedirler.²⁴³

DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner kendisiyle görüşen bir gazeteciye CHP'nin faaliyetleriyle ilgili her şeye rağmen ve her şeyi pekâlâ bilerek muhtar seçimine gireceklerini belirttikten sonra şu ifadelerde bulunmuştur: “İntihabı kazanmamıza mani olabilecek birçok idari tedbirlerin alınacağına da vakıfız. Fakat müdahaleler Demokratları gittikçe kuvvetlendiriyor. Seçimlerin hepsi aleyhimize çıksa bile biz kazandığımıza inanıyoruz. Köylerde ve şehirde bizi ancak müdahaleler mağlup edebilir. Fakat (galip sayılır bu yolda mağlup) deyip yine vazifemize devam edeceğiz.”²⁴⁴

2.14.4.DP İstanbul İdare Kurulu Başkanı Kenan Öner'in Açıklamalarına CHP İstanbul Valisinin Cevabı

Demokrat Parti İstanbul İl Başkanı Kenan Öner, Vali ve Belediye Başkanı Dr. Lütfi Kırdar'a bir açık mektup göndermişti. Mektupta özetle Çatalca'nın Karacaköy'ünde yapılan muhtar seçiminin Demokratlar lehine olduğunu gören nahiye müdürünün köy derneğini dağıtarak, seçime mâni olduğunu, oy sandıklarına evvelden hazırlanmış pusulalar doldurulduğunu, kanuna aykırı durumların engellenmesi amacıyla ilçe kaymakamlarının uyarılması gerektiğini bildirmiştir.²⁴⁵

Demokrat Parti İstanbul İl ve İdare Kurulu Başkanı Kenan Öner'in 17 Şubat tarihinde gazetelerde İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Doktor Lütfi Kırdar'a

²⁴³ *Tasvir*, “Demokratlar Muhtar Seçimine Girmeyecekler Mi?”, 1 Şubat 1947, s.1,3.

²⁴⁴ *Tasvir*, “Muhtar Seçimi İçin Hazırlıklar”, 28 Ocak 1947, s.1,3.

²⁴⁵ *Akşam*, “Muhtar Seçimi Münasebetiyle Valiye Açık Mektup”, 17 Şubat 1947, s.1.

hitaben yazmış olduğu açık mektup üzerine Doktor Lutfi Kırdar, yazılmış olan mektubu okuduğunu, bu mektubun tamamen olay çıkarmak amacıyla yazıldığını, aslında böyle mektuplara cevap verilmemesi gerektiğini ifade ettikten sonra İstanbul basınına demeçte bulunmuştur. Vermiş olduğu demeçte açık mektubun asılsız ve yersiz olduğu, önceden kaymakamları ve bucak müdürlerini muhtar seçimlerinin güven ve dikkat içinde yapılması için uyardığını, bu uyarılara uyup görevlerini hakkıyla yapacaklarına emin olduğunu, seçimde sıkıntı çıkmasın diye Vali Yardımcısı İsmail Hakkı Baykal'ı seçim işlerinde görevlendirdiğini, DP İstanbul Milletvekili Kemal Sivrilı'nın telefonla yaptığı bir şikâyetten başka hiçbir şikâyetin gelmediğini, şikâyet üzerine İsmail Hakkı Baykal'ın incelemeler yaptığını ve iddialarında asılsız olduğu yönünde açıklamalarda bulunduğunu ifade etmiştir.²⁴⁶

Demecin devamında ise; köylerin hiçbirinde iddia edilen yolsuzlukların olmadığını, Çatalca'nın Karaca köyü ile Silivri'deki seçim dışında, şikâyet mercii olan Valiliğe ve Cumhuriyet Savcılığına bugüne kadar, açık mektupta sıralanan iddialara ve ithamlara benzer hiçbir şikâyet vaki olmadığını söylemiştir.²⁴⁷

Ayrıca Lutfi Kırdar, şikâyetler olduğu durumda resmî kurumlara başvurulması gerektiğini, başvuru yapılırken kendilerinin de olayları takip edip araştırma yaptıklarını belirtmişti. Kanuni yollara müracaat imkanları olmasına rağmen Demokrat Parti'nin muhtar seçimlerinden çekileceği yolundaki tehditlerin hangi maksatla yapıldığını halkın bildiğini söylemiştir.

2.14.5. Muhtar Seçimleri Öncesi DP Teşkilat Üyelerinin İstifaları

CHP'liler bir propaganda vasıtası olarak, DP'den insanların istifa ettiklerini, dolayısıyla DP'nin çözülme dönemine girdiğini, kendilerini destekleyen basın vasıtasıyla yaymaya çalışıyorlardı. Hatta insanların DP'den istifası için para verdikleri de söyleniyordu. Antakya'daki seçim çalışmaları sırasında mevcut durumlarından memnun olmayan bir kısım Demokrat Partili, kendi partilerinden istifa etmeye başlamışlardır. Antakya'da Demokrat Partinin ileri gelen üyelerinden istifa edenler Atayolu gazetesıyla istifalarını halka duyurmaktaydılar. Antakya

²⁴⁶ *Ulus*, "Lutfi Kırdar Kenan Öner'e Cevap Veriyor, 18 Şubat 1947, s.1,4.

²⁴⁷ *Akşam*, "Vali ve Belediye Reisi Lutfi Kırdarın B. Kenan Öner'e Cevabı", 18 Şubat 1947, s.2.

Demokrat Parti teşkilatı içinde önemli söze sahip olan İsa Usanmaz, Hasan Yılmaz, Necip Sayın ve Sadettin Yılmaz da istifa edenler arasında yer almaktadır.²⁴⁸

Aydın'ın Dolama Bucağı'nın Karahayit köyünde Demokrat Parti mensupları tamamen istifa etmişlerdir. Germencik Bucağı'nda Yeniköy'de 7, Morali köyünde 6, Karaağaçlı köyünde 15, Bozköy'de 8, Üzümlüköy'de 23, diğer köylerde de 20 olmak üzere 79 kişi Demokrat Parti'den çekilerek CHP'ye yazılmışlardır. Umurlu Bucağının Kuyucular köyünde 18, İlyasdere'de 4, Eğrikavak'ta 2 olmak üzere 24 vatandaş Demokrat Parti'den çekilerek CHP'ye yazılmışlardır.²⁴⁹ Daha sonra Koçarlı ilçesinin Madrandere köyünden 11, Boydere'den 18, Çakırbeyli'den 6, Çakmar'dan 13 ve Tekeli'den 16 olmak üzere 64 üye daha Demokrat Parti'den ayrılmıştı.²⁵⁰

Bursa'da da Demokrat Parti'den istifa edenlerin sayısı her gün biraz daha artmaktaydı. Soğukpınar Bucağı Demokrat Parti Başkanı Rasim Ertürk ve bu bucak idare heyetinden Hasan Yıldız da istifa etmişlerdir. Diğer taraftan şehirde Yeni Mahallede bu partinin ileri gelenleri (28 kişi) dikkate değer bir mektup göndermek suretiyle istifa etmişlerdir. Mektup incelendiğinde en üstte Musa Coşkun imzası olduğu, İçişleri Bakanı'nın TBMM'de DP ile ilgili 'Türkiye'de komünistliği yaymak için her türlü yola başvurulacağı' söylemi üzerine, Yeni Mahalle DP ileri gelenleri, "Demokrat Parti'yi ve bu parti ileri gelenlerini dahi bu kötü işe karıştırmak suretiyle gayelerine ulaşmak hedefini güden bu adamları Türk Milleti adına lanetle anarken bu kötü işe alet olmak şüphesini dahi üstümüze sıçratmamak için her ihtimale karşı Demokrat Parti'den çekilmeyi uygun bulduk." ifadeleriyle istifalarının nedenini açıklamışlardır.²⁵¹

İzmir'de Demokrat Parti'den geniş ölçüde istifalar olmuştur. 14 Şubat'ta gelen bir haberde Uşak'ın Banaz Bucağından 250, Simav bucağından 500 kişinin çekildiği, bucak müteşebbis heyetinin defterleri teslim ettiği, tamamen CHP'ye geçtikleri yönündeydi. Germencik'ten 84, Manisa'nın Saruhanlı köyünden 34, Ödemiş'in Kaymakçı bucağı köylerinden 209 kişi de aynı şekilde istifa etmiş ve CHP'ye geçmişlerdir. Ödemiş'in Kızılcahanlı, Alaşehir'in Yeniköylerinde Demokrat Parti

²⁴⁸ *Ulus*, "Antakya Demokrat Partisinden İstifalar", 2 Şubat 1947, s.8; *Ulus*, "Antakya'da", 14 Şubat 1947, s.4.

²⁴⁹ *Ulus*, "Aydın'da 79 Kişi DP'den Çekildi", 13 Şubat 1947, s.3.

²⁵⁰ *Ulus*, "Aydın'da", 14 Şubat 1947, s.4.

²⁵¹ *Ulus*, "Bursa D. Partisinden Çekilenler Önemli Bir Mektup Yolladı", 14 Şubat 1947, s.4.

teşkilâtı tamamen dağılmıştır. Demokrat Parti'nin Manisa teşkilatında da istifalar olmakta ve bu çekilmeler bir salgın halini almaktadır. Son hafta içinde Demokrat Parti'nin Belen, Alibeyli, Hocalı, Musalar ve Paşaköy ocaklarından 74 vatandaş istifalarını vermişlerdir.²⁵² Cebeci bucağına bağlı Bayındır köyü Demokrat Parti teşkilâtının kendi kendini lâğvederek idare kurulu ve ocak üyelerinin tamamen istifa ettikleri ve ocak tabelâsı ile bütün evrakı posta ile Demokrat Parti merkezine iade ederek hepsinin CHP'ye geçtikleri, köy muhtarı tarafından yazı ile gerek parti teşkilâtına ve gerekse bucak müdürlüğüne bildirilmiştir. Durum ayrıca her iki ocak başkanı tarafından bir tutanakla tespit edilmiştir. Taşpınar köyü halkından 11 vatandaş da Demokrat Parti'den istifa ettiklerini bildirmiş ve CHP'ye kayıtlarını yaptırmıştır.²⁵³

Niğde iline bağlı ilçelerde de Demokrat Parti'den istifalar çoğalmıştır. Ulukışla ilçesi merkezinden ve Darboğaz'dan toplu şekilde 66 kişi istifa etmiştir. Bunlardan birçoğu CHP'ye kaydolmak için müracaat etmişlerdir. Bundan başka Niğde'nin birçok köyünde de Demokrat Parti'den istifaların çoğaldığı haberleri alınmıştır.²⁵⁴

CHP'li basın bu propaganda haberlerine karşılık olarak DP gazeteleri de kendilerine yapılan baskılardan bahsetmektedirler. 1946 seçimlerden bir hafta önce DP'nin adaylarını belirleme ve sonrasında ise Nevşehir'de parti teşkilatını açmakla görevlendirilen Samet Ağaoğlu'na linç girişimleri söz konusu olmuştur. Samet Ağaoğlu bu durumu: “Şehre geç vakit girmiştım. Misafir edildiğim evde, İlçe Müteşebbis Kurulu Azaları beni görmeye gelerek, o gün toptan istifa etmek zorunda bırakıldıklarını ve benim mümkünse o gece yoluma devam etmemi söylediler,” diye açıklamıştır. Sözlerinin devamında kaçmayı kendisine yediremediğini, gece yarısı silah sesleri duyduğunu, kaldığı evin sahibinin sabah olunca hemen gitmesi gerektiğini söylediğini fakat onu dinlemeyerek sabah olduğunda Kaymakamlığa geçtiğini ifade etmiştir. Kaymakamlık bahçesinde etrafının sarıldığını, Halk Partisi lehine sloganlar atıldığını söyleyen Ağaoğlu, tekrar kaldığı eve geldiğinde burada neredeyse yalvarır şekilde, kaldığı evin sahibinin artık gitmesi gerektiğini söylemesi ve yanına gelen birkaç partilinin de aynı şeyleri söylemesi üzerine Ürgüp'e doğru

²⁵² *Ulus*, “İzmir’de”, 14 Şubat 1947, s.4.

²⁵³ *Ulus*, “Cebeci’nin Bayındır Köyü Demokratları da İstifa Ettiler”, 16 Şubat 1947, s.2.

²⁵⁴ *Ulus*, “Niğde’de Demokrat Parti’den Çekilenler”, 17 Şubat 1947, s.2

yola çıktıklarını ifade etmiştir.²⁵⁵ Çubuklu’da da 1946 seçimleri öncesinde Kaymakam Turgut Göle, Belediye Başkanı ve jandarma komutanıyla beraber, köyleri dolaşıp tehditler savurmuşlar ve DP’li köylülere baskılar yaparak DP’ye oy vermesi muhtemel olan köylülerin listelerini almışlardı.²⁵⁶ Muhalefet yanlısı gazeteler böyle bir ortamda DP’den istifaların olmasının normal olduğunu savunarak istifalardan CHP’yi sorumlu tutmuşlardır.

2.14.6. Partideki Kopmalar Neticesinde Önlem Olarak Demokrat Parti’nin Bölge Müfettişlikleri Kurma Düşüncesi

Demokrat Parti, üyelerinden alınan bilgilere göre parti bölge müfettişlikleri kurmaya karar vermiştir. Dokuz bölgede müfettişlikler kurulmakla birlikte bölgeler şu şekildedir; 1-İstanbul ve Trakya bölgesi, 2-Kocaeli ve Balıkesir bölgesi, 3-İzmir ve Manisa bölgesi, 4-Aydın, Muğla, Denizli, Burdur, Antalya Bölgesi, 5-Afyon, Eskişehir, Isparta bölgesi, 6-Ankara, Bolu ve Çankırı bölgesi, 7-Adana, Konya, Hatay bölgesi, 8-Erzurum, Karadeniz bölgesi, 9-Şark bölgesidir. DP’nin bölge müfettişleri milletvekillerinden olmayacak merkezden tayin edilmeyecek, müfettişlerini bizzat bölgeler seçeceklerdir.²⁵⁷

2.14.7. Muhtar Seçimlerinin Sonuçları

Muhtar seçimleri günü yaklaştıkça partilerin faaliyetleri de artmaktaydı. CHP’de Şubat’ın 16’sından önce Çatalca, Yalova, Silivri, Bakırköy, Beykoz, Sarıyer, Üsküdar, Kartal, Eyüp İlçe Başkanlarının katılımıyla bir toplantı yapılacak ve bundan sonra adaylar ilan edilecekti.²⁵⁸ Yapılan seçimler neticesinde 23 Şubat gününe kadar alınmış olan sonuçlarda çoğu muhtarlığı CHP adayları kazanmıştır. DP her bölgeden muhtar adayı göstermemiştir. İzmir ve Manisa illerinin seçimlerinde CHP’lilerin kati bir üstünlüğü bulunmaktaydı. Ödemiş seçimlerinde 102 köyün 95’ini CHP, 7’sini DP kazanmıştır. Bayındır ve Urla köylerinde de durum aynıdır. Cumaovası ve Değirmendere bucağı ile buradaki iki köyde Demokratlar, bu bucakların diğer köylerinde CHP adayları seçimi kazanmıştır. Bergama’nın Kınık nahiyesinin seçimi tamamlanan 22 köyünden 18’inde seçim CHP lehine

²⁵⁵ Fahri Sakal, *Çok Partili Döneme Geçişte Tek Parti’nin Muhalefet Anlayışı*, Etüt Yayınları, Samsun 2008, s. 61-62.

²⁵⁶ Sakal, “Çok Partili Muhalefete Geçişte Tek Parti’nin Muhalefet Anlayışı”, s. 58.

²⁵⁷ *Ulus*, “Demokrat Partide”, 16 Şubat 1947, s.2.

²⁵⁸ *Ulus*, “Muhtar Seçimleri”, 11 Şubat 1947, s.2.

neticelenmiş, Demokratlar ancak 4 köyde kazanabilmişlerdir. Seçim mücadelesinin ilk kanlı haberi 20 Şubat akşamı gelmiştir. Alaşehir'in Çakırcalı köyündeki seçimi CHP'nin kazandığı anlaşıncı Demokrat Parti'ye mensup Hasan Sönmez'in 18-19 yaşındaki oğlu Yaşar Sönmez saklandığı yerden tabancası ile ateş ederek CHP ocak başkanı Mehmet Köç'ü ağır şekilde yaralamıştır. Ağır yaralı Mehmet Köç, Manisa Memleket Hastanesi'ne yatırılmıştır.²⁵⁹

Aydın'da yapılan ve seçim neticeleri belli olan köyler şunlardır: Merkez ilçesinde 10, Bozdoğan ilçesinde 12, Çine ilçesinde 6 ve Koçarlı ilçesinde 6 köyün seçimi bitmiş ve ihtiyar kurulu üyeliklerine CHP adayları seçilmişlerdir. Bunlardan başka Aydın merkezine bağlı Yeniköy'de 1, Kıran köyünde 1, Menteşler'de 2 üye Demokrat Parti'den seçilmiştir. Bu köylerin diğer üyelerinin tamamı CHP'den seçilmişlerdir. Konya'nın 250 köyünde muhtar seçimi bitmiş ve dördünün tamamı 50 haneden oluşmuş olan dört küçük köy ile Bozkır'da beş köy dışında hepsinde CHP kazanmıştır. Niğde'de 60 köyün muhtar seçimi yapılmış ve tamamını CHP'li üyeler kazanmıştır. Bolu'nun 119 köyünde muhtar seçimleri yapılmış 119 köydeki seçimlerde de CHP adayları kazanmıştır.²⁶⁰

İstanbul'daki seçimlerde Sarıyer'in 1, Beykoz'un 2, Üsküdar'ın 1, Yalova'nın 1 ve Çatalca ilçesinin 5 köyünde seçim yapılmıştır. Bu seçimler CHP adayları tarafından kazanılmıştır. Eyüp, Arnavutköy ve Kartal ilçelerine bağlı köylerin çoğunda muhtar seçimini Demokratların kazandığı parti merkezine gelen haberlerden anlaşılmaktadır.²⁶¹

24 Şubat günü alınan sonuçlarda İzmir ve çevresinde muhtar seçimlerinin köylerdeki durumu şöyledir: Ödemiş'te 95 köyde CHP, 7 köyde DP; Tire'de 33 köyde CHP, 4 köyde DP; Bergama'da 65 köyde CHP, 8 köyde DP; Bayındır'da 20 köyde CHP kazanmışlardır. 24 Şubat'ta Urla'nın Kilizman bucağında bir hâdise olmuş, jandarma komutan vekili üstçavuş Ecevit Arun kasığında yaralanmıştır. Hâdise şöyle olmuştur: Seçim sandığı, tasnif için derneğe götürülürken halktan bazı kimseler buna itiraz etmiş, gürültü büyümüş ve dernek etrafında kalabalık gittikçe artmış, jandarmalar halkın dağılmasını ihtar etmiştir. Bunun üzerine kanunen seçim

²⁵⁹ *Akşam*, "Bir Köyde Kanlı Vaka", 21 Şubat 1947, s.1; *Ulus*, "İzmir'de Muhtar Seçimleri CHP Lehine Neticelendi", 21 Şubat 1947, s.3.

²⁶⁰ *Ulus*, "Muhtar Seçimi", 22 Şubat 1947, s.1,5.

²⁶¹ *Akşam*, "İstanbul Köylerinde Muhtar Seçimi", 22 Şubat 1947, s.1.

hakkı olmayan İbrahim Aydeniz adında biri işe karışarak olayı körüklemeye başlamıştır. İlçeye bilgi verilmiş, kaymakamla jandarma komutan vekili birlikte Kilizman'a gelmişler ve halka sakin olmalarını, dağılmalarını tavsiye etmişlerdir. Bu sırada bağırıp çağırmakta olan İbrahim Aydeniz'e seçim işlerine karışamayacağı bildirilmiş ise de her nedense bir türlü sükûnet bulamayan İbrahim Aydeniz'in yakalanması için jandarmaya emir verilmek lüzumu hasıl olmuştur. Bu sırada bir jandarma erinin kasaturasını kapamayan İbrahim Aydeniz, Üstçavuş Ecevit Arun'u kasığından yaralamış, fakat derhal yakalanmıştır. Vaka yerine yetkili memurlar gitmiş ve soruşturmalara başlanmıştır.²⁶² 442 sayılı Köy Kanunu hükümlerine göre 1947 yılının şubat ayı içinde köylerde yapılan muhtar ve ihtiyar meclisi üye seçiminin kesin sonuçları şu şekildedir; 1- 63 ilin 34098 köyünde seçimler gerçekleşmiştir. 2- Seçimlerde 31000 köyde CHP, 1328 köyde DP, 1 köyde Çiftçi Partisi ve 1869 köyde de bağımsızlar muhtarlık ve üyelikleri kazanmışlardır. 3- Bu sonuca göre 34098 köyün % 91'ini CHP % 4'ünü DP ve % 5'ini bağımsızlar kazanmışlardır. 4- Seçimlerin başlangıcından bugüne kadar 59 ilin köylerinden Bakanlığa, seçimlere kanunsuzluk, hile ve fesat karıştırıldığına dair 184 şikâyet yapılmıştır. Köylerin sayısına göre şikâyetlerin oranı 10000/54'tür. 5- 1947 yılı seçimlerinde CHP'den 40, DP'den 112 ve bağımsızlardan 32 kişi şikâyetle bulunmuşlardır. 6- 1947 köy seçimlerinde 38 ilin 79 köyünde olay çıkmış ve bu olaylarda 7 kişi ölmüş, 167 kişi yaralanmış. Çıkan olayların % 30'u CHP, % 75'i DP ve % 13'ü bağımsızlar tarafından çıkarılmıştır.²⁶³ Bu bilgiler resmi istatistik değil, Ulus tarafından yazılan haber yorumun yansıtılmasıdır.

2.14.8. İktidarın Mordoğan Köyü Muhtar Seçimini İptali ve Yaşanan Olaylar

Karaburun Kazası'nın Mordoğan Köyü'nde yapılan muhtar seçiminde birçok köylünün yaralanmasıyla sonuçlanan bazı olaylar gerçekleşmiştir. 24 Şubat tarihinde köyde muhtar seçimi yapılmak üzere köy halkı toplanmış, fakat arada çıkan bir anlaşmazlık yüzünden seçim ertesi güne bırakılmıştı. Ertesi günü yine bir anlaşmazlık yüzünden seçim yapılamamıştır. Nihayet 26 Şubat'ta Karaburun Kaymakam Yazı İşleri Müdürü Sabri Turgut'un idaresinde seçim yapılmış ve Demokrat Parti'den İsmail Karaca, muhtar seçilmiştir. Seçim mazbatasını tanzim

²⁶² *Ulus*, "Muhtar Seçimini CHP Kazanıyor", 25 Şubat 1947, s.1,3.

²⁶³ *Ulus*, "Köy Muhtarı Seçiminin Kati Sonucu", 25 Nisan 1947, s.1,4.

edilerek Nahiye Müdürlüğüne verilmiştir. Fakat 27 Şubat'ta köyün kahvelerine ve cami yerlerine yapıştırılan bir ilanla seçimin bozulduğu bildirilmiş ve yeniden oylarını vermek üzere 28 Şubat'ta köylülerin köy okulunun bahçesinde toplanması ilan edilmiştir. Belirtilen günün sabahında köylüler okul bahçesinde toplanmışlardır. Saat 07.30'da jandarma komutanı köy odasının merdivenine çıkıp, düdük çalarak toplanmış halka seçimin başladığını bildirmiştir. Bunun üzerine köylüler, “Biz seçimimizi yaptık, bir daha ne diye rey verelim, sonra ilanda seçimin mektep avlusunda yapılacağını söylüyorsunuz, hâlbuki şimdi seçimi köy odasında, kapalı yerde yapıyorsunuz. Biz seçimin gözümüzün önünde cereyan etmesini istiyoruz.” diye bağırımları üzerine jandarma komutanı şiddet kullanmış bu arada köylülerden Ayşe Karaman, Emine Bayburt, Mediha Aşık, Mehmet Şangüder ve daha birçok vatandaş jandarmaların süngü ve dipçik darbeleriyle yaralanmışlardır. Netice de köylüler, seçim yapmayı kabul etmek zorunda kalmışlar ve “seçim ya işari reyle (el kaldırılarak verilen oy) olacak ve yahut da sandık dışarı çıkarılarak gözlerimizin önünde gizli oyla yapılacaktır,” diye bağırılmışlardır. Bunun üzerine köyün ileri gelenleri durum daha kötüye gideceğinden, Halk Partililerle müzakereye başlamışlardır. Neticede muhtar Demokrat Partiden olmak üzere üç Demokrat ve iki de Halk Partili üyenin üyeliğe seçilmesi kararlaştırılmış ve işari reyle seçim neticelenmiştir. Yaralılarından Mediha'nın durumu tehlikeli olduğu için Memleket Hastanesine kaldırılmıştır. Cumhuriyet Savcısı olay yerinde tahkikata başlamış, köylüler bu haksızlık karşısında Cumhurbaşkanlığına ve Büyük Millet Meclisi'ne telgraflar çekmişlerdir.²⁶⁴

2.14.9. Celal Bayar'ın Muhtarlık Seçimlerine Tepkisi

Celal Bayar muhtarlık seçimlerinde usulsüzlüklerin yapıldığını söyleyerek “Yüzde doksan beşi bile Demokrat olan köylerde Cumhuriyet Halk Partisinin kazanması bu seçimlerin mahiyetini pek iyi anlatabilir. Kanunsuz müdahalelerde asıl gayenin Demokrat Parti'nin köy teşkilâtını dağıtmak ve zayıflatmak olduğu inkâr kabul etmez bir hakikattir,” ifadelerinde bulunmuştur.²⁶⁵

Celal Bayar, 6 Mart'ta muhtar seçimleri hakkında gazetecilere beyanatta bulunmuş ve seçimlerin derin bir endişe ve elem verecek şartlar içinde cereyan

²⁶⁴ *Tasvir*, “Muhtar Seçimlerinde Yeni Kanlı Vak'alar Oldu”, 1 Mart 1947, s.1-3.

²⁶⁵ *Akşam*, “B. Celal Bayar'ın Bir Demeci”, 5 Mart 1947, s.1.

ettiğini söylemiştir. Bayar şu ifadelerde bulunmuştur: “Adı ve şekli ne olursa olsun serbest ve doğru seçimlere dayanmayan bir idarenin hâkim bulunduğu memleketlerde demokrasiden ve millî hâkimiyetten bahsetmek tamamıyla yersizdir”. Bayar muhtar seçimlerinin bir zorlama ve baskı altında cereyan ettiğini, Demokrat Parti’nin seçimleri kazandığı yerde seçimin onaylanması için muhtarı istifaya zorladıklarını, istifa etmedikleri takdirde seçimi yapılmamış sayarak muhtar görevlendirme yoluna gidildiğini, köylerde Demokrat Parti teşkilatını dağıtmak veya güç kaybettirmek amacıyla muhtar seçimleri nedeniyle baskıların arttığını belirtmiştir. Daha sonra “Köylerde muhtar seçimi ve aynı zamanda Demokrat Parti’yi dağıtmak vazifesiyle çalışan bir jandarma çavuşunun Demokrat Parti’den istifa kâğıdını kendi eliyle yazdığı ve Halk Partisi’ne kayıt için matbu teklif varakasını da yine kendi el yazısıyla doldurduğu fotoğrafla tespit edilmiştir.” ifadelerini kullanmıştır.²⁶⁶

Üsküdar DP ilçe teşkilatı ziyaretinde de muhtarlık seçimleriyle ilgili konuşan Celal Bayar vatandaşlara serbest oy kullanma hakkı verilmediğinden bahsetmiştir. Bayar, Kadıköy ilçe merkezi ziyaretinde de Başbakanın seçimlerde yolsuzluk yapılmadığı yönündeki açıklamalarından dolayı; “Muhtar seçimlerindeki yolsuzluklara ait dokümanlar elimizdedir. Bir vatandaş hakkını arıyorsa bunu saygısızlık olarak tavsife kimsenin hakkı yoktur,” ifadelerini kullanmıştır.²⁶⁷

2.15. Trabzon Demokrat Parti Başkanının Tutuklanması

Demokrat Parti merkezinin açılış töreninde bulunmak üzere Of’a giden İl İdare Kurulu Başkanı ile arkadaşları aynı gün Trabzon’a dönerken Sürmene’nin Araklı bucağına uğramışlardı. Pazar olması nedeniyle kalabalığı gören Parti Başkanı Kemal Atay parti binası penceresinden halka hitaben bir konuşma yapmıştır. Devletin iç ve dış siyasetini eleştiren Parti Başkanı, idarenin halkı sızlandırıldığını, iktidarı ele alacak olan Demokrat Parti’nin CHP mensuplarıyla hükümetlerinden hesap soracağını, çalınan paraların Amerika’ya kaçırıldığını, halkın aç ve sefil bırakıldığını söyleyerek devlet aleyhinde birtakım eleştirilerde bulunmuştur. Durumdan haberdar edilen Sürmene Savcılığı olaya el koymuştur. İfadesi alınmak üzere Sürmene’ye çağrılan Demokrat Parti Başkanı, suç teşkil eden konuşmasının bir nüshasını savcılığa vererek

²⁶⁶ Akşam, “DP Seçime İştirak İçin Henüz Karar Vermedi”, 7 Mart 1947, s.1.

²⁶⁷ Akşam, “B. Celal Bayar’ın Başbakan’a Cevabı”, 9 Mart 1947, s.2.

sözlerinin suç mahiyeti taşımadığını iddia etmişse de savcılığın talebiyle tutuklanmıştır. Daha önce İskefiye bucağında aynı türde konuşma yapan Kemal Atay hakkında takibat yapılması için Vakfikebir Savcılığı, Bakanlık'tan müsaade istemişti. Burada dolaşan şayialara göre, önceki olay nedeniyle Celal Bayar, Trabzon Demokrat Parti Başkanına durumu aydınlatmasını, aşırı hareketlerden sakınmasını bildirmiştir. Son olay üzerine Sürmene'ye çağırılan Başkan, durumu tekrar Celal Bayar'a bildirmiştir. Söylendiğine göre Celal Bayar, ölçülü olma tavsiyelerini tekrarlamış ve kendisini merkeze davet etmişse de tutuklu olmasından dolayı Kemal Atay bu davete icabet edememiştir.²⁶⁸

2.16. Komünizm Faaliyetleri Üzerine Tartışmalar

Giresun Milletvekili Ahmet Ulus'un 29 Ocak 1947 tarihinde Meclise sunduğu 'komünist tahriklerinden dolayı Sıkıyönetim Komutanlığı'na yapılan soruşturma hakkındaki sözlü sorusu' Meclis'te ve gazetelerde büyük tartışmalara neden olacak olan komünizm konusunun fitilini ateşlemiştir.²⁶⁹

İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer sorulan soru üzerine Meclis'te söz alıp Türkiye'deki komünizm faaliyetlerinin tarihçesini açıklayarak²⁷⁰ süreci 1919-1925, 1925-1928, 1928-1935, 1935-1945 ve içinde bulunan dönem olarak beş safhaya bölmüştür. Komünizmin birinci safhasında (1919-1925) Türk Komünistlerinin birinci kongresi, Doktor Şefik Hüsnü'nün, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'ni kurarak sistemli bir faaliyete geçişi, komünist faaliyetleri için kurulmuş olan dergilerden ve broşürlerden bahsetmiştir. Birinci safhanın Takriri Sükûn Kanunu ile kapandığını ifade etmiştir. Komünizmin ikinci safhasında (1925-1928) Şefik Hüsnü ve Nazım Hikmet başta olmak üzere 38 komünistin İstanbul'da tutuklanıp İstiklal Mahkemesi'nde yargılanıp, Şefik Hüsnü'nün 15 yıl hapse mahkûm edildiğinden dolayı Avrupa'ya kaçtığını, Bolşevik adlı bir broşürle işçilerin grev yaparak ihtilal çıkarmalarını teşvik etmeye çalıştığını ifade etmiştir. Komünizmin üçüncü safhasında (1928-1935) İstanbul'da 45 kişilik bir komünist şebekenin yakalandığı; İzmir'de, Ankara'da, Trabzon'da, Adana ve Samsun'da komünist yuvalarının tespit edildiği, Şefik Hüsnü'nün Demokrat Milli Birlik cephesi altında komünizm yolunda

²⁶⁸ *Ulus*, "Trabzon Demokrat Parti Başkanı Tevkif Edildi", 11 Şubat 1947, s.3.

²⁶⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt 4, Dönem VIII, 29.01.1947, s.63; *Tasvir*, "Komünistlik Faaliyeti", 30 Ocak 1947, s.2.

²⁷⁰ *Zonguldak*, "Büyük Millet Meclisinde İçişleri Bakanının Gizli Komünist Tahriklerini Açıklayan Demeci", 14 Şubat 1947, s.3.

faaliyetlerde bulunduğu, komünistlerin köye nüfuz ederek köylü ve şehirli arasına nifak sokmaya çalıştığı ifade edilmiştir. Komünizmin dördüncü safhasında (1935-1945) öğrenciler arasında komünist gruplar kurulmaya çalışıldığı, İzmir ve Zonguldak'ta öğrencilerden meydana gelmiş olan komünist grupların yakalandığı, sinsi ve sistemli komünist neşriyatların faaliyetine, halkı kışkırtmak için günlük gazete komünist neşriyatının belirdiği yönde açıklamalar yapmıştır. Komünizmin -o zamana göre hesaplanan- beşinci safhasında (1945-...) demokratik gelişmelerden faydalanma faaliyeti canlı bir surette göze çarpmakta, Komünist Parti'nin direktifi ile birçok işçi sendikalarının kurulması, komünizm zihniyetini besleyen gazete ve dergilerin basın alanında aşırı yayınlara başlaması, bu devirdeki faaliyetin ana hatları olup Sıkıyönetim Mahkemesi kararıyla örtülü bu komünist partilerin ve bunlara bağlı sendikaların, gazete ve dergilerin kapatıldığı, Komünizm faaliyetleriyle ilgili ele geçen vesikalardan, Tevfik Rüştü Aras'ın Zekeriya Sertel'e yazdığı mektuptan, Tevfik Rüştü'nün Sabiha Sertel'e yazdığı mektuptan, bu mektuplarda Celal Bayar ve Fevzi Çakmak'ın isimlerinin geçtiği yerlerden bahsetmiştir.²⁷¹

2.16.1. Fevzi Çakmak-Şükrü Sökmensüer Gerilimi

Zekeriya Sertel'in evinde bulunan vesika İçişleri Bakanı tarafından Meclis'te okunmuş ve bu vesika Fevzi Çakmak'ı Komünizm konusunda zan altında bırakmıştı. Okunan vesika Fevzi Çakmak'a verilmek üzere Cami Baykurt ile Zekeriya Sertel tarafından hazırlandığı ifade edilmişti. Vesikada CHP'nin muhalefete karşı sürekli oyunlar içinde olduğu, bu oyunlar neticesinde Cumhurbaşkanının, Hükümet ve Meclis üzerinde kendi kararlarının uygulanması için emri vakide bulunduğu, el birliğiyle halk ve DP'nin birbirine olan güvenini sarsmaya çalıştığı, halkın seçimlerdeki suiistimallere karşı tepkilerinin Cumhurbaşkanı'nın bulunduğu Çankaya Köşkü'ne kadar dayandığı, bu durumun halkın Meclis'i, Hükümeti ve Cumhurbaşkanı'nı tanımadığının delili olduğu, Demokrat Parti'nin halkın bu heyecanını kullanamadığı, CHP'nin oyunlarına gelerek millete hıyanet ettikleri, bundan dolayı milletin son umudunun Fevzi Çakmak olduğu belirtilmiştir. Vesikaya göre her ne kadar son umut Fevzi Çakmak görünüyor olsa da radikal bir hareket için

²⁷¹ *Son Posta*, “Şefik Hüsnü, Tevfik Rüştü, Zekeriya ve Baykut'un Mektupları Okundu”, 30 Ocak 1947, s.1; *Tasvir*, “Komünistlik Faaliyeti”, 30 Ocak 1947, s.2; *Türkyolu*, “Mecliste Komünistler İçin İfşaat”, 31 Ocak 1947, s.1; *Vakit*, “Türkiye’de Komünist Tahrikatı”, 30 Ocak 1947, s.1; *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 29.01.1947, s.65-74

Meclis'ten ayrılması gerektiği, mücadeleye TBMM kürsüsünde devam etmenin imkânsız olduğu üzerinde de durulmuştur.²⁷²

Yazılan mektubun Tevfik Rüştü Aras tarafından elden Fevzi Çakmak'a verildiği iddia edilmiştir. Mektup incelendiğinde Fevzi Çakmak liderliğinde bir ihtilal yapılma çağrısı unsurlarını içermekteydi. Bu mektup Büyük Millet Meclisi'nin meşru olmadığını millete göstermek için Demokrat Parti Meclis Grubunun Meclisi terk ederek istediklerini alamayan solcuların Demokrat Parti'den ümitlerini keserek Meclisin kanuni ve meşru durumunu baltalamak için Mareşal Çakmak'ı alet olarak kullanma yolunda ayartıcı teşebbüslere nasıl devam ettiklerini açık şekilde göstermektedir.²⁷³ Fevzi Çakmak, demokrasi gelişmesinin iktidarcı bir komünist tahriki şeklinde gösterilmek istendiğini, hatta yıllarca Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Dr. Tevfik Rüştü Aras ile İçişleri Bakanlığı yapmış olan Cami Baykut'un bile bu kadar yıllık memlekete hizmetleri unutulup komünistlikle itham edildiklerini, İçişleri Bakanı'nın beyanatında bazı kapalı noktaların açıklanması gerektiğini ifade etmiştir. Cami Baykut'tan gelen mektupta Meclisten çekilmesinin teklif edildiği, bu teklifi uygun bulmadığını ve Meclisten çekilmeyeceğini Dr. Tevfik Rüştü Aras'a söylemişti. Olayın üzerinden dört ay geçmiş olması ve Fevzi Çakmak'ın Mecliste bulunması bu teklifin Mareşal tarafından kabul edilmediğinin net göstergesiydi.²⁷⁴

Aras'a atfedilen mektup ve fikir hakkında F. Çakmak'ın kendisine müracaat ettiği yönündeki ifadelere Aras bütün bu sözlerin iftira olduğunu belirtmiştir. Aras, Mareşal'in Meclis'ten çekilmesine katıyen taraftar olmadığını, bu sözlerin ne maksatla söylendiğini de bütün vatandaşların çok iyi anladığını, herhangi bir mahkeme önünde bütün bu olayları açıklayabileceğini, kendisine atfedilen komünistlik söylemleriyle hiçbir bir alakasının olmadığını ifade etmiştir.²⁷⁵

İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, Fevzi Çakmak'ın istediklerini ayrıntılı şekilde ifade etmesinin ardından açıklamalarda bulunacağına hazır olduğunu basınla paylaşmıştı. Konuyla ilgili bir kısım evrakları olduğu gibi kürsüden Meclis'e sunduğunu söyleyen Sökmensüer, buna karşılık memleketteki demokrasi gelişmesi,

²⁷² *Vakit*, "Türkiye'de Komünist Tahrikatı", 30 Ocak 1947, s.5; TBMM *Tutanak Dergisi*, Cilt 4, Dönem VIII, Toplantı 1, 29.01.1947, s.72; *Tasvir*, "Komünistlik Faaliyeti", 30 Ocak 1947, s.2

²⁷³ *Türkyolu*, "İçişleri Bakanının Fevzi Çakmak'a Cevabı", 1 Şubat 1947, s.1,2.

²⁷⁴ *Yeni Sabah*, "İçişleri Bakanının Tarizlerine Sayın Mareşal Çakmak Ne Diyor?", 30 Ocak 1947, s.1,4.

²⁷⁵ *Tasvir*, "Mareşal İle Dr. Rüştü Aras'ın Beyanatları", 30 Ocak 1947, s.1,3.

iktidarca bir komünist tahriki gösterilmek isteniliyor ifadelerine maruz kaldığını, kendi ifadesinin açık şekilde, kapalı bir komünist partisi kuranların, Mareşal'den, işçilere ve köylülere kadar ülkedeki bütün unsurları devleti yıkmak için araç olarak kullanmayı amaç edindiklerini söylemiştir.²⁷⁶ Mareşalin bir hayır cemiyeti gibi göstermeye çalıştığı İnsan Hakları Derneği'nin idare kurulundaki bazı kişilerin Tan gazetesinde komünist kışkırtmalarına katıldıklarını, bu durumun Şefik Hüsnü'ye ait yazılarda da açıkça görüldüğünü ifade etmiştir. Kendisinin yaptığı açıklamalarla hiç olmazsa Fevzi Çakmak'ın komünistler tarafından bir araç olarak kullanılmak istendiğini ortaya çıkardığını belirtmiştir. Mareşalin Türkiye'deki demokrasi gelişmesinin iktidarca bir komünist tahriki şeklinde gösterilmek istendiğini ifade etmesi kamuoyunca üzüntü ile karşılanmıştır.²⁷⁷

Bu açıklamanın ardından Fevzi Çakmak basına verdiği demeçte İçişleri Bakanı'nın Büyük Millet Meclisi'ndeki açıklamalarını dikkatle ve biraz da hayretle dinlediğini, bu durumun CHP liderlerinin yeni bir iç politika taktığı olduğu, İçişleri Bakanı'nın ajanslar aracılığıyla kendisine yönelik yaydığı sözleri hiçbir şekilde cevapsız bırakmayacağını, kendisinin güttüğü davanın millet ve ülkede demokrasinin gelişmesi ile milletçe kalkınmanın davası olduğunu, bunun için de doğrudan doğruya milletle konuşmayı ve gerektiğinde Büyük Millet Meclisi kürsüsünde gerekenleri söylemeyi tercih edeceğini, faydasız kimselerle tartışmalara girmekten hoşlanmadığını ifade etmiştir.²⁷⁸

Fevzi Çakmak, Sertel'in kendisi ile bir gazeteci sıfatıyla görüşüp tanıştığını, Baykut'un ise sınıf arkadaşı olduğunu, daha öğrencilik yıllarında hürriyet hareketi içinde olduğunu, o günlerde Fizan'a sürüldüğünü, Millî Mücadele sıralarında millet tarafından milletvekili seçildiğini ve daha sonra Adalet Bakanlığına getirilmiş olduğunu, bu süre zarfında beraber çalıştıklarını ifade etmiştir. İşte bu kişiler, bir mektubu kendisine gönderirken konunun önemini düşünerek mektubu önce Dr. Aras'ın görmesini, sonra kendisine iletmeyi istemişler. Bu nedenle mektubu kendisine getiren Dr. Aras ile görüşmüştü. CHP liderlerinin halkın her gün artan

²⁷⁶ *Son Posta*, "İç İşleri Bakanı Mareşalin Demeci Hakkında Yeni Açıklamalarda Bulundu", 31 Ocak 1947, s.1.

²⁷⁷ *Vakit*, "Mareşalin Sözleri Üzüntü İle Karşılanacaktır", 31 Ocak 1947, s.1,3; *Son Posta*, "İç İşleri Bakanı Mecliste Komünistlerin Faaliyetini İzah Etti", 30 Ocak 1947, s.7; *Tasvir*, "İçişleri Bakanının Beyanâtı", 31 Ocak 1947, s.1,5.

²⁷⁸ *Tasvir*, "Mareşal Cevap Veriyor", 1 Şubat 1947, s.1,3.

memnuniyetsizliği karşısında, memnuniyetsizlik sebeplerini azaltmaya gayret edecekleri yerde yürekleri memleket aşkıyla dolu olan devlet adamlarını birbirinden ayırmaya çalıştıkları ve memleketteki meşru muhalefetin artık açık ifadesi olmuş olan Demokrat Parti'yi türlü iftira denemeleriyle uğraştıkları bu durumla halkı şaşırtmaya çalıştıkları üzerinde durmuştur.²⁷⁹

Fevzi Çakmak'a karşı konuyla ilgili Meclis'te düzenlenen yazılar ve propagandalar gitgide artınca, Fevzi Çakmak sessizliğini bozarak bir daha konuşma ihtiyacı duymuştur. Sökmensüer'in isminin böyle bir davada geçmesinden dolayı üzüntü duyduğu ifadelerine karşılık, Çakmak olaya isminin birebir Sökmensüer tarafından katıldığını, kendisinin de bundan dolayı üzüldüğünü, İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in halkın desteğini alma gayesi için üzüldüğünü açıklamaya çalıştığını, bunun tamamen politik bir söylem olduğunu belirtmiştir.²⁸⁰ Mareşal sürekli milli iradenin gerçekleşmesi, hak ve hukuka uyulması gerektiği anlayışında olduğunu, evi dışında başka nereye gittiyse vatandaşların daveti üzerine gittiğini, söylediği sözlerin bazı gazeteler tarafından kesilip manşetlere verildiğini, konuyla ilgili milletin sağ duyusuna güvendiğini, hak ve hürriyet içinde milletin refahını istediğini, bundan dolayı geçmişteki kusurlar üzerinde durmadan, şahsi çekişmelere girmeden ülkeye hizmet etmek istediğini ifade ettikten sonra sözlerini şu şekilde sonlandırmıştır: "Cenabı Hak'tan dileğim şudur: Bana, bu milletin kendi hak ve hürriyetlerini kendi elinde tuttuğu günü gösterebilirsin. Göstermeyecekse bir an evvel canımı alarak, devam eden acıklı halin şahidi sıfatıyla bana azap çektirmesin." ifadelerinde bulunmuştur.²⁸¹

2.16.2. İç İşleri Bakanının Komünizm İle İlgili Yapmış Olduğu Açıklamalara Celal Bayar'ın Tepkisi

Celal Bayar, İçişleri Bakan'ının 29 Ocak 1947 tarihinde TBMM'de komünist hareketlerine ait yapmış olduğu açıklamalara değinerek iddialara DP adına cevap vermiştir. Birinci safhadan dördüncü safhaya kadar olan komünizm hareketlerinde CHP'nin kendi partilerinden başkasının teşkilatlanmasına şiddetle engel olmak istediğini, İstanbul gazetelerinde çıkan bir açıklama yazısında CHP'den bazı kişilerin sağ ve sol cereyanlarla alakası olmayan tanınmış insanlara başvurarak komünizmle

²⁷⁹ *Tasvir*, "Mareşal Cevap Veriyor", 1 Şubat 1947, s.3; Son Posta, "Mareşalin Gazetemize Beyanatı", 1 Şubat 1947, s.7.

²⁸⁰ *Yeni Sabah*, "Mareşalin İçişleri Bakanına Cevabı", 1 Şubat 1947, s.1,3; *Yeni Sabah*, "Komünistlik İsnadları Karşısında Mareşalin Beyanatı", 6 Şubat 1947, s.1,3.

²⁸¹ *Tasvir*, "Mareşalin Toptan Cevabı", 6 Şubat 1947, s.1,3.

ilgili evraklar toplamaya çalıştığını ve bunları vesika olarak Meclis'e taşıdıklarını ifade etmiştir. Mareşale gönderilen mektupla ilgili olarak; 21 Temmuz 1946 seçimleri ele alınarak Halk Partisi'nin şimdiye kadar muhaliflere oynadığı oyunlarla muvaffak olduğunu, Fevzi Çakmak'ın yanlarında yer almalarını ama Çakmak'ın Büyük Millet Meclisi'nde ve vazifesi başında oluşunun mektuptakileri kabul etmediğinin fiilî delili olduğunu söylemiş ve bu yolda birçok gazeteye açıklamalar vermiştir. Ayrıca Şükrü Sökmensüer, Hatay'da bulunurken seçimden iki gün önce 19 Temmuz 1946 günü halka seslenişinde²⁸² DP'ye komünizm üzerinden atmış olduğu iftiralara yer vermiştir. İşleri Bakanı olduktan sonra ise "Demokrat Parti'yi idare edenlerin komünistlerin aldatici telkinlerine alet olmamak için gösterdikleri dikkat ve uyanıklığı memleket adına memnunlukla ve şükran ile karşılıyoruz."²⁸³ sözleri CHP'nin kendi politikaları gereği kendileri ile çeliştiklerini göstermektedir.²⁸⁴

İşleri Bakanı'nın büyük emekler sarf ederek meydana getirdiği nutkundan ve bu nutkun Büyük Millet Meclisi'nde okunmasından bekledikleri sonucu DP adına Celal Bayar açıklamıştır. Bayar, Demokrat Parti'nin komünist hareketler ile uzaktan ve yakından alakalı olmadığını, bu şaibelerin önüne geçilmesi gerektiğini, Demokrat Parti ile anlaşma halinde gördükleri Mareşal ile partiyi birbirinden ayırmak ve milletin gözünden düşürmek için iftira atıldığını, Anayasa'nın ruh ve maddelerine göre değiştirilmesi istenilen kanunların komünistliği önlemek amacıyla yapılması gerektiğini, hükümetin sıkıyönetimi uzatma gayesinin siyasi baskıları artırma gayesiyle yaptığını, Büyük Kongrenin Büyük Millet Meclisi'nden çekilmek için verdiği kararı zaafa uğratmak ve kesin olarak çekilme kararı verilmesi halinde belediye seçimlerinde kullandıkları taktiği tekrarlayarak DP hareketlerinin komünist tesiri olduğunu iddia etmiş olduklarını,²⁸⁵ karşılarındaki kişilerin Demokrat Parti aleyhinde özel ve gizli tedbirler almayı gelenek haline getirdiklerini, iftira ve çirkin söylemler karşısında nerede duracaklarını kestirmekte güçlük çektiklerini, DP davasının ve iradesinin büyük olduğunu ifade etmiştir.²⁸⁶

²⁸² *Ulus*, "Sökmensüer'in Ulus'a Demeci", 9 Şubat 1947, s.3.

²⁸³ *Son Posta*, "İç İşleri Bakanı Mecliste Komünistlerin Faaliyetini İzah Etti", 30 Ocak 1947, s.1.

²⁸⁴ *Tasvir*, "Celal Bayar'ın Tamimi", 9 Şubat 1947, s.1,3

²⁸⁵ *Tasvir*, "Celal Bayar'ın Tamimi", 9 Şubat 1947, s.5

²⁸⁶ *Son Posta*, "Celal Bayar Parti Teşkilatına Bir Beyanname Yayınladı", 9 Şubat 1947, s.1.

2.16.3. Komünizm Gerilimi Konusunda Halkın Fevzi Çakmak'a Destekleri

İktidar partisi gazetelerinin komünizm konusunda Mareşale karşı yaptıkları ağır hücumlar ülkede nefretle karşılandı. Yurdun dört bir yanından Mareşale saygı ve destek telgrafları çekildi. Çekilen telgrafların bir kısmı şu şekildedir:

Ocak ilçe ve idare heyetlerinin katılımıyla Demokratlar toplantısında Mareşal Fevzi Çakmak'a, İçişleri Bakanı'nın Meclis kürsüsündeki beyanatı nedeniyle Eskişehir'den DP İl İdare Başkanı Muhtar Başkurt tarafından çekilen telgrafta, İçişleri Bakanı'nın ve iktidar partisi gazetelerinin Fevzi Çakmak'ın şahsınıza karşı yaptıkları ağır hücumları Eskişehir Demokratları olarak nefretle karşıladıklarını, bu saldırılarda bulunanların aksine, Demokratların zaferler ve memleket hizmetlerinde bulunmuş olan Çakmak'ı her zaman şükranla anacağını, iftiraların bağlılık ve saygılarını eksiltmediğini belirttikten sonra telgrafi şu cümleyle sonlandırmıştır: “Millet ve vatan hizmetinde yüksek varlığınıza daha uzun yıllar kuvvet alacağımızı tekrarlayarak en samimi duygularla ellerinizden öperiz. Sağ olunuz.”²⁸⁷

Bozdoğan İlçesi'nden gelen telgrafta, daha önceden ilçe Halkevi salonunda, Atatürk'ün, İsmet İnönü'nün ve Fevzi Çakmak'ın fotoğraflarının bulunduğu, bu üç büyüklerden Mareşal Çakmak'ın fotoğrafının Halkevi idare heyetinin kararı ile indirildiği bilgisi verilmiştir. Telgrafın sonunda: “Türk İstiklal Harbi'nde ve Türk milletin hürriyeti; istiklâli uğrunda çalışmış olan tek Mareşalimizin resminin indirilmesi halkımız tarafından garip, garip olduğu kadar hayretle karşılanmıştır,” ifadeleri yer almıştır.²⁸⁸

Tasvir gazetesi yazarı Selim Sabit, Fevzi Çakmak'ın vermiş olduğu beyanatlar ve olayların ardından yazmış olduğu yazıda Mareşale saygısını ve desteğini bildiren bir yazı yazmıştır. Yazıda Fevzi Çakmak'ın dürüstlük, kahramanlık vasıflarını ifade ettikten sonra, Mareşal'in, maddi mevki ile alakası olmadığını, bir faninin ulaşabileceği en yüksek mevkie Türk milletin yüreğine ulaştığını belirttikten sonra, Mareşal'e dua ederek yazısını sonlandırmıştır.²⁸⁹

²⁸⁷ *Tasvir*, “Yurdun Her Köşesinden Mareşale Saygı Telgrafları Çekildi”, 12 Şubat 1947, s.1

²⁸⁸ *Tasvir*, “Yurdun Her Köşesinden Mareşale Saygı Telgrafları Çekildi”, 12 Şubat 1947, s.5.

²⁸⁹ *Tasvir*, “Türk Milletinin Mareşali”, 12 Şubat 1947, s.2.

2.17. Senirkent Bucağındaki İşkence Olayı ve Etkileri

Isparta'nın Senirkent bucağından 10 vatandaşın imzasını taşıyan bir protesto mektubu TBMM'ye ve Tasvir gazetesine gönderilmiştir. Bu mektupta Nahiye Müdür Vekili Komiser Halil Altınay ile jandarma teşkilatı mensuplarının kendilerine çeşitli işkencelerde bulundukları ileri sürülmekte, bu işlere bir nihayet verilmesi istenmekteydi.²⁹⁰ Gönderilen protesto mektubunda, kendilerinin Senirkent bucağıнын vatandaşları olduğunu, işinde ve gücünde insanlar olduklarını, kanunlara karşı hiçbir harekette bulunmadıklarını, büyüklerine her zaman saygı ve sevgi gösterdiklerini, bundan dolayı sessiz kaldıklarını, Senirkent'te komiser olarak gönderilen Halil Altınay ve jandarmanın halkın üzerinde korku yarattığı bu yıldırma ve korku politikası artmasaydı belki sessiz kalmaya devam edeceklerini fakat tahammülleri kalmadıkları için bu protesto telgrafını gönderme vatan borcu saydıklarını ifade etmişlerdir.²⁹¹

Vatandaşların göndermiş olduğu protesto mektubu incelendiğinde jandarmanın dayak attığı, işkence yaptığı, insani duygularını hiçe sayıp tecavüzlerde bulunduğu, hayvanlara bile yapılmasını istemedikleri davranışlara maruz kaldıkları işkencelerin birçok türüne uğramalarına rağmen birkaçını ifade edebileceklerini belirtmişlerdi. Her türlü dayığa maruz kaldıklarını, bunları anlatmaya kelimelerin yetmediğini, sandalyeye bağlanarak, askıya alınarak, falaka çekilerek atılan dayakların en insani olanları olduğu, ağızlarına gem vurularak hayvanlar gibi jandarmanın üstlerine bindiğini çeşme yalaklarından hayvanlar gibi su içmeye götürüldüklerini, bunların daha ağır olduğunu ifade etmişlerdir. Bunların dışında ıslak ve karanlık bodrumlara hapsedilip üzerlerine 20-25 teneke su dökerek ıslanma cezasına çarptırıldıklarını, bunlara da katlandıklarını yazmışlardı. Asıl katlanılamaz olanlar ise şeref ve namus üzerine yapılan baskı ve uygulamalar olmuştur. Bu uygulamalar şu şekilde anlatılmıştır: “Şapkamızı başımızdan çıkarıp içini ufak ve büyük pisliklerle doldurduktan sonra şapkayı başa giymeye mecbur etmek ve hatta şapka içindekilerini içirmekte akla gelmeyen cezalardan biridir. Yüzüstü yere yatırıp insanların en mukaddes varlıkları olan namuslarına tecavüz etmeye yeltenerek mağdurlara korku ve dehşet vermekte cezaların en zararsızıdır. Su dolu havuzlara vatandaşları soğuk gecelerde elbiseleriyle birlikte atarak boğazına kadar su içinde ördek gibi yüzdürmek

²⁹⁰ *Vakit*, “Isparta'daki Hadise”, 2 Şubat 1947, s.5.

²⁹¹ *Tasvir*, “Bu Bir Faciadır”, 29 Ocak 1947, s.1.

ve ara sıra boğma tehditleri yaparak çıkarıp yeniden çeşitli dayaklara maruz bırakmak da belirli cezalardandır.”²⁹²

Bu cezaların kendilerine verilmeleri için bir sebebin olmadığı, kendilerine neden böyle davranıldığı jandarma tarafından açıkça bildirilmemekteydi. Jandarmanın bu uygulamalara gösterdiği dayanak, bu vatandaşların sarhoş oldukları şeklinde olsa da bu durumun tamamen yalan olduğu vatandaşlar tarafından ifade edilmektedir. Bu durum doğru olsa bile ancak Türk Ceza Kanunu’na göre vatandaşların cezalandırılması gerekmekteydi. Vatandaşları bu uygulamaların önlenmesi amacıyla birçok sefer müracaatta bulunmuş fakat hiçbir müracaat sonuç vermemişti. Sonuç vermemesinin nedeni, kimden şikâyet ediliyorsa şikâyet mektubunun onun eline verilmesi sonrasında tehdit ve tazyik ile yapılan tahkikat sonunda vatandaşın mağdur değil, müfteri olarak suçlanmasıdır. Bu durumdaki insanlar son çare olarak Anayasa’ya göre vatandaşlık haklarını kullanarak olan bitenleri protesto mektubu ile Büyük Millet Meclisi’ne yollamışlardır. Protestonun bir nüshasını da İstanbul’da Tasvir gazetesine yayınlaması amacıyla göndermişlerdir. Her haberin yayınlanamayacağını bildikleri için gazeteye göndermiş oldukları yazıyı noter onaylı şekilde göndermişlerdir. Noter onayı olduğu için gazete haberi basmayı sakıncalı bulmayıp yayınlamıştır.²⁹³

Tasvir gazetesi Senirkent Noterliği’nden almış olduğu 18.01.1947 tarihli ve Hüseyin Adalı, Kamil Toklu, Hüseyin Özmert, Veli Karaarslan, Mehmet Uysal, Ali Tavlı, Ali Rıza Palandız ve arkadaşları imzalı protesto tebliğini yayınlarken protesto yazısının noterlik aracılığıyla resmen tebliğ edilmemiş ve bir örneğinin de Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na sunulmamış olsaydı, 1947 Türkiye’sinde böyle bir olayın olabileceğine ihtimal veremeyeceği için kağıdı yırtıp çöpe atacaklarını, resmen Ortaçağ işkence usullerinin uygulandığını böyle bir olay meydana gelmiş ise İçişleri Bakanlığı’nın derhal inceleme başlatmasını ifade ettikten sonra şu satırları okuyuculara aktarmıştır: “Eğer hâdisе bir tasni eseri ise, bu sefer yine küstahça suç uyduran bu bedbaht müfterileri en kesin şekilde tecziye ederek umumî efkârın ıstırap çeken hissiyatını yatıştırmak icap eder. Her iki halde de hâdisе fevkalâde ehemmiyetlidir ve memleket bakımından ehemmiyetle üzerinde durulmaya değer.

²⁹² *Tasvir*, “Bu Bir Faciadır”, 29 Ocak 1947, s.5.

²⁹³ *Tasvir*, “Bu Bir Faciadır”, 29 Ocak 1947, s.1,5.

Biz bu faciayı olduğu gibi Türk milletinin huzuruna çıkarmakla sadece insanî vazifemizi yapmış oluyoruz. Son söz ve karar elbette ki kanunundur.”²⁹⁴

İçişleri Bakanlığı derhal olay yerine bir müfettiş göndermiştir. Resmi soruşturmaların vereceği neticeye göre eğer bu şikâyetler ve iddialar doğru ise sorumlular hakkında gereken kanuni tatbikat yapılacaktı.²⁹⁵ Gazetelerde, olayın tamamen partizanlıktan ortaya çıktığı, çünkü halkın % 90’ının Demokrat Partili olduğu, bu nahiyeye şikâyet konusu olan memurun atamasının daha önceki sıkıntılı vali tarafından yapıldığı belirtilmiştir. Gazeteler olayı yakından takip etmek amacıyla nahiyeye çalışanlarını göndermeye başlamıştır. Yeni Sabah ve Tasvir gazetesi yazarlarının bölge halkı ve olayla ilgili izlenimleri şu şekildedir:²⁹⁶ Senirkent’te 500’den fazla insanın bir meydanda toplandığı, sayı fazla olduğundan soruşturmalarının üç gün sürdüğü, Adalet müfettişi Baha Soysal’ın görevlendirilmiş olduğu, mülkiye müfettişi Nazım Üner kendini şarap tüccarı olarak tanıtip bucakta bilgi topladığını yazmıştı.²⁹⁷ Nazım Üner’in 16 gün incelemelerde bulunduktan sonra olayın doğru olduğunu, aylardır birçok vatandaşa akla gelmedik işkenceler yapıldığını, işkenceye uğramış insanların olayları anlatırken ağladıklarını ifade etmişti. Konuşmasının devamında Mehmet Uysal’ın konuşmasına değinmiştir. Bahsedilen konuşmada Kılıcı Mehmet’in evinde düğün olduğunu, jandarmanın düğüne gelip Sadık Çavuşun karakoluna Mehmet Uysal’ı götürdüğünü, karakola girdiğinde jandarmanın karakolda bulunan köylüleri dövdüğünü, o sırada Jandarma Çallı Mehmet onları döverken kendisine de lamba tutturduğunu belirtmiştir. İfadesinin devamında dayak yiyenleri niçin dövdüklerini bilmediğini, daha sonra onların ifadelerinin alınmadan gönderildiğini, Sadık Çavuş’un kendisine yeri temizlettiğini, sonra kendisini telefon odasına götürdüğünü, serbest bırakılacağını düşünürken tekrardan nezaret odasına götürüp sandalye falakasına yatırdıklarını belirtmiştir. Olayın devamını Mehmet Uysal şu şekilde anlatmıştır: “Kabahatim ne? Ne için yatırılıyorsunuz beni? diye bağıryordum, bu sefer şapkamla ağzımı kapadılar. Jandarma Yusuf’la, Çallı Mehmet sopaları ellerine aldılar yalvarıyordum, sopayı biri bırakıyor diğeri alarak ayaklarıma vurmaya devam ediyordu. Lavabo pisliğini içmediğim için de yüzüme döktüler. Dayak faslı tekrardan başladı. “Ayağım kırıldı!”

²⁹⁴ *Tasvir*, “Bu Bir Faciadır”, 29 Ocak 1947, s.1,5.

²⁹⁵ *Vakit*, “İsparta’daki Hadise”, 2 Şubat 1947, s.5.

²⁹⁶ *Yeni Sabah*, “Senirkent Faciasının Korkunç Tafsilatı”, 8 Şubat 1947, s.1-3.

²⁹⁷ *Tasvir*, “Senirkent Hadiseleri Hakkında Tahkikat”, 4 Şubat 1947, s.1.

diye haykırdım. Korktular ve sandalyeyi yere indirdiler; ayağa kalkamıyorum, buna rağmen kaldırmak istediler, yıkıldım, sanki yerde çiviler vardı, tabanlarım o derece ağrıyordu, yere basamadım ve canım çok yandığı için bir çocuk gibi ağlıyordum. Tehditler başladı ve beni zorla ayağa kaldırdılar, vakit gece yarısını geçmişti, serbest bırakıldıktan sonra 15 gün dışarı çıkamadım, ev içinde yerde sürüne sürüne dolaştım.”

Sadece bir örnekle yapılan işkencelerin mahiyetinin ne kadar büyük olduğu gözler önünü serilmiştir. Peki bu işkencelerin ana nedeni nedir? Asıl neden tamamen iktidar-muhalefet çekişmesidir. Olaydan 10 ay kadar önce Isparta Polis Komiserlerinden Halil Altınay, Atabek nahiyesine Bucak müdür vekili olarak gönderilmiş ve orada halkın Demokrat Parti saflarına geçmemesi için de bir hayli başarılar elde etmişti. Senirkent nahiyesi halkının % 90'ı ise Demokrat'tı. Halk tarafından çok sevilen Dr. Tahsin Tola da burada DP başkanıdır. Aynı zamanda Dokumacılar Kooperatifi İdare Heyeti Reisiydi. Bir doktorun parti başkanlığı yapması Isparta'da göze batmaktadır. Bir gün kendisine Vali Nuri Atay imzası ile gelen bir yazıda 'kooperatifin idare heyeti başkanlığından azledildiği' bildirilmiştir. Bu haber üzerine endişeye düşen halk kooperatif binası önüne toplanır ve hadisenin doğru olup olmadığını öğrenmek ister. Pencerede görünen doktor topluluğa endişe etmemelerini kendisini valinin değil ancak Senirkent halkının reislikten atabileceğini, zira o vazifeye halk tarafından seçildiğini tayin edilmediğini anlatır. Bu sırada karakol komutanının oraya gönderdiği iki jandarma, toplanmanın yasak olduğunu ve dağılmalarını söylemiştir. Jandarmanın birisi de dipçikle bir vatandaşa vurur birkaç kişi mavzeri yakalayınca tüfek havaya doğru patlar. Adliyeye intikal etmiş olan bu olay vilayet merkezindeki endişeyi artırmıştır. Vali, Senirkent Nahiye Müdürü Cemal Con'un yetkisini elinden alır ve yerine derhal Atabek nahiyesinde başarı göstermiş olan polis komiseri Halil Altınay'ı gönderir. Bütün yurttaki derin etki yaratmış olan işkence hadiseleri bu tarihten 6 ay önce başlamıştır. Olay gazetelere taşınınca İçişleri Bakanlığı Isparta Valisi ile Jandarma Alay Komutanı'nı olayı incelemeye memur eder. Her üçünün de bakanlığa verdikleri rapora göre, yapılan şikâyetler tamamen uydurmadır ve olay yalanlanmalıdır. Fakat İçişleri Bakanı ihtiyatlı davranır ve

yalanlamadan önce olay yerine müfettiş gönderir. Böylece gazetelerde çıkan haberlerin doğru olduğu anlaşılır.²⁹⁸

İlk hazırlık soruşturmasıyla bizzat ilgilenmek üzere Senirkent'e gelmiş olan Uluborlu Cumhuriyet Savcısının birkaç sanık hakkında derhal dava açması, yapılan iddiaların maalesef bir hakikat olduğuna en kuvvetli delil sayılmaktadır. Adalet'e ilk defa başvuran Mehmet Uysal ve Kamil Toklu tarafından açılan davaların ilk tahkikat safhası bittikten sonra yeniden dava açanlar arasında Hüseyin Öz Mert, Hüseyin Oyan, İbrahim Nizam, Ali Tavalı, Mehmet Ateş, Mürteza Erkan, Veli Karaarslan, Ali Rıza Palandız ile Dinarlı amelelerden Haşan Özbek de vardır.²⁹⁹ Olay neticesinde sanıklardan karakol komutanı Gedikli Çavuş Sadık Ertan, Er Yusuf Sarı, Hasan Kamçı, Mehmet Tezcan, Muharrem Süs, Aziz Doğan, Fehmi Karabaş ve Mehmet Deveci tutuklanmıştır. Durum gazetelere intikal edince Vali tarafından derhal görevden alınan nahiye müdür vekili polis komiseri Halil de trenle Ankara'ya gitmiştir.³⁰⁰

Adalet Bakanı olay hakkında açıklama yapmaktan kaçınmıştır. Basının sorularına net cevaplar vermemekle birlikte Senirkent olayları hakkında adalet müfettişi tarafından yapılan soruşturma neticesinin, yetkili kaza makamlarına intikal ettiğini, mahkemeye intikal eden bir olay hakkında söz söylemenin Adalet Bakanına değil doğrudan doğruya mahkemeye ait olduğunu söylemiştir. Mahkemenin kesin kararıyla ilk ve son sözünü söyleyeceğini ifade etmiştir.³⁰¹

Mahkeme olay ile ilgili kararını 22 Mayıs günü saat 16.30'da açıklamıştır. Karara göre isnat olunan bütün fiiller sabit görüldüğünden, Cumhuriyet Savcısının talebine uygun olarak sanıklardan Mehmet Kamçı'nın 3 ay hapis cezası almasına ve 10 ay memurluktan alınmasına, Aziz Doğan, Muharrem ve Yusuf'un 3 ay 9 gün hapsi ve 9 ay 29 gün memuriyetten alınmalarına, Mehmet'in 4 ay 13 gün hapsine 13 ay 9 gün memuriyetten alınmasına, Mehmet Özkan'ın 2 ay 6 gün hapis ve 6 buçuk ay memuriyetten alınmasına, Tevfik Çetin'in 2 buçuk ay hapis ve 10 ay memuriyetten alınmasına, Ahmet Özcan'ın 1 ay 28 gün hapis ve 6 ay 24 gün memuriyetten alınmasına, Gedikli Çavuş Sabit Ertan'ın 5 buçuk ay hapis ve 3 ay

²⁹⁸ *Yeni Sabah*, "Senirkent Faciasının Korkunç Tafsilatı", 8 Şubat 1947, s.3.

²⁹⁹ *Tasvir*, "Senirkent Hadiseleri", 4 Şubat 1947, s.3.

³⁰⁰ *Yeni Sabah*, "Senirkent Faciasının Korkunç Tafsilatı", 8 Şubat 1947, s.3.

³⁰¹ *Akşam*, "Senirkent Olayları", 26 Şubat 1947, s.2.

memuriyetten alınmasına, Fehmi Kırbaç'ın 3 ay 10 gün hapis ve 10 ay memuriyetten alınmasına karar verilmiştir.³⁰²

2.17.1. Demokrat Partinin Olaya Yaklaşımı

Demokrat Parti, vakadan haberdar olur olmaz derhal faaliyete geçmiş ve Senirkent'teki teşkilatına telgraflar çekerek durum hakkında Meclis içinde ve gereken makamlarda girişimlerde bulunacağını bildirmiştir. Celal Bayar imzalı ve Senirkent'e çekilen bir telgrafta: "Partimiz milletvekilleri lüzumlu teşebbüse derhal geçecektir," denilmektedir.³⁰³ Isparta DP İdarecileri, Partice bu olayı incelediklerini ve Meclise sunacaklarını, ayrıca Partili bir avukatın da olay yerine gönderilerek tahkikat yaptırılacaklarını ifade etmişlerdir.³⁰⁴ Olaya dair Isparta'dan deliller toplamak ve raporlar halinde merkeze vermek üzere buraya gelen partili avukatlar Senirkentlileri dinleyerek şikâyet dilekçelerini yazmakta ve müracaat yollarını göstermektedirler.³⁰⁵

Suçluların tutuklanmasının ardından halk kutlama mitingi yapmak istemiş, Demokrat Parti başkanı halkı sükunete ve itidale davet ederek şunları söylemiştir: "Bu memlekette adaletin ve Allah'ın varlığına inanıyoruz. Onlar her türlü gösteriş isteklerinden uzaktırlar." Bu sözler üzerine halk miting yapmaktan vazgeçmiş ve dağılmıştır. Demokrat Parti merkeze gönderilecek raporu hazırlamıştır. Bu raporda olaylar safha safha belirtilmekte ve Demokrat Parti faaliyetlerini baltalamak için tertip edilen işkence usullerinin tatbik edildiğine etraflıca işaret edilmektedir.³⁰⁶

2.18. CHP İl Kongresi

2.18.1. Kongrenin Açılışı

CHP İstanbul İl Kongresi'nin 2 Şubat 1947 tarihinde saat 11.00'de partinin merkez binasında toplanması planlanmıştı.³⁰⁷ Kongre için gerekli hazırlıklar bitmişti. Bu nedenle CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran 30 Ocak Perşembe sabahı Ankara'dan

³⁰² *Son Posta*, "Senirkent Duruşması Bitti: Halka İşkence Yapan Jandarmalar Hapse Mahkum Oldular", 23 Mayıs 1947, s.1,3.

³⁰³ *Tasvir*, "Senirkent Bucağında Yapılan İşkenceler", 31 Ocak 1947, s.5.

³⁰⁴ *Tasvir*, "Senirkent Hadiseleri", 1 Şubat 1947, s.3.

³⁰⁵ *Tasvir*, "Senirkent Hadiseleri", 4 Şubat 1947, s.3.

³⁰⁶ *Tasvir*, "Senirkent Hadiseleri", 7 Şubat 1947, s.5.

³⁰⁷ *Yeni Sabah*, "CHP İl Kongresi Yarın Toplanıyor", 1 Şubat 1947, s.1; *Vakit*, "C.H.P İl Kongresi", 1 Şubat 1947, s.2.

İstanbul'a gelmişti. Toplantıda hazır bulunacak diğer bazı kişiler, İdareciler Kongresi'nde bulunan Vali ve Belediye başkanı Dr. Lütfi Kırdar'ın da İstanbul'da olmaları beklenmekteydi.³⁰⁸

Kongreyi İl İdare Kurulu Başkanı Avukat Faruk Dereli açacaktı. Kongre üç gün devam edecek ve dört oturum yapılacaktı.³⁰⁹ Kongrede Parti Genel Sekreteri Hilmi Uran'dan başka beş Bakan ve CHP'li 8 milletvekili de bulunacaktı. Kongrede bulunmak üzere Ticaret Bakanı Atıf İnan, Ekonomi Bakanı Tahsin Bekir Balta, Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer, Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak, Çalışma Bakanı Dr. Sadi Irmak kongreden bir gün önce trenle İstanbul'a gelmişlerdi. Çalışma Bakanı Dr. Sadi Irmak gazetecilere, İstanbul'a gelmelerinin iki nedeni olduğunu, birinin il kongresine katılmak, ikincisinin mesleki sahada inceleme ve çalışmalar yapmak olduğunu, çalışmalar nezdinde İşçi Sıhhatini Koruma Derneği'nin tesisi için elinden geleni yapacağını, ilk iş olarak derneğin işçi menfaatine uygun şekilde üye sayısını artırmaya çalışacağını, İstanbul'da bu teşkilatın tesisi için uygun bir binada arayacağını, amacının işçi sağlığını ve korumak olduğunu söylemiştir.³¹⁰

Kongrenin açılış gününde 5 bakan ve 96 üye hazır bulunmuştur. Kongreyi İstanbul İl İdare Kurulu Başkanı Faruk Dereli açmış ve kongrede hazır bulunanları Atatürk'ün manevi huzurunda bir dakikalık saygı duruşuna davet etmiştir. Saygı duruşunun ardından kongreye başkanlık edecek heyetin seçimine geçilmiştir. Seçim açık oyla yapılmıştır. Birinci Başkanlığa Emin Ali Durusoy, İkinci Başkanlığa Atıf Ödül, kâtipliklere de Ekrem Amaç, Mücteba Or seçilmişlerdir.³¹¹ Kongrenin açılış konuşmasını Parti Genel Sekreteri Hilmi Uran yapmıştır. Hilmi Uran'ın açılış konuşmasında kongrenin toplanma gayeleri, halkın kongreden beklentileri, partinin genel durumu özetle; İstanbul'un en yüksek parti kademesi olan İl İdare Kurulu'nun seçileceğini, bunların Türkiye için en iyi şekilde hizmetlerde bulunacağını, il teşkilatının, artık her kademesindeki idarecilerde ve sadece onlardan aldığı yeni kuvvetle, taze bir varlık halinde tamamlanmış olacağını belirtmiştir.³¹²

³⁰⁸ *Akşam*, "C.H.P. İl Kongresi", 31 Ocak 1947, s.2.

³⁰⁹ *Son Posta*, "C.H.P. İl Kongresi Bugün Yapılıyor", 2 Şubat 1947, s.1.

³¹⁰ *Ulus*, "C.H.P. İl Kongresi Toplanıyor", 2 Şubat 1947, s.9; *Yeni Sabah*, "CHP İl Kongresi", 2 Şubat 1947, s.5.

³¹¹ *Tasvir*, "C.H.Partisi İl Kongresi Dün Sabah Toplandı", 3 Şubat 1947, s.1.

³¹² *Akşam*, "B. Hilmi Uran'ın CHP Kongresindeki Nutku", 3 Şubat 1947, s.4.

Hilmi Uran, toplantının bir başka öneminin kongreye iletilen halk istekleri olduğunu, bu istekler için tedbir bulma ve uygulama işine gidileceği şeklinde söylemde bulunmuştur.³¹³ Daha sonra Genel İdare Kurulu'nun çalışmalarına değinerek, çalışma alanlarını açıklayarak ifadelerine son vermiştir.³¹⁴

2.18.2. Kongrede İkinci Gün; CHP Üyelerinin Kendi Parti Programlarını Eleştirmesi

CHP İl Kongresinin ikinci gününde (3 Şubat) şiddetli eleştiriler yapılmıştır. İkinci gün toplantılarına Bakanlar katılmamış, sadece Vali Dr. Lütfi Kırdar, milletvekilleri ve üyeler yer almışlardı. Kongrenin 3 Şubat tarihli toplantısında toplam 51 üye bulunmaktaydı. İlk olarak Emin Ali Durusoy çoğunluğun olduğunu ifade ederek kongreyi açmış ve bir önceki oturumun kaydı Kâtip Müçteba tarafından okunmuş ve kabul edilmiştir. Daha sonra bütçe komisyonunun raporu okunarak bütçenin 47.300 liradan 65.447 liraya çıkarılması kararlaştırılmıştır. Bundan sonra hesap encümeninin raporu okunmuştur. Bunun üzerine üyeler söz almış ve hesap işinin parti hayatında en hassas mesele olduğunu ileriye sürerek, hesap işlerini devamlı olarak inceleyen bir gözlemci heyetinin oluşturulması istenmiş ve bu konuyla ilgili tartışmalar olmuştur.³¹⁵ Faruk Dereli söz alarak, hesap işlerinin parti için en dikkat edilmesi gereken iş olduğunu, bu durumun gözlem altında tutulmasının ne kadar iyi olursa işlerinin o kadar düzene gireceğini, Genel Sekreter'in hesap işlerinde ne kadar hassas olduğunu açıklamış, sözlerine şu şekilde son vermiştir: "Bununla beraber sizler karar verebilirsiniz ve kontrol etmek salâhiyetiniz dahilindedir. Yalnız murakabe İstanbul iline şamil tutulmamalıdır. Bütün parti teşkilatında yapılabilmesi için tüzükte bir değişiklik yapmak lazımdır."³¹⁶ Daha sonra söz alan delegeler kongrenin seçmiş olduğu hesap encümeninin doğru çalışıp çalışmadığını kontrol etmek için bir gözlemci heyetinin seçimini istemişlerdir. Söz alan Aynizade Hasan Tahsin, İdare Kurulunun hesap işlerini düzenlemek ve kasa sayımı yapmak gibi iki faaliyeti olduğunu, konuyla ilgili İdare Kurulu bir ibra istemiş olduğunu, bundan dolayı tutulan raporu ikinci sefer incelemeye gerek görmediğini

³¹³ *Vakit*, "H. Uran Partinin Durumunu ve Çalışma İstikametini Anlattı", 3 Şubat 1947, s.4; *Tasvir*, "C. H. Partisi İl Kongresi Dün Sabah Toplandı", 3 Şubat 1947, s.3.

³¹⁴ *Akşam*, "B. Hilmi Uran'ın CHP Kongresindeki Nutku", 3 Şubat 1947, s.4; *Tasvir*, "C. H. Partisi İl Kongresi Dün Sabah Toplandı", 3 Şubat 1947, s.3; *Türk Dili*, "Genel Sekreter Hilmi Uran Mühim Demeçte Bulundu", 4 Şubat 1947, s.1.

³¹⁵ *Tasvir*, "CHP İl Kongresi", 4 Şubat 1947, s.3; *Akşam*, "CHP Vilayet Kongresi Bu Sabah Raporların Münakaşasına Başlandı" 4 Şubat 1947, s.1.

³¹⁶ *Tasvir*, "CHP İl Kongresinde Çok Şiddetli Tenkidler Yapıldı", 4 Şubat 1947, s.1.

belirterek Hesap Encümeni raporunun kabul edilmesini teklif etmiştir. Sonuç olarak hesap encümeninin raporu kabul edilmiştir. Bundan sonra partinin elinde bulunan ve gelir sağlamayan birçok gayri menkuller satılarak, yerine, gelir temin edecek gayri menkullerin alınması fikri ileriye sürülmüş, buna da başkan cevap vererek bu işin incelenmeye muhtaç olduğunu, bunun da ancak yeni oluşturulacak İl İdare Kurulunun yapabileceği fikrini ileri sürmüş ve bu fikir kabul edilmiştir.

Kongrede coşkun bir hava kendisini hissettirmiş ve ateşli hatipler kürsüye gelerek partinin bünyesini eleştirerek hür ve serbest şekilde konuşmuşlardır. Bu hatiplerden şehir meclisi ve Beyoğlu üyesi Ekrem Tur, işler konusunda açıklamalarda bulunurken bazı memnuniyetsiz durumların olacağını, bu parti hayatında geçmişten beri var olan bir durumun olduğunu belirtmişti. Konuşmasının devamında raporu veya bilgi broşürünü, birincisi halk dileklerini, ikincisi siyasi hareketler, üçüncüsü seçimler şeklinde ayırmak gerektiğini, parti teşkilatında son yıllar içinde fikir ve faaliyetler üzerine engelleme hareketleri olduğunu, bundan dolayı teşkilatın çok zayıf düştüğünü ve çözümler olduğunu, bundan dolayı partinin halkın ihtiyaçlarına cevap veremediğini, halkın karşısına çıkacak yüz ve durumlarının olmadığını açıklamıştı. Konuşmasının devamında genel bir meclisin varlığından bahsettikten sonra, CHP'nin kendisinde göremediği kudreti ve uygulamaları oradan bekleyemeyeceği, çünkü girişilmiş olan siyasi mücadeleden memnuniyet verici sonuçlar alınmadığını, neticede İl İdare Kurulu'nun üç seçimde yer aldığını bunlardan birincisinin açık milletvekili seçimi, ikincisinin belediye seçimleri, üçüncüsünün 21 Temmuz seçimleri olduğunu belirtmiştir.³¹⁷ Seçimler sırasında kötü zihniyette olan kişilerin CHP çatısı altına girdiğini, CHP'ye şahsi menfaat veya şahsi gayeleri için girmeye hiç kimsenin hakkı olmadığını belirttikten sonra parti içindeki sıkıntılarla ilgili; "Parti işlerine gelince hastalığı hepimiz birer birer biliyoruz. Günah ne Beyoğlu'nun, ne Kadıköy'ün ve ne şunun, ne bunundur. Günah bizimdir ve hatalar biziz..."³¹⁸ eleştirisinde bulunmuştur.

Sırrı Enver Batur ve Atıf Ödül söz alarak, parti mekanizmasının daha işlek bir hale getirilmesini ve parti çalışmalarının tatmin edici olmadığını ileriye sürerek sert

³¹⁷ Akşam, "CHP Vilayet Kongresi Bu Sabah Raporların Münakaşasına Başlandı" 4 Şubat 1947, s.1.

³¹⁸ Vakit, "C.H.P İl Kongresinin İkinci Günü", 4 Şubat 1947, s.5; Tasvir, "CHP İl Kongresi", 4 Şubat 1947, s.3; Yeni Sabah, "C.H.Partisi İl Kongresinde Şiddetli Tenkitler", 4 Şubat 1947, s.3.

eleştirilerde bulunmuş ve tek partili zihniyetten kurtularak maziye benzer bir faaliyetizlik içerisinde kalmaktan kurtulmanın zorunlu olduğunu söylemişlerdir.³¹⁹

Son olarak söz alan Sular İdaresi Müdürü Yusuf Ziya, tüm eleştirilerin kendisine ve idaresindeki müdürlüğe yapıldığını, işin başına kendilerini getirenlerin eleştirenler olduğunu belirtmiştir. Konuşmasını şu şekilde sonlandırmıştır: “Herhalde bizler gökten inmedik, çalışmadı diyorsunuz. Nasıl çalışmadık, seçimlerde her gece saat 10.00’da eve gittim, dağ başlarında koştum, köy köy dolaştım. Kenan Öner de beni takip ediyordu. Bir yerde göğüs göğüse geldik, az kalsın boğuşacaktık. Yaptıklarımızı takdir etmeniz lazımdır.”³²⁰ Bundan sonra diğer encümenlerin raporları hazır olmadığından kongre görüşmelerine ertesi gün saat 10.00’da devam etmesine karar verilmiştir.

2.18.3. Kongrenin Üçüncü Oturumu

Kongrede İstanbul bölge müfettişi Fazıl Şerafettin, Hasene Ilgaz, Ahmet Ulus, Şevket Adalan, delegeler, şehir meclisi üyeleri yerlerini almışlardı. Riyaset Divanının her iki tarafında ayrılmış olan yerlerde basın mensupları hazırды. İkinci oturumda birinci başkan Emin Ali Durusoy bulunuyordu. Üçüncü gün kongreyi ikinci başkan Atıf Ödül açmıştır. Kongrenin üçüncü oturumunda ilk olarak Mim Kemal Öke söz alarak, bir önceki gündeki oturumda Kongrede bulunmadığını, bundan dolayı ikinci oturumda gelişen durumları gazetelerden öğrendiğini, Kongrede okunan raporla gazetelerin verdiği bilgiler arasında dağlar kadar fark olduğunu, hatanın raporda mı gazetelerde mi olduğunun açıklanmasını istemiştir. Bunun üzerine Atıf Ödül hatanın gazetelerde değil, raporda olduğunu ifade etmiştir. Ekrem Tur, Mim Kemal Öke ve Sırrı Enver Batur arasında kısa tartışmalar olmuş, rapordaki “menfaat” kelimesi “maslahat” olarak düzeltilmiştir.³²¹ Daha sonra M. Avni Göktürk söz almıştır ve Kongrenin bir aile toplantısı olduğundan birtakım gazetelerin bazen Kongredeki görüşleri yanlış ele aldıklarını ifade etmiştir. Bu tartışmalar sona erince Halk odaları çalışmaları komisyonunun raporu okunmuştur. Rapor hakkında ilk sözü alan Fahrettin Kerim Gökay, Halkevlerinin kime ait olduğunun komisyonca incelendiğini ve neticede Halkevlerinin bütün vatandaşlara ait kültür kaynağı

³¹⁹ *Vakit*, “C.H.P İl Kongresinin İkinci Günü”, 4 Şubat 1947, s.5; *Son Posta*, “C.H.P. İl Kongresinin Dünkü Toplantısı Hararetili Oldu”, 4 Şubat 1947, s.7.

³²⁰ *Tasvir*, “CHP İl Kongresi”, 4 Şubat 1947, s.3.

³²¹ *Tasvir*, “İl Kongresinde Dünkü Oturumu”, 5 Şubat 1947, s.1.

olduğunu, sadece CHP'ye ait olmadığını söylemiştir. Bundan sonra Sadi Pekin söz almış, Halk Partisi tüzüğündeki ilkeler ile Anayasadaki ilkelerin birbirine benzediğini, fakat hakikatte farklılıkların bulunduğu işaret ederek bunun düzeltilmesi yoluna gidilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Söz alan Meliha Avni Sözen ise komisyon raporlarındaki rakam hatalarını açıkladıktan sonra partinin inkılâpçı bir parti olduğunu, fakat partide kadın üyenin bulunmadığını teessürle hatırlatmıştır. Kongrenin bu oturumunda işçilerin eğitimi, Halkevlerindeki müziğin milli olması, İstanbul Belediyesinin durumu, bir ekonomi şurasının kurulması, Üniversiteye giriş konuları görüşülmüştür. Bunların dışında beş bakan kongrede açıklamalarda bulunmuştur.³²²

2.18.3.1. Çalışma Bakanı Sadi Irmak'ın Kongredeki Açıklamaları

Kongrenin öğleden sonraki oturumunda ilk sözü Çalışma Bakanı Doktor Sadi Irmak olarak, İlk iş olarak çalışma hayatının ana kanunu olan İş Kanunu'nu hem uyguladıklarını, hem de eksiklerini tespit edip tamamlamak için çalıştıklarını, sosyal sigortaları geliştirdiklerini, iş ve işçi kurumunun birçok vatandaşı işe yerleştirdiklerini, kalifiyeli işçi yetiştirmek için çalışmalara devam edildiğini ifade ettikten sonra yapılacak işlerin daha başında olduklarını, kongrede yer alanların her şeyin farkında olduğunu, köşeye bırakılmış olan tarım ve deniz işçilerinin durumlarının iyileştirilmesi yönünde kararlar alınması gerektiğini, sosyal sigortaların uygulanmasındaki aksaklıkların giderilmesini, İş Kanunu'nda ihtiyaçlara uymayan maddelerin değiştirilmesini, çalışma alanlarının açılması için hükümet tarafından yeni teşebbüslere girişilmesi gerektiğini, çalışan insanların barınma ihtiyaçlarının karşılanmasını, söyledikten sonra; "Görülüyor ki arkadaşlar, vazifelerimiz ne bitmiştir, ne de tamamen bitmesi mümkündür. Bunun farkındayız. Fakat şuna inanıyoruz ki sosyal davalar karşısında rejimimiz doğru bir yoldadır ve doğru yol bulunca yenilemeyecek müşkül yoktur."³²³ ifadeleriyle konuşmasını bitirmiştir.

³²² *Akşam*, "C.H.P. Kongresi", 5 Şubat 1947, s.2; *Tasvir*, "İl Kongresinde Dünkü Oturumu", 5 Şubat 1947, s.5.

³²³ *Tasvir*, "5 Bakanın Mühim Beyanâtı", 5 Şubat 1947, s.5; *Akşam*, "C.H.P. Kongresi", 5 Şubat 1947, s.2.

2.18.3.2. Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak'ın Kongredeki Açıklamaları

Bakan, altı yedi savaş yılı içinde gece gündüz çalışan ulaşım araçlarının ihtiyaca cevap veremeyecek duruma geldiğini belirterek, “Bu durumun yaşanmasına savaş yıllarında ülkenin etrafının sarılı olması etkili olmuştur” demiştir. Bakan, ulaşım araçlarının onarımı için ilk fırsatta yapılan siparişlerden bahsetmiş ve bunlar için yetmiş iki milyon liranın ayrıldığını bildirmiştir. Tarifelere zam konusunun bir politika mevzuu yapıldığını söyleyerek, bu zammın yalnız İstanbul şehir hatlarında uygulanacağını, Akdeniz ve Karadeniz hatlarında yer yer indirimlere gidildiğini söylemiştir. Bakan, gemi tezgahlarının ve şantiyelerin iyileştirilmesi için yapılan çalışmaları anlatarak bunların gemi yapacak duruma gelmek üzere olduklarını izah etmiştir. Bakan, kömür nakliyatının özel sermayelere verilmesinin şimdilik sakıncalı olduğunu bildirmiş, İstanbul’a nakliyatın, Kuruçeşme tesislerinin tamamlanmasına kadar bu şekilde devam etmesi zorunluluğu üzerinde durmuştur. Bakan, İstanbul’un liman işinin de şimdilik suya düştüğünü bildirerek, bu tesisin iki yüz elli milyon liraya çıkacağı hesap edilerek ilerde inşasının düşünülebileceğini söylemiştir.³²⁴

2.18.3.3. Ekonomi Bakanı Tahsin Balta'nın Kongredeki Açıklamaları

Ulaştırma Bakanı'ndan sonra söz alan Ekonomi Bakanı Tahsin Balta, Kongrede konuşma fırsatı bulduğu için durum karşısında duyduğu hazzı ve CHP'ye olan bağlılığını ifade ettikten sonra dileklerini bölgesel ve genel olmak üzere ikiye ayırarak³²⁵ açıklamalarda bulunmuştur. 7 Eylül Kararlarının Türkiye için büyük yarar sağladığını ve sağlamaya devam edeceğini, ihracatın arttığını, ithalatta durumun tam tersi olduğunu, 7 Eylül Kararlarının ve alınan iktisadi tedbirlerin dünyadaki genel durum ile alakalı olduğunu, özellikle giyim eşyalarının tedarikinin dünya genelinde sıkıntılı olduğunu fakat Türk tüccarlarının elde ettikleri imkanları iyi kullanarak geniş ölçüde giyim eşyası getirmek için siparişler vermiş olduğunu açıklamıştır. Giyim konusunda Japonya ile anlaşmaya varıldığı, diğer ülkelerden kısa bir zamanda 30.000.000 metre giyim eşyasının hükümet aracılığıyla getirilmekte olduğunu, tek amaçlarının karaborsayı önlemek olduğunu, alınan tedbirlerin kısa sürede sonuç verip, imal edilmeyen her şeyin dışarıdan getirilerek halkın ihtiyaçlarının karşılanacağını belirtmiştir.³²⁶

³²⁴ Akşam, “C.H.P. Kongresi”, 5 Şubat 1947, s.2; Yeni Sabah, “C.H.P. İl Kongresi Ulaştırma Bakanının Demeci”, 5 Şubat 1947, s.3.

³²⁵ Son Posta, “CHP İl Kongresinde Tenkitler Devam Ediyor”, 5 Şubat 1947, s.7.

³²⁶ Tasvir, “5 Bakanın Mühim Beyanâtı”, 5 Şubat 1947, s.5.

2.18.3.4. Ticaret Bakanı Atıf İnan'ın Kongredeki Açıklamaları

Kürsüye gelen Ticaret Bakanı Atıf İnan Suat Karaosmanoğlu'nun ortaya attığı iddialar ve Esnaf odası çalışmaları üzerinde durmuştur.³²⁷ Esnaf odalarının cemiyet halinde iken yaptığı vazifeyi yapamadığını ve inzibatî bir zihniyetle çalıştığını söyleyerek petrol işine temas etmiş ve ailelere verilen ayda bir kilo petrolün dört kiloya çıkarılacağını ve teneke darlığı ortadan kalktığı takdirde büsbütün serbest bırakılacağını söylemiştir. Bundan sonra vergi meselesine temas eden Bakan, vergi seviyeleri üzerinde durmuş ve bu mevzunun araştırıldığını ve vergi seviyelerinin yakında ayarlanacağını söyleyerek indirimler yapılacağını söylemiştir. Geçmişteki geçim şartlarıyla içinde bulundukları geçim şartları arasında büyük farklar olduğuna değinerek, sözlerine şöyle devam etmiştir: “1939 senesinde maaşı 500 lira olan bir vatandaş bugün 1500 lira aldığı için dünle bugünün arasında onun için bir fark mevzu bahis değildir. Fakat 1939 senesinde eline 50 lira geçen bir vatandaş bugün de aynı parayı almakta olduğundan hayat şartları ona mühim derecede değişmiş ve geçim bir cehennem olmuştur. İşte hayat pahalılığını bu noktadan kontrol lâzımdır.” Bundan sonra parti meselelerine temas eden Bakan şöyle demiştir: “Sözlerimiz muhalif parti tarafından nasıl istismar edilirse edilsin biz açık ve samimi söyleyeceğiz. Sabrımız ve tahammülümüz CHP mensuplarına has bir vakarla devam edecektir. Aldığımız kararlar iyi neticeler vermiştir. 1946-1947 senesinde ihracat tutarımız altı yüz milyon Türk lirasıdır.”³²⁸

2.18.3.5. Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemseddin Sirer'in Kongredeki Açıklamaları

Kongrede bakanlar arasında son sözü Milli Eğitim Bakanı almıştır. Konuşmasında eğitimin ana hatlarından, okullarda yetiştirme cihazlarının kifayetsizliğinden bahsettikten sonra eğitim imkanı bulamayan yüzlerce çocuğun olduğunu, bu duruma üzüldüğünü, Türkiye’de gittikçe mezun sayısının arttığını, son yıllarda üniversite alanlarında bir düzenleme yapılması gerektiğini, İstanbul Hukuk Fakültesinde doktorların hocaları gibi yetişmesini istediklerini, fakat tıp fakültesinin misafirlikten kurtulamadığını bu duruma rağmen üye sayısının 800’e çıktığını, eğer buradaki öğrenci alım kadrosu artarsa öğrencilerin iyi yetişmeyeceklerini, bundan

³²⁷ *Son Posta*, “CHP İl Kongresinde Tenkitler Devam Ediyor”, 5 Şubat 1947, s.7.

³²⁸ *Akşam*, “C.H.P. Kongresi”, 5 Şubat 1947, s.2; *Tasvir*, “5 Bakanın Mühim Beyanatı”, 5 Şubat 1947, s.5.

dolayı tedaviler sırasında sıkıntılar çıkabileceğini, daha iyi yetiştirmeleri amacıyla kontenjan sınırlamasına gidilmesi gerektiğini belirtmiş³²⁹ ve “Türkiye Üniversiteleri bugün beş bin yedi yüz talebe alabilecek bir hale gelmiştir. Fakat Teknik Üniversite 300’den, Tıp Fakültesi 800’den, Eczacı Okulu 35 kişiden fazla alamadığı için bu tahsil sahalarına tahdid koymak mecburiyetinde kalıyoruz.” ifadelerinde bulunmuştur.³³⁰ Bakan daha sonra, aile ve okul işbirliğini açıklayarak, bunun bir ihtiyaçtan doğduğunu, çocukların ancak aile ile okulun iş birliği yapmasıyla iyi neticeler verebileceklerini izah etmiş ve sözlerine şöyle son vermiştir: “Millet Meclisi’nde, mesuliyetleri müdrik olarak nasıl konuşuyorsak sizin karşınızda da aynı hislerle konuşuyoruz. Demokrasi işte budur, Mustafa Kemal’in açtığı bayrak altında Türkiye’yi bugüne getiren sizler demokrasiyi yapabilirsiniz.”³³¹ Reşat Şemsettin’in açıklamalarından sonra Kongre ertesi gün toplanmak üzere dağılmıştır.³³²

2.18.4. Kongrede Son Gün Çalışmaları

Kongrenin son gün oturumu saat 14.30’da ikinci başkan Atıf Ödül başkanlığında açılmıştır. İlk olarak delege yoklaması yapılmıştır. Coğunluk olduğu için kongreye devam edilerek geçen celseye ait tutanak okunmuştur. Bundan sonra idare kurulu üyeleri ile kurultaya katılacak olan üyelerin seçimine geçileceğini başkan üyelere bildirdi. Bunun üzerine söz isteyen olup olmadığını sordu. Fahri Öztürk isminde bir üye söz alarak, dört günden beri devam eden il kongresine, ocaktan, bucaktan, ilçeden seçilerek iştirak etmiş ve aralarında köylü bir delege olarak bulunduğunu ifade ettikten sonra, “Yalnız darılmayın... Ankara’ya gidecek olan 12 delege arasında bir köylünün de bulunmasını istemediğiniz ve bir köylü delegayı seçmediğinizden dolayı hepinize teşekkür ederim!” siteminde bulunmuştur. Bundan sonra yine seçim konusu etrafında üyeler söz almış ve birçokları seçilecek olan arkadaşlara dikkat edilmesini ve işlerin düzenli olmasını istemişlerdir. Bu yüzden bazı tartışmalar olmuş ve bazı üyeler istifaya kadar ileri gitmişlerdir. Bunların arasından Ekrem Tur söz alarak,³³³ “Ben, beni intihap etmek lütfunu göstermiş bulunan arkadaşlara, çok teşekkür ederim. Ancak verilen vazifeyi daha iyi yapabilmek için, vaktim müsait değildir. Parti bayrağının dalgalandığı her çatının

³²⁹ *Ulus*, “Milli Eğitim Bakanı Sorulara Cevap Verdi”, 7 Şubat 1947, s.1,4.

³³⁰ *Tasvir*, “5 Bakanın Mühim Beyanâtı”, 5 Şubat 1947, s.5

³³¹ *Akşam*, “C.H.P. Kongresi”, 5 Şubat 1947, s.2; *Tasvir*, “5 Bakanın Mühim Beyanâtı”, 5 Şubat 1947, s.5; *Ulus*, “Milli Eğitim Bakanı Sorulara Cevap Verdi”, 7 Şubat 1947, s.1,4.

³³² *Son Posta*, “CHP İl Kongresinde Tenkitler Devam Ediyor”, 5 Şubat 1947, s.7.

³³³ *Tasvir*, “C.H.P. İl Kongresi Dün Sona Erdi”, 7 Şubat 1947, s.1

altında bir nefer gibi çalışacağım. Fakat İl İdare Kurulu'ndaki vazifeden beni af buyurmalarını arkadaşlarımdan rica ederim.” demiştir. Daha sonra Ragıp Yamaç söz almış ve şunları söylemiştir: “Evvelki gün bir soruya cevap veremedik, bu soru şu idi. Deniliyordu ki partimizde kadın azaları çok azdır, kadınlarımız partimize neden katılmıyor? İşte bugün bu sorunun cevabını hadiseler kendi kendine vermiş bulunuyor. İl İdare Kuruluna müracaat eden ve ismini yazdırmış olan bir kadın üye ile karşılaşmış bulunuyoruz. Fakat reylerimizi kullanırken bu kadına çok hasis davrandık... Bu durum karşısında hangi kadın partimize girerek yer alır ve saflarımıza katılır.” Bu sözlerin üzerine Meliha Avni'nin ismi tahtaya yazılmış ve seçilmiştir. Seçim böylece devam etmiş ve seçim sırasında bazı delegeleri kayırmaya benzer bir hava sezilmiştir.³³⁴

2.18.4.1. İl İdare Kurulunun Belirlenmesi

Seçilen İdare Kurulu üyelerinin çoğu daha önceden İl İdare Kurulu sandalyelerini işgal etmekte olanlardı. 70 delegenin seçildiği üyeler şunlardır: İl İdare Kurulu'na 9 asil, 9 yedek olmak üzere 18 üye seçilmiştir. Bunlardan asil üyeliğe Faruk Dereli, Prof. Fahrettin Kerim Gökay, Atıf Ödül, Ahmed Kara, Sadi Pekter, Meki Hikmet Gelenbek, Meliha Avni, Sırrı Enver Batur, Ziya Gevher seçilmiştir. Yedek üyeler ise şunlardır: Celâl Aslan Giray, Sadi Durusoy, Nuri Dağdelen, Mehmed Ali Gökçen, Sadi Özdem, Yaşar Tümbek, Hasan Bedrettin Ülgen, Muharrem Nail, Ziya İnankur. Kurultaya katılmak üzere 6 asil, 6 da yedek olmak üzere 12 üye seçilmiştir. Asil üyeler; Faruk Dereli, Atıf Ödül, Fahrettin Kerim Gökay, Suad Karaosman, Ekrem Açı, Abdülkadir Karamürsel seçilirken, yedek delegeler Şahap Efe, Harun Gürol, Hikmet Balkan, Ekrem Özden, İlhami Sancar, Vahdet Pekel seçilmiştir.³³⁵ Geçen, İdare Heyetinde bulunup da bu sefer seçilmeyen üyeler Celal Dikmen, Halil Hilmi Uyguner, Hakkı Tarık Us, Hamdi Bütün, Hasan Koper, Mithat Nemli, Ziya Erden'dir. Daha sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye, Başbakan Recep Peker'e, CHP Genel Başkan Vekili Şükrü Saracoğlu'na ve CHP Genel Sekreterliğine birer telgraf çekilerek kongreye son verilmiştir.³³⁶

³³⁴ *Tasvir*, “C.H.P. İl Kongresi Dün Sona Erdi”, 7 Şubat 1947, s.5.

³³⁵ *Vakit*, “C.H.P. İstanbul İl Kongresi”, 6 Şubat 1947, s. 5; *Akşam*, “C.H.P. Kongresinde Dün Yapılan Seçimler”, 7 Şubat 1947, s.1; *Tasvir*, “C.H.P. İl Kongresi Dün Sona Erdi”, 7 Şubat 1947, s.5.

³³⁶ *Akşam*, “C.H.P. Kongresinde Dün Yapılan Seçimler”, 7 Şubat 1947, s.2.

2.19. İçişleri Bakanının Kızıl Faşist Beyanâtı ve Tepkiler

Komünizm konusunda daha önceden Meclis'te yapılmış olan açıklamaların ardından komünist faaliyetleri konusunda basında birçok haber çıkmış bu haberlerde aydınlatılması gereken bazı noktalar olduğundan dolayı İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, basına komünizm ile ilgili olarak beyanatta bulunmuştur.³³⁷ Vermiş olduğu beyanda Komünizmi tehlike kaynağı saymayanların ona bilerek ya da bilmeyerek yardım ettiğini, vatandaşların bu durumu göz önünde bulundurmaları gerektiğini ifade etmiştir.³³⁸

Bu söylemler neticesinde Tasvir gazetesinde çıkan bir haber komünizm konusunda CHP ve DP'yi tekrardan karşı karşıya getirmiştir. "Fuad Köprülü İçişleri Bakanına Soruyor" başlığını taşıyan gazete haberinde, özetle, ırkçılık aleyhinde şiddetli takibatın yapıldığı sıralarda komünistlere karşı yumuşak davranmanın, sevinç göstermenin, Komünizme bilerek bilmeyerek hizmet edenlerin kimler olduğu, Hatay parti müfettişliğiniz sırasında seçim dolayısıyla Demokrat Parti'yi kızıl diye ifade edip etmediği, Hatay'da Demokrat Parti'nin bir kara liste hazırladığına dair söyleminin olup olmadığı soruları İçişleri Bakanı'na sorulmuştur.³³⁹ İçişleri Bakanı bu iddiaları gülümseyerek karşılamış ve bu iddialara cevap vermeyi aklından bile geçirmedığını belirttikten sonra yazarın iddiasını ispat edecek gücünün olmadığını, fakat kendisinin aksini ispat edecek durumunun olduğunu, Hatay'da o dönemde Demokrat Parti'nin iki gazetesi çıktığını, bu gazetelerin sütunlarında bile böyle bir haberin olmadığını belirtmiştir. Konuşmasının devamında: "Muhabir, kendi anlayış derecesine göre tertiplediği bir haberi o yazarın gazetesine göndermiş ve o da kendi emsali gazetelere bunu haber diye aksettirmiş ise, bu gerçi onun hakkıdır, fakat bu muhabirin ifadesinden başka bir delil istemek de bizim, hakkımızdır,"³⁴⁰ ifadelerinde bulunmuştur. Bu ifadenin ardından günlerce devam edecek olan tartışmaların fitili tekrardan ateşlenmiş oluyordu. Kendisinden sorulan birçok konu hakkında sıkı ve manalı bir sessizliğe bürünmede neden ısrar ediyor? Komünist mecmuaları olarak adlarını saydığı mecmualarda yazı yazmış olanlar kimlerdir? Bunlar arasında, Yurd ve Dünya gibi mecmuaların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından himaye edildiği doğru

³³⁷ *Vakit*, "Komünist Tahrirleri Dolayısıyla İç İşleri Bakanının Yeni Demeci", 10 Şubat 1947, s.1.

³³⁸ *Türkyolu*, "İç İşleri Bakanının Mühim Demeci", 11 Şubat 1947, s.1.

³³⁹ *Tasvir*, "Fuad Köprülü İç İşleri Bakanına Soruyor", 10 Şubat 1947, s.1.

³⁴⁰ *Vakit*, "İç İşleri Bakanı Diyor Ki", 10 Şubat 1947, s. 5; *Tasvir*, "İç İşleri Bakanının Beyanâtı", 10 Şubat 1947, s.2.

değil midir? Türkiye’de pasif cereyanın yayılmasında, çok büyük rolü olan Kadro mecmuasının adı Meclis’te okunan uzun tarihçede neden zikredilmemiştir? İçişleri Bakanının komünist damgasını vurduğu mecmuaların muharrirleri neden hâlâ propagandaya en elverişli sahalarda bulunduruluyorlar? Komünist tahrikatının Köy Enstitülerindeki tezahürlerinden mesul olan kimlerdir? Daha yıllarca evvel Halk Partisi Meclis Grup toplantılarında bu mesele ortaya atıldığı, şiddetli tenkidler yapıldığı halde hükümetin bu hususlarda hiçbir ciddi tedbir almayarak atıl ve kayıtsız kalmasının hikmeti nedir? Irkçılar aleyhinde şiddetli takibat yapıldığı sırada komünistlere karşı gösterilen mülayemetin sebebi nedir? İçişleri Bakanı’nın bu konular hakkında açıklamalarda bulunması istenmiş ve ardından haberin sahibi Cihad Baban, “Bütün bunları bir tarafa bırakarak muhalefete karşı, açık ve kapalı hücumlardan ibaret beyanatta bulunmakla İçişleri Bakanı vazifesini yapmış sayılamaz. Şimdiye kadar Halk Partisi hükümetlerinin bu hususlarda ne kadar basiretsiz ve alakasız davrandıklarını İçişleri Bakanı elbette bilir sanırım. Eğer bilmiyorlarsa, gelecek yazımızda vereceğimiz küçük bir misal ile Demokratların bu gibi milli meselelerde ne kadar hassas olduklarını, bir defa daha göstereceğiz.” ifadelerinde bulunmuştur.³⁴¹

“İçişleri Bakanına Cevap” yazı serisi ile Cihad Baban, İçişleri Bakanı’nın söylemlerini delil göstererek çürütmeye çalışmıştır. İlk olarak Şükrü Sökmensüer’in İçişleri Bakanı olduğu, bütün emniyet teşkilatının kendisinin kontrolünde olduğu, bundan dolayı tahkikatın her safhasını ve her türlüşünü yapabileceği, dünyanın hiçbir yerinde İçişleri Bakanı’nın eldeki vesikalarda geçen kapalı ve şüpheli noktaları ilgililerden, gazeteler vasıtasıyla sorduğu görülmüş değildir. Eski bir polis amiri olan Şükrü Sökmensüer’in bu kadar gülünç bir tahkikat yoluna gitmeyeceği, eğer elinde karanlık ve şüpheli deliller olsaydı, o mutlaka onları mal bulmuş mağribi gibi ortaya atar, vazifesini yapacağı bu duruma bakılınca Sökmensüer’in elinde bir delilin olmadığıın kanıtı olduğu görülmektedir.³⁴²

İçişleri Bakanı particilik gayretiyle hareket ettiğinden dolayı ülke menfaatleri için yapılmış olan uyarıları dikkate almayıp bunun aksine bir yol tutmuştur. Bu konu öyle bir durumuna geldi ki Halk ve Demokrat Parti’nin el ele vererek dış tehlikeler karşısındaki milli birliği bütün dünyaya duyurmasına zemin hazırlamıştır.

³⁴¹ *Tasvir*, “Fuad Köprülü İç İşleri Bakanına Soruyor”, 10 Şubat 1947, s.3.

³⁴² *Tasvir*, “İç İşleri Bakanına Cevap I”, 12 Şubat 1947, s.1.

Sökmensüer durum karşısında işi particiliğe döküp Mareşali memleket nazarında kötü düşürecek bir strateji benimseme yolunu seçti. Bu durum iki partinin birleşebileceği tek milli konuyu çıkmaz bir noktaya sürükledi ve birçok kötü düşüncenin türemesine neden oldu. Durum karşısında ortaya çıkan kötü düşüncelerden bazıları şu şekildedir: 1-Halk Partisi artık muhalefeti katiyen ezme kararındadır. Onu hıyanete bulaştıracaktır. İleride yapacağı bir kuvvet hareketini meşru gösterecek sebepler aramaktadır. 2-Halk Partisi muhalefeti mağlûp edebilmek için öncelikle Mareşalin memleketteki büyük itibarını sarsma taktiğini kullanmaktadır. 3-Mareşalin de komünist olabileceği fikrini halka telkin ederek, komünistliğin kötü bir şey olmadığı izlenimi vermiş, bundan dolayı propagandaları sonuç vermiştir. Hâlbuki Şükrü Sökmensüer geçen açıklamasında ve bu seferki beyanatında yaptığı gibi Mareşali kötüleyecek, belirsiz ve zan altında bırakacak beyanlarda bulunmasaydı komünizm tehlikesi karşısında daha kuvvetli bir cephe yaratılmış olacaktı.³⁴³

Türk Ocaklarının, Halkevlerine dönüştürülmesinin ardından Halk Partisi'nin ayrıştırıcı zihniyeti, Halkevlerini bir ideoloji yuvası halinden çıkararak, birer müsamere ve temsil evi haline sokmuştur. Bununla da yetinilmemiş; Halkevleri, milletvekili olmak isteyenlere birer basamak rolü görmüştür. İktidar partisi içtimai adaleti tesis etmekten o kadar korkmuştur ki çalışanlarla, çalıştıranlar arasındaki anlaşmazlıklarda hakem, hatta şahit olmaktan çekinmiştir.³⁴⁴

Cihad Baban komünizm konusunda İçişleri Bakanı'nın beyanatında en fazla kızıl faşistlik söylemi üzerinde durmuştur. İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in, Demokratları komünistlik ve kızıl faşistlikle itham eden heyecanlı sözlerinin Temmuz'un 19'unda söylemiş olduğunu ve 20'sinde de bu sözlerin Tasvir gazetesinde çıktığını belirtmiştir. Cihad Baban bu haberi ancak ayın 20'sinde herkesle beraber okuduğunu ve hiç başka bir gazeteye yaymanın aklından geçmediği ifade etmişti. Neticede olay diğer gazetelerde haber olmamıştı. 19 Temmuz'dan CHP İl Kongresi'ne kadar altı aylık bir zaman geçmiş, bu süre zarfına kadar olay hakkında Şükrü Sökmensüer'in tekzip yazı yazmadığını, bu durumun bile bu ağır sözleri sarf etmiş olduğunun bir delili sayılmıştır. Hatay'da iki Demokrat gazetenin bu

³⁴³ *Tasvir*, "İç İşleri Bakanına Cevap I", 12 Şubat 1947, s.5.

³⁴⁴ *Tasvir*, "İç İşleri Bakanına Cevap III", 14 Şubat 1947, s.1,5.

açıklamayı yazmamış olmasının, Şükrü Sökmensüer'in bu sözleri söylemediği anlamını taşımadığını ifade etmiştir.³⁴⁵

Cihad Baban haberi kendilerine gönderen muhabiri bulduğunu, Sökmensüer'in bu ağır sözleri seçim mücadelesi dolayısıyla dahi olsa söylememiş olmasını ve Tasvir'in aldatılmış olmasını temenni ettiğini, fakat eğer gerçekten söylemişse ve kendisi de bunu ispat edecek olursa, Sökmensüer'in vermiş olduğu son beyanatla nasıl zor bir duruma düşeceğini hesaba koyup koymadığını Şükrü Sökmensüer'e sorarak ifadelerini şu şekilde sonlandırmıştır: “Eğer hakikaten cereyan etmiş bir hadiseyi tekzip ediyorsanız, eğer düpedüz doğruyu açıkça ve sarahaten gizleyebiliyorsanız artık sizin hiç bir sözünüze, iddianıza, samimiyet ifadelerinize, memleket ve vatan muhabbeti hakkında ileri sürdüğünüz teminata Uşak seçimlerinin dürüst cereyan ettiği hakkındaki beyanatınıza, Afyon milletvekili Ahmet Veziroğlu'ya verdiğiniz cevaplara ve hatta Halk Partisi'ne karşı gösterdiğiniz sadakate inanmazsam hakkım yok mu?”³⁴⁶

Şükrü Sökmensüer'in inkâr ettiği beyanatı Hatay'da verdiğini, onu dinleyen kişilerin olduğu ufak bir cemaate karşı mahcup olmayı particilik icabı göze alarak sözlerini inkâr ettiğini, beyanatın altında imzasının olduğunu ifade ederek “İç İşleri Bakanının Yalanlamasına Rağmen Kendi İmzasını Taşıyan Vesikayı Neşrediyoruz” gazete başlığı ile dört adet nüsha gazetede paylaşılmıştır. Nüshalarda daire içine alınan kelimeler, Şükrü Sökmensüer tarafından okunarak tashih edilmiştir. Çift daire içindeki imza (paraf) İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'e aittir.³⁴⁷ Son Posta'nın haberinde Demokrat Parti'yi Kızıl Faşistlikle itham eden kâğıdın Celal Bayar'da olduğu ifade edilmiştir.³⁴⁸

2.19.1. Şükrü Sökmensüer'in Demokrat Partiyi Kızıl Faşist Diye Nitelendirdiği Beyanatın Vesikası

Şükrü Sökmensüer, Demokrat Parti'yi faşist olarak suçladığı beyanatında; asıl anlatmak istediğinin haksız itirazların hiçbir mantık, bilgi ve gerçeğe dayanmayan özgürlük iddiaları olduğunu söylemektedir. Sökmensüer'e göre DP'liler memleketi istibdat dönemindeki gibi baskı altında olan bir ülke gibi göstermek istiyordu. Şükrü

³⁴⁵ *Tasvir*, “İç İşleri Bakanına Cevap IV”, 15 Şubat 1947, s.1,3.

³⁴⁶ *Tasvir*, “İç İşleri Bakanına Cevap IV”, 15 Şubat 1947, s.1,3.

³⁴⁷ *Tasvir*, “D.Partiyi Kızıl Faşist Diye Tavsif Eden Beyanata Ait Vesikanın Metni”, 15 Şubat 1947.

³⁴⁸ *Son Posta*, “D.P.yi Kızıl Faşistlikle İtham Eden İmzalı Kağıt C. Bayar'daymış”, 17 Şubat 1947.

Sökmensüer verdiği beyanatta DP'liler neredeyse “Esir tutuluyoruz” diye bağırarak diyerek bu tür davranışlarını özgür bir ülkede özgür bir şekilde yaptıklarını unuttuklarını parti hırsına kapıldıklarını söylemiştir. Sökmensüer: “Bu hürriyet kahramanları insaf etsinler, bu aziz vatanperver halk ile beraber, değil Türkiye'mizin yalnız Hatay'ın sekiz yıl evvelki hürriyeti ile bugünkü hürriyeti arasında bir kıyaslama yapsınlar. Bugün mü hürüz, yoksa dün veya işgal altında iken mi hürdük.” diyerek sözlerinin devamında; “Biliniz ki, bunların istedikleri ve özledikleri hürriyet Kemalist hürriyet değil, kızıl faşist hürriyettir. Yani hakikî esarettir. Bu zavallılar iş başına geçerlerse asıl o zaman bu memleket hürriyetsizlikten boğulacaktır. Çünkü onların kulağına üfleyenler bu temiz ve aslan yürekli vatan çocuklarını köle gibi kullanmak isteyenlerdir.” demiştir. Daha sonra ise Sökmensüer, DP'lilerin kukla olduğunu ve iplerinin başkalarının elinde olduğunu iddia etmiş ve DP'lilere inananlara acıdığını söyleyerek, Hataylılara DP'lilere dikkat etmeleri gerektiğini, DP'lilerin kişilere saldırarak onları yıldırmaya çalıştıklarını bu taktiklerinin kızıl faşist taktiği olduğunu söylemiştir. Kendilerine karşı gelenleri halkın gözünden düşürmek istediklerini, karışıklıklar çıkardıklarını söyleyerek; “Bulanık suda balık avlamak, yani kızıl faşist esaret ve kölelik zincirini halkın boynuna geçirmek onların baş sanatıdır. Onlar zâhiren herkesten çok vatanperver ve herkesten çok milliyetperver ve herkesten çok hürriyetperver görünürler. Kızıl faşistlerin bu görünüşü malum görünüştür. Bir gün o maskelerini yüzlerinden düşürdünüz mü karşınıza kıpkızıl bir sırtlan dikilir ve sizi canavarlar gibi yemek ister.” demiştir. CHP müfettişi, CHP'lileri CHP'ye oy vermeye davet ederek sözlerini şöyle bitirmiştir: “Benim inandığım ve iman ettiğim ve büyük meziyetlerine tapındığım kahraman ve asil Hatay çocukları için parola şu olacaktır; İnönü başımızda kalmalı! O halde, oylarınızı hiç silmeden İnönü'nün ilân ettiği listeye veriniz. Göreceksiniz ki, yürekleriniz ferahlık ve vicdanlarınız huzur duyacaktır.”³⁴⁹

2.19.2. Beyanat Karşısında İçişleri Bakanının Savunması

Milletvekili seçimlerinin yaklaştığı günlerde, CHP Hatay bölge müfettişi olan, İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in Antakya Halkevinde yaptığı ve Demokrat Parti'yi “Kızıl Faşist” diye tavsif eden bir beyanatı Tasvir gazetesinde çıkmıştı. Şükrü Sökmensüer, Meclis'teki son beyanatında, Demokratların kızılılara alet

³⁴⁹ *Tasvir*, “D.Partiyi Kızıl Faşist Diye Tavsif Eden Beyanata Ait Vesikanın Metni”, 15 Şubat 1947, s.1,3.

olmadığını söyleyince, Tasvir gazetesi, iki beyanat arasındaki çelişkiyi belirtmiştir. İçişleri Bakanı bunun üzerine, Antakya Halkevinde yaptığı iddia olunan beyanata gülerek karşıladığını ve bunun ispat olunamayacağını söylemiştir. Tasvir gazetesi, 15 Şubat tarihli nüshasında İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in imzasını taşıyan bir vesika neşretmiştir. Gazete, bu vesikanın Şükrü Sökmensüer'in Antakya Halkevinde yaptığı ve o tarihteki Tasvir'de çıkan konuşmanın kendi el yazısıyla düzeltilmiş ve parafe edilmiş şekli olduğunu yazmaktadır. Şükrü Sökmensüer, bu neşriyat üzerine Anadolu ajansı muhabirine beyanatta bulunarak, Tasvir'in neşrettiği vesikalarda imzasının işaretlerini taşıyan klişelerdeki yazının kendi yazısı olmadığını anlatarak; "Vesika diye neşrettikleri klişeler tertiplidir ve belki de bir fotoğraf oyunudur" demektedir.³⁵⁰

2.20. Demokrat Parti'de Liderlik Buhranı

Demokrat Parti'nin İzmir Haysiyet Divanı eski üyelerinden Dr. Mustafa Ali Kentli'nin Yeni Asır gazetesinde "Mareşal ve Partiler" başlıklı yazısı ile Demokrat Parti içinde lider çekişmesinin olduğu bu durumun gizliden gizliye yürütüldüğünü hatta partiden bazı kişilerin Fevzi Çakmak'ın partinin başına geçmesi gerektiğini ifade ettiklerini yazmıştır. Mustafa Ali Kentli bu durumun Celal Bayar tarafından bilindiğini bundan dolayı Fevzi Çakmak'ı destekleyenlerden öncelikle kendisinin, emekli General Rasim Akdoğu ve Mühendis Harun İlmen'in idare heyetine seçilmelerinin engellendiğini ifade etmiştir.³⁵¹ Parti içinde patlak veren bu durumun nasıl sonuçlanacağı CHP tarafından da dikkatle takip edilmiştir. CHP; Mustafa Ali Kentli, Rasim Akdoğu ve Harun İlmen'in istifalarını manidar olarak görmektedir.³⁵²

Mustafa Kentli'nin Son Posta gazetesine vermiş olduğu beyanatında, Fevzi Çakmak'ın hürriyet davasının lideri olarak görüldüğünü, bu durumun Demokrat Parti'nin % 90'ı tarafından kabul gördüğünü ve Mareşalin partinin fiilen başına geçmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun dışında partinin İzmir teşkilatından neden istifa ettiğini açıkladıktan sonra Demokratların liderlerin mücadele arkadaşları olduğu, onların kulu olmadığı, elbette aralarında fikir ayrılıklarının olacağı, bu durumun yanlış anlaşılması halinde CHP'yi zaafa uğratan kapalı kutu siyasetine

³⁵⁰ *Akşam*, "İç İşleri Bakanının Demeci- Tasvirde Çıkan Klişe Fotoğraf Oyunudur, Diyor", 16 Şubat 1947, s.2.

³⁵¹ *Türkyolu*, "Demokrat Parti'de Bir Lider Buhranı Baş Gösteriyor", 12 Şubat 1947, s.1,2.

³⁵² *Son Posta*, "Mareşal İle Birlikte Bir Üçüncü Parti Kurulmak İsteniyor", 13 Şubat 1947, s.1,7.

kendilerinin de sapabileceği, halbuki son zamanlarda CHP’de müsamahanın arttığını, CHP İstanbul İl Kongresi’nde birkaç CHP’li üyenin “partimiz yıkılmak üzere” söylemlerinde bulunduğu, bu söylemde bulunan üyelerin bozguncu olarak tabir edilmediklerini hatta haysiyet divanına bile verilmediklerini ifade etmiştir. Kentli kendi partisinin daha iktidara geçmeden “Birbirimize baskı kurup hükmetmeye mi çalışacağız?” eleştirisinde bulunmuştur.³⁵³

Basında çıkan haberlere göre Dr. Mustafa Kentli, Rasim Akdoğu ve Harun İlmen, Mareşal Çakmak’ın başkanlığında bir üçüncü parti kurulması için görüşme halinde olduğu, bu söylentilerin ne dereceye kadar doğru olduğu belli değildir.³⁵⁴ Demokrat Parti’de ortada sanki bir ikilik varmış gibi görünen bu durum Demokratlar arasında endişe ile konuşulmakta hatta Adnan Menderes’in bu konu ile ilgilendiği ifade edilmektedir.³⁵⁵ Fevzi Çakmak’ın Parti lideri olacağı ya da yeni parti kuracağı söylemleri iddiaların ötesine geçememiştir.

2.21. Başbakan Recep Peker’in Hükümet Çalışmaları İle İlgili Ankara Radyosundaki Konuşması

Başbakan Recep Peker 14 Şubat Cuma akşamı saat 19.30’da Ankara Radyosu’nda hükümetin son altı ay içinde yaptığı işleri ve aldığı tedbirleri açıklayan önemli bir konuşma yapmıştır.³⁵⁶ Başbakan üç aylık ihracatın elli milyondan yüz doksan milyona yükseldiğini, önemli derecede ulaşım araçları alındığını belirterek vergi sisteminde düzeltmelere gidileceğini söylemiş, 7 Eylül Kararlarının ülkeyi ekonomik ve ticari geniş bir harekete kavuşturduğunun üzerinde durmuştur.³⁵⁷ Bayındırlık, adalet, sağlık ve milli eğitim konularında da açıklama yapan Başbakan, yurda hizmet ederek, yurttaşlar için yararlı işler başarma şevki içinde çalışmalarını yürüteceklerini ifade etmiştir.³⁵⁸ Peker konuşmasını; “Milli varlığımızı yaratan milletimizin hayatiyetine dayanarak çalışıyoruz. Türk Milletinin kaynağı olan Büyük

³⁵³ *Son Posta*, “Mareşal Umumî Efkarâda Hürriyet Davasının Lideri Olarak Kabul Ediliyor”, 14 Şubat 1947, s.1,3.

³⁵⁴ *Akşam*, “Üçüncü Parti”, 13 Şubat 1947, s.2.

³⁵⁵ *Vakit*, “Demokrat Partide İkilik”, 11 Şubat 1947, s.5.

³⁵⁶ *Vakit*, “Recep Peker Kabinesinin Altı Aylık Çalışmaları”, 14 Şubat 1947, s.1.

³⁵⁷ *Türkyolu*, “Başbakanın Radyodaki Konuşması”, 16 Şubat 1947, s.1.

³⁵⁸ *Akşam*, “Başbakanın Dün Geceki Nutku”, 15 Şubat 1947, s.2.

Millet Meclisi'nin güveni devam ettiği müddetçe hayırlı işler başarmak emeliyle bu çalışmalara devam edeceğiz.” diyerek sonlandırmıştır.³⁵⁹

2.22. TBMM Başkanı Kazım Karabekir'in Antakya Konuşması

TBMM Başkanı General Kazım Karabekir, Antakyalıların davetini kabul ederek 17 Şubat sabahı saat 10.30'da Antakya'ya gelmiştir.³⁶⁰ 17 Şubat akşamı Hatay Belediye Başkanı tarafından Halkevinde şerefine verilen ziyafette Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Karabekir, Belediye Başkanının nutkuna cevaben; “Sayın Hataylılar, bugün Antakyalıların gösterdikleri içten sevgiyi aranızda görerek yüreğim kabardı, bana karşı göstermiş olduğunuz bu sevgi Türk tarihine ve büyük Türk milletini temsil eden Büyük Millet Meclis'ine aittir. Tarih ezelden ebediyete gider...” şeklinde başladığı konuşmasında, başlangıçtan beri Hatay'ın Türk olduğunu, ebediyete kadar da Türk olarak gideceğini belirtmiştir. Kazım Karabekir, Hatay'ın ebedi olarak Türk yurdu kalmasında Hataylılara büyük görevler düştüğünü söyleyerek daha önceden güçlü devletler tarafından mağlup edilmiş ve kısmen silahı elinden alınmış olduğu bir zamanda bile büyük Türk milletinin tehlikeler karşısında anavatanı savunduğuna, Hatay'ın yalnız olmadığına, Hatay'ın arkasında 19 milyonluk Türk milletinin olduğuna değinmiştir. Herhangi bir tehlike karşısında Türk milletinin çoluğu çocuğu ile daha önceden yapmış olduğu kahramanlığı yapacağına kimsenin şüphesi olmadığını belirtmiştir.³⁶¹

2.23. Demokrat Parti Afyon Karahisar Milletvekili Ahmet Veziroğlu'nun Bolvadin Belediye Başkanının Yolsuzluklarını Mecliste Dile Getirmesi Üzerine Yaşanan Tartışmalar

Afyon'un Bolvadin ilçesinde Belediye Başkanlığı görevinde bulunan Hasan Türkmen'in (1942-1950/1950-1958)³⁶² belediye inşaat işlerinde uygunsuz ve kanunsuz davrandığı, hatta yolsuzluğa varan suiistimallerinden dolayı sözlü soruyu Demokrat Parti Afyon Milletvekili Ahmet Veziroğlu, Meclis'e sunmuştur. Sorunun muhatabı Meclis'te bulunmadığından dolayı soruyu İçişleri Bakanı Sökmensüer'in cevaplamasını istemiştir. Ahmet Veziroğlu'nun sunmuş olduğu sözlü soruda belediye

³⁵⁹ *Türk Dili*, “Başbakan Altı Aylık Hükümet Çalışmalarını Anlattı”, 15 Şubat 1947, s.1.

³⁶⁰ *Son Posta*, “Kazım Karabekir Antakya Halkevinde Konuştu- Ezelden Türk Hatay Ebediyete Türk Gidecek”, 17 Şubat 1947, s.1.

³⁶¹ *Vakit*, “B.M.M Başkanı Hatay'da”, 17 Şubat 1947, s.1-5; *Akşam*, “Hatay Türktür ve Ebediyen Türk Kalacak”, 17 Şubat 1947, s.1,2.

³⁶² Bolvadin Belediyesi Görev Yapmış Başkanlar, <https://www.bolvadinbelediyesi.com/profil-kategori/gorev-yapmis-baskanlar>

adına yapılmış olan ve masrafının yüz binlerce lirayı aşan inşaatlardaki kanunsuzlukların ve yolsuzlukların ilçe halkı tarafından daha önce şikâyet edildiği ve bu şikâyetin cevaplandırılmadığı, aynı konu ile ilgili aynı ilçeden bir vatandaşın kendi bildiği yolsuzluk ve kanunsuzlukları 10 madde olarak İçişleri Bakanlığına ilettiği, konunun önemi araştırılınca bu 10 maddenin en az 50 maddeyi bulacağını özetle belediye başkanı hakkında iddiaların şu şekilde olduğunu ifade etmiştir.³⁶³

1- Belediye Başkanının belediye adına yapacağı inşaatları 2490 sayılı kanun hükümleri dâhilinde yerine getirmesi gerekirken, bu kanun hükmüne uyulmayarak, keyfi olarak pazarlıkla ve emanet yolu ile yapıldığı, belediye başkanlığın izniyle kurulmuş olan komisyonun da başkanı durumunda olan belediye başkanının, ortaokul inşası için halktan topladığı yardımın da bir kısmını gaye ve maksadın dışında belediye inşaatlarına sarf ettiği ve bu sarfiyat miktarının binlerce lirayı bulduğu,

2- Belediye fidanlığı yapma bahanesiyle bir vatandaşın elinden 200 liraya istimlâk edilen bir tarlayı (İstimlâk Kanununun hükümlerine aykırı olarak) 1400 liraya diğer bir vatandaşa satmak suretiyle nüfuzu memuriyetini suiistimal ettiği,

3- Belediye başkan ve üyelerinin, belediye otobüsleriyle yaptıkları hususi ve ticari seyahat ve eşya nakliyatlarından ücret alınmamakta olduğu ve belediye başkanına ait (bağın) duvarlarının tamirinde kullandığı malzemenin belediye vesaitiyle taşıttırıldığı ve belediye müstahdeminin de bu işlerde çalıştırıldığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca köy okulları inşaatına ucuz bedelle tahsis edilen keresteden bir kısmını bu işe tayin edilen mutemetten muvazaalı bir ilmühaberle alınarak şahsi işinde kullanıldığı,

4- Kasaba halkından olup inşaat yapacaklardan belediyeye aldığı muayyen paralar mukabilinde ilçenin müstakbel imar plânı nazara alınmayarak gelişigüzel inşaat ruhsatı verilmekle ve sıtma savaşı için halktan toplanan para ve malzemenin ve bedenen çalışan mükelleflerin gaye ve maksat haricinde belediyenin yapmakla mükellef bulunduğu işlere sarf edildiği ve çalıştırıldığı ve kaldırım yaptırıldığı,

5- Afyonkarahisar Hava Meydanı inşaatından çalınmış olan demirleri bilerek satın alıp belediye inşaatlarında kullandığı, belediye memur ve müstahdemlerinin tayinlerine dair nizamname hükümlerine aykırı olarak belediyeye memur tayin ettiği

³⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 19.02.1947, s. 239-241.

ve bu suretle belediye reisinin belediyeyi istismar ettiği, hükümetçe dar ve sabit gelirli lere tevzi edilen eşyanın mutemetliklerini kendi oğluna inhisar ettirdiği ve böylelikle memuriyet nüfuzunu kötüye kullandığı.

İlk şikâyet üzerine bir tahkikat yapılmış, ne gibi netice alındığının ve müştekilere Anayasa'nın 82. maddesine uyularak yazılı tebligat yapıp yapılmadığının belirtilmesini istemiştir. İçişleri Bakanlığı'na sunulduğu anlaşılan son şikâyet üzerine ne gibi muamele yapıldığı hususunda Ahmet Veziroğlu, İçişleri Bakanı'ndan sözlü olarak açıklaması teklifinde bulunmuştur.³⁶⁴

İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer yazılı tebligat yapıp yapılmadığına dair soruya karşılık yapmış olduğu açıklamada; Ahmed Veziroğlu'nun önergesinin üzerinde dikkatle durduğunu, Bolvadin Hisar Mahallesi Muhtarı Ziya Alp ve beş arkadaşının bir dilekçe ile Başbakanlığa başvurduğunu, dilekçede Bolvadin Ortaokulu inşaatında yolsuzluk yapıldığına dair 11 maddenin yazılı olduğu, bu dilekçenin 2 Haziran 1946'da İçişleri Bakanlığına ulaştığı, Bakanlığın hemen Afyon İline tahkik emrini verdiğini, 16 Ağustos 1946'da ilçeye iki soruşturmacı görevlendirildiğini, soruşturmacıların 3 Eylül 1946'da Bolvadin'de işe başladığını, 5 Eylül 1946'da şikâyetçiler çağırılıp ifadelerinin alınmak istendiğini, fakat şikâyetçilerin hükümet merkezinden özel bir müfettiş gelmedikçe şikâyetin sebep ve mahiyeti hakkında açıklama yapmayacakları ısrarında bulunduğundan genel bir tutanak hazırlandığını, soruşturmacıların Ortaokul Kurma Derneğinin hesap defterlerini inceleyerek fezleke hazırlayıp sunduklarını, hazırlanan fezlekede iddianın sabit olmadığını ifade etmiştir.³⁶⁵

Son şikâyet üzerine neler yapıldığı sorusuna karşılık İçişleri Bakanı; 21, 23, 24 Eylül tarihli ve Bolvadin tüccarlarından Hilmi Koksall, altı mahalle muhtarı adına Hasan Karagüven, çiftçi Süreyya Kimya imzalarını taşıyan şikâyetlerin Bakanlığa ulaştığını, bu şikâyetlerde, Bolvadin ilçe belediye iş ve inşaatında önemli suiistimaller ve ihtilaslar yapıldığının ortaya atıldığından bahsetmiştir. Birinci şikâyet konusu ile de ilgili görölerek bunların soruşturulmasının Afyon iline haber verildiğini; İlin, ayrıca iki soruşturmacı ile bu işin soruşturmasına başladığını, bu soruşturmacıların da şikâyetçilerin ifadelerine başvurmak istediğini; fakat bir müfettiş gelmedikçe ve belediye reisine işten el

³⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 19.02.1947, s. 239,241.

³⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 19.02.1947, s. 239,241.

çektirilmedikçe ifade vermeyeceklerini, bu son şikâyetçilerin de beyan ederek soruşturmaya yardımdan sakındıklarını söylemiştir. Soruşturmacılar, bu şikâyetleri de inceden inceye soruşturarak bir fezlekeye bağlayarak merkeze (Afyon'a) sunmuşlardır. Bu fezlekede iddiaların sabit olmadığı belirtilmektedir. Birinci ve ikinci şikâyetleri yapanların soruşturmacıların soruşturmalarına yardım etmemelerini ve meselenin mahiyetini açıklayacak ifadeden çekindiklerini gören İçişleri Bakanı, her iki tahkikatı da tatmin edici bulamadığından derhal bir mülkiye müfettişini her iki tahkikat fezlekelerini de ele alarak meseleyi derinleştirmek suretiyle bir soruşturmaya tabi tutulmasını emretmiştir. Sökmensüer, yapılan şikâyetlerin henüz kanuni bir neticeye bağlanmadığını, vatandaşların şeref ve haysiyetlerini ilgilendiren böyle bir konuda yetkili mercilerin kararıyla tespit olunacak suç ve suçluların ancak böyle bir karardan sonra açıklanmasının Mülkiye Müfettişinin incelemelerinden sonra olacağını söylemiştir.

İçişleri Bakanı'nın açıklamalarının ardından söz alan DP milletvekili Ahmet Veziroğlu, Belediye Başkanı hakkında şikâyetle bulunanlardan biri olan Seydi Pektaş'ın Belediye Başkanının arkadaşı olan Jandarma Komutanı tarafından suç işlediğine dair rapor hazırlandığını, Seydi Pektaş'ın mahkemeye sevk edildiğini ve altı mahalle muhtarının muhtarlık görevlerine son verildiğini fakat Cumhuriyet Adliyesinin Jandarma Komutanının bu hareketinin yanlış olduğunu teyit ederek uygulamanın yanlış olduğu yönündeki kararının Belediye Başkanının yanlış uygulamalar içinde olduğunun kanıtı olduğunu söylemiştir. Durumla ilgili İçişleri Bakanının müfettiş göndermiş olmasından dolayı kendisine teşekkür edip konuşmasını sonlandırmıştır.

2.24. 1947 Yılı'nın Başlangıcından TBMM'nin Kış Tatili Dönemine Kadar Dış Politikadaki Gelişmeler

2.24.1. Ürdün Kralı Kral Abdullah'ın Türkiye'yi Ziyareti ve Türkiye-Ürdün Dostluk Antlaşmasının İmzalanması

Ürdün Kralı Kral Abdullah 7 Ocak 1947 tarihinden 18 Ocak 1947 tarihine kadar Türkiye'ye ziyarette bulunmuştur.³⁶⁶ Türkiye'ye gelen Kral Abdullah 7 Ocak 10.30'da İskenderun'dan ayrılarak Ankara'ya hareket etmiştir.³⁶⁷ Ankara'ya giderken 14.30'da

³⁶⁶ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politika'nın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1947*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, s.29.

³⁶⁷ *Tasvir*, "Hoş Geldin Kıymetli Misafirimiz Dost Ürdün Kralı Dün Sabah Memleketimizi Şerefliendirdi", 8 Ocak 1947, s.1.

Adana'dan geçmiştir. Kral Abdullah'ı burada Vali, Garnizon Komutanı, Belediye Başkanı ve Emniyet Amiri karşılamışlardır. Kral Abdullah burada Türkiye'ye geldiğinden dolayı çok memnun olduğunu, bu ziyareti ile iki ülke arasında sağlam temellere dayanan dostluk kurmak amacıyla olduğunu söylemiştir.³⁶⁸ 8 Ocak 1947 saat 11.00'de Ankara'ya gelen Kral Abdullah ile İsmet İnönü, kendisine özel olarak daireler ayrılmış olan Palas Otel'e gelmişlerdir. Otelde yirmi dakika kadar görüşme yapılmış ve sonrasında İsmet İnönü Çankaya Köşkü'ne geçmiştir.³⁶⁹

8 Ocak akşamı Çankaya Köşkü'nde Kral Abdullah için verilen ziyafete Irak Elçisi, Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Karabekir, Başbakan Recep Peker, Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar, Fuat Köprülü, Halk Partisi Genel Başkan Vekili Şükrü Saracoğlu, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Salih Omurtak, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Gedeleş, Dışişleri Bakanlığı Umumi Kâtibi,³⁷⁰ bütün Bakanlar, Yargıtay Başsavcısı, Ankara Üniversitesi Rektörü ve fakültelerin dekanları bulunmuşlardır. Ziyafetin sonunda Cumhurbaşkanı tarafından bir nutuk söylenmiş ve Kral Abdullah tarafından da bir nutuk karşılık olarak verilmiştir.³⁷¹

9 Ocak'ta Kral Abdullah Ziraat Enstitüsünü gezmiş,³⁷² Atatürk'ün Etnografya Müzesindeki kabrine çelenk koymuştur. 11 Ocak'ta İsmetpaşa Kız Enstitüsü ve Harp Okulunu ziyaret etmiştir. Saat 12.00'de Dışişleri Bakanlığında Türkiye-Ürdün Dostluk Antlaşması imzalanmıştır.³⁷³ Antlaşmayı Türkiye adına Dışişleri Bakanı Hasan Saka ile Dışişleri Bakanlığı Umumi Kâtibi Büyükelçi Feridun Cemal Erkin, Ürdün adına Hariciye Veziri Muhammet Eşşukayri Paşa imzalanmışlardır.³⁷⁴ Bu antlaşma yalnızca dostluk ve iyi ilişkiler antlaşmasıdır ve başka bir amacı yoktur. Antlaşma, Birleşmiş Milletler Anayasası çerçevesinde hazırlanmıştır. Antlaşma hem Türkiye hem de Ürdün Meclisi tarafından onaylandıktan sonra Birleşmiş Milletler nezdinde tescil edilecektir.³⁷⁵

³⁶⁸ *Ayın Tarihi*, Ocak 1947, s.64.

³⁶⁹ *Tasvir*, "Majeste Kral Nasıl Karşılandı", 9 Ocak 1947, s.5.

³⁷⁰ *Akşam*, "Dün Geceki Ziyafette Söylenen Nutuklar", 9 Ocak 1947, s.1.

³⁷¹ *Ayın Tarihi*, Ocak 1947, s.65-66.

³⁷² *Tasvir*, "Haşimi Ürdün Kralı Majeste Abdullah'ın Dünkü Ziyaretleri", 10 Ocak 1947, s.1.

³⁷³ *Ayın Tarihi*, Ocak 1947, s; 64; *Ayın Tarihi*, Ocak 1947, s.66-68.

³⁷⁴ *Ulus*, "Resmi Tebliğ", 12 Ocak 1947, s.1.

³⁷⁵ *Vakit*, "Türkiye-Ürdün Dostluk Antlaşmasının Esasları", 14 Ocak 1947, s.1.

2.24.1.1. Türkiye-Ürdün Dostluk Antlaşmasına Suriye Basının ve Moskova'nın Verdiği Tepkiler

Kral Abdullah'ın Türkiye'yi ziyaret etmesi Suriye tarafından hoş karşılanmamıştır. Zaten Büyük Suriye Devleti davası yüzünden Ürdün ile arasında problemler bulunan Suriye'nin küskünlüğüne bu ziyaretten dolayı yeni bir sebep daha eklenmiştir.³⁷⁶ Yabancı ülkelerin aleti olduğu gerekçesi ile Ürdün'den uzaklaştırılan bir muhayyel parti liderinin gazete demecinde; Dostluk Antlaşmasını değerlendirirken bu antlaşmanın yalnız Türkiye ve İngiltere'nin menfaatlerine uygun olduğu iddiasında bulunmuştur. Türkiye'nin kendi prestiji için böyle bir dostluğu kurmanın arzusunda olduğundan bahsederek, Arap Birliği'nin Türkiye'nin idare edeceği bloğun yanında ikinci plana düşeceğini, hatta Arap Birliği'nin Türkiye ve İngiltere'nin ellerinde oyuncak olacağı iddialarında bulunmuştur.³⁷⁷

Moskova Tass Ajansının Beyrut muhabirinin bildirmesine göre; El İşşa gazetesi Kral Abdullah'ın Türkiye ile imzalayabileceği tüm anlaşma ve antlaşmaların hiçbir şey ifade etmediğini bildirmektedir. El Müfit gazetesi ise Türkiye'nin Doğu bloğunu gerçekleştirmek için teşebbüste bulundukları fakat bu bloğun Araplar için hiçbir fayda sağlamayacağı, bu bloğa kesinlikle katılmamak gerektiğini yazmıştır. El Destur gazetesi Kral Abdullah ile İsmet İnönü arasındaki görüşmelerde İskenderun'un arkasında İngiltere'nin de bulunacağı ve Büyük Suriye tahtının ele geçirilmesi için bir pazarlığın mevzuu teşkil edeceğini yazmaktadır.³⁷⁸

Türkiye ile Ürdün'ün yapmış olduğu bu antlaşma, Sovyetlerce beklenmedik bir olay teşkil etmemiştir. Ruslar, Ürdün'deki hükümet mahfillerinin İngiliz siyasetini yansıttıkları düşüncesindedirler. Türklerin Arap dünyasında sıra dışı bir liderlik rolü oynadıklarını ileri sürmektedirler.³⁷⁹ Suriye Başbakanına Türkiye ile Ürdün arasındaki antlaşma sorulduğunda ise; "Bu dostlukta bir fenalık görmüyorum" demiştir.³⁸⁰

³⁷⁶ *Cumhuriyet*, "Türkiye Arap Birliği Tasavvurları", 2 Ocak 1947, s.3.

³⁷⁷ *Cumhuriyet*, "Suriye Basını Ziyaretten Memnun Kalmadı", 9 Ocak 1947, s.1,3.

³⁷⁸ *Akşam*, "Moskova'ya Göre Suriye Gazetelerinin Mütalaaları", 12 Ocak 1947, s.2.

³⁷⁹ *Cumhuriyet*, "Ürdün Kralının Ankara Seyahatinin Moskova'da Uyandırdığı Akisler", 13 Ocak 1947, s. 1,3.

³⁸⁰ *Akşam*, "Suriye Başbakanının Beyanâtı", 14 Ocak 1947, s.2.

2.24.2. Sovyetlerin Boğazlara Dair İstekleri

Boğazlar Sorunu, 1947 yılının Mart ayında Moskova’da toplanacak olan Dışişleri Bakanları Konferansı nedeniyle basında bir kez daha gündeme gelmiştir.³⁸¹ 1 Ocak 1947 tarihinde çıkan bir habere göre Boğazlar meselesini Sovyetler ile Türkiye’nin karşılıklı konuşarak çözemeyecekleri İngiltere tarafından belirtilmiş ve konunun milletlerarası bir konferansta toplanarak konuşulması gerektiği söylenmiştir.³⁸² Ulus gazetesinin 1 Ocak 1947 tarihli haberinde 1921 yılında Sovyetler ile dostluk ilişkilerinin kurulduğu, fakat II. Dünya Savaşı ile beraber Sovyetlerin politikasında değişikliklerin meydana geldiği, Türkiye’ye karşı Boğazlar ve Doğu illeri konusunda şaşırtan bir tavır sergiledikleri yazılmıştır.³⁸³

Dr. R. F. Miller, Moskova’da vermiş olduğu bir konferansta Rusya’nın Boğazları Türkiye ile birlikte kontrol etme arzularını tekrarlamıştır. Sovyet tarihçisi Boğazlar meselesinin 500 yıllık bir tarihçesini yapmış ve bundan 3 netice çıkarmıştır: Buna göre Boğazların on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Karadeniz Boğazının statüsünün sadece bu iki devlet tarafından düzenlendiği devri en iyi devir olarak nitelendirilmiştir.” Türkiye’nin yeni bir statü konusunda Sovyet tekliflerine olumlu cevap vermeyip reddetmesi, kendi menfaatlerini gözetmesindendir” ifadelerinde bulunmuştur. Türkiye’nin Sovyet aleyhine bir siyaset uyguladığını iddia etmiştir.³⁸⁴

Boğazlar konusunda yabancı basında asılsız haberler çıkmaya başlamıştır. Paris Presse gazetesi, Türkiye ile Sovyetler arasında ilişkilerin olumlu geliştiğini hatta Boğazlar ile ilgili bir anlaşmanın Sovyet Dışişleri Komisyonuna sunulduğunu yazmıştır. Yine aynı gazetede çıkan başka bir habere göre “Kars, Ardahan’da bulunan Maveray-ı Kafkas vilayetleri Türkiye, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Fransa’nın temsilcilerinden oluşacak bir komisyonun vereceği karara göre Türkiye ile Sovyetler arasında bölüşürülecektir.” ifadeleri yer almıştır. Ayrıca haberin devamında Sovyetlere, Samsun-Sivas-Antep hattının doğusunda petrol sahalarında araştırmalarda bulunma hakkı verileceğinden, bunlardan başka Türkiye’nin Sovyetler Birliği’ne ticari hava seferlerinde bulunma hakkı ile hava meydanları kurma ayrıcalığı verileceğinden bahsedilmiştir.³⁸⁵ Bir Rus gazetesinin haberine göre ise

³⁸¹ Nilgün Gürkan, *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s.121-122.

³⁸² *Cumhuriyet*, “Boğazlar Konferansı”, 1 Ocak 1947, s.1.

³⁸³ *Ulus*, “Sovyetlerin Tutumu”, 1 Ocak 1947, s.1.

³⁸⁴ *Tasvir*, “Boğazlara Dair Rus Hezeyanları”, 11 Ocak 1947, s.3.

³⁸⁵ *Ulus*, “Bir Fransız Gazetesi Tamamen Uydurma Bir Haber Neşretti”, 4 Ocak 1947, s.1,3.

Amerikan ordusuna dahil olan binlerce askerin halen Türkiye’de bulundukları iddia edilmekteydi.³⁸⁶ Ayrıca bu dönemde yabancı basın kaynaklarından alınan haberlere göre Moskovalılar, Amiral Nakimov isimli bir filme aşırı ilgi göstermişlerdir. Bu filmin en dikkat çeken yeri, Sinop savaşından sonra esir edilen Türk Amiralinin, İngiliz müşavirlerinin kendisini aldatmış olduklarından ve işler kızışınca ortadan kaybolduklarından şikâyet etmesidir. Nakimov buna şu şekilde cevap vermektedir: “Türkiye’nin Rusya ile kavga etmediği zaman, bir şeyin yolunda gittiğine fakat muhtelif müşavirlere kulak verdiği zaman da her şeyin muhakkak felaketle neticelendiğine işaret etmeme müsaade buyurun.”³⁸⁷

Amerika Basını ise Rusya’nın Kars ve Ardahan üzerindeki taleplerini, tıpkı Ermeni ve Gürcü istekleri gibi tarihi, ırki ve kanuni bakımdan haksız bulduklarını yazmaktadırlar. Rusya’nın Kafkasya petrollerinde egemenlik kurmaya çalıştıkları, kendilerine Basra Körfezinde bir kapı sağlamak için uğraştıkları ve Türkiye’de Sovyetler lehine bir siyaset rejimi kurmaya çalıştıkları iddialarında bulunmuşlardır.³⁸⁸

5 Ocak’ta Dean Acheson ile görüşen Washington Türk Büyükelçisi Ragıp Bayır iki saate yakın görüşmelerinin sonunda gazetecilere vermiş olduğu bilgilerde Boğazlar meselesine ve Boğazlar üzerindeki Rus isteklerine ve bu sorunun çözüme kavuşturulması için bir uluslararası konferansın toplanmasına ait görüşme yaptıklarını bildirerek fazla bilgi vermekten kaçınmıştır.³⁸⁹

Hüseyin Cahit Yalçın, Moskova Konferansı’ndan önce İngiltere Hükümeti’nin Montreux Sözleşmesi’nden memnun olduğundan söz ederek, Amerika’nın da aynı düşüncede olduğunu tahmin ettiğini yazmıştır. Türk basını Türk-Sovyet ilişkilerine yaklaşırken radikal bir tutum sergilenmiştir. Hükümet tarafından resmi olarak dile getirilemeyen görüşler basın aracılığıyla ifade edilebilmiştir.³⁹⁰

³⁸⁶ *Vatan*, “Bir Rus Gazetesinin Yalanı”, 3 Ocak 1947, s.3.

³⁸⁷ *Vakit*, “Bolşeviklerin Türkiye’ye Dair Bir Propaganda Filmi”, 7 Ocak 1947, s.3.

³⁸⁸ *Türk Dili*, “Birleşik Amerika’da Neşredilen Mühim Vesikalar”, 25 Mart 1947, s.1.

³⁸⁹ *Vatan*, “Ragıp Baydur Acheson Görüşmesi”, 6 Ocak 1947, s.3.

³⁹⁰ Gürkan, Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950), s. 121-124.

3. TBMM’NİN KIŞ TATİLİ BAŞLANGICINDAN YAZ DEVRİ BAŞLANGICINA KADAR OLAN SİYASİ OLAYLAR

3.1. Millet Meclisinin Kış Tatili Süreci

Türkiye Büyük Millet Meclisi 22 Şubat 1947 tarihinden başlayarak 14 Nisan 1947 tarihine kadar tatil yapmaya karar vermiştir. Bu süre zarfında milletvekilleri seçim bölgelerine giderek araştırma ve incelemelerde bulunmuşlardır.³⁹¹ Seçim bölgelerinde milletvekillerinin söylemleri incelendiğinde CHP’nin DP’yi suçladığı, DP’nin ise iktidarı hedef aldığı söylemler, bunun dışında DP’nin neden kısmi seçimlere katılmadığı, mitinglerde DP’nin karşı karşıya kaldığı zorluklar ve iktidarın halk ve DP’nin buluşmaması için uyguladığı yöntemler halka anlatılmaya çalışılmıştır.

3.2. Eski Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in İstanbul İl Demokrat Parti Başkanı Kenan Öner Aleyhine Açmış Olduğu Dava

İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 29 Ocak 1947 tarihinde İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığınca yapılmış olan araştırmalar ve kovuşturmalar sonucunda elde edilen belgeleri³⁹² ve komünizmin Türkiye’deki evrelerini özetleyen bir açıklama yapmıştır. Açıklamada ismi geçen Mareşal Fevzi Çakmak, TBMM’de hiç tepki göstermemiş, 5 Şubat 1947 tarihinde gazetelere bir demeç vererek kendisini savunmuştur. Fevzi Çakmak demecinde: “Ben daha iş başında iken eski bir Milli Eğitim Bakanının bu faaliyeti destekleyen hareketinden dolayı Hükümeti resmen ikaz ettim. Kimse kulak asmadı ve sonra da Hamidiye Köy Enstitüsündeki komünist yuvasından bahsettiler...”³⁹³ demiştir.

Hasan Ali Yücel, *Dâvam* adlı eserinde bu konuyla ilgili olarak, Fevzi Çakmak’ın demecini okuyunca ve demecin yayınladığı Kuvvet gazetesinde aynı konuyu ele alıp işlediği başmakalede ismini defalarca görünce Fevzi Çakmak’a bir mektup göndererek, komünist faaliyetleri destekleyen eski Milli Eğitim Bakanı’nın kendisi olup olmadığını sorduğunu yazmıştır. Mektubunda komünistlerin kimler olduğunu sorduğunu da söyleyen Yücel, Fevzi Çakmak’a bu komünistlerin faaliyetlerinin neler olduğunu sorarak hükümette bu konuyla ilgili kimi uyardığını

³⁹¹ *Akşam*, “Millet Meclisi Kış Tatiline Başladı”, 22 Şubat 1947, s.1.

³⁹² Bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 29.01.1947, s. 66-76.

³⁹³ Hasan Ali Yücel, *Dâvam*, Ulus Basımevi, Ankara 1947, s. 3.

sorduğunu belirtmiştir.³⁹⁴ Sorulan sorulara Fevzi Çakmak mecliste herhangi bir cevap vermemiştir. Ankara’da yayınlanan bir gazete aracılığıyla cevap vermekle yetinirken, DP İl Başkanı Kenan Öner, Hasan Ali Yücel’e cevap vermiştir.³⁹⁵

Hasan Ali Yücel’in Mareşale yazmış olduğu mektuba karşılık, Kenan Öner sert ifadelerle Hasan Ali Yücel hakkında açıklamalar yapmıştır. Yapılan açıklama ise özetle şu şekildedir: Kenan Öner, Hasan Ali Yücel’in, Mareşal’e yazmış olduğu mektubu hayretle okuduğunu söylemiştir. Kenan Öner yaptığı açıklamada: “Desteklediğiniz komünistlerin kimler olduğuna ve nasıl desteklediğinize ait olanı hakkındaki merakınızı daha doğrusu arifane bir tecahül mü yoksa cahilane bir tearüf mü olduğunu kestirmedığım tereddüdünüzü ben izale edeceğim.” demiştir. Sözlerinin devamında ise yıllarca Hasan Ali Yücel’in Milli Eğitimin başında bulunduğunu, bu yüzden ülke içinde milliyet rüzgarının yanı sıra komünist yanlılarının da faaliyetlerinin olduğunu herkesten daha iyi bilmesi gerektiğini söylemiştir. Kenan Öner ayrıca; “Sizler tarafından yazılarak maarif hesabına bastırılan ciltler dolusu kitapları ve Üniversite kürsüsünde okuttuğumuz Türk İnkılabı dersleri ile gençlikte milliyet cereyanını korkmadan Irkçılık ve Turancılık derecesine çıkarmaya yardım etmiş, fakat bunun yanı başında da Bakanlığınızı bugün Şükrü Sökmensüer’in nutkunda istismar edilen insanlarla doldurarak oranın bir komünizm yatağı haline gelmesinde bilerek veya bilmeyerek sebep olmuştunuz...” diyerek, Hasan Ali Yücel’in bakanlığı sırasında vekâletinde bulunan hesabına yazdırılarak bastırılan kitaplar, üniversitede okutulan dersler ve nutuklarla ülkedeki gençleri ırkçılığa, Turancılığa kadar sürükleyen parti ve bakanlıklarının olduğunu savunmuştur. Kenan Öner sözlerinin devamında ise; “Komünist faaliyetlerini destekleyen Bakanın kendiniz olup olmadığını mareşale mektupla sormanız hakikaten hayret vericidir. Mademki soruyorsunuz, istediğiniz cevabı ben vererek iddia ediyorum ki: Siz yalnız komünistleri Bakanlığınızda beslemekle, uğradıkları hücumlara karşı onları müdafaa etmekle de kalmadınız. Bakanlığınızın telkinleri ile

³⁹⁴ Yücel, *Dâvam*, s.3.

³⁹⁵ Nurettin Gülmez, Arife Cibil Yıldırım, “Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davasının Basına Yansıması”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8/3, 2021, s. 1425.

milliyetçilik belasına başlarını soktuğunuz tam 23 genci işkencelerle ezdirdiniz, harap ettiniz ve hırpaladınız...”³⁹⁶ diyerek adeta davaya giden süreci başlatmıştır.

Hasan Ali Yücel, Kenan Öner hakkında dava açtığını duyurur duyurmaz, Kenan Öner güçlükle sakladığı birçok gerçeğin herkese apaçık şekilde ilan fırsatı bulacağı için Hasan Ali Yücel’e teşekkür etmiştir. Hasan Ali Yücel, Kenan Öner’in bu açıklamasına karşılık “Benim hiçbir diyeceğim yok, mesele adalete intikal etmiş bulunmaktadır. Kenan Öner istediğini söyleyebilir. Alnımız açıktır, korkumuz yoktur.” ifadelerinde bulunmuştur.³⁹⁷

Hasan Ali Yücel istediğinin hakkın meydana çıkmasını görmek ve her partiden, her siyasi mizaçtan vatandaş için hakaret edilmemesi gereken devlet adamları hakkında asılsız söylentilere onun kendisini nasıl kaptırmış olduğunu Türk adaletinin huzurunda açıklanmasını sağlamak amacıyla Türk İçtima-i Heyeti’nin vicdanını temsil eden Cumhuriyet mahkemesinin emniyetine başvurarak dava sürecini başlatmıştır.³⁹⁸ Dava sürecinin başlaması ile ilgili Kenan Öner ise; gariptir ki 12 günden beri kendileri hakkındaki yazılanları umursamayan eski Maarif Vekilinin, Meclis kapandıktan sonra dava etmeyi hatırlaması üzerine yürüttükleri strateji yolunun anlamını ifade edecek kadar belli görünüyor açıklamalarında bulunmuştur.³⁹⁹

Kenan Öner’in Meclis’in kapanmasının ardından dava edildiğini ifade etmesinin ardından, Ali Yücel bu konuya açıklık getirmek amacıyla basına yapmış olduğu açıklamada, aylardır Ankara’dan ayrılmadığını, İstanbul’a gelip gittiğini, hakkında bir dava hazırlığını ile uğraştığı ve netice alamayınca İstanbul’dan Ankara’ya dönmüş olduğunun tamamen yalan olduğunu, namuslu bir adamsa Kenan Öner’in iddiasını ispat etmesi gerektiğini belirtmiştir. Mahkemeye verme konusunda ise; “Ben hakkın ve hakikatin meydana çıkması için kendisini mahkemeye verdim ve Büyük Milet Meclisi kapanmadan önce verdim. Eğer Büyük Millet Meclisi’nde hakkımda bir hareket yapmayı düşünen varsa tatil sonunda kendilerini bekliyorum.

³⁹⁶ *Yeni Sabah*, “Hasan Ali Yücel’in Mareşalden Sordu Sualin Cevabı-Evet, O Maarif Vekili Sizsiniz”, 11 Şubat 1947, s.1-3; *Akşam*, “B. Hasan Ali Yücel’in Mareşal’e Üçüncü Mektubu”, 23 Şubat 1947, s. 1,2.

³⁹⁷ *Son Posta*, “Dava Başlamadan Yorumlar ve İddialar İleri Sürülmektedir”, 24 Şubat 1947, s.1,3.

³⁹⁸ *Akşam*, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası”, 23 Şubat 1947, s. 2; *Yeni Sabah*, “Yücel Yine Ulus’un Kürsüsünde”, 23 Şubat 1947, s.3.

³⁹⁹ *Akşam*, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası”, 23 Şubat 1947, s. 1

Avukat Kenan Öner'in ifşa edeceğini söylediği hususlara da aynı şekilde muntazırım, dediği gibi bu davayı açtıran yoktur. Davayı açan vardır. O da benim.” demiştir. Davanın müdafaasını alanlar Bülent Esen ve Hikmet Elbeş isimli Ankara Hukuk Fakültesinin iki genç öğretim üyeleridir.⁴⁰⁰

Dava sürecinin başlaması üzerine halk ve gazeteler merakla Kenan Öner'in güçlükle sakladığı sırların ne olduğunun üzerine tahminlerde bulunmaya başlamışlardır.⁴⁰¹ Ankara Asliye Ceza Mahkemesi'nin bakacağı dava⁴⁰² üzerine Ankara Savcılığı, İstanbul Savcılığından Demokrat Parti İstanbul Başkanı Kenan Öner ile Yeni Sabah gazetesinin sahibi Cemaleddin Saracoğlu'nun eski mahkumiyetleri olup olmadığını sormuştur. Bu muameleler tamamlandıktan sonra evrak savcılıktan Ankara'daki Asliye Mahkemelerinden birine havale edilmiştir.⁴⁰³

17 Nisan 1947'de başlayan hakaret davasıyla ilgili 18 duruşma yapılmış, davanın temyize götürülmesi sonucunda 22 Aralık 1949'da sona ermiştir. Dava, başladığı ilk günden ülke gündeminde büyük bir ilgi ile takip edilmiştir. Akşam gazetesinin “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Başladı; Kenan Öner Söylediklerini İspat Edeceğini İddia Ediyor” başlıklı yazısında Asliye Üçüncü Ceza Mahkemesinde davanın başladığı, salon ve koridorların başa kadar dolu olduğu ve davacı Hasan Ali Yücel hariç, sanık ve avukatların hazır bulunduğu ifade edilmiştir.⁴⁰⁴ Tasvir gazetesinin “Kenan Öner-Hasan Ali Yücel Davası; Hasan Ali Elimden Kurtulamayacaktır” başlıklı yazısında koridorların kapandığı, gidip gelmenin imkansızlaştığı için Hâkim Saffet Onan ve Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Abdullah Kulak'ın, büyük celsenin açılmasından kırk dakika önce yerlerini aldıklarını ve dava saatini beklediklerini, balık istifi gibi bir kalabalıkla bütün tedbirlere rağmen koridorların dahi dolduğunu, ayrıca İstanbul DP Başkanı Kenan Öner, Hasan Ali Yücel'in milliyetçi gençliğin tezahüratını milli bir ihanet şeklinde gösterdiğini ve buna Cumhurbaşkanı'nı da ikna ettiğini sütunlarına taşımıştır.⁴⁰⁵ Ulus gazetesinin “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Başladı; Kenan Öner'in Mukabil Dava Açtığı

⁴⁰⁰ *Türkyolu*, “Hasan Ali Yücel Diyor ki”, 26 Şubat 1947, s.2.

⁴⁰¹ *Yeni Sabah*, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası; Kenan Öner'in Yapacağını Söylediği Yeni İfşaat Merak ve Heyecan Uyandırdı”, 24 Şubat 1947, s.1,3.

⁴⁰² *Yeni Sabah*, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası”, 24 Şubat 1947, s.3

⁴⁰³ *Akşam*, “Hasan Ali Yücel'in Açtığı Davalar Hakkında İki Sual”, 26 Şubat 1947, s.2.

⁴⁰⁴ *Akşam*, “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Başladı; Kenan Öner Söylediklerini İspat Edeceğini İddia Ediyor”, 18 Nisan 1947, s.2.

⁴⁰⁵ *Tasvir*, “Kenan Öner-Hasan Ali Yücel Davası; Hasan Ali Elimden Kurtulamayacaktır”, 18 Nisan 1947, s.1.

Yolundaki Dilekçesi Kabul Olunmadı” başlıklı yazısında Hasan Ali Yücel’in avukatı, Bülent Esen’in davaya karışma dilekçesini sunduğu, daha sonra sanıkların sorgularının yapıldığı, Kenan Öner’in bir dilekçesinin okunduğu, sanık bu dilekçesinde davacı Hasan Ali Yücel’e isnad ettiği filleri ispat etmek istediği ifadelerini okuyucuya aktarmıştır.⁴⁰⁶ Son Posta gazetesinin “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Başladı” başlıklı haberinde duruşma salonunun kapılarının 13.30’da açıldığı, kalabalığın içeri girmeye çalışırken kapının camlarını kırdığını, mahkeme salonunun dar olması sebebiyle dinleyicilerin çoğunun dışarıda kaldığı, saat 14.30’da duruşmanın başladığı ve kimlerin duruşmada yer aldığı bilgilerini vermiştir.⁴⁰⁷ Vakit gazetesinin “Kenan Öner Aleyhinde Hasan Ali Yücel’in Açtığı Davaya Dün Başlandı” başlıklı yazısında salondaki genel durum hakkında bilgilerin verilmesinin ardından hüviyetlerin tespitine gidilmişti. Hüviyetlerin tespitinin ardından Yücel’in dilekçesi okunmuş, Kenan Öner’in ve bu yazıyı neşreden C. Saracoğlu’nun cezalandırılması, ayrıca her ikisinden de beşer bin lira tazminat alınması, Kenan Öner’in suçlamalar karşısında mahkemeye verdiği dört sayfalık dilekçeden bahsedilmiştir.⁴⁰⁸ Cumhuriyet gazetesinin “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası Başladı”, başlıklı yazısında eski Milli Eğitim Bakanının mahkemeye gelmediğini, Hasan Ali’nin avukatının “Ortada bir hakaret suçunun olduğu ve bu ispatı caiz olan neviden değildir.” açıklamaları karşısında Kenan Öner’in “İddialarımın ispatına yol açılmasını istiyorum. Şuna emin olsunlar ki bu dava istedikleri şekli olsa bile elimden kurtulamayacaklardır.” açıklamalarına yer verilmiştir.⁴⁰⁹ Vatan gazetesinin, “Kenan Öner-Yücel Davası Başladı” başlıklı haberde salonun fiziki şartları ve yapılan hazırlıklar ifade edildikten sonra, şikâyet konusu olan ifadeler mahkemeye sunulmuş, avukatların açıklamalarının ardından mahkemenin 26 Nisan Cumartesi günü devam edeceğine karar verilmiştir. Mahkeme ve koridorlarını dolduran kalabalığın dağılması epey uzun sürmüştür. Geniş bir halk yığını Kenan Öner’in etrafını sarmıştır. Halk tarafından alkışlarla desteklendikten sonra otomobile binip bölgeden ayrılmıştır.⁴¹⁰

⁴⁰⁶ *Ulus*, “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Başladı; Kenan Öner’in Mukabil Dava Açtığı Yolundaki Dilekçesi Kabul Olunmadı”, 18 Nisan 1947, s.1, 4.

⁴⁰⁷ *Son Posta*, “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Başladı”, 18 Nisan 1947, s.2.

⁴⁰⁸ *Vakit*, “Kenan Öner Aleyhinde Hasan Ali Yücel’in Açtığı Davaya Dün Başlandı”, 18 Nisan 1947, s.1, 5.

⁴⁰⁹ *Cumhuriyet*, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası Başladı”, 18 Nisan 1947, s.1.

⁴¹⁰ *Vatan*, “Kenan Öner-Yücel Davası Başladı”, 18 Nisan 1947, s.1, 2.

26 Nisan günü yapılan duruşmada mahkeme Öner'in iddiasını ispat hakkındaki talebini kabul etmiştir. Öner iddialarını ispat etmek için Cumhurbaşkanından, Bakanlar Kurulundan, CHP Grubu ve Sıkıyönetim Mahkemesi'nden bilgi ve vesika kopyalarının istenmesini talep etmiştir. Öner, Cumhurbaşkanı'nın 19 Mayıs 1944 nutkunda işaret ettikleri hadisenin tamamen aksi Sıkıyönetim Mahkemesi duruşmasında sabit olduğundan nutukta izah ettikleri hadiseyi kendisine kimlerin anlattığının Cumhurbaşkanı tarafından açıklanmasını talep etmiştir. Yücel'in avukatı bir devlet reisinin nutku hakkında mahkeme tarafından Cumhurbaşkanı'na sordurmaya kalkışmak kendisini mecbur olmadığı bir işe davet etmek olur ifadelerinde bulunarak bu talebe itiraz etmiştir. Mahkeme ise Öner'in verdiği dilekçe karşısında gerçeklere ulaşılması amacıyla gerekli mercilerden vesikaların getirilmesi için Cumhuriyet Savcılığına müzakere yazılmasına karar vermiştir.⁴¹¹ Öner mahkemeden çıkarken halk kendisine sevgi gösterilerinde bulunarak "Hak yardımcınız olsun." diyerek uğurlamıştır.

7 Mayıs'ta yapılan duruşmada şahitler dinlenmiştir. Kenan Öner'in bu konu için gösterdiği şahitlerin altısı İstanbul'da bulunduğu, bunların bulundukları yerdeki mahkemede (istinabe) yani Asliye Yedinci Ceza Mahkemesinde ifadeleri alınmıştır. İlk şahit, eski Ankara Konservatuar Müdürü ve Galatasaray Lisesi öğretmenlerinden Orhan Şaik idi. Şahitlerde mahkemede Kenan Öner gibi Hasan Ali Yücel'i komünistlikle itham eden açıklamalarda bulunmuşlardı.⁴¹² Basın bu duruşmayı şu başlıklarda manşetlerine taşımıştır: Son Posta gazetesi; "Şahitler Himaye Gören Solcular Hakkında Malumat Verdiler",⁴¹³ Ulus gazetesi; "Hasan Ali Yücel'in Açtığı Dava",⁴¹⁴ Cumhuriyet; "Eski Milli Eğitim Bakanı Komünistleri Korumuş mu",⁴¹⁵ Vatan; "Dün Dinlenen Şahitler"⁴¹⁶. İstinabe şahitlerinin ifadeleri tespit edildikten sonra yargıç, zabıtların Ankara Asliye Ceza Mahkemesi'ne gönderilmesi kararıyla duruşmayı tatil etmiştir.⁴¹⁷

Tüm duruşmalarda komünistlerin himayesi ve komünistlik ithamları sürekli ön planda olmuştur. Bunların dışında Nihal Atsız aleyhinde dava açılması teşebbüsleri,

⁴¹¹ *Son Posta*, "Kenan Öner-Hasan Ali Yücel Davası Mühim Safhaya Girdi", 27 Nisan 1947, s.1.

⁴¹² *Akşam*, "Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası; Dün Bazı Şahitler Dinlendi", 8 Mayıs 1947, s.1

⁴¹³ *Son Posta*, "Şahitler Himaye Gören Solcular Hakkında Malumat Verdiler", 8 Mayıs 1947, s.1.

⁴¹⁴ *Ulus*, "Hasan Ali Yücel'in Açtığı Dava", 8 Mayıs 1947, s.4.

⁴¹⁵ *Cumhuriyet*, "Eski Milli Eğitim Bakanı Komünistleri Korumuş Mu", 8 Mayıs 1947, s.1.

⁴¹⁶ *Vatan*, "Dün Dinlenen Şahitler", 8 Mayıs 1947, s.1.

⁴¹⁷ *Cumhuriyet*, "Eski Milli Eğitim Bakanı Komünistleri Korumuş Mu", 8 Mayıs 1947, s.2.

Milli Eğitim kadrolarına yerleştirilmek istenen ve yerleştirilen komünistler, Köy Enstitüleri'ndeki komünist faaliyetler davadaki gündem konuları olmuştur.⁴¹⁸

11 Ekim 1947 tarihinde yapılan duruşma sabah saat 09.30'dan akşam 20.00'ye kadar yani on buçuk saat sürmüştür. Yücel 155 sayfalık iddianamesini okuyarak aleyhindeki suçlamaları reddetmiştir. Hasan Ali Yücel, iddianamesinde dava mevzusunu, bugüne kadar Kenan Öner tarafından müdafaa şahidi olarak gösterilmiş şahitlerin ifadelerini ve delil olarak gösterilen vesikaları birer birer tahlil etmiş ve şu ifadelerde bulunmuştur: “Sayın Yargıç, tanıklar, raporlar, ifşalar, vesikalar, kitaplar ve dergiler, bunlardır. Propaganda o kadar kuvvetli idi ki, fikir ve mantık, yerini hisse terk etmiş benim için çok hazin olan bir hâdiseyi arz edeceğim,” diyerek sözlerinin devamında bir akşam, gece vakti evine gittiği sırada birkaç gencin kendisine yaklaştığını, gördüğü kadarıyla yaşlarına ve hallerine göre yüksek okullarda okuduklarını tahmin ettiğini söylemiştir. Bu üç gencin, kendi hizasına geldikleri vakit bir tanesinin küfrettiğini ve sonra ‘kaşını çatıp sokaklarda gezeceğine mahkemeye gidip kendisini savunması gerektiğini’ söylediğini ifade etmiştir. Bu sözleri duyduğunda birden onlara döndüğünü fakat; gençlerin bir zamanlar muhabbetle yüzüne bakıp ve saygı gösterdikleri halde artık koşarcasına kendisinden uzaklaştıklarını söylemiştir. İfadesinin devamında: “Kim bilir, kızdığımı mı zannettiler? Kendilerine fena muamele edeceğimi mi sandılar? Hâlbuki ben, gözlerimin yaşını tutamamıştım. Zehir gibi damlalar yüzümü ıslatıyordu. Şu anda, adaleti temsil eden sözden bu haksız akıttırılmış göz yaşlarının hakkını istiyorum,” demiştir. Bundan sonra söz alan Hasan Ali'nin avukatı Bülent Esen, iddiasını yapmış ve Türkiye’de ırkçılık ve Turancılık hareketinin bir tarihçesini inceleyerek bugüne kadar ileri sürülen iddiaları tahlil etmiş ve bu arada şahitler tarafından Ankara Üniversitesi rektör ve profesörlerine yapılan hücumlardan bahsederek, bunun çok acı bir hâdis olduğunu söylemiş ve sözlerine devamla; “Üniversite Senatosu, başkanını seçerken, asgari olarak bir siyasi partinin, bir bölge başkanını seçerken gösterdiği dikkati fazlasıyla göstermektedir,” demiştir. Sanıklardan Yeni Sabah gazetesi sahibi Cemaleddin Saracoğlu’nun, Matbuat Kanununun 27, 30, 32 ve Türk Ceza Kanunu’nun 480. maddeleri gereğince; Kenan Öner’in ise Türk Ceza Kanunu’nun

⁴¹⁸ Nurettin Gülmez, Arife Cibil Yıldırım, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davasının Türk Basımına Yansıması”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Kış 2021, 8-4, s.1428.

480. ve 80. maddeleri gereğince cezalandırılmalarını istemiştir. Duruşma, savcının esas hakkında mütalaasını bildirmesi için başka bir güne bırakılmıştır.⁴¹⁹

Savunma yapmak için mahkemeden ek süre talebinde bulunan Kenan Öner, 8 Kasım 1947 tarihinde mahkemeye savunmasını vermiştir. Savunmasında Hasan Ali Yücel'in, Savcının ve Prof. Bülent Nuri Esen'in iddialarına cevap verdi. O günkü Cumhuriyet gazetesinin temelini kurmuş olduğunu, Adalet Müsteşarlığına tayininde hiç kimsenin lütfuna uğramamış bulunduğunu söyleyerek resmi sicilinden almış olduğu bir kopyayı okumuştur. Daha sonra İstanbul'da kurulan İnsan Hakları Cemiyeti'ne katılım meselesine açıklık getirerek bu cemiyeti kuranların hiçbirinin komünist olmadığını, özellikle Cami Baykut'un bir milliyetçi olduğunu, sırf Mareşale leke sürmek için eski İçişleri Bakanı tarafından bu kişilere komünistlik isnat edildiğini belirtmiş ve birer birer iddialara karşı kendisine yapılan suçlamaları cevaplamıştır. Kenan Öner kitabın muhtelif kısımlarını bizzat okumuştur. Müdafaada Savcı Yardımcısı Abdullah Gözübüyük hakkında büyük gözlü, haris ve çömez gibi sıfatlar kullanmıştır. Başka bir savcı yardımcısı söz isteyerek Kenan Öner'den bu sözleri neye dayanarak söylemiş olduğunun sorulmasını istemiştir. Kenan Öner; "Bana bu dava esnasında yapılanlar, bu sözlere cevap teşkil eder." şeklinde açıklamada bulunmuştur.⁴²⁰ Kenan Öner daha sonra 214 sayfalık savunmasını mahkeme heyetine sunmuştur. Mahkeme bir karara bağlanmak üzere 19 Kasım gününe bırakılmıştır.

Davaya 19 Kasım günü saat 14.30'da devam edilmiş ve 18 celsedir devam eden duruşmalardan sonra mahkeme kararını bildirmiştir. Son oturumda Kenan Öner bulunmamıştır. Mahkemenin kararını öğrenmek üzere büyük bir meraklı kitlesi adliyenin etrafını doldurmuş, zabıta ve jandarma kuvvetleri güçlkle intizamı temin etmişlerdir. Mahkeme kararında önce davanın mevzuu, şahitler, deliller teker teker incelenmekte ve 106 sayfa tutan kararın sonunda şöyle denmektedir; Cumhuriyet Savcısının okuduğu ve bir suretini verdiği yazılı iddiasında isnatların hepsinin ayrı ayrı sübutu lazım geldiği, şahitlerin doğru söylememiş olduğu ve mesnet fiillerin ispat edilememiş bulunduğu yolundaki mütalâası aynı kast ile yapılan hareketlerin bir kül teşkil ettiği hakkında müesses içtihada ve gösterilen delil ve sebeplere göre

⁴¹⁹ Akşam, "Hasan Ali-Kenan Öner Davası Yeni Bir Safhada", 12 Ekim 1947, s.1-5.

⁴²⁰ Son Posta, "Yücel-Öner Davası; Öner Müdafaasını Yaptı Dava Son Safhaya Geldi", 9 Kasım 1947, s.7.

mesnetsiz olduğu gibi, dosyada mevcut olmayan hayali ve mefruz (farz kılınmış) hususlar, şu veya bu temayüller, cereyanlar veya bir kısım fikirlerin yargıç ve savcayı ilgilendiremeyeceği, kanuni soruşturma dışı hususlarla ilgili temayülleri asla ve hiç bir surette yetki veremeyeceği ve sair mütalâaları da çok doğru olmakla beraber bu malûm hakikatin mahkemeye serdi yersiz ve yine şahadetin çürük ve aldatıcı bir müessese olduğu, gerçekten samimi olan şahidin az bulunduğu bu sebeple şahidin samimi olmadığının farz edilmesi gerektiği ve şahadetin tehlikeli bir delil olduğu yolundaki mütalâa da kanunda yeri olmayan nazariyeden olması itibariyle mesnetsiz ve müdahil vekilinin iddiaları, gösterilen delillerle muallel, tahlil ve münakaşa edilen şahitlerin birbirlerini bütünleyen beyanları ve kararda gösterilen resmi cevap yazıları, münderecatı, rapor ve vesikalar ve bunlara nazaran, vicdani kanaat sanık Kenan Öner'in "Evet, O Maarif Vekili Sizsiniz" başlığı ile yazılan yazılar 17.02.1947 tarihli şikâyetname ve iddianamede açıklanan müdahil hakkında madde tespiti suretiyle yapılan isnatların delillerle sabit olduğundan Türk Ceza Kanunu'nun 480 - 2 ve Basın Kanununun 27. maddesi uyarınca sanıklar hakkındaki kamu davasının 481. Madde gereğince düşmesine temyiz edilmek üzere karar verilmiştir.⁴²¹ Temyiz süreci basında beklenen ilgiyi görmemiştir. Temyiz süreci devam ederken 8 Mart 1949 tarihinde Kenan Öner'in vefat etmesi üzerine Türk Ceza Kanunu'nun 96. maddesi gereğince aleyhindeki davanın düşmesine karar verilmiştir.

3.3. Halil Menteşe'nin İsmet İnönü'ye Mektubu ve CHP Tüzüğündeki Değişiklik Düşünceleri

Meşrutiyet devrinde Meclisi Mebusan'ın başkanlığını yapmış, Cumhuriyet hükümetleri zamanında uzun bir süre Büyük Millet Meclisinde milletvekili olarak görev almış olan CHP'nin son dönem İzmir Milletvekillerinden Halil Menteşe, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye hitaben bir açık mektup yazmıştır.⁴²² Mektupta Türkiye'ye karşı tehlikelerden, engellerden, istila durumundan endişelendiğini, daha önce milletin mücadelesiyle devlet kurulduğunu, tekrardan böyle durumlarla karşı karşıya kalınır ise kuvvetli olmak gerektiğini, yoksa hiçbir yerden yardım bulunamayacağı, içindeki kaynakların yetersiz olduğunu, Türkiye'nin dışarıdaki kaynaklardan yararlanma fırsatına sahip olduğunu açıklamıştır. Mektubunu, "Bir an evvel teminatlı hürriyet sistemi emniyetli ve müstakar bir demokrasi kurmak

⁴²¹ *Tasvir*, "K. Öner-H. Ali Yücel Davası Sükût Etti; Mahkeme Kenan Öner'i Suçlu Görmedi. Yücel Kararı Temyiz Ediyor", 20 Kasım 1947, s.1,5.

⁴²² *Yeni Sabah*, "Halil Menteşe'nin İnönü'ye Mektubu", 26 Şubat 1947, s.1.

suretiyle bu yüzden de karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz. Devletin hatta Halk Partisi'nin selameti, demokrasiyi samimi olarak kabulünüze, bunu partilere de mal etmenize bağlanmaktadır.”⁴²³ ifadeleriyle sonlandırmıştır. Demokrasinin samimi olarak kabul edilmemiş olduğu kanaat ve imasında bulunan Halil Menteşe, demokrasiyi partilere mal etmek için alınacak tedbirleri maddeleştirmiyor ve Cumhurbaşkanı da başta olarak idare mesuliyetini taşıyanların zaman zaman halktan ayrı düşüklerini iddia ettiği halde bu düşünce ayrılığının nerelerde ve nelerde olduğunu söylemiyordu. Mektupta geçen “Biz ki halkın içindeyiz, umumi hoşnutsuzluğun homurtusunun nasıl tehlikeli bir mahiyet aldığını vaktinde duyarak ikaz için söylediklerimiz başlangıçta fena tepki yapsa da sonunda davayı kazanıyoruz.” ifadeleri CHP yanlısı gazetelerde tepkiyle karşılanmıştır.⁴²⁴

Bu mektubu destekleyenler olduğu gibi tepki verenler de olmuştur. Tepki verenlerden bir tanesi Son Posta gazetesi yazarı Ekrem Uşaklıgil olmuştur. Uşaklıgil, Halil Menteşe'nin mektubuna karşılık kaleme aldığı yazısında İnönü'ye yazdığı açık mektuptaki fikirlerine aykırı olmadığını, kendisinin de CHP'nin halka yaklaşıarak kuvvetlenmesini istediğini fakat bu konuda sözün Halil Menteşe'ye düşmediğini, kendisinin Meclis dışında kaldığını, bundan dolayı Halil Menteşe'nin bu konuda çok geç kaldığını ifade etmiştir.⁴²⁵

Halil Menteşe'nin mektubundan önce CHP program ve tüzüğünde geniş çapta değişiklikler yapılması için kurulmuş olan komisyon raporunu hazırlamaktaydı. Rapor tamamlanınca parti divanı toplanarak bu konuda bir karara varılacaktı. Komisyon, raporunu hazırlamak için diğer ülkelerin çeşitli partilerinden getirttiği tüzükleri incelemektedir. CHP tüzüğünün, yapılacak değişikliklerle daha açık bir hale geleceği bildirilmekteydi. Parti tüzüğünde esaslı değişiklikler yapılması düşünülen o dönemde Halil Menteşe'nin mektubu gündeme gelmiştir.⁴²⁶

⁴²³ *Vakit*, “Halil Menteşe'nin Mektubu”, 26 Şubat 1947, s.5.

⁴²⁴ *Vakit*, “Halil Menteşe'nin Mektubu”, 26 Şubat 1947, s.5.

⁴²⁵ *Son Posta*, “Halil Menteşe Çok Geç Kaldı”, 26 Şubat 1947, s.1.

⁴²⁶ *Akşam*, “CHP Tüzüğünde Değişiklik Yapılıyor; Eski İzmir Milletvekili Halil Menteşe Bu Münasebetle Bir Açık Mektup Neşretti”, 25 Şubat 1947, s.1.

3.4. Çorlu Demokrat Parti Başkanı İle Genelkurmay Başkanı Orgeneral Salih Omurtak Arasındaki Gerginlik

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Salih Omurtak'ın Çorlu seyahatinde yapmış olduğu konuşması ve kendisine verilen cevaptan dolayı gerginlik yaşanmıştır. Memlekette gün geçtikçe gelişen demokrasi hareketini kökünden baltalayacak bir zihniyetin mahsulü olduğu hissini veren bu garip kanaat, hususi bir ziyafet sonu konuşması halinde meydana gelmişti. Çorlu Belediyesi tarafından fahri hemşeriliğe kabulüne karar verilmiş olan Orgeneral Salih Omurtak'ın Çorlu'ya gelmiş olması dolayısıyla şerefine verilen bir ziyafette Çorlu Belediyesi tarafsız davranmaya çalışarak CHP ve DP başkanlarını da davet etmiş ve ziyafet gerçekten bir kardeşlik havası içinde geçmiştir. General Salih Omurtak'a belediye tarafından verilen fahri hemşerilik mazbatasını sunulmuş ve ziyafetin sonuna doğru davetlilerden bir kısmı ile birlikte General Omurtak da bitişikteki salona geçmiştir. Bu sırada Generalin refakatinde Orgeneral Nuri Yamut, General Şevket, Tümgeneral Asım, Çorlu Belediye Başkanı Ramiz Aykal, Tekirdağ Valisi Burhan Toker, Çorlu Savcısı Haydar, Çorlu Ortaokul Müdürü Hüseyin Timuçin, Demokrat Parti Başkanı Doktor Zeki ve diğer davetliler bulunuyordu. General Salih Omurtak sözü günün politik hadiselerine getirerek Mareşal Fevzi Çakmak etrafında yapılan haberler üzerinde durmuş ve Demokrat Parti Çorlu Başkanına hitap ederek: “Nedir bu hercümerç? Mareşal kanını dökmek istiyormuş. Dökecekse döksün. Biz kararını vermiş insanların sükuneti içinde bekliyoruz. Hariçteki ve dahildeki düşmanlarımızı ezmeye muktediriz.” demiştir. Bunun üzerine Demokrat Parti Çorlu Başkanı, General Omurtak'a hitaben: “Paşam eğer dahildeki düşmanlar tabirinizle Demokrat Parti mensuplarını da kastediyorsanız benim burada, huzurunuzda bulunmamın manası kalmaz. Müsaadenizle burasını derhal terk etmek mecburiyetindeyim.” demiş ve bu cevap karşısında bir tereddüt geçiren General Omurtak cevaben; “Hayır, böyle bir kastim yoktur. Sadece Mareşalden bahsediyorum. Mareşal bir kenara çekilip oturmalıydı. Kanımı dökerim sözü ile neyi kastediyor.” demiştir ve Çorlu Demokrat Parti Başkanı da Mareşal'in neyi kastetmiş olduğunu defalarca açıkladığını General Omurtak'a hatırlatmıştır.⁴²⁷

General Salih Omurtak bu sözlerle tatmin olmadığı için Çorlu Belediye Başkanına hitaben; “Reis Bey, insan yaşlanınca ne olur?” diye sormuş, belediye

⁴²⁷ *Yeni Sabah*, “Bu İç Düşmanlar Kimler”, 27 Şubat 1947, s.1,3.

Başkanı da “Bunar paşam” cevabını vermiştir. Tekrar söze başlayan General Salih Omurtak, Mareşali kastederek “Böylelerinin sonu ya tımarhane yahut da darağacıdır,” diyerek Mareşal Çakmak’ı eleştirmeye devam etmiştir. General’in bu tavrı Yeni Sabah gazetesinde ayrıntılı olarak okuyucuya aktarılmıştır. General’in daha önce Fevzi Çakmak’ın emrinde görev almış olduğunu, bu eleştirel ve ağır üslubu hangi cesaretle kullandığını, bir generalin neden siyasi konular üzerinde bir taraf olarak açıklamalar yaptığını, Demokrat Parti’yi neden düşman olarak lanse ettiğini, demokratik bir rejimde hiç kimsenin bu kadar kapsamı geniş olan sözle on dokuz milyon vatandaşı endişe ve heyecan içinde bırakmaya hakkı olmadığını söyleyerek; bundan dolayı Salih Omurtak’ı Çorlu’daki sözlerinden dolayı duruma açıklık getirmeye davet etmiştir.⁴²⁸

3.5. Kış Tatili Sürecinde Celal Bayar’ın Yurt İçi Seyahatleri ve Söylemleri

Eldeki mevzuat ile partisi tarafından esaslı bir faaliyet gösterilemeyeceği kanaatine varan Demokrat Parti Başkanı, en iyi ve tesirli hizmetin memleket içinde seyahatler yapmak ve bu seyahatlerden faydalanarak halk ile yakından temas içinde olmak amacıyla yurt içinde gezilere çıkmıştır.

3.5.1. Celal Bayar’ın İstanbul Seyahati ve Söylemleri

Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar 4 Mart 1947 tarihinde Ankara’dan İstanbul’a gelmiştir. İstanbul’a gelir gelmez doğrudan parti merkezine gitmiş, burada İstanbul DP İl İdare Kuruluyla 5 saat süren bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıdaki konu ise açık durumda bulunan 9 milletvekilliği için hazırlıkların nasıl yapılacağı ve bu seçimlere katılıp katılmayacağı üzerinde olmuştur.⁴²⁹ Celal Bayar İstanbul’da bulunduğu bir haftalık süreçte açık seçimlerde yer alacakmış gibi hazırlıklar yapmıştır. Demokrat Parti’nin seçimlere katılması durumunda İstanbul’da Kenan Öner, Hikmet Bayur, Refik Şevket İnce, Hayri Üstündağ’ı aday gösterip Halil Menteşe’nin de adaylığını destekleme kararı almışlardır.⁴³⁰

Celal Bayar’ın İstanbul’da bulunduğu süreçte DP İstanbul İl Merkezinde sıklıkla toplantılar yapılmıştır. 5 Mart tarihinde Celal Bayar başkanlığında yapılan toplantıda Adnan Menderes ve Refik Şevket İnce de yer almıştır. Yine adaylar

⁴²⁸ *Yeni Sabah*, “Bu İç Düşmanlar Kimler”, 27 Şubat 1947, s.3.

⁴²⁹ *Son Posta*, “Demokrat Parti Tazyiklere Rağmen Kuvvet Bulmaktadır”, 5 Mart 1947, s.1,7.

⁴³⁰ *Son Posta*, “Açık 9 Milletvekilliği Seçimi İçin Partilerin Çalışmaları Hızlandı”, 6 Mart 1947, s.1,7.

üzerinde konuşulmuştur. 5 Mart'ta adaylığını tahakkuk etmiş olan yalnızca İl Başkanı Kenan Öner olmuştur. Tekrardan Halil Menteşe'nin bağımsız olarak aday olması halinde kendisine destek verileceği ifade edilmiştir. Bu durum DP'nin daha net olarak seçimlerde yer alıp almayacağını kararını vermediğini göstermektedir. Bu kararsız durumun nedenlerine bakıldığında, daha önceden yapılmış olan muhtarlık seçimlerinde CHP adaylarının kolanması, seçim güvenliğinin sağlanamaması, jandarma ve görevli memurların CHP propagandası yapması gösterilebilir. DP'nin İstanbul'da yapmış olduğu toplantılarda bu konular da görüşülmüş hatta seçim kanunu değiştirilmedikçe seçimlere gidilmemesi görüşü de ortaya atılmıştır.⁴³¹

Celal Bayar seçimler konusundaki endişesini şu şekilde ifade etmiştir: “Adı ve şekli ne olursa olsun serbest ve doğru seçimlere dayanmayan bir idarenin hâkim bulunduğu memleketlerde demokrasiden ve milli hâkimiyetten bahsetmek tamamıyla yersizdir.” Daha önceden yapılmış olan muhtar seçimleri ile ilgili ise; zora dayanan tedbirlere rağmen seçimleri Demokrat Parti'nin kazandığı yerlerde de seçimin tasdiki için muhtarı Demokrat Parti'den istifaya mecbur etme, bu durum olmadığı takdirde ise seçimi yapılmamış sayarak muhtar tayin etme yoluna gidilmiştir. Köylerde Demokrat Parti teşkilatını dağıtmak veya zaafa uğratmak maksadıyla yapılan tazyiklerin şiddeti de muhtar seçimleri münasebetiyle arttırılmıştır. Köylerde muhtar seçimi ve aynı zamanda Demokrat Parti'yi dağıtma göreviyle çalışan bir Jandarma çavuşunun Demokrat Parti'den istifa kağıdını kendi eliyle yazdığının ve Halk Partisi'ne kayıt için matbu teklif varakasını da yine kendi el yazısıyla doldurduğunun fotoğrafla tespit edildiğini ifade etmiştir.⁴³²

Celal Bayar'ın 6 Mart'ta yaptığı toplantıda bütün ilçe başkanları hazır bulunmuştur. Yine gündem açık milletvekilliği seçimi ve CHP'nin geçmiş seçimlerde nasıl usulsüz yollara girdiği üzerine olmuştur. Toplantı sonunda Parti Başkanı Celal Bayar imzası ile yazılmış beş sayfalık bir beyanat muhalif gazetelere verilmiş, yazının kısaltılmadan aynen basılmasını istemiştir.⁴³³

8 Mart tarihinde Celal Bayar, Adnan Menderes, Ahmet Tahtakılıç ve Kenan Öner, Kadıköy meydanında halkla buluşmuştur. Kendisini karşılayanlarla birlikte DP

⁴³¹ Akşam, “DP Seçime İştirak İçin Henüz Karar Vermedi”, 7 Mart 1947, s.1.

⁴³² Akşam, “DP Seçime İştirak İçin Henüz Karar Vermedi”, 7 Mart 1947, s.1.

⁴³³ Vakit, “Celal Bayar Beyanatta Bulundu”, 7 Mart 1947, s.1,5.

İlçe Merkezine gelmiş ve buradaki toplantıda daha önceki söylemlerinin Başbakan Recep Peker tarafından iftira olarak açıklanması üzerine açıklamalarda bulunmuştur. Özetle Demokrat Parti'nin iftira etmediğini, hakkını arayana saygısız demenin kimsenin hakkı olmadığını, saygısızların milletin şikâyetine cevap vermeyenler olduğunu, muhtar seçimlerinde yolsuzluklara ait vesikaların ellerinde olduğunu ifade etmiştir.⁴³⁴ Burada bulunan bir vatandaşın Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasındaki farkı anlamak istediğini söylemesi üzerine Adnan Menderes iki parti arasındaki farkın ak ile kara arasındaki fark kadar geniş olduğunu söylemiştir. Adnan Menderes her şeyden evvel Demokrat Parti'nin çok partili bir rejime taraftar olduğunu, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ise tek parti zihniyetiyle hareket ettiğini ileri sürmüştür.⁴³⁵

Celal Bayar 11 Mart Salı günü Bakırköy'de halkla buluşmasının ardından Adnan Menderes ve bağımsız milletvekillerinden Cihat Baban ile birlikte parti binasına gitmiştir. Hoparlörle binanın önünde toplanmış olan halka konuşmalarda bulunmuştur. DP'nin memlekete herkesten daha iyi hizmet edebileceği, tarihte milli arzulara mukavemet etmiş hiçbir kuvvetin olmadığı, DP'nin sabrının iktidar partisinin inadını yeneceği yönünde açıklamalarda bulunmuştur.⁴³⁶

Celal Bayar 12 Mart akşamı 17.30 ekspresiyle Ankara'ya doğru hareket etmiştir. Genel Başkanı kalabalık bir halk kitlesi uğurlamaya gitmiş, Celal Bayar yarım saat kadar trene binmemiş ve halkla sohbet etmiştir. Bu arada, gazetecilerin kendisine, İstanbul'a ait intibalarını ve seçime girip girilmeyeceğine dair sordukları sorular karşısında DP Genel Başkanı net bir cevap vermemiştir.⁴³⁷

3.5.1.1. Celal Bayar'ın İstanbul'daki Söylemlerine Karşılık CHP'nin Aldığı Tedbirler

CHP, Celal Bayar'ın DP'nin seçimlere katılacakmış gibi hazırlanmasından dolayı seçim hazırlıklarına hız vermiştir. 5 Mart öğleden sonra CHP İl İdare Kurulu Mekki Hikmet Gelenbeg'in başkanlığında toplanarak geç vakitlere kadar çalışmışlardır. 6 Mart tarihinde ise ilçe başkanları nezdinde bir toplantı yapmışlardır.

⁴³⁴ *Son Posta*, "Celal Bayar Hükümete Cevap Verdi", 9 Mart 1947, s.1.

⁴³⁵ *Akşam*, "Celal Bayar Hükümetin İcraatını Tenkit etti", 8 Mart 1947, s.1; *Son Posta*, "CHP ile DP Arasında Benzerlik Yoktur", 10 Mart 1947, s.1.

⁴³⁶ *Son Posta*, "Celal Bayar Dün de Bakırköy'de Konuştu", 12 Mart 1947, s.1.

⁴³⁷ *Tasvir*, "Celal Bayar Dün Ankara'ya Gitti", 13 Mart 1947, s.1.

Parti Bölge Müfettişi Dr. Fazıl Şerefeddin Bürge, genel merkezle seçim konusunda temaslarda bulunmak amacıyla Ankara'ya gönderilmiştir. Partinin aday belirleme işleminin bu görüşmenin sonunda yapılmasına karar verilmiştir. CHP 6 milletvekili adayından birisinin azınlıklardan seçilmesi için toplantıda çalışmalar içinde bulunmuş ama bu fikir parti içinde kabul görmemiştir.⁴³⁸ CHP'nin propaganda işini yapmak amacıyla parti içinde bir teşkilatın kurulması kararı verilmiştir. İlçeler teşkilatı kararıyla CHP'den Burhan Felek'in seçim için adaylığı tahakkuk etmiştir. Partiler seçim işlemlerine hız verince İstanbul seçim bürosu da çalışmalarını hızlandırmış, seçim defterlerini hazırlamaya başlamıştır.⁴³⁹

Celal Bayar'ın muhtar seçimlerinde zor kullanıldığına dair vermiş olduğu beyanata karşılık o sıralarda İstanbul'da bulunan Başbakan Recep Peker, Celal Bayar'ın söylemlerinin iftira olduğunu, seçimlerde zor kullanılmadığı, sürtüşmeler dışında bir yolsuzluk olmadığını, bu açıklamaların hür vatandaşlara karşı bir saygısızlık olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴⁰

3.5.2. Celal Bayar'ın Mersin Seyahati

İstanbul'dan sonra Ankara'ya geçen Celal Bayar, başkentte fazla durmayarak Güney Anadolu'ya doğru seyahatine devam etmiştir. 15 Mart günü Mersin'e varmış olan Bayar burada bir gün kalmıştır. Celal Bayar'ın bulunduğu trenle seyahat etmekte olan eski Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Pozantı'da trenden inerek yoluna otomobille devam ederek Mersin'e geçmiştir. Bayar burada Demokratlarla 5 saat süren uzun bir konuşma yapmıştır.⁴⁴¹ Konuşmasında Nisan ayı içinde yapılacak olan kısmi milletvekili seçimleri dolayısıyla çeşitli ifadelerde bulunmuştur. Partice bu konuda net bir kararın alınmadığını belirtmekle birlikte, şahsen kendisinin bu seçimlere katılmayı uygun bulmadığını, mevcut seçim kanunu değişmeden seçime katılmanın herhangi bir fayda vermeyeceğini işaret etmiştir.⁴⁴²

⁴³⁸ *Son Posta*, "Açık 9 Milletvekilliği Seçimi İçin Partilerin Çalışmaları Hızlandı; CHP'deki Çalışmalar", 6 Mart 1947, s.7.

⁴³⁹ *Son Posta*, "CHP Adaylarını İlçeler Teşkilatı Tesbit Ediyor", 7 Mart 1947, s.1,3.

⁴⁴⁰ *Akşam*, "Başbakanın Beyanatı", 8 Mart 1947, s.1; *Son Posta*, "Recep Pekerle Celal Bayar Arasındaki Görüş İhtilafının Hakemi Millettir", 8 Mart 1947, s.1.

⁴⁴¹ *Tasvir*, "Celal Bayar Mersinde", 16 Mart 1947, s.1.

⁴⁴² *Son Posta*, "Demokrat Parti Başkanının Seyahati Münasebetiyle", 17 Mart 1947, s.1.

3.5.2.1. CHP'nin Mersin'deki DP Politikalarına Karşı Almış Olduğu Tutum

Başbakan Recep Peker de Mersin'e gelip burada seçim işleri ile uğraşmıştır. DP'lilerin seçim emniyeti hakkındaki şüphelerine karşı “Herkes istediği gibi düşünmekte serbesttir,” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca Ticaret, Ekonomi ve Sağlık Bakanları da Mersin'e gelip Çukurova'daki yağ fabrikalarını, mağazaları, devlet demiryolları iskelesini ve limanın diğer iskelelerini gezmek suretiyle Mersin'in sanayi hareketlerini, limanın tahmil tahliye işlerinin gidişini incelemişlerdir. Daha sonra Mersin CHP İl İdaresini ve Halkevini ziyaret etmişlerdir. Bakanlar daha sonra Mersinli tüccar sanayici ve esnaflarla dört saat süren bir toplantı yapmıştır.⁴⁴³

3.5.3. Celal Bayar'ın Adana Seyahati

Celal Bayar trenle Mersin'den Adana'ya doğru yola çıkmıştır. Bayar, Mersin-Adana arasında hemen bütün istasyonlarda büyük tezahüratla karşılanmış, 16 Mart'ta 16.42 treniyle Adana'ya varmıştır. Halk tren istasyonunda Bayar'ı karşılamak amacıyla büyük bir kalabalık oluşturmuştur. Bayar vagondan indiği sırada kalabalıktan dolayı yürümeye imkân bulamamış, kalabalık alkış ve sloganlarla Bayar'a parti binasına kadar eşlik etmiştir.⁴⁴⁴ Bayar bir süre istirahat ettikten sonra halka, halkın arasında çok bulunduğunu fakat bugünkü kadar heyecanlı anlar yaşamadığını, halkın göstermiş olduğu samimi ve heyecanlı tezahüratların, kendine değil Demokrat Parti'nin şahsına yapıldığını belirtmiştir. Konuşmasına başlarken halkı selamlamış, konuşmasında DP'nin maksat ve gayelerinden bahsetmeyi düşündüğünü fakat halkı görünce DP'nin gayesini, kendisinden daha iyi anladıkları kanısına vardığını, DP'nin Atatürk'ün eseri olan Anayasa'nın, vatandaşlara temin ettiği hak ve hürriyetleri memlekette kökleştirmeyi vazife edinmiş olduğunu, herkesin kayıtsız şartsız milli hâkimiyeti istediğini, milli hâkimiyetin işlemesi için, ilk şartın seçim serbestliği ve dürüstlüğünden geçtiğini, bu uğurda mücadele edeceklerini ve eninde sonunda bu hakikatin gerçekleşeceğine olan inancını belirtmiştir.⁴⁴⁵ Celal Bayar'ın şerefine akşam şehir kulübünde bir ziyafet verilmiştir. DP Genel Başkanı ertesi gün Mersin'e dönerek oradan Silifke, Tarsus ve Hatay'a gitmiştir.

⁴⁴³ *Son Posta*, “Başbakan Şehrimize Gelerek Seçim İşleriyle Meşgul Oldu”, “Ticaret, Ekonomi, Sağlık Bakanlarının Tetkik Gezileri”, 18 Mart 1947, s.1.

⁴⁴⁴ *Son Posta*, “Celal Bayar Adana'da Konuştu”, 17 Mart 1947, s.1.

⁴⁴⁵ *Akşam*, “Demokrat Parti Lideri Adana'da”, 17 Mart 1947, s.1.

3.5.4. Celal Bayar'ın Tarsus Seyahati

Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar 18 Mart sabah saat 09.30'da Tarsus'a gelmiş parti mensupları ve halk tarafından karşılanmıştır. Parti binasında halkla bir sohbette bulunduktan sonra Celal Bayar şehir içinde bir gezinti yapmıştır. Gezinti sırasında Yenice'ye giderek Refik Koraltan'ı karşılamıştır. Beraber tekrar Tarsus'a dönen iki parti şefi burada bir müddet istirahat etmişlerdir. Tarsus'a yeni gelmiş olan Refik Koraltan, Tarsuslular bir konuşma yapmış ve şunları söylemiştir: "...Sizlerin demokrasiye gösterdiğiniz alaka, aldığınız ün, Türkiye'nin her tarafında dillere destan oluyor. Biz sizlerin varlığınızla, metanetinizle övünüyoruz. Daha evvel size söylemiştim. Hakikat güneşi bir gün doğacaktır, işte şimdi biz Demokrat milletvekilleri bu hakikati sizlere güneş gibi aydınlatıyoruz."⁴⁴⁶

3.5.5. Celal Bayar'ın Hatay Seyahati

21 Mart günü öğleden sonra Hatay'ın Amik Ovası'nda otomobillerle seyahat halinde olan Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar ve arkadaşları ilk olarak Paşa köyüne uğramış, burada öğle yemeğini yedikten sonra Kırıkhan kazasına doğru hareket etmişlerdir. Kırıkhanlı Demokratlar davul zurnalarla, ellerinde bayraklarla şehrin kapısına çıkarak Celal Bayar'ı karşılamışlardır. Bayar parti binasının balkonundan halka teşekkür konuşması yapmıştır.⁴⁴⁷

İktidar yanlısı gazeteler, Demokrat Parti lideri Celal Bayar'ın Antakya'yı ziyareti sırasında bir Türk düşmanının mezarını ziyaret ederek çelenk koyduğu, bu durumun Türk basınında hayret ve infial uyandırdığı, Hatay'ın anavatana katılmasını hatırlayan bütün vatandaşların Demokrat Parti liderinin bu hatasına büyük tepki gösterdiği, bu durumun Hatay'a yakın olan İçel, Seyhan ve Gaziantep'te de tepkilere neden olduğu yönünde haberler yapmışlardır.⁴⁴⁸

Hatay'da Demokrat Parti teşkilatının kuruluş yıldönümü nedeniyle konuşan Celal Bayar, Hatay davasına Atatürk'ün ne derece önem verdiğini, Hatay'ın kurtuluşu için sarf edilen gayretleri anlatmıştır.⁴⁴⁹ Celal Bayar, davaya atılırken milyonlarca vatandaşın kendileri ile birlikte olduğu, CHP'nin halkçılık ve

⁴⁴⁶ *Ulus*, "Celal Bayar Açıklama Yaptı", 19 Mart 1947, s.3.

⁴⁴⁷ *Son Posta*, "Hatay'da Bayar'ı Mahşeri Bir Kalabalık Karşıladı", 22 Mart 1947, s.1.

⁴⁴⁸ *Türk Dili*, "DP Liderinin İnfial Uyandıran Bir Hareketi", 27 Mart 1947, s.1.

⁴⁴⁹ *Akşam*, "Celal Bayar Hatay'da", 23 Mart 1947, s.1.

inkılapçılık vasfını kaybettiği yönünde açıklamalarda bulunmuştur.⁴⁵⁰ Hatay'da partililer ile yaptığı temasları bitiren Celal Bayar, 23 Mart'ta saat 14.30'da Antakya'dan ayrılmıştı. İskenderun, Dörtyol, Erzin ve Ceyhan'a uğradıktan sonra saat 20.00'de Adana'ya gelen Celal Bayar, burada Demokrat Partililerle görüştüktan sonra Mersin'e gitmiştir. Pazartesi günü deniz yoluyla Mersin'den İzmir'e gidecek olan Celal Bayar, bu seyahatinde Antalya, Fethiye ve diğer limanlara da uğramıştır.

3.5.6. Celal Bayar'ın Antalya Seyahati

Celal Bayar ve Refik Koraltan'ı İzmir'e götüren Necat Vapuru 27 Mart günü Antalya'ya varmıştır. Vapur sahile yanaşmadan Antalyalı Demokratlar sandallarla Necat Vapuruna kadar sokularak Celal Bayar lehinde sloganlar atmışlardı. Bayar sahile çıkıp karaya ayak basar basmaz Antalyalılar birden fazla kurban kesmiştir. Antalya emniyet teşkilatı güvenliği sağlamak amacıyla yol boyu önlemler almıştır. Bayar yarım saatlik bir yürüyüşün ardından parti binasına varıp burada Antalya halkına hitapta bulunmuştur.⁴⁵¹ Halk Partisinin zihniyetinin değişmesini beklediğini anlatmıştır. Celal Bayar'dan sonra Refik Koraltan da bir konuşma yapmıştır.⁴⁵² Antalya'da da DP'nin seçimlere katılıp katılmayacağı konusunda net bir cevap verilmemiştir.

3.5.7. Celal Bayar'ın Kuşadası Seyahati

Demokrat Parti lideri Celal Bayar'ı getirmekte olan Necat Vapuru, öğleden sonra Kuşadası'na varmış ve burada Parti'nin İzmir İdare Heyeti Başkanı ve diğer partililer tarafından karşılanmıştır. Celal Bayar, geceyi Kuşadası'nda geçirdikten sonra 1 Nisan'da Selçuk'a giderek halka bir konuşma yapmıştır. Parti Genel Başkanı, Kuşadası'nda verdiği bir söylevde, seçime girip girmeme konusuna temas etmiş, ilerleyen günlerde İstanbul'da kısmi seçim alacağını, bazı vatandaşların bu seçimlere DP'nin girip girmeyeceğini merak ettiğini, Türkiye'de seçimlerin idare tarzından ve dayandığı kanundan daima haklı olarak şikâyet ettiklerini, seçimlerin hürriyet ve emniyet içinde yapılacağına tam olarak inandıkları gün seçimlere katılabileceklerini, yoksa bugünkü şartlar içinde seçimlere girmeyeceklerini belirtmiştir. Seçimlere girmeme kararının kendi şahsi fikri olduğunu, bir iki gün sonra İzmir'de DP'liler ile

⁴⁵⁰ *Son Posta*, "Celal Bayar'ın Antakyalılara Hitabı", 24 Mart 1947, s.1.

⁴⁵¹ *Akşam*, "Demokratlar ve Kısmi Seçimler", 28 Mart 1947, s.1.

⁴⁵² *Son Posta*, "Celal Bayar Antalya'da; Bugünkü Zihniyetin Değişmesi Lazım", 29 Mart 1947, s.1,3.

görüşerek seçime katılıp katılmayacakları konusunda net cevap vereceklerini açıklamıştır.⁴⁵³ Fethiye’de de bir demeçte bulunan Bayar, burada da geçmiş seçimlerdeki durumları dile getirmiştir.⁴⁵⁴

3.5.8. Celal Bayar’ın İzmir Seyahati ve Söylemleri

Celal Bayar planladığından geç olarak yani salı günü İzmir’e varmıştır. Yaklaşık 54 saatlik gecikmenin nedeni Celal Bayar’ın bindiği Necat Vapurunun iskelelerde yük almak için fazla durması⁴⁵⁵ ve Celal Bayar’ın Marmaris’te vapurdan inip Muğla üzerinden kara yolu ile yoluna devam etmesinden kaynaklanmıştır. Demokratların tamamının gözü, Celal Bayar’ın burada yapacağı kongreye çevrilmiştir. Çünkü bu toplantıda seçimlere katılıp katılmayacağı konusu netlik kazanacaktı. 2 Nisan Salı günü saat 19.00’da Celal Bayar İzmir’e varmıştır. Bir saat sonra ise Ankara’dan yola çıkmış olan DP Genel Kurul Üyeleri şehre gelmişlerdir. Celal Bayar Basmahane meydanında bulunan halka; “Geçen seneden çok daha kuvvetliyiz, fakat bizim seçim emniyetine asla inancımız yoktur.” ifadelerinde bulunmuştur.⁴⁵⁶ Bayar, İzmir’e gelmeden, kısmi seçimler öncesi seçimlerin emniyet altında gerçekleşmesi amacıyla hükümet ve partiler arasında hareketler olmuş, fakat bu konuda iktidar ile DP arasında geniş görüş ayrılığı biraz daha belirginleşmiştir. Bayar, Deniz Gazinosundaki ziyafetten sonra saat 23.00’te bir toplantı yaparak durumu gözden geçirmiş ve 6 Nisan’da yapılacak kısmi seçimlere girmemeyi kararlaştırmıştır.⁴⁵⁷ Celal Bayar imzasıyla bu karar seçim bölgelerine gönderilmiş ve alınan karar bir beyanname ile bütün memlekete bildirilmiştir. Bunun dışında Deniz Gazinosu önündeki Konak meydanında Demokrat Partililer ile zabıta arasında meydana gelen olaylar üzerinde de durulmuştur. Celal Bayar, halkın silahlarla dağıtılmaya çalışıldığını, bundan dolayı zabıtalara kanuna aykırı davrandığını, vilayeti dava edeceğini söylemiştir.⁴⁵⁸ İktidar yanlısı gazeteler böyle bir durumun olmadığını tamamen uydurma olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵⁹ Bir hafta boyunca İzmir,

⁴⁵³ *Akşam*, “Demokrat Seçime İştirak Etmeyecekler; Celal Bayar Kuşadası’nda Bir Nutuk Söyledi”, 1 Nisan 1947, s.1-2.

⁴⁵⁴ *Türk Dili*, “Celal Bayar’ın Fethiye Demeci”, 1 Nisan 1947, s.1.

⁴⁵⁵ *Akşam*, “Önümüzdeki Hafta İzmir’de Mühim Siyasi Faaliyet Olacak”, 30 Mart 1947, s.1; *Son Posta*, “DP’nin Durumu Belli Oluyor”, 30 Mart 1947, s.1,2.

⁴⁵⁶ *Son Posta*, “Celal Bayar’ı İzmir’de 45 Bin Kişi Karşıladı”, 2 Nisan 1947, s.1,7.

⁴⁵⁷ *Akşam*, “D. Partisi Seçime Girmemeğe Karar Verdi”, 2 Nisan 1947, s.1.

⁴⁵⁸ *Son Posta*, “Başbakana Yol Açmak İçin Mi Halk Silahla Dağıtıldı”, 4 Nisan 1947, s.1,2.

⁴⁵⁹ *Türk Yolu*, “İzmir’de Nümayiş Teşebbüsü ve Uydurma Haberler”, 4 Nisan 1947, s.1,3.

siyasi faaliyetlerin merkezi durumuna gelmiştir. Başbakan da İzmir'e gelip halka seslenmiştir.⁴⁶⁰

DP'lilere göre, Recep Peker iktidarla muhalefet arasındaki hoşgörü mesafesini ortadan kaldırmıştır. Recep Peker-Celal Bayar görüşmesi yapılsaydı bu olayların olmayacağı belki de DP'nin seçimlere gireceğine inanılmaktaydı. Demokrat Parti'nin kısmi seçimlere katılmamasının nedenlerini yayınlamış olduğu beyannamede ifade eden Celal Bayar şu konular üzerinde durmuştur: 1- Seçim kanununda vatandaşların oylarının emniyetle kullanılmasını sağlayacak durumda olmadığını, daha bu kanunun Millet Meclisi'nde görüşülmesi sırasında belirtmiş olduğunu, seçim emniyeti hakkında Cumhurbaşkanı tarafından verilen vaatlere inanılarak 21 Temmuz seçimlerine katıldıklarını, her türlü yolsuzluklara geniş imkanlar veren bu kanun değişikliği ile ilgili Millet Meclisi'ne teklifte bulunulduğunu, seçim yolsuzlukları hakkındaki itirazlarından hiç birinin dikkate alınmadığını, 2- İktidar partisi tarafından başlıca icra organı olarak kullanılan idare makinesinin kendileri aleyhinde faaliyet içinde olduğunu, köylerde yapılan muhtarlık seçimlerinde bu baskının son noktaya ulaştığını, bir takım resmi yalanlamalarla durumun üzerini örtmeye çalışan hükümet partisinin DP köy teşkilatını dağıtmak veya fiilen hiçe indirmek maksadıyla hareket ettiğini, 3- Seçim emniyeti kanunla sağlanmadıkça ve idare makinesinin tarafsızlığına imkan bırakmayan zihniyet değişmedikçe, bir seçime girmeyi Türk demokrasisine karşı ağır bir suç saydıklarını ifade etmiştir.⁴⁶¹

6 Nisan tarihinde yapılmış olan seçimlere halk gereken ilgiyi göstermemiştir. CHP seçime katılımı artırmak amacıyla girişimlerde bulunmuş ise de katılım % 58 olarak açıklanmıştır. DP bu oranın daha az yaklaşık % 10 civarlarında olduğunu açıklamıştır. Kısmi seçimleri rakipsiz CHP adayları kazanmıştır.⁴⁶² 6 Nisan günü saat 10.30'da Demokrat Parti'nin İzmir Teşkilatı İdare Kurulu toplantı düzenlemiştir. Toplantıya Celal Bayar ve partinin Genel İdare Kurulu azaları katılmıştır. İzmir Parti Başkanı Ekrem Hayri Üstündağ'ın oturumu açan hitabının ardından söz alan Celal Bayar ilgi ve alakalarından dolayı teşekkür konuşması yapmıştır. Ertesi gün sabah

⁴⁶⁰ *Son Posta*, "Başbakan Şehrimize Gelerek Seçim İşleriyle Meşgul Oldu", 18 Mart 1947, s.1.

⁴⁶¹ *Akşam*, "DP Beyannamesini Neşretti", 4 Nisan 1947, s.1,2.

⁴⁶² *Son Posta*, "Halk Partisi İştiraki Artırmak İçin Her Çareye Başvurmuştur", 7 Nisan 1947, s.1.

08.00'de İzmir'den yola çıkmadan önce “Demokrat Parti'nin siyasi hayatının ilk merhalesini şerefle tamamladı.” söyleminde bulunup şehirden ayrılmıştır.⁴⁶³

3.5.8.1. CHP'nin DP'nin İzmir Söylemlerine Karşı Almış Olduğu Tavır

CHP, Celal Bayar'ın İzmir'deki söylemlerine, İzmir'de hazır bulunan Başbakan Recep Peker aracılığıyla cevap vermiştir. Peker, Seçim Kanununda eksikliklerin olabileceğini, fakat seçimin emniyet verici olmadığını yalan olduğunu, Türkiye'de 35.588 köyün olduğunu, bu köylerde yalnız 300 köyde jandarmanın mevcut olmadığını söyleyerek; bu durumu göz önünde bulundurarak muhtar seçimlerinin zor şartlarda yapıldığı söylemlerinin bırakılması gerektiğini, sıkıyönetimin varlığının hürriyet ve seçimlere engel olmadığını, içinde bulunulan şartlar devam ettikçe sıkı yönetimin devam edeceğini açıklamıştır.⁴⁶⁴

Demokrat Partililerin üzerine ateş açılması konusu hakkında ise Demokrat Parti mensuplarının büyük bir kalabalıkla caddeleri tıkadığını, konuşmalardan sonra Ahmet Tahtakılıç'ın kalabalığa seslenerek dağılmalarını istediğini, kalabalığın kendilerini dinlememeleri üzerine olaya polisin müdahale ettiğini, bu müdahale bir sonuç vermediği için süvari polislerin devreye girdiğini söylemiştir. Yine bir sonuç alınmayınca polisler tabancalarını çekerek havaya ateş açmışlardır. Ateş açıldığı için izdihamlar yaşanmış, olayın sonlarına doğru jandarma ve itfaiye gelmiştir.⁴⁶⁵

DP'nin seçimlere katılmaması kararına karşılık halkın oy kullanmasını artırmak amacıyla Recep Peker seçimlere katılımın vatandaşlar için bir hak ve vazife olduğunu ifade etmiştir.⁴⁶⁶ DP'nin seçime girmeme kararına karşılık da “Seçime girmemek milli vazifede bir sabotaj yapmak hareketidir.” ifadelerini kullanmıştır.⁴⁶⁷ Gazetelerden bazıları, İzmir'den seçim bölgelerine gönderilen telgraflara atfen, Demokrat Parti'nin kısmi seçimlere girmemesinden başka Meclis'ten de çekilmesinin muhtemel olduğunu, yaşanan olayların Demokrat Parti'nin Meclis'ten ayrılma kararına doğru gittiğini ifade etmiştir.⁴⁶⁸ Başbakan Peker, Demokratlar

⁴⁶³ *Son Posta*, “Celal Bayar İzmir'den Ayrılırken Son Postaya Beyanatı”, 8 Nisan 1947, s.1,3.

⁴⁶⁴ *Son Posta*, “Başbakan İzmir'de 15 Bin Kişiye Hitap Etti”, 2 Nisan 1947, s.1

⁴⁶⁵ *Vakit*, “İzmir'de Bazı DP Mensupları tarafından Nümayiş Teşebbüsü” 2 Nisan 1947, s.1,5.

⁴⁶⁶ *Akşam*, “Recep Peker Manisa'da Demokrat Partiye Cevap Verdi”, 5 Nisan 1947, s.1,2.

⁴⁶⁷ *Türkyolu*, “Demokrat Parti'nin Beyannamesine Başbakanın Cevabı”, 6 Nisan 1947, s.1,2.

⁴⁶⁸ *Akşam*, “D. Parti Seçime Girmiyor”, 3 Nisan 1947, s.1,2.

seçimi kazanmayacaklarını anlamış oldukları için seçime girmeme kararı aldıkları üzerinde durmuştur.⁴⁶⁹

DP yanlısı gazeteler seçime katılma oranını % 10 şeklinde vermesi üzerine CHP yanlısı gazeteler kısmi milletvekili hakkında bilgiler paylaşmıştır. Katılım yüzdesini 60'larda veren Türk Yolu gazetesi İstanbul, Tekirdağ ve Balıkesir'de yapılan kısmi milletvekili seçimlerini CHP adaylarının kazandığını ve İstanbul seçimiyle ilgili istatistikleri şu şekilde sayfalarına taşımıştır;⁴⁷⁰ Beyoğlu 133.979 seçmenden 67.624 kişi, Beşiktaş 34.945 seçmenden 22.638 kişi, Fatih 105.957 seçmenden 66.637 kişi, Beykoz 14.854 seçmenden 9.989 kişi, Eminönü 63.008 seçmenden 33.991 kişi, Silivri 12.000 seçmenden 8.850 kişi, Eyüp 17.049 seçmenden 12.000 kişi, Bakırköy 15.853 seçmenden 10.281 kişi, Üsküdar 32.470 seçmenden 26.014 kişi, Yalova 9.139 seçmenden 5.947 kişi, Sarıyer 14.919 seçmenden 8.617 kişi, Kartal 8.893 seçmenden 5.527 kişi, Çatalca 10.702 seçmenden 7.688 kişi ve Adalardan 5.126 seçmenden 3.437 kişi seçime katılmıştır.

3.5.9. Celal Bayar'ın Ayvalık ve Balıkesir Seyahatleri Sırasında Yapmış Olduğu Konuşmalar

Celal Bayar beraberinde Adnan Menderes, Ahmet Tahtakılıç ve Lütfi Karaosmanoğlu ile İzmir'den Bergama'ya 7 Nisan tarihinde gelmişlerdi. Menemen'den sonra gelen köylerde Celal Bayar ve arkadaşları tezahüratlar ile karşılanmış, tezahüratlar Bergama'ya yaklaştıkça daha da artmıştır.⁴⁷¹ Zeytindağı'nı ziyaret eden parti erkani burada halkla temaslar yaparak partinin maksatlarını açıklamıştır. Bergama civarında iki yüz atlı tarafından karşılanan Celal Bayar ve arkadaşları, parti merkezinde bir müddet oturarak görüşmeler yapmışlardır. Celal Bayar, hürriyetin tarifi etrafında birkaç söz söylemiş, Adnan Menderes "Memlekette hürriyet var mıdır, yok mudur?" konusu üzerinde konuşmuş, Ahmet Tahtakılıç da, "Memlekette kanun var mıdır, yok mudur? konusu üzerinde konuşarak, vatandaşların aynı muameleyi görmeleri, aynı haklara sahip olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Bergama'da şereflerine verilen yemekten sonra Demokrat Parti erkani Dikili'ye hareket etmişler, oradan da Ayvalık'a gitmişlerdir. Celal Bayar ve

⁴⁶⁹ *Türkyolu*, "Demokrat Parti Seçime Neden Girmiyor", 4 Nisan 1947, s.2.

⁴⁷⁰ *Türkyolu*, "Kısmi Milletvekili Seçimlerini CHP Adayları Büyük Bir Çoğunlukla Kazandılar", 8 Nisan 1947, s.1.

⁴⁷¹ *Son Posta*, "DP Kurucuları Ayvalık'ta", 8 Nisan 1947, s.1,7.

arkadaşları gece Ayvalık'ta kaldıktan sonra ertesi gün Balıkesir'e doğru yola çıkmışlardır.⁴⁷²

8 Nisan'da Edremit'e varan Bayar halkla birlikte partiye doğru hareket etmiştir. Burada herkesin inanacağı bir seçim sisteminin temelini atılması gerektiği çağrısında bulunmuştur. CHP'nin tekrardan itibar kazanma gayesi varsa milletin sesine kulak vermesini söylemiştir.⁴⁷³ Saat 17.30'da Balıkesir'e varan Celal Bayar ve arkadaşları diğer seyahatlere göre daha az bir kalabalıkla burada karşılaşmıştır. Kalabalığın az olmasının temelinde bir saatlik gecikme yatmaktaydı. Bayar'ın gelişi 16.30 olarak halka bildirilmiş, gecikme olunca birçok köylü köylerine dönmek amacıyla şehri terk etmişti. Celal Bayar buradaki konuşmasında Milli Mücadele günlerinden ve Balıkesir'in Milli Mücadeleye olan hizmetlerinden ve Balıkesirlilerin kahramanlığından bahsetmiştir.⁴⁷⁴ Daha sonra içinde bulundukları mevcut durumun değişmesinin tekliflerinin kabulüyle mümkün ve hükümet partisinin durumuna bağlı olduğunu ifade ederek, bu durumun parti davası değil millet davası olduğunu belirtmiştir.⁴⁷⁵

3.5.9.1. Celal Bayar'ın Ayvalık ve Balıkesir Seyahatleri Sırasındaki Söylemlerine CHP'nin Tepkisi

Celal Bayar'ın, "DP'nin Millet Meclisi'nden ne vakit çekileceğini veya ne kadar kalacağını olaylar belirleyecek, eğer CHP iktisadi hayatın düzelmesini istiyorsa, iktidarı bırakmalı, DP'ye altı aylık fırsat verirlerse o zaman durumun nasıl düzeleceğini herkes görür." söylemi CHP'liler tarafından eleştiri konusu olmuştur.⁴⁷⁶ Hatta Demokrat Parti'nin Türk milletinin umduğu, hasretini çektiği, beklediği demokrasiyi getiremediği, temiz iyi niyetli bir muhalefet yapamadığı, partinin sandalye ve mevki isteyen birkaç kişinin karargahı haline geldiği, memlekette iyi ve güzel ne varsa hepsini halka çirkin, kötü gösteren; vazife diye yaptığı şeylerin demagoji, yalan üzerine kurulu olduğu CHP yanlısı gazeteler tarafından okuyuculara

⁴⁷² *Akşam*, "Demokrat Parti Kanun Tadilleri Teklif Edecek", 8 Nisan 1947, s.2.

⁴⁷³ *Son Posta*, "Celal Bayar Ayvalık ve Balıkesirlilerle Konuştu", 9 Nisan 1947, s.1.

⁴⁷⁴ *Türk Dili*, "DP Genel Başkanı Dün Geldi", 9 Nisan 1947, s.1.

⁴⁷⁵ *Son Posta*, "Celal Bayar Balıkesir'de Bir Konuşma Yaptı; Seçim Kanunu Değişmezse D. Parti Meclisten Çekilecek", 10 Nisan 1947, s.1.

⁴⁷⁶ *Türkyolu*, "Celal Bayar İktidar Peşinde", 11 Nisan 1947, s.1,3.

aktarılmıştır. Gazetelerin bir kısmı, DP'nin muhalefet yapamadığı bundan dolayı üçüncü bir partiye ihtiyaç duyulduğu haberlerini sıklıkla yapmaya başlamışlardı.⁴⁷⁷

3.5.9.2. Hainova Söylemine CHP'den Tepkileri

İktidar yanlısı gazeteler Celal Bayar'ın Ayvalık ve Balıkesir seyahatlerine gölge düşürmek amacıyla buralarda halkın Celal Bayar'a ilgi göstermediğini, CHP lehine sloganlar attığını ifade etmiştir. DP Başkanı Celal Bayar ve arkadaşlarının Altınova'dan geçerken halkın tepkisi ile karşılaşmalarından dolayı Fevzi Karaosmanoğlu Ayvalık'ta vermiş olduğu demeçte oranın isminin "Altınova değil hainovadır," dediğini okuyucularına aktarmıştır. Vatan topraklarının hiçbir surette kötü kelimelerle kullanılmasının doğru olmayacağını, böyle bir söylemde bulunan vatandaşın nasıl da DP Genel İdare Heyetinde yer aldığına hayret ettiklerini ve Fevzi Karaosmanoğlu'nu sarf ettiği bu çirkin kelimeyi kendisine iade ettiklerini belirtmişlerdir.⁴⁷⁸

Bir başka gazetenin vermiş olduğu habere göre ise Celal Bayar ve arkadaşlarının Altınova'da birkaç yüz kişilik halk tarafından karşılandığı, CHP adına coşkun tezahüratlar yapılmasından dolayı DP'li idareciler tarafından Altınova için hainova söyleminde bulundukları, halkın bu sözü aynen DP'lilere iade ettiği üzerinde durulmuştur.⁴⁷⁹

3.5.10. Celal Bayar'ın Bandırma Seyahati ve Bandırma'da Yapılamayan Miting

Celal Bayar, Adnan Menderes ve Ahmet Tahtakılıç 11 Nisan tarihinde Bandırma'ya gelmişlerdi. Gönen'de Celal Bayar'ın büyük bir kalabalık önünde konuşma yapmasına mâni olmak amacıyla CHP'li idareciler, gece kasabanın elektriklerini kesmiş, fırınları kapattırmış ve otellerde yer olmadığını açıklamışlardır. Celal Bayar'ı karşılamaya gelen halk bu sebeplerden dolayı zor durumda kalmışlardır. Bunlardan daha önemlisi ise Gönen'de bulunan milletvekillerinden Süreyya Örgöevren'in CHP ilçe idare kurulu üyelerine Celal Bayar'ın gelişini nedeniyle dükkanların kapatılmasını ve bayrakların yarıya indirilmesini istemiştir.

⁴⁷⁷ *Türkyolu*, "Üçüncü Bir Partiye İhtiyaç Var", 11 Nisan 1947, s.1,2.

⁴⁷⁸ *Türkyolu*, "Demokratlar Altınova'da Halkın Tezahüratı İle Karşılanmayınca", 10 Nisan 1947, s.1,2.

⁴⁷⁹ *Türk Dili*, "Demokrat Parti Başkanı Dün Geldi; Demokratlar ve Altınova", 9 Nisan 1947, s.2.

Üyeler bu hareketin doğru olmadığını ve bunu yapamayacaklarını ifade etmişlerdi. Bunun üzerine büyük tartışmalar yaşanmış, Belediye Başkanı ve bir kısım CHP'liler o gün kasabada bulunmamayı tercih ederek Gönen'den ayrılmışlardır. Bu durum yetmezmiş gibi Celal Bayar'a Gönen'e gelmemesi için sahte isim ve imzalarla telgraflar gönderilmiştir.⁴⁸⁰

Demokrat Parti liderleri Bandırma'da 10 Nisan tarihinde gündüz Cumhuriyet meydanında toplantı, akşam da Özen sinemasında konuşma yapmak istemişlerdi. Kaymakam tarafından bu toplantının yapılmaması amacıyla engeller çıkarılmış, Kaymakam kanuna uygun bir beyanname verilmediği için DP'nin teklifini kabul etmemişti. Aynı gün Kaymakamın istediği şekilde toplantı izninin alınması amacıyla beyanname hazırlanıp verilmişti. Bu defa Kaymakam toplantının beyanname verildikten 48 saat sonra yapılabileceğini, DP'li yetkililerin Demokrat Parti binasında istediği gibi konuşabileceklerini kendilerine bildirmiştir. Bunun üzerine Celal Bayar Bandırma'da toplantı yapamadan şehirden gitmiştir.⁴⁸¹ Konuyla ilgili Celal Bayar, CHP'nin inkılapçılık vasfını yitirdiği, kanunun bir kasabada başka, diğer kasabada başka uygulandığı yönünde açıklamalarda bulunmuştur.⁴⁸²

3.5.11. Celal Bayar'ın Bursa Seyahati ve CHP'li Memurların DP Karşıtı Faaliyetleri

Daha önceden haber verilmediği iddiasıyla Celal Bayar Bandırma'da yapması beklenen konuşmayı yapamamış, bunun üzerine Bandırma'dan saat 14.00'te Celal Bayar, Adnan Menderes, Ahmed Tahtakılıç ve Sadık Aldoğan hareket ederek saat 16.00'da Karacabey'e gelmişlerdi. DP yöneticilerinin Karacabey'e gelmesi ile tekrardan iktidar memurları tarafından baskı altına alınmaya çalışılmışlardı. Köy muhtarlarına jandarmalar aracılığıyla, telefonla ve şifahen açıklamalarda bulunularak köylülerin kazaya inmelerine engel olmaları emredilmişti. Bunun üzerine muhtarlar, kasabaya gidip de karakola düşenlerin kimse tarafından kurtarılamayacağını halka bildirmişti. Bazı köylerde korucular yolları keserek, köylülerin Karacabey'e inmelerine mâni olmuşlardır. Bu engelleme çalışmalarına rağmen Demokrat Parti liderlerini büyük bir kalabalık karşılamaya gelmiştir. Parti binasında ilk konuşmayı yapan Bursa Demokrat Parti Başkanı Hulusi Köymen olmuş, konuşmasında,

⁴⁸⁰ *Son Posta*, "Celal Bayar Gönen ve Karacabey'de Konuştu", 12 Nisan 1947, s.1,7.

⁴⁸¹ *Türk Dili*, "Demokratlar ve Bandırma Toplantısı", 13 Nisan 1947, s.2.

⁴⁸² *Son Posta*, "Cumhuriyet Halk Partisi İnkılapçı Vafını Çoktan Kaybetti", 12 Nisan 1947, s.1.

Bursa’da yapılan muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinin nasıl baskı altında yapıldığını hatırlatmıştır. Daha sonra kürsüye gelen Celal Bayar, seçimin demokrasinin ruhu olduğu, köylünün haksız ve kanunsuz muamelelerle karşılaştığı üzerinde açıklamalarda bulunmuştur. Celal Bayar’dan sonra kürsüye çıkan Adnan Menderes de CHP’nin inkılapçılık vasfını kaybettiği üzerinde konuşma yapmıştır.⁴⁸³ Daha sonra Kütahya ve Afyon’a geçen Bayar ve DP heyeti buralarda da halka hitap ettikten sonra Meclis’in açılmasıyla kırk gün kadar devam eden memleket içi gezilerini bitirmişlerdir.⁴⁸⁴

3.6. Kış Tatili Sürecinde CHP Liderlerinin Yurt Gezileri ve Söylemleri

3.6.1. Başbakan Recep Peker’in İstanbul’daki Söylemleri

Ankara’dan İstanbul’a 7 Mart sabahı gelmiş olan Recep Peker, Haydarpaşa’da Vali, Belediye Başkanı Lütfi Kırdar, Emniyet Müdürü ve bazı CHP’liler tarafından karşılanmıştır.⁴⁸⁵ Karşılamaya gelenler arasında gazeteciler de bulunmaktaydı. Haydarpaşa’da gazetecilere, DP üyelerinin söylemlerine karşı vermiş olduğu demeçte, muhtar seçimlerinde kim ne derse desin kesinlikle zor kullanılmadığını, bunun iftiradan başka bir şey olmadığını, bu hareketin oy kullanan vatandaşlara karşı yapılmış olan bir saygısızlık olduğunu söylemiştir.⁴⁸⁶ İstanbul’da bölge sanayi Birliğinin yıllık toplantısına katılan Başbakan Recep Peker, sanayicilerin asıl amaçlarının yurda hizmet olduğunu söyleyerek, bu durumu daima muhafaza ederek çalışkan ve makul kazanç hedefini aşmayan bir sanayiciler grubu olarak kendilerine başarı dileklerinde bulunmuştur.⁴⁸⁷ Başbakan İstanbul’da bulunduğu günlerde genellikle DP Genel Başkanı Celal Bayar ve diğer DP’li temsilcilerin söylemlerine karşılık beyanatlarda bulunmuş, bunun dışında nadiren de olsa dış politika ile ilgili açıklama yapmıştır. Truman Doktrini çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan’a yapılması düşünülen yardımlar hakkında 13 Mart’ta açıklamalarda bulunan Peker, Yunanistan’a yardım yapılacağı düşüncesine sevindiğini belirttikten sonra,

⁴⁸³ *Tasvir*, “Bayar Bursa’da”, 12 Nisan 1947, s.1,5.

⁴⁸⁴ *Son Posta*, “İnönü-Celal Bayar Mülakatı İç Politika Buhranını Önliyecektir”, 17 Nisan 1947, s.1.

⁴⁸⁵ *Akşam*, “Başbakan Bu Sabah Geldi”, 7 Mart 1947, s.1; *Son Posta*, “Şehrimize Gelen Başbakan Bayar’a Cevap Verdi”, 8 Mart 1947, s.1.

⁴⁸⁶ *Akşam*, “Başbakanın Beyanattı; Muhtar Seçimlerinde Zor Kullanılmadı”, 8 Mart 1947, s.1.

⁴⁸⁷ *Ulus*, “Sanayicilere Başbakan Recep Peker’in Cevabı”, 9 Mart 1947, s.3.

Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılama noktasında ABD yardımlarına minnet duyduğunu ifade etmiştir.⁴⁸⁸

3.6.2. Başbakan Recep Peker'in İzmir Seyahatindeki Söylemleri

Başbakan Recep Peker 30 Mart Pazar günü saat 11.00'de Galata'da Devlet Denizyolları İdaresi önünden Tırhan Vapuru ile yola çıkmıştı.⁴⁸⁹ Recep Peker'in karşılanması için parti mensupları tarafından hazırlıklar yapılmış ve Peker, 31 Mart'ta rıhtımda on binlerce vatandaş tarafından karşılanmıştır.⁴⁹⁰ Kendisini karşılamaya gelen gruplara teşekkür konuşması yaptıktan sonra İzmir'de bulunduğu zaman zarfında ikamet edeceği Demirkonak'a gitmiştir.⁴⁹¹

Gece yarısı İzmir'deki gazetecilerle görüşen Peker, bir gazetecinin İzmir'e seyahatinin izlenim ve gayesini sorması üzerine Başbakan göreve başladığından beri İzmir'e uğramak istediğini fakat fırsatının olmadığını, İstanbul'da biraz zaman yaratınca İzmir üzerinden Ankara'ya dönmeyi tasarladığını belirttikten sonra Halkevinde halkın faydalanması için iç ve dış politika konuları hakkında fikirlerini açıklamıştır. Konuşmasının sırasında, "...sayılı günler içinde seyahatimi bitirmek kaydıyla bu sefer yalnız Bergama ve Manisa'ya gidebileceğim Türk İnkılabı kahramanlığının asil bir timsali olan Kubilay'ın mezarını ziyaret edeceğim. Menemenlileri de ziyarete fırsat bulacağım."⁴⁹² demiştir. Peker bu açıklamasıyla DP'nin karşı propagandalarına karşı İzmir'e gelmediğini açıklamaya çalışmıştır.

Recep Peker, İzmir'e Demokrat Partililerle konuşma maksadıyla gelmediğini, fakat münasebet düşer ve gerekirse kendileri ile konuşabileceğini ifade etmiş olsa bile sıklıkla konuşmaları DP'ye cevap vermek şeklinde olmuştur. İzmir Valisi ile CHP İl Merkezine gelen Başbakan, burada bir süre oyalandıktan sonra DP lideri Celal Bayar'ın seçim emniyeti ile ilgili sarf etmiş olduğu söylemlere cevap vermiştir. Yönetici olarak kendilerinin gereken tüm tedbirleri aldıklarını, herkesin istediğini düşünüp söylemesinin serbest olduğunu ifade etmiştir.⁴⁹³ Jandarma sayıları hakkında

⁴⁸⁸ *Vakit*, "Başbakan R. Peker Beyanatta Bulundu", 14 Mart 1947, s.1,4.

⁴⁸⁹ *Akşam*, "Başbakan Yarın Vapurla İzmir'e Gidiyor", 29 Mart 1947, s.1; *Vakit*, "Başbakan Bugün İzmir'de Müstahsilin Büyük Tezahürleriyle Karşılanacak", 31 Mart 1947, s.1; *Türk Dili*, "Başbakanımız İstanbul'dan İzmir'e Geçiyor", 30 Mart 1947, s.1.

⁴⁹⁰ *Türkyolu*, "Başbakan İzmir'de", 1 Nisan 1947, s.1.

⁴⁹¹ *Türk Dili*, "Başbakan İzmir'de; R. Peker Büyük Bir Halk Heyecanı ile Karşılandı", 2 Nisan 1947.

⁴⁹² *Vakit*, "İzmirliler Dün Gece Başbakanı Sevinç Gösterileriyle Karşıladılar", 1 Nisan 1947, s.5.

⁴⁹³ *Son Posta*, "Başbakan Şehrimize Gelerek Seçim İşleriyle Meşgul Oldu", 28 Mart 1947, s.1.

da bilgi veren Peker, seçim sırasında birkaç köye jandarma gönderildiği bu durum esas alındığında DP'nin ifade ettiği gibi seçimlerin baskı altında yapıldığının doğru olmadığı üzerinde durmuştur.⁴⁹⁴

Başbakan 1 Nisan Salı günü İzmir Halkevinde iç ve dış politika ile ilgili iki saatlik bir konuşmada bulunmuştur. Bu konuşma hoparlörlerle şehrin diğer yerlerinde İzmir halkına ulaştırılmaya çalışılmıştır. Konuşmasında iç politikanın en önemli konusunu seçimler olarak ifade ettikten sonra DP'nin seçim yapılmadan iktidarın zor kullanacağını ortaya atmasını yanlış olduğunu, DP üyelerinin seçimlerde oy kullanacak olan halka iftira ve saygısızlıktan kaçınmaları gerektiğini söylemiştir. DP'lilerin seçime girmeleri yönünde tavsiyelerde bulunmuştur.⁴⁹⁵ DP liderlerinin partilerine üye olanların sayısını 2-3 milyon olarak ifade ettiği oysa son meclis seçimlerinde Türkiye'de 8,5 milyon seçmen olduğu bunların 6,5 milyonun oy kullandığı, durum DP'lilerin ifade ettiği gibi olsaydı oyların yarısını almaları gerektiği yönünde ifadelerde bulunmuştur. Daha sonra seçmenlere de çağrıda bulunarak, isterlerse oy kağıdını boş kullanıp devletin emniyet içinde hazırladığı sandıklara atmalarını, oy kullanmalarının bir vazife olduğunu ifade etmiştir.⁴⁹⁶ DP hakkında da açıklamada bulunan Peker, "Bir siyasi partinin programı mevcut olmadıkça mahiyeti meçhul demektir. İktisadi, siyasi ve içtimai doktrinlerini Kurultayında müzakere edip belirtmemiş bir partinin mahiyeti, adı ne olursa olsun, meçhul kalır. Karşımızdaki partinin bir program taslağı vardır. Fakat ekseriyetle kabul edilmiş bir program mı? Bu meçhuldür. Daha doğrusu partinin manevi şahsiyetine mal olmuş bir programı yoktur." ifadelerinde bulunmuştur. Başbakan bu açıklamalarıyla Hürriyet Misakı tabirine bir gönderme yaparak, bu tabirin kendisine doğru gelmediğini çünkü Misak-ı Milli'ye benzetilmeye çalışıldığını söylemiştir.⁴⁹⁷

Başbakan İzmir'de bulunduğu süreçte Behçet Uz Çocuk Hastanesi'nin açılış törenine de katılmıştır. Başbakan'ın beraberinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Behçet Uz, Vali Şefik Soyer ve Parti Müfettişi Dr. Kamuran Örs de hastanenin açılışında yer almışlardır.⁴⁹⁸ Hastane açılışından sonra Başbakan ve beraberindeki

⁴⁹⁴ *Son Posta*, "Başbakan'ın Hitabesinden Özet", 2 Nisan 1947, s.1.

⁴⁹⁵ *Akşam*, "B. Recep Peker'in Mühim Nutku; Başbakan İç ve Dış Politikamızı İzah Etti", 2 Nisan 1947, s.1,2.

⁴⁹⁶ *Akşam*, "Seçime İştirak Bir Vazifedir", 2 Nisan 1947, s.2.

⁴⁹⁷ *Vakit*, "Başbakan'ın İç Siyasete Dair Sözleri", 2 Nisan 1947, s.3.

⁴⁹⁸ *Son Posta*, "Başbakan İzmir Çocuk Hastanesini Açtı", 3 Nisan 1947, s.1.

heyet, İzmir Yüksek Ticaret Okulunu ziyaret etmiş, burada öğrencilere hitapta⁴⁹⁹ bulunduktan sonra esnaf kooperatifinin binasının açılış törenine katılmıştır. Peker burada kooperatiflerin öneminden bahseden bir konuşma yaptıktan sonra Anadolu Matbaasına geçmiştir. Daha sonra Ticaret Odasının yapmış olduğu toplantıya katılarak tüccarlarla görüşmüş, görüşmenin ardından Karşıyaka'ya geçerek Soğukkuyu'da Atatürk'ün annesinin mezarına çelenk koyup, Karşıyaka Halkevine geçmiştir. Buradaki görüşmelerin ardından Orduevinde komutanlığın şerefine düzenlediği yemeğe katılmıştır.⁵⁰⁰ Daha sonra Başbakan Recep Peker 4 Nisan sabahı Bergama'ya gitmek üzere İzmir'den ayrılmıştır.

3.6.3. Başbakan Recep Peker'in Menemen'e Gelişi ve Şehit Kubilay İle İlgili Nutku

Başbakan Recep Peker İzmir'den Menemen'e giderken yol üstündeki köylerin çoğunda özellikle Örnek köy, Çiyli ve Ulucak'ta kendisine sevgi gösterileri olmuştur.⁵⁰¹ Menemen'e giriş yaptıkları sırada büyük bir kalabalık onları karşılamıştır. Kalabalığın içinde Menemen DP İlçe Başkanı da yer alıp Başbakan'ın konuşmasını dinlemiştir. Başbakan askeri birlikleri teftiş ettikten sonra halka hitap etmiş, ardından Menemen Halkevine geçmiştir. Burada köylülerle konuşmuş, sulama işlerinin düzene konulması konusundaki şikâyetleri dinlemiştir. Daha sonra Kaymakamlık, Halk Partisi ve Demokrat Parti merkezlerini ziyaret ederek burada toplanan halkı selamlamıştır.⁵⁰² Başbakan Menemen meydanında toplanan halka hitaben şu sözleri söylemiştir: “Sevgili Menemenliler, bu sefer Ege gezisine çıkmaya karar verdiğim zaman Menemen'e uğrayarak Menemen harimine gömdüğümüz, 13 yıl önce de anıtını diktiğimiz devrim kahramanı Kubilay'ın ve şehit arkadaşlarının kanının revan olduğu bu toprakları selâmlamak ve bütün Menemenlileri, sizleri deraguş etmek, okşamak başlıca maksadım olmuştur...”⁵⁰³ Peker, Şehit Kubilay'ın madden öldüğünü mücadelesini vermiş olduğu Türk Devrimi'nin onun sayesinde güçlü şekilde ayakta olduğunu söyleyerek, kutsal bir gaye için can vermenin asıl timsali olduğu yönünde açıklamalarına devam etmiştir.⁵⁰⁴ Kubilay'ın sadece bir ölü, anıtının ise sadece bir hatıra olmadığını, temsil ettiği kahraman ruhun

⁴⁹⁹ *Vakit*, “R. Peker'in İzmir Gençliğine Hitabesi”, 3 Nisan 1947, s.1.

⁵⁰⁰ *Vakit*, “Başbakan'ın İzmir'de Dünkü Ziyaret ve Temasları”, 3 Nisan 1947, s.5.

⁵⁰¹ *Son Posta*, “Başbakan Recep Peker Menemende”, 4 Nisan 1947, s.1.

⁵⁰² *Akşam*, “B. Recep Peker Manisa'dan Bugün Ankara'ya Hareket Ediyor”, 4 Nisan 1947, s.1.

⁵⁰³ *Akşam*, “Başbakanın Menemende Heyecanlı Hitabesi”, 4 Nisan 1947, s.1.

⁵⁰⁴ *Türkyolu*, “Başbakan Menemen ve Bergama'da”, 5 Nisan 1947, s.1.

büyüklüğündeki anlamın değerinin ifade edilmeyecek kadar büyük olduğunu belirtmiştir.⁵⁰⁵

Her cümlesi candan ve sürekli alkışlarla karşılanan bu nutuk bitince Başbakan Peker, beraberinde İzmir Valisi, generaller ve refakatindekiler ile Kubilay'ın anıtına giderek bir çelenk koymuş ve bir ihtiram duruşu yapmıştır. Başbakan daha sonra Halkevinde halkla görüşmüş ve şerefine verilen ziyafetlere katılmıştır.⁵⁰⁶

3.6.4. Başbakan Recep Peker'in Manisa Nutku

Başbakan Recep Peker, yanında İzmir Valisi Şefik Soyer, Korgeneral Hakkı Oğuz, General Nuri Peköz, İzmir Milletvekili ve Halk Partisi Müfettişi Kamuran Örs ile 4 Nisan sabahı trenle Manisa'ya gelmişlerdir. Peker, Muradiye köyünde Manisa Milletvekilleri, Vali; Belediye, Halk Partisi, Halkevi Başkanları ve üyeleri tarafından karşılanmıştır. Başbakan, otomobilden inerek halkın alkışları arasında Muradiye Halkevine gelmiştir. Kısa bir istirahatten sonra Halkevi bahçesinde halka hitaben yapmış olduğu konuşmada, Manisa'ya gelmeden önce Ege bölgesinin belirli yerlerinde, İzmir'de, Menemen'de, Bergama'da, söylediği sözleri herkesin duymuş olduğunu burada o konulara eklenecek yeni bir şey olmadığını belirtmiştir. Konuşmasının devamında: “Bergama'dan ayrılırken elimize geçen İzmir gazetelerinde Türkiye'nin ikinci siyasi partisi, bizim karşı partimiz olan ve bu bakımdan bizler gibi memleket idaresini ileri götürmek sorumlu mevkiinde bulunan Demokrat Partinin altı ilimizde yapılacak milletvekili seçimlerine katılmamak kararı verdiği hakkındaki beyannameyi okudum...” demiştir. Daha sonra siyasi bir partinin seçimlere katılması, vatandaşlarının oylarını kullanması gerektiği, seçim kanununda seçim emniyetinin güvensizliği ve kanun eksikliğinin olmadığı, DP'nin seçimlere katılmamak amacıyla ileriye atmış oldukları sebeplerin gerçek dışı olduğunu söylemiştir.⁵⁰⁷ Başbakan, Manisalıların “Yaşa, var ol!” sesleri ve alkışları arasında istasyona gelmiş ve 4 Nisan günü saat 10.40'ta trenle Ankara'ya hareket etmiştir. Bu arada istasyon meydanını dolduran binlerce halk “Babamıza, en büyüğümüz Milli Şefimize saygılarımızı ve selamlarımızı götürünüz!” diye bağırılmışlardır.⁵⁰⁸

⁵⁰⁵ *Vakit*, “Başbakan Menemende Kubilay Anıtı Önünde Bir Nutuk Söyledi”, 4 Nisan 1947, s.5.

⁵⁰⁶ *Akşam*, “Başbakan Menemende”, 4 Nisan 1947, s.2.

⁵⁰⁷ *Vakit*, “Başbakan'ın Manisa Nutku”, 5 Nisan 1947, s.5.

⁵⁰⁸ *Ulus*, “Peker Geçtiği Yerlerde Binlerce Halk Tarafından Heyecanla Uğurlandı”, 5 Nisan 1947, s.1.

3.6.5. Başbakan Recep Peker'in Uşak Nutku

Trenle Ankara'ya doğru yola çıkmış olan Başbakan Peker, Uşak'tan geçerken beş bin civarındaki halk istasyonda Başbakanı görme ümidiyle toplanmıştı. Bu sevgi ve tezahürat karşısında Başbakan istasyonda halka hitaben; “Sayın Uşaklılar, sizlerin eski milletvekilinizdim. Şimdi sizlerle gönlüm gene beraberdir. Ege seyahatimde oradaki kardeşlerinize anlattığım gibi hükümetinizin iki mühim gayesi vardır. Birisi, siyasi istiklalimizi herhangi bir tehdiye karşı korumak, diğeri de hepimizi iktisadi ve iç huzur bakımından ferah bir hayata ulaştırmaktır.” demiştir. Başbakanın konuşmasının ardından halk alkış ve sevgi gösterileriyle Başbakanı Ankara'ya doğru uğurlamışlardır.⁵⁰⁹

3.6.6. Başbakan Recep Peker'in Ankara'ya Gelişi ve Seyahatlerdeki İzlenimlerini Halkla Paylaşması

Başbakan Recep Peker'i taşıyan tren 5 Nisan saat 15.30'da Ankara istasyonuna varmıştır. İstasyonda Başbakan yardımcıları, Bakanlar, Yargıtay, Danıştay, Sayıştay, Genelkurmay Başkanı, Halk Partisi Başkan Vekili ve on binlerce vatandaş hazır bulunmuştur.⁵¹⁰ Başbakan, Anadolu Ajansına verdiği demeçte, izin süresinin bitimine yakın İstanbul'da geçirdiği son günlerde görevine hasret kaldığını, İzmir, Menemen, Bergama, Manisa seyahatlerini görev duygusuyla yaptığını söylemiştir. Her yerde, şehirler, kasabalar ve köylerde kalabalık halk kitleleriyle yakından temas ettiğini, bu temaslar sırasında hem konuşup bilgilendirdiğini, hem dinleyip bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Seyahat çalışmaları sonunda, bütün halk tabakaları devlete hizmet yolunda CHP ve iktidarın düşündükleri ve yaptıklarını dikkatle takip ettiğini ve her şeyi iyi anladıklarını, doğruyu eğriden ayırt etmekte kesin hükümlere varmada halkın anlayışının yüksek derecede olduğunu söylemiş, yapmış olduğu açıklamalarla halkta mevcut olan yanlış görüşlerin büyük bir kısmını düzelttiğini, halkın düşüncelerinden faydalandığını ifade etmiştir. Büyük kalabalıklarla konuşurken, birleşirken ve ayrılırken gösterdikleri ilgi, karşılama, uğurlama ve görüşmeler sırasındaki tezahüratlarına da değinen Başbakan, bu temasların temin ettiği anlayışla devlete, millete daha faydalı ve daha yararlı işler yapılacağına işaret etmiştir. Konuşmasının sonunda, “Her yerde Cumhurbaşkanımıza sevgi ve bağlılık duygularının arz edilmesi benden istendi. Ankara'ya vardığım şu anda bu duyguların

⁵⁰⁹ *Vakit*, “Başbakanın Manisa Nutku; Uşak'tan Geçerken”, 5 Nisan 1947, s.5.

⁵¹⁰ *Türkyolu*, “Başbakan Ankara'da”, 6 Nisan 1947, s.1.

kendilerine arz edilmesini vazife sayacağım. Seyahat esnasında bizlere sıcak ve samimi kabul gösteren bütün yurttaşlara yürekten teşekkürlerimi sunuyorum” ifadelerini kullanarak, seyahatlerinin amacını açıklamıştır.⁵¹¹

3.7. Demokrat Parti’nin Şikâyetlerine Cevap Verilmemesi ve İstifa Söylemlerine Karşılık Adnan Menderes’in Cevabı

Muhtarlık seçimlerinin bitmesinin ardından ülkenin belli yerlerinden alınan haberlerde CHP yöneticilerinin seçimlere müdahale ettiği, muhtarlığı kazanmış olmasına rağmen DP mensubu olduğundan dolayı birçok kişinin muhtarlık hakkının kendilerine verilmediği üzerinde şikâyetler artmıştı. Uzun köprüden gönderilen bir telgrafta şikâyetlerin dinlenmediği, CHP üyelerinin az oy almasına rağmen muhtar ve ihtiyar meclisi azalıklarına seçildikleri bildirilirken, Hendek’te, Çanakkale’nin İntepe bucağından gönderilen telgraflarda ise seçimlerin idari makamların baskısı altında yapıldığı söylenmiştir. İzmir’in Karaburun kazasının Mordoğan köyünde İlçe Jandarma Komutanı’nın kanunsuz isteği ile dördüncü kez seçimin yapıldığı, burada jandarmanın zor kullanıp köylüyü yaraladığı üzerinde durulmuştur.⁵¹² Durumlar karşısında DP İzmir İl Başkanı Hayri Üstündağ durumu Valiye bildirmiş, valilikçe böyle bir durumun olmadığı açıklanmıştır.⁵¹³ İktidar yanlısı gazeteler, halkın DP ile olan bağını ve güvenini sarsmak amacıyla DP lehinde çıkan haberleri sürekli yalanlamakta ve günlük olarak DP’den şu kadar üye istifa etti haberleri vermekteydi. Şikâyetler ve bu haberlerin artması üzerine Adnan Menderes, Ankara’ya hareketinden önce Uşak’ta söylediği bir nutukta Demokrat Parti’den istifalar başlığı altında CHP yanlısı gazetelerde çıkan haberlere cevap vermiştir. Konuşmasında: “Bir seneden beridir hükümet partisinin çözülme ve dağılma manzarası arz etmekte olduğunu kabul etmek icap eder. Hükümet kuvvetleri bu partiyi tutmaktan bir an fariğ kalacak olsa CHP adındaki teşekkülden geriye bir hatıradan başka çok az şey kalır.” ifadelerinde bulunmuştur.⁵¹⁴

⁵¹¹ *Akşam*, “Başbakan Ankara’da”, 6 Nisan 1947, s.1,2.

⁵¹² *Son Posta*, “D.P. Bir Şikayet Bülteni Neşretti”, 2 Mart 1947, s.3.

⁵¹³ *Son Posta*, “İzmir D.P. Başkanı Valiye de Mektup Gönderdi”, 4 Mart 1947, s.1.

⁵¹⁴ *Son Posta*, “Adnan Menderes Uşak’ta Bir Nutuk Söyledi”, 18 Mart 1947, s.1.

3.8. Sanat Müsabakası Nedeniyle Yaşanan Gerginlik ve Necip Fazıl'dan CHP İle İlgili İtamlar

CHP birincinin 3000 lira alacağı bir sanat yarışması düzenlemişti. CHP'nin Sanat Mükafatı Piyas Yarışmasının jürisi Sabri Esat Siyavuşgil, Kenan Akyüz, Bedrettin Tuncel, Afif Obay, İ. Galip Arcan, Ali Süha Delilbaşı ile Lütü Ay'dan oluşmaktaydı. Yarışmaya katılım beklenenin çok altında olunca, parti yönetimi yarışmanın başvuru süresini uzatmıştır. Tam bu dönemde yarışmadan haberdar olan Necip Fazıl Kısakürek, aslında bu yarışmayı kazanamayacağını bilmesine rağmen Şehir Tiyatroları'nda oynanan Sabır Taşı isimli piyesiyle yarışmaya katılır. Necip Fazıl belirtilen eserle yarışmada birinci olmuştu. İkinciliği Ahmet Muhip Dıranas'ın Gölgele ve İlhan Tarus'un Bir Gemi isimli eserleri, üçüncülüğü ise Bekir Büyükarkın'ın Dökmeci isimli eseri kazanır. Ancak Necip Fazıl'ın yarışmaya katılmasından çok, jüri heyetinin onu birincilikle ödüllendirmesi CHP ileri gelenlerini, özellikle Behçet Kemal Çağlar'ı şaşkına çevirir. Necip Fazıl gibi sıkı bir muhalifin birinciliğe layık görülmesini kabul edemeyen Behçet Kemal Çağlar, parti kurullarında kulis yapar; şartnamedeki bazı teknik ayrıntıları ileri sürerek jürinin kararını değiştirmeye çalışır.⁵¹⁵ Necip Fazıl basına yazmış olduğu mektupta önceki sene yapılan yarışmaya da gönderme yaparak, tiyatro müsabakasında jürinin geçen sene mükafata layık hiçbir eserin olmadığına kanaat getirdiğini, bundan dolayı yarışmaya birden fazla (beş) eser gönderdiğini, amacının CHP'nin kendisine karşı nasıl bir tutum içinde olacağı merakından gönderdiğini ifade etmiştir.⁵¹⁶ Jürinin almış olduğu karara rağmen CHP İdare Heyeti 1941 öncesi eserlerin değerlendirmeye alınmayacağı yönündeki kararı çerçevesinde 3000 liralık ödülü Necip Fazıl'a vermek istemediği yönündeki raporu jüriye göndermiş ve ödül iptal edilmiştir. Necip Fazıl Kısakürek, Borçlar Kanunun 8. maddesine dayanarak CHP aleyhine dava açacağını ifade etmiştir. Gazeteler Necip Fazıl'ın bu söylemine karşılık davanın nasıl neticelenebileceği hakkında tanınmış avukatlardan CHP ve DP il başkanlarına müracaat etmişlerdir.⁵¹⁷

Necip Fazıl, Ankara'da yüksek makamda görevli birinin bu olay hakkında "Anlamıyor musun ki, senin eserin 1947 tarihli olsaydı, Parti 1948 tarihini yani

⁵¹⁵ CHP Necip Fazıl'ın Ödülünü Gasp Etmiştir, <https://www.star.com.tr/kultur-sanat/chpden-necip-fazila-buyuk-saygisizlik-haber-988112/>

⁵¹⁶ *Son Posta*, "C. Halk Partisi San'at Mükafatı İşi", 2 Mart 1947, s.1,2.

⁵¹⁷ *Son Posta*, "Necip Fazıl C.H.P'den Davacı", 4 Mart 1947, s.1,7.

henüz gelmemiş olan bir zamanı kastetmiş olduğunu söyleyecekti.” demiştir. CHP ödülü Necip Fazıl’a verseydi partinin halka “Bakın biz siyaset ve sanatı birbirine karıştırmıyoruz” mesajı verme imkânı varken, bu olayla her olayı siyasete bağladığını ortaya çıkarmıştır.⁵¹⁸

3.9. Gedikpaşa Demokrat Parti Başkanı Hüseyin Bey’in Parti Binası Problemi Nedeniyle Mahkemeye Verilmesi ve DP’nin İtibarı Meselesi

Gedikpaşa’da DP binasının bulunduğu taşınmaz, Nevzat adında bir kadına ait olup, kendisinin binayı Hüseyin Bey’e silindir makinesi koymak amacıyla kiraya verdiğini, oysa Hüseyin Bey’in binayı DP semt ocağı haline getirdiğini söylemiş; bundan dolayı binanın boşaltılmasını istemiştir. Daha sonra civardaki Demokrat Parti ocaklarının da bu binaya taşındığını ileriye sürerek Birinci Sulh Hukuk Mahkemesine başvurmuştur. Mülk sahibi kiracının kira sözleşmesinde yer alan şartlara uymadığını ispat etmiş ve mahkemeden binanın tahliyesini istemiştir. Mahkeme de binanın tahliyesine karar vermiştir.⁵¹⁹

Bu olay küçük bir olaymış gibi görünse de aslında dönemin şartlarını açıkça gözler önüne sermiştir. DP teşkilatları partileri için büro bulmakta bile zorluk çekmekteydi. Bazı gazeteler olayda CHP’nin etkisinin olmadığını vurgulamak amacıyla Demokrat Partili bir bayanın partiyi dava ettiğini sayfalarına taşımıştı. Bu tür itibar zedelemeye yönelik haberlerin yapılmasının ana gayesi kısmi seçimlerden önce muhalefete güç kaybettirmekti. İktidar yanlısı gazeteler, eskiden DP’li olup partiden ayrılan kişilere ulaşip parti aleyhinde yazılar yazmaya çalışmıştır. Bunlardan bir tanesi de Demokrat Parti İzmir teşkilatından ayrılmış olan Faik Benlioğlu’dur. Kendisinin bir kitap yayınladığını, bu kitapta DP’ye niçin girdiğini, partiden niçin çekildiğini, partinin idari hatalarının neler olduğu yönünde vatandaşları ikaz ederek, Demokrat Parti içinde bir gurubun CHP’nin yıkılmasını istediğini, Demokrat Partinin tek parti olarak kalmaması için CHP’lilerin saflarını sıklaştırması gerektiğini belirtmiş, kitap Ankara, İstanbul ve İzmir’de geniş bir ilgi uyandırmıştı.⁵²⁰

⁵¹⁸ *Son Posta*, “C. Halk Partisi San’at Mükafatı İş”, 2 Mart 1947, s.2.

⁵¹⁹ *Son Posta*, “Demokrat Partili Bayan Partisini Dava Etti”, 5 Mart 1947, s.2.

⁵²⁰ *Türk Dili*, “Demokrat Partiye Hücum Eden Bir Demokrat”, 8 Mart 1947, s.1.

3.10. TBMM'nin Kış Tatili Başlangıcından Yaz Devri Başlangıcına Dış Politikadaki Gelişmeler

3.10.1. Truman Doktrini ve Marshall Planı Ekseninde Türk-Amerikan İlişkileri

İngiltere'nin 1947 Mart ayı başında Türkiye ve Yunanistan'a yapmış olduğu yardımları durduracağı söylentilerinin doğru olup olmadığı Amerikan Büyükelçiliğinden öğrenilmek istenmiştir. Aslında amaç, İngiltere'nin yardımını kestikten sonra oluşacak olan boşluğu Amerika'nın doldurup dolduramayacağını öğrenmektir. Bundan dolayı 3 Mart 1947'de Dışişleri Bakanı Hasan Saka, Amerika Büyükelçisi Wilson'u görüşmeye çağırmış ve İngiltere'nin kararının hükümeti endişelendirdiğini söylemiştir. Eğer haberler doğru ise Türkiye'nin yönünü Amerika'dan yardım sağlamaya çevireceğini belirtmiştir.⁵²¹

Sovyetlerin Türkiye'ye yapmış olduğu baskılar ve Yunan Komünistlerinin faaliyetleri Amerikan Kongresi'nin Türkiye ve Yunanistan'a maddi yardımda bulunma kararını almasında etkili olmuştur.⁵²² 12 Mart 1947 tarihinde yapılan Amerikan Kongresinde, Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık askeri yardımın yapılması için Truman kendisine yetki verilmesini istemiştir.⁵²³ Ayrıca Truman, Türkiye ve Yunanistan'ın talepleri üzerine her iki devlete de askeri ve sivil personelin gönderilmesi gerektiğini bildirmiştir.⁵²⁴ Truman kongrede yaptığı açıklamada, Rusya'nın Türkiye'yi işgal etmek ve Boğazları ele geçirmek gibi bir niyetinin olduğunu, uzlaşmaya çalışmaktan vazgeçilmesi gerektiğini, Rusya'nın sert bir tavırla karşılaşmadığı sürece yeniden bir savaş çıkması ihtimalinin söz konusu olduğunu söylemiştir.⁵²⁵

Truman Doktrini, Amerikan basını tarafından değerlendirildiğinde bu yardımın amacının, Rusya'yı bulunduğu nüfus bölgesinde durdurmayı hedefleyen geniş bir dünya siyasetini kapsadığını gizlememekte olduğunu söylemişlerdir. Cumhuriyetçi Marun, Türkiye ve Yunanistan'ın diğer ülkelerde olduğu gibi komünizme karşı

⁵²¹ Nuri Karakaş, *Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, s.254.

⁵²² İlyas Kamalov ve İrina Svistunova, "Atatürk'ten Soğuk Savaş Dönemine Türk Rus İlişkileri", *I. Çalıştay Bildirileri*, 14-15 Mayıs 2010, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2011, s.333.

⁵²³ Tolga Uslubaş, *Geçmişten Günümüze İlk Çağlardan Günümüze Dünya Tarihi*, Venedik Yayınları, İstanbul 2016, s.362.

⁵²⁴ *Vatan*, "Truman Türkiye ve Yunanistan'a 400 Milyon Dolarlık Yardım İstedi", 13 Mart 1947, s.1.

⁵²⁵ Pınar Özden Cankara, "Rus Jeopolitiğinin Türkiye Coğrafyası ile Kesişim Alanları", *Türk-Rus İlişkileri Üzerine Makaleler*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2012, s. 207.

karakol vazifesi gördüklerini ifade etmiştir. Valter Lipman da yazdığı bir makalesinde Türkiye ile Amerika arasında yapılacak bir askeri ittifak ile Türkiye'nin büyük bir orduyu silah altına almaktan kurtarılması gerektiğini ileri sürmüştür.⁵²⁶

Kahire'de yayınlanan bir gazetede Sovyetlerin Orta Doğu'da tehlike oluşturduğundan bahsederek, Truman'ın bu hareketinin özellikle Boğazlar konusunda Rusya'nın isteklerine bir dur demek olduğunu belirtmiştir. Bu doktrin ile Türkiye'nin ikinci planda bir müttefik haline getirildiğinden bahsedilmektedir. Rusya'nın kendi sınırları üzerinde ve yakın çevresinde bulunan ülkeleri kukla haline getirdiğini, artık bu duruma bir son vermesi gerektiğini ve Türkiye ile Yunanistan'a karşı daha barışçıl bir siyaset uygulamasını istemenin zamanı geldiğini yazmıştır.⁵²⁷

Truman'ın yardım teklifi karşısında Başbakan Recep Peker ve Celal Bayar'ın beyanatları da gazetelerde yayınlanmıştır. Recep Peker'in beyanatında teklifin strateji anlayışı içinde kalmadığını, tam bir insani bir görüşten oluştuğunu söylemiştir. Türkiye'nin II. Dünya Harbi'nde tahribata uğramadığını fakat savaşın getirdiği sıkıntıları çektiğini belirterek ülkenin ihtiyaçlarını karşılayacak durumdan mahrum olduğunu söylemiştir. Bütün iktisadi ve endüstri alanında düzeltmeler yapılması gerektiğinden bahsederek yolları, vasıtaları hatta sosyal tesisleri yeni baştan kurmaya mecbur olduklarını belirtmiştir. Tarım alanında da çok masraf yapılması gerektiğini belirterek, yapılan bu Amerikan yardımına minnettar olduğunu söylemiştir.⁵²⁸

Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar beyanatında, "Demokrat Parti, Birleşmiş Milletler Pakti'nin ihtiva ettiği esaslara şiddetle taraftardır ve beşeriyet için bu esasların bütün milletler tarafından elbirliği ile ve samimi surette tatbikinden başka bir kurtuluş yolu bulunmadığına kanidir." şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Beyanatı'nın devamında, Türkiye'nin Yakındoğu ve dolayısıyla bütün dünya barışı için önemli bir yer teşkil ettiğini ifade ederek, yapılan yardımı büyük bir memnuniyetle karşıladıklarını söylemiştir.⁵²⁹

Türk Basınında Truman Doktrini memnuniyetle karşılanırken, Moskova'nın Pravda ve İzvestia gibi büyük gazetelerinde eleştirilere maruz kalmıştır.⁵³⁰ İzvestia gazetesinde yazılanlara göre, Türkiye'yi hiçbir şey ve hiç kimsenin tehdit etmediği halde yardım gerektiği iddialarıyla, Amerika'nın yardım etmesinin sebebini aslında

⁵²⁶ *Türk Dili*, "Başkan Truman'ın Kongreye Yaptığı Teklif Çok İyi Karşılandı", 14 Mart 1947, s.1.

⁵²⁷ *Türk Dili*, "Bir Mısır Gazetesinin Mühim Bir Yazısı", 18 Mart 1947, s.1.

⁵²⁸ *Tasvir*, "Truman'ın Yardım Teklifi Karşısında Başbakan Recep Peker'in Beyanatı", 14 Mart 1947, s.1,3.

⁵²⁹ *Tasvir*, "Celal Bayar'ın Beyanatı", 14 Mart 1947, s.1,3.

⁵³⁰ Karakaş, *Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)*, s.289.

Türkiye'yi kendi kontrolü altına almak istemesidir. Bundan sonra iç ve dış siyasetinde Türkiye'nin bağımsız olduğundan bahsetmenin imkânsız olduğunu yazmıştır.⁵³¹ Rus basınında Truman'ın nutku "Sulha karşı büyük bir tehdit", olarak nitelendirilmiş ve Rusya'da endişe yaratmıştır.⁵³²

Amerika yardım şartları olarak; yardımın gerektiği gibi kullandığının tespit edilmesi için; Amerikan memurlarının hem Yunanistan hem de Türkiye'ye serbestçe girip çıkmaları, yapılan yardımdan yararlanıp yararlanılmadığının bildirilmesi konusunda Amerikan muhabirlerinin haberleri ile radyolarının hiçbir sansüre tabi tutulmaması, Amerikan Cumhurbaşkanı'nın izni olmadan yardım gören devletlere verilen bilgilerin başka bir devlete anlatılmaması ve verilen bilgilerin güvenli şekilde tutulmasına dair güvence verilmesi gerektiğini bildirmiştir.⁵³³ Dikkat edildiği taktirde görülecektir ki bu anlaşma bir ittifak anlaşması değil Türkiye'nin talebi üzerine Amerika'nın tek başına karar verdiği bir yardım şeklidir. Anlaşmanın süresi ve koşulları tamamen Amerika'nın eline bırakılmıştır.⁵³⁴ Yapılan bu yardım anlaşması ile uzun vadede Sovyet gücünü ve yayılmacılığını engelleyerek, ABD'nin nüfuz sahasının genişletilmesi amaçlanmaktadır. Marshall Planı da aynı amaçla hazırlanmış olup, Türkiye'den beklenen Avrupa'nın yeniden inşası sırasında gerekli olan tarım ürünleri ile maden kaynaklarını sunmasıdır. Yapılan yardımdaki amaç, bu ürünlerin çoğaltılmasını sağlamaktır.⁵³⁵

22 Nisan 1947'de Senato, 9 Mayıs 1947'de de Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilen Yunanistan ve Türkiye'ye Yardım Kanunu Tasarısı, Başbakan Truman tarafından 22 Mayıs 1947'de onaylanarak yürürlüğe girmiştir.⁵³⁶ 12 Temmuz 1947 tarihinde Türkiye ile ABD arasındaki yardım anlaşması, Dışişleri Bakanı Hasan Saka ve Birleşik Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Edwin C. Wilson tarafından imzalanmıştır.⁵³⁷ Hasan Saka imzalardan sonra yaptığı konuşmasında, bu anlaşmanın hem Türkiye'nin güvenliği hem de dünya barışının sağlanması amacıyla önemli

⁵³¹ *Tasvir*, "Moskova'dan İlk Tefsirler", 15 Mart 1947, s.5.

⁵³² *Akşam*, "Truman'ın Nutku'nun Rusya'da Tesirleri", 17 Mart, 1947, s.1.

⁵³³ *Vatan*, "Yardım Şartları", 19 Mart 1947, s.1.

⁵³⁴ Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) CHP İktidarının Sonu*, C.6, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.20-21.

⁵³⁵ Selma Sel, *Değişen Dünya Şartlarında Karadeniz ve Boğazlar Meselesi (1923-2008)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2009, s.183.

⁵³⁶ Mehmet Gönübol, A. Haluk Ülman, A. Suat Bilge, Duygu Sezer, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1996, s.215.

⁵³⁷ Gürkan, *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, s.132.

olduğunu söylemiştir.⁵³⁸ Büyük Millet Meclisi askeri yardım anlaşmasını 1 Eylül 1947’de onaylamıştır.⁵³⁹ Türkiye ve ABD arasında imzalanan yardım anlaşmasıyla Truman Doktrininin Türkiye’ye ilişkin askeri boyutu sonuçlanırken ekonomik boyutu da Marshall Planı çerçevesinde tamamlanmıştır.⁵⁴⁰

Amerika’nın Türkiye ve Yunanistan’a yapmayı planladığı yardım Amerikan Mümessiller meclisinde şiddetli bir muhalefetle karşılaşmıştı.⁵⁴¹ Yapılacak olan yardım hakkında Temsilciler Meclisinde yapılan 12 tadil teklif tek tek reddedilmiştir. Merrow II. Dünya Savaşı’ndan beri Rusya’ya karşı kullanılan yatıştırma siyasetine itiraz etmiştir. Rusya’nın yayılmacı bir siyaset uyguladığını, Yunanistan’da iktidarı ele geçirmeye çalıştığını söyleyip, sözlerinin devamında Rusya’nın Amerika’da iki binden fazla casusunun bulunduğunu ve eğer yapılacak olan yardımın Rusya’yı savaşımaya sevk edecek ise yapılacak bir şeyin olmadığını bildirmiştir.⁵⁴²

Sovyetlerin baskısı ve tehdidinden dolayı Truman Doktrini, Yunanistan ve Türkiye’ye askeri yardım amaçlı yapılmıştır. Fakat Avrupa’nın bu dönemde ekonomik durumu son derece kötüydü. II. Dünya Savaşı bütün ülkelerde ağır tahribatlar yapmıştı. Sovyet Rusya bu durumu fırsat bilerek komünizm faaliyetlerini hızlandırmıştı. Bu durum ekonomisi kötü olan Avrupa ülkelerine yardım etmek amacıyla yeni bir formülün ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁵⁴³ ABD Dışişleri Bakanı General George Marshall 1947 yılının haziran ayında Harvard Üniversitesinde yaptığı konuşmasında, II. Dünya Savaşından dolayı zarar gören Avrupa ülkelerinin ekonomisinin düzelmesi amacıyla geniş kapsamlı bir program önermiştir.⁵⁴⁴

Türkiye’nin Marshall Planına ilgisi 12 Temmuz 1947 tarihinde Paris’te gerçekleşen Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansına katılımı ile başlamıştır. 16 ülkenin (Türkiye, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, İngiltere, İsviçre, İtalya, İrlanda, Belçika, Portekiz, Yunanistan, İsveç, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka) katılımı ile gerçekleşen bu konferansta 22 Eylül’de Amerika’ya sunulmak üzere bir

⁵³⁸ *Son Posta*, “Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşik Amerika Arasında Yardım Anlaşması Dün İmzalandı”, 13 Temmuz 1947, s.7.

⁵³⁹ Sina Akşin, *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s.283.

⁵⁴⁰ Gürkan, *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, s.133-134.

⁵⁴¹ Selim Ragıp Emeç, “Amerikan Temsilciler Meclisindeki Muhalefet”, *Son Posta*, 10 Mayıs 1947.

⁵⁴² Son Posta, “Amerika Meclisi Yardım Tasarısını Kabul Etti”, 10 Mayıs 1947, s. 3.

⁵⁴³ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1915*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2012, s.539-540.

⁵⁴⁴ Tolga Uslubaş, *Kronolojik Türkiye Tarihi- Geçmişten Günümüze Türkiye Tarihi*, Venedik Yayınları, İstanbul 2016, s.115.

Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı hazırlanmıştır.⁵⁴⁵ Dört gün boyunca devam eden konferans, 16 ülkenin temsilcilerinden oluşan Avrupa Ekonomik İşbirliği Komitesi (CEEC) ve çeşitli teknik komiteler kurarak dağılmıştır.⁵⁴⁶ ABD 3 Nisan 1948’de Dış Yardım Kanunu çıkarmıştır.⁵⁴⁷ 4 Temmuz 1948’de Ankara’da yapılan anlaşma ile Türkiye’ye ekonomik yardıma başlanmıştır.⁵⁴⁸

İngiltere’de yayınlanan Observer gazetesi, Truman Doktrini ve Marshall Planı’nı inceleyerek satırlarında Truman’ın kendilerini hâkimiyet altına almak için uğraşan yabancı baskılara dayanmaya ve karşı koymaya çalışan milletlere yardım etmeyi amaçlayan bir yardım anlaşması olduğunu, Marshall Planı’nın ise Avrupa’nın kalkınma planı olduğunu yazmıştır. Gazetede yazılanlara göre Marshall Planının amacı, Avrupa’nın savaş sonrasında bozulan ekonomisini düzene koymak ve dolaylı yoldan Truman Doktrininin yayılmasına katkı sağlamaktır.⁵⁴⁹

Marshall Planı için Molotof ise bu planın hiç iyi sonuçlar vermeyeceğini; İngiltere, Fransa, Birleşik Amerika ve bunlarla Birleşmiş Devletlerin bu davranışıyla Avrupa’yı ikiye ayırdığını ve bu durumda yeni sorunların ortaya çıkacağını söylemiştir. Bu Planın Avrupa’nın ekonomik yönden kalkınmasına hizmet etmesinden ziyade, Avrupalı devletlerden oluşan bir grubun diğer Avrupa devletlerine karşı cephe almasına sebep olacağını iddia etmiştir.⁵⁵⁰

İngiliz yorumcusu İver, Paris Konferansı ile ilgili olarak konferansın kısa sürdüğü ve sakin geçtiğini ifade etmiştir. İşbirliği komitesi ve tali komisyonların çalışmaya başladıklarını belirterek yeni bir teşkilatın ortaya çıkarılmasının hızlı bir şekilde ortaya konulması gerekliliğinden bahsetmiştir. Konferansa 16 Avrupa ülkesinin katıldığını belirtirken, Sovyetler ve 8 peykinin katılmadığını ve projeye açıkça karşı çıktıklarını söylemiştir.⁵⁵¹ Türk Sözü gazetesinin haberinde ise Paris Konferansının aldığı en önemli kararın, Türk Delegasyonu Başkanı Numan Menemencioğlu tarafından yapılan teklif olduğu yazılmıştır. Yapılan teklife göre konferansa halen daha gelmemiş olan Doğu Avrupa ülkelerinin yardım planından yararlanabilmesi için açık kapı bırakılmıştır.⁵⁵²

⁵⁴⁵ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1915, s.540.

⁵⁴⁶ Karakaş, Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952), s.321.

⁵⁴⁷ Uslubaş, Kronolojik Türkiye Tarihi- Geçmişten Günümüze Türkiye Tarihi, s.115.

⁵⁴⁸ Gönlübol, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995), Siyasal Kitabevi, Ankara 1996, s.222.

⁵⁴⁹ Son Posta, “Marshall Planı Barış İçin Rusya’ya Son Bir Tekliftir”, 16 Haziran 1947, s.1,3.

⁵⁵⁰ Türk Dili, “Akametın Mukadder Akıbeti Neler Olabilir?”, 4 Temmuz 1947, s.1.

⁵⁵¹ Türk Dili, “Paris Konferansı Kısa Sürdü Fakat Ameli Oldu”, 22 Temmuz 1947, s.1.

⁵⁵² Türk Sözü, “Paris Konferansı Büyük Bir Sürat ve Muaffakiyetle Çalışmaktadır”, 15 Temmuz 1947.

4. TBMM’NİN YAZ DEVRİ BAŞLANGICINDAN YAZ TATİLİNE KADARKİ DÖNEMDE OLAN SİYASİ OLAYLAR

4.1. TBMM Yaz Devri Başlangıcı

Bir buçuk ay süren tatil devresinden sonra TBMM 14 Nisan saat 15.00’te Tevfik Fikret Sılay’ın başkanlığında toplanmıştır. Kısmi seçimlerde İstanbul milletvekilliğine seçilen Ali Rıza Arı, General Refet Bele, Doktor Nikola Fakaçelli, Hikmet Gelenbek, Doktor Mim Kemal Öke, Doktor Akil Muhtar Özden’in seçim tutanakları onaylanmıştı.⁵⁵³ Yaz devri çalışmalarının ilk günündeki toplantılarda Demokrat Parti milletvekilleri hazır bulunmuştur. Adnan Menderes ve Celal Bayar daha Ankara’ya gelmedikleri, Fuat Köprülü de hasta olduğu için toplantıya katılamamışlardı.⁵⁵⁴

Meclis’in asıl çalışma devresi 15 gün kadar sonra başlayabilmiştir. Yaz devresi çalışmalarında komisyondan, umumi heyete sevk edilecek şu tasarılar vardır: Adalet Komisyonunda yeni nüfus kanunu ile bazı ölüm cezalarının tasdiki tasarıları, Dış İşleri Komisyonunda iş kazalarının tazmini hakkında 17 numaralı sözleşmeye katılmaya dair tasarı, Türkiye’deki düşman menfaatleri ile ticari ve ekonomik işlemlerine, menkul ve gayri menkul mallarına el koyarak onları idare etmek üzere bir idaresi kurulması hakkındaki tasarı, askerlik kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki tasarı, milletvekilleri seçimi kanununun 24, 25, 27, 34, 46. maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki Hazım Bozca’nın kanun teklifi, Kasım Gülek’in motorlu taşıtlarda alınan gümrük vergilerinin indirilmesi hakkındaki kanun teklifi, Milli Savunma komisyonunda Kâzım Sevüktekin’in subay ve askeri memurlara yer değiştirme tazminatı verilmesi hakkındaki teklifi, olağanüstü hallerin devamı müddetince memur ve hizmetlilere yapılacak yardım hakkındaki kanunda değişiklik yapılması teklifi, hava sınıfı subaylarına verilecek zamlar ve tazminatlar hakkındaki kanunun 12. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki tasarı, Ticaret Komisyonu’nda kazanç vergisi kanunu ile bu kanuna ek kanunun bazı maddelerinin

⁵⁵³ *Vatan*, “B.M. Meclisinde”, 17 Nisan 1947, s.3.

⁵⁵⁴ *Akşam*, “D. Parti Erkanı Cumhurbaşkanı ile Görüşeceklerinden Bahsediliyor”, 15 Nisan 1947, s.1.

değiştirilmesine ve bu kanunlara bazı hükümler eklenmesine ve fevkalade vaziyet dolayısıyla bazı vergilere zam kanunlarının kaldırılması hakkındaki tasarılar.⁵⁵⁵

TBMM'nin çalışmalarına başlamasıyla Bakanlar kendi seçim bölgelerinde elde etmiş olduğu görüş ve verileri CHP Meclis grubunda da açıklayacak, diğer taraftan milletvekilleri bu gezilerden edindikleri izlenimleri hükümete bildirecekler, yapacakları tekliflerle, verecekleri takrirlerle bu çalışmaları hızlandıracaklardır.⁵⁵⁶ Hükümet programının tatbikatına hız verilmiştir.⁵⁵⁷

4.2. Bayar-İnönü Görüşme Söylemleri

Meclis tatili öncesi Ankara'da Demokrat Parti Başkanı'nın Cumhurbaşkanı İnönü ile yapmış olduğu görüşme sırasında İnönü, Celal Bayar'dan, gerekli gördükçe memleketin ilerlemesi amacıyla önemli görülen işler hakkında kendisi ile görüşmesini istemişti. İşte bu isteğe dayanılarak, Demokrat Parti Başkanı'nın yurt içi gezilerinden sonra Ankara'ya döner dönmez Cumhurbaşkanı ile görüşeceği üzerinde düşünceler hakimdi. TBMM'nin yaz devresi çalışmalarına başlaması dolayısıyla Ankara'ya dönmüş olan Demokrat Parti milletvekilleri ve yöneticilerinin Cumhurbaşkanı'dan görüşme talep edeceği rivayetleri artmaya başlamıştı. Hatta görüşmelerin konularının Ege Bölgesi gezilerindeki izlenimler ve bazı kanunların yürürlükten kaldırılması üzerine olacağı tahmin edilmişti.⁵⁵⁸ Halkın büyük bir kısmı, bu görüşmenin yapılmasının faydalı olacağı düşüncesindeydi. Hatta İnönü-Bayar görüşmesinin CHP Kurultayından önce yapılmasının faydalı ve zorunlu olduğu savunulmuştu.⁵⁵⁹ DP'nin Meclis'ten çekileceği haberleri ve iki partinin karşılıklı ağır ithamlarından dolayı bu görüşme gerçekleşmemiştir.

4.3. Meclisten Çekilme Haberlerine Karşılık Demokrat Parti Cephesinden Yapılan Açıklama

Demokrat Parti'nin seçim kanunu değişikliği ve diğer istekleri genellikle iktidar tarafından kabul görmemiştir. CHP'nin içten içe demokrat isteklerine kapalı olduğu DP'liler tarafından sıklıkla dillendirilmekteydi.⁵⁶⁰ DP'nin kısmi seçimlere

⁵⁵⁵ *Tasvir*, "Meclis Pazartesi Açılıyor", 12 Nisan 1947, s.1-5.

⁵⁵⁶ *Akşam*, "Meclis Pazartesi Toplanıyor", 10 Nisan 1947, s.2.

⁵⁵⁷ *Vakit*, "Büyük Millet Meclisi Pazartesi Günü Çalışmalarına Başlıyor", 10 Nisan 1947, s.1.

⁵⁵⁸ *Son Posta*, "Cumhurbaşkanı Celal Bayarla Konuşacak", 9 Nisan 1947, s.1.

⁵⁵⁹ *Son Posta*, "İnönü'nün Bayar'la Görüşeceği Haberi Memnurluk Uyandırdı", 11 Nisan 1947, s.1.

⁵⁶⁰ *Son Posta*, "Demokrat Parti Meclis İçinde Mi Kalmalıdır; Yoksa Meclisi Terk Mi Etmelidir?", 17 Mart 1947, s.1.

katılmama kararını açıklamasıyla birlikte iktidar yanlısı gazeteler, “DP, Meclis’ten de çekilecek” tarzında haberler yapmaya başlamıştı.⁵⁶¹ Konuyla ilgili Ulus gazetesinde bir makalesi çıkan Nihat Erim, ilerleyen süreçte bu isteklerin her hangi birinin reddedilmesi üzerine, Demokrat Parti milletvekillerinin toptan Meclis’ten çekilmelerinin gerekeceğini, çünkü kendi partilerinin en yetkili oluşumu olarak ifade ettikleri kongrede böyle bir ifadenin kullanıldığını yazmıştı.⁵⁶² Demokratların cephesinden bu haberler yalanlanmıştır. İktidarın “Çekilerseniz çekilin size ihtiyacımız yok.” söyleminden, çekilme durumunda CHP’nin planlar hazırladıklarını ifade etmişlerdi.⁵⁶³ Ulus gazetesinin çekilme ile ilgili vermiş olduğu haber karşısında DP’ye yakın olan Kuvvet gazetesi; Nihat Erim’in “Meclis’ten Muhakkak Çekileceklerdir” adlı makalesine cevap olarak, çekilme kararı olursa bu durumun Demokrat Parti’yi zaafa uğratmayacağı,” iktidar partisi kendi arasında gizli kapaklı işler ve iftiralarla Demokrat Parti’yi dağıtma düşüncesinde olduğunu, bu düşüncede olanlara geçmiş olsun dileklerini iletip böyle bir şeyin asla gerçekleşmeyeceğini sütunlarına taşımıştır.⁵⁶⁴

4.3.1. CHP’nin Söylemler Karşısında Almış Olduğu Tutum

İktidar partisi haberler karşısında sessiz kalmayıp açıklamalarda bulunup halkı aydınlatmaya çalışmıştır. CHP’liler de var olan görüş; Demokrat Parti kurucuları partilerinin Meclisten ayrılmalarıyla küçük kıyametin kopacağını zannettiklerini, çekilmeleri durumunda ülkedeki ilerlemenin bir an olsun gerilemeyeceği, çekilmenin onların partilerinin politik hayatının sonu olacağı, ilerleyen süreçte hiçbir parti Büyük Millet Meclisi’nden çekilme tehdidiyle baskı yapmanın veya vatandaşları ayağa kaldırmanın Türkiye’de mümkün olamayacağını anlaması için örnek olmuş olacaktı.⁵⁶⁵

Demokrat Parti’nin Meclis’ten çekilme olasılığına karşı tekrardan tek parti sistemine düşüleceği kanaatinden dolayı CHP, çekilme söylemi başlar başlamaz önlemler alma yoluna gitmiştir. DP çekilirse Meclis’te yer alan CHP’li vekiller kendi politik düşüncelerine göre oluşturulacak dört gruptan birinde yer alacaktı. Oluşturulması düşünülen gruplar: 1-Başında Recep Peker’in bulunacağı Milliyetçi

⁵⁶¹ *Vakit*, “Demokrat Partinin Beyannameyi Yarıda Bırakıldı”, 3 Nisan 1947, s.1,5.

⁵⁶² *Akşam*, “Demokratlar Meclisi Terk edecekler Mi?”, 16 Nisan 1947, s.1.

⁵⁶³ *Vatan*, “Demokratlar Meclisten Çekilecekler Mi?”, 17 Nisan 1947, s. 3.

⁵⁶⁴ *Son Posta*, “Ulus İle Kuvvet Arasında Düello”, 19 Nisan 1947, s.7.

⁵⁶⁵ *Akşam*, “Demokratlar Meclisi Terk edecekler Mi?”, 16 Nisan 1947, s.1.

Grup, 2-Başında Saracoğlu'nun bulunacağı Mutedil Grup, 3-Başında Necmettin Sadak'ın bulunacağı Sosyalist Grup, 4-Başında Hamdullah Tanrıöver'in bulunacağı Muhafazakârlar Grubu şeklinde olacaktı.⁵⁶⁶ İktidar yanlısı gazeteler bu konu karşısında ikiye ayrılmıştı. Bazı gazeteler bu fikri desteklerken bazıları ise bu haberleri yapan gazetecilerin ortalığı karıştırmaya çalıştıklarını, siyasi tahliller üzerine haberler yaptıklarını, konuyla ilgili CHP'li hiçbir milletvekili ile görüşme yapılmadan haberlerin yapıldığını açıklamışlardı.⁵⁶⁷ DP'nin böyle tehditlerde bulunmasının tek amacının Hürriyet Misakında belirtmiş oldukları hükümleri yerine getirme gayesinden başka bir şey olmadığı kanaati CHP'lilerin ortak görüşleri olmuştu.

4.4. Adnan Menderes'in İzmir Alsancak Demokrat Parti Kongresindeki İfadeleri

19 Nisan tarihinde Kütahya Milletvekili Adnan Menderes'in İzmir Parti Kongresinde yapmış olduğu konuşma özetle şu şekildedir: Demokrat demenin haksızlığı kabul etmeyen, fikrinin ve vicdanının hürriyeti için düşüncelerini apaçık ortaya koyan insan olduğu, kendisinin demokrat olmasından dolayı düşüncelerini açıkça ortaya koymaktan tereddüt etmediğini ifade etmiştir. Demokrat Parti'nin kısa sürede yurdun her tarafında etkili olduğunu, bundan dolayı partilerine karşı engellemeler olduğunu, seyahatleri sırasında halkın içine karışan birkaç CHP'linin kendi partileri lehine sloganlar attığını ve ortamı germeye çalıştığını, konuşma yapmak istedikleri yerlerde polis ve jandarmanın vatandaşları Demokratlardan uzaklaştırmaya çalıştıklarını, küçük çocukları önlere atıp DP aleyhine sloganlar attırdıkları ifade etmiştir.⁵⁶⁸

Halk Partisinin Vali, Belediye Başkanları, Vekilleri ve Bakanları tarafından sürekli DP'nin sindirilmeye çalışıldığı, DP dağılıyor diye haberler yaptıkları, memleketi ve milleti teessüre düşürerek yerlerinde kalmayı amaç edindikleri, Ulus gazetesindeki Demokrat Milletvekillerinin Millet Meclisi'nden çekilmeleri hakkındaki yazının niyetini açıkladıktan sonra; “Arkadaşlar, Demokrat Parti hiç kimsenin lütuf ve inayeti ile kurulmuş bir parti değildir. Demokrat Parti, Türk Kanunlarının müsaadesine Türk milletinin olgunluğuna güvenerek kurulmuştur. Memleket içinde mucizeyi andırır derecede, süratle inkişaf etmek suretiyle bir millet

⁵⁶⁶ *Vatan*, “Halk Partisi İçinde Yeni Hizipler”, 17 Nisan 1947, s.1.

⁵⁶⁷ *Vakit*, “DP Meclisten Çekilme Tehdidini Gene Tazeledi”, 19 Nisan 1947, s.1.

⁵⁶⁸ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:44, Gömlek:257, Sıra:5

partisi haline gelen Demokrat Parti'nin hayatına nasıl son verilir? Şahıslarımızın siyasi hayatımızın sona ereceği sözleri ise tamamıyla manasızdır.” demiştir. Sözlerinin devamında ise; “Demokrasi devrine girerken memleket, Türk milleti, tarihin bir sahifesini kapayıp yeni bir istikamete yönelirken hürriyete şal örtmeğe çalışanların siyasi hayatı nihayet bulmuyor da, hürriyeti için yola çıkanların mı siyasi hayatları nihayet buluyor?”⁵⁶⁹ şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

4.4.1. İktidarın Adnan Menderes'in Söylemleri Karşısındaki Tutumu

Kütahya Milletvekili Adnan Menderes'in İzmir'de yapmış olduğu konuşmada, Büyük Millet Meclisi hakkında ifade etmiş olduğu sözleri haber yapan bir kısım gazeteler hakkında takibat yapılacağı birçok gazetede önceden haber yapılmıştır.⁵⁷⁰ Sıkıyönetim bölgeleri dahilinde dağıtım yapan gazeteler hakkında kapama kararı verilmiş ve ayrıca savcılıkça da tahkikat ve takibat açılmıştı. Sıkıyönetim bölgesi dışındaki yerlerde de, Adnan Menderes'in Millet Meclisi hakkındaki beyanatını yayınlayan gazeteler hakkında ceza kanununun belirtilen maddelerince takibatın açılması için idari savcılar tarafından Adalet Bakanlığında izinler alınmıştır. Bunun dışında Başbakanlıktan Büyük Millet Meclisi'ne gelen bir tezkereden, Kütahya Milletvekili Adnan Menderes hakkında da savcılıkça takibata geçilmiştir. Bu tezkerede, Adnan Menderes'in dokunulmazlığının kaldırılması istenmektedir. Başbakanlığın bu tezkeresi Anayasa ve Adalet komisyonlarından oluşmuş karma bir komisyona havale edilmiştir.⁵⁷¹ Kuvvet, Demokrat İzmir, Tasvir ve Demokrasi Gazeteleri ile ilgili incelemeler başlatılmıştır.⁵⁷²

Olayla ilgili 7 Ağustos tarihinde tutuklu bulunan 8 gazetecinin Ağır Ceza Mahkemesinde davalarına başlanmıştır. Sanıklar şunlardır: 1-İzmir'de çıkan Yeni Asır gazetesinin imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Şevket Bilgin, 2-Yeni Asır gazetesi istihbarat şefi Adnan Bilget, 3-Demokrat gazetesi imtiyaz sahibi Adnan Düvenci, 4- Aynı gazetenin neşriyat müdürü Mithat Berin, 5-İstanbul'da çıkan Demokrat gazetesinin neşriyat müdürü Fuat Arma, 6-Tasvir gazetesinin neşriyat

⁵⁶⁹ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:44, Gömlek:257, Sıra:5

⁵⁷⁰ *Cumhuriyet*, “Adnan Menderes'in İzmir Konuşması”, 29 Nisan 1947, s.3.

⁵⁷¹ *Akşam*, “Adnan Menderes Aleyhinde Takibat”, 10 Mayıs 1947, s.2.

⁵⁷² *Son Posta*, “Menderes'in İzmir Demeci, Yeni Bir Basın Davasına Yol Açıldı”, 29 Mayıs 1947, s.3.

müdürü ve imtiyaz sahibi Atıf Sakar, 7-Ankara'da Kuvvet gazetesi imtiyaz sahibi Salih Gürkan, 8-Aynı gazetenin neşriyat müdürü Samet Ağaoğlu.⁵⁷³

Savcı dava evrakını incelemek için zaman istemiştir. Kenan Öner bu talebin reddini talep etmiş, Başkan, Savcının esas hakkındaki mütalaasını hazırlaması için mahkemenin 9 Ağustos saat 10.00'a bırakıldığını bildirmiştir. 8 gazeteci, cezaevi otobüsüne bindirilerek cezaevine götürülmüşlerdir. Adnan Menderes, mahkemeyi takip etmek üzere uçakla İstanbul'dan İzmir'e gelmiştir.⁵⁷⁴ Yapılan son duruşmada mahkeme, Adnan Menderes'in nutkunun Meclis'in meşruiyeti hakkında suizan uyandırıcı mahiyette olmadığına, hükümetin manevî şahsiyetini tahkir suçu da görülemediğine karar vermiştir. Dört günden beri cezaevinde tutuklu bulunan gazeteciler hakkındaki dava, beraat kararıyla sona ermiştir.⁵⁷⁵

4.5. Demokrat Partinin Gizli Toplantısındaki Konuşmalar

22 Nisan tarihinde İskele kahvesinde gerçekleşmiş olan toplantıda Celal Bayar, Refik Koraltan, Ahmet Tahtakılıç, Kenan Öner ve Salamon Adato, CHP'nin yanlış politikaları ve DP'nin halk için vermiş olduğu mücadele üzerine konuşmalar yapmışlardır.⁵⁷⁶ CHP'ye yakın basın organları ise bu konuşmaları hayretle karşılamışlardır. Refik Koraltan'ın konuşması üzerinde duran iktidara yakın gazeteler, Refik Koraltan'ın Beşiktaş İskele kahvehanesinde Demokrat Partililere hitaben bir nutukta bulunduğunu, o toplantıda bulunan Demokrat Parti üyelerinin konuşmayı hayretler içinde dinlediği gibi bütün İstanbul ve Türkiye'nin de konu hakkında meraklandığını ifade etmişlerdir. Son Telgraf gazetesinin haberine göre Refik Koraltan toplantıda adeta parti kurucusu ve idarecileri arasındaki tavırları açıklamıştır. Toplantıya, gazetecilerin ve dinleyicilerin Demokrat Parti başkan ve kurucuları tarafından alınmadığı, halkın hislerinin rencide edilmeye çalışıldığı, vatanseverlerin Demokrat Parti'nin nefret söylemlerine gereken cevabı vereceğini Son Telgraf gazetesi okuyucularına iletmiştir.⁵⁷⁷

⁵⁷³ *Akşam*, "İzmir'de 8 Gazetecinin Muhakemesi Başladı", 7 Ağustos 1947, s.2.

⁵⁷⁴ *Akşam*, "İzmir'de 8 Gazetecinin Muhakemesi Başladı", 7 Ağustos 1947, s.2.

⁵⁷⁵ *Son Posta*, "Büyük Basın Davası Bitti", 10 Ağustos 1947, s.1,7.; *Akşam*, "İzmir Davası, Mevkuf Bulunan 8 Gazeteci Beraat Etti", 10 Ağustos 1947, s.1.

⁵⁷⁶ *Akşam*, "B. Celal Bayar, Parti Mensuplarıyla Görüştü", 23 Nisan 1947, s.1.

⁵⁷⁷ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:406, Sıra:6

4.5.1. Celal Bayar'ın Konuşması

Konuşmasında birçok noktaya değinen Bayar özetle, gizli toplantıların hangi parti tarafından yapıldığı, bu gizli toplantılarda nelerin konuşulduğu, halka nelerin dikte edilmeye çalışıldığı, CHP'nin bunları yaparken hangi yollara saptığı üzerinde durmuştur. Partisinin gizli toplantılar yapmadığını, aksine CHP'nin Meclis'te alınan kararları tekrardan oylamaya sunmak amacıyla Meclis dışında toplantılarının bulunduğunu, CHP'nin bazı bakanlarının köydeki halkı CHP'li DP'li şeklinde ayırdığını ve işlerinin yapılması amacıyla DP'den istifa edip CHP'yi desteklemelerini istenildiğini söylemiştir. Bazı olaylarda olayın içinde olanların CHP'li mi DP'li mi şeklinde bakıldığına, suça karışan CHP'li ise daha ılımlı davranıldığına, DP'li ise daha sert muameleye tabi olduğuna da değinmiştir.⁵⁷⁸

Bayar'ın toplantıda; “Gördüğüm yerlerdeki arkadaşlarım güzel bir adet halinde daim varlığım yerde Demokrat kardeşlerine selam söylediler. Anadolu'nun yarısına kadar dolaştım. Burada bugünkü konuşmamız tam manasıyla bir aile toplantısından ibarettir.” ifadelerinde bulunmuştur.⁵⁷⁹ Daha sonra gizli toplantıların hangi partiler tarafından yapıldığını şu şekilde ifade etmiştir: Demokratlar olarak savunma halinde olduklarını, iktidarın kendilerine yüklendiğini, kendilerine karşı saldırı ve tehditlere karşı haklı savunma yapma görevi yapmak istediklerini söylemiştir. Bu savunmanın bugün başlamamış olduğunu söyleyerek Demokrat Parti'nin bu ülkede demokrasinin temelini atacağını ifade etmiştir. Sözlerinin devamında Demokrat Parti'nin kuruluşundan önce CHP'nin örnek bir durumundan bahsederek; “Halk Partisi'nin 1943 senesi kongresinde kabul edilmiş bir nizamnamesi vardır. Genel Başkan, Genel Sekreteri tayin eder; aynı zamanda Genel Başkan vekili de Halk Partili üç kişilik bir parti divanı tarafından idare edilir. Genel Başkan aynı zamanda gayri mesul olan devlet reisi. Devlet reisi gayri mesul olmasına rağmen arzularını mesul mevkide bulunan kabineye yaptırmaktadır.” demiştir. Celal Bayar, ülkede büyük bir haksızlık var olduğunu, bu haksızlığın önüne geçeceklerini söylemiştir. Bayar konuşmasının devamında; “Meclis'te hükümetin sevk ettiği bir mesele müzakere edildi, menfi surette netice alındı. O gece bu mesele parti grubuna sevk ediliyor, orada muhtelif kıyafetlere bürünerek ertesi günkü Meclis toplantısında tekrar müzakereye

⁵⁷⁸ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:406, Sıra:6

⁵⁷⁹ *Cumhuriyet*, “Celal Bayar'ın Dün Yaptığı Konuşma”, 23 Nisan 1947, s.3.

konuluyor. Evvelce yüzde yetmiş aleyhe verilmiş olduğu halde bu defa hükümetin noktai nazarı kabul ediliyor.”⁵⁸⁰ demiştir.

Gizli toplantılarda nelerin konuşulduğu üzerine Bayar, hiç kimsenin çalışmalarını eleştirmediklerini, kişilere saygılarının olduğunu, onların da kendilerine saygılı davranması gerektiğini söylemiştir. “Davamız bir fikir mücadelesidir. Memlekette salim bir idarenin kemaliyle yol almasıdır,” diyerek DP’nin milletin malı olduğunu, her şeye rağmen halkın DP’yi benimsediğini, ifade etmiştir. Daha sonra konuşmasının devamında: “Demokrat Parti kurulamaz, demişlerdir. Demokrat Particiler Moskova radyosuna ve Yunanistan’daki EAM’cılara benziyor, diyorlardı. Karşımızda şimdi tek şikâyet mercii sizsiniz. İstanbul’da gençliğin tezahürlerini şükranla kaydedeceğim. On sekiz milyonun on iki milyonu köylüdür. Bu kitle, memleketin umumi siyasetiyle ve yakinen alakadardır,” diyerek kendisinin de bir köylü çocuğu olduğunu, 16 yaşına kadar köyde kaldığını, söylemiştir. Demokrat Parti nazarında köy ve köylünün en önemli mesele olduğunu ve DP’nin baskılar karşısında köylerde sağlam bir şekilde teşkilatlandığını ifade etmiştir.⁵⁸¹

Halka neler aşılandığı konusunda ise Bayar şu ifadelerde bulunmuştur; “Demokrat Parti Başkanı şikâyet ediyor, azası tazyik altındaymış, bir Demokrat portakal tüccarının portakallarını nakil için mavna vermedikleri için portakalları çürümüş. Muhtarlık seçimlerinde kendi adayları kaybedince, halkla jandarmayı çatıştırıp tekrardan CHP lehinde muhtarlık seçimleri yapılıyor. Afyon Vilayetinin Şuhut kazası belediye başkanına bir serseri saldırıp ustura ile yüzünü yaralamıştı. Doktor 9 günlük rapor ve yara iz bırakmaz diyor. Oysaki doktor 10 günlük rapor verseydi serserinin tevkifi lazım gelecekti.”⁵⁸²

CHP’nin izlediği politikaya da değinen Bayar, DP’nin yerden yere vurulmaya çalışıldığını, devlet memurlarının partilere karşı tarafsız olmaları gerektiğini, Demokrat Parti’nin tehdit edilemeyeceğini, memleketin menfaati için ne gerekiyorsa yapacaklarını, partisinin Meclis’ten çekilmesi memleketin menfaatine olacaksa DP’li hiç kimsenin bu durumdan kaçınmayacağını söylemiştir.

⁵⁸⁰ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:406, Sıra:6

⁵⁸¹ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:406, Sıra:6; Akşam, “B. Celal Bayar, Parti Mensuplarıyla Görüştü”, 23 Nisan 1947, s.1.

⁵⁸² BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:406, Sıra:6

4.5.2. Refik Koraltan'ın Konuşması

Demokrat Parti'nin bir ihtiyaç olduğunu milletin içinden doğduğunu, Türk milletin vicdanının sesi olduğunu, bundan dolayı milletin söz ve rol sahibi olduğunu belirtip sözlerini şu şekilde sonlandırmıştır: “Diktatör idaresinin haksızlıklarına son verilmesinin zamanı yakındır. Bu haksızlıklara meydan verenler canları pahasına ödeyeceklerdir. Seçim Kanunu sureti katiyede değiştirilecektir. Biz demokratlar sanki bu milletin necip duygusu önünde onun ıstırabını terennüm eden insanlar gibi yapılan tazyikleri ancak meşru bir müdafaa yolu ile mütalaa ediyoruz.”⁵⁸³

4.5.2.1. Refik Koraltan'ın Söylemlerine Gelen Tepkiler Karşısında DP'nin Tutumu

CHP yanlısı gazetelerin haberleri çarptırıp halkı DP'ye karşı kışkırtma teşebbüslerine karşılık, Refik Koraltan Son Posta gazetesine konuyla ilgili bir demeç vermiştir. Vermiş olduğu demeçte: “Arkadaşlar, bu umumi mevzular böylece kaydedildikten sonra şimdi bilhassa şu esaslar üzerinde duracağım,” diyerek DP'nin kuruluşundan itibaren 15 ay geçtiğini, bu aylar içerisinde çeşitli olaylarla karşılaştıklarını, bu olaylar içinde iktidar tarafından çeşitli dayatmaların ve iftiraların yapıldığını söylemiştir. Halk Partililerin kanun dışı davranışlarda bulunduklarını, maddi manevi baskılar uyguladıklarını da belirten Koraltan, “Bütün bunlar niçin?”⁵⁸⁴ diye sormuştur. Asıl ifade etmek istediğinin, eğer ikinci yola gidilmek isteniyorsa buna hukuk dilinde şahıs veya zümre diktatörlüğü denir. Herkes pek iyi bilir ki tarihte bu yolu takip edenlerin karşılaştıkları netice ağır olmuş ve onlar millet iradesine karşı gelmenin cezasını çok defa hayatlarıyla ödemişlerdir, şeklinde olduğunu açıklamıştır.⁵⁸⁵

4.5.3. Ahmet Tahtakılıç'ın Konuşması

Ahmet Tahtakılıç konuşmasında: “Celal Bayar ve Refik Koraltan, Demokrat Parti'nin kuruluşundan bugüne kadar geçirdiği istihaleyi anlattılar. Türk Milleti hürriyet ideali etrafında köyde, şehirde her yerde birleşmiştir.” demiştir.⁵⁸⁶ Ayrıca İzmir Deniz Gazinosu olayının sıradan bir olay olmadığını belirterek, hadise sırasında Başbakan'ın Demirkonak'ta otururken Celal Bayar'ın gazinoda yemek

⁵⁸³ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:406, Sıra:6

⁵⁸⁴ *Son Posta*, “Demokrat Parti Koraltan'ın Sözlerini Aynen Açıklıyor”, 29 Nisan 1947, s.1.

⁵⁸⁵ *Cumhuriyet*, “Refik Koraltan Tavzih Ediyor”, 29 Nisan 1947, s.3.

⁵⁸⁶ *Cumhuriyet*, “Celal Bayar'ın Dün Yaptığı Konuşma”, 23 Nisan 1947, s.3.

yediğini, gazinonun önünün halk tarafından mahşeri bir şekilde doldurduğunu söylemiştir. Bu durum karşısında halkı dağıtmak amacıyla emniyet otobüsü harekete geçirilerek kıyasıya hareket ettiğinden bahsetmiştir. Bundan sonra kanunlardan alınan yetkinin kanunsuz şekilde kullanılarak güvenlik güçlerinin ateş açtıklarını söylemiştir.⁵⁸⁷

4.5.4. Kenan Öner'in Konuşması

Kenan Öner toplantı sırasında yaptığı konuşmada: “Hakikati hepimiz biliyoruz. Sizlerle bir arada çalışmayı şeref telakki ediyoruz. Size söyleyebilirim ki metanetle, sabırla ve bütün imanla tuttuğumuz yolun doğruluğuna inanarak yürüdükçe mutlaka galip geleceğiz.”⁵⁸⁸ İsteyenler istedikleri kadar uluyabilirler, kervan yürüyor.” demiştir. Kenan Öner'den sonra Salamon Adato söz almış ise de ortamda bulunanlar kendisini pek dinlememişlerdir.

4.6. Demokrat Parti'nin Seçim Kanunu İle İlgili Vermiş Olduğu Teklif

İçişleri Komisyonu 30 Nisan'da saat 15.30'da toplanarak Demokrat Parti üyelerinden bazılarının teklif etmiş olduğu seçim kanununda değişiklikler yapılması hakkındaki tasarıyı görüşmüşlerdir. Komisyonun çalışmalarına 30 Demokrat Parti milletvekilinin katılımının yanında büyük bir kalabalık da yer almıştır. Teklifi veren Demokrat Parti Milletvekili Nuri Özsan, verdiği teklifi sonuna kadar savunmuştur.⁵⁸⁹ CHP milletvekillerinden Fikri Apaydın ve İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer ayrıntılı açıklamalarda bulunmuştur. Yapılan tartışmalar sonunda çoğunlukla tasarının milletin bünyesine uymadığı, mevcut kanunun daha demokratik esasları içerdiği söylenerek teklifin geri alınmasını Demokrat milletvekillerinden istemişlerdir. Demokrat milletvekilleri yapılan teklifin uygun olduğunda ısrar etmişlerdir. Fakat teklif Adliye komisyonunda olduğu gibi çoğunluk oylarıyla reddedilmiştir.⁵⁹⁰

7 Mayıs tarihinde kanun değişikliği teklifi DP milletvekilleri tarafından tekrardan TBMM'nin gündemine getirilmiştir. Konuyla ilgili CHP ve DP milletvekilleri arasında hararetli ve sert tartışmalar olmuştur. Durumun acil olarak görüşülmesi istenilince Demokrat milletvekillerinden Fuat Hulusi Demirelli söz

⁵⁸⁷ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:406, Sıra:6

⁵⁸⁸ *Cumhuriyet*, “Celal Bayar'ın Dün Yaptığı Konuşma”, 23 Nisan 1947, s.3.

⁵⁸⁹ *Son Posta*, “Meclis İçişleri Komisyonunda Demokratların Seçim Kanunu Tadil Tasarısı Reddedildi”, 1 Mayıs 1947, s.1,3.

⁵⁹⁰ *Akşam*, “Seçim Kanununu Tadil Teklifi”, 1 Mayıs 1947, s.1.

almıştır. Bu kanunun ana kanunlardan olduğunu, aceleye gerek olmadığını tekliflerin derin incelemelere tabi tutulması gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁹¹ DP'ye göre tasarı aynı şekilde kabul edilirse seçim komisyonları tamamen iktidar partisinin üyelerinden oluşacak, sandık üyelerini istedikleri gibi seçecek ve seçimlerde denetleme olamayacağından istedikleri sonuçları açıklayabileceği endişesini ifade etmiştir. DP milletvekillerinden Emin Sazak, işin inada bindirmeden çözülmesi gerektiğini belirtmiştir. Demokrat milletvekillerinden Ahmet Tahtakılıç da seçimlerin emniyeti ve muhtarların seçmenler üzerindeki etkisinden, oyların gizlilik (seçim açık oyla yapılmaktaydı) prensibinden bahsetmiştir. CHP adına Urfa Milletvekili Vasfi Gerger, Bolu Milletvekili İhsan Yalçın söz alıp tasarının aynı şekilde kabul edilmesi yönünde ifadelerde bulunmuşlardır.⁵⁹² DP milletvekilleri bu tasarının Anayasa Komisyonundan geçemeyeceği kanaatine vardıklarından yeni kanun tasarısı için çalışmalara başlamıştır.

4.7. DP Liderlerinin Seyahatler Sırasında Kullanmış Oldukları İfadeler Nedeniyle CHP Meclis Grubuna Verilen Beyanatlara

Demokrat Parti liderlerinin yaptıkları gezilerde vermiş oldukları beyanatlardan kışkırtıcı olduğu gerekçesiyle 15 CHP'li milletvekili, 30 Nisan tarihinde Meclis Grup Başkanlığına bir önerge vermişlerdir. Önergede imzaları bulunan parti teşkilatında faal şekilde görevli olmayan vekillerdir. Aralarında Niğde Milletvekili Hüseyin Ulusoy ve Yozgat Milletvekili Ahmet Sungur'un da bulunduğu vekiller CHP Hükümetinin bu sözler hakkında ne düşündüğünü sormuştur.⁵⁹³ Bu beyanatlardan ilerde gösterebileceği sıkıntılar üzerine, alakalı Bakanlara sorular sorulmuştur. Bakanlar CHP Meclis Grubu toplantılarında bu önergeyi cevaplamaya çalışmıştır.⁵⁹⁴ Bu önergelerin verilmesinin gayesi, yapılan konuşmalar nedeniyle DP liderlerinin halk karşısında sorumluluk altına sokulması, dokunulmazlıklarının kaldırılması, hatta Meclis'ten uzaklaştırılmalarının önünü açmaktır.

4.8. Demokrat Parti Kurul Toplantısı

Demokrat Parti İdare Heyeti 1 Mayıs'ta parti binasında Celal Bayar'ın başkanlığında toplanmıştır. Toplantı akşam geç saatlere kadar devam etmiştir. Parti

⁵⁹¹ *Son Posta*, "Meclis Dün Uzun ve Tartışmalı Bir Toplantı Yaptı", 8 Mayıs 1947, s.1.

⁵⁹² *Son Posta*, "Meclis Dün Uzun ve Tartışmalı Bir Toplantı Yaptı", 8 Mayıs 1947, s.3; *Son Posta*, "Demokratlar Yeni Seçim Tasarısı Hazırlıyorlar", 11 Mayıs 1947, s.3.

⁵⁹³ *Cumhuriyet*, "CHP Meclis Grubuna DP İçin Verilen Takrir", 30 Nisan 1947, s.1.

⁵⁹⁴ *Türkyolu*, "CHP Meclis Grubu Başkanlığına Verilen Takrirler", 1 Mayıs 1947, s.1.

İdare Heyeti üyelerinin çoğu ve Genel Başkanın uzun zamandır seyahatlerde olmaları nedeniyle idare heyeti toplanamamaktaydı.⁵⁹⁵ Yapılan toplantıda partinin bütün işleri gözden geçirilmiştir. Bu arada Celal Bayar ve diğer idare heyeti üyeleri son gezileri ve izlenimleri hakkında bilgilerini paylaşmışlardı. Aynı zamanda iç politika ile ilgili konular üzerinde de durulmuştur. Genel Başkan Celal Bayar da son yurt gezileri ve izlenimleri hakkında, partili arkadaşlarına edinmiş olduğu bilgileri aktarmıştır.⁵⁹⁶

4.9. Vergi Kanunu Tasarısı

Gelir Vergisiyle birlikte Meclis'e verilmiş olan Vergi Usul Kanunu tasarısı 40 kişilik karma bir komisyonda incelenmiştir. Bu tasarı, vergilerde köklü düzenlemelerin yapılması amacıyla hazırlanmış olan Ana Tatbikat Kanunu şeklini almıştı.⁵⁹⁷ Tasarıda gelir, kurumlar, işletme, bina, arazi, veraset ve intikal, muamele ve istihlâk, hayvan vergileriyle, nakliyat ve damga resimlerine; mali kazaya ait hükümler yer almıştı. Usul Kanunu tasarısı, beş kitaba ayrılmaktadır: Vergilendirme, Mükellefin ödevleri, Değerleme, Cezalar ve Vergi ihtilâflarından oluşmaktadır. Vergilendirme kitabı ise, şu konulara ayrılmaktadır; 1-Umumi esaslar, 2-Tarh ve tahakkuk usulü, 3-Tahrir usulü, 4-Takdir ve tahrir komisyonları, 5-Tebliğat, 6-Vergi alacağının kalkması, 7-Yoklama ve tetkik.⁵⁹⁸

TBMM'ye verilmiş olan bu tasarıda mükelleflerin türlü kaynaklardan elde ettikleri kazançları bir araya getirerek tamamı üzerinden toplu ve tek vergi alma gayesi güdülmüştü. Beyanname usulü ile mükelleflik çoğalmış, ayda 100 liradan fazla kirası olan yerlerde çalışan bütün ticaret, sanayi ve serbest meslek sahipleri defter tutup beyanname vermek zorunda olacaktır.⁵⁹⁹ İş adamları bu tasarıya eleştirilerde bulunmuştur. Onlara göre 600 maddeden oluşmuş olan Gelir Vergisi tasarısı ayrı ayrı komisyonlardan geçirilmeyip, 40 kişilik bir komisyonun incelemesine bırakılması doğru değildi. Ülkedeki önemli tüccarların bazıları konu hakkında gazetelere demeçler de vermişlerdi.⁶⁰⁰ İstanbul Tüccar Derneği, vergilerin adalet ruhu içinde alınması gerektiğini, bundan dolayı hükümet vergi tasarısı

⁵⁹⁵ *Son Posta*, "D.P. Kurulu Dün Toplandı", 2 Mayıs 1947, s.3.

⁵⁹⁶ *Akşam*, "D. Parti Toplantısı", 2 Mayıs 1947, s.2.

⁵⁹⁷ *Akşam*, "Vergi Usul Kanunu Tasarısının Esasları", 3 Mayıs 1947, s.1,3.

⁵⁹⁸ *Akşam*, "Vergi Usul Kanunu Tasarısının Esasları", 3 Mayıs 1947, s.1,3.

⁵⁹⁹ *Zonguldak*, "Gelir Vergisi Tasarısı Mecliste", 2 Mayıs 1947, s.1.

⁶⁰⁰ *Vatan*, "Gelir Vergisi, İş Adamları Tasarısı ve İnceleniş Şeklini Tenkid Ediyor", 30 Nisan 1947.

teklifinin memnurluk uyandırdığını fakat bu teklif hazırlanırken vergiye tabi tutulacak insanların ve iş adamlarının fikirlerinin de alınması gerektiğini, hükümet bunu yapmadığı için kendilerinin bu kanun hakkında ticaret ve iktisadi alanla ilgilenen iş adamlarının bir araya gelmesiyle bir komisyon kurduklarını ve bu komisyonun bir rapor hazırlayıp meclisin raporu dikkate alması gerektiğini savunmuşlardır.⁶⁰¹

4.10. Kurultay Öncesi CHP Divan Toplantıları

Tek parti sisteminin terk edilerek tek dereceli seçimin kabul edilmesiyle CHP teşkilat ve tüzüğünde birtakım düzenlemeleri zorunlu hale getirmişti. Bu durumu görüşmek üzere parti idare kurulu gerekli konular üzerinde incelemeler yaparak bir rapor hazırlamışlardı. Diğer taraftan bazı milletvekillerinin vermiş olduğu önergelerin de görüşülmesi ve bir karara bağlanması amacıyla CHP’de kurultay öncesi 2 Mayıs’ta Divan toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda Kurultayın Ankara Halkevinde haziran sonu temmuz başında yapılması kararı alınmıştır.⁶⁰² Bundan dolayı üzerinde değişiklik yapılan parti tüzük ve programının incelenmesi, belli bir süre için CHP İdare Heyetine bırakılmıştır.⁶⁰³

6 Mayıs Salı günü de CHP Meclis Grubu Genel Kurulu Sivas Milletvekili Şemseddin Günaltay’ın başkanlığında toplanmıştır. İçişleri hakkında verilen önerge üzerine yapılan görüşmede bazı milletvekilleri söz almış ve İçişleri Bakanı tarafından yapılan açıklamalar yeterli görülerek oturuma son verilmiştir.⁶⁰⁴

Kurultay’dan önce CHP’de 20 Mayıs’ta Divan toplantısı yapılmıştır. Bu toplantı sekreterlik binasında Başkan Vekili Şükrü Saracoğlu’nun başkanlığında yapılmıştır. Toplantıya tüzük gereği katılması gereken TBMM Başkanı, Başkan Vekilleri, Meclis Grubu Başkan Vekilleri, Başbakan, Bakanlar, CHP Genel Sekreteri, Genel Sekreter Yardımcıları ve İdare Heyeti Üyeleri katılmıştır. Toplantıda görüşülen konular ve alınan kararlar basınla paylaşılmamış, bu toplantı gizlilik esasıyla yapılmıştır.⁶⁰⁵

⁶⁰¹ *Son Posta*, “İstanbul Tüccar Derneği”, 1 Mayıs 1947, s.7.

⁶⁰² *Son Posta*, “CHP Divanı Toplanıyor”, 3 Mayıs 1947, s.7.

⁶⁰³ *Akşam*, “CHP Kurultayı”, 5 Mayıs 1947, s.1.

⁶⁰⁴ *Akşam*, “CHP Meclis Gurubu Dün Toplandı”, 7 Mayıs 1947, s.2.

⁶⁰⁵ *Türk Dili*, “CHP Divanı Dün Toplandı”, 21 Mayıs 1947, s.1,2.

4.11. Demokrat Parti Afyon Milletvekili Sadık Aldoğan'dan İktidarın Din Politikasına Gönderme

Din eğitimi hakkında Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir tasarı hazırladığı ve faaliyete geçeceğine dair gazetelerde haberler çıkmıştı. Durumla ilgili olarak Milli Eğitim Bakanı: “Bakanlıkça böyle bir çalışmanın olmadığı, devletin laik şartlarının okullarda din eğitimi yapmaya müsait olmadığı, okul dışında eğitim yapılabilmesinin şekli ve şartlarının henüz tespit edilemediği, yayınlanmış neşriyatların CHP Başkanlık Divan toplantılarında bazı milletvekilleri tarafından ileri sürülen tartışmalardan ileri gitmediği,” ifade edilmiştir.⁶⁰⁶

DP Afyon Milletvekili General Sadık Aldoğan, partisinin Karagömrük bucağında merkezinde vermiş olduğu konferansta, son günlerde din eğitimi hakkında gazetelerde çıkan haberlere değinerek, dinin ahlak manasında ele alınması gerektiğini ve bu şekilde görüşülmesi gerektiğini belirtmiştir. Dinin ahlaktan ayrılmadığını, ahlakı meydana getiren unsurların tamamında güzel hareketlerin anlamının bulunduğunu, dinin de amacının bu olduğunu açıkladıktan sonra, “Şu halde biz dini evde, ailenin içinde istemeli ve aramalıyız. Ben şahsen mekteplerde din tedrisatına lüzum görmüyorum. Bundan ameli bir fayda beklemek yerinde olmaz. Bu işi aile pekâlâ görebilir ve görmelidir...” diyerek konuşmasının devamında dinin hırsızlık, yalancılık, adam öldürme gibi eylemleri yasakladığı; bundan dolayı dinden bahsedilince aslında ahlaktan bahsedildiğini ifade etmiştir. Konuşmasından sonra yaklaşık bir saat devam eden konferansta Meclis'te kabul edilmiş olan Gelir Vergisiyle ilgili şikâyetlerde bulunmuştur.⁶⁰⁷

4.12. Tarım Bakanının Hava Şartlarından Dolayı Zarar Gören Çiftçiler İle İlgili Meclis'te Yapmış Olduğu Açıklamalar

Büyük Millet Meclisi 2 Mayıs saat 15.00'te Feridun Fikri Düşünsel'in Başkanlığında toplanmıştır. Başkan, Demokrat Parti Çanakkale Milletvekili Ali Rıza Kırsever'in, Tarım Bakanlığı'nca aydınlatılması ve soruya sözlü cevap verilmesini içeren sözlü önergesini okumuştur. Verilen önergede; “1-Havaların birdenbire soğuması ve yağın kırağı yüzünden (14, 15 ve 16 Nisan tarihlerinde) Ege mıntıkası bağlarının ve bazı zirai mahsullerinin ziyana uğradığı anlaşılmıştır. Tahribatın şümul

⁶⁰⁶ *Türkyolu*, “Din Tedrisatı Meselesi”, 4 Mayıs 1947, s.1.

⁶⁰⁷ *Son Posta*, “Demokrat Partide Bir Konferans”, 3 Mayıs 1947, s.2.

ve derecesi hakkında bilgi verilmesi 2-Zarara uğrayan müstahsillere ne gibi müessir yardım tedbirleri alınmıştır? Bu arada mutazarrır olanların vergilerinin affı; borçlarının tecili ve uzun vadeli krediler temininin düşünülüp düşünülmediğinin bildirilmesini rica ederim,” demiştir. Kürsüye gelen Tarım Bakanı Faik Kurdoğlu, aynı konu hakkında dört ayrı soru önergesi bulunduğunu, bütün soru önergelerinin okunmasını isteyerek hepsine cevap vermeye hazır olduğunu söylemiştir. Başkan, her soruya ayrı ayrı cevap verilmesinin daha muvafık olduğunu söylemiş ve Tarım Bakanı’nı kürsüye davet etmiştir. Tarım Bakanı Faik Kurdoğlu sözlü soru hakkında, yurdun iklim şartları dolayısıyla bu tarzdaki don olaylarının sık sık görüldüğünü, halkın bu konuda tecrübeli olduğunu, yıllara göre dondan çiftçinin ne kadar zarara uğradığını açıkladıktan sonra bu olayda Edirne, Burdur, Çanakkale, Malatya, Yozgat, Kütahya, Kayseri, Tokat, Kocaeli, Bursa, İzmir, Manisa, Denizli ve Ankara’nın zarar aldığını ifade etmiştir. Zarara uğrayanlar için, 3585 sayılı Kanunun Birinci Maddesini hatırlatıp bu durumlar karşısında tatbik edilecek arazi vergisi terkin şekil ve usulü hakkında hükümleri açıklamıştır. 3242 sayılı kanun çerçevesinde tohumluk buğday yardımı yapılabildiğini, Türkiye Ziraat Bankası Tüzüğü’nün 102. ve 105. maddeleri ile Ziraat Bankası aracılığıyla bu durumlarda kredi ve tecil bakımından takip edilecek yolların ve usullerin olduğunu belirtmiştir.⁶⁰⁸

Demokrat Parti milletvekillerinden Abidin Potoğlu da Tarım Bakanı’nın cevaplamaı için Meclis’e sözlü soru önergesi vermiştir. Vermiş olduğu önergede yurdun büyük bir bölümünde yağmurların yağdığını, yağın bu yağmurların su ihtiyacını karşılayamadığını, kuraklık tehlikesine karşı, 1-Toprak Mahsulleri Ofisinde ne kadar hububat stoku olduğunu, 2-Dışarı memleketlere hangi şartlarda ve ne kadar hububat satıldığını, 3-Hükümetin kuraklık karşısında ne gibi önlemler almayı düşündüğünü sormuştur.⁶⁰⁹ Konuyla ilgili çalışmaların olduğu gerekli önlemlerin alındığı açıklanmıştır. Bunun dışında Manisa Milletvekili Yunus Muammer Alakon, Ege bölgesi bağcılarının zararlarıyla ilgili soru önergesi vermiştir. Verilen soru önergesi daha sonra cevaplanmak üzere ilgili Bakanlığa gönderilmiştir.⁶¹⁰ Daha sonradan verilmiş olan sözlü sorulara Ticaret Bakanı Atıf İnan cevap vermiştir. Bağcıların sıkıntıdan kurtarılması için tedbirlerin alındığı,

⁶⁰⁸ *Ulus*, “Meclis’te Faik Kuroğlu Dün Dört Sözlü Soruya Cevap Verdi”, 3 Mayıs 1947, s.2.

⁶⁰⁹ *Son Posta*, “Bir DP Milletvekili Kuraklığa Karşı Hükümetin Aldığı Tedbirleri Sordu”, 3 Mayıs 1947, s.3.

⁶¹⁰ *Ulus*, “Türkiye Büyük Millet Meclisinde”, 3 Mayıs 1947, s.4.

bankaya borcu olup zarar görenlerin borçlarının ertelenip kendilerine yeni kredi imkânı sağlandığı yönünde açıklamalarda bulunmuştur.⁶¹¹

4.13. DP'ye Göre Asıl Görevi CHP Politikalarını Yerine Getirmek Olan Balıkesir Valisi

Balıkesir Valisi Fazlı Güleç, “benim şimdiye kadar hiçbir partiliye bir ihtar ve tazyikte bulunduğum ispat edilebilir mi? Ben Halk Partisinin ilkelerini benimsemiş bir insan olarak şeflerimin safında, her şeyin üstünde kanun olduğunu bilerek çalışan bir idare amiriyim.” şeklinde açıklamalar yapmıştı. Bunun üzerine DP'ye yakın olan gazeteler Edremit Kaymakamlığına, Valinin yazmış olduğu telgrafi hatırlatmıştır. Telgrafta bazı memurların İvrindi'de kahvelerde Demokrat Parti için propaganda yaptıklarını, CHP Hükümetinin yaslandığı parti olmak itibariyle kendi kendimizi tenkit etmek olan bu duruma derhal son verilmelidir.⁶¹² şeklinde ifadeler yer almaktadır. DP'lilere göre sözde partileri desteklemeyen Balıkesir Valisinin CHP karşıtı her faaliyete engel olma teşebbüsü içinde olduğu daha önceden bilinmektedir.

4.14. Kemal Bedir Hakkında Verilmiş Olan Ölüm Cezasının TBMM Tarafından Bozulması

103. Otomobil Taburu 1. Bölük askerlerinden İsmail oğlu Kemal Bedir askerde Osman ile tartışmış, tartışmanın ardından eline geçirmiş olduğu tahta tokmakla Osman'ın başına vurarak Osman'ın ölümüne sebep olmuştur. Mahkemenin 3 evet 2 hayır oyuyla Kemal Bedir suçlu bulunmuş ve kendisine idam cezası verilmiştir. TBMM'de İsmail oğlu Kemal Bedir'in ölüm cezasının hapis cezasına çevrilmesi konusu görüşülürken ilk sözü Şefik Tugay almıştır. Yargıtay tarafından onaylanmış bir kararın Meclis'te tartışılmasının doğru olmadığı ve bu durumun Anayasa'nın ruhuna aykırı olduğu, şahitler dinlenerek verilmiş bir kararın Meclis tarafından bozulmasının yanlışlığına dikkat çekmiştir. Demokrat Parti milletvekillerinden İsmail Hakkı Çevik de Meclis'in taktir hakkının olmadığını, duruma Meclis tarafından müdahale edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Hulki Karagülle ise mahkemelerin hiçbir hükmünün Meclis'ten geçmezken idam cezalarının Meclis'ten geçmesinin sebebi bulunduğunu, böyle durumlarda Meclis'in vekâlet halinin ve hâkim hakkına sahip olduğunu belirtmiştir. Elazığ Milletvekili Fahri, hâkimlerin

⁶¹¹ *Son Posta*, “Ticaret Bakanı Mecliste İzahat Verdi”, 6 Mayıs 1947, s.1,2.

⁶¹² *Son Posta*, “DP'ye Göre Balıkesir Valisi CHP'yi İltizam Ediyor”, 6 Mayıs 1947, s.3.

hislerinin etkisi altında kalabileceği, Meclis'in konuyla ilgili detaylı şekilde düşünmesi gerektiği yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Demokrat Parti milletvekillerinden Necati Erdem konuyla ilgili hukuki açıklamalara dayanan uzun bir açıklamada bulunmuş, Meclis'in kararının hâkimin kararını bozması gereken söylemlerde bulunanlara karşı "Mahkeme hata yapmışsa meclis sessiz mi kalacak?" ifadelerini kullanmıştır. Bu açıklamalar CHP'li milletvekilleri tarafından da destek görmüştür. Bazı milletvekilleri olayda kasıt unsuru üzerinde durmuş, işin içinde silah olsaydı kasıt unsuru olabileceği fakat tokmağın silah sayılmayacağı, Yargıtay'ın yanılmaz bir müessese olmadığı yönünde ifadelerde bulunmuşlardır. Adalet Bakanı Şinasi Devrim söz alarak, olayda katli maksadı olmadığını, tokmağın ancak suç maksadıyla vurulabileceğini açıklamıştır. Cemil Barlas konuşmasında hâkimlerin olayla ilgili ittifaka varamadığını, ortada bir takdir hatası değil, tatbik hatası bulunduğunu ifade edip cezanın 18 yıla indirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Tüm açıklamaların ardından Sahir Korotluoğlu idam cezasının 18 yıla indirilmesi ile ilgili Meclis'e taktir vermiştir. Oylama sonucunda Kemal Bedir'in idam cezası 18 yıl ağır hapse dönüştürülmüştür.⁶¹³

Tek parti sisteminin terk edilmesinden sonra 9 Mayıs tarihine kadar zaman zaman çok acı ve şiddetli parti tartışmalarına sahne olan TBMM'deki görüşmelerde, bu tarihte ilk defa olarak her iki parti tarafından ölüm cezasına çarptırılmış bir vatandaşın durumunu görüşmek amacıyla ortak karar alınmıştır. Olay karşısında Meclis'teki milletvekillerinin büyük çoğunluğu köşeye bırakmıştır.

4.15. TBMM Koridorlarında Peker-Bayar Görüşmesi

Başbakan Recep Peker, 10 Mayıs'ta İstanbul'a hareketinden önce Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar'la iki saat kadar konuşmuştur. Meclis'te Demokrat Parti'ye ayrılan kısımda gerçekleşen bu konuşma etrafında, her iki parti çevresinde de hiçbir yorumda bulunulmamıştır.⁶¹⁴ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de öğleden önce Başbakan Recep Peker'in Sultanahmet'teki evine giderek, Başbakanla bir müddet görüşmüştür.⁶¹⁵ Başbakan ve Celal Bayar'ın görüşmesi basında gereken ilgiyi görememiş ama iki parti arasındaki gergin havanın yumuşaması amacıyla olumlu bir durum olduğu açıklanmıştır.

⁶¹³ *Son Posta*, "Parti Kaygılarının Üstünde Bir Prensip Toplantısı Oldu", 10 Mayıs 1947, s.1,7.

⁶¹⁴ *Akşam*, "Başbakan Demokrat Parti Başkanı İle Görüştü", 11 Mayıs 1947, s.3.

⁶¹⁵ *Akşam*, "Cumhurbaşkanı Başbakanı Evinde Ziyaret Etti", 11 Mayıs 1947, s.3.

4.16. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Marmara Gezisi

Cumhurbaşkanı 12 Mayıs sabahı Savarona yatı ile Gelibolu'ya gelmiş, burada halkın coşkun tezahüratlarıyla karşılanmıştır. Cumhurbaşkanı buradaki tesisleri gezdikten sonra öğle yemeğini orduevinde yemiş, saat 16.00'da halkın tezahüratlarıyla buradan ayrılmıştır. Cumhurbaşkanı saat 18.00'de Çanakkale'ye geçmiş, Çanakkale'de iki saat görüşmelerde bulunduktan sonra oradan ayrılmıştır.⁶¹⁶

Çanakkale ve Marmara bölgelerinde yatla tetkik gezisine çıkmış olan Cumhurbaşkanı İnönü, 13 Mayıs sabahı saat 10.00'da Bandırma'ya varmıştır. Burada da halkın sevgi ve tezahüratlarıyla karşılanmıştır. Orduevini ve Belediyeyi ziyaret etmiş. Saat 13.00'te Bandırma'dan ayrılıp Gemlik'e doğru yola çıkmıştır. Saat 17.20'de Gemlik Körfezine giren Savarona yatı iskelele yaklaşıkça toplanan halkın tezahüratları artmıştır. Burada parti liderleri ve belediye başkanıyla yapılan görüşmelerin ardından 18.15'te Mudanya'ya doğru yola çıkmıştır. Mudanya'ya gelen İsmet İnönü halkın coşkun tezahüratları arasında yaya olarak mütareke evine gitmiştir. Burada bir müddet dinlendikten sonra saat 20.25'te Mudanya'dan ayrılmıştır.⁶¹⁷

4.17. CHP Grubunda Dini Neşriyat Konusunun Görüşülmesi

Ülkede artan tarikat mensupları ve dini konuları alet yaparak haber yapan gazeteler hakkında hükümet tarafından alınan tedbirler ve yapılan takibat hakkında Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüregir tarafından verilen soru önergesine, İçişleri Bakanı, salı günü toplanan CHP Meclis Grubunda cevap vermiştir. Ülkenin belirli yerlerinde tarikat şeyhliği yapanların çokça türemesi ve halkın bunların peşinden gidip hareket etmesi, bu şeyhlerin ufak tefek olaylar çıkarmaya teşebbüs ettikleri haberi gelmekte; hatta politika işlerine de karıştıkları, kendileri nezdinde yayınlar çıkardıkları bilgileri alınmaktaydı.⁶¹⁸

CHP Meclis Grubu 13 Mayıs saat 15.00'te toplanmıştır. Toplantıda Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüregir'in dini neşriyata dair sorusu etrafında çok

⁶¹⁶ *Akşam*, "Cumhurbaşkanı Gelibolu ve Çanakkale'de", 13 Mayıs 1947, s.1.

⁶¹⁷ *Son Posta*, "Cumhurbaşkanı Marmara Bölgesinde Bir Gezinti Yaptı", 14 Mayıs 1947, s.1,7.

⁶¹⁸ *Türkyolu*, "Din Tahrikatı Karşısında CHP Meclis Grubuna Verilen Bir Takrire İçişleri Bakanı Salı Günü Cevap Verecek", 11 Mayıs 1947, s.1.

hararetli görüşmeler yapılmış ve muhtelif hatipler görüşlerini ifade etmişlerdi. Toplantı beş saat sürmüştür.⁶¹⁹

4.18. Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Cihat Baban'ın Anıt Gazetesi Hakkında Açmış Olduğu Hakaret Davası

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Cihat Baban hakkında Bursa'da çıkmakta olan Anıt gazetesinin yapmış olduğu haberde, kendisine hakaret edildiği iddiasıyla gazete aleyhinde dava açmıştı. Davaya 14 Mayıs tarihinde başlanmıştır. Suç konusu yazıyı yazan Abdurrahman Konuk, Bursa milletvekili olduğundan mahkemeye yalnız yazı müdürü Hayri Gürmen gelmiştir. Sanığın mahkemeye verdiği ilk yazılı savunmada asıl gayesinin gazetenin satışını artırmak olduğunu, bundan dolayı Cihat Baban'ın faşist olduğunu söylediğini, günün şartlarına dayanarak bunu yazdığını, Halk Partisi'ne şef sistemi diye hücum ettiğini, seçim sıralarında Şükrü Sökmensüer'in Hatay'daki nutkunu değiştirdiğini, TBMM'de komünistler hakkındaki açıklamalardan yararlanarak Bakan'a ağır şekilde söylemlerde bulunduğunu ve Mareşal hakkında siyasi hayata geçtikten sonra nefesini verdiği şekilde yazılar yazdığını ifade etmiştir. Söz alan davacı avukatı Mahmut Even bu müdafaanın bile hakaret amacıyla yazıldığını ifade etmiştir. Hâkim, Savcının isteği üzerine sanığa Tasvir gazetesinde And gazetesini ilgilendiren bir yazının çıkıp çıkmadığını sormuş, sanık bilgisinin olmadığını ifade etmiştir. Sanık bu mahkemenin sonucunun gazetelerde yazılmaması için karar alınmasını istemişse de talep reddedilmiştir.⁶²⁰

4.19. Komünist Faaliyetler İçinde Olan Profesörlere Karşı Harekete Geçilmesi

Üniversitelerin zararlı sayılabilecek unsurlarından ne şekilde temizleneceği veya zararlı hareketlerden nasıl korunacağı konusu TBMM'de hararetli müzakerelere yol açmıştır. TBMM Milli Eğitim Komisyonu 12 ve 13 Mayıs'ta bu mesele ile ilgilenererek, görüş toplamaya çalışmıştır. Üniversitelere muhtarlık verilmiş olduğundan, bu konularda tedbir almak kendi bünyelerine bırakılmıştır. Bazı milletvekilleri, Komisyonunda, yürürlükteki kanunun bu husustaki yetersizliğinden bahsetmişlerdir. Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemseddin Sirer, Komisyonunda bulunarak

⁶¹⁹ *Son Posta*, "CHP Grup'unda Dini Neşriyat Konusu Beş Saat Sürdü", 14 Mayıs 1947, s.3.

⁶²⁰ *Son Posta*, "Bursa'da Açılan Hakaret Davası", 15 Mayıs 1947, s.7.

görüşmelere katılmış, sorulara cevap vermiş ve görüşlerini bildirmiştir. Komisyonunda, üniversiteler için bahis konusu olan zararlı unsurları bertaraf etmeyi sağlayacak yeni bir kanun çıkarılması da ileri sürülmüştür. Konuyla ilgili konuşanlar, özellikle bazı öğrencilerin sol akımlara kapılması neticesinde öğrencilerin korunması durumunu ele almışlardır. Meclis Milli Eğitim Komisyonu Ankara Üniversitesi kuruluş kadrosunu görüşmek üzere 14 Mayıs'ta saat 11.00'de toplanmıştır.⁶²¹

İstanbul ve Ankara Üniversitelerinin kadroları hakkında kanun tasarısı birkaç gün TBMM Milli Eğitim Komisyonunda görüşülmüştür. İstanbul Üniversitesi'nin kuruluş kadrosu kabul edildikten sonra Ankara Üniversitesi kuruluş kadrosuna geçilince komisyonunda çok hararetli tartışmalar olmuştur. Konuyla ilgili söz alanlar, Ankara Üniversitesi sol eğilimli profesörlerden temizlenmedikçe bu kadroyu kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdir. Komisyonun son oturumunda görüşler ve tartışmalar çok çetin olmuş, bağımsız Kahramanmaraş Milletvekili Emin Soysal, Hıfzı Oğuz Bekata, Tahsin Banguoğlu, Doktor Fahri Kurtuluş uyarılarda bulunmuşlardır. Konuşmacılar özellikle Dil Tarih Coğrafya Fakültesindeki beş hocanın ismi üzerinde ısrarla durmuşlar, bu şahısların komünist fikirleri aşılamaya çalıştıklarını açıklamışlardır. Üniversite gençliği arasında bu hocalardan dolayı ikilik doğduğu, üniversite senatosunun belirtilen hocalar hakkında pasif kaldığı, dekanın üzerine düşen görevi yapmadığı ifade edilmiştir. Hukuk Fakültesinde de bir profesör ve doçentin sol eğilimler üzerinde araştırmalar yaptığı ve hazırladıkları raporu bir hafta içinde Danıştay'a gönderecekleri bildirilmiştir. Üniversite Kanunu profesör ve doçentlerin idari bir cezaya çarptırılması için yetersiz olduğundan beş hocanın komünist faaliyetler içinde olup olmadığının anlaşılması için Ordinaryüs Profesör Baha Kantar ve Doçent Faruk Erem'in incelemelerinden faydalanma kararı alınmıştır.⁶²² CHP ve bağımsız milletvekilleri ortak bir öneri vermek üzere çalışmalara başlamıştır. Öneride, komünistlere karşı ülke genelinde tedbirler alınması amacıyla parlamenter komitenin kurulması teklifi yapılmıştır.⁶²³

Ankara Üniversitesi konuyla ilgili soruşturma başlatmıştır. Senatonun varacağı karar Üniversite ve Meclis'te merakla beklenmiştir. Milli Eğitim Bakanı'nın

⁶²¹ *Akşam*, "Üniversiteleri Muzır Cereyanlardan Korumak", 14 Mayıs 1947, s.1.

⁶²² *Son Posta*, "Meclis Milli Eğitim Komisyonunda Komünist Profesörlere Karşı Harekete Geçilmesi İstendi", 16 Mayıs 1947, s.1,3.

⁶²³ *Son Posta*, "Milletvekilleri Bir Teklif Takriri Hazırlıyor", 17 Mayıs 1947, s.1,7.

konuşmaları, daha soruşturma bitmeden profesör ve doçentlerin fakülteden çıkarılacakları izlenimini uyandırmıştır.⁶²⁴

Öğrenci gösterileri ve rektör Şevket Aziz Kansu'nun istifasının ardından Üniversite Senatosu toplanarak asıl kararın alınincaya kadar solcu profesörlerden Pertev Naili Boratav, Behice Boran ve Niyazi Berker hakkında fakülteye ve derslere girmemeleri kararı verilmiştir. Daha sonra bu karar kesin hüküm olarak kabul edilmiştir.⁶²⁵

4.19.1. DTCF'de Protestolar ve Rektörün İstifası

Ankara'da milliyetçi gençler olaylar karşısında 27 Aralık tarihinde komünizm ve solculuk protesto gösterisi yapmışlardır. Tıp, Hukuk, Mülkiye ve Dil Tarih Coğrafya öğrencileri sabah saat 08.00'den itibaren toplanmaya başlamıştır. Öğrenciler Ulus Meydanında toplanmış, polis ve jandarma şehrin bütün noktalarında önlemler almıştır. Atatürk heykelinin etrafı jandarma kordonu ile çevrilmiş, saat 09.30'da meydan tamamen dolmuştur. Elllerinde bayrak ve komünizm karşıtı levhalarla jandarma kordonunu geçip Atatürk heykelinin önüne varmışlardır. Burada İstiklal Marşı söylenip sloganlar atıldıktan sonra öğrenciler Cebeci'ye geçmişlerdir. Burada on bine yakın öğrenci toplanmış, burada da sloganlar atılmıştır. Öğrencilerin bir kısmı Atatürk'ün kabrini ziyaret etmek, bir kısmı ise Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne gitmek istiyordu. Kısa sürede öğrenciler Dil Tarih Coğrafyasının önünde toplandılar. Alınan önlemlere rağmen gençler fakülteye girmişlerdir. Gençler Rektör Şevket Aziz Kansu aleyhinde sloganlar atmaya başlamıştır. Öğrenci Birliği Başkanı Mehmet Ali Arıkan, Rektörün makam odasına kadar çıkmıştır. Odada Rektör dışında Tıp Fakültesi Dekanı General Abdülkadir Noyan, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dekanı Enver Ziya Karal da bulunmaktaydı. Abdülkadir Noyan, Öğrenci Birliği Başkanına, senatonun toplandığını, hocalar hakkında ihraç kararı verildiğini söyleyerek gençliğin dağılmasını talep etmiştir. Öğrenciler Rektör'ün de istifasını istemekteydiler ve bundan dolayı dağılmamışlardır. Rektör'ün kapısının önüne birçok kişinin gelmesi üzerine Abdülkadir Noyan, Rektör'ün istifa ettiğini gençlere bildirmiştir. Gençler, Rektör'ün "Kahrolsun Komünizm!" diye bağırmasını da talep etmiş ve Rektör birkaç sefer bu söylemde bulunarak istifa edeceğini açıklamıştır.

⁶²⁴ *Son Posta*, "Solcu Cereyan", 19 Mayıs 1947, s.7.

⁶²⁵ *Son Posta*, "Ankara'da Gençliğin Tezahüratı", 28 Aralık 1947, s.3.

Gençler Rektör'ün bu sözü kâğıda yazıp imzalamasını istemiş, bunun üzerine Rektör bir kâğıda “istifa ettim” yazıp imzalamıştır. Daha sonra Şevket Aziz Kansu bir yüzbaşının himayesinde taksiye bindirilmiştir. Gençler taksinin etrafını sarıp taksiye saldırmışlardır. Bunun üzerine polis ve askerlere müdahale emri verilmiş, kalabalığın dağılması amacıyla havaya ateş açılmıştır. Vali olay yerine gelip gençlerin önüne geçerek hep birlikte Halkevine gitmişlerdir. Vali gençlerin dağılmasını istemiş olsa bile, gençler Vali'yi dinlemeyerek Türkiye Gençler Derneği'ni basıp buradaki evrak ve kitapları yırtmışlardır. Daha sonra Ulus Meydanı'na gelip burada İstiklal Marşı'nı söyleyip saat 13.15'te dağılmışlardır.⁶²⁶

4.19.2. Demokrat Partinin Olay Karşısındaki Tutumu

Ankara Üniversitesindeki solcu profesör ve doçentler hakkında tedbir alınması amacıyla çalışmalara başlanması üzerine, iktidar partisi bütün dikkatini Demokrat Parti ve bağımsız milletvekillerine çevirmişti. İktidar partisi, Demokrat Parti'nin prestijini sarsmaya çalışmış, ayrıca kızıklar ve ırkçılarla da mücadele etmek zorunda kaldığı bu dönemde, bu antidemokratik hareketleri Demokrat Parti'ye mal etmeye çalışmıştır. Demokrat Parti liderleri iktidar partisinin bu stratejisini bildikleri için sürekli ince eleyip sık dokumuşlardır. Tanin gazetesinde Ahmet Şükrü Esmer'in Demokrat Parti'nin komünistler ve ırkçılar arasında sempati yaratmaya çalıştığı, Demokratların her maksada ve her menfaate hizmet vaat ettikleri hakkındaki yazısı da Demokrat Partililer tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır. Demokrat Parti üyeleri ırkçılık, komünistlik, dincilik gibi antidemokratik her harekete karşı mücadele içinde olduklarını ve bu mücadeleye devam edeceklerini bildirmişlerdir.⁶²⁷

4.20. Rüştü Aras'ın Ulus Aleyhinde Açmış Olduğu Hakaret Davası

Eski Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın Ulus gazetesi aleyhine açtığı davaya 20 Mayıs'ta Asliye Birinci Ceza Mahkemesi'nde bakılmıştı. Dr. Aras'ın davasına sebep, Ulus'ta çıkan bir röportajda kendisinden “Bütün bu kombinezonlarda Tevfik Rüştü Aras başrolü oynamış; mektuplara vasıtalık, haberlere vasıtalık, komünistlere rehberlik etmiş” şeklinde bahsedilmesidir.⁶²⁸

⁶²⁶ *Son Posta*, “Üniversite Rektörü İstifa Zorunda Kaldı”, 28 Aralık 1947, s.1,3.

⁶²⁷ *Son Posta*, “Demokrat Parti İrkçi ve Komünistlerle Mücadeleye Hazırdır”, 18 Mayıs 1947, s.1,7.

⁶²⁸ *Akşam*, “Rüştü Aras'ın Ulus Aleyhindeki Davası”, 21 Mayıs 1947, s.1.

Mahkemede iki tarafın avukatları bulunmuştur. Okunan iddianameye göre, savcı, yazıda hakaret olup olmadığını mahkemenin takdirine bırakıyor, mahkeme hakaret iddiasını kabul ettiği takdirde Ulus gazetesi yazı işleri müdürü Münir Berik hakkında Matbuat Kanunu'nun 24. ve 44. maddeleri delaletiyle Türk Ceza Kanunu'nun 480. ve 482. maddelerine göre ceza tatbikini istiyordu.

Önce davacı avukatı davayı anlatmış, memleketi hariçte ve dahilde 15 sene iyi bir şöhretle temsil eden müvekkili hakkında kullanılan ibarede hakaret olduğunu söylemiş ve on bin lira tazminat talebinde bulunmuştur. Münir Berik'in avukatı söz alarak davacı Tevfik Rüştü'nün, dünyaca şöhretinden dolayı kendilerinden tazminat istediğini, Londra elçiliğinden ayrılması konusunda bir çok dedikodunun olduğunu, bu konuyla ilgili delilleri toplamaya çalıştıklarını, savcının asıl mütalaasını hazırlamadan önce bu delilleri mahkemeye sunacaklarını, bunun için zamana ihtiyaçları olduğunu, diğer taraftan Dr. Aras'ı, Kızılılıkla bile itham eden şiddetli yazılar çıkmış olduğu halde, sadece Ulus'u dava etmesinde bir maksadının olduğunu ifade etmiştir. Mahkeme, davacının iyi veya kötü şöhreti olduğunun ispatı için tahkikatın genişletilmesi isteğini reddetti. Savcı, mütalaa için evrakı istediğinden, duruşma başka güne bırakıldı.⁶²⁹ 24 Mayıs günü devam edilen duruşmada ilk sözü savcı yardımcılarında Hasan Kemal Çiçekoğlu almış, şikâyet konusu olan yazının İçişleri Bakanının beyanatından direkt alındığını, yazıda hakaret kastı bulunmadığını ifade etmiştir. Sanığın avukatı da aynı ifadeleri ileri sürerek sanığın beratına karar verilmesini istemiştir.⁶³⁰

Tevfik Rüştü Aras tarafından Ulus gazetesi yazı işleri müdürü Münir Berik aleyhine açılmış olan hakaret davası 26 Mayıs tarihinde Asliye Birinci Ceza Mahkemesi'nde sonuca bağlanmıştır. Yargıç, okuduğu kararda, Ulus'ta çıkan "Dünkü Meclis toplantısından intibalar" başlıklı yazıda, Tevfik Rüştü'den bahsederken kullandığı yazı şeklinin suç olduğunu kabul ettikten sonra Münir Berik'in 6 ay hapsine, 200 lira para cezası ödemesine karar verilmiş, sonra kararın bu gazetede yazılmasına, Tevfik Rüştü'ye bin lira tazminat verilmesine ve cezanın tecil olunmasına hükmedildiğini bildirmiştir.⁶³¹ Daha sonra Yargıtay cezayı hafifletici nedenlerden dolayı kararı bozmuştur. 1 Ağustos tarihinde 3. Asliye Ceza

⁶²⁹ Akşam, "Rüştü Aras'ın Ulus Aleyhindeki Davası", 21 Mayıs 1947, s.1.

⁶³⁰ Türkiye, "Ulus Gazetesinin Beratı İstendi", 25 Mayıs 1947, s.2.

⁶³¹ Akşam, "Rüştü Aras Ulus Davası", 27 Mayıs 1947, s.2.

Mahkemesinde davaya devam edilmiştir. Cumhuriyet Savcısı Ulus'ta çıkan yazıda hakaret ibarelerinin bulunmadığından dolayı berat talebinde bulunmuştur. Mahkeme karar için davayı başka güne bırakmıştır.⁶³²

4.21. Demokrat Parti Tekrarlanacak Olan Isparta Belediye Seçimlerine Katılmama Kararı Aldı

Seçim Kanunu gereği kayıt altına alınması gereken seçmen defterlerinin ikişer adet değil de tek adet tutulması, defterde ismi bulunmayan 26 kişinin oy kullanması nedeniyle Isparta belediye seçimleri bozulmuş, geçici olarak belediye başkanlığına seferberlik memuru Zeki Sümer bakmıştır. Seçimin bozulduğu haberi şehirde ve halk üzerinde büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Çünkü iptal kararı Demokrat Belediye Başkanı'nın görevini yapmaya başlamasından 10 ay sonra alınmış bu süre zarfında belediye başkanının çalışmaları halkın üzerinde memnuniyet oluşturmuştu. Seçimin iptali üzerine Demokratlar tepki olarak seçime katılmayacaklarını ifade etmiştir. Çünkü aynı Seçim Kanunuyla seçimlere gidilemeyeceği derhal Seçim Kanununun değiştirilmesi gerektiği hatta CHP'lilerin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü adına "Halk oyunun çoğunluğuyla iş başına getirilen Demokrat Isparta Belediye seçimi de Danıştay tarafından bozulmuştur," telgrafını çektiklerini ifade etmişlerdir.⁶³³

Isparta Demokrat Parti İl İdare Kurulu seçimin idare amirleri tarafından sabotaj edildiğini, Vali Nuri Atay'ın karardan daha önce seçimin bozulacağını, ne pahasına olursa olsun seçimi Halk Partisi'ne kazandıracaklarını, hatta seçmen sayısı kadar zabıta'yı Isparta'ya getireceğini ifade ettiği üzerinde durmuştur. Celal Bayar durum karşısında Isparta Demokrat Parti İl İdare Kuruluna "Köy muhtar seçimlerindeki hadiseler belediye seçimlerine girme güvenini vermemektedir. Bununla beraber bu seçimle, mahalli olduklarından girip girmemek hakkındaki kararı takdirinize bırakıyoruz," telgrafını göndermiştir.⁶³⁴ Isparta Demokrat Parti İl İdare, İçişlerine bir telgraf göndererek hem belediye hem muhtar seçimlerine katılmayacaklarını bildirmişlerdir.⁶³⁵

⁶³² *Akşam*, "Rüştü Aras'ın Ulus Aleyhine Açtığı Dava", 2 Ağustos 1947, s.2.

⁶³³ *Son Posta*, "Isparta Belediye Seçimleri Yenilenecek, Demokratlar Cumhurbaşkanı Bir Telgraf Çektiler", 21 Mayıs 1947, s.1-7.

⁶³⁴ *Son Posta*, "Isparta Belediye Seçimleri Yenilenecek", 21 Mayıs 1947, s.7.

⁶³⁵ *Son Posta*, "Isparta'da DP Belediye ve Muhtar seçimlerine Girmiyor", 29 Mayıs 1947, s.3.

4.22. Meclis Başkanı Kazım Karabekir'in Kırklareli ve İstanbul Seyahatleri

TBMM Başkanı Kazım Karabekir, Kırklareli Belediye Heyeti'nin davetine Trakya Umum Müfettişi Abidin Özmen ile katılmak amacıyla 21 Mayıs günü saat 10.00'da yolculuğa çıkmışlardır. Yol boyunca bütün köylüler tarafından sevgi ve saygı ile karşılanmışlardır. Kırklareli Valisi Salih Kılıç ve bir heyet tarafından il sınırında karşılanmışlardır. Kazım Karabekir cephede birlikte hizmet vermiş olduğu askerleriyle burada sohbet etme imkânı bulmuştur. Saat 12.00'de Kırklareli'ye varılmıştı. Karabekir, saat 16.00'da yeni belediye binası, çocuk yuvası ve erkek sanat okulunu ziyaret etmiş, saat 17.00'de şehrin spor salonunda spor gösterilerini izlemiş, daha sonra da askeri gazinoyu ziyaret etmiştir.⁶³⁶

27 Mayıs'ta İstanbul'un Kartal ilçesinde de incelemelerde bulunan Kazım Karabekir, halka hitabetinde, kendisinin Birinci Dünya Savaşı'nda Kartal'da Tümen Komutanı olarak bulunduğunu ve o dönem hatıralarını paylaştıktan sonra öğretmenler ve köy muhtarlarıyla sohbet etmiştir. Daha sonra Bakterioloji Enstitüsü'nü ziyaret etmiştir.⁶³⁷

4.23. Cinayetlerin Çoğalması Üzerine İçişleri Bakanının İfadeleri

TBMM 26 Mayıs'ta saat 15.00'te Tevfik Fikret Sılay'ın başkanlığında toplanmıştı. Günün en önemli konusu Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel'in son günlerde bıçakla işlenmekte olan cinayet ve yaralanmalardan dolayı hükümetçe ne düşünüldüğünün bildirilmesi hakkında İçişleri Bakanlığına vermiş olduğu soru önergesiydi. Feridun Fikri Düşünsel'in sorusu iki maddeden oluşmaktaydı. Bunlar: 1-Bıçak toplama işi hakkında Bakanlıkça ne düşünülmektedir? 2-Bıçak yapmaya mâni olmak için ne gibi tedbirler alınmaktadır?

Sözlü soruya cevap veren İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer ülkede bıçak gibi kesici ve dürtücü silahlarla işlenen öldürme ve yaralama olaylarının ateşli veya diğer aletlerle işlenen olaylardan daha fazla olduğunu ve on ilde yapılan incelemeler sonucunda bıçak ve bıçak gibi silahlarla 49 öldürme ve 774 yaralama olayının olduğunu, ateşli silahlarla 53 öldürme ve 92 yaralama vakasının tespit edildiğini ifade etmiştir. Sonrasında polisin 9. Madde gereğince görevini yaptığını, 18 cm'den

⁶³⁶ *Türkyolu*, "Meclis Reisinin Tetkikleri", 22 Mayıs 1947, s.1,2.

⁶³⁷ *Türkyolu*, "Gl. Kazım Karabekir Kartalda Halka Hitap Etti", "28 Mayıs 1947, s.1,2.

uzun olan bıçakların taşınmasının yasak ve ceza unsuru olduğunu, polisin silah arama ve toplama işine 1947 yılında hız verdiğini açıklamıştır. Feridun Fikri Düşünsel kürsüye gelerek hükümetin gayretini taktir ettiğini, fakat çalışmaların yetersiz olduğunu belirtmiştir.⁶³⁸

4.24. Başbakan Recep Peker'in İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli İllerinde Sıkıyönetimin Uzatılması Teklifine Karşılık Meclisteki Tartışmalar

23 Kasım 1940 tarihinde İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli'de ilan edilmiş son olarak 1507 sayılı kararla 23 Haziran 1947 tarihine kadar uzatılmış olan sıkıyönetimin uzatmaları gerektiren sebepler devam ettiğinden dolayı Başbakan Recep Peker bitim tarihinden başlayarak altı ay daha uzatılması için 27 Mayıs 1947 tarihinde teklifi Meclis'e sunmuştur. Demokrat Parti Sinop Milletvekili Suphi Batur, Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çelik, Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Nuri Koni, Demokrat Parti Denizli Milletvekili Reşad Aydın, CHP Siirt Milletvekili Ali Rıza Esen, CHP İçel Milletvekili Şefik Tugay, Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Fuat Hulusi Demirelli, Demokrat Parti Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer, Demokrat Parti Afyonkarahisar Milletvekili Kemal Özçoban, CHP İzmir Milletvekili Münir Birsell, Demokrat Parti Afyonkarahisar Milletvekili General Sadık Aldoğan, CHP Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgüevren ve Başbakan Recep Peker açıklamalarda bulunmuşlardır.⁶³⁹

4.24.1. DP Milletvekillerinin Görüşü

Demokrat Parti Sinop Milletvekili Suphi Batur, İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye sıçraması ihtimaline karşılık o dönemin şartları neticesinde ilan edilmiş olan sıkıyönetimin, Anayasa gereğince sadece savaş halinde veya savaş gerektirecek bir durum ortaya çıktığında, vatan veya cumhuriyet karşıtı eylem ya da isyan baş gösterdiğinde sıkıyönetimin ilan edilebileceği ancak günün şartlarının sıkıyönetimin uzatılması için Anayasanın 86. maddesine aykırı olduğu, bu kadar açık ifadeler karşısında sıkıyönetimin kabulünün CHP tarafından siyasi bir araç olarak kullanılması gayesinden kaynaklandığı, sıkıyönetimin hükümetçe bir şiddet vasıtası

⁶³⁸ *Son Posta*, "Cinayetlerin Çoğalmasına Sebepleri Mecliste Müzakere Konusu Oldu", 27 Mayıs 1947, s.1,7.

⁶³⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII. , Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.227.

olarak kullanılmasını engellemek amacıyla hükümet teklifinin reddedilmesi gerektiğine inandığını ifade etmiştir.⁶⁴⁰

Demokrat Parti Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer, sıkıyönetim Türk sınırlarına kadar dayanan savaşın zaruri bir sonucu olarak önce üçer aylık ve sonrasında altışar aylık sürelerle uzatıla uzatıla yedi yıldan beri devam ettiği, Meclis'e gelen teklif ile Hükümet bu durumun bir altı ay daha uzatılmasını istemekte, içinde bulunulan iç ve dış şartlara göre sıkıyönetimin uzatılmasına gerek olmadığı, Anayasa'nın 86. Maddesi'nde sıkıyönetim ancak şu dört sebepten birinin; 1-Harb halinde, 2-Harbi gerektirecek bir durum baş gösterdiğinde, 3-Ayaklanma olduğunda, 4-Vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtiler görüldüğünde ilan edilebileceği, bu dört sebebin haricinde sıkıyönetim ne ilan edilebileceği ve ne de uzatılabileceğini ifade etmiştir.⁶⁴¹ Hasan Dinçer iktidarının sıkıyönetimde ısrar etmesinde, Sıkıyönetim Kanunu'na göre bu idare içinde bulunan yerlerde gazete ve matbaalar kapatılabilir (iki gazetenin kapatılması için İstanbul'a gönderilen Milli Savunma Bakanı bizzat emir vermiş), telgraf ve mektuplar sansür edilebilir, kapalı ve açık yerlerde toplantılar men ve cemiyetlerin faaliyeti durdurulabilir, kahvehane, birahane, meyhane, tiyatro, sinema, bar ve emsali eğlence yerleri kapatılabilir, şüpheli kimseler hudut dışına çıkarılabileceği gibi o mıntıkaya girip çıkmak ve geceleri dolaşmak menolunabilir. Bütün bunlar gösteriyor ki, sıkıyönetim vatandaşların hürriyetini kayıtlayan ve asla teminat ve emniyet telkin etmeyen bir idare sistemidir. Bunun içindir ki, Anayasa bu hürriyetlerden fedakarlığı, ancak memleket tehlikede olduğu zaman caiz görmüş ve bu halin mümkün olduğu kadar kısa sürmesini arzu etmiştir. Hal böyle iken, son günlerin olaylarına bakıp da sıkıyönetimin sadece muhalif gazeteleri ve hatta matbaalarını kapatmak suretiyle baskı ve şiddet tesisiyle meşgul olduğunu söyleyenlere hak vermemek ve bu yüzden esef duymamak mümkün değildir... Bugünkü şartlar içinde Örfi İdare'nin uzatılması her bakımdan memleketin zararına olduktan başka Anayasa'nın belirttiği şartlara aykırıdır. Bu sebeplere binaen Hükümet teklifinin reddi üzerinde durmuştur.⁶⁴²

⁶⁴⁰ *Son Posta*, "Altı Vilayette Sıkıyönetim Altı Ay Daha Uzatıldı", 29 Mayıs 1947, s.1.

⁶⁴¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.228.

⁶⁴² *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.228.

DP İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, sıkıyönetimin kanunsuzluk olmadığını, sıkıyönetimin de kanuna bağlı olduğunu bunun 86. maddede görüldüğünü söylemiştir. Sıkıyönetimin uygulanmasında dürüstlük ve adalet aramanın hakları olduğunu, kanuna uymayan bu tebliğin ortadan kaldırılması ve gazete ile matbaaları kapatmak için kanunların eski haline dönmesi gerektiğini söyleyerek bütün bu hareketin kanun hükümleri dışında olduğu, aksi takdirde İdare-i Örfiye kanunsuzluk kaynağı olmakta devam edeceği ifadelerinde bulunmuştur.⁶⁴³

Demokrat Parti Denizli Milletvekili Reşad Aydın, iktidarın sıkıyönetimin uzatılmasını daha önceden on beş kere istediği halde yeniden istediğini hâlbuki sıkıyönetimin vatandaşların her türlü haklarının ve özgürlüklerinin kısıtlaması anlamına geldiğini belirtmiştir. Yeniden sıkıyönetimi gerektiren durumun ne olduğunu; CHP'nin bildiği, DP'nin bir türlü akıl erdiremediği olağanüstü durumun ne olduğunu sormuştur. İktidarın amacının İstanbul'da baskıyı devam ettirmek olduğunu söylemiştir. "Sıkıyönetimi sürdürmek, Demokles'in kılıcını iktidara hizmet ettirmektir. Bu iş, demokrasinin gelişmesinin frenlenmesidir. Bundan dolayı bu teklifin reddedilmesi veya hükümetin bu tasarıyı geri alması gerekmektedir." diyerek sıkıyönetimin kaldırılmasını istemiştir.

Demokrat Parti İstanbul Milletvekili Fuat Hulusi Demirelli, hükümetin tezkeresinde çok ağır bir teklif için (sıkıyönetim) bir satırdan ibaret geçerli sebep gösterildiğini, sıkıyönetimi gerektirmiş olan durum devam ediyor, dendiğini, sıkıyönetimin devamı için Hasan Dinçer'in bahsettiği 4 sebepten hangisine dayandırıldığı sıkıyönetim hakkında yazılı bir ifadenin salonda açıklanmadığını, bu sebep açıklanmadıkça, böyle ağır bir baskının oylamasının nasıl yapılacağını sormuştur. Daha sonra millete layık olmanın vicdan borcu olduğunu belirtmiştir. Vatandaşların önemli bir kısmını daha uzun zaman sıkıyönetim altında tutmaya kimsenin hakkı olmadığını, Hükümetin sıkıyönetimin gerekli olduğunu söyleyerek, rahatlığı için yıllarca sürmüş olan Örf-i İdare'nin aylarca uzatılmasını istediğini, fakat kendilerinin böyle bir şeye meydan vermemeleri gerektiğini, ortada kanuni bir sebep, fiili bir kaynaşma yokken iç emniyet bakımından savaşı gerektirecek bir olayın mevcut olmaması, dış selamet bakımından Örf-i İdare'nin gerekli olduğunu

⁶⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.230-231.

ispat edemediklerinden bahsederek, milletin bunu istemediği üzerinde konuşmasını sonlandırmıştır.⁶⁴⁴

Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik yapmış olduğu açıklamalarda iki noktaya değinmiştir: Birincisi, Yarın gazetesinin sahibinin takip ettiği politikayı herkesin bildiğini fakat bu gazete sahibinin siyasi düşüncesinden dolayı kapatılmadığını söylemiştir. Sıkıyönetim Komutanı'nın yazmış olduğu açıklamaya göre gazete Cumhurbaşkanı aleyhindeki yazısından dolayı kapatılmıştır.⁶⁴⁵ İsmail Hakkı, bir gazetenin Cumhurbaşkanı aleyhinde yazı yazması taraftarı olmadığı gibi sıkıyönetim komutanlığının şahıslara karşı taarruzları gazete hürriyetini tahdit etmesine de taraftar olmadığını bildirmiştir. İkinci olarak Tasvir gazetesinin kapanması olayıdır. Tasvir gazetesi bir milletvekilinin seçime ait olan itirazlarını naklen yazmış olmasından dolayı kapatılmıştır. Adnan Menderes'in ifadesinde devlet düzenini bozan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin meşruiyeti aleyhinde halkı tahrik eden bir durumun varlığına inanılıyorsa devlet mekanizmasının harekete geçip kanuna göre hareket etmesini istemiştir. Konuşmasının sonunda "Eğer hakikaten Türk vatani ve Türk birliği bir ecnebi istilâsına maruz kalma ihtimali varsa bunu gizli bir celsede izah buyursunlar. Zayıf bir ihtimal dahi olsa, tam bir kanaatimiz dahi olmasa, iki elle sıkıyönetimin devamına bütün Demokrat arkadaşlar da beraber rey vereceğiz. Bütün endişemiz, bütün korkumuz ve bütün şikâyetlerimiz ordunun takviyesi için elde edilen bu silahın, hükümet gibi, iktidar Partisi gibi düşünmeyen vatandaşların aleyhinde siyasi bir tazyik vasıtası olarak kullanılmasından doğmaktadır."⁶⁴⁶ ifadelerinde bulunmuştur.

Demokrat Parti Afyonkarahisar Milletvekili Kemal Özçoban, sıkıyönetimin yerinde kullanılmayarak bir korkutma aracı olarak kullanmasının doğru bir davranış olmadığını, asıl vazifesi dışında Örf-i İdare makamları Demokrat Parti aleyhine hareketten başka bir iş yapmadığını, örneğin Demokrat Parti Beyannamesi'ni basan Yeni Sabah gazetesi kapatılırken, aynı zamanda bunu basan Tanin gazetesinin kapatılmadığını söylemiştir. "Oysa Türkiye'de müsavat vardır, hak vardır, adalet vardır. Yeni Sabah'ı kapatırlardı. Çünkü kapanan gazete hükümet aleyhine yazılar yazıyordu, Tanin gazetesini kapatamazlardı. Çünkü kapatılmayan gazete, hükümetin

⁶⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.234

⁶⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.235

⁶⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.236

müsaade ettiği düşüncelerini teşvik ettiği gazeteydi. Kanunun bahsetmiş olduğu bu salahiyetin suiistimal edilmemesi ve gazetelerin kapatılması gerekmektedir,” ifadelerinde bulunmuştur.⁶⁴⁷

Demokrat Parti Afyonkarahisar Milletvekili General Sadık Aldoğan, diğer DP milletvekillerinin aksine konuyla ilgili tamamen CHP Hükümetini ve Meclis’te yer alan CHP milletvekillerini hedef almıştır. CHP’liler tarafından büyük tepkilere neden olacak açıklamaları şu şekildedir: “Yedi yıldır memleketimizin birkaç ilinde devam ettirilmekte olan sıkıyönetim idaresinin millettten ve bütün demokrasi dünyasından hicap duyularak uzatılmasına gidilmeyeceğini zannetmiştik. Ve böylece Halk Partisi Hükümetinin tarihinde pek hoş gitmeyecek olan bir idare tarzına bir son verileceğini beklemiştik. Bu ümidimizde ne kadar aldanmış olduğumuzu ve bizimle aynı temiz duygulara sahip olan bütün vatandaşların, hükümetin bu saygısız hareketinden ne kadar elem duyduklarını bu kürsüden haykırmayı bir vazife sayıyorum,” diyerek sözlerinin devamını: “Bütün Dünyanın bildiği üzere sıkıyönetim, Anayasa’nın da tarif ettiği veçhile kişi ve konut dokunulmazlığı, basın, gönderişine, dernek, ortaklık hürriyetlerinin, yani insan hak ve hürriyetlerinin büyük bir kısmının geçici olarak kayıtlanması ve durdurulması demektir. Anayasadan okuyorum, Anayasadan. Bu tarife nazaran sıkıyönetim mutlakıyet idaresine bile rahmet okutacak zalimane bir idare tarzıdır.” şeklinde getirmiştir. Sadık Aldoğan, hükümetin kanuni bir müessesesine Büyük Meclis’e dayanan bir hükümete yani kanuni bir müesseseye hakaret ve bunu Anayasa’ya muhalif bir şekilde ifade ettiğinden dolayı içtüzük gereğince Meclis Başkanı Feridun Fikri Düşünsel tarafından konuşması kesilerek kürsüden indirilmiştir.⁶⁴⁸

4.24.2. Celal Bayar’ın Sıkı Yönetimin Uzatılması İle İlgili Görüşü

Bayar DP olarak sıkıyönetim hareketlerini yakından takip ettiklerini ve sıkıyönetimin ne maksatla kurulduğunu, fiiliyat sahasındaki hareketlerini de bildiklerini, CHP’nin sıkıyönetimi İstanbul’da sürdürmek istemesinin tamamen siyasi nedenlere dayandığını, sıkıyönetim komutanlığının sadece askeri bakımdan orada görevini yapıp ülkenin siyasi hayatına karışmaması gerektiğini söylemiştir.⁶⁴⁹ Bayar konuşmasının devamında: “Bir vatandaş ya da herhangi bir gazete 21 Temmuz

⁶⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem, VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.238.

⁶⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.241.

⁶⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.253-254.

seçimleri yanlış yapılmıştır, bunda hata vardır, bunun tahkiki lazımdır, kanunsuz hareketler olmuştur, dediğı zamanda bu kadar tabii bir hakkı kullanan bir kimsenin sıkıyönetimle ne münasebeti vardır?”, sorularını sormuştur. DP’nin anlayamadığı ve iktidarın anlatması gereken noktaların bunlar olduğunu söylemiştir. İstanbul’da sıkıyönetime devam edilmesinin istenmesindeki sebep DP’ye göre İstanbul gazetelerini ve genel durumu baskı altında tutmak istemektir. İstanbul’da gazeteler baskı altında tutulunca memleketin tüm gazeteleri baskı altına alınmış oluyordu. DP bu durumu ayrıntılı olarak incelemiştir. Başbakanın “Memleketimizin inzibat kuvvetleri herhangi bir yolsuzluğu bertaraf etmek, yani asayiş i mutlak manasında temin etmek kudretindedir,” açıklamasına da değinen Bayar, sıkıyönetimin ayrıca yardımına ihtiyacın nereden doğduğunu sormaktadır. Yapılan açıklamaların Demokrat Partilileri tatmin etmediğı gibi siyasi bir tazyik vasıtası olarak sıkıyönetimin muhafazasının istenildiğini düşünmektedirler.⁶⁵⁰

4.24.3. CHP Milletvekillerinin Görüşü

Hasan Dinçer’in gazete sansüründe Milli Savunma Bakanı’nın da yer aldığını ifade etmesi üzerine, Milli Savunma Bakanı Cemil Cahit Toydemir bu açıklamanın tamamen gerçek dışı olduğunu, kendisinin bu durum için İstanbul’a gitmediğini ve kimseyle görüşmediğini, bu söylemin tamamen DP’liler tarafından politik bir hava yaratmak için ortaya atıldığını söylemiştir.⁶⁵¹

Erzurum Milletvekili General Vehbi Kocagüney, altı ay önce sıkıyönetimin uzatılması ile ilgili sebeplerin yine aynen mevcut olduğunu, hiçbir şeyin değişmediğini, dünya genelinde bir barışın sağlanamadığını ve milletlerarası güvenin halen kurulamadığını söylemiştir. Kocagüney, sıkıyönetimin gerekliliğini şu şekilde ifade etmiştir: “Harp biteli iki yıl geçti, fakat ne ıstırap, ne acı ve ne sızılar geçti. Yaralar için için kanıyor ve bu kanama milletlerin huzurunu celbediyor, milletlerarasındaki güveni bozuyor, sulhu tehlikeye koyuyor. Yakın komşularımızdan birisinin aylardan beri memleketi içinde cereyan eden hâdiseleri hepimiz pekiyi biliyoruz. Bu hâdiseler, bu kanlı olaylar bizim sınırimıza kadar gelmiş dayanmıştır,” demiştir. Sözlerinin devamında; “Daha geçen hafta hepimiz gazetelerde okuduk. Bölük bölük çete grupları sınırimıza yaslanarak ve dayanarak

⁶⁵⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.254.

⁶⁵¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.230.

komşu memleket hududuna geçtiler, dost milletin topraklarında kanlı çarpışmalar meydana getirdiler. Dünyada hangi millet vardır ki; komşumuzun evi yanarken, komşusunun evindeki bu tehlikeler, bütün diğer milletlere de sirayet etmek istidadını gösterirken, buna karşı tedbir almaz. Pasif ve aktif tedbirlerde kusur eder. Bizim tedbirimizin başında Sıkıyönetim gelmektedir,” ifadelerini kullanmıştır. Sıkıyönetimin memleketin iç hayatında bir problem oluşturmadığını ve memleketin huzur ve güvenliği için gerekli olduğunu söylemiştir.⁶⁵² Kapatılan gazeteler ile ilgili ise “Arkadaşlarım, birkaç gazete kapatıldığından bahsettiler. Eğer, bir iki gazete kapatılmışsa, bu gazetelerin belki taşkınlığından, yazılarındaki acılıktan ve memleketin birliğini bozmak kastından ileri gelmiştir.” ifadelerini kullanmıştır.

CHP Siirt Milletvekili Ali Rıza Esen, sıkıyönetimi kabul etmemek için bir sebebin olmadığını DP’li milletvekillerinin bu konuda haksızlık yaptıklarını, sıkıyönetimin dedikleri gibi İstanbul’un hayatını ve ekonomisini durdurmuş vaziyette olmadığını, geceleri her yerin açık olduğunu ve her yere gidebildiklerini söylemiştir. İki gazetenin kapanması hakkında ise haklı sebeplerinin bulunduğunu, bunlardan birisinin İleri gazetesi olduğunu, Hükümetin ve Halk Partisi’nin rejimine karşı hareket eden bir gazete olduğunu söylemiştir. Diğer kapatılan gazetenin ise Tasvir olduğunu bu gazetenin Meclis’in varlığına saldıran bir gazete olduğunu ve bu gazetenin seçimden sonra Meclis aleyhinde yazılar yazdığını söyleyerek gazetenin kapatılmasının askeri bir zaruret olduğu şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Sıkıyönetim idaresi hükümetin getirdiği tasarının yerinde olduğu, barış ortamının daha dünyada oluşmadığı, bu nedenle sıkıyönetimi uzatma zorunluluğundan bahsedilmiştir.⁶⁵³

CHP İçel Milletvekili Şefik Tugay, Cumhuriyet Halk Partisi’ne yöneltilen bu iddianın samimiyetine inanmadığını sıkıyönetimin ilan edilmesini lüzumlu gösteren şartları görmemenin gaflet olduğunu söylemiştir. Sıkıyönetimi aslında CHP’li vekiller kadar DP’li vekillerin de takdir ettiklerini fakat parti politikalarına alet etmek istedikleri için bunu açıkça belli etmediklerini iddia etmiştir. Ülke menfaatleri için parti politikacılığı yapmanın doğru olmadığını söyleyerek, “İstanbul’da sıkıyönetimden ülke içerisinde, memleketin intizamından, asayişinden memnun olan insanlar mı şikâyet ediyor.” demiştir. “Sıkıyönetimin ilan edildiği yerlerde

⁶⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.230.

⁶⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.232-2333.

vatandaşların hak ve hürriyetleri tahdit edildiği için şikâyetler mi vardır?” sorusuna da soran Şefik Tugay bu kararın, memleketin yüksek menfaatlerine uygun bir karar olduğunu söylemiştir.

CHP İzmir Milletvekili Münir Birsel; “muhaliflerden bazıları sıkıyönetimin siyasi maksatlara alet, gazete kapatmak için elde tutulan bir müessese ve iç politika için bir vasıta olduğunu söylediler.” diyerek,⁶⁵⁴ ülkenin güvenliği, milletin huzur ve emniyeti için alınan sıkıyönetim kararları konusunda parti düşüncelerini ve parti politikalarını bir tarafa bırakmaları gerektiğini söylemiştir. Asıl konunun, bu konuların çok üstünde, memleketin ve milletin selameti, huzur ve güvenliği meselesi olduğuna vurgu yapmıştır. Sözlerine; “Birbirimizi itham etmek, birbirimize kötü şeyler isnat etmek ve söylemekle bu konuda milletvekili tarafından söylenmesi lazım gelen şeyler söylenmiş olmaz ve mesele detaylıca halledilmiş olmaz. Sayın Osman Köni’nin yaptıkları tenkit gibi Büyük Millet Meclisi’nde bu sıkıyönetim kararı alınırken bu müessesenin tatbikatı hakkında hükümeti tenkit etmeleri elbette haklarıdır, elbette gazete kapatılmasının sebeplerini de sorabilirler ve hükümet gereken cevapları verir.” şeklinde devam etmiştir.

CHP Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgüven, Sadık Aldoğan’ın yapmış olduğu açıklamalar üzerinde durduktan sonra sıkıyönetimin lüzumunu açıklayarak altı ay daha uzatılmasının gerekliliğini dile getirmiştir.⁶⁵⁵

4.24.4. Başbakan Recep Peker’in Sıkıyönetimin Uzatılması İle İlgili Görüşü

Recep Peker, Meclis’teki milletvekillerine seslenerek ileri, uygar nitelikli bir devlet içinde sıkıyönetim gibi tabii hayatın biraz üstünde mahiyet arz eden bir sistemin uygulanması ya da uzatılması kararının parlamentoya teklif edildiği zaman bunun her türlü zararı ve kârı hesap edilerek, gerekip gerekmediğini Bakanlar Kurulu’nda gözden geçirdiklerini ve o şekilde meclise sunduklarını söylemiştir. Muhalefetin sıkıyönetim hakkındaki hükümet aleyhine düşüncelerine değinen Recep Peker, muhalefetin iktidar hakkında halkı baskı altında tutmaya çalışması, memlekette mevcut olan şu veya bu cereyanı örtbas etmek için sıkıyönetimi uzatmaya çalıştığı yönünde iddialarının mantıksız olduğunu söylemiştir.

⁶⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII., Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.237.

⁶⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII., Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.242

“Sıkıyönetim de Türkiye Devleti’nin mevcudiyetinin ve bekasının teminatını teşkil eden kanun unsurlarından bir tanesidir. Bu idare layık olduğu itibar derecesi bakımından hiç de öteki kanun unsurlarından aşağı değildir,” diyen Peker, Sıkıyönetimin her kimin elinde, her ne zaman uygulanırsa uygulansın sadece yurttaşları, vatandaşları tazyik altında tutmak gibi bir amacıyla uygulandığını iddia etmenin ancak insafsızlık olduğunu açıklamıştır. Sözlerine “Sıkıyönetim askeri sebeple yani memleket aleyhinde bir gün belirmesi muhtemel bir tehlikeyi önlemek için gerekli unsurlardan birisi olarak konuyor. Böyle olduğuna göre gazete kapatmamak veya seçim mevzu bahis olduğu zaman yasaklar koymamak gerekir gibi bir hükme varıyorlar. CHP ve DP’nin anlayış olarak birbirinden ayrıldığı nokta burasıdır.”⁶⁵⁶ diye devam eden Peker, şartların Türkiye’yi baskı altında tutan durumun devam ettikçe bu bölgede sıkıyönetim gerekli olduğu, eğer bu sebep ve şartlar ortadan kalkarsa kayıtsız şartsız Anayasanın gösterdiği sebep olmayınca sıkıyönetimi bir gün, hatta bir saat fazla sürdürmeyeceklerini, ümitle beklenen ferah günlere kavuşunca sıkıyönetimi kaldıracıklarını ifade etmiştir. Fakat sıkıyönetimi bir altı aylık devre için daha Anayasa’nın verdiği izin yolundan uzatmak istediklerini açıklamıştır.

4.24.5. Sıkıyönetim Kararının Alınması

DP sıkıyönetimin uzatılmasını içinde bulunulan şartlara göre memleket menfaatlerine ve Anayasa hükümlerine uygun bulmadıklarını, uzama talebinin reddini teklif ile oylanmasını istemiştir. Oylama sonucunda DP’nin vermiş olduğu karar reddedilmiştir. Hükümetin teklif ettiği şekilde sıkıyönetimin altı ay daha uzatılması oy çokluğu ile mecliste kabul edilmiştir.⁶⁵⁷

4.25. Demokrat Parti Afyon Karahisar Milletvekili General Sadık Aldoğan’ın Meclisten Uzaklaştırılması ve Milletvekilliği Dokunulmazlığının Kaldırılması Süreci

Büyük Millet Meclisinin 29 Mayıs 1947 tarihinde altı ilde sıkıyönetimin uzatılması ile ilgili görüşmelerde Sadık Aldoğan, CHP hükümetinin konu ile ilgili almış olduğu tavır ve karardan dolayı ağır söylemlerde bulunmuştu. Söyleminden dolayı sözü kesilerek kürsüden indirilmiş, daha sonra da disipline sevk edilmişti.

⁶⁵⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 5, 28 Mayıs 1947, s.251

⁶⁵⁷ *Akşam*, “Mecliste Fırtınalı Bir Celse Sıkıyönetimin 6 Ay Uzatılması Kabul Edildi”, 29 Mayıs 1947.

Sadık Aldoğan, hükümetin kanuni bir müessesesine Büyük Meclis'e dayanan bir Hükümete hakaret ettiğinden ve bunu Anayasaya muhalif bir şekilde ifade ettiğinden dolayı, hakkında iç tüzüğün 80. 92. ve 94. maddelerine aykırı davranmaktan işlem başlatılmıştır. Kendisine 15 gün boyunca Meclis'ten çıkarılma cezası verilmiştir.⁶⁵⁸

Daha sonraki süreçte de Sadık Aldoğan iktidar karşıtı söylemlerini artırmıştır. Bazen CHP'li milletvekilleri tarafından (örneğin Denizli Milletvekili Reşad Aydın) iftiralara ve ihbarlara maruz kalmıştır. Hatta bazı iftiralardan dolayı (Devlet Reisi hakkında ağır sözler sarf etmek, İnönü'yü ortadan kaldırmak) milletvekilliğinin düşürülmesi için oylamaya gidilmiş, kendisine atfedilen suçlamaların iftira olduğu anlaşıldığından dolayı dokunulmazlığının kaldırılmasına yer olmadığına karar verilmiştir.⁶⁵⁹ Daha önceden de kendisi hakkında Anayasa ve Adalet Komisyonlarından kurulmuş olan Karma Komisyona, 17 Şubat 1947 tarihinde milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması ile ilgili tezkere verilmişti.⁶⁶⁰ Yine de milletvekilliği düşürülmemişti. 1949 yılının ağustos ayında ifade ettiği iki söylemden dolayı kendisi hakkında kovuşturma başlatılmış ve dokunulmazlığının kaldırılması talep edilmiş, Sadık Aldoğan'ın dokunulmazlığının kaldırılması kararı üç karma komisyon raporunda kabul edilmiş ve Sadık Aldoğan'ın dokunulmazlığı kaldırılmıştır.⁶⁶¹ Dokunulmazlığının kaldırılmasına neden olan açıklamalar ise birisi şu şekildedir; “Burasını İngiltere mi sanıyorsunuz? Churchill gibi adam kazanamadı ama o memleketteki hükümetlerde namus vardır. Onlarda sandalyelerine yapışacak kadar zillet yoktur. Yoksa işkembesini doldurmak için iktidarda durmak zillettir. Namuslu bir adam verdiği sözü yapmazsa o adama ve o hükümete namussuz denir.” Diğer açıklamasında; “İkinci Dünya Harbi'nin sonunda Birleşmiş Milletler camiasına biz de dâhil olduk, fakat milletin sırtına bir kâbus ve ahtapot gibi yapışan Şef ve onun hükümetleri bulundukça, vaat edilen insan hakları hiçbir surette sağlanamaz.”⁶⁶² sözlerini kullanmıştır.

⁶⁵⁸ *Türkyolu*, “S. Aldoğan 15 Gün İçin Meclisten Çıkarıldı”, 30 Mayıs 1947, s.1.

⁶⁵⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 21, 30.11.1949, s.233.

⁶⁶⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem VIII, Cilt 4, 17.02.1947, s.189.

⁶⁶¹ *Resmi Gazete*, Sayı 7469, 29 Mart 1950, s.18205-18206

⁶⁶² *Resmi Gazete*, Sayı 7469, 29 Mart 1950, s.18206; *Akşam*, “Mecliste Fırtınalı Bir Celse Sıkıyönetimin 6 Ay Uzatılması Kabul Edildi”, 29 Mayıs 1947, s.1.; *Son Posta*, “Altı Vilayette Sıkıyönetim Altı Ay Daha Uzatıldı”, 29 Mayıs 1947, s.1.

4.26.Diyarbakır Ziraat Bankası Müdürü Hulusi Yetişkin'in Demokrat Parti Tarafından Ziraat Bankası Genel Müdürlüğüne Şikâyet Edilmesi

Elazığ Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetinin kuruluşundan beri CHP'nin idare kadrosunda bulunan ve parti kurullarında önceden de görev almış olan Ziraat Bankası Diyarbakır Şube Müdürü Hulusi Yetişkin'in CHP adına aktif şekilde faaliyet içinde olması, halkın kendisinden memnun olmaması ve özellikle çiftçilikle uğraşan bazı kişilerin şikâyetlerinin artması DP'yi bu konuda harekete geçirmiştir. Demokrat Parti Ziraat Bankası Müdürünün keyfi tutum içinde çiftçiye kredi vermediğini belirtilmişti. CHP Diyarbakır İl İdare Başkanı Adil Tiğrel ise olayın DP tarafından çarpıtıldığını Korukçu köyü Muhtarı Emin Kahya'nın birtakım yolsuzlukları nedeniyle kendisine banka tarafından kredi verilmediğini, bunun üzerine Emin Kahya ve çevresindekilerin banka müdürünü şikâyet ettiğini ifade etmiştir. Daha sonra DP'yi destekleyen Doktor Kamil Tayşin'in, sıklıkla köylüleri arkasına alıp bankaya getirdiğini, banka müdürünün durum karşısında çiftçi ile banka arasına girip siyaset yapmamasını ifade ettiğini, bunun üzerine müdür hakkında şikâyetlerin dozunun arttığını söylemiştir. Diyarbakır Demokrat Parti Başkanı olay üzerine Ziraat Bankasına gelip, CHP İl Başkanının istediği köylüye kredi verdiği imasında bulunarak partililik yaptığını ifade etmiş ve Ziraat Bankası Müdürü ile ilgili ilk şikâyetler bu şekilde 6 Mart 1947'de başlamıştır. Mart ayındaki şikâyetler Diyarbakır CHP İl Başkanının teşebbüsleriyle 9 Nisan 1947'de CHP merkezinden gelen teşebbüse gerek yoktur dilekçesi ile bertaraf edilmiştir.⁶⁶³

Haziran ayında CHP Diyarbakır İdare Kurulu Başkanı Adil Tiğrel yine Ziraat Bankası Müdürü Hulusi Yetişkin için CHP Sekreterliği'ne naklinin yapılmaması amacıyla bir dilekçe göndermiştir. Gönderilen dilekçede; “İl İdare Kurulu üyelerimizden Ziraat Bankası Müdürü, Diyarbakır Ticaret Odası İdare Meclisi Başkanı ve Diyarbakır Gençlik Kulübü Başkanı Hulusi Yetişkin'in halkın sevgisinden dolayı muhaliflerimizin kuvvetli husumetlerini celp edeceğini evvelce arz ve izah ederek idare amirleri şu veya bu memur hakkında itiyat ettikleri şikâyetleri mumaileyhde tevcih edeceklerini bildirmiştim,” denilerek dilekçenin devamında “Bir iki ay önce bu yolda ve imzasız mektuplar ve müstear adlarla yapılan şikâyetler banka umum müdürlüğünce müfettişlere tetkik ettirilmiş ve asılsız olduğu tezahür etmiş bulunmasına rağmen ne gibi teşebbüsler ve tesirler altında

⁶⁶³ BCA, Fon:490-1-0-0, Kutu:152, Gömlek:605, Sıra:2

olduğu anlaşılamamış olmasına rağmen müdürün başka mahalle nakline el altından çalışıldığı öğrenilmiştir.” ifadelerinde bulunulmuştur.⁶⁶⁴

Diyarbakır’dan Antalya’ya nakli istenen Ziraat Bankası müdürünün orayı istemediğini, kendi arzusuna istinaden başka bir yere nakledilirse CHP’nin kudretli ve CHP’ye bağlı ilçelere, köylere yaptığı ziyaretlerde parti için etkili söylevlerde bulunan böyle birinin Diyarbakır’da kalması gerektiğini savunmuştur. Bunun üzerine CHP Genel Sekreterliği adına Erzurum Milletvekili Münir Hüsrev Göle, 14 Temmuz 1947 tarihinde, Diyarbakır CHP İl İdaresine bir dilekçe göndererek başka yere naklinin yapılmayacağını açıklamıştır.⁶⁶⁵

Ziraat Bankası Müdürü ile ilgili başka bir şikâyet de Ekim ayında gerçekleşmişti. Bu şikâyet birebir Demokrat Parti Başkanı Nazım Önen tarafından Ziraat Bankası Genel Müdürlüğüne yapılmış, banka müdürünün köylerde ve kazalarda konferanslar verip CHP propagandası yaptığı, parti rozetleri sattığı iddia edilmiştir. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü şikâyet üzerine Hulusi Yetişkin’i Ankara’ya çağırılmıştır. Olay karşısında Diyarbakır CHP İl Başkanı “Bir taraftan muhaliflerin bir taraftan Banka Umum Müdürlüğünün Şube Müdürü üzerinde yapmakta bulundukları tazyik, mumaileyhin ya tahviline veya idare kurulumuz üyeliğinden ayrılmasına sebep olursa, yalnız idare kurulumuz değil, bütün parti teşkilatımız gerek mumaileyhi kaybetmesinden ve gerekse bunun doğuracağı manevi tesirden telafisi kabil olmayacak derecede zayıflayacaktır.” demiştir. 6 Kasım 1947 tarihinde Genel Sekreterlik tarafından CHP Diyarbakır İl Başkanlığına, Ziraat Bankası Müdürünün nakledilmeyeceğine dair yazı gönderilmiştir.⁶⁶⁶

4.27. Hayrabolu Jandarma Komutanının Fevzi Çakmak, Celal Bayar ve DP’ye Karşı İfadeleri Sonrası Açılan Hakaret Davası

Hayrabolu jandarma komutanı Ali Ertan’ın 21 Temmuz seçimleri arifesinde Demokrat Parti erkanını komünistlik ve vatan hainliği ile itham edici sözler söylemesinden dolayı hakkında hakaret davası açılmıştır. Fevzi Çakmak, Demokrat Parti lideri Celal Bayar ve partinin manevi şahsiyeti hakkında hakaret içeren sözler söylediği iddiasıyla Lüleburgaz Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanmakta olan

⁶⁶⁴ BCA, Fon:490-1-0-0, Kutu:152, Gömlek:605, Sıra:2

⁶⁶⁵ BCA, Fon:490-1-0-0, Kutu:152, Gömlek:605, Sıra:2

⁶⁶⁶ BCA, Fon:490-1-0-0, Kutu:152, Gömlek:605, Sıra:2

Hayrabolu Jandarma Komutanı Ali Ertan'ın 16 Mayıs tarihli duruşması halk tarafından yakından takip edilmiştir. Hâkim Muzaffer Akgün celseyi açtığı sırada salon tıklım tıklım dolmuştur. Celse açılınca ilk şahit olarak Hayrabolu Şehir Kulübü Müdürü Hüseyin Meral dinlenmiştir. Kendisinin akşam yemeğinden sonra belediye bahçesine gittiğini, bu sırada CHP İlçe Başkanı İhsan Korkmaz ve Ali Ertan'ın masasına gelip oturduğunu, seçimlerden ve gazetelerin yayınları hakkında konuşulduğunu söylemiştir. Daha sonra Ali Ertan'ın Demokrat Parti ve Celal Bayar hakkında “Bunlar namussuzdur, vatan hainidir, elimde salahiyet olsa hepsinin beyinlerine birer kurşun sıkarak öldürürüm. Bu adamlar memlekete dört yüz Rus casusu sokmuşlardı. Rus sefarethanesinde bavulla çıkan altınlar bunların seçim propagandasında kullanılıyor.” dediğini ifade etmiştir.⁶⁶⁷ Daha sonra Mareşal hakkında “evet o da haindir, o da komünisttir.” dediğini bunun üzerine askerlik şube başkanının kendilerinin asker olduğunu ve bu konular hakkında konuşmalarını gerektiği yönünde uyarıda bulunduğunu söylemiştir. Hüseyin Meral'den sonra CHP İlçe Başkanı İhsan Korkmaz salona alınmıştır. Vermiş olduğu ifadede, birkaç gün önce Hayrabolu'da bir olayın gerçekleştiğini, Saray savcısının vurulduğunu, aslında bu girişimin kendisine yapılmak istendiğini, benzerlikten dolayı vurulmuş olduğunu onun şokuyla bazı şeyleri hatırlamadığını ifade etmiştir. Bunun üzerine hâkim, masada oturduğu sırada “namussuz, komünist dendiğini, Demokrat Parti'den bahsedildiğini, sözlerin Mareşal ve Celal Bayar hakkında olup olmadığını,” duyup duymadığını sormuş bunun üzerine hepsini duyduğunu ifade etmiştir. Sanık avukatı itiraz ederek önceden verdiği ifade ile şimdiki ifadede yalan olduğunu, bundan dolayı ifadenin kabul edilmeyerek reddedilmesini istedi. Bu duruşmada istenilen net cevaplar gelmediğinden duruşma 26 Mayıs Pazartesi saat 10.00'a bırakılmıştır.⁶⁶⁸

26 Mayıs tarihli duruşmada Doktor Nüzhet Bilge ve Binbaşı Şefik Hakkı Acar'ın Hayrabolu'dan gelen tanık evrakı okunmuş, bu evraklardan sanık Ali Ertan'ın Demokrat Parti erkânını komünistlik ve vatan hainliği ile itham edici sözler söylediği anlaşılmıştır. Ali Ertan'ın avukatı bazı şahitlerin getirilmesini istemişse de, mahkeme sanık vekilinin boşu boşuna davayı uzatmak istediğini söyleyerek bu isteği reddetmiştir.⁶⁶⁹ Öğleden sonraki duruşmada Ali Ertan'ın, avukatı müvekkilinin bir iftiraya kurban gittiğini, arkadaş çevresinde söylenen bir sözün değiştirilerek

⁶⁶⁷ *Son Posta*, “Hayrebolu Savcısı Bir Benzerlikten Dolayı Vurulmuş”, 17 Mayıs 1947, s.7.

⁶⁶⁸ *Son Posta*, “Hayrebolu Savcısı Bir Benzerlikten Dolayı Vurulmuş”, 17 Mayıs 1947, s.7.

⁶⁶⁹ *Akşam*, “Hayrabolu Davası”, 27 Mayıs 1947, s.2.

mahkemeye aksettirildiğini, hakaret içeren kelimeler söylenmiş olsa bile kast unsuru olmadığını belirterek en hafif cezanın verilmesini talep etmiştir.⁶⁷⁰ Davacılar ise incelemenin genişletilmesi hakkında başka talepleri olmadığını ifade etmiş, bunun üzerine yargıç da kararın açıklanması amacıyla duruşmayı 2 Haziran'a bırakmıştır.⁶⁷¹ 2 Haziran'da görülen davada sanığa 2 ay 10 gün hapis cezası ve 30 lira para cezası verilmiş, davacılar ayrıca 900 lira manevi tazminat ödeme kararı çıkmıştır.⁶⁷²

4.28. CHP Kurultayının Ertelenmesine DP'nin Tepkisi

Daha önceden CHP Kurultayı'nın Mayıs sonunda yapılması planlanmış fakat yapılan açıklama ile Haziran ayına ertelenmişti. Haziranda da toplanamayan Kurultayın sonbaharda yapılmasına karar verilmişti. Bu durum bazı gruplar tarafından serinkanlılıkla karşılanmışken, Demokrat Parti tarafında hayal kırıklığına neden olmuştur. Demokrat Parti'nin hayal kırıklığının nedeni Kurultayın ertelenmiş olmasının iç politikada derin izler bırakacağı, Kurultay kararlarının altı ilkeye yeni bir yön vereceği, demokrasi anlayışı ve partiler arasında münasebetlerin nasıl olacağının şifrelerini verecek olması beklentileriydi. Demokrat Parti, Hürriyet Misakı'nı yürürlüğe koymayı ve Meclis'teki durumunu tespit ederek çalışmalarına devam edip etmeme kararını CHP Kurultayından sonra tayin edip verecekti. Bundan dolayı da dört gözle iktidar partisinin kurultayını beklemekteydi. CHP'deki görüş ve anlayış ayrılıklarının artmış olması, Kurultayın ertelenmesinin ana nedeni olarak gösterilmiştir. Kurultayın ertelenmiş olması iki parti arasındaki tereddüt ve kararsızlığı artırmış, partiler arası iyi anlaşmayı bir süre daha geciktirmiştir.⁶⁷³

4.29. Demokrat Parti'nin TBMM'ye Vermiş Olduğu İlk Kanun Teklifi

Demokrat Parti kurulduğu günden beri ilk defa 4 Haziran tarihinde TBMM'ye bir kanun teklifi yapmıştır. Yapılan teklif, polis vazife ve yetkileri kanununda uzun tartışmalara neden olan 18. Madde ile Memurlar Kanununun 40. Maddesinin kaldırılması üzerine olmuştur. Teklif, Adalet ve İçişleri Komisyonlarına verilmiştir. Kanun teklifinin gerekçelerinde, hiçbir kanunun Anayasaya aykırı olmayacağını belirttikten sonra Anayasanın bu hükmüne rağmen 2559 Sayılı Kanunda (polisin

⁶⁷⁰ *Son Posta*, "Mareşalla Bayara Komünistlik İsnadı", 27 Mayıs, 1947, s.7.

⁶⁷¹ *Akşam*, "Hayrabolu Davası", 27 Mayıs 1947, s.2.

⁶⁷² *Cumhuriyet*, "Hayrabolu Jandarma Komutanı Mahkum Oldu", 3 Haziran 1947, s.1.; *Son Posta*, "Mareşale, Bayar'a ve DP'ye Hakaret Davası", 3 Haziran 1947, s.7.

⁶⁷³ *Son Posta*, "CHP Kurultayı Geri Brakıldı", 4 Haziran 1947, s.1,7.

göreceği vazifelerde yetkili amirlerden verilecek emirlerle Memurlar Kanunun 40. Maddesi hükmü geçerli değildir) denildiği, bu nedenle kanun metnine zararsız bir izlenim verildiği, halbuki bu kanunla, Anayasanın 84. maddesinin (Anayasa kanununa aykırı işlerde üstün emre uymuş olmak memuru sorundan kurtaramaz) sekteye uğratıldığı anlaşılmaktadır. Memurlar Kanunun kaldırılan 40. maddesi de, memur talimatname, nizamname ve kanuna aykırı emir alırsa bunu amirine bildireceğini, amir ısrar ederse ve sorumluluğu üzerine aldığı takdirde emri uygulayacağını, kanunen suç unsuru oluşturan emirlerin katiyen uygulanmayacağını emretmektedir. Bu maddenin kaldırılmasıyla, suç unsuru olan işlerin dahil emredileceği, polise şahıs ve mesken masuniyetine aykırı hareket etme, seyahat hürriyetini önleme yetkisi vermiştir.⁶⁷⁴ Polis Kanununun 18. Maddesinde ise, “şüphelileri polis nezaret altına alabilir, genel ve özel taşıtlara el konulabilir, bu durumun taktiri en büyük mülkiye amirine aittir.” denmektedir. Demokrat Partililer bu maddenin de Anayasa’nın 70. maddesinde yer alan vatandaşların en mukaddes hak ve hürriyetlerini tehdit ettiği üzerinde durmuştur. Bunların dışında Demokrat Parti, Devlet Radyosundan yararlanmak ve İskân Kanununun kaldırılması ile ilgili de kanun teklifi vermiştir.⁶⁷⁵

4.30. Kira Kanununun Değiştirilmesi Üzerine Verilen Teklifler Karşısında CHP’li Milletvekillerinin Engelleme Teşebbüsleri

Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata kira kanunundaki bazı maddelerin sıkıntılı olmasından dolayı haksız kazancı önlemek amacıyla TBMM’de bir kanun teklifinde bulunmuştur. Bu kanun ile gayrimenkulü boşaltan mal sahibi, burayı üç yıl boyunca kiraya veremeyecek, kiraya verdiği taktirde kiranın beş misli ağır para cezasına çarptırılacaktır. Boşaltılan bir gayrimenkulün mal sahibi öldüğü taktirde mirasçılar tarafından kiraya verilmesi halinde, yeni sahibi tarafından noter vasıtasıyla ilk kiracıya kiralama teklifi yapmaya mecbur olacaktı. Kanun teklifi Ticaret Komisyonundan geçici komisyona havale edilmiş, süreç bu komisyonda sekteye uğramıştır. Sürecin sekteye uğramasının nedeni, Ticaret Bakanı Atıf İnan’ın bir buçuk ay önce düzeltilmiş bir kanunun tekrardan düzeltilmesinin doğru olmayacağı yönünde itirazlarda bulunmasıdır. Geçici komisyon üyelerinin bir kısmının Bakanı desteklemesinden dolayı komisyonda hararetli tartışmalar çıkmış, kanunun

⁶⁷⁴ *Son Posta*, “Demokrat Parti Meclise Kanun Teklifi Yaptı”, 5 Haziran 1947, s.1,7.

⁶⁷⁵ *Son Posta*, “Demokrat Parti Meclise Kanun Teklifi Yaptı”, 5 Haziran 1947, s.7.

değiştirilmesini teklif edenler, Meclis'in de hata yapabileceğini, böyle bir hatanın derhal düzeltilmesinin meclisin prestijini artıracağını ifade etmişlerdir. Mal sahiplerinin hareketlerinin soygunculuk noktasına vardığı ve Ankara'da tahliye davaları % 200 arttığından dolayı sorunları önlemek amacıyla hapis cezasının kabul edilmesi de istenmiş, bu duruma komisyonun toplanmasına mani olmuştur. Bazı üyeler teklifin geri alınmasını isterken, teklifi destekleyenler ise geri alınmayacağı üzerinde ısrarla durmuş, gerekiyorsa komisyonun reddetmesini istemişlerdir. Teklif oylamaya konulmuş, 25 kişilik komisyonda bir oy farkla teklifin devamına karar verilmiştir. Red oyunu kullanan üyelerin komisyonu terk etmesi üzerine yine müzakerelere geçilememiştir. Bundan dolayı ikinci bir komisyon kurulmuştur. Kurulmuş olan yeni komisyon, çocuklar için boşaltılan gayrimenkul başka bir gayede kullanılırsa mal sahibi aldığı parayı ödeyecek, beş yıllık kira bedelini ağır para cezası olarak ödeyecek ve üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılacaktır. Komisyon, 16 Haziran'a kadar konuyu karara bağlayamamış, 16 Haziran'da Meclis tatil olduğu için tasarı iki ay sonraya kalmıştır. Kasım devresinde de bütçe görüşmeleri için bu düzenlemenin çıkması gecikmiş, hatta tasarının gecikmesi için bazı milletvekilleri tasarıyı kamutaya göndermeye çalışmışlardır.⁶⁷⁶

4.31. Demokrat Partinin Piyango Meselesi

Ankara Demokrat Parti teşkilatı gelir elde edebilmek için bir piyango çekilişi düzenlemeye karar vermiş ve bunun için de gereken iznin verilmesi için Ankara Valiliğine başvuruda bulunmuşlardı. Ankara Valiliği, İçişleri Bakanlığı tarafından gönderilen bir tamime dayanarak, piyango çekilişinin yapılmasına izin vermemiştir. Bu tamimde, bağış şeklinin hayır işleri için yapılacağı, hayır işlerinin neler olduğu hakkında hukuki açıdan incelemeler yapıldığı, Bakanlığın bu konuda bir tebligat göndereceği açıklanmıştır. Ankara Valiliği bu durumu Demokrat Parti Başkanlığına bildirmiştir. Parti Başkanı Celal Bayar da Valiliğe hitaben yazdığı bir tezkerede kanuni hak ve yetkinin Demokrat Parti konu olduğunda tek bir emirle iptal edilemeyeceğini, bundan dolayı piyango izninin verilmesini istemiştir.⁶⁷⁷

Ankara Valiliği, Demokrat Parti Genel Başkanlığı'nın son müracaatına cevaben piyango için müsaade verilmeyeceğini bildirmiştir. Valilik, herhangi bir

⁶⁷⁶ *Son Posta*, "Yeni Kira Kanununun Tadili Tasarısı", 9 Haziran 1947, s.1,3.

⁶⁷⁷ *Akşam*, "Demokrat Partisinin Piyango Meselesi", 10 Haziran 1947, s.2.

cemiyete izin verilmişse ya müsamere veya piyangosundaki amacın, doğrudan doğruya hayır işleri için olduğunun altını çizmiştir.⁶⁷⁸

4.32. Edremit Belediye Başkanı Cevdet Demirer'in Cezasının Affedilme Teklifi Üzerine Yaşanan Tartışmalar

TBMM 11 Haziran tarihinde iki toplantı yapmıştır. Bolu Milletvekili Lütüfi Gören'in Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunu'nun 19. Maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi isteği üzerine geri verilmiş, İskân Kanunu'nun bazı maddelerinin kaldırılmasına, değiştirilmesine ve bu kanuna yeniden bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair kanun tasarısının İçişleri Bakanının isteği üzerine karma ve geçici bir komisyonda görüşülmesi kabul edilmiştir. Bu tasarı, TBMM'de yaz tatilinden önce görüşülüp kanunlaşmıştır. Bundan sonra devlet demir, deniz ve havayolları genel müdürlükleri ihtiyaçları için gelecek yıllara geçici taahhütlere girişilmesi hakkındaki kanunlarda değişiklik yapılmasına ait tasarıların ikinci müzakereleri yapılmış ve kabul edilmişlerdir. Subay heyetine mahsus terfi kanununun 4460 sayılı kanunla değişen 10. maddesinde değişiklik yapılmasına dair tasarının birinci müzakeresi yapıldıktan sonra Edremit Belediye Başkanı Cevdet Demirer'in cezasının affına ait tasarının görüşülmesine geçilmiştir.⁶⁷⁹

Belediye Başkanı Cevdet Demirer'in hükümet adına alınan zeytinyağını süresi içinde vermeyip saklama suçundan Edremit Asliye Ceza Mahkemesi tarafından 2 ay 27 gün hapis ve 243 lira para cezası almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği 1942 yılında fiyatların ülke genelinde arttığı, hükümet ordusu beslemek adına 393 sayılı koordinasyon kararını çıkararak zeytinyağlarına el koymuştu. Edremit Belediye Başkanı Cevdet Demirer'in bu dönemde Havran zeytinyağı fabrikası bulunmaktaydı. Kendisi 93.887 kilo yağdan 93.537 kilosunu teslim edip kalan kısmını teslim etmemişti. 1943 ve 1944 yıllarında ürettiği yağlardan da 19.000 kiloyu vermemişti. Cevdet Demirer hakkında inceleme başlatılmış, Edremit Mahkemesi tarafından kendisine ceza verilmiş ve 19.000 kilo yağa el konması kararı alınmıştı. 07.08.1944 tarihinde dava temyiz edilmiş, 27.01.1945'te temyiz onanmıştı. Cezası onaylanmış olmasına rağmen Cevdet Demirer hapse girmemişti.⁶⁸⁰

⁶⁷⁸ *Akşam*, "Ankara D. Parti Piyangosu İçin Son Karar", 12 Haziran 1947, s.2.

⁶⁷⁹ *Akşam*, "Büyük Millet Meclisinde Edremit Belediye Başkanının Cezasının Affına Karar Verildi", 12 Haziran 1947, s.2.

⁶⁸⁰ *Son Posta*, "Mecliste Uzun Tartışmalardan Sonra", 12 Haziran 1947, s.7.

Konuyla ilgili ilk sözü alan Hazım Bozcaer; “iki yıl ceza alıp hapse girmemiş olan bu vatandaş af talebiyle Meclis’e geliyor. Bu af talebini terviç eden Komisyon, af sebebi olarak beş madde buluyor. Milli Mücadeleye babasıyla birlikte genç yaşta iştirak etmiş, esir düşmüş; milli mücadeleye iştirak her Türk için bir mecburiyettir, esir de düşmüş olabilir, istiklal madalyası da almış bulunabilir, bu şerefli bir meziyettir. Ancak bir Meclis, istiklal madalyası olanları idam sehпасına gözünü kırpmadan göndermiştir. Hayır cemiyetlerinde bulunmak da bir vazifedir. Bunları sayarak affa gitmek, bu hizmetlerin suça mahsubu gibi bir şey,” ifadelerinin ardından tasarının reddini istemiştir. Demokrat milletvekilleri ve birçok CHP’li milletvekilinin alkışları arasında kürsüden inmiştir.⁶⁸¹ Söz alan diğer Demokrat Milletvekilleri de bu tasarıya şiddetle itiraz etmişlerdir. Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekillerinden bazıları da tasarı aleyhinde bulunmuşlardır.⁶⁸²

Kürsüye gelen Demokrat milletvekillerinden İsmail Hakkı Çevik, iki yıl önce onaylanmış olan bir cezanın neden uygulanmadığını Adalet Bakanı’nın açıklamasını istemiştir. Komisyon adına kürsüye sözcü gelip Cevdet Demirer’in müdafaasını yapmıştır. Balıkesir eski Valisi Recai Güreli de af tasarısının kabul edilmesi yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Söz alan CHP milletvekillerinden İbrahim Tali, Cevdet Demirer’in neden şimdiye kadar tevkif edilmediğini sormuştur.⁶⁸³ “Hastalık raporu var” seslerinin yükselmesi üzerine, İstiklal Harbine katılma konusu üzerinde durarak beş milyon Türk’ün İstiklal Harbine katıldığını ifade etmiştir. Demokrat milletvekilleri bu ifadeye alkışlarla karşılık vermiştir. Adalet Bakanı Şinasi Devrim sorulan soruya cevap vermek için kürsüye gelerek infazın geri kalmasının kanuni sebeplere dayandığını, bunu durdurmanın kimsenin elinde olmadığını, kendisinin şahsen dosyayı incelemediğini ifade etmiştir. CHP’li Ekrem Oran, Edremit Belediye Başkanının CHP’ye mensup olduğundan dolayı durumun siyasi meseleye dönüştürülmeye çalışıldığı üzerinde durmuştur. Daha sonra konuyla ilgili oylama yapılmıştır. Demokrat Milletvekilleri ve birkaç CHP’linin aleyhteki oylarına karşılık büyük bir çoğunlukla tasarı kabul edilmiştir.⁶⁸⁴

⁶⁸¹ *Son Posta*, “Mecliste Uzun Tartışmalardan Sonra”, 12 Haziran 1947, s.7.

⁶⁸² *Akşam*, “Büyük Millet Meclisinde Edremit Belediye Başkanının Cezasının Affına Karar Verildi”, 12 Haziran 1947, s.2.

⁶⁸³ *Son Posta*, “Af Aleyhinde Oy Veren CHP Milletvekilleri”, 12 Haziran 1947, s.1.

⁶⁸⁴ *Son Posta*, “Mecliste Uzun Tartışmalardan Sonra”, 12 Haziran 1947, s.7.

Tasarı kabul edilmiş olmasına rağmen TBMM'nin 13 Haziran tarihli oturumunda konu tekrardan gündeme getirilmiştir. Demokrat Parti Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik, “Milli Korunma Kanununa muhalif suçundan hükümlü Edremit Belediye Başkanı Cevdet Demirer'in cezasının hangi sebep yüzünden yerine getirilmemiştir?” sorusuna, Adalet Bakanı bu hükmün esbabı kanuniyeden dolayı bugüne kadar yerine getirilmemiş olduğunu ifade etmiş olmasına rağmen bu sebepleri açıklamamıştı.⁶⁸⁵ Sebeplerin açıklanması istenince, Adalet Bakanı yapmış olduğu açıklamada yakalama emrinin mahkumun hastanede olmasından dolayı yerine getirilemediğini açıklamıştı. Bunun üzerine İsmail Hakkı Çevik, Adli Tıp raporu olmadıkça hastalığın cezanın uygulanmasına mâni olmayacağı karşı cevabını vermiştir.⁶⁸⁶

⁶⁸⁵ *Son Posta*, “Zeytinyağı Saklayanın Af Meselesi”, 14 Haziran 1947, s.1,5.

⁶⁸⁶ *Son Posta*, “Affedilen Mahkum Zeytinyağcı Neden Hapse Girmemiş”, 19 Haziran 1947, s.1.

5. TBMM’NİN YAZ TATİLİ BAŞLANGICINDAN 1947 YILI SONUNA KADARKİ SİYASİ OLAYLAR

Mayıs ayının sonlarına doğru Meclis görüşmeleri sırasında TBMM’nin Haziran’ın 20’sine doğru yaz tatili yapacağı ile ilgili karar alınmaya çalışılmıştı.⁶⁸⁷ 19 Haziran saat 10.00’da toplanan TBMM geç vakte kadar çalışmış ve saat 21.00’de 25 Ağustos Pazartesi gününe kadar tatile karar vererek dağılmıştı.⁶⁸⁸ Meclisin tatil yaptığı günler, her yıl Ankara’nın iç politika bakımından en sakin en durgun günleri sayılırdı. Fakat 1947 yılındaki tatil döneminde Ankara en hararetli günlerini yaşamış ve iç politika hayatı bakımından çok önemli olaylara sahne olmuştur. Bu dönemde Çankaya Köşkü devamlı siyasi temaslara sahne olmuş, siyasi temaslar bazen Marmara Köşkü’nde de devam etmişti.⁶⁸⁹

5.1. CHP-DP İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAMA DEVRESİ

Nisan ayından beri İsmet İnönü ve Celal Bayar’ın görüşeceği üzerine basında birçok haber yapılmıştı. Haziran ayında İsmet İnönü ve Celal Bayar’ın görüştüklerine dair söylemler artmıştı. Hatta bu görüşmede, CHP ile DP’nin karşılıklı durumlarının görüşüldüğü ve iki parti arasında mevcut gerginliğin giderilmesi için ilk adım atıldığı ifade edilmişti.⁶⁹⁰

5.1.1. İsmet İnönü-Celal Bayar Görüşmeleri

Meclis tatil evresine girmeden hemen önce İnönü-Bayar görüşmesi gerçekleşmiştir. Zamanlama açısından bu görüşme çoğu kişi tarafından zaman kazanmak şeklinde ifade edilmiştir.⁶⁹¹ Çünkü bu görüşmelerde Celal Bayar kendi partisinin antidemokratik olarak gördüğü kanunların değiştirilmesi gerektiğinden bahsetmişti. İsmet İnönü de konuyla ilgili Başbakan ve ilgili Bakanlarla görüşeceğini, onlarla yapılan görüşmelerden sonra tekrar kendisi ile görüşme

⁶⁸⁷ *Akşam*, “Millet Meclisinin Yaz Tatili”, 30 Mayıs 1947, s.2.; *Akşam*, “Millet Meclisinin Bugün Yaz Tatiline Karar Vermesi Muhtemel”, 18 Haziran 1947, s.1.

⁶⁸⁸ *Son Posta*, “Meclis 25 Ağustos Kadar Tatil Kararı Verdi”, 19 Haziran 1947, s.1.; *Akşam*, “Meclis 25 Ağustos Kadar Tatile Karar Verdi”, 19 Haziran 1947, s.2.

⁶⁸⁹ *Son Posta*, “Ankara’da Mühim İç Politika İşlerinin Halline Çalışılıyor”, 24 Haziran 1947, s.1.

⁶⁹⁰ *Son Posta*, “İsmet İnönü Bayar İle Görüştü Mü?”, 6 Haziran 1947, s.1,7.

⁶⁹¹ *Son Posta*, “İnönü-Bayar Mülakatı”, 11 Haziran 1947, s.7.

yapacağını belirtmiştir. Sonraki süreçte gerek duyuldukça Celal Bayar, İsmet İnönü tarafından kabul olunmuş, türlü memleket meseleleri etrafında görüşülmüştür.⁶⁹²

14 Haziran tarihinde İnönü ve Bayar görüşmesi tekrar gerçekleşmiştir. Bu görüşmenin ilk görüşmeden farkı, görüşmelerde Başbakan Recep Peker'in de yer almış olmasıdır. Görüşmenin içeriği hakkında dışarıya bilgi verilmediği için görüşmeler hakkında gazeteler tarafından sadece tahminler yapılmıştır. Bu görüşmeler için gazetelerin ortak öngörüsü, antidemokratik kanunların değiştirilmesi konusunda Başbakanın gerek görüldükçe bu kanunların değiştirileceği ve bunun için çalışmaların yapıldığı üzerinde olmuştur.⁶⁹³

İnönü-Bayar görüşmelerinin üçüncüsü 18 Haziran akşamı gerçekleşmiştir. Bu görüşme, bir devlet başkanıyla muhalefet liderinin normal teması şeklinde olmuştur.⁶⁹⁴ Her iki parti tarafında da görüşmeler ile ilgili dışarıya bilgi verilmemiştir.⁶⁹⁵ Konuyla ilgili yorumlar yapılmaya devam etmiştir. Demokratların kanadında, Cumhurbaşkanı gerek görürse ilerde görüşmelerle ilgili tebliğ yayımlayabileceği ifadelerinde bulunmuşlardır. Basın ise, görüşmelerde bir netice çıkmadığından dolayı iki parti lideri tarafından açıklama yapılmadığını söylemekteydi.⁶⁹⁶

20 Haziran'da da İnönü-Bayar görüşmeleri gerçekleşmiştir. İki parti başkanının memleket meseleleri hakkındaki görüşlerini açıklaması iyi neticeler vermekteydi.⁶⁹⁷ Bu görüşmede antidemokratik kanunların değiştirilmesi amacıyla komisyonun kurulacağı, bu komisyonda her iki parti üyelerinin bulunacağı yönünde karar alınmıştır.⁶⁹⁸ 21 Haziran tarihinde İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver de Celal Bayar'ı ziyaret ederek görüşmelerde bulunmuştur.⁶⁹⁹

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar 26 Haziran tarihinde de bir araya gelip memleket meseleleri üzerinde görüşmelerde bulunmuşlardı. İsmet İnönü- Celal Bayar görüşmesi, Demokrat Parti liderinin Sivas'a

⁶⁹² *Akşam*, "İnönü-Celal Bayar Mülakatı", 13 Haziran 1947, s.2.

⁶⁹³ *Son Posta*, "İnönü Bayarı Tekrar Kabul Etti", 15 Haziran 1947, s.1.

⁶⁹⁴ *Akşam*, "İnönü Bayar Görüşmesi", 19 Haziran, s.2.

⁶⁹⁵ *Son Posta*, "İnönü Bayarla 3 üncü Defa Görüştü", 19 Haziran 1947, s.1.

⁶⁹⁶ *Akşam*, "İnönü Bayar Görüşmeleri", 22 Haziran 1947, s.1.

⁶⁹⁷ *Türkyolu*, "Partiler Arasında İstikbal İçin Ümit Verici ve Ahenkli İşbirliği Başlıyor", 21 Haziran 1947, s.1,2.

⁶⁹⁸ *Son Posta*, "Cumhurbaşkanı İnönü Dün De Celal Bayar'ı Kabul Etti", 21 Haziran 1947, s.1,6.

⁶⁹⁹ *Akşam*, "İnönü Bayar Görüşmeleri", 22 Haziran 1947, s.1.

hareketinden önce Gazi Orhan Çiftliği Marmara Köşkü'nde çok samimi bir hava içinde gerçekleşmiştir.⁷⁰⁰

Celal Bayar, Sivas gezisi sırasında Cumhurbaşkanı ile yaptığı görüşmelere değinmiştir. “Sayın Cumhurbaşkanından baskıların kaldırılması için delaletlerini rica ettim. Herhalde hükümetle görüştükten sonra olacak, baskının kaldırılacağını vadettiğini söyledi.” açıklamalarında bulunmuştur.⁷⁰¹ Ardından, İnönü'nün CHP Başkanlığını Saracoğlu'na bırakacağı yönünde açıklamalar yapmıştır.⁷⁰² Devlet Başkanlığı ile Parti Başkanlığının ayrılacağı üzerinde durmuştur.⁷⁰³ Bu durum basının birinci gündem maddesi haline gelmiştir.⁷⁰⁴

7 Temmuz tarihinde de İnönü-Bayar Görüşmesi gerçekleşmiştir. Bu görüşme sonrasında DP'nin Hürriyet Misakını Cumhurbaşkanına kabul ettirme noktasında sona yaklaştığı, İnönü'nün tam demokratik bir muhalefet sisteminin kurulmasını sağlayacağı, dışarıya yansıyan konular olmuştur.⁷⁰⁵ İki lider 10 Temmuz tarihinde de bir araya gelip görüşmüşlerdir. Celal Bayar'ın Demokrat Parti İdare Heyetine verdiği açıklamalarda, görüşmenin konusunun Başbakanının yaptığı söylemler ve Hürriyet Misakı üzerine olduğunu söylemiştir.⁷⁰⁶ Görüşmeler neticesinde Cumhurbaşkanının muhalefete karşı ılımlı tavrı DP grubunda mutlulukla karşılanmıştır.

5.1.2. Atatürk Aleyhinde Yapılan Yayınlar Karşısında DP ve CHP'nin Ortaklaşa Gerçekleştirmiş Olduğu Mitingler

Büyük Doğu ve Meşale dergilerinde, Atatürk aleyhinde yazıların yazılması üzerine Türkiye'de bu dergilere karşı büyük tepkiler oluşmuştur. Ülke genelinde protesto ve mitingler yapılması amacıyla hazırlıklara başlanmıştır. 14 Haziran'da, Adana'da, saat 17.30'da belediye binasının önünde toplanarak, Atatürk anıtına giderek miting yapmışlardır.⁷⁰⁷ Ankara'daki üniversite gençleri de saat 16.00'da Halkevinde Atatürk ve şehitleri anmak için bir tören gerçekleştirmişlerdir.

⁷⁰⁰ *Akşam*, “İnönü ve Celal Bayar”, 27 Haziran 1947, s.1.

⁷⁰¹ *Son Posta*, “İnönü Celal Bayar'a Hükümetin Baskıyı Kaldıracağını Vadettiğini Söyledi”, 28 Haziran 1947, s.1.; *Akşam*, “B. Celal Bayar Cumhurbaşkanı İle Yaptığı Görüşmeleri Açıkladı”, 28 Haziran 1947, s.1.

⁷⁰² *Son Posta*, “İsmet İnönü İle Celal Bayar Bir Noktada Mutabıktır”, 30 Haziran 1947, s.3.

⁷⁰³ *Türkyolu*, “Parti Başkanlığı ve Devlet Başkanlığı”, 4 Temmuz 1947, s. 1.; *Akşam*, “Cumhur Başkanlığı İle Parti Başkanlığı”, 30 Haziran 1947, s.1.

⁷⁰⁴ *Son Posta*, “İnönü'nün CHP Başkanlığından Çekilme Kararı”, 4 Temmuz 1947, s.1.; “İç Politikada İyiliğe, Anlayışa Doğru Giden Müsbet Bir Hava Esiyor”, 5 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁰⁵ *Son Posta*, “İnönü Bayar Görüşmeleri Devam Ediyor”, 8 Temmuz 1947, s.1,6.

⁷⁰⁶ *Son Posta*, “İnönü Bayar'ı Dün Yine Kabul Etti”, 11 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁰⁷ *Son Posta*, “Atatürk'e Karşı Neşriyat”, 15 Haziran 1947, s.1,7.

İzmir CHP ve DP il başkanlarının yaptıkları konuşmalarda İzmir halkının Atatürk'e karşı sarsılmaz bağlılıklarını ifade etmek amacıyla her iki partinin ortaklaşa Atatürk'e karşı, onun hatırasını rahatsız eden harekete karşı İzmir halkının destekleyeceği bir miting ile protesto edilmesi kararlaştırılmıştır.⁷⁰⁸ 21 Haziran'da Atatürk için hazırlanan mitinge binlerce insan eşlik etmiştir. Mitingde parti başkanları ve partilerin ileri gelenleri yer almıştır. Demokrat Parti vilayet idare heyetinden avukat Rauf Onursan, Burhan Belge ve daha birçok kişi konuşmuştur. Mitingi Ekrem Hayri Üstündağ açmıştır. Atatürk'e dil uzatanlara lanet söylemlerinde bulunmuşlardır. Rauf Onursan'ın nutku miting alanında büyük heyecan yaratmıştır.⁷⁰⁹ Aynı tarihte Isparta'da da CHP ve DP'nin katılımıyla bir protesto mitingi gerçekleşmiştir.⁷¹⁰

23 Haziran günü saat 18.00'de Bursa'da Atatürk'ün heykeli önünde üç bin kadar vatandaş, Atatürk'e bağlılıklarını gösteren ve Ebedi Şefin aleyhindeki neşriyatı şiddetle protesto eden bir gösteri yaptılar. Bu mitingi Demokratlar tertip etmek istemiş, CHP muhaliflerle anlaştığı için, miting gündelik politikanın ilerisinde milli bir gelişme halini almıştır. İki partinin başkanları olan avukatlar ve diğer mümessiller birbiri ardına kürsüye çıkmışlardır. Miting de Kazım Nami Duru da söz almıştır. Miting sağcılık veya solculuk aleyhine değildi, bilhassa Büyük Doğu'ya ve Necip Fazıl'ın şahsına teveccüh ediyordu.⁷¹¹

24 Haziran'da Sivas, Malatya ve Maraş'ta protesto gösterileri yapılmıştır. Sivas'ta Halkevi gençleri tarafından miting düzenlenmiştir. Mitinge, 'dağ başını duman almış' marşı ile son verilmiş ve Atatürk büstüne çelenk konularak kalabalık dağılmıştır. Malatya'da da Halkevi aracılığıyla miting yapılmış, gençler ellerinde bayraklar ve Atatürk hakkında söylenmiş sözleri taşıyan levhalar ile belediye meydanında protesto gösterilerinde yer almıştır. Maraş'ta yapılan mitinge de halk büyük bir katılım sağlamış, Halkevindeki Atatürk büstüne çelenk bırakılarak miting sona ermiştir.⁷¹²

Büyük Doğu'da çıkan haberden dolayı mecmuanın yayınları durdurulmuş ve Necip Fazıl hakkında dava açılmıştır. Birinci Ağır Ceza Mahkemesinde tutuklu yargılanmakta olan Necip Fazıl Kısakürek'in 5 Ağustos'ta duruşmasına devam

⁷⁰⁸ *Son Posta*, "Atatürk'e Karşı Neşriyat, İki Parti Müşterek Miting Yapacak", 15 Haziran 1947, s.1,3.

⁷⁰⁹ *Son Posta*, "İzmir Demokratlarının Atatürk Mitingi", 23 Haziran 1947, s.1,4.

⁷¹⁰ *Son Posta*, "İzmir ve Isparta'da CHP ve DP Müşterek Miting Yaptılar", 22 Haziran 1947, s.1.

⁷¹¹ *Akşam*, "Atatürk'e Bağlılık", 24 Haziran 1947, s.3.

⁷¹² *Son Posta*, "Sivas, Malatya, Maraş'ta Dün Mitingler Yapıldı", 25 Haziran 1947, s.1,7.

edilmiştir. Daha önce hakkında gözaltı kararı çıkmış olup bulunamayan Neslihan Kısakürek de mahkemeye gelmiştir. Duruşmalar öğleden önce ve öğleden sonra olmak üzere saat 19.00'a kadar gizli oturumlar halinde yapılmıştır. Akşam 19.00'da mahkeme, kararını açıklayarak iddia olunan suçların mevcut görülmediğinden, başka bir delil de bulunmadığından Necip Fazıl'ın beraatına ve mecmuanın da açılmasına oybirliğiyle karar verilmiştir. Karar sonrası Necip Fazıl tahliye edilmiştir.⁷¹³

5.1.3. Şükrü Saracoğlu-Celal Bayar Görüşme Söylemleri

Saracoğlu ve Bayar'ın geçmişe dayanan dostluğu Merkez Bankasının, İş Bankasına bağlanması görüşmeleri sırasında bozulmuştu. Aralarına soğukluk girmesinin nedeni, Merkez Bankasının kuruluş sürecinde İş Bankası Genel Müdürü olan Celal Bayar, Maliye Bakanlığı görevinde bulunan Saracoğlu'nun kapısını çaldığında beklediği ilgiyi görememiş ve bu duruma alınmasından kaynaklanmaktadır.⁷¹⁴ Saracoğlu 5 Ağustos 1946 tarihinde Başbakanlıktan ayrılmasından sonra CHP Genel Başkan Vekili olarak partinin ikinci adamı olma vasfını korumuştur.⁷¹⁵ Saracoğlu, bu dönemde Demokrat Parti'yle gerilen ilişkileri çözmek için büyük emek sarf etmiştir.⁷¹⁶ 1947 yılının Temmuzunda iki eski dostun görüşüp görüşmeyeceği üzerinde haberler yapılmıştır.

Basında Şükrü Saracoğlu'nun İzmir'e gelerek Gölcük'te 3 hafta istirahat edeceği, Celal Bayar'ın bir müddet sonra Demokrat Parti İzmir İl İdare Heyeti üyelerinden birkaçı ile Çeşme'deki evinde 15 gün istirahat edeceği söylenmekteydi. Dikkate değer bir nokta da, Cumhuriyet Halk Partisi Başkan Vekili Şükrü Saracoğlu'nun Küllük'te istirahata çekilme kararı vermesidir. İki eski arkadaş Saracoğlu ile Celal Bayar'ın, aradaki 200 kilometrelik mesafeye rağmen, dostluk havası içinde buluşacak olma ihtimali bile, basında partiler arası yumuşamanın yansımaları olarak lanse edilmiştir.⁷¹⁷

Mareşal Fevzi Çakmak da Ödemiş demokratlarının misafiri olarak on gün Bozdağ'da kalmıştı. Ticaret Bakanı Atıf İnan da araştırmalarda bulunmak üzere

⁷¹³ *Son Posta*, "Necip Fazıl İle Neslihan Kısakürek Beraat Ettiler", 6 Ağustos 1947, s.1.; *Akşam*, "Necip Fazıl Beraat Etti", 6 Ağustos 1947, s.2.

⁷¹⁴ Gürkan Hacir, *Efe Başvekil Şükrü Saracoğlu'nun Romanı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s.154,155.

⁷¹⁵ Hacir, *Efe Başvekil Şükrü Saracoğlu'nun Romanı*, s.279.

⁷¹⁶ Metin Toker, *Tek Partiden Çok Partiye*, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul 1970, s.192-193.

⁷¹⁷ *Akşam*, "Saracoğlu, Celal Bayar İzmir Civarında İstirahat Edecekler", 3 Temmuz 1947, s.1.

İstanbul'a gidip beş gün kalmış, Ankara'ya dönüşünde, 20 Temmuz'dan sonra istirahat etmek üzere İzmir'e gitmiştir.⁷¹⁸

5.1.4. Recep Peker-Bayar Görüşmesi

Başbakan Recep Peker, 10 Mayıs'ta İstanbul'a hareketinden önce Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar'la iki saat kadar konuşmuştur. Kaynaklarda, görüşmenin tarihi ile ilgili farklı ifadeler bulunmaktadır. Bazı kaynaklar görüşme günü olarak 7 Mayıs Çarşamba gününü işaret ederken bazı kaynaklar ise 8 Mayıs Perşembe gününü vermektedir. Yapılan görüşmelerden sonra Bayar açıklamada bulunmuştur. Açıklamasında daha öncesinden Peker ile görüştüğünü ve aralarında şahsi olarak hiçbir problemin olmadığını, kendisine saygı ve sevgi duyduğunu, eski arkadaşlık anılarıyla birbirlerine bağlı olduklarını söylemiştir. Düşüncelerinden ötürü birbirleriyle medeni şekilde mücadele ettiklerini belirten Bayar, açıklamasında: "Sayın Başbakana, Demokrat Parti'nin kuruluşundan beri geçirilen safhaları, ne gibi zorluklarla karşılaştığımızı ve seçim zamanındaki tazyikleri anlattım ve bunların ıslahını istedim. Seçim zamanında seçim emniyetine karşı suç işleyenler, Memurin Muhakemat Kanununa iltica ederek bir ceza görmemişlerdir. Seçim emniyetinin teessüsü için bunların ceza görmelerini istedik. Bu konuşmalarda müspet bir neticeye varamadık." ifadelerini kullanmıştır.⁷¹⁹

5.1.5. Recep Peker'den Celal Bayar'a Cevap

Başbakan Recep Peker, Demokrat Parti Başkanı'nın Sivas'ta verdiği son demecinde Cumhurbaşkanıyla ve Başbakanla görüşmeye dair ifade ettiği kısımları üzerine şaşırdığını söylemiştir. Celal Bayar'ın kendisiyle görüşmeye ait ifadeleriyle Demokrat Parti'nin iktidarın düşmanlığına maruz kaldığı ve iktidarın Demokrat Parti'ye karşı tarafsız olmadığı iddialarının esasına dayanarak muhalif partiye mensup vatandaşlara eşit muamele yapılması için bir tamim yayımlamak istediği fakat bunun Başbakan tarafından reddedildiği ifadeleri üzerine, Celal Bayar ile görüştüğü zaman kendisine hükümetin Demokrat Parti'ye mensup yurttaşlar aleyhinde düşmanlık beslediği hakkındaki düşüncenin haksız bir iddia olduğunu

⁷¹⁸ *Son Posta*, "İç Politikada Uzlaşma Belirtileri Arttı", 3 Temmuz 1947, s.1,7.

⁷¹⁹ *Akşam*, "Demokrat Parti Reisinin Nutku", 28 Haziran 1947, s.2; *Son Posta*, "Celal Bayar Sivas'ta da Omuzlarda Taşındı", 28 Haziran 1947, s.1,7.

söylediğini belirtmiştir.⁷²⁰ Peker; “Her fırsatta bu fikrin kendi parti arkadaşlarına telkin edilmesi pek açık olarak gösterir ki, parti idarecileri, Demokrat Partili yurttaşları hükümete fena gözle bakmak itiyadına sevk edecek bir duygu içinde yaşatma metodunu takip etmektedir,” demiştir.⁷²¹ Peker’e göre devamlı nefret duyguları içinde olan bir partinin başkanı, iç huzur ve emniyetin bekçileri olan idare amir ve memurlarına istediği tamimi yazdırabilmek için elbette Başbakanın kendinden istediği delilleri vermeli, yani ciddi sebepler göstermeliydi. Hükümetin Demokrat Partililer aleyhine baskı kullandığı iddiası Cumhurbaşkanı huzurunda tekrarlanırken bizzat kendisinin ve yardımcılarının da orada bulunduğunu, yine Celal Bayar tarafından delilsiz iddiaların ortaya atıldığını belirtmiştir.⁷²²

Bayar’ın basına söylediklerinin arkasında olduğuna dair söyleminden dolayı, Peker basına tekrardan açıklamada bulunmuştur. Yapmış olduğu açıklamada, DP’nin kendilerini mazlum ve hatta kurtarıcı gördüklerini, Meclis’te, gazetelerde, sokaklarda hatta her yerde iktidar aleyhinde ağır ithamlarda bulunduklarını söylemiş, hükümete terör kabinesi dedikleri üzerinde durmuştur. Daha sonra kendisinin DP’nin hükümet darbesi ihtimalini söylemesini, DP’nin 3-4 aya iktidara geleceğiz açıklamasından dolayı ifade ettiğini, Türkiye’de halk aleyhinde hiçbir baskının olmadığını, bütün vatandaşlar hakkında olduğu gibi Demokrat Partili vatandaşlar ve Meclis’teki muhalifler hakkında en iyi duygularla hareket ettiklerini açıklamıştır. Daha sonra da muhalif parti başkanının Sivas’ta söylediklerinin doğruluğunda ısrar etmesinin hata olduğunu ifade etmiş,⁷²³ Türkiye’de halk aleyhinde hiçbir baskının olmadığını belirtmiştir.⁷²⁴

5.1.6. Celal Bayar’dan Recep Peker’e Cevap

Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar, Başbakan Recep Peker’in beyanatı dolayısıyla 1 Temmuz gecesi konuyla ilgili görüşünü soran gazetelere kısaca şunları söylemiştir. “Bu mevzu üzerinde daha ilk gününden başlayarak size geniş izahatta bulunacağım. O vakit Başvekilin İzmir nutkunda olduğu gibi benim beyanatımı ve

⁷²⁰ *Türkyolu*, “Başbakanın Demeci”, 4 Temmuz 1947, s.3.

⁷²¹ *Akşam*, “Başbakan İstanbul’a Geliyor”, 2 Temmuz 1947, s.2.

⁷²² *Türkyolu*, “Başbakanın Demeci”, 3 Temmuz 1947, s.1,2.; *Akşam*, “Başbakan İstanbul’a Geliyor”, 2 Temmuz 1947, s.2.

⁷²³ *Son Posta*, “Peker Bayar’a Cevap Verdi ve Noktai Nazarında Israr Etti”, 11 Temmuz 1947, s.1,3

⁷²⁴ *Akşam*, “Başbakan Celal Bayar’a Cevap Verdi”, 11 Temmuz 1947, s.1.

geçen hâdiselerin bir kısmını istediği şekle soktuğu anlaşılacaktır. Şimdilik şu kadarını söyleyeyim, Sivas'ta söylediklerim tam bir hakikatin ifadesidir.”⁷²⁵

Başbakan Recep Peker'in demeci üzerinde yorumlarda bulunan CHP çevreleri, Başbakanın kendi görüş ve anlayışını çok temkinli ve mestin bir ifadeyle ortaya koyarken, muhalefet liderinin şahsını incitmekten ihtimamla kaçınmak istediğini belirtmektedirler. Ulus gazetesi de başyazısında; “Celal Bayar'a kötü niyet atfetmek hatırımızdan geçmez. Aradaki farkı olsa olsa bir yanlış anlamaya yorabiliriz, şimdiden söyleyelim ki, sadece açık yürekle konuşma yoluna girilmiş bulunması, ilerideki gelişmeler için hayır alâmetidir...” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Hikmet Bayur, Kuvvet gazetesindeki başyazısında Başbakanın son demeçleriyle ilgili; yalanlamalar zincirinden yeni bir halka olarak ele almakta, hükümetin pervasız ve çok kere yersiz tekziplerinin sayısı hayli kabarık olduğundan, inandırıcı kuvvetinin çok azalmış bulunduğunu ileri sürmektedir. Bayur yazısında “Cumhuriyet Halk Partililer her siyasi tartışmada iktidar mevkiine geçmek sözünü derhal ortaya atarlar ve onu her şeyin temeli yaparlar. Hâlbuki dün, bugün ve yarın Türk ulusunun ana iç davası şunların veya bunların işbaşına geçmesi dâvası değildir. Sadece iyi, başarılı ve devam edebilmek için baskı yapmağa muhtaç olmayan bir idarenin kurulmasıdır,” ifadelerini kullanarak Peker'in demeçlerine karşılık vermiştir.⁷²⁶

Celal Bayar, 5 Temmuz'da basına verdiği demeçte Peker'in demecine vereceği cevabın gecikmesine sebep, birtakım vesikalara dayanılarak hazırlanmaktan ileri geldiğini ifade etmiştir.⁷²⁷

6 Temmuz'da Ankara'da Demokrat Parti İdare Kurulu üyelerinden Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuad Köprülü parti merkezinde buluşarak, Başbakan Recep Peker'e verilecek cevap üzerinde tekrar konuşmuşlar, cevapta kaydedilen vesikaları bir kere daha gözden geçirip karşılaştırmışlardır. Akşam geç saatlerde cevap daktiloya verilmiştir. Ertesi gün gazetelere gönderilmiş, salı günü de yayınlanmıştır.⁷²⁸

8 Temmuz Salı günü gazetelerde yayınlanmış olan Celal Bayar'ın beyanatında; Recep Peker'in yapmış olduğu beyanatla, iç politikada; ülke ve dünya şartlarının gerekliliğini yerine getirme yeteneğinden çok uzak olduğunu bir kez daha ispat ettiğini gösterdiğini söylemiştir. Peker'in sözlerinin her türlü değişiklik ve yeniliğe

⁷²⁵ *Akşam*, “Celal Bayar Ne Diyor”, 2 Temmuz 1947, s.2.

⁷²⁶ *Akşam*, “Recep Peker Hükümeti Hakkındaki Söylentiler”, 4 Temmuz 1947, s.1.

⁷²⁷ *Akşam*, “Celal Bayar'ın Cevabı”, 5 Temmuz 1947, s.2.

⁷²⁸ *Son Posta*, “Celal Bayar'ın Recep Peker'e Cevabı”, 7 Temmuz 1947, s.1.

izin vermek istemeyen bir düşünceden oluştuğunun vurgusunu yapan Bayar, eğer Peker, son zamanlarda Cumhurbaşkanı'nın göstermiş olduğu gayret ve temasların sebebi ve önemi üzerine düşünmüş olsaydı böyle geçmişe bağlılığını sürdüren hatta tamamıyla gericilik taşıyan bir demeci vermekten çekineceğini söylemiştir.⁷²⁹ Celal Bayar gazetelere, Demokratlara yapılan baskılara örnek olarak dokuz evrak göndermiştir. Sıkıyönetim Komutanlığı'nın daha önceden vermiş olduğu emir nedeniyle bu vesikalar gazetelerde yayınlanamamıştır. Recep Peker iktidara gelir gelmez hükümetinin terör kabinesi haline geldiği, kabinenin demokrasiyi gerilettiği, anti-demokratik kanunları değiştirtmediği önlerine engeller çıkarttığı, kendisinin yapmış olduğu açıklamaların iktidar yanlısı gazeteler tarafından değiştirilip servis edildiği konuları üzerinde durmuş, Recep Peker ve onun kabinesi ile demokrasi yapılamayacağını belirtmiştir.⁷³⁰

5.1.7. İnönü-Peker Görüşmesi

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 9 Temmuz'da saat 11.00'de Başbakanlığa giderek İstanbul'dan bir gün önce gelen Peker'le görüşmüştür. Öğleden sonra da devam etmiştir. İç politika üzerindeki tartışmaları içeren bu görüşme şehirde birçok şayialara sebep olmuşsa da, siyasi çevreler, kabinede değişiklik yapılacağı hakkındaki şayialar da dahil olduğu halde, hepsini bir kere daha yalanlamışlardır. İnönü-Peker görüşmesinin ana konusu Cumhurbaşkanı'nın yayımlayacağı beyanname olmuştur. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün merakla beklenen bu beyannamesinin yayınlanma tarihi üzerinde basında değişik tarihler verilmiştir.⁷³¹

10 Temmuz akşamı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan Recep Peker ve Başbakan yardımcısı Mümtaz Ökmen'i kabul ederek bir süre görüşmüşlerdi. Recep Peker, görüşme sonrasında yıllık iznine devam edip İstanbul'a hareket etmiş ve hareketinden önce Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar'ın son beyanatına cevap olacak olan demeci basına vermiştir. Görünüşe göre ancak Cumhurbaşkanı'nın beyannamesi, bu gergin havayı yumuşatabilecekti.⁷³²

⁷²⁹ *Akşam*, "Celal Bayar, Recep Peker'e Cevap Verdi", 8 Temmuz 1947, s.1.

⁷³⁰ *Son Posta*, "Celal Bayar Başbakana Beklenen Cevabı Verdi", 8 Temmuz 1947, s.1,5.

⁷³¹ *Akşam*, "İnönü Başbakan İle Dün İki Defa Görüştü", 9 Temmuz 1947, s.1.

⁷³² *Akşam*, "İsmet İnönü Dün de Başbakanla Görüştü", 10 Temmuz 1947, s.1.

5.1.8. 12 Temmuz Beyannamesi

Recep Peker'in Başbakanlığı sürecinde DP'nin üzerindeki baskıların artması, DP'yi iktidara karşı şiddetli muhalefet yapmaya itmiştir. DP, kamuoyu oluşturabilmek amacıyla siyasal gerilim ortamına ihtiyaç duymaktaydı. Bu siyasal gerilim ortamı temmuz başlarına kadar hissedilmekteydi. İnönü-Bayar görüşmeleri, Saracoğlu-Bayar görüşmeleri gerilim ortamını bir nebze yumuşatmış olsa da, Celal Bayar'ın Sivas nutku dolayısıyla Başbakan Recep Peker'in söylemleri ve ikilinin karşılıklı konuyla ilgili birbirlerine cevap göndermesi partiler arası yumuşamayı tekrardan gerilim noktasına taşımıştır. DP'nin Meclisi terk etme söylemleri iktidar tarafından ciddiye alınmayarak komünizm taktiği şeklinde nitelendirilmiş, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü çok partili döneme geçişte bu iki partinin arasındaki gerilimi azaltmak amacıyla hakem rolünü üstlenmiştir. Bayar ve Peker'i birkaç sefer dinledikten sonra iki tarafı uzlaştırmaya çalışan 12 Temmuz Beyannamesini yayınlamıştır.⁷³³

Beyannamenin ne zaman yayınlanacağı ve içeriği konusunda halk ve siyasiler sabırsızlık içinde beklemişlerdir. Çünkü bu beyanname son politik gelişmelerin durumunu ortaya çıkaracak, demokrasi yolundaki ilerlemenin derecesini gösterecekti.⁷³⁴

Beyannamede İnönü ilk olarak gerçekleştirmiş olduğu görüşmelere değinmiştir.⁷³⁵ İktidar ve muhalefet arasında, kendini her iki partiye karşı eşit biçimde görevli gördüğünü, siyasal partilere karşı tarafsız, eşit davranmanın siyasal hayatın önemi için şart olduğunu, ihtilalci bir teşkilat değil, kanuni bir siyasal partinin metotları ile çalışan muhalif partinin iktidar partisi şartları içinde çalışmasını temin etmek gerektiğini; idare mekanizması yani valiler ve yöneticiler meşru ve kanuni siyasal partilere karşı tarafsız, eşit muamelede bulunmasının, idare mekanizmasının siyasal partilerin ne olursa olsun haklarına ve itibarlarına karşı adaletli bir zihniyette olması gerektiğini, iki parti arasında emniyetin sağlanacağını ve muhalefetin teminat içinde yaşayacağını, iktidarın kendisini ezme niyetinde olmadığından müsterih olacağını; iktidarın, muhalefetin kanun haklarından başka bir şey düşünmediğinden emin olacağını ifade etmiştir.⁷³⁶ Bu

⁷³³ Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, s.245.

⁷³⁴ *Son Posta*, "İnönü'nün Beyannamesi Sabırsızlıkla Bekleniyor", 10 Temmuz 1947, s.1,7.

⁷³⁵ Şahin, "İktidar-Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde İnönü ve Menderes'in Siyaset Dili", s.198.

⁷³⁶ *Son Posta*, "Devler Reisi Sabırsızlıkla Beklenen Tebliği Yayınladı", 12 Temmuz 1947, s.1,7.

durumların olması ve güçlükleri yenmek için iktidardaki ve muhalefetteki liderlerin samimi yardımlarına da ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.⁷³⁷

12 Temmuz Beyannamesi basın ve radyo yardımıyla halkla paylaşılmıştır. Bu açıdan beyanname yayınladığı güne kadar olan muhalefet-iktidar ilişkilerinin de seyir defteri mahiyetindedir.⁷³⁸

5.1.8.1. Beyannamenin Yankıları

Beyanname başlangıçta hem CHP hem de DP taraftarları tarafından olumlu tepkiler almıştır. CHP'nin yayın organı Ulus, Cumhurbaşkanının beyannamesinin bu tartışmalara bir son vermek hedefini gütmekte olduğu, gerçekten bu türlü tartışmalardan olumlu neticeler elde etmenin güç olduğu, onun için işin bu karşılıklı iddia şeklini artık bir yana bırakılması ve gözlerin İnönü ile beraber ileriye çevrilmesi gerektiği, her iki tarafı sevindirecek, şevk ve azmini arttıracak bir zeminin varlığına⁷³⁹ değindikten sonra şu ifadelerle yer vermiştir. “İnönü'den yalnız şu parti veya bu grup değil, bütün rejim faydalanmalı, partiler liderleri başları dara geldiği anda onun masası başında toplanmalıdırlar,” demektedir. Ulus'un başyazarlarından Nihat Erim, Cumhurbaşkanın beyanatını iki parti arasında kör dövüşü halinde devam eden son haftalarda karşılıklı beyanat şeklini alan mücadele ve tartışmalara son vermek ve Demokrat Partiyi ve rejimi tamamıyla normalleştirici bir yolun başına getirmek amacıyla hazırlandığını ifade etmiş⁷⁴⁰ ve “Peker'in yurdu içinden sarsmadan çok partili hayatı faziletli neticelere götüren yollarda muhaliflerle birleşmeye kani olduğunu bildirmesi ile İnönü'nün hakemliğinin mana kazandığının,” altını çizmiştir.⁷⁴¹

Demokrat Parti sözcüsü Fuat Köprülü'nün Kuvvet gazetesinde yazdığı başmakalede, bir buçuk yıldır çok ağır, hatta sayın devlet reisinin ifadesiyle zaman zaman ümit kırıcı safhalar geçiren demokrasi inkılabının çok mesut yeni bir devre girdiğini ifade ettikten sonra beyannamede yer alan “Demokrat Parti de bu millete lââyık bir muhalefet partisi olduğunu binbir tecrübe ile ispat etmiştir.” söylemindeki

⁷³⁷ *Akşam*, “İnönü'nün Beyannamesi”, 12 Temmuz 1947, s.2.

⁷³⁸ *Cezmi Eraslan*, “Çok Partili Siyasi Hayatın Kurulmasında Bir Dönüm Noktası: 12 Temmuz (1947) Beyannamesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C.6. S.22, 1998, s.143.

⁷³⁹ *Akşam*, “Ulus ve Kuvvet Gazetelerinin Makaleleri”, 12 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁴⁰ *Son Posta*, “Tek Parti İsteğinden Ulus Kurtulamıyor”, 13 Temmuz 1947, s.7.

⁷⁴¹ *Eraslan*, “Çok Partili Siyasi Hayatın Kurulmasında Bir Dönüm Noktası: 12 Temmuz (1947) Beyannamesi”, s.148.

memnuniyetini belirtmiş ve bu beyannameden dolayı Cumhurbaşkanı'na teşekkür etmiştir.⁷⁴²

İki parti arasındaki gerginliğin İnönü'nün arabuluculuğu ile çözülmesi basında yeni yorumlara yol açmıştır. Necmeddin Sadak, konunun iki bakımdan önemine işaret etmektedir. Biri, İsmet İnönü'nün demokrasi hayatına ne derece samimiyetle bağlı olduğunun bu olaydaki tavrıyla anlaşılmasıdır. Sadak çok partili yaşamın bu kez başarılması gerektiğini belirterek, İnönü'nün tavrıyla da bu işten geri dönmeyeceğinin anlaşıldığı düşüncesindedir. Üzerinde durulan ikinci nokta ise, sonucun DP için faydalı olması dileğidir. Çünkü İnönü, partiler üstüne yükselmiş bir devlet başkanı sıfatıyla DP'yi, CHP ile eş tutmuş; dolayısıyla yeni muhalefet partisine karşı inanç ve güvenini ilan etmiştir.⁷⁴³

Beyannamenin yayımlanmasının ertesi günü Vakit'te iktidara yakınlığı ile bilinen Asım Us, ortamı “Karanlık geceler içinde ümitsiz yaşayan bir adam, birdenbire sihirli bir değnek yardımı ile aydınlık bir dünyaya çıkınca ne hal alırsa, bu beyannameyi okuyanın ruhu da öyle geniş bir ferahlık duyuyor,” cümlesiyle tarif ediyordu. Beyanname, tarafların her türlü şikâyetlerine rağmen birini haklı, diğerini haksız gösterme yoluna girmeden, herkese vazifelerini hatırlatan üslubu dolayısıyla da “tarafsız adalet hükmünün bir şaheseri” olarak vasıflandırılıyordu. Son Telgraf'ta Etem İzzet Benice, beyanname ile yeni bir devir açıldığı yorumunu yaparken, işlemin aynı zamanda genel gidişten duyulan bir endişenin sonucu olarak ortaya çıkan siyaset manevrası olduğunu vurgulamıştır. Akşam gazetesi de büyük akisler yaptı dediği beyannameyi, “Türk milletini tam demokrasiye ve hürriyete kavuşturacak bir ışık” olarak görmekte, tek parti zihniyeti ile hareket etmek isteyen bir zümrenin artık taraftar bulmasına imkân kalmadığını belirtmektedir.⁷⁴⁴

12 Temmuz Beyannamesi iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkileri iyice yumuşatmıştı. Fakat Peker hırçınlık yanlıydı ve çok partililiği sindirememişti. Recep Peker karakteri gereği olarak istifa etmemekte ısrar etmekte, ancak Meclis tarafından düşürülebileceğini açıkça belirtmektedir. Falih Rıfkı ve arkadaşlarının inkarlarına rağmen İnönü, CHP içinde Peker'e karşı bir hareket başlattı.⁷⁴⁵

⁷⁴² *Akşam*, “Ulus ve Kuvvet Gazetelerinin Makaleleri”, 12 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁴³ Gürkan, *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, s.253.

⁷⁴⁴ Eraslan, “Çok Partili Siyasi Hayatın Kurulmasında Bir Dönüm Noktası: 12 Temmuz (1947) Beyannamesi”, s.149-151.

⁷⁴⁵ *Son Posta*, “Devlet Reisinin Tebliği Ankara'da Müsbet Akisler Uyandırdı”, 12 Temmuz 1947, s.7.

Demokrat Parti bu beyannameyi, demokrasinin temelini teşkil eden hürriyetlerin teminat altında bulunması, muhalefetin emniyet altında çalışabilmesi, partiler için eşit haklar tanınması, mevcut baskının kaldırılması, nihayet devlet reisliği yüksek makamının parti mücadelelerinin üstünde ve dışında tutulmasını taşıyan bir vesika mahiyetinde görmektedir.⁷⁴⁶ Beyannameye rağmen Recep Peker kabinesi ile demokrasi yapılamayacağı, Peker kabinesinin devam eden bu siyasi gelişmelere asla uymayacağını, Demokrat Parti üzerine yeni metotlarla yeni baskılar yapacağını, DP hakkında anarşinin zehirli batağına düşmüş söyleminde bulunan Başbakanın işbirliği içinde olmayacağını savunmuşlardır.⁷⁴⁷ DP'liler beyannamenin CHP üzerinde nasıl etkiler bıraktığını görmek amacıyla, sabırsızlıkla TBMM'nin tatil devresini bitirecek olan 25 Ağustos tarihli Meclis toplantısını beklemeye koyulmuştur. Meclis'in açılmasını beklemelerinin bir nedeni, sıkıntı yaratmak isteyen Peker Hükümetinin Meclis'ten güvenoyu alıp alamayacağı merakıydı.⁷⁴⁸ DP ileri gelenleri, İnönü'nün beyannamesinin CHP başları tarafından kasten anlamama yoluna gidilmesinin kötü sonuçlar doğuracağını belirtmiştir.⁷⁴⁹

Gazeteciler hükümetin Meclis açılınca güvenoyu isteyip istemeyeceğini Başbakan Peker'e sorması üzerine, olayların nasıl cereyan edeceğini bilmediğini, yeniden güvenoyu istemeyi gerektirecek bir durumun olmadığını ifade etmiştir.⁷⁵⁰

5.1.9. Hoparlör Meselesinin Çözümü

İçişleri Bakanlığı mevcut yasaları uygulayarak Demokrat Parti toplantılarında hoparlör kullanılmasını bir tamimle reddetmiştir. Bursa'da hoparlör kullanımı nedeniyle mahkemeye çıkmış olan sanıkların beraat ettiği, Türk hâkiminin bu kararı karşısında İçişleri Bakanlığının bu tamimden vazgeçmesi beklenmektedir. Cumhurbaşkanı'nın beyannamesi ile oluşmuş olan bu ılımlı havanın neticesinde İçişleri Bakanının da hâkim gibi davranarak bu uygulamayı kaldıracağına DP'liler tarafından inanılmaktaydı.⁷⁵¹ Bu durumun çözülmesi, DP ve iktidar arasındaki buzları biraz daha çözecekti. Kuvvet gazetesi de uzun yıllardır birçok vilayet ve kazalarda CHP adına hoparlörle halka hitap edilmekte olduğunu, CHP'nin şimdiye

⁷⁴⁶ *Akşam*, "İnönü'nün Beyannamesi Büyük Akisler Yaptı", 13 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁴⁷ *Son Posta*, "Devlet Reisinin Tebliği Ankara'da Müsbet Akisler Uyandırdı", 12 Temmuz 1947, s.7.

⁷⁴⁸ *Son Posta*, "İnönü'nün Beyanatının Akisleri Devam Ediyor", 14 Temmuz 1947, s.2.

⁷⁴⁹ *Son Posta*, "CHP Başları Kasten Anlamamazlıktan Geliyorlar", 16 Temmuz 1947, s.7.

⁷⁵⁰ *Son Posta*, "Meclisten İtimat İsteyecek Vaziyet Görmüyorum", 19 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁵¹ *Son Posta*, "DP'nin Hoparlör Meselesi Ne Olacak" 18 Temmuz 1947, s.2.

kadar kanuna aykırı davrandığını, amaçlarının yeni sesleri susturmaktan başka bir şey olmadığını ifade etmiştir.⁷⁵²

5.2. Demokrasi Hareketinin İkinci Aşaması Demokrat Kongresi

Bayar demeçlerinde belirtmiş olduğu gibi DP mücadelesinin ilk safhasını başarı ile tamamlamıştır. Cumhurbaşkanın beyannamesi ile 7 Ocak tarihini takip eden olayların önü kesilmiş oluyordu. Demokrat Parti'nin büyük kongresinin üzerinden altı ay geçmiş, 7 Ocak'la Cumhurbaşkanının beyannamesini yayınladığı tarih arasında büyük farklar bulunmaktaydı. Her şeyden önce ülkede rahat bir hava estiren bu beyanname, yeni şartlara sahip bir devre açmıştı. Bu nedenle Demokrat Parti, bu yeni devreye teşkilatının da fikrini alma gayesiyle 22 Temmuz'da kongre yapmaya karar vermiştir. Bu kongrenin 7 Ocak'ta yapılmış olan kongre kadar önemli olduğu, Demokrat Parti cephesinde yeni bir hareket noktası teşkil edeceği, DP'liler tarafından belirtilmiştir. Kongreye katılacak kişilerin düşünceleri, Celal Bayar'ın yapacağı açılış konuşmasının DP'nin demokrasi safhasının ikinci aşamasında hangi yolda ilerleyeceğini gösteren şifreler olacağı üzerinde durulmuştur.⁷⁵³

Toplanan Demokrat Parti Kongresi, 55 ilden gelen ikişer üyeden toplam 110 üye, 30 DP'li milletvekili ve DP'ye mensup 70 kişilik misafirin katılımıyla açılmıştır.⁷⁵⁴ Açılış konuşmasını Celal Bayar yapmıştır. Konuşmasında son haftalarda yaşanan gelişmeler hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Kendisinden sonra söz alan üyelerin de konuşmaları, çoğunlukla Cumhurbaşkanı'nın beyannamesi üzerine olmuştur. Kongrenin bir diğer gündem maddesi de Anayasadaki düzenlemelerdi. Kongrenin birinci günü, akşam sekizde son bulmuştur.⁷⁵⁵

23 Temmuz'da kongrenin ikinci gün toplantısı yapılmış, toplantı aile havası samimiyetinde gerçekleşmiştir. Toplantının gidişatında ortaya atılan fikir ve düşünceler günden güne gittikçe daha da açıklık kazanmış birkaç konu etrafında toplandığı görülmüştür. Demokrat Parti'nin bu samimi aile toplantısı CHP çevrelerinde de alaka ve merak uyandırmıştır.⁷⁵⁶

⁷⁵² *Son Posta*, "Hoparlörle Propaganda Davası", 19 Temmuz 1947, s.7.

⁷⁵³ *Son Posta*, "Demokratların Fevkalade Toplantısı", 19 Temmuz 1947, s.2.

⁷⁵⁴ *Son Posta*, "DP'nin Bugünkü Toplantısında Son Siyasi İnkişaflar Görüşülecek", 22 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁵⁵ *Son Posta*, "Demokrat Parti'nin 55 Vilayet Mümessili Dün Toplandı", 23 Temmuz 1947, s.7.

⁷⁵⁶ *Son Posta*, "Demokrat Parti'nin Müşavere Toplantısı Devam Ediyor", 24 Temmuz 1947, s.1,7.

Kongrenin üçüncü gününde Demokrat Partili üyeler tarafından Atatürk'ün kabri ziyaret edilip çelenk bırakılmıştır. Üç gün süren kongrede bütün konular üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Son birkaç aylık iç politika olayları, Cumhurbaşkanının 12 Temmuz Beyannamesi, Başbakan Recep Peker'in vermiş olduğu beyanlar ile CHP yanlısı gazetelerin Anayasanın değiştirilmemesi hakkında yapmış olduğu yayınlara değinilerek, DP üzerindeki idari baskılar ve Peker Hükümetinin düzeltilmesi veya değiştirilmesi ile ilgili konular üzerine konuşmalar yapılmıştır. Kongreyle ilgili beyanname yayınlanmıştır.⁷⁵⁷

5.3. İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'den Bayar'a Cevap

Celal Bayar'ın 8 Temmuz tarihinde gazetelerde çıkan demeci üzerine, İçişleri Bakanlığını ilgilendiren bölümler konusunda 21 Temmuz akşamı İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, Anadolu Ajansına bir tebliğ vermiştir. Tebligatta hükümetin vatandaşların hakkına hürmet yolunda sarf ettiği gayretlerden bahsedilmiştir. DP'nin Peker Hükümetini suçlama gayesi içinde olduğunu, DP'nin Bolu ve Isparta Valilerinden şikâyetçi olduğunu, Bolu Valisinin şikâyetler üzerine dört ay görevden alındığını, Isparta Valisinin ise görevini yerine getirdiğini, DP'den istifa etmek isteyenlere CHP makamlarınca istifanemelerinin hazırlandığı konusıyla ilgili böyle bir hareketin resmi yönden idare makamlarıyla hiçbir ilgisinin olmadığını açıklamıştır. Daha sonra Sinop merkez ilçesine bağlı Dibekli köyünün muhtarı tarafından yazılan mektup neticesinde Jandarma Bölük Komutanına disiplin cezası verildiğini; vatandaşların gözüaltına alınmalarının kanuna aykırı şekilde yapılmadığı, vatandaşların üzerinde baskı olmadığını belirtmiştir. Sökmensüer, hükümetin suçluları cezalandırmaya her zaman hazır olduğunu, DP tarafından vazifelerini yaptıkları için tamamen suçlanan büyük küçük bütün memurlarının haklarını ve şereflerini korumanın da görevi olduğunu ifade etmiştir.

5.4. CHP'nin İkiye Ayrılacağı Söylemi

Son dönemde verilmiş olan beyanname ve demeçler, İstanbul CHP teşkilatı içindeki ayrılmalar, partide Recep Peker'e karşı bazı CHP'li milletvekillerinin tavır alması, CHP taraftarları tarafından endişe ile karşılanmıştır. Partinin içinde birinci ve ikinci kısım partili milletvekili kavramları yayılmaya başlanmıştır. Birinci kısım partili milletvekili idarede aşırıacılar olup DP tekliflerine kapalı olanlar, ikinci kısım

⁷⁵⁷ *Son Posta*, "Demokrat Parti Tayin Ettiği Günde Beyannamesini Yayınladı", 25 Temmuz 1947, s.7.

partili milletvekilleri ise idarede aşırı olmıyıp, Demokrat Parti'nin antidemokratik kanunlar meselesinde anayasanın değıştirilmesi hakkındaki görüŖe kısmen katılıp, öncelikle kanunun uygulanmasını, sonra gerekirse değışikliğin yapılmasını savunanlardı. CHP Meclis Grubu arasında meydana gelmiş olan bu fikir ayrılığının Meclis'in açılması ile ortaya çıkacağı, hatta bazı taraflarca, Meclis'in toplantılarının uzaması durumunda CHP'deki bölünmenin daha hızlı olacağı belirtilmiştir.⁷⁵⁸

Eski Kütahya Milletvekili ve İstanbul CHP Başkanı Alaettin Tiritöğü'nun, CHP'den ayrılıp memleketi Uşak'ta çalışmalar içinde olduğu hatta Tiritöğü ve arkadaşlarının yeni bir parti kurma kararına vardıkları, bu partinin daha çok köylüye dayanacağı rivayet edilmişti.⁷⁵⁹ Vakit gazetesi sahibi Hakkı Tarık Us da, Uşak'a gidip Alaeddin Tiritöğü'nun evinde kalarak yeni Köylü Partisi'nin hazırlıklarıyla meşgul olmuştur. Hakkı Tarık Us basına verdiği demeçte, “Bu ayın başlarında Ankara'dan memleketim olan Gürdes'e, oradan İzmir'e ve şair Eşref günü dolayısıyla Kırkağaç'a bir ziyaret yaptım. Burada eski talebem ve yıllardır fikir arkadaşım Alaettin'in aile yuvasındaki yerinde kısa bir gececik geçirdim. O gece bazı yabancı kimselerin de bulunduğu bu evde, bir parti değil, Uşak'ta küçük bir matbaa kurulması için benden yardım istenildi.” demiştir. Sözlerinin devamında: “İkimiz de Cumhuriyet Halk Partisindeniz. Köylüyü temel tutan bir partinin en tabii partilerden biri olacağını ve böyle bir partide aydın bir köylü çevresi olan Uşak'ın köprü mevkii alacağını bilmekle beraber, kendim bugün ayrı bir parti kurmak için bir sebep görmüyorum.” ifadelerinde bulunmuştur.⁷⁶⁰

Son Posta'nın Hakkı Tarık Us ile yapmış olduğu röportajda Tarık Us; görüştüğu zamana kadar Alaettin Tiritöğü ile aynı fikirde olduklarını, ayrıldıkları dakikadan sonra fikirlerinin ayrılmasını gerektirecek durumlar olursa fikir arkadaşlıklarının kalmayacağını söylemiştir. Röportajında; “Eski talebemin bir parti kurmak istediği hakkındaki neşriyatınıza dair söz söylemek salahiyyetinde değilim. Yalnız şunu belirteyim ki Kütahya gibi münevver bir çevreden CHP kurultayına delege seçilmiş olan Alaettin Tiritöğü gibi yaratılışından cevval bir insanın o büyük

⁷⁵⁸ *Son Posta*, “İç Politikada Mühim Hadiseler Arifesindeyiz”, 27 Temmuz 1947, s.6.

⁷⁵⁹ *Son Posta*, “Cumhuriyet Halk Partisindeki Ayrılık Hazırlıkları İlerliyor”, 28 Temmuz 1947, s.2.

⁷⁶⁰ *Akşam*, “Alaeddin Tiritöğü Yeni Bir Parti Kuruyormuş”, 28 Temmuz 1947, s.1.

toplulukta sessiz sedasız oturacağı ve bir hareket göstermeden sakın kalacağı elbette akla sığmaz.” diyerek de düşüncelerini açıklamıştır.⁷⁶¹

Son Posta’nın vermiş olduğu haberler neticesinde Ulus’ta konuyla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Belli yerlerde Son Posta’nın haberini teyit etmekle birlikte, CHP’de ayrılık değil ayıklamanın olacağını yazmıştır.⁷⁶²

5.5. Yüksek Askeri Şura Toplantısı

Yüksek Askeri Şura toplantısı 28 Temmuz tarihinde Başbakan Recep Peker’in başkanlığında Ankara Vilayet Konağı’nda toplanmıştı. Toplantıya Genelkurmay Başkanı Orgeneral Salih Omurtak, İkinci Başkan General Muzaffer Tuğsavul, Milli Savunma Bakanı General Cemil Cahit Toydemir, Orgeneral Nuri Yamut, Mustafa Muğlalı, Kazım Orbay, Abdurrahman Nafiz, Donanma Komutanı Koramiral Mehmet Ali Ülgen, diğer generaller, kara, deniz ve hava müsteşarları katılmıştı. İhtimadan sonra Başbakan Recep Peker, gazetecilere; “Askeri Şura toplantısına başkanlık ettim. Ordu erkânıyla muhtelif askeri mevzular etrafında görüştük” demiştir.⁷⁶³ Toplantı iki saat sürmüş, saat 14.30’da deniz tesislerini görmek amacıyla Genelkurmay Başkanı ve diğer askeri şahsiyetlerle Sultanhisar Gemisiyle Gölcük’e gitmişlerdir.⁷⁶⁴

5.6. CHP-DP Arasındaki Mütareke

Celal Bayar, Çeşme’deki evinde 29 Temmuz saat 11.00’de Son Posta muhabiri Adnan Biget’le bir röportaj yapmıştı. Röportajda Cumhurbaşkanının beyannamesinin önemine değinmiştir. Cumhurbaşkanı ile olan mülakatı hakkında açıklamalarda bulunmuştur. İnönü’nün demokrasinin gelişmesinde tarihi bir rol oynayacağını söyleyerek CHP ve DP arasında bir mütarekenin yapıldığını, bu mütarekenin CHP’nin kurultayına kadar devam edeceğini belirtmiştir. Bayar, Kurultaydan millet için faydalı kararlar beklenebileceğine emin olduğunu da ifade etmiştir. Aynı akşam Çeşme plajında halkın bazı sorularına da cevap veren Bayar, İskân Kanunu değiştiği gibi, Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun da değişeceğini, bu konuyla ilgili hazırlıklar yapıldığını söyleyip şu şekilde devam etmiştir; “Biz Demokrat Parti’yi

⁷⁶¹ *Son Posta*, “Son Posta’nın Haberi Doğru”, 29 Temmuz 1947, s.7.

⁷⁶² *Son Posta*, “Ulus, Son Posta’nın Neşriyatını Zımmen Teyit Ediyor”, 31 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁶³ *Akşam*, “Askeri Şura Dün Vilayette Toplandı”, 29 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁶⁴ *Son Posta*, “Yüksek Askeri Şura Dün Vilayette Toplandı”, 29 Temmuz 1947, s.1.

kavga etmek için değil, milletin haklarını elde etmek için kurduk.”⁷⁶⁵ Bayar, Cumhurbaşkanı’nın tarafsızlığından emin olarak partisinin istikbaline güvenle bakmaktadır. CHP tarafından Bayar’a “şu hürriyet laflarını bırak diğer meselelerde anlaşmak kolay,” diye teklif yapılmış ise de Bayar “öteki meseleleri bırakalım, hürriyeti kurtaralım,” karşılığını vermiştir. Celal Bayar, Demokrat Parti’nin bütün riskleri atlattığını ve yeni bir devreye girildiğini belirterek röportajını sonlandırmıştır.⁷⁶⁶

5.7. Kurultay Öncesi CHP’de Fikir Ayrılıkları

1 Ağustos tarihinde Kuvvet gazetesinde ileri sürülen bazı şayialara göre Başbakan Recep Peker ile grubu parti kurultayı için şimdiden faaliyete geçmiş ve Kurultayda yapacakları teklifleri de hazırlamışlardır. Yeni grup tarafından ileri sürülecek olan tekliflerin mahiyetini gazete şu şekilde okuyucuya aktarmıştır; “Sayın İnönü Fahri Genel Başkan olacak, genel başkanlık vazifelerini Başbakan üstüne alacaktır. Bu grup, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün yalnız seçimlerde genel başkan olarak fiili vazife görmelerini istemektedirler.” Bu yolda bir teklifin Kurultaya verileceğini gazete, muhakkak görmektedir. Diğer taraftan yine aynı kaynaktan ileri sürüldüğüne göre, siyasi fikirleri öteden beri malum olan eski bir Başbakanla Recep Peker arasında bir iki görüşme yapılmış, henüz netice alınmamış ise de görüşmeler kesilmemiş olduğundan, müspet bir sonuca ulaşması ümidi de devam etmektedir.⁷⁶⁷ Hazırlıklar sırasında en önemli konu, ne parti tüzüğünde yapılması düşünülen değişiklikler ne laiklik ve devletçilik ilkeleri üzerine yapılan değişikliklerdir. CHP ileri gelenlerini düşündüren tek önemli nokta, İsmet İnönü yerine parti genel başkanlığına getirilecek şahsiyetin kim olacağıdır.⁷⁶⁸ DP’ye yakın olan gazetelerde, kurultay toplanmadan CHP’de gözle görülür bir gruplaşmanın olduğunu, hayati sayılacak değişimin şahısların değişmesiyle değil prensip ve metotların değişmesiyle olacağını ifade etmişlerdir.⁷⁶⁹

Gruplaşmalar çerçevesinde parti teşkilatı, parti başkanlığı için üç isim üzerinde durmuşlardır. Bunlar; Recep Peker, Şükrü Saracoğlu ve Hamdullah Suphi Tanrıöver’di. Hamdullah Suphi Tanrıöver’i tutan çevre muhafazakâr ve

⁷⁶⁵ *Son Posta*, “Celal Bayar’ın Son Posta İle Hasbihali”, 30 Temmuz 1947, s.1,3.

⁷⁶⁶ *Son Posta*, “Son Günlerde Bayar’a Yapılan Bir Teklif”, 31 Temmuz 1947, s.1,7.

⁷⁶⁷ *Akşam*, “C. Halk Partisi Kurultayı Hazırlıkları”, 1 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁶⁸ *Son Posta*, “CHP’de Kurultay Hazırlıkları”, 2 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁶⁹ *Son Posta*, “CHP Kurultayının Önemi Beliriyor”, 4 Ağustos 1947, s.1.

ilahiyyatçılardı. Anayasaya, “Türkiye Cumhuriyeti’nin dini İslam’dır” maddesinin eklenmesine şiddetle taraftar olmuşlardır. Saracoğlu’na parti teşkilatı tarafından sempatiyle bakılmaktaydı. Fakat kendisi laik ve tam devletçi olduğu için günün konjonktüründe teklifi kabul etmeyeceği üzerinde durulmuştur. Recep Peker’in olması için laik ve devletçilik ilkeleri üzerinde düzenlemeler teklifini kabul etmesi gerektiği, bu yönde destekçi sağlayabileceği düşünülmekteydi.⁷⁷⁰ Kongre hazırlıkları sırasında kongrede büyük tartışmaların çıkacağı üzerinde basının büyük çoğunluğu ortak bir karardaydı. Tartışmaların olacağına dair Falih Rıfkı Atay, “Şimdiki devirde yeni bir seçim buhranına gitmek bizlerin bunca tecrübe ve imtihanlarda pişmiş akıllarımıza yaraşmaz”, Nihat Erim “İnönü’nün Başkanlıktan çekilme kararı tam zamanında verilmiştir. Bugün önemli konularda tartışmalar olması tabiidir”, Fuad Köprülü ise “Yakında toplanacak olan CHP kurultayında müspet düşünenlerin mutaassıplara muhakkak galebe çalacaklarını umuyoruz.” ifadelerinde bulunmuşlardır.⁷⁷¹ Halkın desteğini sağlamak amacıyla, CHP zaman kaybetmeden sadece muhalefetin ileri sürdüğü kanunları değil bütün mevzuatı yeniden gözden geçirmeli, demokrasiye uymayan hükümleri kaldırmalıydı. Bundan dolayı Kurultay, CHP için bir dönüm noktasını oluşturacaktı.⁷⁷² Hayat pahalılığının, halkın memnuniyetsizliğinin giderilmesi için tedbirlerin alınmasının da Kurultayın gündeminde olacağı rivayet edilmekteydi.⁷⁷³ Kurultaydan önce Peker hükümetinin istifa etmesi gerektiği, yoksa Kurultayın hürriyet havası içinde toplanamayacağı, muhalefete yakın gazetelerce gündeme getirilmiştir.⁷⁷⁴

5.7.1. Kocaeli Milletvekili Nihat Erim ve Çoruh Milletvekili Ali Rıza Erem’in Fikir Ayrılığı

Kocaeli Milletvekili Nihat Erim’in ve Çoruh Milletvekili Ali Rıza Erem’in aynı konuya dair zıt makaleleri Ulus gazetesinde çıkmıştı. Konu aynı olmasına rağmen, fikirleri birbirine zıttı. Nihat Erim, Parti Genel Başkanı Devlet Reisi seçildiği takdirde yerine başka bir lider seçilmesi lâzım geldiğinden bahsederek, İsmet İnönü’nün Cumhuriyet Halk Partisi’ne şimdiye kadar yaptığı unutulmaz hizmetlerin karşısında şükran duymak, fakat bundan sonrası için onun tarihi vazifesini anlayışla karşılamak gerektiğini söylüyordu. Hâlbuki Ali Rıza Erem, İsmet

⁷⁷⁰ *Son Posta*, “CHP’de Kurultay Hazırlıkları”, 2 Ağustos 1947, s.7.

⁷⁷¹ *Akşam*, “CHP Kurultayında Çetin Tartışmalar Bekleniyor”, 10 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁷² *Son Posta*, “Halk Partisinde Çözüntü Alametleri Belirdi”, 5 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁷³ *Son Posta*, “İç Siyaset Durumu Hızla Gelişmektedir”, 12 Ağustos 1947, s.7.

⁷⁷⁴ *Son Posta*, “Hükümetin Kurultaydan Önce Değişmesi Lüzumu Belirtiyor”, 14 Ağustos 1947, s.1.

İnönü'nün CHP başkanlığından çekileceğinden bahsetmenin sadece gülünç olduğunu, kayıtlı Parti Başkanlığı ile Devlet Başkanlığının telif edilebileceğini yazıyordu. Burada herkesin merakla sorduğu şey, Nihat Erim'in kendi namına mı yazdığı, yoksa partililerin fikirlerine mi tercüman olduğu meselesidir. Aynı tarihli Ulus'ta Çoruh Milletvekili tarafından Nihat Erim'e tamamıyla zıt fikirler yürütülmesi, Nihat Erim'in ileri sürdüğü fikirlerin şahsına ait olduğunu göstermektedir. Fakat Erim'in bu fikirleri Kurultaydan önce de, Kurultayda da kuvvetle müdafaa edeceğine şüphe edilmemektedir. Böylece Kurultayda ortaya çıkacak olan fikir çatışmaları şimdiden partinin organı olan Ulus'ta görülmektedir. Fakat bu çatışmalar partinin ikiye veya birkaç gruba ayrılmasına işaret değildi.⁷⁷⁵

5.8. İktidar ve Muhalefetin Birlikte Katıldığı Demokrat Parti Alemdar Bucağı Toplantısı

Demokrat Parti, Alemdar bucağı ile Alemdar semt ocağının açılış yıldönümü için 1 Ağustos'ta Çemberlitaş'ta Özen kiraathanesi salonunda toplanmıştı. Demokrat Parti milletvekilleri ve üyeleri, DP'nin davetlisi olarak da Cumhuriyet Halk Partisi ileri gelenleri toplantıda hazır bulunmuşlardır. Kutlama törenine Alemdar Demokrat Parti bucak teşkilatının bir söylevi ile başlanmıştır. Başkan toplantıda bulunanlara “Hoş geldiniz,” demiş ve Cumhuriyet Halk Partililere davete icabetlerinden dolayı teşekkür etmiştir. Daha sonra Eminönü Demokrat Parti Kültür Kolu Başkanı İhsan Yurdoğlu söz almış ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün beyannamesinin demokrasinin inkişafı için bir garanti telâkki ettiğini söylemiştir.⁷⁷⁶ İhsan Yurdoğlu'nun ardından konuşan İstanbul Milletvekili Cihat Baban mesut bir gün kutlandığını, çünkü muhalefetin bu memlekette ilk defa bir yıldan fazla bir süredir yaşadığını, bu zaman zarfında ilerleme adına çok yol alındığını söylemiş, hürriyet davasının tahakkuk etmek üzere olduğuna işaret ettikten sonra Anayasanın değiştirilmesi meselesini ele alarak: “Anayasa hangi sistemi terviç ederse etsin, tatbik edilmesi lazımdır. Vatandaşın hak ve hürriyetlerini koruması icab etmektedir.” demiştir.⁷⁷⁷ Bundan sonra söz alan Demokrat Partili emekli General Sadık Aldoğan; “Hürriyet İstiyoruz. Elde edeceğimiz siyasi hürriyetle bu memleketin her işine karışmak istiyoruz.” demiş ve dedikoduları bir tarafa bırakarak, vatandaş siyasî hak ve hürriyetlerinin tahakkukuna çalışma zamanının geldiğini söylemiştir. Bu arada,

⁷⁷⁵ *Akşam*, “C. Halk Partisinde Muhtelif Cereyanlar”, 5 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁷⁶ *Akşam*, “Özen Kiraathanesinde Dün Gece Bir Toplantı Yapıldı”, 2 Ağustos 1947, s.2.

⁷⁷⁷ *Son Posta*, “DP Alemdar Bucağının Yıldönümü”, 2 Ağustos 1947, s.7.

misafir olarak toplantıda bulunan bir Halk Partili, Aldoğan'ın sözünü kesip, vatandaş siyasi hak ve hürriyetlerinde Halk Partisi'nin de büyük hizmetler sağladığını hatırlatmıştır. General Sadık Aldoğan, ortak çalışmalarla bu hürriyetin çok daha gelişeceği ve bunun elbirliğiyle tahakkuk ettirileceği cevabını vermiştir. Toplantı saat 24.00'te sona ermiştir.⁷⁷⁸

5.9. İzmir Fuarının Açılması

20 Ağustos'ta açılacak olan İzmir Fuarı'na bu yıl birçok yabancı ülkenin katılacağı fuar; Fransa, İtalya, Yugoslavya firmaları fuar parkında 2 ay önceden hazırlıklara başlamışlardır. Ayrıca fuara Filistin ve Çekoslovak fabrikalarıyla, İsveç, İngiliz ve Amerikan firmaları da katılacaktı.⁷⁷⁹ Fuarın açılışında Şükrü Saracoğlu, Celal Bayar, CHP ve DP'den 50 milletvekilin yer alacağı, açılış konuşmasının İnönü tarafından yapılacağı belirtilmiştir.⁷⁸⁰ Fakat İnönü fuara katılmayacaktır.

16. İzmir Fuarı hazırlıkları çerçevesinde Sümerbank sergi yeri arkasında çarşı inşaatının 15000 liralık ihalesi yapılmıştır. Çarşı içindeki stantların vitrinleri tamamen satılmıştır. Bulgaristan Ticaret Ataşesi, Bulgaristan sergi yeri ile ilgilenmek üzere İzmir'e gelmiştir. Çek ve Yugoslavya sergi yerleri de hazırlanmıştır. Bu üç sergi yerinde gösterilmek amacıyla birçok ürün getirilmişti.⁷⁸¹ İzmir Fuarı 20 Ağustos'ta saat 19.00'da Kültür Park Lozan kapısında yapılan törenle açılmıştır.⁷⁸² Kapıda Fransa, Yunanistan, İran, Çekoslovakya, Yugoslavya, Bulgaristan ve Polonya bayrakları dalgalanmış; Avusturya, İsviçre, İngiliz ve Pakistan sergi yerleri ülkelerinden gelen firmalar aracılığıyla fuarda temsil edilmiştir. Pakistan'ın fuara katılması, kendi ülkesi için önemli bir gelişmeydi. Çünkü ilk defa Pakistan bayrağı Pakistan dışında başka bir ülkede dalgalanmış oluyordu.⁷⁸³ 1200'den fazla yerli, 400'den fazla yabancı firma fuara katılmıştır.⁷⁸⁴

Belediye Başkanı Reşat Leblebicioğlu'ndan sonra kürsüye gelen Ticaret Bakanı Atıf İnan, İzmir'e hareketinden iki gün önce kendisini kabul eden Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün selam ve sevgilerini İzmir'e ulaştırdığını bildirmiş,

⁷⁷⁸ *Akşam*, "Özen Kiraathanesinde Dün Gece Bir Toplantı Yapıldı", 2 Ağustos 1947, s.2.

⁷⁷⁹ *Ulus*, "Milletlerarası İzmir Fuarı", 14 Haziran 1947, s.3.

⁷⁸⁰ *Son Posta*, "20 Ağustos 1947 İzmir'in Mutlu Günü Olacak", 10 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁸¹ *Son Posta*, "İzmir Fuarının Hazırlıkları İlerliyor", 12 Temmuz 1947, s.1.

⁷⁸² *Akşam*, "İzmir Fuarı", 20 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁸³ *Son Posta*, "İzmir Fuarı Açıldı", 21 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁸⁴ *Zonguldak*, "16. İzmir Fuarı Evvelki Gün Açıldı", 22 Ağustos 1947, s.1.

ithalat ve ihracat işlerine ve 7 Eylül Kararları'na temas eden bir konuşma yapmıştır.⁷⁸⁵ Bakanın konuşması sıklıkla gürültü ve seslerden dolayı kesilmiştir. Demokrat Parti İzmir Teşkilatı Başkanı da fuarda hazır bulunmuştur. 60 binden fazla insan fuardaki yerlerini almıştır.⁷⁸⁶ Fuar, 20 Eylül Cumartesi günü sona ermiş, İzmir Belediyesi son gün münasebetiyle 500 kişilik bir şölen vermiştir. Belediye Başkanı kapanış söylevinde, İkinci Cihan Harbi sonunda memleketimizde ilk defa milletlerarası mahiyette kurulan fuarın, ümitlerin üstünde muvaffakiyet elde ettiğini belirtmiştir.⁷⁸⁷

5.11. Kabinenin Güvenoyu Alması ve 35'ler Olayı

İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesinin ardından siyasi çevrelerde hızla gelişen olaylar, iktidarın dayandığı CHP'de yeni şartlara uyum sağlaması gerektiği zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. CHP çevrelerinde görülen gruplaşmalar, partinin hiç hazır olmadığı bir durumdu. Resmen İsmet İnönü'nün beyannamesi CHP için emri vaki olmuştur. Başbakan Recep Peker'in Meclis açılınca güvenoyu isteyeceği, güvenoyu sonrasında hükümete güven çıksa da çıkmasa da Peker'in uzun süre Başbakanlıkta kalmaması gerektiği DP'liler tarafından dile getirilmişti. CHP'liler ise Başbakan'ın güvenoyu isteyip almasının kuvvetli görünmek için büyük öneme sahip olduğunu düşünmüşlerdi. Özellikle hayat pahalılığının iktidar tarafından önlenememesi, hükümetin daha önceden "hayatı ucuzlatma vaadi" Başbakana karşı koz olarak kullanılmaktaydı. CHP'nin hayat pahalılığı ile mücadeleyi esas tutacak bir hükümete muhtaç olduğu savunuluyordu.⁷⁸⁸

CHP Meclis Grubu Genel Kurulu 2 Eylül Salı günü Erzincan Milletvekili Saffet Arıkan başkanlığında toplanmış, Dışişleri Bakanı Hasan Saka, ülkeyi ilgilendiren olaylar hakkında detaylı açıklamalarda bulunmuş ve kendisine sorulan sorulara tatmin edici cevaplar vermiştir.⁷⁸⁹ CHP Meclis Grubu toplantısı saat 15.00'te açılmış olup 22.30'a kadar devam etmiştir. Toplantı, Başbakan Recep Peker'in konuşması ile açılmıştır. Başbakan bir saatten fazla konuşmuş, son dönem yaşanan gelişmeler hakkında açıklamada bulunmuştur.⁷⁹⁰ Recep Peker'in yapmış

⁷⁸⁵ *Akşam*, "İzmir Fuarı Açıldı", 21 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁸⁶ *Son Posta*, "İzmir Fuarı Açıldı", 21 Ağustos 1947, s.7.

⁷⁸⁷ *Zonguldak*, "İzmir Fuarı Kapandı", 23 Eylül 1947, s.1.

⁷⁸⁸ *Son Posta*, "7 Eylül Kararlarını Müdafaa Eden Broşür Yayınlandı", 7 Ağustos 1947, s.7.

⁷⁸⁹ *Son Posta*, "CHP ve DP Grup Toplantıları", 3 Eylül 1947, s.1,6.

⁷⁹⁰ *Son Posta*, "CHP'de Tarihi Bir Hadise", 27 Ağustos 1947, s.7.

olduğu konuşma, grup kararı ile yayınlanmıştır.⁷⁹¹ CHP de Peker konusunda kendi içinde ikiye ayrılmıştı. Pekerciler Nihat Erim'i eleştirirken, Hamdullah Suphi ve arkadaşları ise şiddetle hükümete eleştirilerde bulunmuşlardı.⁷⁹²

İç politikanın güdümü hakkında grubun güvenoyunu istemiş ve bu mevzu ile ilgili Seyhan Milletvekili Cavid Oral ve üç arkadaşı tarafından verilen takrirler de okunmuştur.⁷⁹³ Muhiddin Baha Pars, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Tahsin Banguoğlu, Ferudun Fikri Düşünsel, Süreyya Örgüevren, Mahmud Nedim Gündüzalp, Rasih Kaplan ve Doktor Kemali Beyazıd da konuşma yapmışlardı. Konuşmalar sonunda oylamaya geçilmiştir. Oy'a 337 milletvekili katılmış, oylama sonunda 303 oy'la hükümet CHP grubunun güvenini kazanmıştı.⁷⁹⁴ Milletvekili Nihat Erim'in başını çektiği bir grup genç milletvekili CHP grubunda Peker'e karşı oy kullanmışlardır (35'ler Hareketi).⁷⁹⁵ Kırmızı pusulayla 34 ret oyu verilmiştir.⁷⁹⁶ Nihat Erim, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Memduh Şevket Esendal, Tahsin Banguoğlu, İsmail Rüştü Aksan, Cahit Ural ret oyu kullananlar arasında yer almıştır.⁷⁹⁷ Ret oyu kullananların sayısı hakkında basında iki görüş bulunmaktaydı. Gazetelerin büyük bir çoğunluğu 34 hayır oyu kullanıldığını ifade ederken⁷⁹⁸ Cumhuriyet gazetesi bu sayıyı 35 olarak vermektedir. Memduh Şevket Esendal, oy toplandığı sırada gecikmiş olduğundan oyunu kullanamamıştır. Sonradan müracaat ederek zapta kırmızı oy kullanacağını ilave ettirmiştir. Bu nedenle güvenoyu vermeyenlerin sayısı 35'e çıkmıştır.⁷⁹⁹ Ret oyu veren 35 milletvekilinin lideri Nihat Erim gibi görünse de gerçekte onun arkasında İnönü'nün olduğu söylenmektedir.⁸⁰⁰

Kırmızı oy (ret) kullananların listesi şu şekildedir: 1-Vedat Dicleli, 2-Kasım Gülek, 3-İsmail Rüştü Aksal, 4-Cavid Ural, 5-Sinan Tekelioğlu, 6-Nihad Erim, 7-

⁷⁹¹ *Tasvir*, "Başbakanın H.P. Meclis Grubundaki Nutku", 29 Ağustos 1947, s.1,3.

⁷⁹² *Son Posta*, "Hükümetten Yana Olanlar Fikir Ayrılığından Şikayetçi", 26 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁹³ *Akşam*, "Başbakan Recep Peker'in Parti Gurubundaki Beyanati", 27 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁹⁴ *Türkyolu*, "Hükümet Partide İtimat Reyi Aldı", 28 Ağustos 1947, s.2.

⁷⁹⁵ *Akşın*, *Kısa Türkiye Tarihi*, s. 245.

⁷⁹⁶ *Türkyolu*, "Hükümet Partide İtimat Reyi Aldı", 28 Ağustos 1947, s.2.

⁷⁹⁷ *Son Posta*, "34 Milletvekili Peker Hükümetine Muhalif Oy Verdi", 27 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁹⁸ *Son Posta*, "34 Milletvekili Peker Hükümetine Muhalif Oy Verdi", 27 Ağustos 1947, s.1; *Türkyolu*, "Hükümet Partide İtimat Reyi Aldı", 28 Ağustos 1947, s.2; *Akşam*, "Kabine İtimat Oyu Kazandı", 27 Ağustos 1947, s.1; *Türk Dili*, "Recep Peker Hükümeti Çoğunlukla Güven Oyu Aldı", 28 Ağustos 1947, s.1; *Yeni Sabah*, "Kabine Yine İtimad Kazandı", 27 Ağustos 1947, s.1; *Türk Sözü*, "Recep Peker İttifaka Yakın Çoğunlukla Güven Oyu Aldı", 27 Ağustos 1947, s.1; *Çorum*, "Recep Peker Hükümeti Güven Oyu Aldı", 3 Eylül 1947, s.1; *Ulus*, "Peker Hükümeti Dün Güven Oyu Aldı", 27 Ağustos 1947, s.1; *Vatan*, "CHP Meclis Gurubunun Dünkü Toplantısı Yedi Buçuk Saat Sürdü", 27 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁹⁹ *Cumhuriyet*, "CHP Gurubu Toplantısının Akisleri", 28 Ağustos 1947, s.5.

⁸⁰⁰ Necdet Ekinci, *Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997, s. 335.

Fehmi Kurtuluş, 8-Mahmud Nedim Gündüzalp, 9-Cevad Dursunoğlu, 10-Hamdullah Suphi Tanrıöver, 11-Celal Said Siren, 12-Şevket Raşid Hatiboğlu, 13-Ali Fuad Cebesoy, 14-Nazif Erkin, 15-Tahsin Banguoğlu, 16-Tezer Taşkiran, 17-İhsan Hamid Tuğrel, 18-Said Ödyak, 19-Sedad Çumralı, 20-Muhsin Adil Binal, 21-Hasan Şükrü Adal, 22-Avni Refik Bekman, 23-Mümtaz Ertan, 24-Ali Kemal Yiğitoğlu, 25-Abdürrahman Melek, 26-Vehbi Sarıdağ, 27-Hilmi Athoğlu, 28-Kamil Kitabber, 29-Hilmi Öztarhan, 30-Suud Kemal Yetkin, 31-Raşid Börekçi, 32-Osman Agan, 33-Bekir Kaleli, 34-Kasım Ener, 35-Memduh Şevket Esendal. Bazı milletvekilleri salonda bulunmadıkları için oy kullanmamışlardı. Ortaya atılan iddialar da gizli oy kullanma olduğu taktirde ret sayısının 150'yi bulacağı üzerindeydi.⁸⁰¹ Açık oylamanın yapılmasının tamamen Peker'in bir oyunu olduğu, açık oyun milletvekilleri üzerinde bir tesir bıraktığı, bazı milletvekilleri bu hareketin hükümetin kendi aleyhinde olanlara mim koymak istediği için beyaz oy verdikleri üzerinde durmuşlardı.⁸⁰² CHP'li bazı vekiller Peker'in toplantıdaki konuşmasında iç politika ile ilgili konuşmaktan kaçındığını, mali, iktisadi ve ticari gelişmeler hakkında bilgi vermediğini, sadece muhalefet partisinin faaliyetleri üzerinde durduğunu bundan dolayı verilen oyların sadece muhalefet faaliyetleri üzerinde verildiğini, Peker'in tüm faaliyetleri üzerinde oy verilseydi güvenoyunun alınamayacağını ifade etmişlerdi.⁸⁰³

Oylama sonrası CHP Meclis Grubunda konuşma yapan Peker, kırmızı oy verenlerle el sıkışıp, dostluk ve arkadaşlık ilişkilerinde hiçbir değişikliğin olmayacağını, hükümet aleyhinde grupta konuşanların konuşma hakkı olduğunu, fakat iktidardan çekilme isteklerinin bir emri vaki olduğunu belirtmiştir.⁸⁰⁴ DP'liler de Peker'in bütün iç ve dış meselelerin muhasebesini yapıp, oylamaya girseydi, kesinlikle güvenoyu alamayacağı yönünde fikir beyan etmişlerdir. Hatta Peker'in Meclisten güvenoyu istemesi gerektiğini ifade etmişlerdi.⁸⁰⁵ CHP eskiden birçok kararı oybirliği ile almasına rağmen hükümetin güvenoyu oy çokluğu esasıyla olduğu için kimi çevrelerce Peker kabinesinin uzun süre iktidarda kalamayacağı düşünceleri hâkim olmuştu.⁸⁰⁶ 35'ler grubunun muhalefeti, CHP'yi önemli ölçüde sarsmıştır. Bir taraftan DP ile çekişen bir taraftan da 35'lerin muhalefeti ile karşılaşan Peker'e, çekilmekten

⁸⁰¹ *Akşam*, "Recep Peker Kabinesi Nasıl İtimat Oyu Kazandı", 28 Ağustos 1947, s.1,2; Cumhuriyet, "CHP Gurubu Toplantısının Akisleri", 28 Ağustos 1947, s.5.

⁸⁰² *Son Posta*, "Mağlup Sayılır Bu Yolda Galip", 28 Ağustos 1947, s.1,6.

⁸⁰³ *Son Posta*, "Peker Kabinesine Bütün Faaliyetine Ait Bir İtimat Oyu Verilmedi", 29 Ağustos 1947.

⁸⁰⁴ *Son Posta*, "Başbakanın Gruptaki Demeci", 29 Ağustos 1947, s.7.

⁸⁰⁵ *Son Posta*, "Recep Peker'in Aldığı Güven Oyu İletlidir", 30 Ağustos 1947, s.1.

⁸⁰⁶ *Tasvir*, "Oy Birliği Siyaseti Yıkıldıktan Sonra", 28 Ağustos 1947, s.1,5.

başka bir yol kalmamıştır.⁸⁰⁷ Baskılar üzerine Peker, yandaşlarıyla birlikte birkaç gün İnönü ile mücadeleye girecekmiş gibi davranmış fakat sonra istifa etmiştir. Yerine Hasan Saka 9 Eylül 1947’de hükümeti kurmuştur.⁸⁰⁸

5.12. CHP’nin Grup Toplantısındaki Söylemlere DP’nin Cevabı

Başbakan Recep Peker’in CHP Meclis Grubunun 26 Ağustos tarihli kapalı toplantısındaki beyanatının bir kısmı radyo, ajans ve gazetelerde yayınlanmıştı. CHP’nin 7 saat süren bu toplantısında DP’nin ortaya atmış olduğu iddialar yalanlanmıştır. Bunun üzerine DP Genel Kurulu Meclis Grubunu toplayarak Başbakan’ın demecine karşılık demeç yayınlamıştır.⁸⁰⁹

Demokrat Parti Meclis Grubu, 31 Ağustos saat 17.00’de parti merkezinde Merkez İdare Kurulu üyelerinin de katılımıyla dört buçuk saat süren bir toplantı yapmıştır.⁸¹⁰ Toplantının mevzuu hemen hemen Başbakan Recep Peker’in parti grubundaki izahatı olmuştu. Toplantıya ertesi gün saat 16.00’da devam edilmiştir.⁸¹¹ Üçüncü gün toplantısı da saat 16.00’da başlayıp 20.30’a kadar sürmüştür. Toplantı sonunda alınacak kararlar yine bir beyanname ile yayınlanacaktı. Beyannamede, Başbakanın açıklamaları karşısında Demokrat Parti’nin görüş tarzı belli olacaktı.⁸¹²

Peker hükümetine 35 kırmızı oy çıkmasıyla ilgili Celal Bayar, “Milletin bazı öyle esas hakları vardır ki bunlar partilerin değil milletin malıdır. 35 Halkçı milletvekili hadiseyi bu yoldan görmüş ve bu yolun davacısı olmuş olacaklar. Açık oy’a rağmen 35 kişi meydana çıkmıştı.” ifadelerinde bulunmuştur.⁸¹³ Recep Peker’in kendine ve grubuna güvenmediği eğer güvenseydi gizli oy isteminden kaçmaması gerektiği, DP’yi destekleyen seçmenlerin iktidar memurları tarafından hangi baskılar altında kaldıkları, halkın huzursuzluğunun kanunsuzlukların kaldırılması ile olacağı, kabinenin ekonomik tedbirlerde yetersiz kaldığı, halk için çalışmadığı, tek gayesinin iktidarda kalmak olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur.⁸¹⁴ Ayrıca ajanslardan

⁸⁰⁷ Hikmet Bila, “Sosyal Demokrat Süreç İçinde CHP ve Sonrası, Milliyet Yayınları, İstanbul 1987, s. 169.

⁸⁰⁸ Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, s. 245.

⁸⁰⁹ *Son Posta*, “Demokrat Parti Peker’in Grup Demecine Cevap Verdi”, 4 Eylül 1947, s.1.

⁸¹⁰ *Tasvir*, “DP Meclis Grubu Dün Toplandı”, 1 Eylül 1947, s.1.

⁸¹¹ *Tasvir*, “DP Meclis Grubunun Toplantısı”, 2 Eylül 1947, s.3.

⁸¹² *Tasvir*, “DP Meclis Grubu Toplantıları Sona Erdi”, 3 Eylül 1947, s.3.

⁸¹³ *Yeni Sabah*, “DP Meclis Grubu Toplantı Halinde”, 3 Eylül 1947, s.3.

⁸¹⁴ *Son Posta*, “Demokrat Parti’nin Peker’in Grup Demecine Cevabı”, 4 Eylül 1947, s.7.

yararlanamadıklarını, radyodan millete hitap edemediklerini, DP'ye oy veren insanların iktidar tarafından işinden edildiğini de belirtmiştir.⁸¹⁵

5.13. Fevzi Çakmak'ın Hükümet Politikaları Hakkındaki Beyanâtı

İstanbul Bağımsız Milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak sürekli seçmenlerle temas halinde olmuştur. Vatandaşlarla görüşmekte, onların dert ve isteklerini dinlemekteydi. Diğer taraftan, son zamanlarda gelişen siyasi olaylar hakkında düşüncelerini ifade edecek zaman ve ortamı bulamamıştı. Bu sebepten dolayı, basın Fevzi Çakmak'ın fikirlerini öğrenmenin ve Türk vatandaşlarına iletilmesinin faydalı olacağı düşüncesiyle kendisi ile röportaj yapmışlardır. Vermiş olduğu beyanatta, Türkiye'nin fiilen İkinci Dünya Savaşı'na katılmamış olmasına rağmen ülkenin sıkıntılar içinde olduğu; bu sıkıntıları azaltmak, hafifletmek yoluna gidilmediği, hayat pahalılığının, büyük kitleleri pençesi altına aldığı, hükümetin tedbirlerinin bu maddi baskıyı hafifletmediğini aksine daha da ağırlaştırdığını ifade etmiştir. Vatandaşların, bu sıkıntılarını anlatacak, dertlerini iletecek kurumlardan mahrum olduğu ve işlerin yoluna gireceği hakkındaki ümitlerini kaybettikleri üzerinde durmuştur.⁸¹⁶ “Duran bir bünyenin yarattığı kötülüklerin şikâyetidir. Demokrasi demek, millet dâvalarına bütün milletin elbirliğiyle sarılması demektir. Çeşitli zorlukları ancak böyle bertaraf edebiliriz. Hâlbuki bugün iktidardakilerin zihniyeti bu değildir. Onlar kendi başlarına idareci olarak kalmak istiyorlar.” ifadelerinde bulunan Çakmak, daha sonra İsmet İnönü'nün beyannamesinden duyduğu mutluluğu ifade edip, Recep Peker'in 12 Temmuz Beyannamesini örselemeye çalıştığını, kanunların değiştirilmesi gerektiğini, Peker'in işbaşına gelmiş olmasının ülke için büyük bir bedbahtlık olduğunu açıklamıştır.⁸¹⁷ Dünyanın herhangi bir yerinde bu tarzda konuşan bir başka Başbakanın olmadığını ifade etmiştir.⁸¹⁸

5.14. Pul Meselesi

30 Ağustos Zafer Bayramı dolayısıyla çıkarılan hatıra pullarında 3 Nisan 1921'den 12 Ocak 1944 tarihine kadar Genelkurmay Başkanlığı yapmış ve İstiklal Harbi'nin taarruz planını hazırlayan üç isimden biri olan Fevzi Çakmak'ın

⁸¹⁵ *Tasvir*, “Celal Bayar R. Peker'e Cevap Veriyor”, 2 Eylül 1947, s.1.

⁸¹⁶ Bahadır Dülger, “Mareşal Fevzi Çakmak'ın Beyanâtı”, *Tasvir*, 28 Ağustos 1947, s.1,4.

⁸¹⁷ Bahadır Dülger, “Mareşal Fevzi Çakmak'ın Beyanâtı”, *Tasvir*, 28 Ağustos 1947, s.4.

⁸¹⁸ *Yeni Sabah*, “Mareşal R. Peker İçin Ne Diyor”, 1 Eylül 1947, s.1.

resmine yer verilmemişti. PTT idaresi toplam 235 kuruş değerinde altı pulluk hatıra pulu serisi çıkarmıştı. Bu pullardan 1 liralık ve 20 kuruşluk pulların üzerinde Atatürk'ün, 60 ve 15 kuruşluk pulların üzerinde İsmet İnönü'nün, 30 ve 10 kuruşluk pulların üzerinde zafer timsali abidesinin resmi bulunmaktaydı.⁸¹⁹ Mareşali destekleyen çevreler, böyle bir durumun günlük politika havasından ve parti restleşmeleri nedeniyle olduğu üzerinde durmuşlardır. Mareşal Fevzi Çakmak'ın görevi gereği büyük sorumluluk aldığını, zaferin kazanılmasında önemli rol oynadığını, hatta Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk eserinde Çakmak'ın başarılarına değindiğini, böyle bir komutana yapılmış olan bu hareketin milli tarihe sadakatsizlik olduğunu, böyle bir şey yapmaya kimsenin hakkı olmadığını ifade etmişlerdir.⁸²⁰

5.15. Peker Kabinesindeki Değişiklikler

Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu 4 Eylül saat 11.00'de toplanmış, bu toplantıda kabinede yer alan bazı bakanlar değişmiştir. Grup toplantısında Milli Savunma, İçişleri, Ekonomi, Tarım, Ticaret ve Çalışma Bakanlarının değişmesi kararı alınmıştır. Milli Savunma Bakanlığı'na, Cemil Cahit Toydemir'in yerine İzmir Milletvekili Münir Bilsel'in; İçişleri Bakanlığı'na, Şükrü Sökmensüer'in yerine Erzurum Milletvekili Münir Hüsrev Göle'nin; Ekonomi Bakanlığı'na, Tahsin Bekir Balta'nın yerine Diyarbakır Milletvekili Cavit Ekin'in; Tarım Bakanlığı'na, Faik Kurtoglu'nun yerine Rize Milletvekili Fuat Sirmen'in; Ticaret Bakanlığı'na, Atıf İnan'ın yerine Antalya Milletvekili Nurullah Esat Sümer'in; Çalışma Bakanlığı'na da Doktor Sadi Irmak'ın yerine Rize Milletvekili Tahsin Bekir Balta'nın getirilmesi kararlaştırılmıştır.⁸²¹ Değişikliğe ait tebliğin gece yarısına kadar yayınlanması beklenmiş olsa da yayınlanmamıştır. Kabinedeki değişikliğe ait tezkerenin Meclis'in tatile girme kararı vermeden alınacağına kesin olarak bakılmıştır.⁸²² Bazı gazetelerde 4 Eylül tarihinde Meclis'in toplanıp kabinedeki değişiklikleri onaylayacağı haberleri yapılmıştır.⁸²³ Kararnamenin Meclis onayına çıkması ile birlikte, eski bakanlar Bakanlığa gelerek daire müdürleriyle vedalaşmışlardır.⁸²⁴

⁸¹⁹ *Yeni Sabah*, "Milli Tarihe Karşı Böyle Bir Hareket En Azı Hakarettir", 2 Eylül 1947, s.1.

⁸²⁰ *Yeni Sabah*, "Mareşalin Resmi Niye Unutuldu", 2 Eylül 1947, s. 4.

⁸²¹ *Akşam*, "Recep Peker Kabinesinde Altı Bakan Değişiyor", 4 Eylül 1947, s.1.

⁸²² *Türk Dili*, "Peker, Kabinesinde Bazı Bakanları Değiştiriyor", 5 Eylül 1947, s.1.

⁸²³ *Türk Sözü*, "Kabinede Mühim Değişiklikler Yapıldı", 4 Eylül 1947, s.1.

⁸²⁴ *Türkyolu*, "Kabineden 6 Bakan İstifa Etti", 5 Eylül 1947, s.1.

Recep Peker'e hücum eden bazı CHP'li hatipler, kısa süre önce kabine için güvenoyu istendiğini ve güvenoyu alındığını, bu değişikliklerin Recep Peker tarafından neden yapıldığını anlamadıklarını ifade etmişlerdir. Başbakan bunun bir prensip meselesi olduğunu söylemiş ve konu üzerinde 13 saatlik bir tartışma yaşanmış, konuyla ilgili yaklaşık 40 kişi söz almıştır.⁸²⁵

DP taraftarları ise Meclis'in tatile geçeceği günde Recep Peker'in isteği üzerine 4 Eylül'de toplantı yapılmasına karar verildiğini, bu durumun ana gayesinin Recep Peker'in durumunu sağlamlaştırmak için yapmış olduğu düşüncesindeydiler.⁸²⁶

5.15.1. Yeni Kabinenin Güvenoyu Alması

4 Eylül saat 11.00'de toplanan CHP Meclis Grubu'nun kabine ile ilgili görüşmeleri saat 03.00'e kadar aralıksız sürmüştür. Grup toplantısında yine büyük tartışmalar yaşanmıştır. CHP'li milletvekilleri grup toplantısından sonra hemen Meclis toplantısına katılmışlardır. Bakanların koltukları boş durmuştur. Çünkü parti grubunda seçilmiş olan bakanlar daha Meclis'te tasdik edilmemiştir. Kabinedeki değişiklik hakkındaki tezkere Meclis'te Meclis Başkanı Kazım Karabekir tarafından okunmuş, Ticaret, Milli Savunma, Ekonomi, İçişleri, Tarım ve Çalışma Bakanlarının istifası kabul edilmiş, yerlerine kimlerin vekâlet edecekleri açıklanmış ve Meclis 1 Kasım'da toplanmak üzere tatile girmiştir.⁸²⁷ CHP Parti Grubu saat 17.30'da tekrardan toplanmıştır. Bu toplantı saat 21.00'e kadar sürmüştür. Grup bir saat yemek yedikten sonra 22.00'de tekrardan toplanmıştır. Bir günde üç toplantının yapılmasından hükümette yapılan değişikliğin CHP grubunu tatmin etmediği anlaşılmıştır. Değiştirilmesi düşünülen bakanlar şiddetli şekilde kendilerini savunmuşlardır. Büyük tartışmaların olmasının nedenlerinden biri, 35'ler içinde bulunan konuşmacıların kabinenin toptan değiştirilmesi talepleri idi.⁸²⁸

Başbakan'ın kabinede yapacağı değişiklikler üzerine serbest bırakılması hakkında 85 imza ile verilen önerge açık oy'a konulmuştur. Oylamaya katılan 242 vekilden 47'si ret, 1 çekimser, 194 kabul ile önerge kabul edilmiş ve toplantı 5 Eylül Cuma günü saat 01.00'de son bulmuştur.⁸²⁹

⁸²⁵ *Yeni Sabah*, "Kabinede Altı Bakan Değişti", 5 Eylül 1947, s.1.

⁸²⁶ *Son Posta*, "Meclis Yarın Fevkalade Toplanacak", 4 Eylül 1947, s.6.

⁸²⁷ *Yeni Sabah*, "İkinci Peker Kabinesi Teşekkül Etti", 6 Eylül 1947, s.1.

⁸²⁸ *Son Posta*, "47'ye Yükselen 35'ler Grubunun İsteği", 5 Eylül 1947, s.1,3.

⁸²⁹ *Türkyolu*, "Uzun Süren Toplantıdan Sonra Kabinedeki Tadilat Kabul Edildi", 6 Eylül 1947, s.1,3.

Cumhurbaşkanı İnönü'nün kabinede yapılan değişikliği bildiren tezkeresinin okunması üzerine, kabineye giren Milli Savunma Bakanı Münir Birsell, İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle, Ticaret Bakanlığına Halid Nazmi Keşmir, Tarım Bakanlığına Şevket Adalan, Çalışma Bakanlığına Tahsin Bekir Balta, İktisat Bakanlığına Cavid Ekin atanmış ve görevlerine başlamıştır.⁸³⁰

5.10. Tatil Sonrası TBMM'de İlk Toplantı

Büyük Millet Meclisi 25 Ağustos saat 15.00'te toplanmış, gündemde olağan dışı bir şey olmamakla birlikte bütün milletvekilleri gelmiş, meclis tam kadrolu günlerinden birini yaşamıştır. Uzun bir tatil devresinden sonra gelen milletvekilleri birbirlerinin ellerini sıkıyor, hararetili hararetili konuşuyorlardı. CHP grubu ertesi gün toplanacağından dolayı, CHP'li hiçbir vekil Peker'in fikir ayrılığını Meclis'te gündeme getirmemişti. Meclise gelen CHP'li bazı vekiller, başarıyla, Peker'e 'seni destekliyorum' manasında selam vermiştir.⁸³¹ Belki gündem dışı ani bir tartışma çıkar, Peker hükümetinin sıkıntıları gündeme gelir, diye dinleyici olarak gelenler sıraları doldurmuştur. Meclis'in 25 Ağustos tarihli oturumundan sonra CHP'li milletvekilleri Meclis'i saatlerce terk etmemişlerdir. Ertesi günkü CHP Meclis Grubu için meclis koridorlarında temas içinde olmuşlardır.⁸³²

5.16. Recep Peker Kabinesinin İstifası, Hasan Saka Kabinesinin Kuruluşu

Kabinede yapılan son değişikliklere rağmen kabinenin uzun ömürlü olabileceğine kimse ihtimal vermiyordu. 7 Eylül Pazar günü Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilmesi, ardından 8 Eylül'de Bakanlar Kuruluna Cumhurbaşkanının başkanlık etmesi ve Cumhuriyet Halk Partisi Divanının da olağanüstü toplantısı, alttan alta büyük bir politik faaliyetin cereyan ettiğini gösteriyordu.⁸³³

9 Eylül saat 16.30'a doğru Başbakanın istifa ettiği şayiaları yayılmaya başlamış, kısa bir süre sonra da haber teyit edilmişti. Başbakan Recep Peker'in 8 Eylül'de bir kriz geçirmiş olduğu ve kendisini muayene eden doktorların, istirahat tavsiyesi üzerine Peker kabine arkadaşlarını toplayarak istifa edeceğini

⁸³⁰ *Türkyolu*, "Kabineye Giren 6 Bakan Vazifelerine Başladı", 7 Eylül 1947, s.1.

⁸³¹ *Son Posta*, "Peker'i Sendenim Demek İster Gibi Selamlayanlar Vardı", 26 Ağustos 1947, s.1.

⁸³² *Son Posta*, "CHP Milletvekilleri Koridordan Ayrılmıyor", 26 Ağustos 1947, s.7.

⁸³³ *Tasvir*, Recep Peker Kabinesi Dün İstifa Etti. Yeni Kabineyi Hasan Saka Kuruyor", 10 Eylül 1947.

bildirmiştir.⁸³⁴ Başbakanın istifasına sağlık sebeplerin neden olduğu bildirilmekte ise de bundan daha ziyade Başbakanın son toplantılarda maruz kaldığı hücumların güvenoyu aldıktan bir hafta sonra 6 Bakan değiştirmek suretiyle taktik hatası yapmış olmasının, demokrat gelişmeye karşı baskı yapılmadığı hakkında toptan reddetme yolunu seçmesi, yalnız Demokrat Parti'nin değil, birçok CHP'li Milletvekillerinin de itimadını kaybetmiş olmasına neden olmuştur ve bu olaylar da istifa sürecini hızlandırmıştır.⁸³⁵

Cumhurbaşkanı, Peker'in istifa mektubuna karşı bir mektup yazarak kendisine hizmetleri için teşekkür edip istifasını kabul ederek Başbakanlığa Trabzon Milletvekili Hasan Saka'yı tayin etmiştir.⁸³⁶ Yeni hükümet kurulana kadar eski Bakanlar görevlerine devam etmişlerdir.⁸³⁷

Hasan Saka kabineyi kurmak için temaslarda bulunmuştur. Hasan Saka ile eski Başbakan Recep Peker 10 Eylül akşamı Bulgar elçiliğinde, Bulgar milli bayramı dolayısıyla verilen kokteyl partide hazır bulunmuşlardı. Hasan Saka kısa bir süre sonra buradan ayrıлып ne evine ne Başbakanlığa ne de Dışişleri Bakanlığına gitmeyip gizli şekilde kabine için temaslarını sürdürmüştür.⁸³⁸

Hasan Saka 10 Eylül'de kurmuş olduğu kabineyi önceki kabineden 4 değişiklik yaparak oluşturmuştur. Bu yeni üyeler Faik Ahmet Barutçu, Necmettin Sadak, Kasım Gülek ve Mahmud Nedim Gündüzalp'tır.⁸³⁹ Cumhurbaşkanı tarafından onanan yeni Bakanlar Kurulu şu şekildedir: Başbakan Hasan Saka (Trabzon), Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ahmet Faik Barutçu (Trabzon), Devlet Bakanı Mustafa Abdülhalik Renda (Çankırı), Adalet Bakanı Şinasi Devrin (Zonguldak), Milli Savunma Bakanı Münir Bilsel (İzmir), İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle (Erzurum), Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak (Sivas), Maliye Bakanı Halid Nazmi Keşmir (Tokat), Milli Eğitim Bakanı Reşad Şemseddin Sirer (Sivas), Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek (Seyhan), Ekonomi Bakanı Cavid Ekin (Diyarbakır), Sağlık Bakanı Dr. Behçet Uz (Denizli), Gümrük ve Tekel Bakanı Şevket Adalan (İzmir), Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak (Erzurum), Ticaret Bakanı Mahmud Nedim Gündüzalp (Edirne), Çalışma Bakanı Tahsin Bekir Balta (Rize).⁸⁴⁰ 12 Eylül'de

⁸³⁴ *Akşam*, "B. Recep Peker Nasıl İstifa Etmiş", 10 Eylül 1947, s.1.

⁸³⁵ *Tasvir*, Recep Peker Kabinesi Dün İstifa Etti. Yeni Kabineyi Hasan Saka Kuruyor", 10 Eylül 1947.

⁸³⁶ *Türk Dili*, "İnönü Yeni Kabineyi Kurmaya Hasan Sakayı Memur Etti", 10 Eylül 1947, s.1.

⁸³⁷ *Çorum*, "Yeni Bakanlar Kurulunu Bay Hasan Saka Kuracak", 9 Eylül 1947, s.1.

⁸³⁸ *Türkyolu*, "Recep Peker Kabinesi İstifa Etti", 11 Eylül 1947, s.1.

⁸³⁹ *Türk Sözü*, "H. Saka'nın Kurduğu Kabineye Dört Yeni Şahsiyet Girdi", 11 Eylül 1947, s.1.

⁸⁴⁰ *Zonguldak*, "Recep Peker Çekildi. Yeni Kabineyi Hasan Saka Kurdu", 12 Eylül 1947, s.1.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü saat 17.00’de Çankaya Köşkü’nde Hasan Saka ve kabine arkadaşlarını kabul etmiştir.⁸⁴¹ Bu toplantıda eski ve yeni bakanların yanı sıra CHP Genel Başkan Vekili Şükrü Saracoğlu, Parti Genel Sekreteri Hilmi Uran, Parti Meclis Grubu Başkan Vekili Saffet Arıkan ve Genel Sekreter Yardımcısı Faik Barutçu da bulunmaktaydı.⁸⁴²

Hükümet kurulur kurulmaz ülkedeki hayat şartlarını en kısa sürede hafifletmek amacıyla 11 Eylül’de saat 18.00’de kabine toplanmıştı. Yeni hükümetin ilk toplantısında dış politikada daha önceden izlenen yolun aynen devam edeceği, altın satışlarını geçici olarak durdurma, sterlin ve dolar fiyatlarında değişiklik yapılacağı kararı alınmıştı.⁸⁴³ Bu uygulamayla döviz stokunun daha sıkı himaye edilmesi amaçlanmıştır.

5.16.1. Peker’in İstifasının Yankıları

Kabinede yapılan değişikliklerin ardından Peker’in istifası resmen bomba etkisi yaratmıştı. Hükümet’in uzun süreli olmayacağı çevrelerce bilinmesine rağmen, değişikliğin akabinde istifanın gelmiş olması herkesi şaşkınlığa itmişti. Gazeteler, istifanın kesinleşmesinin ardından İstanbul’da, halka, istifanın iyi mi yoksa kötü mü olduğu üzerine sorular sormuştu. Soruya verilen birkaç cevap şu şekildedir: Cağaloğlu’nda Eczacı Abdülkerim Sargu, “7 Eylül afetiyle, pahalılığı şahlandıran Recep Peker’in istifası elbette iyi oldu”, Kapalıçarşı’da ressam Kamil Övünç, “Sırtını 7 Eylül’e dayayan bir başbakanın sonu budur, elbet iyi oldu”, yüncü Vahit Çataltaş, “7 Eylül halkın ve memurun belini bükmüştü, çok iyi oldu.”, Tıp Fakültesinden Adnan Vural, “Uzun söze ne hacet gayet iyi oldu.”, Diş tabibi Enver, “Esasen 7 Eylül Kararları sakattı, kabine sakın tecrübe mahiyetinde iktidara getirilmiş bakanlardan oluşmuş, böyle bir kabineden fazla ne umulurdu, elbet iyi oldu.” ifadelerinde bulunmuşlardır. Kamyon şoförü Kamil Pekdinç, berber İbrahim Atıl, kasap Hakkı Eryürek, şoför Cevdet Akyün, kunduracı Sami Öger, motorcu Hasan Serves, manifaturacı İbrahim Tonal, yorgancı Hamdi Çimpir, berber Zekeriya, tütün bayisi Niyazi; Başbakanın istifasının iyi olduğunu söylerlerken, tamirci Hasan Özger ise istifaya üzüldüğünü ifade etmiştir.⁸⁴⁴

⁸⁴¹ *Türk Dili*, “İnönü Bakanları Kabul Etti”, 13 Eylül 1947, s.1.

⁸⁴² *Türk Sözü*, “Ankara’daki Siyasi Hava Normale Avdet Etmekte”, 7 Eylül 1947, s.1.

⁸⁴³ *Türk Sözü*, “Yeni Kabine İlk Toplantısını Yaptı”, 12 Eylül 1947, s.1.

⁸⁴⁴ *Yeni Sabah*, “Peker’in İstifası Şehirde Nasıl Karşılandı”, 10 Eylül 1947, s.1,6.

Kurulmuş olan Hasan Saka hükümetinde bulunanların büyük bir kısmının ekonomi ile ilgilenmesi memnuniyet yaratmıştır. Hükümet başkanı eski bir ekonomi profesörüydü. Ekonominin bütün politikaya hâkim olacağı göz önüne alınırsa yeni kabineden beklenti çok fazlaydı. Başbakanın başka Maliye ve Bayındırlık Bakanları gibi bir ekip oluşturacak derecede iktisatçı bulunmaktaydı. Kabinede, maliye müfettişliğinden yetişmiş üç seçkin unsurun (Maliye-Ticaret-Gümrük ve Tekel Bakanları) toplanmış olması halkta büyük heyecan uyandırmıştır.⁸⁴⁵

5.16.2. Peker'in İstifası Üzerine Celal Bayar'ın İlk Tepkisi

DP Başkanı Celal Bayar, Peker'in istifası ile ilgili meselenin şahısların değişmesi ile ilgili olmadığını, DP olarak Recep Peker Hükümetiyle demokrasi yoluna gidilemeyeceğini daha önceden ifade ettiklerini, yaşanan durumun kendilerini haklı çıkardığını, istifayı ülke için hayırlı bir olay olarak gördüklerini, istifanın Recep Peker kabinesinin inatla temsil etmekte olduğu zihniyetin çöktüğünün göstergesi olduğunu söylemiştir. Olayı başka türlü açıklamanın manasının olmadığını belirterek, “Aksi takdirde keyfiyet bir şahıslar değişmesi mahiyetinde kalırsa, bunun üzerinde durmağa değmez. Bilhassa son hadiselerin nikbin olmamıza hak verecek bir inkişaf seyri üzerinde olduğunu kaydetmek verinde olur. Temennimiz yeni kurulacak kabinenin memleketi demokratik yolda daha süratle inkişaf ettirmesidir.”⁸⁴⁶ ifadeleriyle fikirlerini açıklamıştır.

Kenan Öner ise istifa ile ilgili: “Şahıslara merbutiyetin, memleketin hak ve saadetini temin için bir vasıta olamayacağını bugüne kadar devam eden acı tecrübelerle öğrenmemiş olanlar için, bu bir mana ifade etse de, ideal peşinde koşanlar için, zihniyet değişmeden şahıslarda vukua gelecek tahayyülât hiç bir kıymet ifade edemez...” açıklamalarının ardından, değişikliğe neden olan gelişmelerin düzeltilmesi gerektiğini, açıklamalarda bulunmak amacıyla daha erken olduğunu, zamanın ne göstereceğini beklemek gerektiğini söylemiştir.⁸⁴⁷

5.16.3. Demokrat Partinin Yeni Hükümet Hakkındaki Düşünceleri

İstanbul ve Ankara Gazetelerinde, siyasi çevrelerde yeni kabine iyi karşılanmıştı. Demokrat Parti istifa haberinin ardından 10 Eylül'de üst üste üç

⁸⁴⁵ *Türk Dili*, “Yeni Kabine Hakkındaki Görüşler”, 14 Eylül 1947, s.1.

⁸⁴⁶ *Tasvir*, “Celal Bayar'ın Tasvir'e Beyanatı”, 10 Eylül 1947, s.1.

⁸⁴⁷ *Tasvir*, “Celal Bayar'ın Tasvir'e Beyanatı”, 10 Eylül 1947, s.5.

toplantı yapmıştır. Yapılan toplantılar sonucunda Celal Bayar açıklamalarda bulunmuştur.

DP yeni hükümet hakkında iyi bir görüşe sahipti. Peker, Ökmen ve İncedal'ın yeni kabinede yer almaması bu memnuniyetin ana nedeni olmuştu. Bayar'ın gazetelere vermiş olduğu demeçte, Peker'in istifasının kendileri için bir sürpriz teşkil etmediğini söylemiş, yeni kabinenin çalışmalarına bakılarak nasıl bir kabine olduğuna acele şekilde karar verilmemesi gerektiğini, alınacak kararların uygulanmasından sonra yeni hükümet hakkında daha iyi bir kanaat sahibi olacaklarını ifade etmiştir.⁸⁴⁸

DP çevreleri, eski hükümette bir terör zihniyetinin hâkim olduğu, yeni hükümette ise bir yatıştırma siyasetinin izlendiğinin sezildiği, 12 Temmuz Beyannamesini anlamak istemeyen idare amirlerine karşı yeni hükümetin alacağı durumun ne olacağı, antidemokratik kanunlar ve seçim kanununda ne gibi yol izleyecekleri, DP'nin hükümete bakış açısını belirleyeceği üzerinde durmuşlardır. DP'liler yeni hükümetin şimdiden Meclis'i olağanüstü bir toplantıya çağırarak programını sunması ve güvenoyu alması meselesinin kanuni bir mecburiyeti olmadığı, hükümetin de böyle bir şeye ihtiyaç görmediği, fakat hükümet programı hazırlanmışsa Meclis'i toplantıya davet ederek güvenoyu istemesinin genel çevrelerce saygı kazanmasını sağlayacağını da ifade etmiştir.⁸⁴⁹

5.17. İsmet İnönü'nün CHP ve DP İçin Vermiş Olduğu Direktif

Doğu Anadolu seyahatine çıkmış olan İsmet İnönü 16 Eylül tarihinde Erzurum'da genel müfettişleri, CHP ve DP başkanlarını kabul ederek kendileriyle bir görüşme gerçekleştirmiştir. İnönü parti münasebetlerini kanunların sağladığı eşitlik ve güvenlik şartları içinde gerçekleştirmek yolunda her iki parti mensuplarına değerli öğütlerde bulunmuştur. Başarının başta hükümet ve idare mekanizmasının tarafsızlığı ve adaleti ile partilerin gösterecekleri iyi niyet ve gayrete bağlı olduğunu ifade etmiştir.⁸⁵⁰

Doğu illerinde iç ve dış tahrikçilerin girişimlerini boşa çıkarmak için partilerin cephe birliğini korumakta daima uyanık bulunmaları üzerinde ısrarla durmuştur.⁸⁵¹ Kars Halkevinde vatandaşlara yapmış olduğu konuşmasında da idare

⁸⁴⁸ *Türkyolu*, "DP Başkanı Ne Diyor", 12 Eylül 1947, s.1,2.

⁸⁴⁹ *Yeni Sabah*, "Demokrat Parti Yeni Hükümet Hakkında Ne Düşünüyor", 19 Eylül 1947, s.5.

⁸⁵⁰ *Türk Dili*, "Parti Münasebetleri Yepyeni Bir Devreye Giriyor", 17 Eylül 1947, s.1.

⁸⁵¹ *Türk Sözü*, "İnönü'nün Çok Değerli İrşatları", 17 Eylül 1947, s.1,2.

mekanizmasının bütün partilere karşı tarafsız bir durumda olmasının şart olduğu üzerinde durmuştur.⁸⁵² İdare mekanizmasının en küçük jandarma karakoluna kadar partilere karşı eşit gözle bakan tarafsız ve adaletli durumda olması ve öte yandan partilerin bütün çalışmalarının kanun içinde kalması, siyasi hayatın emniyeti için ne kadar önemli olduğu üzerinde durmuştur.⁸⁵³

5.18. Jandarmanın Halk Üzerinde Uygulamış Olduğu Şiddetten Dolayı Halkın Yardım Çağrısı

Erzurum Karaköse’de jandarma er ve subayları tarafından dövülmesi sonucu hastanede ölen Hacı Tekin isimli vatandaşın, sanıklarının muhakemesi 10 Eylül’de saat 10.00’da Erzurum’da başlamıştı. Savcılık izdihama engel olmak için, izleyicilere giriş kartı vermişti. Saat 9.00’da inzibat subayının refakatinde, sanık Yarbay Saim Zeren, Yüzbaşı İbrahim Yılmaz, Üsteğmen Vedat Öztürk, jandarma refakatinde Mehmet Yılmaz ve Kasım Külek mahkemeye getirildiler.⁸⁵⁴

Rıza ismindeki eşkıya ile arkadaşlarını üç koldan takip eden jandarma Üsteğmeni Vedat Öztürk, Yüzbaşı İbrahim Yılmaz ve Yarbay Saim Zeren, Şemsi köyünde eşkıyalara yataklık ederek, onlara ekmek veren bekçi Hacı ile oğlu İsmail Tekini yere yatırmış, Hacı’yı iki buçuk saat dövdükten sonra 15 kilometre yaya yürütmüşlerdi. Tabanlarından, dizlerine kadar aldığı yaralar yüzünden Hacı, Karaköse Memleket Hastanesi’nde ölmüştü. Üsteğmen Vedat, Kasım ve Mehmet’in Türk Ceza Kanunu’nun 65. ile 243. maddesinin 4. Bendine, Yarbay Zeren ve Yüzbaşı Yılmaz’ın 64. ve 243. maddelerinin 1. bendine göre cezalandırılmaları istenmişti. Askerler ifadelerinde Hacı’yı dövmediklerini söylemiş, bunun üzerine avukatları sanıkların tahliyesini istemişlerdi.⁸⁵⁵

Tanıklardan Semo, sanıkları göstererek: “Bunlar köye geldiler, Hacı Tekin ve oğlunu yakaladılar.” dedikten sonra Hacı Tekin’in avluda yere yatırılarak Üsteğmen Vedat ve jandarma erleri Mehmet ile Kasım tarafından dövüldüğünü, Yarbay’ın da bu dayığı seyrettiğini ifade etmiştir. Tanığın anlattığına göre Hacı Tekin, sonra da, oğlu masa bacağı kalınlığında bir odunla dövüldükten sonra, Sevap karakoluna götürülmüşlerdi.⁸⁵⁶

⁸⁵² *Türkyolu*, “İnönü’nün Demeci”, 20 Eylül 1947, s.1,2.

⁸⁵³ *Türk Sözü*, “Partiler Çalışması İleri Bir Merhalededir”, 19 Eylül 1947, s.1.

⁸⁵⁴ *Tasvir*, “İkinci Senirkent Davasına Dün Erzurum’da Başlandı”, 11 Eylül 1947, s.1

⁸⁵⁵ *Tasvir*, “İkinci Senirkent Davasına Dün Erzurum’da Başlandı”, 11 Eylül 1947, s.5.

⁸⁵⁶ *Akşam*, “İşkence Davası”, 22 Ekim 1947, s.2.

Saat 14.00'te yapılan ikinci oturumda; 1-Adli tabip raporunda mübâyenet yoktur. 2-Rapor veren doktorların dinlenmesine lüzum yoktur. 3-Yüzbaşı ile Yarbay Saim Zeren'in Sema köyünde aynı mahalde bulunup bulunmadıklarının sorulması için Bayezid'a talimat yazılmalıdır. 4-Süvari Binbaşı Talat müdafaa şahidi olarak dinlenmelidir. 5-Hacı Tayfur şahit olarak dinlenmelidir. 6-Yarbay Saim Zeren, Vedat Öztürk, er Kasım Çolak ve Mehmet Yılmaz tahliye edilecektir,⁸⁵⁷ kararları çıkmıştır.

Benzer durumlar Urfa ve Arslanköy'de de meydana gelmiştir. Urfa'nın Suruç ilçesine bağlı Hanerik Köyü'nde köy halkı gümrük muhafaza kıtasında görevli bir subay tarafından dövülüp, ölümle tehdit edilmişlerdi. Yeni İçişleri Bakanının olaya müdahale etmesi için köylüler yayınlanması amacıyla Tasvir gazetesine olayla ilgili bir mektup göndermişlerdir.⁸⁵⁸

Haberin gazetede çıkması üzerine İçişleri Bakanı konuyla ilgili "Bu olay, ilgisi dolayısıyla Gümrük ve Tekel Bakanlığınca takip edilmektedir. Aynı zamanda olaya Adalet makamlarınca da el konulmuştur. Bu olayın sorumluları olduğu iddia edilen takım ve bölük komutanları takibat ve tahkikatın sonuna kadar alay karargahına alınmışlardır." ifadelerinde bulunmuştur.⁸⁵⁹

5.19. Marş Meselesi

"Dağ Başını Duman Almış" marşının uzun yıllardır okullarda okutulduğu, marşı olmayan CHP'nin Peker başkanlığı döneminde bir teklif ile birdenbire CHP'nin marşı haline dönüştürüldüğü, kabine değiştiğine göre bu yanlışlıktan dönülmesi gerektiği ile ilgili basında haberler yapılmıştı. DP Milletvekili Salamon Adato marş konusuyla ilgili, "Bu marş milletin malı olduğundan herhangi bir kimse veya teşekkül ona tesahüp etmek hakkına haiz değildir. Bu kaide sanayi ve edebiyat mülkiyetini koruyan kanuni mevzuatta mevcuttur. Türk milletinin malı olarak kabul edilen mahut marşı, Halk Parti'sinin kendi marşı olarak kabul etme hakkına haiz değildir" ifadelerinde bulunmuştur.⁸⁶⁰

Demokratlar tarafından bu partinin kuruluşundan beri söylenmekte olan ve aslında bütün bir millete ait olan bu marşı CHP, bir kararla kendine mal edemez düşüncesi hakimdi. Bu, hem doğru değil, hem de CHP için halkta zaten mevcut olmayan sempatiyi büsbütün kırmaktaydı. Üstelik 12 Temmuz Beyannamesi'ne

⁸⁵⁷ *Tasvir*, "Erzurum Davası", 2 Ekim 1947, s.2.

⁸⁵⁸ *Tasvir*, "Urfa'da Bir Köy Halkı Dövüldü ve Yaylın Ateşine Tutuldu", 12 Eylül 1947, s.1,5.

⁸⁵⁹ *Tasvir*, "İçişleri Bakanı Harekete Geçti", 29 Eylül 1947, s.5

⁸⁶⁰ *Tasvir*, "Bütün Bir Gençliğin Marşını CHP Kendisine Mal Edemez", 15 Eylül 1947, s.5.

rağmen halk arasında kalıcı şekilde yanlış anlaşılmalara ve anlaşmazlıklara sebep oluyordu. Bu nedenle CHP'nin bu karardan dönerek hem memleket, hem de kendi adına daha faydalı olacağı düşünülmekteydi.⁸⁶¹

17 Kasım'da toplanan CHP'nin Yedinci Büyük Kurultayının ikinci günü olan 18 Kasım'da tüzük program komisyonunda yapılan tartışmalardan sonra, Halk Partisi İdare Heyeti tarafından parti marşı olarak kabul edilen "Dağ Başını Duman Almış" marşı, parti marşı olmaktan çıkarılmıştır.⁸⁶²

5.20. Demokrat Parti'nin Valiler İle İlgili Şikâyetleri Üzerine İçişleri Bakanlığının Almış Olduğu Önlemler

DP'nin kuruluşundan iktidar dönemine kadar sürekli şikâyetçi olduğu konulardan biri, iktidara yakın memurların faaliyetleri olmuştur. Bu şikâyetler genellikle polis, jandarma, banka müdürü, belediye başkanı ve valilerle ilgilidir. Yeni kabinenin kurulmasıyla, bu konu özellikle valilerin DP seçmenleri üzerindeki olumsuz tutumlarının giderilmesi amacıyla faaliyetler içinde olunmuştur. Örneğin, İzmir Valisi Şefik Soyer'in valilik yapmadığı, hükümetin bir memuru olarak CHP politikası güttüğü, DP'nin faaliyetlerini baltalamaya çalıştığı DP'nin valilerle ilgili şikâyetlerinden sadece biriydi.⁸⁶³ Bunun dışında "Recep Peker giderse bende istifa ederim" diyen valilerin varlığı, idarenin partiler karşısında yansız olmadığının başka bir göstergesiydi.⁸⁶⁴

CHP lehine gözle görülür şekilde faaliyet içinde bulunan valilerin bir kısmı şunlardı: İzmir Valisi Şefik Soyer, Balıkesir Valisi Fazlı Güleç, Sinop Valisi Naci Rolas, Çanakkale Valisi Ferid Nomer, Edirne Valisi Kazım Demirer, Antalya Valisi Sadri Aka.⁸⁶⁵ 12 Temmuz Beyannamesi'nin fiili şekilde yürürlükte bulunması samimi olarak arzu ediliyorsa, idari güçlerini kullanarak partizanlık yapan idare amirleri hakkında girişimlerde bulunulmalıydı. İçişleri Bakanlığının bu valiler hakkında genel bir karar yerine bazı idari formüller bularak bir tutum içinde olacağı ileri sürülmüştür.⁸⁶⁶

Celal Bayar birçok kez yanlış valiler konusuna değinip takibat yapılmasının demokrasi ve kanun bakımından bir zorunluluk olduğunu açıklamasına rağmen,

⁸⁶¹ *Tasvir*, "Bütün Bir Gençliğin Marşını CHP Kendisine Mal Edemez", 16 Eylül 1947, s.5.

⁸⁶² *Son Posta*, "Kurultay'da Sert Münakaşalar", 19 Kasım 1947, s.1,6; *Tasvir*, "Kurultay'dan Notlar", 19 Kasım 1947, s.3.

⁸⁶³ Bahadır Dülger, "Davullu Vali", *Tasvir*, 16 Eylül 1947, s.5.

⁸⁶⁴ Ref'i Cevat Ulunay, "Yine Valiler Bahsi", *Yeni Sabah*, 8 Ekim 1947, s.1,2.

⁸⁶⁵ *Tasvir*, "CHP'li Valiler", 17 Eylül 1947, s.1.

⁸⁶⁶ *Tasvir*, "Demokrasiye Çelme Takan Gayretkeş Valiler", 19 Eylül 1947, s.1-5.

İçişleri Bakanı bir taraftan 12 Temmuz Beyannamesi'ne uyulmasını bildirmekte, diğer taraftan "Valiler hakkında hiç bir şey aklımdan geçmedi," demekle apaçık çelişkiye düşmekteydi.⁸⁶⁷ Başbakan Hasan Saka'ya valilerin yanlı tutumuyla ilgili halk tarafından 24 Eylül'de birçok telgraf gönderilmişti.⁸⁶⁸ Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de Giresun ziyareti sırasında yanlı valiler konusunda "Zihniyetleri bize uymayan idare amirler çekilmelidirler," sözü üzerine bu valilerin kendi kendilerine istifa edeceği düşünülmüştü. İstifaları beklenen valiler şunlardı: Edirne Valisi Kazım Demirer, İzmir Valisi Şefik Soyer, Çanakkale Valisi Ferit Nomer, Antalya Valisi Sadri Aka, Sinop Valisi Naci Rollas, Balıkesir Valisi Fazlı Güleç, Kütahya Valisi Ethem, Isparta Valisi Nuri ayrıca 15'i geçmeyen kaymakamlarla 20 nahiye müdürünün istifasından da bahsedilmekteydi. Bunlar arasında Kızılcahamam Kaymakamı Adnan Öztrak, Çatalca Kaymakamı Cevdet Barın, Saray Kaymakamı Kadri, Malkara Kaymakamı Mahmut, Uşak Kaymakamı Niyazi Dalokay, Çeşme ve Lalapaşa Kaymakamlarının ismi de bulunmaktaydı.⁸⁶⁹ Bayar son beyanatıyla, yanlı valiler meselesini günün ilk ele alınacak davası haline getirmiştir. İçişleri Bakanı'nın politik yaranmayı bırakıp derhal gerekeni yapması için söylemleriyle üzerinde baskı kurmaya çalışmıştır.⁸⁷⁰

İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle, Celal Bayar'ın baskı hareketleri ile ilgili beyanlarından dolayı incelemeler başlatıldığını, Mardin Valisinin uyarıldığını, Lalapaşa Kaymakamı'nın genç oluşundan dolayı bazı hatalar yaptığını, bundan dolayı kaymakamlıktan alınıp mektupçuluk görevine verildiğini, Iğın Kaymakamı'yla ilgili incelemelerin devam ettiğini, şehir ve köylerde dayak olaylarına karışan jandarma, polis ve memurlarla ilgili raporların beklendiğini ifade etmiştir.⁸⁷¹

İlerleyen süreçte devlet dairelerinde tam ve rasyonel bir çalışma sistemi kurmak ve aynı zamanda devlet teşkilatında düzenlemeler yapmak amacıyla Bakanlar kurulunda ayrı bir komite kurulmuştur. Komite, valiler arasında yeni bazı nakil ve tayinler yapılması yolunda da hazırlıklara başlamıştır. 30 hizmet yılını doldurmuş bazı valilerin emekliye ayrılacaklarını, Kars, Amasya, Giresun ve birkaç ilin valisinin başka görevlere getirileceklerini açıklamıştır.⁸⁷² İçişleri Bakanlığı, Demokratlara baskı yapmakla anılan İzmir Valisi Şefik Soyer'i Ankara'ya çağırması,

⁸⁶⁷ *Tasvir*, "Demokratlar CHP'li Valiler Konusunda Israr Ediyorlar", 22 Eylül 1947, s.5.

⁸⁶⁸ *Tasvir*, "İdareciler Particilikten Artık Vazgeçmelidirler", 25 Eylül 1947, s.5.

⁸⁶⁹ *Tasvir*, "CHP'li Valiler Artık İstifa Etmelidirler", 26 Eylül 1947, s.1,5.

⁸⁷⁰ *Tasvir*, "İçişleri Bakanı CHP'li Valilerin İfşaatından Mı Korkuyor?", 27 Eylül 1947, s.1.

⁸⁷¹ *Tasvir*, "İçişleri Bakanı Harekete Geçti", 29 Eylül 1947, s.5

⁸⁷² *Son Posta*, "Hükümetin Programına Göre", 6 Ekim 1947, s.6.

bunun dışında Ege Bölgesi valileri ve Mersin Valisi de Ankara'ya çağrılıp sorguya çekilmişlerdir. Verilmek istenen izlenim, 12 Temmuz Beyannamesi'nin yürürlüğe girmekte olduğu, bundan sonra Demokrat Parti ve Demokrat Parti üyelerine ve destekçilerine, kanun dışına çıkılmadıkları taktirde hiçbir idare amiri kanun dışına çıkıp baskı yapamayacak, şeklindeydi.⁸⁷³ Genel şikâyetler üzerine valiler, kaymakamlar ve emniyet amirleriyle ilgili listeler hazırlanmıştır. Listeler esas alınarak değişiklik ve tayin işlemleri yapılacaktı.⁸⁷⁴ Akşam gazetesi, Ege valilerinin Ankara'ya davet edildiğine dair verilen haberlerin doğru olmadığını; sadece İzmir Valisi Şefik Soyer'in, İzmir'le ilgili işler için temaslarda bulunmak üzere Ankara'ya geldiğini belirtmiştir.⁸⁷⁵

5.21. Bakanlar Kurulunun Toplanması ve İsmet İnönü'nün TBMM'yi Toplantıya Çağırması

Bakanlar Kurulu 30 Eylül saat 17.00'de Cumhurbaşkanı İnönü'nün başkanlığında toplanmıştır. Bu toplantıda 1948 yılı bütçesi son bir defa daha gözden geçirilmiş ve hükümet programının üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Halk Partisi Meclis grubunun da 7 Ekim'de toplanması kararlaştırılmıştır.⁸⁷⁶

Bakanlar Kurulu toplantısında, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Anayasa'nın 19. Maddesine göre TBMM'yi 8 Ekim Çarşamba günü saat 15.00'te toplanmaya çağırmıştır.⁸⁷⁷ Bahsedilen 19. Maddenin içeriği şu şekildedir: “Tatil esnasında Reisicumhur veya Meclis Reisi lüzum görürse Meclis'i içtimaa davet edebileceği gibi azadan beşte biri tarafından talep vuku bulursa Meclis Reisi dahi Meclis'i içtimaa davet eder.”⁸⁷⁸

Cumhurbaşkanının çağrısı devlet merkezinde olumlu karşılanmıştı. Herkes yeni hükümetin programını merakla beklemekteydi. Hasan Saka'nın 8 Ekim'de Meclis olağanüstü toplantısında okuyacağı programla, önceki hükümetle benzerlik mi yoksa farklılık mı göstereceği herkes tarafından görülecekti.⁸⁷⁹

⁸⁷³ *Son Posta*, “Ege Valileri Ankara'ya Çağrıldı”, 18 Ekim 1947, s.7.

⁸⁷⁴ *Yeni Sabah*, “Valiler Değişiyor”, 29 Ekim 1947, s.1.

⁸⁷⁵ *Akşam*, “Valilerin Ankara'ya Çağrıldıkları Doğru Değil”, 19 Ekim 1947, s.1.

⁸⁷⁶ *Tasvir*, “Cumhurbaşkanı Tarafından Meclis 8 Ekim'de Toplantıya Çağırıldı”, 1 Ekim 1947, s.1.

⁸⁷⁷ *Türk Sözü*, “Meclis Olağanüstü Toplantıya Çağırıldı”, 1 Ekim 1947, s.1; *Son Posta*, “İnönü Meclisi Toplantıya Çağırıldı”, 1 Ekim 1947, s.1.

⁸⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>

⁸⁷⁹ *Son Posta*, “Meclis'in İçtimaa Çağrılması Çok Müsait Karşılandı”, 2 Ekim 1947, s.1.

Başbakan Hasan Saka, İnönü'nün çağrısıyla ilgili olarak, Hükümetin belli bir program oluşturup en yakın zamanda TBMM'den güvenoyu alması gerektiğini sıkça duyduklarını, bunu bir süre ertelemelerinin sebebinin bütçe çalışmaları biter bitmez güven istemek olduğunu söylemiştir. “Cumhurbaşkanımızın taktirlerine arzettik. Cumhurbaşkanımız kabul buyurdular ve Anayasanın kendilerine verdiği yetkiyi kullanarak Büyük Millet Meclisi'ni 8 Ekim'de toplanmağa çağırdılar. Hükümetin durumu ve bu sıfatla memleket hizmetinde bulunmak şerefini taşımakta devam edip etmemesi Büyük Millet Meclis'inin kararıyla belli olacaktır,” ifadelerini kullanan Saka, İnönü'nün çağrısını bu sözleriyle açıklamıştır.⁸⁸⁰

5.22. CHP'de Yeni Kabineye Karşı Oluşan Cepheler

CHP'nin içinde yer alan aşırıçılar Hasan Saka hükümetine karşı cephe almışlardı. Kurultayda çoğunluk duruma gelmek amacıyla çalışmalara başlamışlardı. Bu durum yapılacak olan Kurultayın çok çetin geçeceğinin göstergesiydi.⁸⁸¹ Aşırıçılar grubu, Recep Peker'in hükümetin başından kendi isteğiyle ayrıldığını bundan dolayı partinin başına Peker'in getirilmesi gerektiğini savunuyorlardı.⁸⁸²

CHP Meclis Grubu toplantısında kabineye cephe alındığı gözle görülür bir hal almıştı. Hükümetin programına eski Ekonomi Bakanı Fuat Sirmen ret oyu vermişti. Parti grubundaki müzakerelerin harareti bir ara Hasan Saka kabinesinin durumunu zorlaştıracak kadar ileri gitmiştir. Aşırıçılar DP'ye fazla tolerans tanındığını, DP'nin ihtilaleci bir parti olarak görünmesi gerektiğini düşünmüşlerdir.⁸⁸³

Pekerciler grubu 17 Kasım'da toplanacak olan Kurultaydan önce Büyük Millet Meclisi'nin 1 Kasım toplantısında Meclis havasını bir kere daha inceleyip, Peker'i Meclis Başkanlığı için aday göstermeyi planlamışlardı. Bu girişim ile Peker lehine kurultayda kaç oyun çıkabileceği de aşağı yukarı anlaşılmış olacaktı. Bazı milletvekilleri ülkenin belli kısımlarında temaslar içinde olmuş, Kurultaya gelecek olan delegeleri Peker lehinde ikna etmeye çalışmışlardı. Bazı kesimlere göre CHP'li milletvekilleri kendi içinde dört gruba ayrılmıştı: 1. Grup, 1293 ilk Meclisi Mebusan modeli milletvekili, bu grubu Muhiddin Baha Pars temsil etmekteydi. 2. Grup 1924 modeli milletvekillerini Feridun Fikri Düşünsel temsil etmiş, 3. Grup 1923 modelini

⁸⁸⁰ *Türk Dili*, “Büyük Millet Meclisi Toplantıya Çağıldı”, 2 Ekim 1947, s.1.

⁸⁸¹ *Son Posta*, “Müfrit CHP'liler Yeni Kabineye Karşı Cephe Aldılar”, 1 Ekim 1947, s.7.

⁸⁸² *Son Posta*, “Büyük Millet Meclisi'nin Toplanma Arifesinde”, 3 Ekim 1947, s.3.

⁸⁸³ Selim Ragıp Emeç, “CH Partisinde Yine İfrat Hâkimdir”, *Son Posta*, 12 Ekim 1947, s.7.

Rasih Hoca ile Süreyya Örgüven temsil etmekteydi. 4. Grup en yeni tip olan 1947 modeliydi. Bu modeli Nihat Erim, Tahsin Bangioğlu ve 35'ler temsil etmektedir.⁸⁸⁴

5.23. Celal Bayar'ın Erzurum Gezisi Sırasında Değindiği Noktalar

Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar, yanında Refik Koraltan ve Kütahya Milletvekili İhsan Şerif Özgen'le birlikte 4 Ekim'de uçakla Erzurum'a gitmişti. Hava alanında Karaköse, Kars, Van, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan, Doğu Beyazıt'tan ve yaklaşık olarak 30 kadar ilçeden gelen heyetler tarafından tezahüratla karşılanmıştır. Hükümet meydanında kürsüye çıkan Erzurum Demokrat Parti Başkanı Mustafa Zeren, Erzurumlular adına teşekkür ettikten sonra sözü Genel Başkan Celal Bayar'a bıraktı.⁸⁸⁵ Bayar konuşmasında Mondros sürecinde doğu illerinin durumu, Erzurum Kongresi'nin önemi ve Kongrede millete duyulan inanç, BMM'nin açılışı, DP'nin kuruluşuna değindikten sonra, CHP-DP arasındaki farkları açıklamıştır. Milletten alınan kuvvetle DP'nin muhalefet yaptığı, 12 Temmuz Beyannamesi'ne değinerek baskının kalkacağı, siyasi partilerin eşit haklara sahip olacağı, idare âmirlerin muhalefet vatandaşlara karşı da tarafsız kalacakları, Anayasaya aykırı kanunların değiştirilmesi ile ilgili çalışmaların yakın zamanda sonuç vereceği, doğu illeri için eğitimin büyük öneme sahip olduğu, doğu illerinin iktisadi kalkınmasının sağlanması gerektiği, doğudaki hayvancılık ve tesisleşmeye önem verilmesi ve gerektiği, inşaat fiyatlarının düşürülerek doğu illerinde imar faaliyetlerin hızlanması konularında konuşma yapmıştır.⁸⁸⁶

Daha sonra Erzurum halkı ile bir araya gelen Bayar kendisine yöneltilen "Demokrat Parti iktisadi meselelerle neden ilgilenmiyor?" sorusuna cevap olarak, bir insan evvela hak ve hürriyetinden emin olmazsa, diğer meselelerin bir kıymet ifade etmeyeceğini, bu olduktan sonra ötekilerin bunun bir neticesi ve üzerinde çalışmaya değer olacağını belirtmiştir.⁸⁸⁷ İyi bir devlet mekanizması kurulursa bütün milletin mesut olacağını, DP'nin tek isteğinin bu olduğunu açıklamıştır. İdari görüşmelerin ardından Celal Bayar uçakla tekrardan Ankara'ya geçmiştir.⁸⁸⁸

⁸⁸⁴ *Son Posta*, "Halk Partisinde Peker Taraftarlığı", 21 Ekim 1947, s.1.

⁸⁸⁵ *Akşam*, "Celal Bayar Dün Erzurum'da Bir Nutuk Söyledi", 5 Ekim 1947, s.1.

⁸⁸⁶ *Son Posta*, "Celal Bayar Dün Erzurumlularla Konuştu", 5 Ekim 1947, s.7.

⁸⁸⁷ *Akşam*, "İktisadi Meseleler ve Demokrat Parti", 6 Ekim 1947, s.1.

⁸⁸⁸ *Son Posta*, "Celal Bayar Erzurum'da Bir Konuşma Daha Yaptı", 6 Ekim 1947, s.1.

5.24. Arslanköy Davası ve DP'nin Davaya Bakışı

26 Şubat'ta muhtar seçimleri nedeniyle Mersin'e 18 km uzaklıkta bulunan Arslanköy'ünde, halkın seçimin tekrarlanacağı söylemlerine karşı olaylar çıkardığı hatta bu olayların jandarma ve askerlere karşı isyan noktasına dönüştüğü neticesiyle olay hakkında inceleme başlatılmıştı. Olayla ilgili 92 sanıktan 47'si tutuklu olarak yargılanacaktı.⁸⁸⁹ Mersin'den Konya Ağır Ceza Mahkemesine nakledilen Arslanköy'ü olayı sanıklarından 47 hükümlünün yargılanmalarına 8 Ekim⁸⁹⁰ tarihinde başlanacaktı. Konya Ağır Ceza Mahkemesi tarafından Mersin Ağır Ceza Mahkemesine gönderilen bir talimatname ile serbest bırakılmış olan 45 sanığın 4 Ekim'de Mersin Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanması, 7 Ekim'de de tanıkların ifadelerinin alınması bildirilmişti. Bunun üzerine 19'u kadın 26'sı erkek toplam 45 sanık Arslanköy'den Mersin'e getirilmiş ve burada ilk yargılanmaları yapılmıştır. 45 sanığın 50'den fazla avukatı bulunmaktaydı. Mersin'deki yargılamada sadece 8 avukat bulunmuştur. Bunun nedeni, kendilerine daha önceden yargılamanın Konya'da yapılacağı haberinin verilmiş olması ve Mersin'deki yargılamadan son dakikada haberdar olmaları etkili olmuştu.⁸⁹¹

Dava için Avukat Hamit Şevket İnce Ankara'dan, Kenan Öner İstanbul'dan Konya'ya gelmişlerdi. Adana ve Mersin Demokrat Parti Başkanları da dava için Konya'da bulunmuşlardı. Avukatlar kendi aralarında bir toplantı yaparak dava konusu üzerinde konuşmuşlar, Kenan Öner reddi hâkim talebinde bulunulmasını istemişse de avukatlar bu durumu onaylamamışlardı.⁸⁹² DP Genel Merkezi davayla ilgili çeşitli evrak ve raporlardan oluşmuş bir dosya hazırlamış ve bunu sanık avukatlarına vermek üzere Konya DP merkezine göndermişti. Aralarında CHP üyesi bulunan Konyalı avukatlar bu olaya bir memleket meselesi şeklinde bakarak, hiçbir tarafı gözetmeden sadece dava üzerinde durmaya çalışmışlardır.⁸⁹³

Arslanköy'deki seçim sırasında meydana gelen olayların Konya'daki duruşmasına 8 Ekim'de başlanmıştır. Söz alan sanıklar genel olarak on iki yıldan beri başlarında bulunan muhtardan memnun olmadıklarını, seçimde ona oy vermediklerini, olayı incelemeye gelen jandarma subay ve çavuşların ellerine sarılarak öptüklerini, isyan mahiyetinde hiçbir harekette bulunmadıklarını

⁸⁸⁹ *Son Posta*, "Arslanköy Davasının Mersindeki Duruşması", 5 Ekim 1947, s.1.

⁸⁹⁰ Bazı kaynaklarda davanın başlangıç tarihi 9 Ekim olarak geçmektedir.

⁸⁹¹ *Yeni Sabah*, "Arslanköy Sanıkları", 5 Ekim 1947, s.5.

⁸⁹² *Akşam*, "Arslanköy Davası Konya'da Başlıyor", 8 Ekim 1947, s.1

⁸⁹³ *Son Posta*, "Arslanköy Davasının Duruşmasına Yarın Başlayacak", 7 Ekim 1947, s.7.

açıklamışlardır. İddia makamı da bazı yerlerde müdahalelerde bulunarak sanıkların fiillerinin isyan değil, vazifeye müdahale olduğunu söylemişti.⁸⁹⁴ Arslanköy sanıklarının 12 baroya kayıtlı 59 avukat Konya’da savunmuştur.⁸⁹⁵

Avukatlar Arslanköy Olayı’nın bir isyan olmadığı konusu üzerinde durmuşlardır. İlk duruşmada Avukat Abdulkadir Kemali (Adana) şöyle savunma yapmıştır: “Hayatımda bir gün yoktur ki heyecansız geçmiş olsun. Fakat dünkü duruşmadaki heyecanım son haddini bulmuştu. Sanıklardan biri şöyle demişti; Biz Fransız işgalinde ve hatta köyümüzde silah sesi işitmedik. Bu söz biz asi değiliz demektir. Bugün şu parmaklıklar arasında bulunan insanların dün bir devlet kurmak için düşmanlara ilk silah atanlar olduğu düşünülürse bunlara nasıl suç atılır?” demiştir. Sözlerinin devamında: “Ortada bir isyan vardır. Amma bu isyan şu parmaklıklar arasındaki insanların isyanı değildir. Sizleri ruhen olsun Arslanköy’üne davet ediyorum. Bugün bu köyde anasız babasız kalmış çocuklar ağlıyor. Hadisenin mürettibi yüzbaşı da kimsede silah bulunmadığını söylüyor. Silahsız isyan olamaz. Sanıkların bu sebepten hürriyete kavuşturulmasını dilerim,” diyerek sanıkların beraat ettirilmesini istemiştir.⁸⁹⁶

Bir kısmı sekiz ay tutuklu kalan ve aralarında kucağında çocuklu kadınların da bulunduğu Arslanköy Olayı’nın sanıkları 8 Ekim 1947 tarihindeki ilk duruşmalarında tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edilmişlerdir. Sanıklar arasında bulunan öğretmen Mustafa Kubilay ve DP muhtar adayı Harun Yedigöz basın aracılığıyla bir teşekkür mektubu yayınlamışlardır. Arslanköy’ü sanıklarının tahliye edilmesi Mersin’de bayram sevinci meydana getirmiş ve kurbanlar kesilmiştir. Sanıklar arasında bulunan kadınlar, DP Konya Teşkilatı tarafından misafir edilerek ertesi günü Mersin’e yolcu edilmişlerdir. Yedi kamyonluk bir kafil ile köylerine dönen hemşehrilerini Arslanköylüler davul ve zurnalarla karşılamışlardır. Arslanköy sanıkları tahliye edildikten sonra Konya’da avukatları ile birlikte hükümet meydanına giderek toplu resim çektirmişlerdir.⁸⁹⁷

Karar duruşması 23 Haziran 1948 günü yapılmıştır. Sanıklarda tüfek ve patlayıcı madde bulunmadığından, suç isyan mahiyetinde görülmemiş ancak toplu olarak görevdeki memura zor kullanmak ve yaralamaktan suçlu olduklarına,

⁸⁹⁴ *Türk Sözü*, “Aslanköy Olayı Sanıkları Dün Tahliye Edildi”, 10 Ekim 1947, s.3.

⁸⁹⁵ *Son Posta*, “Konya’daki Duruşma İçin Eski İstiklal Mahkemesi Salonu Hazırlanıyor”, 5 Ekim 1947, s.1.

⁸⁹⁶ Ömer Akdağ, “Torosların Tepesinde Bir Demokrasi Destanı: Aslanköy Olayı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXV, Sayı 74, Temmuz 2009, s.327

⁸⁹⁷ Akdağ, “Torosların Tepesinde Bir Demokrasi Destanı: Aslanköy Olayı”, s.328

mahkemece karar verilmiştir. Olayla ilgili 19 kişi 6 ay 11 gün, 11 kişi 6 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Diğerlerinin ise beraatlarına oybirliği ile karar verilmiştir.⁸⁹⁸

Arslanköy davasının CHP-DP arasında çekişme yaşanmasına sebep olan olay ise davayla ilgili Adalet Bakanının yapmış olduğu açıklamalara Kenan Öner'in vermiş olduğu cevaptı. Kenan Öner, Arslanköy sanıklarının gözaltına alınmasında Adalet Bakanının emirlerinin olup olmadığını sormuş, Bakan böyle bir durumun olmadığını ifade etmişti. Bir başka soruda ise Mersin'den davanın alınmasının sebeplerinin ne olduğu üzerineydi. Bakan cevap olarak emniyet ve asayiş sağlamaya amacıyla olduğunu belirtmişti. Öner öyle bir durum varsa neden sanıklarının ifadeleri ve ilk davanın Mersin'de yapıldığını belirttikten sonra, Bakanın hiçbir cevabının kendisini ikna etmediğini ifade etmiştir. Hatta kendisi, davanın başka yere taşınması gerekiyorsa bile neden Konya'ya taşındığını anlamadığını çünkü Mersin'e yakın birçok Ağır Ceza Mahkemesinin varlığından, bahsetmiştir. Mahkeme nakil işlerinin Adalet Bakanlığınca değil yüksek mahkemenin kontrolünde olduğu bu durumda bakanın görevini kötüye kullandığını, yakındaki mahkemeler dururken Konya gibi uzak bir şehre taşınması halkın dava ile ilgili haber almasının engellendiği, dışarıdan gelen CHP yanlılarının köy halkına CHP'ye girmedikçe Konya'daki tutukluların idamdan kurtarılmasının mümkün olmayacağı haberini yayıp olay üzerinden CHP saflarına üye toplama gayesine girmişlerdi.⁸⁹⁹

5.25. El Eyyam Gazetesinin, DP Politikalarını Saptamak Üzere Celal Bayar'la Gerçekleştirdiği Röportaj

Şam'da çıkan El Eyyam gazetesi, Celal Bayar'la görüşmede bulunmak üzere gazetenin muhabiri İhsan Sami Keyyal'i Türkiye'ye göndermişti. Yapılan görüşmede DP'nin politikalarının saptanması üzerine Bayar'a altı soru yöneltilmiştir. Yapılan görüşme şu şekildedir:⁹⁰⁰

Birinci soruda; "DP ile CHP'nin prensipleri arasında, bilhassa iktisadi siyaset ve dış siyaset bakımından ne fark vardır? Görünüşe bakılırsa, DP daha ziyade kapitalisttir. CHP ise sosyalisttir. Dünya sola doğru giderken DP devletçiliğe aykırı giderek neden dolayı başka bir yol tutuyor?" diye sorulmuştur. Bayar bu soruya cevap olarak, DP ile CHP arasındaki ekonomik ve toplumsal farklar olduğunu söyleyerek, Demokrat Parti'nin milletin ve memleketin zaruretlerini ve ihtiyaçlarını

⁸⁹⁸ Akdağ, "Torosların Tepesinde Bir Demokrasi Destanı: Aslanköy Olayı", s.337

⁸⁹⁹ *Yeni Sabah*, "Arslanköy Davası", 5 Ekim 1947, s.5.

⁹⁰⁰ *Son Posta*, "Bir Suriyeli Gazeteci Celal Bayar'a 6 Sual Sordu", 9 Ekim 1947, s.1,6.

aşmayacak bir devletçiliğe taraftar olduğunu söylemiştir. CHP'nin devletçilik görüşünün mutlak bir mahiyet taşıdığını söyleyen Bayar, “Bu sebeple, DP ferdi ve hususi mahiyette her türlü iktisadi faaliyetin milli iktisatta hâkim bir rol oynadığına inanmakta, bu faaliyetleri himaye ve teşvik etmeyi devletin vazifesi telakki etmektedir. DP kapitalist bir parti değildir. Dış siyaset bakımından halen DP'nin prensipleriyle CHP'nin prensipleri arasında fark yoktur.” demiştir.

İkinci soruda; “DP iktidar mevkiine gelirse Türkiye'nin iç, dış ve iktisadi siyasetinde ne gibi değişiklikler olacaktır? diye sorulunca Bayar, “Her siyasi parti gibi DP de iktidar mevkiine gelirse kendi programını tatbik edecektir.” cevabını vermiştir.

Üçüncü soruda; “Siyasi parti olarak CHP mi yoksa DP mi daha mühimdir ve sebepleri nelerdir?” sorusu yönetilmiştir. Bayar bu soruya: “CHP şimdiye kadar siyasi parti vasıflarından hiçbirini taşımayan bir hükümet teşekkülü idi. Bunun için, milletle arasında hiçbir ciddi bağ mevcut değildi. Onun hayalden ibaret mevcudiyetine güvenen hükümetleri, uzun süren iktidar yarattığı için, bizim kanaatimize göre, milletin büyük ekseriyeti DP'ye iltihak etmiştir. Buna kanaat getirmek için, halk tezahürlerini görmek kafidir hatta büyük bir dikkate hacet bile yoktur.” şeklinde cevap vermiştir.

Dördüncü soruda; “İnönü'nün son seyahatinde DP'ye daha fazla taraftar görüldüğü söyleniyor. Bu husustaki fikriniz nedir? diye sorulmuştur. Bayar'ın cevabı, Recep Peker hükümetinin, Demokrat Parti'ye karşı bir baskı siyaseti yürüttüğünü, durumdan haber olan Cumhurbaşkanı'nın, bu duruma son vermek amacıyla yetkilerini kullandığını söylemişti. Bu durumun Türkiye'de demokrasi rejiminin kurulmasından ve pekiştirilmesinden başka anlamı olmadığını söylemiştir.

Beşinci soruda; “DP'nin Arap memleketlerine karşı olan siyaseti nedir?” sorusuna cevap olarak Bayar, “asırlık içtimai, dini ve kültürel bağlar bizi Arap dünyasıyla birleştirmektedir. Bütün emelimiz Arap milletlerinin, tam bir emniyet ve tam bir istiklal içinde inkişaflarını temine çalıştıklarını görmektir. Kendilerine saadet ve büyük bir gelişme temenni ederiz.” demiştir.

Altıncı soruda ise; “DP, Amerikan yardımını büyük bir istekle karşılamamış gibi görünüyor. Bunun sebepleri nelerdir?” diye sorulunca Bayar bunun tamamen yanlış bir tahmin olduğunu söyleyerek “DP gerek Meclis'te, gerek başka yerlerdeki bütün beyanatında Amerikan yardımından daima derin memnuniyetle bahsetmiştir. Bunu Demokrat milletvekilleri, CHP milletvekilleriyle oybirliğiyle kabul etmişlerdir. DP'nin hareketleri ve sözleri karşısında, her türlü aykırı propaganda bize imkânsız

görünüyor, sorulan bu sual bizi gerçekten hayrette bırakmıştır,” ifadelerinde bulunmuştur.

5.26. CHP Grup Toplantısında Yeni Hükümete Verilen Destek

CHP Meclis Grup toplantısı 8 Ekim saat 10.00’da toplanmış ve Hasan Saka Kabinesinin programı okunmuştu. Okunan programda dış politikada değişiklik olmayacağı ifade edildikten sonra iç politikada 12 Temmuz Beyannamesi’ne uyulacağı, partilere eşit davranılacağı, hükümet dairelerinde yeni çalışma programlarının düzenleneceği, pahalılıkla mücadele edileceği belirtilmiştir. Programla ilgili yaklaşık otuz kişi söz almıştır.⁹⁰¹

Grup toplantısında Recep Peker kabinesinin önce dışlandığı sonrasında istifa ettiği günlerden yeni kabinenin kurulduğu güne kadarki bazı olayların memnuniyetsizlikler doğurduğu, özellikle CHP’nin sanki Demokrat Parti’nin baskısı altına girdiği milletvekillerince şikâyet konusu olmuştur.⁹⁰² Peker de Meclis grubunda söz alarak istifasının nedenleri üzerinde durmuştur.⁹⁰³ 9 ile 10 Ekim’de de CHP Meclis Grubu toplantısına devam edilmişti. Görüşmelerde gündem yine hükümetin programı üzerinde olmuştur. Program grupta onaylanırsa programın bir nüshasının DP’ye verilmesi kararlaştırılmıştı.⁹⁰⁴

Hükümetin programının Meclis grubunda okunmasının ardından 362’ye karşı 1 oyla kabul edilmişti. Meclis grubunda bu kadar tartışmanın yaşanmış olmasına rağmen sadece 1 oyun karşı çıkması (Fuat Sirmen) basın tarafından büyük bir sürpriz olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Çünkü herkes şiddetli tartışmaların sonunda oylamanın başka türlü olacağını tahmin etmekteydi.⁹⁰⁵ Oylamanın bu şekilde çıkmasının bir nedeni de Pekercilerin baskısıyla partilere eşit muamele yapılması hakkındaki paragraf ve buna benzer birçok noktanın programdan çıkarılması etkili olmuştu.⁹⁰⁶ CHP Meclis Grubunda onay ve güvenoyu alan hükümet, programını Mecliste okumak amacıyla pazartesi gününü beklemeye koyulmuştur.

Hükümetin hazırlamış olduğu program 10 Ekim’de Demokrat Parti Başkanlığına verilmişti. DP Meclis Grubu 11 Ekim’de öğleden sonra toplanmış ve program üzerindeki görüşlerini tespiti başlamıştır. DP Meclis Grubu toplantısına 12

⁹⁰¹ *Türk Sözü*, “Grup, Hükümet Programını Müzakere Etti”, 9 Ekim 1947, s.1.

⁹⁰² *Türk Dili*, “CHP Grubunda Hasan Saka, Hükümetin Programını İzahetti”, 10 Ekim 1947, s.1.

⁹⁰³ *Yeni Sabah*, “CHP Meclis Grubunun Uzun Toplantısı”, 9 Ekim 1947, s.1.

⁹⁰⁴ *Akşam*, “Parti Grubu Bu Sabahta Toplandı”, 10 Ekim 1947, s.1.

⁹⁰⁵ *Son Posta*, “Grup Toplantısının Ankara’daki Akisleri”, 11 Ekim 1947, s.3.

⁹⁰⁶ *Yeni Sabah*, “Kabine Müfritlerin İsteğine Uydu”, 11 Ekim 1947, s.1.

Ekim’de de devam edilmiştir. 13 Ekim Pazartesi günü toplanacak olan Meclis’te muhalefet partisi olarak görüşlerini bildirecekleri için DP tarafından gerçekleştirilen bu Meclis grup toplantıları büyük bir öneme sahipti.⁹⁰⁷

5.27. Saka Hükümetinin Programına DP ve CHP’nin Bakışı

13 Ekim Pazartesi günü Meclis, Kazım Karabekir’in başkanlığında toplanmış, Büyük Millet Meclis’inde Başbakan Hasan Saka tarafından hükümet programı okunmuştur. Hükümet programında; “Büyük Millet Meclisi’nin çalışmaya ara verdiği günlerde iş başına gelen ve en kısa zamanda huzurunza çıkmayı vazife bilen hükümetiniz bu fırsattan faydalanarak yüksek heyetinizi derin saygılarla selamlar” şeklinde konuşmasına başlayan Başbakan, programı bir saatten fazla bir zamanda okumuştur.⁹⁰⁸ Saka, beyannamesinde dış politikada hiçbir değişiklik olmayacağını ve iç politikada demokrasinin gelişmesine çalışacağını bildirmiştir. Programda yapılacak düzenlemelerden bahsetmiştir.⁹⁰⁹ Program okunduktan sonra birçok milletvekili konuşmak için söz istemişler ve sırayla söz alıp programla ilgili düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Kürsüye ilk gelen İstanbul Bağımsız Milletvekili Adnan Adıvar olmuştur. Adnan Adıvar, Meclis’in olağanüstü toplantıya çağrılarak güvenoyu istenmesinden dolayı memnuniyetini ifade ettikten sonra; Anayasa dışında hiçbir şeye ihtiyacın olmadığını, bunun hakkıyla yerine getirilmesinin yeterli olduğunu, hükümet programında partilerin eşit muamele görmeleriyle ilgili vaatlerin, beğenilen bir karar olduğunu, bunun uygulanması gerektiğini, halkla memur arasında sevgi üzerine kurulmuş bir münasebetin yaratılmasına çalışılmasının çok gerekli olduğunu belirtmiştir.⁹¹⁰

Adnan Adıvar’dan sonra kürsüye Adnan Menderes gelmiştir. Hükümet programının iki gün önce kendilerine verildiği bu sürenin kısa olmasına rağmen Recep Peker hükümeti döneminde bu imkanın bile kendilerine verilmediğini belirtip teşekkür ettikten sonra program hakkında programın okunduğunda partilerinde şaşkınlık yarattığını söyleyerek, “DP’nin kuruluşundan beri türlü vesilelerle tezahür edegelen millet arzusu ve iradesi, Halk Parti’sinin dört seçiminde karşılaştığı acı hakikatler, sayın devlet reisinin 12 Temmuz Beyannamesi ile açıklanan durum

⁹⁰⁷ *Türk Sözü*, “B.M.M’nin Yarın Yapacağı Toplantıda Saka Programını Okuyacak”, 12 Ekim 1947.

⁹⁰⁸ *Akşam*, “Kabine Programını Okudu”, 14 Ekim 1947, s.1.

⁹⁰⁹ *Türk Dili*, “Başbakan Mecliste Hükümet Programını Okudu”, 14 Ekim 1947, s.1.

⁹¹⁰ *Akşam*, “Kabine Programını Okudu”, 14 Ekim 1947, s.1.

nihayet Recep Peker kabinesinin başına gelenler, bütün bunlar Halk Parti'sine ve yeni hükümete hiç bir şey anlatmamış görünüyor.” demiştir. Sözlerinin devamında “Anayasaya aykırı kanunların değiştirilmesi, sıkı yönetimin kaldırılması, milletçe şikâyet edilen baskı, zor kullanma ve şiddet hareketleriyle ilgili hiçbir maddeye yer verilmediği, adeta programın idare amirlerini takdir etmek için hazırlandığı...” şeklinde fikirlerini belirtmiştir.⁹¹¹ Menderes, sözlerine “12 Temmuz Beyannamesi'ndeki prensiplerin geciktirilmeden tatbikini beklemekteyiz.” diyerek son vermiştir. Adnan Menderes'in tenkitlerini üç noktada toplamak mümkündür: 1-Programda Anayasaya aykırı kanunların kaldırılmasından hiç bahsedilmemesi, 2-Programda sıkıyönetimin kaldırılmasından bahsedilmemesi, 3-Programın belirsiz ve ayrıntılı verilmemiş oluşudur.⁹¹²

Adnan Menderes'ten sonra söz alan CHP Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünel, Saka kabinesine başarılar dileyerek Adnan Menderes'in sözlerine cevap vermiştir; “Hasan Saka'nın beyanatını, istinafen, temyizen tetkik ettim. Anayasamıza tamamen uygundur”. Adnan Menderes de, Feridun Fikri'nin bu sözlerine; “Bize öyle gelmedi.” cümlesiyle karşılık vermiştir. Daha sonra Feridun Fikri Düşünel, Adnan Menderes'in değinmiş olduğu sıkıyönetim ve matbuat baskısı konularına da temas ederek: “Bizde mevcut matbuat hürriyeti başka yerde yoktur. Gazeteci arkadaşların vicdanlarına müracaat ediyorum; ne yazmak istiyorlar da yazamıyorlar?” demiştir. Feridun Fikri, 12 Temmuz Beyannamesi'nin ruhuna aykırı bir zihniyetin mevcut olamayacağını, Cumhuriyetin selametinin, Demokrat Parti'nin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin yaşamasıyla var olacağını söyledikten sonra, “Memleketin davaları üzerinde Anayasamızın ruhunu yaşatmak davasında ve demokrasimizin inkişafı yolunda acı değil, tatlı bir gayretle yürüyelim arkadaşlar.” diyerek sözlerine son vermiştir.⁹¹³

Daha sonra DP adına Hakkı Çelik, Suut Kemaz Yetkin, Hakkı Gedik konuşmuşlardır. Bağımsız milletvekillerinden Cihat Baban mahkeme kadroları üzerinde durarak köy hâkimleri konusunun çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Muhittin Baha Par ise konuşmasında CHP'de 12 Temmuz Beyannamesi'ne aykırı düşünen kimsenin olmadığını ifade etmiştir.⁹¹⁴

⁹¹¹ *Son Posta*, “Demokrat Parti Halk Partisinin Emir ve Tensibiyle Kurulmamıştır”, 14 Ekim 1947, s.5.

⁹¹² *Türk Sözü*, “Program Üzerinde Samimi Tartışmalar Oldu”, 14 Ekim 1947, s.3.

⁹¹³ *Akşam*, “H. Saka Kabinesinin Programı”, 14 Ekim 1947, s.2.

⁹¹⁴ *Türk Sözü*, “Program Üzerinde Samimi Tartışmalar Oldu”, 14 Ekim 1947, s.3.

CHP kurultay hazırlıkları çerçevesinde program üzerinde bazı değişiklikler yapma yoluna gitmiştir. CHP programında değişiklikler yapılması için hazırlanan tasarı hakkında DP kurucularından Fuat Köprülü, bir makale yazarak yeni tasarının DP programından alıntılarla dolu olduğunu ileri sürmüştür. Köprülü bazı zorunlu değişiklikler dışında tasarının geri kalan kısmının eski programdan çok farklı hükümler içermediğini açıklamıştır. CHP milletvekilleri Köprülü'nün söylemlerine karşılık, DP'nin programının CHP programının aynısı olduğunu, bu programı hazırlayanların CHP programını kendi programları olarak kabul edip yazdığını ifade etmişlerdir.⁹¹⁵

Değişiklik yapılan yeni programda, CHP'nin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin bir siyasi parti halini alması ile oluştuğundan bahsedilmiştir. CHP'nin ülkedeki milli iradenin egemenliğini en güzel şekilde belirten Cumhuriyet rejiminin temelini atmış bir parti olduğu söylenmiştir. Halkın gelişmesinde etkisi olan tüm eskimiş kurumları kaldırarak Türk milletini demokratik bir topluluk haline getiren şartları oluşturduğu da vurgulanmıştır. “Bu programdaki ana prensipler partinin daima sadık kaldığı Kemalizm yolunun ifadeleridir. Bu yol memleket gerçeklerinden ilham almaya ve hürlik, birlik, düzenlik, ilerilik emellerine dayanmayı gerektirir,” ifadelerinin kullanıldığı parti programında CHP'nin ilkelerinde değişiklik olmadığı da söylenmiştir. Yalnızca Milliyetçilik ilkesi yeni programda şu şekilde tarif edilmiştir: “Partimiz Türk milletini dil, kültür, ülkü ve tarih birliği ile ve ortak alın yazısına inanmak, ortak yurt sevgisi taşımak gibi tabii ve ruhi bağlarla birbirine bağlı yurttaşların kurduğu sosyal ve siyasi bir bütün olarak kabul eder ve birliğin üzerinde kurulduğu kutlu vatan topraklarında hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir bütündür.” Eski programdaki ‘Cihan Harbi içinde İdare ve Cihan Harbinden sonraki ihtimaller’ kısmı kaldırılmış ve yeni programa ‘ekonomi politikamız’ başlıklı yeni bir bölüm eklenmiştir. Endüstri maddeleriyle ilgili de değişiklik yapılmış, programda daha sonradan Devletçilik ilkesi de değiştirilmiştir. Tüzükte de DP'nin tepkisini çekecek birçok değişiklik yapılmıştır.⁹¹⁶

Fuat Köprülü, Kurultay'a sunulacak yeni program tasarısı hakkında şu ifadelerde bulunmuştur: “Ticaret, ziraat, münakalât, maliye ve maarif işlerinde Demokrat Parti programından yeni tasarıya nakledilmiş birçok yeni fikirlere tesadüf olunuyor. Halk Partisi içinde bugünkü dünya ve memleket şartlarını kavramış ileri

⁹¹⁵ *Türk Dili*, “CH Partisi ve DP Programları”, 23 Ekim 1947, s.1.

⁹¹⁶ *Yeni Sabah*, “CHP'nin Yeni Program ve Tüzüğü”, 19 Ekim 1947, s.5.

fikirli ve iyi niyetli vatandaşların da bu tasarı hakkında başka türlü düşünmeyeceklerini tahmin ediyorum.”⁹¹⁷

5.27.1. Kabinenin Meclisten Güvenoyu Alması

Hasan Saka, hükümetin programını Meclis’te okuduktan sonra hem CHP hem DP vekillerinin program ile ilgili ileri sürdükleri düşüncelere cevap vermek amacıyla söz almıştır. Gereken açıklamaları yaptıktan sonra Meclis’ten yeni hükümet için güvenoyu talep etmiştir. Oylama sonucu 49 oya karşılık 362 oyla hükümet güvenoyu almıştır.⁹¹⁸ 55 vekil ise oylamaya katılmamıştır. Oylamaya katılmayanlar içinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de vardır.⁹¹⁹ Hasan Saka tekrar kürsüye gelerek kendisine gösterilen güvenden dolayı Meclis’e teşekkür etmiştir. Saat 23.00’te Meclis 1 Kasım’da toplanmak üzere dağılmıştır.⁹²⁰

5.28. Beşler Komitesinin Kurulması

Hasan Saka hükümeti Meclis’te programını okuyup güvenoyu aldıktan sonra Bakanlar Kurulu hayatı ucuzlaştırmak, mesken darlığını gidermek ve diğer ekonomik gelişmeleri görüşmek amacıyla hemen hemen her gün toplanmaktaydı. Hasan Saka hükümeti, 16 Ekim’de belirtilen konuları incelemek ve karara bağlamak amacıyla beş bakandan oluşan bir komite kurmuştur. Bu komitede yer alan bakanlar şunlardır: Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir, Ekonomi Bakanı Cavit Ekin, Ticaret Bakanı Mahmut Nedim Gündüzalp, Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak ve Milli Savunma Bakanı Münir Birsell. Kurulmuş olan bu komiteye Başbakan Yardımcısı Faik Ahmet Barutçu başkanlık etmiştir. Bu komiteye danışmanlık yapmak amacıyla, bilim adamlarından, serbest meslek erbaplarından, tüccarlardan bilgiler alınacaktı. Vilayetlerde heyetler kurulacak, bu heyetler mahalli ihtiyaçları ve durum hakkında Bakanlar Komitesine bilgi verecektir. Komitenin çalışması iki safhaya ayrılacak, ilk safhada acil tedbirler olacak, yani hayat pahalılığın derhal önlenmesi için alınması gereken tedbirler alınacak, ikinci safha ise uzun vadeli çalışma üzerine olacak, yani ekonomik hayatın temel prensiplerini belirleyip planlar oluşturulacaktı.⁹²¹

⁹¹⁷ *Akşam*, “CHP Programı”, 20 Ekim 1947, s.2.

⁹¹⁸ *Türk Sözü*, “Program Üzerine Samimi Tartışmalar Oldu”, 14 Ekim 1947, s.3.

⁹¹⁹ İrfan Neziroğlu ve Tuncer Yılmaz, *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri (24-Nisan 1924-22 Mayıs 1950)*, Cilt 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2013, s. 583.

⁹²⁰ *Son Posta*, “Dün Mecliste Anlayış Havası Hüküm Sürdü”, 14 Ekim 1947, s.7.

⁹²¹ *Son Posta*, “Bakanlar Kurulu Dün De Toplandı”, 17 Ekim 1947, s.1,2.

16 Ekim’de kurulmuş olan Beşler Komitesi 17 Ekim’de ilk toplantısını yapmıştır. Toplantıda Komitenin çalışma şekli tespit edilmiş ve çözeceği meseleler planlanmıştır. Komitedeki her bakan kendi sahasındaki problemler üzerinde çalışacak ve bunları Komite üyeleriyle birlikte karara bağlayacaktır.⁹²²

5.29. Peker’in Kırklar Listesi

CHP’nin Kurultay toplantısından önce yeni hükümetin politikalarına karşı olup, Kurultayda partinin idaresini ellerine almak amacıyla çalışmalarda bulunan aşırıların (Pekercilerin) kendi içlerinde 40 kişiden oluşan bir liste hazırladıkları ve bunların başında Peker’in bulunduğu siyasi çevrelerde açıkça konuşulmaya başlanmıştır. 40 kişilik liste söylemleri Kurultayda şiddetli tartışmaların yaşanacağını göstermiştir. Bundan dolayı Kurultayda olup bitenin herkes tarafından bilinmesi amacıyla Kurultayın açık şekilde yapılması fikri ortaya atılmıştır. 40 kişiden oluşan liste şu şekildedir: 1-Recep Peker, 2-Mümtaz Ökmen, 3-Şükrü Sökmensüer, 4-Atıf İnan, 5-Ahmet Ulus, 6-Ahmet Sungur, 7-Feridun Fikri Düşünsel, 8-Cevdet Kerim İncedayı, 9-Doktor Kamuran Örs, 10-Sedat Dikmen, 11-Doktor Muzaffer Canbulat, 12-Rasih Kaplan, 13-Süreyya Örgüevren, 14-Doktor Hulki Tura, 15-General Cemil Cahid Toymdemir, 16-Hazım Muhiddin Çarıklı, 17-Recai Görel, 18-Behçet Kemal Çağlar, 19-Nazım Poroy, 20-Falih Rıfki Atay, 21-Muhiddin Baha Pars, 22-Sedad Pek, 23-Cenab Aksoy, 24-Mehmet Ali Yörüker, 25-İhsan Yalçın, 26-Faik Kurtoğlu, 27-Doktor Kemal Beyazıt, 28-Kemal Turan, 29-Ziya Arıkan, 30-Ali Rıza Eren, 31-İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 32-Doktor Saim Ali Dilemre, 33-Doktor Aziz Uras, 34-Hasan Fehmi Ataç, 35-Feyzullah Uslu, 36-Yusuf Ziya Ortaç, 37-Orhan Seyfi Orhon, 38-Naşıf Fırat, 39-Kemaleddin Kamu, 40-Ali Rıza Ertan.⁹²³

5.30. Meclis Başkanının Belirlenmesi Amacıyla CHP Meclis Grubunda Yapılan Seçimler ve DP’nin Bu Seçimlere Bakışı

CHP’nin 31 Ekim tarihli parti grubu toplantısında Meclis Başkanı’nın kim olacağı üzerine tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmaların yaşanması CHP’nin kendi içinde gruplara ayrıldığıнын net bir göstergesi olmuştur. Eskiden, Parti Meclis Grubunda görüşülen konular kısa sürede oybirliğiyle sonuçlanırdı. Meclis Başkanlığı seçiminde grupların çoğunluğu Kazım Karabekir isminin üzerinde ittifak

⁹²² *Son Posta*, “Bakanlar Kurulu Dün Yine Toplandı”, 18 Ekim 1947, s.1,7.

⁹²³ *Son Posta*, “Başında Peker Bulunan Kırklar Listesi”, 25 Ekim 1947, s.1.

etmişlerdi.⁹²⁴ Meclis Başkanlığı dışında Grup Başkan Vekilleri ve İdare Kurulu üyelerinin de belirlenmesi amacıyla seçim yapılacaktı. Bu seçimde seçilecek olan isimler, partinin geleceği hakkında biraz fikir vereceği için CHP'nin Meclis Grubu toplantı sonucu siyasi çevrelerce merakla beklenmekteydi. Hemen hemen herkesin merakı Pekercilerin bu kadar çalışmaları sonucu bu grup toplantısından bir sonuç çıkarabilecekler mi? düşüncesi idi. Bir yandan 35'lerin (ılımlılar) çalışması bir yandan 40'lar (aşırıcular) listesinde yer alanların çalışması bu toplantıda bir sonuca bağlanacaktı. Yapılan seçimler neticesinde 35'ler, 40'lar listesinde yer alan Peker ve Pekercileri hezimete uğratmıştır.⁹²⁵

Seçimleri genellikle ılımlıların öne sürdüğü isimler kazanmıştır. Meclis Başkanlığı seçiminde Kazım Karabekir 285 oy alırken Recep Peker'e 4 oy çıkmış, bunun dışında Pekercilerin destekledikleri Cevdet Kerim İncedayı da kazanamamıştır. Başkan Vekilliği seçimlerinde ılımlıların listesinde bulunan Tefik Fikret Sılay 233, Raif Karadeniz 159 oy almışlar, Pekercilerin listesinde bulunan Feridun Fikri Düşünsel 174 oy alarak seçilmişlerdir.⁹²⁶ Başkan Vekilliği için oy toplanması sırasında seçimlerin tekrardan yapılması için yeniden oy kullanmaya gidilmiştir. Böyle bir durumun yaşanmasındaki sebep, çok oy alanlardan Nafi Atıf Kansu'nun kürsüye gelip kendisine oy verenlere teşekkür ederek, oy verenlerin Raif Karadeniz'e oylarını vermelerini isteyip adaylıktan çekilmesidir. İkinci defa yapılan seçimde Raif Karadeniz 159, Cevdet Kerim İncedayı 114 oy almıştır.⁹²⁷

Parti Grubu Başkan Vekillikleri için ve Parti İdare Heyeti için seçim çok hararetli olmuştur. Aşırıcular başkan vekillikleri için Mümtaz Ökmen ve Cevdet Kerim İncedayı üzerinde çok durmuşlar, ılımlılar ise Saffet Arıkan ve Şemsettin Günaltay için çalışmışlardır. Neticede Saffet Arıkan ve Şemsettin Günaltay iki yüze yakın oyla Grup Reis Vekilliklerine seçilmişlerdir. Aşırıcuların adaylarından Cevdet Kerim İncedayı yüzden fazla, Mümtaz Ökmen ise doksan altı kadar oy alabilmişlerdir. İdare Heyeti ve Kâtiplik seçimlerinde ılımlıların ileri sürdükleri listeler çoğunlukla kazanmış ve bu suretle yeni idare heyetini tamamen yeni isimler kazanmıştır. Yalnız Meclis Başkan Vekilliği seçiminde Feridun Fikri'nin kazanması bir sürpriz olmuştur. İdare seçiminde eski idare heyeti üyelerinden ve aşırıculardan

⁹²⁴ *Yeni Sabah*, "CHP Meclis Grubunun Dünkü Toplantısı", 1 Kasım 1947, s.1; *Tasvir*, "CHP Meclis Grubunda Yapılan Seçimler", 1 Kasım 1947, s.1.

⁹²⁵ *Son Posta*, "CHP Grubunda Yapılan Seçim Sevinç Uyandırdı", 1 Kasım 1947, s.7.

⁹²⁶ *Son Posta*, "CHP Grubunda Yapılan Seçim Sevinç Uyandırdı", 1 Kasım 1947, s.7.

⁹²⁷ *Türk Dili*, "CHP Meclis Grubunda Seçimler Çok Hararetli Bir Şekilde Cereyan Etti", 2 Kasım 1947, s.1; *Tasvir*, "CHP Meclis Grubunda Yapılan Seçimler", 1 Kasım 1947, s.5.

Rasih Kaplan 35, Süreyya Örgeveren 33 oy almıştır.⁹²⁸ Kâtipliklerde de ılımlıların listesinde yer alanlar kazanmıştır. Bunlar; Muhsin Binan, Sedat Pek, Sait Köksal, Raşit Fırat, Atalay Akan, Necmettin Salih Silan'dır.⁹²⁹

Seçimlerin bitmesinin ardından Kazım Karabekir kürsüye gelerek kendisinin tekrardan Meclis Başkanlığına aday seçilmiş olmasından dolayı teşekkür etmiştir. Saracoğlu da söz alarak seçimler ve seçilenler ile ilgili değerlendirme yapmıştır. Daha sonra CHP Meclis Grubu bir beyanname yayınlarak yapılan seçimlerin neticesini halka duyurmuştur.⁹³⁰

CHP seçimleri üzerine, Demokrat Partililer hiçbir görüşte bulunmayıp bu seçimleri CHP'nin iç meseleleri olarak kabul etmişlerdir. Meclis 1 Kasım'da toplanmış ve Demokratlar, Meclis Başkanı ve Başkan Vekilleri seçimlerinde de çekimser kalmışlardır.⁹³¹

5.31. TBMM'nin Sekizinci Devre İkinci Toplantı Yılı'nın Açılışı ve İsmet İnönü'nün Açılış Konuşması

TBMM yeni çalışma devresine 1 Kasım'da başlayacağından CHP, Meclis açılışından önce divan üyelerinin tamamını belirlemişti. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ise yeni açılış dönemi için yapacağı açılış konuşması için aylar önceden hazırlıklarda bulunmuştu. TBMM 1 Kasım saat 15.00'te Tevfik Fikret Sılay'ın başkanlığında açılarak yeni çalışma yılına girmiştir. Cumhurbaşkanının söyleyeceği nutka büyük önem ve alaka gösterildiğinden dinleyicilere ayrılmış olan yerler erkenden dolmuştur. Başkanlık kürsüsünün sağ ve solundaki üst localar tamamen diplomatlara ve yabancı misafirlere ayrılmıştı. İngiliz Parlamentosu üyeleri, Amerikan Ayan üyeleri ve Ürdün heyeti de localarda idi. Cumhurbaşkanının locasında eşi Mevhibe ve kız kardeşi Özden İnönü bulunuyordu. Yandaki locada Yargıtay, Danıştay, Sayıştay Başkanları, üniversite rektörü, diğer yan locada da Genelkurmay Başkan vekili ve ikinci başkan oturuyorlardı. Üst ve alt balkonlarda, bakanlık müsteşarları, Türk ve yabancı basın mensupları bulunuyordu.⁹³²

Tevfik Fikret Sılay oturumu açarak yoklama yapılacağını bildirmiştir. 10 dakika süren yoklamanın ardından oturumun açılması için yeterli sayı bulunduğundan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, kürsüye, açılış konuşmasını yapmak

⁹²⁸ *Tasvir*, "CHP Meclis Grubunda Yapılan Seçimler", 1 Kasım 1947, s.5.

⁹²⁹ *Son Posta*, "CHP Grubunda Yapılan Seçim Sevinç Uyandırdı", 1 Kasım 1947, s.7.

⁹³⁰ *Yeni Sabah*, "Müfritle Kati Hezimete Uğradı", 1 Kasım 1947, s.2.

⁹³¹ *Tasvir*, "Meclis Bugün Toplanıyor", 1 Kasım 1947, s.5.

⁹³² *Akşam*, "Meclis Dün Açıldı", 2 Kasım 1947, s.1.

üzere çıkmıştır. Bütün CHP’li milletvekilleri ayağa kalkarak alkışlarken, Demokrat Parti milletvekilleri ayağa kalkmayıp alkışta bulunmamışlardır.⁹³³

İsmet İnönü’nün “Sekizinci Büyük Millet Meclis’inin İkinci Toplantısını açmakla şeref duymaktayım. Yüksek Kamutay’ı sevgi ve saygılarla selamlarım,”⁹³⁴ şeklinde başladığı konuşması, sık sık alkışlarla ve bravo sesleriyle kesilmiştir. Konuşmasını özellikle dış siyasete ve iç politikaya ait olan kısımları her iki partili milletvekilleri tarafından şiddetle alkışlanmıştır. İngiltere ile Amerika’ya ait olan kısımlar şiddetli alkışlarla dostluk tezahürlerine vesile olmuştur.⁹³⁵ Nutkunda iç politika ile ilgili; milli savunma, Türk ordusu, geçim zorluğu, ekonomik gelişmeler, gelir vergisi, adalet işleri, ulaştırma ve sağlık konuları, köylerde eğitimin önemi ve ilkokullar, iller idaresi ve yeni emniyet teşkilatı konularıyla ilgili açıklamalarda bulunduktan sonra, dış politikada Türk-İngiliz ilişkileri, Türk-Amerikan, Türk-Sovyet ilişkileri Türk-Fransız ilişkileri, Türkiye-Afganistan ilişkileri, Türkiye-Ürdün ilişkileri, Türkiye-Yunanistan ilişkileri, Türkiye-Hindistan ve Türkiye-Pakistan ilişkileri üzerinde durmuştur.⁹³⁶ Cumhurbaşkanı “Sekizinci Büyük Millet Meclisi’nin çalışmaları milletimizin hatırasında mümtaz bir mevki verecektir,” ifadeleriyle konuşmasını bitirmiştir.⁹³⁷ Cumhurbaşkanı’nın nutkundan sonra Meclis Başkanı seçimine geçilmiştir. Meclis Başkanlığına General Kazım Karabekir, oya katılan 324 milletvekilinden 322’sinin oyu ile seçilmiştir. (Tasvir gazetesi oylama için 324 vekilin 324’ünün oy verdiğini ifade etmiştir). CHP Grubunda bütün adaylar tespit edilmiş olduğundan demokratların verecekleri oyların seçimler üzerinde hiçbir tesiri olmayacağı düşüncesinden Demokrat milletvekilleri bu oylamaya katılmamıştır.⁹³⁸ Demokrat Partili milletvekilleri başkanlık seçiminde ve bundan sonraki başkan vekillikleri ve kâtipler seçimlerinde de oylarını kullanmamışlardır. Başkanlığa seçilen Kâzım Karabekir kürsüye gelerek milletvekillerinin kendisine karşı gösterdikleri itimattan dolayı teşekkürlerini bildirerek her iki partiye karşı aynı şekilde hareket edeceğini bildirmiş ve bundan sonra başkan vekillikleri ve kâtipliklerle idare amirleri seçimleri yapılmıştır. Başkan vekilliğine seçilmiş olan

⁹³³ *Son Posta*, “Meclisin 8 inci Devre 2 nci Yıl Toplantısı İntibaları”, 2 Kasım 1947, s.5.

⁹³⁴ Hasan Yılmaz, *Tarihe Düşülen Notlar-1 Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanlarının Konuşmaları-1*, TBMM Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 131.

⁹³⁵ *Tasvir*, “Meclisin Dünkü Mühim Toplantısı”, 2 Kasım 1947, s.1.

⁹³⁶ *Türk Sözü*, “İnönü’nün Meclisi Açış Nutukları”, 2 Kasım 1947, s.3.

⁹³⁷ *Türk Dili*, “İnönü Dün Millet Meclisini Mühim Bir Nutukla Açtı”, 2 Kasım 1947, s.1.

⁹³⁸ *Son Posta*, “Meclisin 8 inci Devre 2 nci Yıl Toplantısı İntibaları”, 2 Kasım 1947, s.5.

Raif Karadeniz kürsüye gelerek arkadaşları adına da teşekkürlerini bildirmiş ve Meclis oturumuna çarşamba günü saat 15.00’te toplanmak üzere son verilmiştir.⁹³⁹

5.31.1. Demokratların İsmet İnönü’nün Nutkuna Bakışı ve Nutkun Yankıları

Cumhurbaşkanı’nın açılış nutku Demokrat Parti tarafından iyi karşılanmıştır. Nutuk, 12 Temmuz Beyannamesi’nin Meclis’te bir tekrarı olarak kabul edilmekte ve Cumhurbaşkanı’nın demokratların kanuni yollardan hareket ettikleri hakkındaki sözleri büyük memnuniyet uyandırmış bulunmaktadır. Yalnız, Cumhurbaşkanının Seçim Kanunu ile antidemokratik kanunlardan bahsetmemesi, Demokrat Partililer tarafından hayal kırıklığı yaratmıştır. Demokratlar, İnönü’nün CHP Kurultayında Genel Başkan sıfatıyla söyleyeceği nutukta bu konulara temas edeceğini tahmin etmekteydi.⁹⁴⁰ Celal Bayar, Cumhurbaşkanının nutku hakkında konuşmak için daha çok erken olduğu fikrindeydi.

Tüm çevrelere göre açılış konuşması sadece bir grubu memnun etmemiştir. Meclis’teki açış nutku, aşırıcılar için hakiki bir darbe özelliğinde olmuştur. Demokrat Parti’yi, daima bir isyan ve fesat yuvası olarak ifade edenler, Cumhurbaşkanının her iki partiyi övmesini hayretle karşılamışlardır. Özellikle Cumhurbaşkanının “İdari adamlarımızın kanuni partilere karşı eşit bir surette tarafsız ve adaletli olmasında ne kadar ısrar etsek yerindedir,” sözü parti grubunda yanlış ve açgözlü bir davayı savunduklarını da ispat etmiştir. İç politika işlerine temas eden kısma kadar, coşkun bir tarzda alkışlanan İnönü, iç politikaya, partilerin samimiyetini övmeye gelince, alkış yerine Meclis’i derin bir sessizlik kaplamıştır. Hükümet, kendi programını okuduğu zaman durup dururken idare amirlerine teşekkür etmiş ve bu konu muhalefeti hayli sinirlendirmiştir. İnönü açılış konuşmasıyla o sinirli havayı yumuşatmıştır.⁹⁴¹

Falih Rıfkı Atay, Cumhurbaşkanının nutku ile ilgili olarak; iktidar ve muhalefet partilerinin dış politikada beraberliklerinin, nutkun pek samimi hoşnutluk gösteren bir parçası olduğunu, dış politikanın parti tartışmaları arasında bir konu olmamasının milletin olgunluk ve ilerlemesinde genç demokrasinin daha ilk yaşında gelenek haline gelmiş olduğunu ifade etmiştir.⁹⁴²

⁹³⁹ *Yeni Sabah*, “Meclisin Dünkü Toplantısı”, 2 Kasım 1947, s.5.

⁹⁴⁰ *Akşam*, “Meclis Dün Açıldı”, 2 Kasım 1947, s.1.

⁹⁴¹ *Tasvir*, Mareşal ve Celal Bayar Nutuk İçin Ne Diyor”, 2 Kasım 1947, s.1.

⁹⁴² *Türk Dili*, “İnönü’nün Nutku İçin Yorumlar”, 4 Kasım 1947, s.1.

Hikmet Bayur konu ile ilgili yazmış olduğu makalede; “Bu söylevin zamanın demokratik gereklerine ve Türk ulusunun beklentilerine hiç uymadığını yazmak herhalde lüzumsuzdur. Söylevi her dinleyen ve okuyan bunu derhal görmekte güçlük çekmemiş olmalıdır,”⁹⁴³ ifadeleriyle iç siyasete ait kısımlarda gerçek duruma uymayan birtakım iddiaların mevcut olduğunu, bundan dolayı pek çok ümitlerin kırılacağını; eğer Cumhurbaşkanı kanun dışı hareketleri önlemenin zamanı geldiğini düşünüyorsa, her şeyden önce suçluları adalet makamına vermesi gerektiğini, bunu yapmazsa Cumhurbaşkanının bu söylediklerinden ciddi bir sonuç çıkmayacağını belirtmiştir.⁹⁴⁴

5.32. Başbakan Hasan Saka’nın Basına Vermiş Olduğu Demeç ve Kendisine Gösterilen Tepkiler

Başbakan Hasan Saka 10 Kasım akşamında basın temsilcileriyle bir araya gelerek basının sorularını cevaplamıştı. Sohbet sırasında öncelikle gıda maddelerinde sınırlama yapılacağı söylentileri üzerine konuşmasına başlamıştır. Savaş yıllarında ekmek, şeker ve diğer bazı maddelerin sınırlamaya tabi tutulduğu o dönemde istenen sonucu vermediğini, o dönemde sonuç vermeyen bir uygulamanın hiç alışık olmayan Türk vatandaşlarına uygulanmasının söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Pahalılık ve yaşam standartlarının yükseltilmesi amacıyla, savaştan dolayı fiyatların çok yükseldiğini, savaş öncesi dışarıdan alınan ürünün çok ucuz olduğunu, şimdi ise iç pazar ürünlerinin dışa göre ucuz olduğunu, fakat üretim yetmediği için dışarıdan pahalı şekilde alındığını, dışarıdan alınan ürün ve içerdeki ürün karıştırılarak orta bir fiyatta satmaya çalıştıklarını, hayat pahalılığının yalnız Türkiye’de değil dünyanın dört bir yanında olduğunu, yaşam şartlarını iyileştirmek için ne gerekiyorsa hükümetçe yapacaklarını belirtmiştir. DP’nin antidemokratik kanun söylemine de değinen Başbakan, anti demokrat kanunların olmadığını, CHP’nin yolunun demokrasinin kendisi olduğunu, herkesi oraya sürükleyeceklerini, Seçim Kanununda boşluk olmadığını olsa değiştirilebileceğini ifade etmiştir.⁹⁴⁵

Başbakanın gıda ürünleri ile ilgili yapmış olduğu açıklamalar halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ana tüketim ürünlerinden buğdayın bu süreçte ihraç

⁹⁴³ *Yeni Sabah*, “Nutkun Akisleri”, 3 Kasım 1947, s.3.

⁹⁴⁴ *Türkyolu*, “İnönü’nün Tarihi Nutku”, 4 Kasım 1947, s.2.

⁹⁴⁵ *Yeni Sabah*, “Bütün Memleket Meseleleri Etrafında Başbakanın Verdiği Mühim İzahat”, 11 Kasım 1947, s.1,3.; *Son Posta*, “Başbakan Dün Gazetecilerle Konuştu”, 11 Kasım 1947, s.5.

edilmeye devam etmesi Başbakanın söylemlerine şüphe ile bakılmasına neden olmuştur.⁹⁴⁶

5.32.1. Celal Bayar ve DP'lilerin Hasan Saka'nın Demecine Tepkileri

Bayar, Hasan Saka'nın antidemokratik kanunlar ve seçim kanunu ile ilgili ifade ettiği sözler karşısında; Başbakanın beyanatının her şeyden önce açık olmadığını, antidemokratik kanunlar ve seçim kanunu hakkındaki açıklamalarının yerinde olmadığını, yürürlükte bulunan seçim kanunun uygulanışının nasıl olduğunu ve ne şekilde kendini gösterdiğinin bütün millet tarafından bilindiğini, bundan dolayı konu hakkında tartışmaya dahi yer olmadığını belirtmiştir.⁹⁴⁷

DP'liler oyların emniyetle kullanılabilmesi için Seçim Kanununda ne gibi değişikliklerin yapılması için kanun teklifinin daha önceden Meclis'e verildiğini, Başbakanın açıklamalarının yetersiz olduğunu ve derhal Seçim Kanununda değişiklik yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Köprülü, Başbakan'ın demeci ile ilgili, "Seçim Kanununun demokratik olduğunu söylemek demokrasi mefhumu ve akliselim ile alay etmektir," ifadelerinde bulunmuştur. Ege DP teşkilatı, Başbakanın açıklamalarından dolayı kendisine bir telgraf yollayarak son demecini protesto etmiş, antidemokratik kanunların mevcut olduğunu, seçim kanunun emniyet sağlayamadığını belirtmişlerdir. Başbakanın son demeci resmen CHP ve DP arasındaki durgun suyu tekrardan bulandırmıştır.⁹⁴⁸ DP'liler, Hasan Saka'dan, demokrasiye aykırı kanunların varlığını hem tasdik hem inkâr gibi karışık ifadeler değil, antidemokratik kanunlar vardır, bunları süratle kaldıracamız, demesini beklemekteydiler.⁹⁴⁹

Başbakanın beyanatını DP Genel Merkez Kurulu tekrardan gözden geçirdikten sonra Celal Bayar konuyla ilgili yeniden açıklamalarda bulunmuştur. Bayar'ın açıklamasında "Başbakanın antidemokratik kelimesi de nereden çıkmıştır? diyerek güya böyle bir meseleden haberdar değilmiş gibi davranmak suretiyle cevap vermek istemesi, meseleyi ciddiyetle ele almamış olduğu kanaatini vermektedir," diyerek sözlerinin devamında; "İktisadi ve mali konularda takip ettiği zıt ve hatalı yollar ortada olduğundan, vatandaşlar CHP'den çok şey beklemektedir. Bu sebeple bütün

⁹⁴⁶ Selim Ragıp Emeç, "Başbakanın Hem Hoşnutluk Hem Hoşnutsuzluk Uyandıran Demeci", *Son Posta*, 12 Kasım 1947, s.7.

⁹⁴⁷ *Son Posta*, "Saka'nın Son Demeci Hakkında Bayar'ın Mütalaası", 12 Kasım 1947, s.7.

⁹⁴⁸ *Son Posta*, "Başbakanın İstanbul Demeci Durulan Havayı Bulandırdı", 13 Kasım 1947, s.1.

⁹⁴⁹ *Yeni Sabah*, "Antidemokratik Kanunlar Vardır", 12 Kasım 1947, s.1.

dikkatler Hasan Saka kabinesinin antidemokratik kanunlar hakkında ve demokrasiyi geliştirme yolunda alacağı karar ve tedbirler üzerinde toplanmıştır.”⁹⁵⁰ ifadelerinde bulunmuştur.

5.33. CHP Yedinci Büyük Kurultayı

CHP’nin son büyük Kurultayı 1943 yılının mayıs ayında gerçekleşmişti. CHP tüzüğüne göre Kurultayın dört yılda bir yapılması gerekmektedir. Bundan dolayı Yedinci Büyük Kurultayın 1947 Mayıs’ında toplanması gerekmektedir. Fakat Kurultay 1947 yılının sonunda toplanabilmiştir. Gecikme ile ilgili resmi bir açıklama olmamakla birlikte, 1947 yılında yapılmış olan kısmi seçimlere hazırlık, 12 Temmuz Beyanname süreci, Peker hükümetinin istifası ve en önemlisi DP muhalefетinin saldırgan politikası CHP programında kurultayı ileri iten nedenler arasında sayılabilir.

5.33.1. Kurultay Hazırlıkları

CHP Genel İdare Kurulu, Ekim ayında hemen her gün toplantılar yapmaktaydı. Kurultay’ın toplantı gününün yaklaşması, bu toplantıları gerekli hale getirmiştir. Kurultay toplantısına ait genel işlerin düzenlenmesi ve hazırlıkların yapılması için Bingöl Milletvekili Tahsin Banguoğlu, Erzurum Milletvekili Cevat Dursunoğlu ve Yozgat Milletvekili Ziya Arkan’ın yer aldığı bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon Kurultay için hazırlıklara başlamıştır.⁹⁵¹

Kurultaya sunulması amacıyla program ve tüzük tasarıları, tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş dolayısıyla parti bünyesinde yapılması düşünülen değişiklikler belirlenmiştir. Hazırlanan programda partinin ekonomik politikasına büyük önem verilmiştir.⁹⁵²

Tahsin Banguoğlu, Cevat Dursunoğlu ve Ziya Arkan’dan oluşmuş olan Kurultay Komisyonu 22 Ekim gecesi toplanarak çalışmalarına devam etmiştir. Komisyon, Kurultay üyelerinin geliş gidişleri, yatacakları yerlerin temini üzerinde faaliyetlerini sürdürmüştür.⁹⁵³

⁹⁵⁰ *Yeni Sabah*, “Celal Bayar’ın Başbakanı Cevabı”, 15 Kasım 1947, s.5.

⁹⁵¹ *Akşam*, “CHP’nin Kurultay Hazırlıkları İlerliyor”, 21 Ekim 1947, s.2.

⁹⁵² *Yeni Sabah*, “Halk Partisinin Islahı İçin Son Ümid: Kurultay”, 20 Ekim 1947, s.3.

⁹⁵³ *Akşam*, “Kurultay Hazırlıkları”, 23 Ekim 1947, s.1.

5.33.2. Kurultay Öncesi CHP ve Basındaki Tartışmalar

12 Temmuz Beyannamesiyle birlikte CHP'nin yeniden yapılanması ve İnönü'nün partilerüstü kalması meselesi Kurultay toplanana kadar gündemin ana meseleleri olmuştur. Beyannamenin yayınlanmasıyla birlikte CHP kendi içinde gruplara ayrılmıştır. Recep Peker'in Başbakanlıktan istifası üzerine CHP içinde Pekerciler (Aşırıçılar) parti içindeki etkinliklerini kaybetmemek amacıyla çalışmalar içinde olmuşlardır.

Ekim ayının ortalarında CHP'nin yeni programı ile tüzük tasarısı basına duyurulmuştur. Recep Peker ve Fuat Köprülü tasarıları beğenmemişlerdir. Ekim ayının sonlarına doğru Nihat Erim, İsmet İnönü'nün CHP ile ilişkisini tamamen koparması gerektiğini ilan etmiştir. CHP içinde de farklı görüşler ileri sürülmekteydi. Hasan Saka, Şemsettin Günaltay ve Emir Erişirgil, Nihat Erim'in görüşüne karşıydılar. Onlara göre İnönü'nün ayrılışıyla parti parçalanabilirdi.⁹⁵⁴ Kurultayın toplanma günü yaklaştıkça CHP içinde aşırıçıların gayretlerini bir kat daha artırdıkları görülmüştür. Meclis Grubu toplantısında Başkanlık, Parti Grubu Başkan Vekillikleri, Parti İdare Heyeti ve Kâtip seçimlerinde aşırıçıların hezimete uğramaları, Meclis içinde aşırıçıları destekleyenlerin sayılarının azalmasına neden olmuştur. Tüm ümitlerini Kurultaya bağlamış olan aşırıçıların gayretleri bir kat daha artmıştı. Aşırıçılar dışında '35'ler' ve 'İlimliler,' program ve tüzük üzerinde ayrıntılı şekilde çalışmakta, birçok yeni teklifler ve tasarılar hazırlamaktaydı. Partinin sevk ve idaresinin Kurultay tarafından seçilecek kırklar heyeti'nin toplanmasına kıskançlıkla bakmışlardı. Yeni tüzük gereğince 'kırklar heyeti' Kurultay tarafından seçilmekte, Genel Başkan tarafından tayin edilmekteydi. Bazı milletvekilleri bu tayin durumuna itiraz etmekte, bunun cemiyet kavramına sığmayacağını, cemiyet hayatında her işin seçim yoluyla yapılması gerektiğini istemişlerdi.⁹⁵⁵

5.33.3. Kurultay'da 1. Gün (17 Kasım)

17 Kasım sabah saat 10.00'da Ankara Halkevinde CHP'nin Yedinci Büyük Kurultay'ı toplanmıştır. Halkevinin büyük salonunu milletvekilleriyle, illerden gelen üyeler doldurmuştur. Cumhurbaşkanı, özel locasında Kurultayı takip etmek üzere gelmiştir. Yandaki localarda TBMM Başkanı, Başbakan, Bakanlar, diğer locada DP

⁹⁵⁴ Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Uzlaşma*, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.172-173.

⁹⁵⁵ *Son Posta*, "Kurultay Arifesinde Münevverler Konuşuyor", 4 Kasım 1947, s.7.

Genel Sekreteri Cemal Tunca ve DP İdare Kurulu'na üye bazı isimler bulunmaktaydı. Basına ayrılan kısım birçok yerli ve yabancı ajans temsilcileri tarafından dolmuştu. Saat tam 10.00'da CHP Genel Başkan Vekili Şükrü Saracoğlu başkanlık kürsüsüne gelerek yoklama yapılacağını bildirmiş, kâtiplik yerine geçen Necmettin Sahir Silan yoklamayı yapmıştır. Çoğunluğun hazır bulunduğunun anlaşılması üzerine Başkanlık Divanı seçimlerine geçilmiştir. Başkan Saracoğlu, başkan vekillikleri için Şemsettin Günaltay'la, Mehmet Orhun'un adaylıklarının konulmasına dair bir önerenin Kars, Kırşehir, Çorum ve diğer delegeler tarafından verildiğini ifade ederek bunu açık oya koyacağını bildirmiştir.⁹⁵⁶ Bunun üzerine Kurultayda ilk tartışmalar başlamıştır. Tartışmaların nedeni, eski ve yeni tüzükte seçimlerin prensip itibariyle gizli olacağını belirtilmiş olmasına rağmen açık oylama yapılacağı teklifinden kaynaklanmıştır. Zaman kaybetmemek için Şemsettin Günaltay'la, Mehmet Orhun'un başkan vekilliklerine ve kâtiplikler için Necmettin Sahir Silan'la birlikte beş delegenin adaylıkları açık oy'a konulmuş, sonuçta hepsi kazanmıştır. Bu seçimden itibaren gizli oy esasına dayanılarak seçimlerin yapılması Kurultayda kabul edilmiştir.⁹⁵⁷

Saracoğlu, İnönü'yü Kurultayın açılış konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet etmiştir. Kürsüye gelen İsmet İnönü, CHP'nin Yedinci Büyük Kurultay açılışını yapmıştır. Açılış nutkunda özetle; 1945'ten beri demokrasinin unsurlarını tamamlamaya çalıştıklarını, bu süreçte siyasi partilerin kurulduğunu, tek dereceli seçimlerin kabul edilerek seçimler yapıldığını, muhalefet olan DP'nin daima şikâyetlerde bulunduğunu, bu şikâyet havası içinde siyasi partilerin asıl çalışma ve tartışma konularını gözden kaçırdıklarını, bundan dolayı 1947 yılının Haziran ayında iki parti ilişkilerinin çok gergin olduğunu, 12 Temmuz Beyannamesi'nin bu gergin havayı ortadan kaldırmanın bir ürünü olduğunu ifade etmiştir. İdare mekanizmasının tarafsızlığına, idarecilerin her iki siyasi partiye eşit davranmasına, emniyet ve polis teşkilatının partilerin tavrından dolayı zayıfladığına değinen İnönü, Cumhurbaşkanı olarak parti Genel Başkanlığı'nı fiilen yürüttüğünü, Kurultay'ın seçeceği birinin bütün yetkileriyle Parti Genel Başkanlığı yapması gerektiğini belirtmiştir.⁹⁵⁸

İsmet İnönü'nün açılış nutkunun ardından Şemsettin Günaltay kürsüye geçip teşekkür konuşması yaparak, salondakileri partinin kurucusu Atatürk için saygı

⁹⁵⁶ *Son Posta*, "Kurultay Gizli ve Açık Oy Münakaşasıyla Başladı", 18 Kasım 1947, s.6.

⁹⁵⁷ *Türk Sözü*, "Kurultay Toplantısının En Önemli Olayı", 18 Kasım 1947, s.2.

⁹⁵⁸ *Türk Sözü*, "CHP Yedinci Kurultayı Dün Açıldı", 18 Kasım 1947, s.1-2.

duruşuna davet etmiştir. Saygı duruşunun ardından bazı görüşmeler yapıldıktan sonra Kurultay öğle arasına girmiş ve öğleden sonra saat 14.00'te toplanmak üzere dağılmıştır. Öğleden sonraki toplantılarda komisyon seçimleri yapılmıştır. Bir sonraki toplantıda seçim sonuçları bildirilecek ve komisyonlar çalışmalarına başlayacaktır.

İnönü'nün Kurultay'daki nutku genel olarak iyi karşılanmıştır. Demokratlar ilk günde nutuk hakkında bir açıklamada bulunmamışlardır. DP Genel İdare Kurulu öğleden sonra toplanarak nutku incelemeye başlamıştır.

5.33.4. Kurultay'da 2. Gün (18 Kasım)

Kurultay'ın ikinci günü, saat 9.30'da Ankara Halkevi salonunda toplanmıştır. Kurultaya katılan delegeler toplu bir halde Atatürk'ün kabrini ziyaret ettikten sonra saat 10.00'da Başkan Mehmet Orhon'un başkanlığında oturum açılmıştır. Öncelikle geçen toplantıya ait tutanaklar okunmuş ve söz alan Behçet Kemal Çağlar ilk gün idare kurulunun ve partinin mesul makamlarının Kurultay önünde geçen çalışma devresine dair izahat vermesi hakkındaki önergesinin zabıta hiç bahsedilmemiş olmasından şikâyetle, bunun da zapta geçilmesini istemiştir. Başkan takrirlerin ikinci günkü gündeme alındığını bildirmiş ve tutanaklar Kurultayca tasvip edildikten sonra ilk gün muhtelif komisyonlara seçilenlerin listeleri ve bundan sonra 17 Kasım'da verilmiş olan üç önerge okunmuştur. Behçet Kemal Çağlar tarafından verilen birinci önergede rejimin normalleşmesi ve demokrasinin gelişmesi için, geçen Kurultaydan bu Kurultaya kadar çalışmaların sorumlularca açıklanması istenmekteydi. Balıkesir delegeleri ve Sinan Tekelioğlu tarafından verilen diğer iki önerge de aynı mealde olduğu için Genel Sekreter Hilmi Uran söz alarak kürsüye gelmiş ve heyeti umumiye ikinci günde bu hususta müzakere açılmasını arzu ediyorsa hazır olduğunu bildirmiştir. Söz alan Süreyya Örgüevren, Kurultayın manasının bu olduğunu ancak geçen yıllara ait çalışmaların açıklanması halinde gelecek yıllar için hatalara düşmemenin kabil olduğunu söyleyerek millettten ve bütün dünyadan saklayacak hiçbir şeyleri olmadığını bildirmiştir.⁹⁵⁹ İkinci gün toplantısı 1 saat 50 dakika sürmüştür. Genel heyet saat 11.50'de müzakerelerin yeterli olduğuna karar verip perşembe günü saat 10.00'da toplanma kararı almıştır.⁹⁶⁰

⁹⁵⁹ *Tasvir*, "CHP Kurultayında Mücadele Başladı", 19 Kasım 1947, s.1,5.

⁹⁶⁰ *Türk Dili*, "CHP Büyük Kurultayının Dünkü Toplantısı", 19 Kasım 1947, s.1.

5.33.5. Kurultay'da 3. Gün (19 Kasım)

CHP Kurultayı'nın Halkevleri Komisyonu 19 Kasım'da Fahrettin Kerim Gökay'ın başkanlığında toplanarak Halkevlerinin hukuki durumları üzerindeki çalışmalarına devam etmiştir. Dilek Komisyonu da 19 Kasım'da öğleden evvel ve öğleden sonra olmak üzere iki uzun toplantı yapmış ve Adalet Bakanı Şinasi Devrin birçok konu üzerinde açıklamalarda bulunmuştur. Adalet Bakanı üst mahkemeler kurulacağını, bunların ilk yıllarda sadece hukuk işleri için kurulacağını, bir iki yıl sonra ceza işleri için tamamlanacağını ve ülkenin 20 bölümüne bu mahkemelerin kurulacağını, Adalet binalarına 63, cezaevlerine 50 milyon harcanarak hazırlanan planın 10-12 yılda tatbik edileceğini ifade etmiştir. Adalet Bakanı'ndan sonra Milli Savunma Bakanı söz alarak askeri tesisler hakkında açıklamalarda bulunmuştur.⁹⁶¹ “Dağ Başını Duman Almış” marşının halka bırakılması ve partiye katılma yaşının aynen kabul edilmesinden sonra toplantıya saat 19.00'da son verilmiştir.⁹⁶²

5.33.6. Kurultay'da 4. Gün (20 Kasım)

Dördüncü gün toplantıları Şemsettin Günaltay başkanlığında gerçekleşmiştir. Kurultayın 20 Kasım'daki gündem maddesi Genel Sekreterin parti çalışmalarına ait yapacağı açıklama ve bu konu hakkında yapılacak görüşmeler olmuştur.⁹⁶³

Kurultay'ın dördüncü gün toplantısının ilk sözünü Hilmi Uran almış, iki Kurultay arasındaki çalışmaları açıkladıktan sonra delegeler çıkıp bazı açıklamalarda bulunmuştur. Hilmi Uran'dan sonra Behçet Kemal Çağlar söz alıp partiyi ve hükümeti eleştiren konuşmalarda bulunmuştur.⁹⁶⁴ Konuşan delegelerden çoğunun eleştirilerine bakıldığında, Demokratlardan ve muhalif gazetelerden pek geri kalmadıkları görülmüştür. Orman Kanunu'nun iyilik yerine fenalık yaptığı, köy mekteplerinin köylüye pahalı geldiği, memurların bir kısmının yolsuzluk ettiği, bundan dolayı doğuya sürüldükleri fakat şartlara göre doğuda dürüst memurlara daha fazla ihtiyaç olduğu konuları üzerinde tartışmalar olmuştur.⁹⁶⁵

Balıkesir delegesi Muharrem Onursal, muhalefetin partilerine karşı yersiz hücumlar içinde olduğunu, DP'nin bazı söylemlerinin kanunlara aykırı olduğunu,

⁹⁶¹ *Son Posta*, “Kurultay'da Komisyon Çalışmaları İlerledi”, 20 Kasım 1947, s.3.

⁹⁶² *Türkyolu*, “CHP Kurultayı”, 20 Kasım 1947, s.2.

⁹⁶³ *Ayın Tarihi*, Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara Kasım 1947, s.15.

⁹⁶⁴ *Türk Sözü*, “Kurultay Dün Tartışmalı Bir Oturum Yaptı”, 21 Kasım 1947, s.1.

⁹⁶⁵ *Akşam*, “Kurultay'dan Dünkü İntibalar”, 21 Kasım 1947, s.1.

kendisinin de eşit muamele istediğini, fakat öncelikle kanunların güvenilirliğinin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Daha sonra kürsüye gelen Kayseri delegesi Şükrü Nayman, CHP'ye karşı hoşnutsuz bir durumun olduğunu, bunun sebebinin ise parti olarak, hükümet olarak yapılan hatalarda aranması gerektiğini belirtmiştir. Daha sonra Bursa delegesi Reşat Türel, Bingöl delegesi Mehmet Ali Turan, Sinan Tekelioğlu, İzmir delegesi Dr. Lebip, Orhan Seyfi Orhon, Turgut Karatarı, Muhittin Baha Pars, Basri Oğuz, Kemal Kefeli bu toplantıda konuşmalarda bulunmuşlardır. Son söz için kürsüye Hilmi Uran gelip tüm eleştirilere cevap verdikten sonra Kurultay, cumartesi sabahı toplanmak üzere oturumuna son vermiştir.⁹⁶⁶

5.33.7. Kurultay'da 5. Gün (21 Kasım)

Kurultay komisyonları çalışmalarına beşinci günde saat 15.00'te Fahrettin Kerim Gökay'ın başkanlığında başlamıştır. Bir taraftan Kurultayda görüşmeler devam ederken diğer taraftan Kurultay üyeleri arasında seçim propagandası başlamıştır. Olaylara vakıf olanlar, Kurultayın düşüncesine göre, Genel Başkan vekilliği için Saracoğlu, Hüseyin Cahit Yalçın, Tefik Fikret Sılay'ın kazanmaları ihtimalinin azaldığını, en kuvvetli adayın Ali Fuat Cebesoy olduğu üzerinde durmuş, Hilmi Uran'ın da güçlü bir aday olduğunu belirtmişlerdir.⁹⁶⁷ Tüzükte İnönü'nün genel başkan olarak bırakılması için Kurultay üyeleri arasında kuvvetli bir duyum vardı. Kurultayın altıncı gün ki toplantısının aynı hararetle devam edeceği ve aşırıların hücumuna uğrayan Nihat Erim ile Hamdullah Suphi Tanrıöver'in söz alacağı tahmin edilmekteydi.⁹⁶⁸

5.33.8. Kurultay'da 6. Gün (22 Kasım)

Altıncı gün toplantıları, öğleden önce Şemsettin Günaltay'ın başkanlığında başlamıştır. Bu toplantıda 'aşırı'lar ve '35'ler' arasında resmen fırtınalar esmiştir. Bu fırtınalardan birini Hamdullah Suphi Tanrıöver koparmıştır. Tanrıöver konuşmasında, demokrasinin geniş bir savunmasını yapmıştır. O kadar genişti ki muhalif gazeteleri, muhalefet lideri Bayar'ı, demokratik cemiyetin gerekli unsurları olarak övmüştür. Bunların memlekete bağlılıklarından, samimiyetlerinden heyecanla bahsederek, şayet muhalefet ve gazetelerin görevlerini yaptıkları sırada küçük

⁹⁶⁶ *Son Posta*, "Kurultay Delegeleri Partilerini Şiddetle Tenkit Etiler", 21 Kasım 1947, s.7.

⁹⁶⁷ *Tasvir*, "Kurultay Üyeleri Arasında Seçim Propagandası", 22 Kasım 1947, s.1.

⁹⁶⁸ *Türk Sözü*, "Bugünkü Kurultay Toplantısının Da Hararetli Geçeceği Anlaşıyor", 22 Kasım 1947, s.2.

zararlar dokunuyorsa, sağladıkları büyük faydalardan dolayı zararın gölgede kaldığını açıklamıştır.⁹⁶⁹

Nihat Erim konuşmasında sözlerinin çarpıtıldığını söyleyerek; “Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da CHP’nin mazide başardıklarına hayran, istikbaline emin bir arkadaşınız olarak siyasi hayatımı partimizin ülküsü yolunda geçirmek en büyük bahtiyarlığım olacaktır.” ifadeleriyle sözlerine son vermiştir. Söz alan Hilmi Bakırlı, Kurultayın bu durumuna üzüldüğünü, partinin 3-5 kişi ile dalaşması yüzünden zaafa uğradığını belirtmiştir.⁹⁷⁰ Bazı konuşmacılar siyasilerin akraba ve çevrelerini büyük şehirlere taşıdığını, Ankara’nın akrabalarla dolu olduğunu ifade etmişlerdir. Bedri Kılıç, Muammer Ekin, Necati Atagün konuşmalarında bazı temennilerde bulunmuşlardır. Öğleden sonraki toplantılarda Kurultaya katılanların sayısında ciddi oranda azalmalar olduğu görülmüştür. Tüzük ve Program Komisyonu adına Süreyya Örgüevren konuşmada bulunmuştur. Konuşma sonrası yine Kurultayda tartışmalar çıkmıştır. Bu tartışmaların nedeni ise konuşma sırası üzerine olmuştur. Muhiddin Baha Pars kürsüye geldiğinde Ordu delegesi Arif Onat sıranın kendisinde olduğunu söyleyerek sırasının verilmesini istemiştir. Kendisi konuşmasında ilk günkü toplantıda milletvekillerin az konuştuğu bugün çok konuştukları fakat bu konuşmaların şahsi hücumlardan ileri gitmediği üzerinde durmuştur.⁹⁷¹

Toplantıda açık oylama ile 30 kişilik program komisyonu seçimi yapılmıştır. Seçimden sonra kadın delegelerden Makbule Dublan konuşma yaparak kadının evine dönmesi hakkındaki bir isteği, çalışan Türk kadınının yaptığı hizmetleri saymıştır. Böyle bir açıklamada bulunmasının nedeni, Necati Akagün’ün kadınların bürolarda çalışmalarından bahsederek, aralarında kocaları doktor ve avukat gibi kazanç sahipleri bulunanların dahi 80- 100 lira maaşla bürolarda çalıştıkları, bu hanımların, gençlere yerlerini vermesi üzerine yaptığı konuşmadan kaynaklanmıştır.⁹⁷² Akşam geç saatlere kadar devam eden görüşmelerin ardından komisyon çalışmalarına ertesi gün devam etme kararı almıştır.

⁹⁶⁹ *Akşam*, “Kurultayın Dünkü Toplantısında Hararetli Tartışmalar Oldu”, 23 Kasım 1947, s.1.

⁹⁷⁰ *Türk Sözü*, “Kurultay Çok Tartışmalı Bir Hava İçinde Devam Ediyor”, 23 Kasım 1947, s.1,2.

⁹⁷¹ *Son Posta*, “CHP Genel Başkanı Ankara’da Delegeleri Kabul Ediyor”, 23 Kasım 1947, s.7.

⁹⁷² *Akşam*, “Kurultay’ın Dünkü Toplantısı”, 23 Kasım 1947, s.2.

5.33.9. Kurultay'da 7. Gün (23 Kasım)

Dilek Komisyonu, öğleden sonra saat 15.00'te Çorum Milletvekili İsmet Eker'in başkanlığında toplanmış ve çalışmalarına devam etmiştir. Komisyon bu toplantıda Maliye Bakanlığına ait dilekler üzerinde durmuş; küçük sanat erbabından muamele vergisi alınmaması, Kazanç Vergisi Kanunu'nun ihtiyacı karşılayacak şekilde düzenlenmesi, yükümlülerin durumları, bulundukları yerlerin göz önünde tutulması; ek vergilerin kaldırılması, maliye dairelerindeki işlerin ve tahsilatın daha pratik bir şekilde yapılması, ücretli memurlara zam yapılması konuları üzerinde görüşmüşlerdir.⁹⁷³

Komisyonun isteklerine cevap veren Maliye Bakanı, Meclis'e getirilen yeni bir kanunla herkesin durumuna ve ihtiyaçlarına göre düzenlemeler yapıldığını, Ekonomi Bakanlığı ile ortaklaşa bir kanun tasarısı hazırlandığını, toplamda 200 maddenin kanunda yer alacağını ifade etmiştir.⁹⁷⁴

Program komisyonu ise parti tüzüğünde düzenlemelerle ilgilenmiştir. Yapılan değişikliklere göre Parti Genel Başkanı iki yılda bir seçilecek, Genel Başkanlığa seçilen kişi Cumhurbaşkanı olduğu taktirde bütün yetki ve sorumluluk Genel Başkan Vekiline geçecekti.⁹⁷⁵ Program ve tüzük çalışmaları nedeniyle 'aşırırcılar' İnönü'nün Parti Başkanlığına seçileceğini anladıklarından Recep Peker'i Başkan vekili seçtirmek için çalışmalarına hız vermişlerdir.

5.33.10. Kurultay'da 8. Gün (24 Kasım)

CHP Büyük Kurultayı'nın komisyon çalışmaları 24 Kasım'da da devam etmiştir. Tüzük Komisyonu öğleden önce Konya Milletvekili Tevfik Fikret başkanlığında toplanmıştır. Bu toplantıda Parti Divanı ve Genel İdare Kuruluna ait konuların görüşülmesi tamamlanmıştır. Öğleden sonra Komisyon Başkanlık Divanı toplanarak Komisyonun şimdiye kadar kabul ettiği noktaları tespit ve tanzim işiyle meşgul olmuştur. Halkevleri Komisyonu da öğleden önce ve öğleden sonra toplantılar yapmıştır. Genel ve ek bütçelerden maaş alan kadınlardan yol vergisi alınması, para basılması, sinemalardan alınan verginin kaldırılması, muhtaç babaya

⁹⁷³ *Ayın Tarihi*, Kasım 1947, s.20.

⁹⁷⁴ *Son Posta*, "Kurultay Komisyonlarında Çalışmalar Devam Ediyor", 24 Kasım 1947, s.3.

⁹⁷⁵ *Yeni Sabah*, "Kurultay Komisyonlarının Çalışmaları; İnönü CHP Başkanlığın Yetkilerini Terk ediyor", 24 Kasım 1947, s.1.

da harcırah verilmesi, köydeki dükkânlardan alınan kazanç vergisinin indirilmesi gibi konular bugünün gündem maddeleri olmuştur.⁹⁷⁶

Gündemi asıl meşgul eden konu ise CHP Genel Başkanı meselesiydi. Kurultaydaki delegelerin çoğunluğunun ortak fikirleri, Cumhurbaşkanı İnönü'nün, CHP Genel Başkanlığından ayrılması yolundaki söylemlerin gerçeği yansıtmadığıydı. Delegeler genel olarak “İsmet İnönü hayattayken “partimizin başına hangi fani geçebilir?” demekteydiler. Tüzük Komisyonunda tüzüğün ilgili maddeleri, bu ruh altında formüllendirilmiştir. Partililerin ifadelerine göre, Devlet Başkanı bu zamana kadar olduğu gibi, partilere karşı olan bitaraf durumunu muhafaza edecektir.⁹⁷⁷

5.33.11. Kurultay'da 9. Gün (25 Kasım)

CHP Büyük Kurultayı Dilek Komisyonu dokuzuncu günde Milli Eğitim'e ait meseleleri görüşmüştür. Eğitimle ilgili konulardan sonra Bayındırlık Bakanlığı ile ilgili şikâyetler üzerine saat 20.00'ye kadar çalışmışlardı. Bakan ve Bakanlık ileri gelenleri Komisyonda buluşmuşlar ve şu konular üzerinde görüşmeler yapılmıştır: İçme suyu getirilmesi için sekiz yerden yapılan talepler, yurdun belli bölgelerinde artezyen kuyuları açılması, genel olarak su ve sulama konuları (59 yerden şikâyet gelmişti), arazinin su baskınlarından kurtarılması (19 yerden şikâyet gelmişti), göl ve bataklıkların kurutulması (21 yerden şikâyet gelmişti), su ve su yollarının yapılması ve bozulmuş olanların tamiri, yapımına başlanmış olanların tamamlanması, sulama kanalları açılması, mevcut kanalların tamiri ve temizlenmesi, köprü tamiri ve yenilerinin yapılmasıdır. Bayındırlık Bakanı bu konular üzerinde Komisyona geniş açıklamalarda bulunmuş, bütçe durumu Amerikan yardımı ve Amerikan ihtisas adamlarından edinilecek istifadeler üzerinde komisyon üyeleri detaylı şekilde bilgilendirilmiştir.⁹⁷⁸

Kurultay komisyonları çalışmalarına rağmen bu Komisyonların bir sonuç vermeyeceği düşüncesi siyasi çevrelerce dillendirilmeye başlanmıştı. Kurultayın aldığı ve alacağı kararlarda eskiye göre yeni hiçbir şey olmadığı, CHP'nin halka hoş

⁹⁷⁶ *Ayın Tarihi*, Kasım 1947, s.21.

⁹⁷⁷ *Akşam*, “CHP Kurultayı; Genel Başkan Vekili Kim Olacak”, 25 Kasım 1947, s.1.

⁹⁷⁸ *Ayın Tarihi*, Kasım 1947, s.24.

görünmek için vergiler ve emekliler maaşı gibi sonradan uygulanmayacak tasarılar hazırladığı belirtilmiştir.⁹⁷⁹

5.33.12. Kurultay'da 10. Gün (26 Kasım)

Kurultay Dilek Komisyonu, onuncu günde de çalışmalarına devam etmiştir. Yerli mallar pazarının satış şubelerinin tekrardan açılması konusu üzerine Ekonomi Bakanı Cavit Ekin detaylı açıklamalarda bulunmuştur. Yerli malları pazarının tekrar açılmasının bir fayda vermeyeceğini, tekrardan şikâyetlere konu olacağını ifade etmiştir. Halkevleri Komisyonu 26 Kasım'da çalışmalarını bitirmiştir. Tüzük Komisyonu mali ve ceza hükümlerinin görüşülmesini tamamlamıştır. Program Komisyonu partinin laiklik, devrimcilik prensipleriyle savunma politikası üzerinde görüşmelerine bu toplantıda da devam etmiştir.⁹⁸⁰

5.33.13. Kurultay'da 11. Gün (27 Kasım)

CHP Büyük Kurultayı on birinci gün toplantısı 27 Kasım'da saat 10.00'da İzmir delegesi Mehmet Orhon'un başkanlığında toplanmıştır. Geçen oturuma ait evraklar okunmuş ve kabul edilmiştir. Erzincan Milletvekili CHP Meclis Grubu Başkanvekili Saffet Arıkan'ın vefatı nedeniyle bir dakika saygı duruşunda durulmuştur. Kurultay tüzük ve hesap komisyonları akşam çalışmalarını tamamlamışlardır. Program komisyonunun da ertesi gün akşama kadar çalışmalarını bitirmesi beklenmekteydi. Günlerdir gerek Komisyon gerek genel heyet ve kulis faaliyeti neticesinde şu anki duruma göre 'aşırı' denenen Pekerci grup ile 35'lerin çoğunluğu almalarının ümidi kalmamış gibiydi.⁹⁸¹

Dilek Komisyonu öğleden sonra toplanmış olup Tekel Bakanlığına ait dilekler üzerinde durmuştur. Bu dilekler arasında tekeli maddelerinin ucuzlatılması, çay kontenjanının artırılması, çayın serbest bırakılması, birçok yerde tütün ekimine müsaade edilmesi, tütün piyasasının erken açılması ve fiyatların yüksek tutulması, sigara kalitesinin artırılması gibi konular görüşülmüştür.⁹⁸²

⁹⁷⁹ *Son Posta*, "Kurultay Havası Demokrasi Adına Hazindir", 26 Kasım 1947, s.5.

⁹⁸⁰ *Son Posta*, "Kurultay Komisyonları Çalışıyor", 27 Kasım 1947, s.5.

⁹⁸¹ *Tasvir*, "Kurultay'da Fikirler Tebellür Ediyor", 28 Kasım 1947, s.1.

⁹⁸² *Tasvir*, "Kurultay'da Fikirler Tebellür Ediyor", 28 Kasım 1947, s.5.

27 Kasım'daki oturumda verilen önergeyle Dilek Komisyonundaki işlerin daha çabuk bitirebilmesi için ikinci bir Komisyonun oluşturulması teklif edilmiş bu teklif üzerine var olan Komisyonun iki kısma ayrılarak çalışması şeklinde oylama yapılmış ve sonuçta komisyon ikiye ayrılmıştır.⁹⁸³

5.33.14. Kurultay'da 12. Gün (28 Kasım)

CHP içindeki 'aşırırcılar' ve '35'ler' denen 'ılımların' mücadelesi 28 Kasım'da ciddi derece artmıştır. 'Aşırırcılar' hemen bu Kurultay neticesinde değilse bile, CHP'nin er geç kendi çizdikleri otoriter yolu takip edeceği kanaatini taşıyorlardı. 35'lerin CHP ruhunu taşımadıklarını ileri sürmekteydiler. Genel Başkan Vekilliği için birinci aday Hilmi Uran görünüyordu. Genel sekreterlik hakkında ortak bir çoğunluğun bahsettiği bir isim mevcut değildi.⁹⁸⁴

CHP Büyük Kurultayı Dilek Komisyonu önceki gece ikiye ayrılmıştı. Çorum Milletvekili İsmet Eker ve Manisa Milletvekili Ali Rıza Artunkal'ın başkanlıkları altında çalışmalarına devam etmiştir. 28 Kasım'daki toplantılarda Ulaştırma ve Ticaret Bakanlıklarına, Ziraat Bankası ve Basın Yayın Genel Müdürlüğüne ait dilekler üzerinde durulmuştur. Ulaştırma Bakanlığına ait dilekler arasında köylerde ve bucaklarda posta merkezleri açma, şehirlerarası telefonu genişletme, yıldırım telgrafını yeniden kullanır hale getirme, devlet demiryolları ve deniz yollarıyla ilgili konular görüşülmüştür.⁹⁸⁵

5.33.15. Kurultay'da 13. Gün (29 Kasım)

CHP Kurultayı 29 Kasım'da sabahtan akşama kadar devam eden iki uzun celse ve tüzük tasarısı inceleme üzerine saat 10.00'da Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay'ın başkanlığında tekrardan toplanmıştır. Görüşmelere, geçen oturuma ait evraklar okunarak kabulü ile başlanmıştır. Tüzük komisyonunun tüzük tasarısında yapılan değişikliklere ait rapor okunmuştur. Komisyonun bu raporu ve tüzük tasarısının genel durumu üzerinde tartışmalara geçilmiştir. Tüzük tasarısının 70. Maddeye kadar olan kısmı bugün kabul edilmiştir. Kurultayın üzerinde durduğu başlıca konular; partiye üye olma yaşının 22'den 18'e düşürülmesi, parti divanı ve genel sekreterlik meselesi olmuştur. Feridun Fikri Düşünsel gençliğin çocuk yaşta

⁹⁸³ *Ayın Tarihi*, Kasım 1947, s.24.

⁹⁸⁴ *Akşam*, "Parti Genel Sekreteri Kim Olacağı Belli Değil", 29 Kasım 1947, s.1.

⁹⁸⁵ *Ayın Tarihi*, Kasım 1947, s.28.

politikaya sokulmasının zararlarından bahsetmiş ve politika yerine derslerine çalışmaları gerektiği yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Galip Pekel de aynı fikirdeydi. Askerlik çağından önce politikaya atılan gençlerin askeri saflarda da politika tartışmalarına gireceğini, bunun ordu için zararlı olacağını belirtmiştir. Genç milletvekillerinden Rüştü Aksal ise tamamen aksini savunmuştur. İngiltere Ticaret Bakanının 31 yaşında olduğu, bu yaşta bakan olabilmek için 15 yaşında politika hayatına atılması gerektiği, bir partiyi yaşatacak olanların gençler olacağı üzerinde açıklamalar yapmıştır. Abdülkerim Karamürsel belediye seçimlerinde oy kullanma yaşının 18 olduğunu, bundan dolayı partiye girme yaşının 18'e düşürülmesinde sakınca olmayacağını belirtmiştir. Toplantıda divan üyeleri seçimi yapılmıştır. Akşam geç saatlere kadar çalışıldığı için oturuma son verilmiştir.⁹⁸⁶

5.33.16. Kurultay'da 14. Gün (30 Kasım)

CHP Büyük Kurultayı 30 Kasım'da saat 10.00'da İzmir delegesi Mehmet Orhun başkanlığında toplanmıştır. Tüzük tasarısının genel başkanlığa ait maddelerinin tartışılması için söz alan hatipler fikirlerini belirtmişlerdir.

Ayrı ayrı oy'a konulan maddeler tüzük tasarısında yazılmış olduğu şekilde kabul edilmiştir. Saat 15.30'da tekrardan toplanmak üzere oturuma son verilmiştir. CHP Büyük Kurultayı'nın öğleden sonraki toplantısında tüzük tasarısının çalışmalarına devam edilmiştir. Tasarının bazı maddelerinde yapılan düzenlemeler; Genel Sekreterin Parti Divan Üyeleri arasından seçilmesine, Parti Müfettişlerinin görev ve yetkilerinin Genel İdare Kurulu yerine Parti Divanı tarafından düzenlenmesine, gizli yapılan toplantıları ifşa edenler için de ceza maddelerine bir fıkra eklenmesine kurultayca karar verilmiştir.⁹⁸⁷

Adaylık şartları bölümünde Parti milletvekili adaylarının yüzde yetmiş illerde ve yüzde otuzu merkezde Parti Divanı tarafından tespit edileceği konusunda tartışmalar yapılmış, neticede madde oya konularak aynen kabul edilmiştir. Büyük Kurultayın iki yılda bir yapılmasına yani 1950 Mayıs'ında toplanmasına karar verilmiştir.⁹⁸⁸

⁹⁸⁶ *Son Posta*, "Kurultay Genel Heyeti Dün de Toplandı", 30 Kasım 1947, s.1,3.

⁹⁸⁷ *Ayın Tarihi*, Kasım 1947, s.31.

⁹⁸⁸ *Son Posta*, "CHP Kurultayı Dün İki Toplantı Yaptı", 1 Aralık 1947, s.1.

5.33.17. Kurultay'da 15. Gün (1 Aralık)

Kurultay'da gözle görünen bir şey varsa o da Kurultaya gelen kişilerde gün geçtikçe azalma olmasıydı. 779 üyeli Kurultay 1 Aralık'ta sadece 125 kişi ile toplanabilmişti. CHP Büyük Kurultayı saat 15.00'te Şemsettin Günaltay'ın başkanlığında toplanmıştır.⁹⁸⁹ Bu toplantıda program komisyonunun hazırladığı yeni parti programı üzerinde görüşülmüştür. Oturum açılınca Muammer Alakan söz alarak Komisyonun yeni tasarısında yer alan “yasama ve yürütme yetkileri BMM'de toplanır, yargı hakkı millet adına bağımsız ve tarafsız yargıçlar eliyle kurulur” Fıkrasının Komisyon tarafından çıkarıldığını, bundan dolayı komisyonun bu konu hakkında detaylı bilgi vermesi gerektiğini belirtmiştir.⁹⁹⁰ Necmi Feyzioğlu, bakanların TBMM dışından da alınması gerektiğini savunmuştur. Feridun Fikri Düşünsel milletvekili olmayanların bakan olmaları teklifi aleyhinde bulunmuştur.⁹⁹¹

Komisyon adına söz alan Hulki Karagülle, Başbakan ve Bakanların, Meclis dışından seçilebilmesinin Anayasada değişiklik yapılırsa olabileceğini, Anayasanın mutlak manada kuvvetler birliği ilkesinin olmadığını, yalnız mana bakımından TBMM bütün kuvvetleri elinde bulundurur fıkrasının mevcut olduğunu söyleyerek bu konuda zıtlığa düşülmüş olduğunu belirtmiştir. Fikri Düşünsel söz alarak bu fikrin programdan çıkarılmasının aleyhte kullanılabilir olmasından duyduğu endişeyi ifade etmiştir. Hatta DP'nin Anayasaya itiraz etmediğini, DP'nin bu durumu kendilerinden soracağını da belirtmiştir.⁹⁹²

Tartışmalar ve görüşler saat 20.20'ye kadar devam etmiştir. Görüşmeler sonunda programdan 8 madde kabul edilerek ertesi gün saat 10.00'da toplanmak üzere oturuma son verilmişti.⁹⁹³

5.33.18. Kurultay'da 16. Gün (2 Aralık)

CHP Büyük Kurultayı saat 10.00'da Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay'ın başkanlığında toplanarak program tasarısının görüşmelerine devam etmiştir. Türk denizciliğinin gelişmesi, deniz taşımacılığının önemi üzerine konuşmalar yapılmıştır. Tasarıda deniz işleri ile ilgili maddeler hakkında Muzaffer Balıkesir açıklamalarda bulunmuştur. Komisyon sözcüsü Vehbi Sarıdal konunun sadece denizcilik kısmı

⁹⁸⁹ *Son Posta*, “779 Üyeli Kurultay Dün 125 Kişi İle Toplandı”, 2 Aralık 1947, s.1.

⁹⁹⁰ *Türk Sözü*, “Vahdeti Kuvva Prensibi Çok Mühim Tartışmalara Yol Açtı”, 2 Aralık 1947, s.1.

⁹⁹¹ *Son Posta*, “779 Üyeli Kurultay Dün 125 Kişi İle Toplandı”, 2 Aralık 1947, s.1.

⁹⁹² *Türk Sözü*, “Kurultay Müzakereleri Tartışmalı Geçiyor”, 2 Aralık 1947, s.2.

⁹⁹³ *Ayın Tarihi*, Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, Aralık 1947, s.1.

değil Ulaştırma işleriyle birlikte konuşulmasının daha doğru olacağını ifade etmiştir.⁹⁹⁴

Bundan sonra programın laiklik konusunun görüşmelerine geçilmiş, bu görüşmelerde çetin tartışmalar yaşanmıştır. Fikri Caymaz ‘din eğitimin gerekliliği’ üzerindeki fikirlerini ifade ederek bunun devlet kontrolünde olması gerektiğini savunmuştur. Abdulkadir Uluer, ilkokullara din dersleri konmasını ve ilahiyat fakültelerinin açılmasını teklif etmiştir. Sinan Tekelioğlu laikliğin tanımını yaparak yakında ölümlerini gömecek adam bulamayacağı üzerinde ifadeler kullanarak, dinin gerekliliğini müdafaa etmiştir. Şükrü Nayman ‘vicdan serbestliğini’ savunmuş, dine dayanmadan ahlaksızlığın önlenemeyeceğini belirtmiştir. Hamdullah Suphi Tanrıöver ülkedeki imam hatip ihtiyacından bahsederek, imam hatip yetiştirme işinin diyanete verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aksi fikirde olanlar ise din eğitiminin evde başladığı, ailenin bu eğitimi vermesi gerektiği yönünde fikirler beyan etmişlerdir.⁹⁹⁵

Saat 12.30’da, saat 15.00’te tekrar toplanmak üzere oturuma ara verilmiş, Kurultay’ın öğleden sonraki toplantısında aynı konu üzerinde tartışmalar devam etmiştir. Daha sonra konuyla ilgili tasarı oya konulmuş rapor, belirtilen şekilde kabul edilmiştir. Tasarının iç politika bölümüne, devlet dairelerinde işi olanlara kolaylık gösterilmesi, görev ve sorumluluk duygularıyla görevlerini yerine getirmeyenlerin şiddetle cezalandırılmaları kayıtlara konulmuş; ayrıca ülke gerçeklerine uygun bir idare mekanizması oluşturmak üzere yetkili bir İdare Genel Kurulu oluşturma kararı alınmıştır.⁹⁹⁶

5.33.19. Kurultay’da 17. Gün (3 Aralık)

CHP Büyük Kurultay’ı saat 10.00’da Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay’ın başkanlığında toplanmıştır. Geçen oturumlarda madde madde kabul edilen program tasarısının genel heyette oya konularak kabul edilmesinden sonra Dilek Komisyonunun raporu Kurultaya verilmiş olması nedeniyle, Başbakan Hasan Saka

⁹⁹⁴ *Tasvir*, “Kurultay’ın Dünkü Mühim Celsesinde”, 3 Aralık 1947, s.1.

⁹⁹⁵ *Son Posta*, “Mühim Meseleler Konuşulduğu Halde Kurultay Salonu Boştı”, 3 Kasım 1947, s.7.

⁹⁹⁶ *Türk Dili*, “CHP Kurultayında Parti Programının İç Politika Bölümüne Ek Yapıldı”, 4 Kasım 1947, s.1; *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.2.

özellikle Milli Eğitim çalışmaları, Toprak Kanunu, Orman Kanunu üzerinde detaylı açıklamalarda bulunmuştur.⁹⁹⁷

Başbakan tarafından yapılan açıklamalardan sonra oylamaya sunulan Dilek Komisyonu raporu kabul edilmiş ve divan seçimi konusunda bazı hatipler konuşmalarda bulunmuş, saat 12.00’de görüşmelerin yeterli olduğu kanısına varılmış ve saat 15.00’te toplanmak üzere oturuma son verilmiştir.

Öğleden sonraki oturumda seçimler yapılmıştır. Gizli oylamayla yapılan Genel Başkan seçimine 645 milletvekili ve delege katılmıştır. Ankara Milletvekili Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 595 oy alarak CHP Genel Başkanlığı’na seçilmiştir.⁹⁹⁸

Genel Başkan Vekilliği için yine gizli oylama yapılmış, oylama sonucunda Seyhan Milletvekili Hilmi Uran 328 oyla Genel Başkan Vekili seçilmiştir.⁹⁹⁹ Peker kendisine oy verilmemesi ricasında bulunmuş olmasına rağmen kendisine 159 oy çıkmıştı. Recep Peker’in böyle bir istekte bulunmuş olması, basında, Recep Peker ve arkadaşlarının CHP’den ayrılacağı söylemleri artırmıştır.¹⁰⁰⁰ Seçim sonrası kürsüye gelen Hilmi Uran konuşmada bulunmuştur. Parti Divanı üyeleri ve yedek üye seçiminin cetvellerinin hazırlanmasının uzun süreceği nedeniyle sonuçlar Kurultayın ertesi gün saat 10.00’da yapacağı kapanış toplantısında bildirilecekti.¹⁰⁰¹

5.33.20. Kurultay’da 18. Gün (4 Aralık)

CHP Büyük Kurultayı 4 Aralık saat 10.00’da Şemsettin Günaltay’ın başkanlığında son toplantısını yapmıştır. Son toplantıda Divan üyelikleri için yapılan seçimin sonucu resmen ilân edilmiş ve 3 Aralık’taki seçimde doldurulamayan dört asli üyelik için yeniden seçim yapılmıştı. Divana yeni seçilen dört üyenin isimleri şunlardır; Esat Oktay, Mekki Hikmet Gelenbeğ, Esat Uraz, Mustafa Hatiboğlu. Seçimlerden sonra Genel Başkan Vekili Hilmi Uran söz almış ve şunları söylemiştir: “Arkadaşlar, mesaimizi bitirmiş bulunuyoruz. Yedinci Kurultay mesaisi ve çalışması bakımından bir örnek olmuştur. Hazırlamış olduğunuz yeni tüzük ve programda partimize yeni bir şekil verdiniz. Gösterdiğiniz istikamette çalışacağız. Bütün partili arkadaşları şahsınızda selâmlarım.” demiştir.¹⁰⁰²

⁹⁹⁷ *Türk Sözü*, “Kurultay Çalışmalarını Bugün Bitiriyor”, 4 Kasım 1947, s.1.

⁹⁹⁸ *Türk Dili*, “İnönü Dün CHP Başkanlığına Seçildi”, 4 Kasım 1947, s.1.

⁹⁹⁹ *Zonguldak*, “İnönü CHP Genel Başkanı Oldu”, 6 Aralık 1947, s.1.

¹⁰⁰⁰ *Her Gün*, “R. Peker ve Arkadaşları C.H.P’den Ayrılacaklar Mı”, 5 Aralık 1947, s.1.

¹⁰⁰¹ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.3.

¹⁰⁰² *Tasvir*, “Kurultay Dün Kapandı”, 5 Aralık 1947, s.1,5.

Cumhuriyet Halk Partisi Yedinci Büyük Kurultayında Cumhuriyet Halk Partisi Divanı için 3 ve 4 Aralık'ta yapılan seçimler sonunda divan şu şekilde oluşmuştur: Ankara İl Başkanı Dr. Ahmet Hamit Selgil, Konya Milletvekili Ali Rıza Türel, Avukat Ali Taşkapılı, Ankara Milletvekili Arif Çubukçu, İstanbul İl Başkanı Avukat Atıf Ödül, Çoruh Milletvekili Dr. Cemal Kazancıoğlu, Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas, Erzurum Milletvekili Cevad Dursunoğlu, Zonguldak Milletvekili Emin Erişilgil, Bursa Milletvekili Fahri Bük, Kocaeli Milletvekili Fazıl Şerefettin Bürge, Adana Çiftçiler Birliği Başkanı Fazlı Meto, Konya Milletvekili Tefik Fikret Sılay, İstanbul Milletvekili Hüseyin Cahid Yalçın, Samsun Milletvekili Hüsnü Çakır, Elazığ İl başkanı Hürrem Müftügil, Çorum Milletvekili İsmet Eker, Manisa Milletvekili Kamil Coşkunoğlu, Seyhan Milletvekili Kemal Çelik, Maraş Milletvekili Kemali Beyazıt, Seyhan Milletvekili Kemal Satır, İzmir İlçe Başkanı Dr. Lebit Yurdoğlu, İzmir İl Başkanı Mehmet Orhon, Konya Milletvekili Muhsin Adil Binal, Kırklareli Milletvekili Nafi Atuf Kansu, Antalya Milletvekili Nurullah Esat Sümer, Erzurum İl Başkanı Avukat Ömer Olgun, İstanbul Milletvekili Recep Peker. Kırşehir Milletvekili Sahir Kurutluoğlu, Balıkesir Milletvekili Süreyya Örgüven, İçel Delegatesi Fabrikatör Sadi Eliyeşil, Malatya Milletvekili Şefik Tugay, İzmir Milletvekili Şükrü Saracoğlu, Ankara Ticaret Odası başkanı Vehbi Koc, Bolu Milletvekili Zihni Ülgen, Yozgat Milletvekili Ziya Arkant, Amasya Milletvekili Esat Uras, Kars Milletvekili Esat Oktay, Trabzon Parti Başkanı Mustafa Hatiboğlu, İstanbul Milletvekili Mekki Hikmet Gelenbeğ.¹⁰⁰³

Halk Partisi Divanı'na seçilen İstanbul Milletvekili Recep Reker bu görevinden istifa etmiştir. Yerine yedek üyelerden Zonguldak İl Başkanı Dr. Abdurrahman Kamar geçmiştir.¹⁰⁰⁴

Şemsettin Günaltay kapanış konuşmasında partinin tüzüğüne yeni bir şekil kazandırdıkları için Kurultay'da yer alan katılımcılara teşekkür etmiştir. Çalışmalar sırasında kendi aralarında çok çetin tartışmalar olduğunu, fakat bu tartışmaların CHP'yi zayıflatmadığını, aksine büsbütün kuvvetlendirdiğini ifade etmiştir. Günaltay son olarak “Arkadaşlar; Hepinize selâmetler diler ve gittiğiniz yerlerde Kurultaydan

¹⁰⁰³ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.3.

¹⁰⁰⁴ *Tasvir*, “Kurultay Dün Kapandı”, 5 Aralık 1947, s.5.

aldığınız samimî ruhu yayacağınızdan emin olarak hepinizi selamlarım,” diyerek saat 12.25’te Yedinci Kurultay mesaisine son vermiştir.¹⁰⁰⁵

5.33.21. Kurultay’da Halkevlerinin Durumunun Belirlenmesi

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü açılış nutkunda Halkevlerinin durumu hakkında da açıklamalarda bulunmuştur. Halkevlerinin siyasi partilerin ortak olarak sevebilecekleri bir müessese halinde çalışmalarının önemini ve gerekliliğini ifade ettikten sonra Halkevlerinin kurulmasına ve işletilmesine devletin yardım ettiğini, CHP’nin de hem maddi hem hizmet yönünden emek verdiğini söylemiştir. Bundan dolayı kullanım yetkisinin CHP’de olduğu kültür müessesesi olarak her parti üyesinin kullanabilme imkanının olması gerektiği, siyasi partilerin belli zamanlarda siyasi toplantılar için kullanabileceği yönünde açıklama yapmıştır.¹⁰⁰⁶

Profesör Fahri Kerim, Halkevlerinin alacağı yeni şeklin tespit edilmesi için bir komisyon seçilmesini teklif etmişti. İsmet Eker tekliflerin hiçbirinin geri kalmayacağını, ancak Kurultay seçimlerinden sonra teşkilatların kurulması üzerine görüşmelere geçilebileceğini ifade etmişti. Bunun üzerine Halkevleri için 25 kişilik bir komisyon seçilmesi kararlaştırılmıştı.¹⁰⁰⁷

Kurultayın 3. gününde müzakerelerde uzun tartışmalardan sonra Halkevlerine ait tüzüğün birinci maddesinin şu şekilde değiştirilmesine karar verilmiştir: “Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi’nin cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, inkılâpçılık ve laiklik prensipleri içinde çalışan bir kurumdur. Halkevinin kapıları bütün faydalanmalara açıktır.” Bu müzakereleri müteakip, Halkevlerinin idare sistemine geçilmiş ve bundan böyle Halkevlerinin muhtar bir tesis haline getirilmesi ana prensip olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁰⁸

Kurultayın 11. gün toplantılarında da Halkevlerinin durumu gündeme gelmişti. Konuyla ilgili söz alan delegeler, Halkevleri idaresinin tesis şekline getirilmesinin parti bünyesi ile olan bağınyı zayıflatacağı ifadelerinde bulunanlar olduğu gibi bazı yerlerde CHP teşkilatının Halkevleri binalarında çalıştıklarını, yeni şekilde bunların yer problemi yaşayacağını ifade edenler de olmuştur. Tartışmalar sonunda binası

¹⁰⁰⁵ *CHP Yedinci Büyük Kurultayı*, TBMM Kütüphanesi, Ankara 1947, s.579.

¹⁰⁰⁶ *Türk Sözü*, “CHP Yedinci Kurultayı Dün Açıldı”, 18 Kasım 1947, s.2,3.

¹⁰⁰⁷ *Son Posta*, “Kurultay Gizli ve Açık Oy Münakaşa ile Başladı”, 18 Kasım 1947, s.6.

¹⁰⁰⁸ *Tasvir*, “Kurultay’ın Bugünkü Tarihi Toplantısı”, 20 Kasım 1947, s.5.

olmayan parti teşkilatının Halkevleri binalarından yararlanması hakkında önerge ve rapor onaylanmıştır.¹⁰⁰⁹

5.33.22. DP'nin Kurultaya Bakışı

DP, CHP'nin Kurultayını 'onların iç sorunu' olarak gördüğünden dolayı Kurultay devam ettiği süre zarfında açıklamalarda bulunmama yoluna gitmiştir. Kurultayın bitimine yakın belli konularda ifadelerde bulunulmuştur. Basın, bu durum karşısında DP'nin Kurultayın bitmesinin ardından bir beyanname yayınlayacağı üzerinde durmuştur.¹⁰¹⁰

Demokrat Parti, CHP Kurultayının devam ettiği 1 Aralık günü Şükriye Semt Ocağında bir toplantı gerçekleştirmiş; toplantıda Celal Bayar, Demokrat Parti Genel İdare Kurulu üyelerinden Refik Koraltan, Samet Ağaoğlu, İl Başkanı Üzeyir Avunduk bulunmuşlardır. Refik Koraltan, son hadiseleri açıklayarak, demokrasi mücadelesinin hayırlı neticelere gittiğini söylemiş ve bu konuşması çok büyük bir ilgi toplamıştır. Samet Ağaoğlu, işçi meselesi; Üzeyir Avunduk ticari konular üzerinde sorulan soruları cevaplamışlardır. Toplantı büyük bir memnuniyet havası içinde sona ermiştir.¹⁰¹¹ Bayar bu toplantıda CHP Kurultayı ile ilgili bir konu üzerinde durmuştur. Ülkede tam bir demokratik idareye kavuşmanın geciktirilmesi gibi bir yola girildiği takdirde, DP'nin karşısına çıkan tüm engelleri yıkıp Hürriyet Misakını gerçekleştirileceğini belirtmiştir. Hasanoğlu Ocağı'ndaki toplantıda ise CHP Kurultayındaki dini meseleler hakkında bir açıklamada bulunmuştur. Çocuklara din derslerinin verilmesi söylemine karşılık, şimdiye kadar hiçbir yerde DP'nin laik görüşü hakkında konuşmadığını, dinin vatandaşların tabiatüstü hak hürriyetlerinden olduğunu, hiçbir vatandaşa iman için baskı ve eleştiride bulunmanın caiz olmadığını, Allah ve insan arasındaki ilişkilere müdahaleyi şiddetle karşı çıktıklarını, anne ve babaların çocuklarına din dersleri ve dini terbiye vermesini, dinin politikaya alet edilmesine müsamaha göstermeyeceklerini belirtmiştir.¹⁰¹²

Kenan Öner yapmış olduğu açıklamalarda baştan beri Kurultaydan bir sonucun çıkmayacağını bildiğini, CHP'den başka bir zihniyet beklemediği için kararı doğal bulduğunu, CHP'nin kendi iç meselesi olarak şu veya bu şahsiyeti şeklen başkan veya yeni düzene göre başkan vekili seçmiş olmalarının DP'yi ilgilendiren bir konu

¹⁰⁰⁹ *Türk Dili*, "Halkevleri Tesis Haline Getirilecek", 28 Kasım 1947, s.1.

¹⁰¹⁰ *Yeni Sabah*, "İnönü Siyasi Hayattan Çekilecek", 26 Kasım 1947, s.3.

¹⁰¹¹ BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:407, Sıra:10

¹⁰¹² *Yeni Sabah*, "Celal Bayar'ın İki Mühim Nutku", 2 Aralık 1947, s.5.

olmadığını söylemiştir. Fakat bu kararın, CHP'nin idare cihazına ve sadece şahsiyetlere dayanmakla ayakta kalabildiğini açıkça itiraf etmesi bakımından dikkat çekici bulmuştur. Kurultay hangi karara varırsa varsın DP'yi azminden döndüremeyeceğini, milleti aldattığını zannedenlerin kendilerini aldatmış olmaktan başka bir şey yapmadığını, milletin gerçekleri gördüğünü belirtmiştir. CHP'yi Kurultay kararlarında samimiyetsiz bulup, samimiyet olmadıkça milletin itimadını kazanmanın mümkün olmayacağı yönünde açıklamalar yapmıştır.¹⁰¹³

Kurultay sonrası DP'li Sadık Aldoğan, eski Divan tarafından hazırlanan tüzük ve programda küçük değişiklikler yapılarak Kurultayda kabul edilmesinin, CHP'de gerçek manada bir değişikliğin olmadığını kanıtı olduğunu söylemiştir. CHP'nin kendini devlet teşkilatına ve özellikle Cumhurbaşkanına dayandığını ve varlığını bu şekilde sürdürdüğünü ifade etmiştir.¹⁰¹⁴

5.34. Ahmet Veziroğlu'nun Atıf İnan Hakkındaki Meclis Soruşturma Talebi

Eski Ticaret Bakanı Atıf İnan, hakkındaki yolsuzluk yaptığına dair Veziroğlu'nun söylemlerini ilk önce soğukkanlılık ile karşılamıştı. Söylentiler gazete sütunlarından Meclis kürsüsüne taşınınca Atıf İnan birtakım açıklamalarda bulunmuştur. Atıf İnan'ın yapmış olduğu açıklama ise tamamen anlaşılmaz ve karışık. Hatta eski Bakanın bu sözleri dinlendikten sonra aleyhindeki suçlamalar büsbütün artmıştır. Eski Bakanın, daha sekiz on sene önce basit bir memur maaşıyla geçimini sağlarken bugün yüz binlerce liralık bir şahıs olabilmesini ve bunu memur maaşından birikim yaparak sağlamış olduğunu kabul etmek biraz fazla saflık olurdu.¹⁰¹⁵

TBMM'nin 24 Kasım tarihindeki toplantısında, eski Ticaret Bakanı Atıf İnan hakkında, zimmete para geçirdiği, bir takım usulsüz ve gayri meşru yollarla çevresine ve kendisine menfaat sağladığı dolayısıyla Meclis soruşturması açılması için Ahmet Veziroğlu tarafından önerge verilmiştir. Verilen önergeden dolayı Meclis'te büyük tartışmalar yaşanmıştır. Konuyla ilgili birçok CHP'li ve DP'li vekil inceleme başlatılmasını savunmuşlardır. Fakat Meclis'te yer alan Atıf İnan'ın birkaç arkadaşı önergenin aleyhinde bulunmuşlardı. Oturum açıldıktan sonra Ahmet Veziroğlu kürsüye gelerek Meclis tarafından incelemelerin başlatılması gerektiğini,

¹⁰¹³ *Tasvir*, "DP Kurultay İçin Ne Düşünüyor", 4 Aralık 1947, s.1,3.

¹⁰¹⁴ *Yeni Sabah*, "CHP İnönü'nün Devlet Reisliğini İstismar Ediyor", 6 Aralık 1947, s.1.

¹⁰¹⁵ Ziyad Ebüzziya, "Atıf İnan Hesap Vermeli", *Tasvir*, 24 Kasım 1947, s.1,5.

birçok önemli ve karanlık noktanın milletin huzurunda aydınlatılabileceğini, Meclis soruşturması yapılmadıkça şüphelerin devam edeceğini ifade etmişti.¹⁰¹⁶

Veziroğlu'ndan sonra söz alan Elazığ Milletvekili Fahri Karakaya, Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu, Kastamonu Milletvekili Tezer Taşkiran, Atıf İnan hakkındaki şüphelerin giderilmesi amacıyla Meclis'te soruşturma açılması gerektiğini ifade etmişlerdi. Bunlardan sonra kürsüye gelen İzmir Milletvekili Ekrem Oran, soruşturma açılmasının gerekmediğinden bahsetmiştir. Konuyla ilgili konuşan kâtipler, burada Toprak Ofisi'nin keyfi satışlarına değinip şiddetli eleştirilerde bulunmuşlardır.¹⁰¹⁷

Konu hakkında söz alan Aydın Milletvekili Adnan Menderes, Atıf İnan hakkında Meclis soruşturmasının zorunlu olduğunu söylemiştir. Hububatın neden Toprak Ofisi tarafından ihraç edilmeyip, işin bazı tüccarlara verildiği, neden müracaat sırasına göre verilmediği, birçok müracaatın neden sebepsiz şekilde reddedildiği, Atıf İnan'ın kardeşine bankanın sermayesi kadar kredinin nasıl verildiği, zahire tüccarı olmadıkları halde bazı tüccarları korumak amacıyla lisans verildiğinin gün yüzüne çıkması gerektiğini ifade etmiştir. Atıf İnan kürsüye gelip kendisine yöneltilen soruları cevaplamaya çalışmıştır.¹⁰¹⁸

15 milletvekili Ahmet Veziroğlu'nun Atıf İnan hakkında vermiş olduğu önerenin açık oy'a koyulması teklifi dikkate alınmayarak yazılı oylama yapılması kararı alınmıştır. Oylama sonucunda 106 oy'a karşı 162 oyla önerge ve dolayısıyla soruşturma komisyonunun oluşturulması reddedilmişti.¹⁰¹⁹

5.35. Lalapaşa Olayı

İktidar yanlısı valilerin tutumu, DP'ye ve DP'lilere karşı girişmiş oldukları eylem ve faaliyetler, muhalefet tarafından sürekli eleştiri konusu olmuştu. Şikâyetlere konu olan bir durum da Edirne'nin Lalapaşa ilçesinde yaşanmıştır. Lalapaşa Kaymakamı Hüsnü Gider'in Demokrat Parti İl Başkanı Ali Şahinşah'ı, jandarmaya tutuklatıp askerlerin koğuşuna sürükleyerek falakayla dövmesi üzerine, Edirne Cumhuriyet Savcılığı inceleme başlatmıştır. Kaymakam Hüsnü Gider, DP'nin Lalapaşa'daki faaliyetlerinden hoşlanmamakta ve sürekli DP faaliyetlerini engelleme

¹⁰¹⁶ *Son Posta*, "Atıf İnan Meclis Tahkikatından Kurtuldu", 25 Kasım 1947, s.7.

¹⁰¹⁷ *Türk Sözü*, "Meclis Dün Tartışmalı Bir Toplantı Yaptı", 25 Kasım 1947, s.1.

¹⁰¹⁸ *Yeni Sabah*, "Atıf İnan'a Yapılan İthamlar", 25 Kasım 1947, s.5.

¹⁰¹⁹ *Son Posta*, "106 Oya Karşı Ancak 162 Oyla Veziroğlu'nun Önergesi Reddedildi", 25 Kasım 1947, s.7.

girişimi içindeydi. Problemlerinin çözülmesi amacıyla Kaymakamlığa başvuran halka, DP'den istifa etmeleri gerektiği yönünde söylemlerde bulunmakta, muhtarlara DP faaliyetlerini engellemek amacıyla mektuplar yazmaktaydı. Kaymakamın Hamzabeyli muhtarına yazmış olduğu mektup DP'liler tarafından ele geçirilmiş ve basına verilmişti. İçişleri Bakanlığının yaptığı soruşturma neticesinde Hüsnü Gider'in idare amirliği vasıflarına sahip olmadığı, bundan dolayı kaymakam olmadan önceki mektupçuluk görevine verilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat daha sonradan 4. dereceden emniyet amirliğine görevlendirilmiştir. Bu kararın üzerinden iki ay geçmiş olmasına rağmen, eski Kırklareli Valisi Kazım Demirer'in isteği ile görevini vekâleten devam ettirmiştir.¹⁰²⁰ Görevine devam etmesinin bir nedeni de babasının Burhaniye Kaymakamlığı görevinde olması ve siyasi temasları gösterilebilir.

Olayla ilgili Ali Şahinşah, Hüsnü Gider hakkında şahsi olarak dava açmıştır. Ali Şahinşah'ın avukatlığını Edirne Baro Başkanı Kemal Şağban üstlenmişti. Edirne Demokratları bu olay karşısında heyecan içinde olup, Recep Peker kabinesinin istifasının zihniyetleri değiştirmedeği üzerinde durmuşlardır.¹⁰²¹

5.36. Milletvekili Maaşlarının Artırılması Teklifi Karşısında DP'nin Tutumu

Meclis'e milletvekili maaşlarına zam yapılması için bir kanun teklifi verilmişti. DP Meclis Grubu, milletvekili maaşlarına zam verilmesine karşı çıkarken, bazı milletvekilleri bu zammı istiyorlardı. Sonuç olarak DP grup kararı alarak kanun teklifine ret oyu vermeyi kararlaştırmışlardı. Meclis'te zam kararı onaylanırsa bu zam farkı partiye bağış olarak verilecekti. Bu karara rağmen DP Milletvekili Kemal Silivri kanunun lehinde oy kullandı ve Fuat Köprülü'yle olan farklı görüşünü dile getirerek Köprülü'yü suçladı. Parti Genel İdare Kurulu ile Meclis Grubu arasında bir sorun yaşandı. Konunun çözülmesi 1948 yılına kalmıştır.¹⁰²²

¹⁰²⁰ *Son Posta*, "Lala Paşa Hadisesinin Tam Tafsilatı", 21 Kasım 1947, s.7.

¹⁰²¹ *Son Posta*, "Lalapaşa Hadisesi", 20 Kasım 1947, s.6.

¹⁰²² *Demokrat Parti 1946-1960*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2021, s.61.

5.37. 1948 Yılı Bütçe Görüşmeleri

5.37.1. Bütçe Hazırlıkları

Teşkilatı Esasiye Kanunu'na göre bütçe hazırlıklarının Eylül sonuna kadar tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü Anayasa'da "1 Ekim'de (1 Teşrinievvelde) bütçe, Millet Meclisi'ne takdim edilmiş olmak lâzımdır" ifadesi bulunmaktaydı.¹⁰²³

10 Eylül'de kurulmuş olan Hasan Saka hükümetinin 20 gün içinde Meclis'e bütçeyi sunması gerekmektedir. Bundan dolayı yeni hükümetin ilk işi 1948 yılı bütçe hazırlıkları olmuştur.¹⁰²⁴ Kabinede yer alan her bakan kendi yetkilerindeki bakanlıkların bütçesi için çalışmalara başlamıştır.¹⁰²⁵ 22 Eylül tarihinde gerçekleştirilmiş olan Bakanlar Kurulu toplantısında bütçeyle ilgili olarak, halkın menfaatinin bireysel menfaatlerden önce geldiği ve bütçenin bu çerçevede hazırlanacağı üzerinde söylemlerde bulunarak çalışmalara devam edilmiştir.¹⁰²⁶

30 Eylül tarihinde bütçe hazırlıkları tamamlanıp Meclis'e sunulmuştur. Meclis'e sunulan bütçede, giderlerinin toplamı 1.242.172.488 lira, gelirler 1.114.180.000 lira olup¹⁰²⁷ aradaki açık 127.992.488 liraydı. Maliye Bakanı bu açığın uzun vadeli iç istikrazlarla karşılanacağını ifade etmiştir.¹⁰²⁸

1947 yılı bütçesi ve 1948 yılı bütçesi karşılaştırıldığında TBMM, Sayıştay Başkanlığı, İstatistik Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığına ayrılan bütçenin azaldığı, buna karşılık Cumhurbaşkanlığı, Danıştay, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Borçları, Milli Eğitim Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığına ayrılan bütçenin arttırıldığı görülmüştür.¹⁰²⁹

¹⁰²³ Namık Zeki Aral, "1948 Bütçesi Hazırlıkları", *Tasvir*, 3 Eylül 1947, s.5.

¹⁰²⁴ *Son Posta*, "Kabine Programı Okuyarak Meclisten Güven Oyu İsteyecek", 1 Ekim 1947, s.1.

¹⁰²⁵ *Türk Sözü*, "Bakanlıklarda Büyük Bir Faaliyet Başladı", 13 Eylül 1947, s.1.

¹⁰²⁶ *Türk Sözü*, "Hükümet Bütçe Üzerinde Tetkiklerine Dün Başladı", 23 Eylül 1947, s.1.

¹⁰²⁷ *Her Gün*, "Yine Tasarruf Yok", 20 Aralık 1947, s.1.

¹⁰²⁸ *Yeni Sabah*, "Maliye Bakanının Mühim Demeci", 1 Ekim 1947, s.1.

¹⁰²⁹ *Akşam*, "1948 Yılı Bütçesi Dün Millet Meclise Verildi", 1 Ekim 1947, s.1.

Meclis Bütçe Komisyonu, kadro ve tasarruf masraflarını azaltmak amacıyla çeşitli masrafların kısılması kararını vermişti.¹⁰³⁰ Bütçenin yetişmesi amacıyla, Meclis Bütçe Komisyonu, pazar gününde bile çalışmalarını sürdürmüştür.¹⁰³¹

Meclis İdare Kurulunun hazırlamış olduğu tasarı, Bütçe Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. Tasarıya göre, mevcut hayat pahalılığı göz önüne alınarak milletvekillerinin aylık tahsisatı mesken bedeli ile birlikte 975 liradan 1250 liraya çıkarılmış ve harcırahları da 1.600 liradan 3.000 liraya çıkarılmıştır. Ankara Üniversitesinin bütçesi 6.600.000 lira olarak kabul edilmiştir. Bu paranın büyük kısmı inşaat yapımına gitmekteydi. Tasarruf nedeniyle Fen Fakültesinin inşaatından vazgeçilmiştir. Rektörün otomobili için ayrılan ücret de kabul edilmemiştir. Bütçe Komisyonu 17 Ekim günü Maliye Bakanlığının bütçesini bitirmiştir.¹⁰³²

5.37.2. Görüşmeler Öncesi Tartışmalar

DP'liler bütçenin iktidar tarafından aceleyle getirilmeye çalışıldığını, normal şartlarda bütçenin hiçbir koşulda beş günde yetişmeyeceğini savunmuşlardır. Bütçe encümenliğinin iktisadi işleri inceledikten sonra tali komisyonun incelemelerinin başlayacağı, bundan sonra encümen raporunun yazılacağı, raporun üzerinden bir hafta geçtikten sonra genel görüşmelere başlanacağı, en iyi olasılıkla yılbaşında görüşmelerin başlanabileceği ifade edilmiştir. Bütçe Komisyonunun bir ayda acelece hazırladığı teklifin Meclis'te beş günde bitirilemeyeceği, önceki bütçe görüşmelerinin 12-13 günde ancak bittiği, DP'ye yakın gazetelerde ifade edilmiştir.¹⁰³³

Demokratlar, Halkevlerine yardım olarak 2.000.000 lira aktarılmasına şiddetle itiraz etmişlerse de, tasarının bütçe komisyonu sözcüsü Muammer Eriş tarafından oylamaya konulması talebi sonrası oybirliğiyle tasarı kabul edilmiştir.¹⁰³⁴

Büyük Millet Meclisi'nde 24 Aralık'ta Feridun Fikri Düşünsel başkanlığında yapılan toplantıda, başkanın bütçe müzakerelerinin cuma günü başlaması hakkındaki riyaset divanının teklifini bildirmesi, Meclis'te büyük tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Teklif hakkında söz alan Baha Kılıç, bütçe görüşmelerine cuma günü başlanmasına karar verildiğini, hâlbuki iç tüzüğün hükümlerine göre bütçe görüşmelerine başlanabilmesi için bütçe tasarısının dağıtılmasından itibaren 7 günlük

¹⁰³⁰ *Türk Dili*, "Bütçe Üzerinde İncelemeler", 14 Aralık 1947, s.1.

¹⁰³¹ *Türk Dili*, "Bütçe Üzerinde Çalışmalar, Komisyon Pazar Günü de Toplandı", 16 Aralık 1947, s.1.

¹⁰³² *Türk Sözü*, "Bütçe Görüşmeleri Ayın 25'ine Doğru Başlıyor", 18 Ekim 1947, s.1.

¹⁰³³ *Son Posta*, "Bütçenin Normal Olarak Beş Günde Yetişi İmkansızdır", 16 Aralık 1947, s.7.

¹⁰³⁴ *Türk Sözü*, "Büyük Millet Meclisi'nde Dün Bir Toplantı Yapıldı", 18 Aralık 1947, s.3.

bir zamanın geçmesinin zorunlu olduğunu söylemiştir. Böyle bir durumda milletvekillerinin bütçe hakkındaki tekliflerini yapmalarına imkân kalmadığını söylen Kılıç, “Biz, divanı riyaşetin bu kararını iç tüzük hükümlerine aykırı bulmaktayız. Bütçenin yılbaşına kadar yetiştirilmesi, müzakerelere başlamak için bir zaruret değildir. Bütçe yetişmediği takdirde alınacak tedbirler de malûmdur. Demokrat Parti’nin tüzük anlayışı, bu mühletin geçmesi zaruretiini âmirdir ve bu anlayış tarzımızın da doğru olduğuna kaniyiz.” demiştir.¹⁰³⁵

5.37.3. Görüşmelerde 1. Gün (26 Aralık)

1948 yılı bütçesinin görüşülmesi amacıyla TBMM 26 Aralık sabah saat 09.00’da General Kazım Karabekir’in başkanlığında toplanmıştır. Kazım Karabekir, elli günden beri sabahtan akşama kadar çalışmış olan Bütçe Komisyonuna teşekkür ederek oturumu açmıştır. Maliye Bakanı yeni bütçe projesinin ana hatlarını açıkladıktan sonra, en büyük tasarrufun memur kadrolarının azalmasıında olacağını ifade etmiştir.¹⁰³⁶ Diyarbakır Milletvekili Vedat Dicleli bütçede bazı tasarrufların elde edildiğini ancak bunun yeterli olmadığını belirtmiştir. Denizli Bağımsız Milletvekili Reşat Aydınli vergilerin fazlalığı ve hayat pahalılığı dolayısıyla, devlet kadrolarında tasarrufa gidilmesi gerektiğini savunmuştur. Hatay Milletvekili General Eyüp Durukan bazı bakanlıklardaki seferberlik teşkilatının kaldırıldığını, bu durumun bütçe tasarrufu için iyiye işaret olduğunu ifade etmiştir. Erzurum Milletvekili General H. Vehbi Kocagüney Milli Eğitim, Bayındırlık, Tarım, Sağlık işlerinin daha hızla gelişmeleri gerektiğini belirtmiştir.¹⁰³⁷

Öğleden sonraki oturumun başkanlığını Feridun Fikret Düşünsel yapmıştır. İkinci oturumda Ankara Milletvekili General Naci Tınaztepe, kömür israfına değinerek İstanbul elektrik santrallerinin kazanlarının değiştirilmesi gerekliliğinden bahsetmiştir. Bursa Milletvekili Muhiddin Baha Pars memur kadrolarından bahsederek tedbirler alınması gerektiğini ifade etmiştir. Seyhan Milletvekili Kasım Ener hayat pahalılığı ve idare alanında reformlar yapılması gerekliliğini dile getirmiştir. Hakkı Gedik bütçenin sosyal adaleti sağlaması gerektiğini söyleyerek vergi artırmakla gelir elde etme yönteminin terk edilmesi ve devlet dairelerindeki masrafların kısılması gerektiğinden bahsetmiştir. Seyhan Milletvekili Sinan

¹⁰³⁵ *Tasvir*, “Mecliste Dün Şiddetli Tartışmalar Oldu”, 25 Aralık 1947, s.1.

¹⁰³⁶ *Son Posta*, “Maliye Bakanı Dedi Ki: En Büyük Tasarrufu Memur Kadrolarının Azalmasıından Bekliyoruz”, 27 Aralık 1947, s.1.

¹⁰³⁷ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.15-16.

Tekelioğlu, devlet kadrolarına yeniden memur alınmaması ve kırtasiye masraflarının azalması gerektiğini savunmuştur. Ali Rıza Esen, Vergi Kanununun gerekliliği ve adaletinden bahsetmiştir. Hüseyin Ulusoy yeni kurulan ilçelerin eksikliklerinden bahsederken, İbrahim Sayar devlet dairelerinde telefon konuşmalarının azaltılması gerektiğinden bahsetmiştir. Ahmet Kemal Silivri arazi vergisindeki değişikliğin yarattığı memnurluktan söz ederken, Hüsamettin Tuğaç ise elde kalan tütünlerden konuşmuştur. Yusuf Kemal Tengirşek köylünün kalkınması, köylü devlet ilişkileri üzerinde durmuştur. İsmail Rüştü idari bir reforma ihtiyaç duyulduğunu söylemiş, Ahmet Bozdağ bütçe masraflarında eksiltme yapmanın mümkün görülmediği şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.¹⁰³⁸ Meclis Başkan Vekili Cevdet Kerim İncedayı görüşmelerin yeterli olduğunu ve toplu olarak bütçe hakkında yapılan konuşmaların kabul edilip edilmeyeceğini oylamaya koymuştur. Bütçe toplu şekilde kabul edilmiştir.¹⁰³⁹ Bir sonraki gün, bütçenin ayrı ayrı görüşülmesine geçilecekti. Meclis ertesi gün görüşmelere devam etmek üzere saat 21.00’de oturumu sonlandırmıştır.

5.37.3.1. Görüşmelerin 1. Gününde Adnan Menderes’in Görüşü

Adnan Menderes bütçenin hazırlanmasında takip edilen yolun doğru olmadığını söylemiştir. Bütçenin açık ve net olarak hazırlanmadığını, gelir ve giderlerin dikkatli bir şekilde ele alınması gerektiğini, yoksa durumun suiistimaller doğuracağını belirtmiştir.¹⁰⁴⁰ 1947 yılı bütçesi hazırlandıktan sonra yıl içinde 55 milyon aktarma 169 milyon ek ödenek verilmiş olmasına rağmen ortaya çıkan 224 milyon liralık açıktan, daha sonra dış borç konusunda da açıklamalarda bulunmuş ve 1948 yılı için hazırlanan bütçenin samimi olmadığı, yıllardan beri Meclise getirilen bütçelerin aynı olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁴¹

5.37.4. Görüşmelerde 2. Gün (27 Aralık)

TBMM saat 09.00’da Raif Karadeniz’in Başkanlığında toplanarak bütçe görüşmelerine devam etmiştir. Bütçenin tamamı üzerine 26 Aralık’ta görüşmeler yapılmıştı. Büyük Millet Meclisi Bütçesi, Cumhurbaşkanlığı Bütçesi, Başbakanlık

¹⁰³⁸ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.16-17.

¹⁰³⁹ *Son Posta*, “İtirazlara Rağmen Bütçe Toplu Olarak Kabul Edildi”, 27 Kasım 1947, s.5.

¹⁰⁴⁰ *Türk Sözü*, “Bütçe Üstünde Demokratların Tenkitleri”, 27 Aralık 1947, s.1.

¹⁰⁴¹ *Son Posta*, “Adnan Menderes Dedi Ki; Senelerden Beri Meclise Getirilen Bütçeler Asla Samimi Değildir”, 27 Aralık 1947, s.1,7.

Bütçesi, Danıştay Bütçesi, Adalet Bakanlığı, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde DP'li vekillerin eleştirilerine rağmen, bütçeler tek tek oy'a konularak aynı şekilde kabul edilmiştir.¹⁰⁴² DP İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten, Meclis Başkanlığına ait otomobiller için ayrılan işletme ve tamir parasının fazla olduğunu söylemiş,¹⁰⁴³ DP Eskişehir Milletvekili Hakkı Çevik Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanı Genel Kâtipliği emrindeki nakil araçlar, Savarona Yatı ve Cumhurbaşkanının özel treninin masraflarından bahsetmiştir. Cumhurbaşkanı bütçesinden 40 bin liranın indirilmesi ve iâşe giderlerinin kaldırmasını teklif etmiştir. Demokrat Parti Milletvekili Ahmet Tahtakılıç Savarona Yatı için “Devlet Reisine ait taşıt vasıtaları meselesini ortaya getirmelerinin şahsi olarak değil, bugünkü olaylar için de ifade ettiği rakam ve mana itibariyle ele alınması gerektiği...” şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir. DP Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz, Başbakanlık bütçesi ile ilgili görüşlerini bildirmiştir. DP İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, hükümet kelimesinin yerine başka bir terim bulunması gerektiği üzerinde durmuştur. Senihi Yürüten, Hakkı Çevik, Ahmet Tahtakılıç'ın ifadelerine Bütçe Komisyon Sözcüsü Muammer Eriş cevap vermiştir. Basın Yayın Genel Müdürlüğü bütçesi onaylandıktan sonra Meclis saat 21.00'de toplanmak üzere ara vermiştir.¹⁰⁴⁴

Saat 21.00'deki toplantı Feridun Fikri Düşünsel başkanlığında yapılmış olup saat 00.30'a kadar devam etmiştir. Bu toplantıda Adalet Bakanlığının bütçesi görüşülmüştür. Kemal Özçoban çocuk ıslahevlerinin bir an önce tamamlanması gerektiğini ve çok çocuklu hâkimlere yardımın artırılması gerektiğini söylemiştir. Emin Halim Ergun yargıçların tayin, nakil ve terfi işlerinin düzenlenmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Hüseyin Dinçer ise çok çocuklu hâkimlere yardım kanununun faydasının olmadığını, kanunun kaldırılması gerektiğini söylemiştir. Fevzi Kalfagil yargıçlardan görevini iyi yapanların terfi, görevini kötü yapanların ceza almasını isterken; Muammer Alakan asayişsizliğe karşı alınan önlemlerin artırılmasını ve kâtiplere bazı haklar verilmesini istemiştir. Fahri Ecevit, Çocuk Mahkemeleri Kanunun hazırlanmasındaki memnuniyetini dile getirmiştir. Necati Erdem terfi işlerinin kanuna uygun olmadığını söylemiştir. Hazım Bozca terfi eden hâkimlerin maaşlarını alamadıklarını belirtirken, Nuri Özsan hâkimlerin çok fazla

¹⁰⁴² *Son Posta*, “Demokratlar Güzel Konuştular, Haklı Söylediler, Dinletemediler”, 28 Aralık 1947.

¹⁰⁴³ *Türk Sözü*, “Mecliste Bütçe Müzakereleri Tartışmalı Geçmektedir”, 28 Aralık 1947, s.1.

¹⁰⁴⁴ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.18,19,20.

mahkemeye girdiği kadroların düzenlenmesi gerektiğini, söylemiştir. Hulki Karagülle tek ve toplu mahkemeler üzerinde fikrini söylerken, Ali Saim Dilemre adalet teşkilatında mecburi hizmet ve şekillerini belirtmiştir.¹⁰⁴⁵

5.37.5. Görüşmelerde 3. Gün (28 Aralık)

TBMM saat 09.00'da, Cevdet Kerim İncedayı'nın başkanlığında toplanarak, 1948 yılı bütçe görüşmelerine devam etmiştir. Adalet Bakanlığı bütçesi bölümleri üzerine görüşmelerin tamamlanmasının ardından Milli, Savunma Bakanlığı bütçesi görüşülmeye başlanmıştır. General Vehbi Kocagüney ordunun ihtiyaçlarının çok iyi hesaplandığını, her şeyin yerli yerinde olduğunu, bütçenin onaya sunulmasında hiçbir sakınca olmayacağını belirtmiştir.¹⁰⁴⁶ Doktor Saim Dilemre cephe gerisinde sağlık hizmetlerinde kullanması amacıyla malzeme ve otomobile ihtiyaç olduğunu açıklamıştır. Bursa Milletvekili Faik Ahmet Yılmazipek ve Kars Milletvekili Şemsettin Turgaç bütçe üzerinde temennilerde bulunmuştur. General Eyüp Durukan vatan borcunun para ile ödenemeyeceğini, fakir zengin herkesin askerlik görevini yerine getirmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰⁴⁷

Daha sonra İçişleri Bakanlığı bütçesinin görüşülmesine başlanmıştır. Bu bütçenin tamamı üzerine DP adına Suphi Batur açıklamalarda bulunmuştur. Açıklamalarında mülki teşkilatların istikrarsız olduğunu, il sayısının azaltılması gerektiğini, idare bölümlerinde değişikliklerin yapılmasını ve ihtiyaca cevap vermeyen kanunların özellikle Polis Salahiyet, Seçim ve Memurin Muhakemat kanunlarının değiştirilmesini istemiştir.

Cemil Sait Barlas, Milli Eğitim Bakanlığı yangınından sonra çıkan haberlerde bir teşkilatın bu yangını çıkardığı söylemlerinden dolayı bu konunun aydınlatılması gerektiğini belirtmiştir. İhsan Olgun memur kadrolarına olan ihtiyaçtan, Refik Koraltan Seçim Kanunu, Polis Kanunu, Memurin Muhakemat Kanununun kaldırılması gerektiğinden, Emineddin Çeliköz öğretim ve sağlık işlerinin özel idare bütçesinden genel bütçe alınması gerektiğinden, Cevat Aksu merkez kaymakamlıkların kurulmasından bahsetmiştir.¹⁰⁴⁸

¹⁰⁴⁵ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.21,22.

¹⁰⁴⁶ *Son Posta*, "Bütçe Müzakerelerine Pazar Olmasına Rağmen Devam Edildi", 29 Aralık 1947, s.1,2.

¹⁰⁴⁷ *Akşam*, "Milli Savunma, İç İşleri, Maliye Bütçeleri Kabul Edildi", 29 Aralık 1947, s.1.

¹⁰⁴⁸ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.23,24.

5.37.6. Görüşmelerde 4. Gün (29 Aralık)

Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi üzerindeki tartışmalardan sonra Bayındırlık Bakanlığı bütçesine geçilmiştir. Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu Demokrat Parti'nin bayındırlık işleri üzerindeki görüşlerini bildiren bir açıklama yapmıştır.¹⁰⁴⁹ Kemal Zeytinoğlu bayındırlık işlerini başarabilmek için iktisadi bünyenin güçlendirilmesi gerektiğini, bayındırlık sahasının kısır bırakıldığını, bayındırlık işlerine bütçe içinde gereken önemin verilmediğini belirtmiştir.¹⁰⁵⁰

Çanakkale Milletvekili Nurettin Önen, Çanakkale iskelesinin yapılması gerektiğini belirtmiş, Burdur Milletvekili Ahmet Çınar su ve inşaat işleri bataklıklar meselesi üzerinde görüş bildirmiştir.¹⁰⁵¹ Yozgat Milletvekili Kamil Erbek Yerköy-Yozgat hattının inşa edilmesini isterken, Kastamonu Milletvekili Muzaffer Akalın karayollarının devlet, vilayet yolları diye ayrı olmasını ve onarım işlerinin ikiye ayrılmasını istemiştir. Kars Milletvekili Akif Eyidoğan, yapılan bazı yolların inşa şekillerinin eksik olduğunu bundan dolayı bozulduklarını belirtmiştir. Kazım Aydar yapı kanunu hakkında ifadelerde bulunmuştur. Salamon Adato da İstanbul Adalet Sarayı inşaatının hemen bitmesi gerektiği yönünde açıklamalar yapmıştır. Tartışmaların ardından maddelere geçilip, Bayındırlık bütçesi onaylanmış ve Ekonomi Bakanlığı bütçesine geçilmiştir. Mebrure Aksoley, giyim malzemelerinin dağıtım işinin bir düzen içinde yapılması gerektiğini, Cemil Alevli kooperatif kuruluşlarının iyi ve kötü durumlarını açıklamıştır. Salim Altuğ ise ülkedeki et meselesinde değinmiş, İbrahim Arvas da fabrikalarda üretilen malzemelerin dağıtım sisteminin düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁰⁵²

5.37.7. Görüşmelerde 5. Gün (30 Aralık)

Gümrük ve Tekel Bakanlığı bütçesi üzerindeki görüşmelere başlanırken söz alan Gümrük ve Tekel Başkanı Şevket Adalan Tekel, bütçesinin bakanlık bütçesi ile birlikte görüşülmesini teklif etmiş ve bu teklif kabul görmüştür. DP adına söz alan Hasan Dinçer gümrük işlerini Gümrük Muhafaza Genel Komutanlığının, tek el işlerini de Tekel Müdürlüğünün yerine getirdiğini; bundan dolayı Gümrük ve Tekel

¹⁰⁴⁹ *Türk Sözü*, “Bütçe Görüşmeleri Devam Etmekte”, 30 Aralık 1947, s.2.

¹⁰⁵⁰ *Tasvir*, “Bayındırlık İşleri İçin Sert Tenkitler”, 30 Aralık 1947, s.1.

¹⁰⁵¹ *Türk Sözü*, “Bütçe Görüşmeleri Devam Etmekte”, 30 Aralık 1947, s.2.

¹⁰⁵² *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.25,26.

Bakanlığı'nın kaldırılarak bu işlerin başka bakanlıklara bağlanmaları suretiyle bütçede 5 milyon lira tasarruf edileceğini ifade etmiştir.¹⁰⁵³

Dr. Fuat Umay, Kırklareli Bağlar'daki hastalıklardan bahsetmiştir. Dr. Ali Saim Dilemre temizlik için kullanılan ispirtonun ucuzlatılmasını, meyve suyu üretiminin artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Cemil Alevli, Gaziantep'te yetişen tütünün ihraç edilemediğinden bahsetmiştir. Daha sonra kürsüye gelen Gümrük ve Tekel Başkanı Şevket Adalar bütün sorulara cevap vermiş ve Tekel bütçesi kabul edilmiştir.¹⁰⁵⁴

Sonra Tarım Bakanlığı bütçesinin görüşmelerine geçilmiştir. DP adına söz alan Hasan Polatkan, Tarım Bakanlığı'na ayrılan miktarın emniyet teşkilatına ayrılan miktardan az olduğunu söyleyerek, köy ve köylünün kalkınması için yıllardan beri bir planın olmadığından bahsetmiştir. Cavit Oral tarım politikasında bir plan takip edilmemesi yüzünden zararlara uğrandığı yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Nihat Erdem köylünün refahının yükseltilmesi gerektiği yönünde açıklamalar yapmıştır.¹⁰⁵⁵

5.37.8. Görüşmelerde 6. Gün (31 Aralık)

Büyük Millet Meclisi saat 17.00'de Kazım Karabekir'in başkanlığında toplanmıştır. DP adına söz alan Kütahya milletvekili Adnan Menderes, Maliye Bakanlığı'nın nutkunda, İkinci Dünya Savaşı'nda galip veya mağlup ayrılmış olan ülkelerin durumlarıyla karşılaştırma yapılmasının doğru olmadığını, iktisadi politikanın yanlış bir çizgide olduğunu, bütçedeki borcun sürekli arttığını fakat milli gelirde bir artış olmadığını, alınan vergilerin çok fazla olduğunu belirttikten sonra DP'nin 1948 yılı bütçesini ülkenin imkanlarına uygun görmediğini ve oylamada kırmızı oy kullanacaklarını açıklamıştır.¹⁰⁵⁶

Tahsin Banguoğlu, Adnan Menderes'in açıklamalarına karşılık vererek, özetle savaş zamanında savaşa girenler kadar para ödemek zorunda kaldıklarını, Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle sürekli silah elde beklemek zorunda olduklarını, bundan dolayı bütçenin yarısının sürekli Milli Savunmaya ayrıldığını belirtmiştir. Bu görüşmelerin ardından 1948 Bütçe Kanunu oylamaya konulmuştur. 51 ret, 3 çekimser oy'a karşılık 364 oy'la kabul edilmiştir. Daha sonra Başbakan

¹⁰⁵³ *Tasvir*, "Bütçe Müzakereleri Sona Erdi", 31 Aralık 1947, s.5.

¹⁰⁵⁴ *Son Posta*, "Meclis Sabaha Kadar Çalışarak Bütçe Müzakerelerini Tamamladı", 31 Aralık 1947, s.5.

¹⁰⁵⁵ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.28.

¹⁰⁵⁶ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.29

kürsüye gelerek açıklama yapmış, açıklamanın ardından Meclis 12 Ocak günü toplanmak üzere oturum sonlanmıştır.¹⁰⁵⁷

¹⁰⁵⁷ *Ayın Tarihi*, Aralık 1947, s.29.

6. İNCELENEN 6 GAZETEDKİ BAŞYAZILARIN MUHTEVA ANALİZİ

Tetkikimizin bu kısmında Akşam, Cumhuriyet, Tasvir, Ulus, Vakit ve Vatan gazetelerindeki başyazılar incelenip muhtevaları analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma esnasında semboller listesi çıkarılmıştır. İncelenen semboller doğrultusunda 1947 yılı içerisinde yazılan başyazılarda frekansı yüksek olan kelimeler gösterilmeye çalışılmıştır. Konu bakımından da incelemeleri yapılan yazıların; iç meseleler, yabancı ülkeler ve ikisini birden konu alan yazılar şeklinde ayrımları yapılmıştır.

Akşam gazetesinde ocak ayında “parti”, “Sovyet”, “DP” kelimeleri frekansı yüksek olan kelimelerdir. Diğer incelenen gazetelerde ocak ayı içerisinde rastlamadığımız “devrim-devrimcilik” kavramlarına bu gazetede rastlanılmıştır. Konular incelendiğinde iç meseleleri konu alan makalelerin daha fazla olduğu görülmektedir. Yazılan yazılar politika ağırlıklı olmakla birlikte kültür ile ilgili herhangi bir yazıya rastlanmamıştır.

Ocak ayı içerisinde Tasvir’de 136 kez kullanılarak en çok yazılan kelime “CHP” olmuştur. Bunu 99 kelime ile “parti” kelimesi izlerken, “DP” sözcüğü sadece 64 kere kullanılmıştır. “DP” kelimesinin “CHP” kelimesine göre az kullanılıyor gibi görünmesinde, Demokrat Partili üyelerden bahsederken “demokrat” kelimesinin sık sık kullanılmasının etkisi vardır. Tepki-reaksiyon anlamlarına gelen “aksüamel” kelimesine 1 kez rastlanılmış, yazılan yazı içerisinde “eş aksüamel” şeklinde kullanıldığı görülmüştür. “Eşitlik” kelimesi de 1 kez görülürken; “bağımsızlık”, “sıkıyönetim”, “totaliter” kelimeleri ise ocak ayı içerisindeki başyazılarında hiç kullanılmamıştır.

Cumhuriyet gazetesinin ocak ayı içinde frekansı yüksek kelimeler sırasıyla “millet”, “Türk”, “harp” olurken bu ay içerisinde “baskı”, “diktatör”, “eşitlik”, kelimelerinin hiç kullanılmadığı görülmüştür. Ocak ayı içinde 31 başyazısı bulunan gazetenin iç meseleleri konu alan yazıları 22 iken, yabancı ülkeler hakkında yazılan yazılar 6 adettir. Hem iç meseleleri hem de dış ülkeleri konu alan 3 adet yazı yazılmıştır. Yazılan başyazıların 28 tanesi politika ile ilgili iken; kültür ile ilgili 2, iktisat ile alakalı ise sadece 1 makale yazıldığı görülmektedir.

Ulus gazetesinde, iç meseleler, dış meseleler ve her ikisini birden konu alan yazıların eşit şekilde yazıldığı görülürken ağırlıklı olarak politika ile ilgili yazıların yazıldığı görülmüştür. “Parti” ve “Türk” kelimeleri en çok kullanılan kelimeler olmuştur. Vatan gazetesinde frekansı en yüksek kelime “parti” olurken bu kelimeyi “DP” kelimesi takip etmektedir. “Parti” ve “DP” kelimelerin sıkça kullanılmasının sebebi, ocak ayında gerçekleşmiş olan Demokrat Parti Kongresi dolayısıyla DP’nin faaliyetlerine başyazılarda bolca yer verilmesinden kaynaklanmaktadır.

Vakit gazetesinde ocak ayında frekansı en yüksek kelime “DP” olurken ikinci kelime ise “sulh” olmuştur. Konuları bakımından ayırım yapıldığında 30 Ocak’ta herhangi bir başmakale görülmezken geri kalan günler de iç meseleleri konu alan 14, dış ülkeleri konu alan 5, hem iç mesele hem de dış ülkelerinin konusunun geçtiği makale sayısı ise 11 tanedir. Politika ağırlıklı olan bu başyazıların sadece 1 tanesinde iktisadi konulara değinildiği görülmektedir.

Şubat ayı içerisinde Akşam gazetesinde “komünist” kelimesi frekansı en yüksek kelime olurken ikinci kelimenin “Sovyet” olduğu görülmüştür. Sovyet Rusya’nın Boğazlardaki istekleri ve komünizm faaliyetleri dolayısıyla bu kelimelerin kullanımında artış olmuştur. Akşam gazetesinde şubat ayında yazılan başyazılardan 7 tanesi ekonomi alanında yazılmışken, politika konusunda yazılan yazıların genellikle hem iç meseleleri ilgilendiren hem de dış ülkeleri konu alan ortak yazılar olduğu görülmektedir.

“Millet” kelimesi şubat ayında Cumhuriyet gazetesinde en çok kullanılan kelime olurken, “diktatör” kelimesi 4, “bağımsız” kelimesi 2, “totaliter” kelimesi ise sadece 1 kez kullanılmıştır. “Eşitlik” kelimesine Cumhuriyet gazetesinin şubat ayının hiçbir başyazısında rastlanılmamıştır. Başyazılarının 20 tanesi iç meseleler ile ilgili yazılmışken, 4 tanesi yabancı ülkeleri konu alan makaleler olmuştur. Hem iç meseleleri hem de yabancı ülkeler ile alakalı yazıların yazıldığı 4 makalede bulunmaktadır.

Tasvir gazetesinde şubat ayında frekansı en yüksek olan kelime 74 kez kullanılan “parti” kelimesi olurken, “komünist” kelimesi 70 kez kullanılarak en çok kullanılan ikinci kelime olmuştur. “Komünist” ve “komünizm” kelimelerinin bu dönem içinde Tasvir gazetesinde sık görülme sebebi; Türkiye Büyük Millet

Meclisi'nde, İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer'in açıklamaları ve konuşması esnasında Mareşal Fevzi Çakmak'ı komünistlikle suçlaması üzerine, bu gazetede Cihat Baban'ın "Komünizm Mevzu Etrafında" başlığı ile yazdığı yazı serisinin etkisi olmuştur. Diğer incelenen gazetelerde şubat ayı içerisinde hiç kullanılmayan "eşitlik" kelimesinin Tasvir gazetesinde 3 kez kullanıldığı görülmüştür.

Vakit gazetesinin şubat ayında çıkarılan yazılarında göçmen anlamına gelen "muhacir" kelimesi 12 kez yazıldığı görülürken göç anlamına gelen "muhaceret" kelimesinin 5 kez yazıldığı görülmüştür. Şubat ayında iç politika ağırlıklı yazıların yayınlandığı Ulus gazetesinde ise düzen-düzenleme anlamlarına gelen "kombinezon" kelimesi görülmüştür. 1947 yılı ay ay incelemeye alındığında bu kelimenin daha öncesinde ocak ayında yalnız Akşam gazetesinde 1 kez geçtiği görülmektedir. Ayrıca uluslararası sözcüğünün Ulus gazetesinin şubat ayında "enternasyonal" şeklinde yazıldığı görülmektedir.

Şubat ayında Vakit gazetesi yazılarında frekansı en yüksek olan kelime ise "seçim" olmuştur. Vakit gazetesinde yazılan başyazıların 6 tanesi yabancı ülkeleri konu alırken, 17 tanesi iç meseleler ile alakalı yazılmıştır. Bu yazıların da sadece 2 tanesi ekonomi ile ilgili olurken geri kalanı politika alanında yazılmıştır.

Akşam gazetesinde mart ayında frekansı en yüksek olan kelime "Türkiye" olurken, ikinci kelime ise "Sovyet" olmuştur. Türk-Sovyet ilişkilerine ve Sovyetlerin komünizm faaliyetlerine sıkça değinildiğinden dolayı mart ayında Akşam gazetesinde bu iki kelimenin kullanımında ciddi derecede artış olduğu gözlemlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde de mart ayında en çok kullanılan kelime "Türkiye" kelimesi olurken ikinci kelime ise "parti" sözcüğü olmuştur. "Totaliter", "baskı", "eşitlik", "sıkıyönetim" kavramlarına ise yazılan yazılarda yer verilmemiştir. "Parti" kelimesinin "Türkiye" kelimesinden daha az gibi görülmesinin sebebi, bu muhteva analizinde Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti gibi kavramlar bütün olarak ele alındığından bu kelimeler içinde geçen "parti" sözcüğünün analiz esnasında ayrı olarak değerlendirilmemiş olması gösterilebilir. Mart ayında Cumhuriyet gazetesinde yazılan başyazıların konuları incelendiğinde ise bunlardan 10 tanesinin yabancı ülkeler ile alakalı, 17 tanesinin de iç meseleler ile ilgili olduğu görülmektedir. Geri kalan 4 başmakale ise hem iç politika hem de dış ilişkileri konu alan yazılar olarak yazılmıştır. Toplamda 31 makaleden oluşan mart

ayı değerlendirildiğinde konular genellikle politika ağırlıklı olur iken 3 tane başyazı ekonomi ile ilgili yazılmıştır.

Tasvir gazetesinde mart ayında yazılan başyazılarda en çok kullanılan kelime “millet” olmuştur. “millet” kelimesini “seçim”, “Türkiye” kelimelerinin takip ettiği görülmektedir. “Eşitlik” ve “muhamir” kelimelerine sadece 1 kere değinilen yazıların 15 tanesi iç politika ile ilgili iken, 6 tanesi de yabancı ülkelerin meselelerini konu alan makalelerdir. 10 tanesi ise yabancı ülkeler ile Türkiye’nin ilişkilerine ait konularla ilgili yazılmıştır. Yazılan makalelerin sadece 2 tanesi ekonomi alanıyla ilgilidir. Ulus gazetesinin mart ayı değerlendirildiğinde en çok kullanılan kelimenin “DP” olduğu görülmektedir. “Eşitlik” kelimesine yine rastlanılmayan gazetenin konuları ise genel olarak politika ile ilgilidir. Yazılan yazıların 3 tanesi yabancı ülkeleri konu alırken geri kalanlar ise iç politika ve yabancı ülkelerin politikalarının Türkiye üzerindeki etkisi ile ilgilidir.

Vakit gazetesinde mart ayı içinde en çok kullanılan kelime 127 frekansı ile “Türkiye” olmuştur. Bir devletin başka bir devlet üzerindeki siyasal ve ekonomik egemenliği anlamına gelen “hegemonya” kelimesinin 1 kez kullanıldığı görülmüştür. Konuları bakımından mart ayı incelendiğinde 13 makalenin kısmî seçimler ve iktidar-muhalefet ilişkileri ile ilgili, 14 makalenin Sovyet-Türkiye ilişkileri ve 1947 yılında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Harry Truman tarafından Sovyet tehlikesine karşı hazırlanmış olduğu Truman Doktrini ile ilgili olduğu görülmüştür. 4 makale ise yabancı ülkelerin kendi iç meseleleri ile ilgili yazılmıştır.

Nisan ayında Cumhuriyet gazetesinde en çok kullanılan kelime 78 frekansı ile “demokrat” olurken, ikinci kelime “millet”, üçüncü kelime “harp” olmuştur. Yapılan analiz esnasında çalışmanın tamamında “Demokrat” kelimesinin frekansı belirlenirken “Demokrat Parti” kelimesi bütün olarak düşünüldüğünden, “demokrat” kelimesinin cümle içinde tek başına geçtiği yerlerden frekans belirleme yapılmıştır. Eğer “Demokrat Parti” ayrı ayrı kelimelere ayrılıp belirleme yapılsaydı “demokrat” sözcüğünün frekansı daha fazla olacaktı.

Vatan gazetesinde nisan ayında yazılan başyazıların genelinin iç meseleler ilgili ve özellikle iktidar-muhalefet arasındaki ilişkileri konu alan yazılar olarak

yazıldığını görmekteyiz. Bunun sebebi olarak Vatan gazetesinin 1947 yılı içerisinde sıkı bir muhalefet yanlısı bir gazete olarak çıkarılmasını gösterebiliriz.

Akşam gazetesinde nisan ayında frekansı en yüksek olan kelime “Türkiye” olurken bu kelimeyi “Sovyet” kelimesinin takip ettiği görülmektedir. Nisan ayı içerisinde yazılan başyazılarında Celal Bayar'ın yurtiçi seyahatlerinde bahsettiği seçim emniyeti mevzusu gazetede sık sık gündeme getirildiğinden, bu ay içerisinde “seçim” kelimesinin frekansında önemli ölçüde artış gözlemlenmiştir. Akşam gazetesinin nisan ayında çıkan başyazılarında yılın ilk üç ayında bu gazetede hiç yazılmamış olan “eşitlik” kelimesine 3 defa rastlanılmıştır.

Vakit gazetesinde nisan ayında frekansı en yüksek olan kelime “Türkiye” olmuştur. Akşam gazetesinde gözlemlenmiş olan “seçim” kelimesinin frekans artışına Vakit gazetesinde de rastlanılmıştır. Gazetenin nisan ayı sayılarında çıkan başyazıların 5 tanesi yabancı ülkeleri konu almaktadır. 8 tanesi hem Türkiye hem de dış ülkeleri ilgilendiren ortak konularla ilgili yazılmışken, 17 tanesi iç meseleler ile ilgili yazılmıştır. İç meseleleri konu edinen başyazıların 4 tanesi ekonomi, 13 tanesi politika alanında yazılmıştır.

Tasvir gazetesinin nisan ayı başyazılarında azınlık anlamına gelen “ekalliyet” kelimesine rastlanılmıştır. Türkiye’deki azınlıklardan bahsedilirken “ekalliyet” kelimesi kullanılmıştır. Bu gazetenin nisan ayı sayılarındaki çoğunlukla bahsedilen konu, Demokrat Parti’nin seçim politikası üzerine olmuştur.

Ulus gazetesinde nisan ayında en çok kullanılan kelime “parti” olmuştur. Bu kelimeyi kullanım sıklığı bakımından “Türkiye” kelimesi takip etmektedir. Ulus’un mayıstaki frekansı en yüksek kelimesi “Türkiye” olmuştur. Ulus gazetesinin mayıs içerisinde yazılan başyazıları incelendiğinde 18 tanesi iç meseleler ile ilgili, 3 tanesi dış ülkeleri konu alan, 10 tanesi ise ikisini birden konu alanlar şeklinde yazılmıştır.

Cumhuriyet gazetesinde mayıs ayında frekansı en yüksek olan kelime 71 defa kullanılan “harp” olmuştur. Mayıs ayı içerisinde Cumhuriyet gazetesinin başyazıları incelendiğinde toplumdan ayrı durma-yalnızlık anlamlarına gelen “infiratchılık” kelimesine 3 defa rastlanılmıştır. Konuları açısından bakıldığında mayıstaki başyazıların 16 tanesi Türkiye’nin dış ülkeler ile ilişkileri üzerine yazılırken, 14 tanesinin iç meseleler ilgili yazıldığı görülmüştür. Vakit gazetesinin mart ayı

başyazılarında bir kez yazıldığı görülen “hegemonya” kelimesi, Cumhuriyet gazetesinin mayıs yazılarında da 1 kez kullanılmıştır.

Vakit gazetesinin mayıs ayındaki yayınlanan başyazıları incelendiğinde frekansı en yüksek olan kelimenin “Türkiye” olduğu görülmüştür. İkinci olarak en çok kullanılan kelimenin ise “Sovyet” olduğu belirlenmiştir. Konuları bakımından gazetenin mayıs ayı başyazıları değerlendirildiğinde yabancı ülkeleri konu edinen makalelerin 8, iç politika ile ilgili olan makalelerin 13 olduğu görülürken iç politikada yabancı ülkelerin etkisinin anlatıldığı makalelerin ise 10 tane olduğu belirlenmiştir. Toplamda 31 makaleden oluşan mayıs ayının yazılarının sadece 2 tanesinin ekonomi alanıyla ilgili olduğu görülmüştür.

Ulus ve Vakit gazetesinde olduğu gibi Akşam gazetesinde de mayıs ayı içerisinde yayınlanan başyazılarda “Türkiye” kelimesi en çok kullanılan kelime olmuştur. Bunun nedenine bakıldığında bu dönemde Türkiye-Sovyet ilişkilerinde gerilmelerin olduğu ve Sovyetlerin uygulamaya çalıştığı komünizm politikasının etkisi görülmektedir. Diplomatik yollarla anlatılmak istenilen fakat dile dökülemeyen durumların basın tarafından söylendiği görülmeye başlanmıştır. Bundan dolayı “Türkiye”, “Sovyet”, “komünizm” kelimelerinin frekanslarında bu dönemde doğal bir artış olduğu görülmektedir.

Haziran ayı başyazıları incelendiğinde Cumhuriyet gazetesinde frekansı en yüksek olarak görülen kelime “parti” olmuştur. Bu kelimeyi “harp” kelimesi takip etmektedir. “Kombinezon” ve “enternasyonal” kelimeleri 1 defa kullanılmıştır. Akşam gazetesinde de “Sovyet”, “komünist” ve “parti” kelimeleri haziran ayında en çok kullanılan kelimeler olmuştur. Vakit gazetesinde haziran ayında frekansı en yüksek olan kelime “Sovyet” olurken en çok kullanılan ikinci kelime “parti” olmuştur. Başyazıların 17 tanesi iç meseleler ile ilgilidir. 9 tanesi yabancı ülkelerin politikaları hakkında yazılan yazılar olmuştur. 4 tanesinde ise Türk dış politikası hakkında yayınlanmış yazıların olduğu görülürken bu ay içerisinde yayınlanan başyazıların tamamına bakıldığında 6 tanesinin ekonomi ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Ulus gazetesinde haziran ayı içerisinde yazılan başyazılarda en çok kullanılan kelime “Türkiye” olmuştur. Yazılan yazıların 11 tanesi iç politika ile 15 tanesi yabancı ülkeler ile ilgilidir.

Cumhuriyet gazetesinin temmuz ayında yazılan başyazılarında frekansı en yüksek olan kelime “parti” olmuştur. En çok kullanılan ikinci kelime “millet” olurken, iç politika ile ilgili yazılar ağırlıklı olduğundan dolayı “demokrat”, “demokrasi”, “muhalafet” ve “hürriyet” sözcüklerinin frekanslarında önemli bir artış gözlemlenmiştir. “Bağımsızlık”, “istibdat”, “totaliter”, “anarşi”, “sıkıyönetim”, “baskı” ve “otoriter” kelimelerin aynı ay içinde birden fazla kullanımlarında artış olduğu görülmüştür.

Vatan gazetesinin temmuz ayı içerisindeki başyazılarında kullanılan “parti” ve “DP” kelimeleri frekansları yüksek olan kelimeler olmuşlardır. Vakit gazetesinde de aynı kelimelerde frekans yüksekliği görülmüştür. Ulus’un temmuz ayındaki başyazıları incelendiğinde en çok kullanılan kelimenin “muhalafet” olduğu görülmektedir. Bunu “CHP”, “parti” ve “millet” kelimeleri izlemektedir. Bu kelimelerin kullanımlarının temmuz ayı içerisinde artmasına gerekçe olarak 12 Temmuz Beyannamesi’nin etkisi gösterilebilir. Ayrıca yapılan analizde Ulus gazetesi incelendiğinde; bu gazetede, 1947 yılının başından temmuz ayına kadar “eşitlik” kelimesinin hiçbir şekilde kullanıldığı görülmemişken temmuz ayında gazetede bu kelimenin 1 defa kullanıldığı görülmüştür.

Vatan ve Cumhuriyet gazetelerinin ağustos ayı içerisinde çıkarılan başyazılarında “parti” kelimesi en çok kullanılan kelime olmaya devam etmiştir. Ulus gazetesinde de ağustos ayı içerisinde yazılan başyazılarda “parti” kelimesi frekansı en yüksek olan kelime olurken, bu gazetenin konuları incelendiğinde makalelerinin 5 tanesinin yabancı ülkeler, 23 tanesinin de iç meseleler ile ilgili olduğu görülmüştür. 3 tanesi ise hem dış ülkeleri konu alan hem de iç meseleleri ilgilendiren konularla alakalı oldukları görülür. Diğer gazetelerde olduğu gibi politika ağırlıklı konulara daha çok yer verilmiştir. Akşam gazetesinde diğer gazeteler de olduğu gibi ağustos ayında başmakalelerinde kullanılan en çok kelime “parti” olmuştur.

Tasvir gazetesinde Eylül ayında frekansı en yüksek olan kelime “millet” olarak tespit edilmiştir. Gazetenin eylül ayındaki başyazılarının tamamı iç politika ile ilgili yazılmıştır. Ulus gazetesinde eylül ayındaki frekansı en yüksek olan kelime “parti” olmuştur. Vakit gazetesinde de “parti” kelimesi eylül ayında frekansı en yüksek kelime olurken, gazetenin konuları incelendiğinde 5 tanesinin yabancı ülkeler ile

ilgili olduğu görülmüştür. Eylül ayı içinde yazılan başyazıların tamamına bakıldığında 6 tanesinin ekonomi içerikli olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin eylül ayı başyazılarında en çok kullanılan kelime “harp” olmuştur. Gazetenin ekim ayı başyazıları değerlendirildiğinde “harp” ve “parti” kelimeleri frekansları en yüksek kelimeler olmuşturlardır. Ulus gazetesinde ekim ayındaki başyazılarda en çok karşılaşılan kelime “parti” olurken, daha önce hiç karşılaşılmayan “dikta” kavramına denk gelinmiştir. Gazetenin ekim ayında önceki aylarına göre ekonomi ile ilgili konularda artışın olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin, hükümetin bütçe hazırlıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Vatan gazetesinde ekim ayı başyazılarında “parti”, “CHP”, “millet”, “demokrasi” kelimelerinin sıklıkla kullanıldığı gözükmemektedir. Yazılar konu bakımından incelendiğinde politika ağırlıklı yazıldıkları görülmüştür. Tasvir gazetesinin ekim ayı başyazılarında “parti”, “demokrasi”, “hürriyet” ve “CHP” kelimelerinin sıklıkla kullanıldıkları görülmektedir. Vakit gazetesinin ekim ayı yazıları incelendiğinde; “parti”, “DP”, “Türkiye” ve “CHP” kelimelerinin frekanslarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kasım ayında Vakit gazetesinde çıkan başyazılarda en çok kullanılan kelimeler; “parti”, “demokrasi”, “CHP” ve “kurultay” olmuştur. Ulus gazetesinde de en çok kullanılan kelimeler “parti” ve “kurultay” olmuştur. “Kurultay” kelimesinin kasım ayı içerisindeki frekans artışının sebebi, 17 Kasım-4 Aralık tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olan CHP 7. Büyük Kurultay’ından kaynaklanmaktadır.

Vatan gazetesinde kasım ayı frekansı yüksek olan kelimeler “parti”, “CHP”, “kurultay” ve “millet” olmuştur. Konuları bakımından inceleme yapıldığında 2 tanesi dış ülkelerin siyasetleri hakkında bilgi veren yazılar olmuşturlardır. Ekonomi ile alakalı 1 makaleye denk geline kasım ayında geriye kalan başyazıların politika ile ilgili oldukları görülmüştür.

Tasvir gazetesinin kasım ayında yayınlanan başyazılarının frekansı yüksek olan kelimeleri; “CHP”, “kurultay”, “meclis” ve “millet” olmuştur. Tasvir gazetesi kasım ayı başmakalelerinin tamamı politika ile ilgili yazıldığından dolayı; “ekonomi” ve “iktisat” kelimeleri kasım ayında gazetenin başyazılarında yer almamıştır.

Cumhuriyet gazetesinin kasım ayının başyazılarında “parti” ve “millet” kelimeleri sıklıkla kullanılmıştır. Analiz esnasında önceki ayları incelenen gazetelerde görülmeyen “Makyavelizm” ve “oportünizm” kelimelerine Cumhuriyet gazetesi kasım sayılarındaki başyazılarda rastlanılmıştır.

Aralık ayında Vakit gazetesi başyazılarında frekansları yüksek olan kelimeler “CHP”, “parti”, “kurultay” olurken, Vatan gazetesinde de aynı kelimelerin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca Vatan gazetesinde “millet” kelimesi frekansı yüksek kelimeler arasında görülmektedir. Ulus gazetesinde ise “CHP”, “DP” ve “kurultay” kelimeleri aralık ayında sıkça görülmektedir. Tasvir ve Cumhuriyet gazetelerinde aralık ayında frekansı en yüksek olan kelime “parti” olarak belirlenmiştir.

6.1. Semboller Listesi

Bahsi geçen gazete başyazılarında sıkça tekrarlanan belli kavramları bir fikri ifade eden semboller olarak görüp listeleyince şunlar karşımıza çıkmaktadır: Anarşist - anayasa - antidemokratik - antifaşist - antikomünizm- bağımsızlık - baskı - BM (Birleşmiş Milletler) - Bolşevik - Bolşevizm - CHP (Cumhuriyet Halk Partisi - Halk Fırkası - Halk Partisi) - Cumhuriyet - Cumhuriyetçilik - demokrasi - demokrat - demokratik - devletçilik - dikta - diktatör - din- DP (Demokrat Parti) - ekalliyet-ekonomi (iktisat) - emperyalist -emperyalizm - enternasyonal - eş aksülamel - eşitlik - faşist - faşizm - halkçı - halkevi - harp (savaş) - hegemonya - hilâfet - hürriyet - hürriyet misakı - hüviyet - ideoloji - ihtilâf - ihtilâl - iktidar - infıratçılık - inkılap - inkılapçılık - irtica - iskân - istibdat - istikbâl - istiklâl - isyan - işçi - işgal - ittifak - kapitalizm - kombinezon - komünist - komünizm - köy - kurultay - Marksist - Makyavelizm- meclis - meşrutiyet - mili - millet - milletlerarası (beynelmilel) - milletvekili (mebus) - milliyetçi - milliyetçilik - misyoner - muhaceret - muhalefet (muhalif) - mülteci (muhacir) - müttefik - laiklik - liberal - liberalizm - oportünizm - Osmanlı - otorite - oy (rey) - parlamento - parti - politika - propaganda - saltanat - seçim - sıkıyönetim - siyaset -sosyalist - sosyalizm - Sovyet - sulh (barış) - TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) - totaliter - Türk - Türkiye - vilayet.

7. SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu tarihten itibaren çeşitli dönemlerde çok partili hayata geçmeye çalışmışsa da Demokrat Parti'nin kurulduğu 7 Ocak 1946 tarihine dek bu konuda kesin bir başarı sağlayamamıştır. Çok partili sürece geçişteki gecikmenin en büyük nedenlerinden birisi, mevcut tek parti (CHP) iktidarının muhalifler üzerine uyguladığı baskılar gösterilmektedir. CHP iktidarının baskıları sadece siyasiler bazında olmamış, halkı aydınlatmaya çalışan basın üzerinde de etkili olmuştur.

1947 yılında basında iktidar ve muhalefetin siyasi düşünceleri ve faaliyetleri hakkında sıkça yazılar yayınlanmış, bu yazılar ülkenin siyasi hayatına zaman zaman yön vermiştir. 1947 yılının ocak ayında Demokrat Parti'nin kuruluşunun birinci yıldönümünde yapılan Demokrat Parti Birinci Genel Kongresi, basında hararetli yazıların yazılmasında etken olmuştur. DP Kongresi'nin bitiminden İsmet İnönü'nün partiler arasında arabuluculuğunun gerçekleştiği temmuz ayına kadar geçen süre, basında DP-CHP çatışmasından kaynaklanan haberlerle doludur. 12 Temmuz Beyannamesi'nden basında övgü ile bahsedilmiştir. Bu beyanname ile birlikte iktidar-muhalefet ilişkilerinde yumuşama evresi başlamış ve basında olumlu yazılar görülmeye başlanmıştır.

Sovyet isteklerine karşı basında çıkan yazılarda ortak düşüncelerin hâkim olduğu görülmektedir. Türkiye aleyhine Sovyetlerde yapılan yayınlara Türk basını cevap vermiş, bu yayınlar kamuoyu üzerinde etki ederek tepki mitingleri düzenlenmeye başlanmıştır. Ürdün ile imzalanan dostluk anlaşması basında olumlu tepkiler ile paylaşılmış; hem muhalif basın hem de iktidar yanlısı basın ortak düşünceler yayınlamışlardır. Yine Truman Doktrini ve Marshall Planı gibi yardım planları basında geniş bir yer tutmuştur.

Bu çalışmada, ülke içerisindeki siyasi olaylar incelendiğinde tespit edilen bir konu, CHP iktidarının isteği ile Anayasa'nın 17. ve 27. maddeleri gereğince bazı DP milletvekillerinin mazbatalarının incelenerek milletvekilliklerinin düşürülmek istenmesinin, çoğunluğu ellerinde bulunduran CHP iktidarının fikirlerini kendi istedikleri şekilde nasıl Meclis'ten geçirdiklerini ortaya koymaktadır. Diğer bir konuda ise açık oy gizli tasnif ile yapılan 1946 yılı seçimlerinden sonra muhalif

kesimi destekleyen gazetelerden İzmir gazetesinde çıkan bir haber ile İzmir Demokrat Parti Başkanı Ekrem Hayri Üstündağ'ın gelini Müçteba Hanım'ın yazılardan dolayı yargılanması ve bir süre mahkûm olması incelenmiş; CHP'nin, kendi iktidarına eleştiride bulunan basını nasıl bastırmaya çalıştığı gösterilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, basın yayın organları ile muhtarlık seçimleri öncesinde halk üzerinde nasıl etki bırakılmaya çalışıldığı ve DP teşkilat üyelerinin istifaları haberleri anlatılmıştır.

Komünizm faaliyetleri üzerine tartışmalar da incelenmiş olup ortaya çıkan iktidar-muhalefet geriliminin kamuoyuna nasıl yansıdığı açıklanmıştır. Demokrat Partili liderler ve CHP'li liderler yurt gezileri sırasında halka seslenmiş; her iki partinin yöneticilerinin halktan bekledikleri destekler ve zaman zaman birbirlerini suçlayıcı nutukları gazetelere yansımıştır. Genelde yapılan çalışmalarda DP'nin iktidarda olduğu dönemlerdeki gezileri incelenirken, bu yapılan çalışmada muhalefet dönemindeki gezilerine de yer verilmesinin amacı: DP'nin muhalefet dönemi uygulamış olduğu siyaseti yakından anlamaya çalışmaktır.

CHP yönetimi mevcut iktidarını koruyabilmek için tedbirler almış, bu tedbirler içinde yer alan sıkıyönetim kararlarının uzatılması düşüncesi Meclis'te ve basında uzun tartışmalara ve zıt fikirlere sebep olmuştur. Yine bu tedbirler doğrultusunda CHP yönetimini destekleyen bazı yöneticilerin halka uyguladığı sert tavırlar dayanılmaz hal almaya başlayınca, durumu ortaya çıkarmak için halkın gazetelere noter onaylı gönderdiği mektuplar yayınlanmış ve basının etkisiyle halk hakkını aramaya çalışmıştır. 1948 yılına ait bütçe görüşmelerinde karşı karşıya gelen iktidar ve muhalefet, savaş sonrası bozulan ekonominin düzeltilmeye çalışılması ile ilgili görüşlerini bildirmişlerdir.

Her ne kadar 1945-1946 yılları çok partili hayata geçiş yılları gibi gözükse de aslında gerçek anlamda çok partili döneme geçişin sağlandığı yıl 1947 yılı olmuştur. 1947 yılında yapılan DP Birinci Genel Kongresi ile, artık iktidarın karşısında pasif kalmayan bir muhalefetin olduğu gözükmeye başlamıştır. Bu açıdan 1947 yılı, her yönden Türk siyasi hayatına yön veren bir yıl olmuştur. Çok partili döneme geçişin önemli etkilerinin hissedildiği 1947 yılı siyasi olayları, alınan kararlar, uygulanan yöntemler günümüzde oluşmuş olan demokratik hayatın temellerinin atılmasında etkili olmuştur.

Çalışmada, 1947 yılı içinde CHP Yedinci Büyük Kurultayı da incelenmiş olup, Kurultay'ın kaynaklarda 19 gün boyunca sürdüğü ifade edilmiş olmasına rağmen, gün gün incelendiğinde 17 Kasım 1947'de başlayıp 4 Aralık 1947'de son oturumunu yaparak 18 gün sürdüğü görülmüştür. 1947 yılı içinde yayın hayatına devam eden ve CHP'nin yayın organlığını üstlenen Ulus gazetesi olmasına rağmen, bu gazeteden çok daha iktidar fanatikliği yapan Türkyolu, Türk Dili, Türk Sözü gazetelerinin olduğu; muhalefeti desteklediği görülen ve çokça bilinen Vatan gazetesine rağmen Son Posta gazetesinin çok daha fazla muhaliflik yaptığı gösterilmeye çalışılan bu çalışmada, 'aslında basını siyasi liderlerin nasıl etkilediği ve çıkan haberlerde nasıl etkilerinin olduğu' anlatılmaya çalışılmıştır.

Yapılan muhteva analizinde genel bir değerlendirme yapıldığında yazılan başyazıların büyük bir bölümünün politika ile ilgili olduğu görülmüştür. Dönem içinde gerçekleşmiş olan siyasi ve kültürel olaylar basına yansıdığından dolayı kelimelerin frekans oranları olaylarla bağlantılı olarak değişiklikler göstermiştir. "İstibdat"- "baskı" gibi benzer kelimelerin aynı makaleler içinde farklı yerlerde aynı anlama gelecek şekilde kullanıldıkları görülmüştür. Ayrıca "harp" kelimesinin kullanıldığı yazılarda, tam zıttı anlamda olan sulh kelimesine mutlaka rastlanılmıştır. "Meclis" kelimesinin bazen sadece "meclis" şeklinde bazen de aynı makale içinde "Türkiye Büyük Millet Meclisi" ya da "Büyük Millet Meclisi" şeklinde kullanıldıkları görülmüştür. Benzer kullanım "Cumhuriyet Halk Partisi" kelimesinde de görülmüştür. Aynı yazıda bazen "Cumhuriyet Halk Partisi" bazen "Halk Partisi" şeklinde kullanıldığı görülmüştür.

Yazarlarının siyasi düşünceleri ve dünya görüşleri etrafında şekillenen yazılarda kullanılan ideolojik kavramlarda çeşitlilik söz konusu olmuştur. İdeolojik kavramların frekanslarında artış özellikle 12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra daha fazla olmuştur. Temmuz ayına kadar iktidar (CHP) yanlısı gazetelerde neredeyse hiç kullanılmayan "eşitlik" kavramı, gazetelerde az da olsa bu tarihten sonra yer almaya başlamıştır.

Meclisteki çoğunluğu kontrolünde bulunduran iktidar partisi, muhalefetin eleştirilerine ve tepkilerine rağmen istediği her kararı meclisten geçirmiştir. Bu durum muhalefeti sindirmiş ve Türk siyasi hayatına zarar vermiştir. 12 Temmuz Beyannamesi'nin yayınlanması ve Recep Peker'in istifası, DP tarafından olumlu ve

ileriye umut verici şekilde bakmak için birkaç neden olarak görülmüştür. Yeni Başbakan Hasan Saka'nın ifadelerinin sözde kalması ve DP isteklerine hükümet tarafından karşılık verilmemesi, durgun ve umut verici havayı ortadan kaldırmıştır. Bütçe görüşmelerinizdeki tartışmalar, DP'nin bütçeye ret oyu vermesine rağmen bütçenin onaylanması CHP-DP ilişkilerinin 1948 yılına gergin şekilde girmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

1.Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü

BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:11, Gömlek:65, Sıra:4

BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:44, Gömlek:257, Sıra:5

BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:407, Sıra:10

BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:406, Sıra:6

BCA, Fon:30-1-0-0, Kutu:65, Gömlek:403, Sıra:1

Muamelat Genel Müdürlüğü

BCA, Fon: 30-10-0-0, Kutu: 8, Gömlek 50, Sıra 21

BCA, Fon: 30-10-0-0, Kutu: 77, Gömlek 507, Sıra 13

Cumhuriyet Halk Partisi

BCA, Fon:490-1-0-0, Kutu:152, Gömlek:605, Sıra:2

BCA, Fon:490-1-0-0, Kutu:162, Gömlek:646, Sıra:2

Kararlar Daire Başkanlığı

BCA, Fon 30-18-1-2, Kutu 108, Gömlek 37, Sıra 20

2.Süreli Yayınlar

2.1.Gazeteler

Akşam, “Sıkıyönetim Komutanlığının Tebliği”, 25 Temmuz 1946.

_____, “Kabinede Değişiklik Haberlerinin Aslı Yok, Açık Milletvekillikleri İçin Seçime İki Parti De İştirak Etmeyecek Mi?”, 2 Ocak 1947.

_____, “Demokrat Parti Kurultayı”, 2 Ocak 1947.

_____, “İş plânımız Politika Değil, İdare”, 2 Ocak 1947.

_____, “Delegeler, Ankara’ ya Gelmeğe Başladılar”, 4 Ocak 1947.

_____, “C. Halk Partisi başkanlık Divanı”, 7 Ocak 1947.

_____, “Demokrat Parti Kongresi Bu Sabahta Toplandı”, 8 Ocak 1947.

_____, “Dün Geceki Ziyafette Söylenen Nutuklar”, 9 Ocak 1947

_____, “Demokrat Kongresi Bitti”, 11 Ocak 1947.

_____, “Hamdullah Suphi Tanrıöver”, 12 Ocak 1947.

_____, “Moskova’ya Göre Suriye Gazeteleri’nin Mütalaaları”, 12 Ocak 1947.

_____, “Ulus’un Cevabı”, 13 Ocak 1947.

_____, “C. H. Partisi Büyük Divanı Perşembe Günü Toplanıyor”, 14 Ocak 1947.

_____, “Suriye Başbakanının Beyanatı”, 14 Ocak 1947.

_____, “Cumhurbaşkanı Parti Divanında Bulunan Bazı Zevatı Kabul Etti”, 17 Ocak 1947.

- _____, “Demokrat Parti Mahfilleri, Divanın Toplantılarını Büyük Alaka İle Takibediyor”, 19 Ocak 1947.
- _____, “Müzakerelerin Salı Günü Sona Ermesi Bekleniyor”, 19 Ocak 1947.
- _____, “B. Celal Bayar Demokrat Kongresinin Kararlarına Karşı İleri Sürülen Tenkidlere Ne Cevap Veriyor”, 20 Ocak 1947.
- _____, “C.H.Partisi Divanı Bugün Kamutay İçtimaından Sonra Tekrar Toplanacak”, 24 Ocak 1947.
- _____, “Uşak’taki Seçim Neticesi Bugün Anlaşılacak”, 27 Ocak 1947.
- _____, “Uşak’ta Tasnif Devam Ediyor”, 28 Ocak 1947.
- _____, “CH.Parti Adayları Büyük Bir Çoğunlukla Seçildi”, 29 Ocak 1947.
- _____, “Belediye Sınırları İçinde Muhtar Seçimi”, 31 Ocak 1947.
- _____, “Açık Milletvekillikleri İçin Seçimler”, 31 Ocak 1947.
- _____, “C.H.P. İl Kongresi”, 31 Ocak 1947.
- _____, “CHP Vilayet Kongresi Bu Sabah Raporların Münakaşasına Başlandı” 4 Şubat 1947.
- _____, “İdareciler Kongresi Sona Erdi”, 1 Şubat 1947.
- _____, “B. Hilmi Uran’ın CHP Kongresindeki Nutku”, 3 Şubat 1947.
- _____, “Büyük Millet Meclisinde Bürhan Cahit Morkaya’nın Tutanağı Reddedildi”, 4 Şubat 1947.
- _____, “CHP Vilayet Kongresi Bu Sabah Raporların Münakaşasına Başlandı” 4 Şubat 1947.
- _____, “C.H.P. Kongresi”, 5 Şubat 1947.
- _____, “C.H.P. Kongresinde Dün Yapılan Seçimler”, 7 Şubat 1947.
- _____, “Üçüncü Parti”, 13 Şubat 1947.
- _____, “Başbakanın Dün Geceki Nutku”, 15 Şubat 1947.
- _____, “İç İşleri Bakanının Demeci- Tasvirde Çıkan Klişe Fotoğraf Oyunudur, Diyor”, 16 Şubat 1947.
- _____, “Muhtar Seçimi Münasebetiyle Valiye Açık Mektup”, 17 Şubat 1947.
- _____, “Hatay Türktür ve Ebediyen Türk Kalacak”, 17 Şubat 1947.
- _____, “Vali ve Belediye Reisi Lütfi Kırdarın B. Kenan Öner Cevabı”, 18 Şubat 1947.
- _____, “Bir Köyde Kanlı Vaka”, 21 Şubat 1947.
- _____, “İstanbul Köylerinde Muhtar Seçimi”, 22 Şubat 1947.
- _____, “Millet Meclisi Kış Tatiline Başladı”, 22 Şubat 1947.
- _____, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası”, 23 Şubat 1947.
- _____, “B. Hasan Ali Yücel’in Mareşal’e Üçüncü Mektubu”, 23 Şubat 1947.
- _____, “CHP Tüzüğünde Değişiklik Yapılıyor; Eski İzmir Milletvekili Halil Menteş Bu Münasebetle Bir Açık Mektup Neşretti”, 25 Şubat 1947.
- _____, “Demokrat Parti Kısmi Seçimlere Katılmayacak”, 26 Şubat 1947.
- _____, “Hasan Ali Yücel’in Açtığı Davalar Hakkında İki Sual”, 26 Şubat 1947.
- _____, “Senirkent Olayları”, 26 Şubat 1947.
- _____, “9 Milletvekili Seçilecek”, 3 Mart 1947.

- _____, “Seçim Hazırlığı”, 4 Mart 1947.
- _____, “B. Celal Bayar’ın Bir Demeci”, 5 Mart 1947.
- _____, “Başbakan Bu Sabah Geldi”, 7 Mart 1947.
- _____, “DP Seçime İştirak İçin Henüz Karar Vermedi”, 7 Mart 1947.
- _____, “Başbakanın Beyanatı”, 8 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar Hükümetin İcraatını Tenkidetti ”, 8 Mart 1947.
- _____, “Başbakanın Beyanatı; Muhtar Seçimlerinde Zor Kullanılmadı”, 8 Mart 1947.
- _____, “B. Celal Bayar’ın Başbakan’a Cevabı”, 9 Mart 1947.
- _____, “Demokrat Parti Lideri Adana’da”, 17 Mart 1947.
- _____, “Truman’ın Nutku’nun Rusya’da Tesirleri”, 17 Mart, 1947.
- _____, “Celal Bayar Hatay’da”, 23 Mart 1947.
- _____, “Demokratlar ve Kısmi Seçimler”, 28 Mart 1947.
- _____, “Başbakan Yarın Vapurla İzmir’e Gidiyor”, 29 Mart 1947.
- _____, “Önümüzdeki Hafta İzmir’de Mühim Siyasi Faaliyet Olacak”, 30 Mart 1947.
- _____, “Demokrat Seçime İştirak Etmeyecekler; Celal Bayar Kuşadası’nda Bir Nutuk Söyledi”, 1 Nisan 1947.
- _____, “D.Partisi Seçime Girmemeğe Karar Verdi”, 2 Nisan 1947.
- _____, “Seçime İştirak Bir Vazifedir”, 2 Nisan 1947.
- _____, “B. Recep Pekerin Mühim Nutku; Başbakan İç ve Dış Politikamızı İzah Etti”, 2 Nisan 1947.
- _____, “D.Parti Seçime Girmiyor”, 3 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan Menemende”, 4 Nisan 1947.
- _____, “Başbakanın Menemende Heyecanlı Hitabesi”, 4 Nisan 1947.
- _____, “B. Recep Peker Manisa’dan Bugün Ankara’ya Hareket Ediyor”, 4 Nisan 1947.
- _____, “DP Beyannamesini Neşretti”, 4 Nisan 1947.
- _____, “Recep Peker Manisa’da Demokrat Partiye Cevap Verdi”, 5 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan Ankara’da”, 6 Nisan 1947.
- _____, “Demokrat Parti Kanun Tadilleri Teklif Edecek”, 8 Nisan 1947.
- _____, “Meclis Pazartesi Toplanıyor”, 10 Nisan 1947.
- _____, “D. Parti Erkanı Cumhurbaşkanı ile Görüşeceklerinden Bahsediliyor”, 15 Nisan 1947.
- _____, “Demokratlar Meclisi Terkedecekler Mi?”, 16 Nisan 1947.
- _____, “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Başladı; Kenan Öner Söylediklerini İspat Edeceğini İddia Ediyor”, 18 Nisan 1947.
- _____, “B. Celal Bayar, Parti Mensuplarıyla Görüştü”, 23 Nisan 1947.
- _____, “Seçim Kanununu Tadil Teklifi”, 1 Mayıs 1947.
- _____, “D. Parti Toplantısı”, 2 Mayıs 1947.
- _____, “Vergi Usul Kanunu Tasarısının Esasları”, 3 Mayıs 1947.
- _____, “CHP Kurultayı”, 5 Mayıs 1947.

- _____, “CHP Meclis Gurubu Dün Toplandı”, 7 Mayıs 1947.
- _____, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası; Dün Bazı Şahitler Dinlendi”, 8 Mayıs 1947.
- _____, “Adnan Menderes Aleyhinde Takibat”, 10 Mayıs 1947.
- _____, “Başbakan Demokrat Parti Başkanı İle Görüştü”, 11 Mayıs 1947.
- _____, “Cumhurbaşkanı Başbakanı Evinde Ziyaret Etti”, 11 Mayıs 1947.
- _____, “Cumhurbaşkanı Gelibolu ve Çanakkale’de”, 13 Mayıs 1947.
- _____, “Üniversiteleri Muzır Cereyanlardan Korumak”, 14 Mayıs 1947.
- _____, “Rüştü Aras’ın Ulus Aleyhindeki Davası”, 21 Mayıs 1947.
- _____, “Rüştü Aras Ulus Davası”, 27 Mayıs 1947.
- _____, “Hayrabolu Davası”, 27 Mayıs 1947.
- _____, “Mecliste Fırtınalı Bir Celse Sıkıyönetimin 6 Ay Uzatılması Kabul Edildi”, 29 Mayıs 1947.
- _____, “Millet Meclisinin Yaz Tatili”, 30 Mayıs 1947.
- _____, “Demokrat Partisinin Piyango Meselesi”, 10 Haziran 1947.
- _____, “Ankara D. Parti Piyangosu İçin Son Karar”, 12 Haziran 1947.
- _____, “Büyük Millet Meclisinde Edremit Belediye Başkanının Cezasının Affına Karar Verildi”, 12 Haziran 1947.
- _____, “İnönü-Celal Bayar Mülakatı”, 13 Haziran 1947.
- _____, “Millet Meclisinin Bugün Yaz Tatiline Karar Vermesi Muhtemel”, 18 Haziran 1947.
- _____, “İnönü Bayar Görüşmesi”, 19 Haziran.
- _____, “Meclis 25 Ağustosa Kadar Tatile Karar Verdi”, 19 Haziran 1947.
- _____, “İnönü Bayar Görüşmeleri”, 22 Haziran 1947.
- _____, “Atatürk’e Bağlılık”, 24 Haziran 1947.
- _____, “İnönü ve Celal Bayar”, 27 Haziran 1947.
- _____, “Demokrat Parti Reisinin Nutku”, 28 Haziran 1947
- _____, “B. Celal Bayar Cumhurbaşkanı İle Yaptığı Görüşmeleri Açıkladı”, 28 Haziran 1947.
- _____, “Cumhur Başkanlığı İle Parti Başkanlığı”, 30 Haziran 1947.
- _____, “Başbakan İstanbul’a Geliyor”, 2 Temmuz 1947.
- _____, “Celal Bayar Ne Diyor”, 2 Temmuz 1947.
- _____, “Saracoğlu, Celal Bayar İzmir Civarında İstirahat Edecekler”, 3 Temmuz 1947.
- _____, “Recep Peker Hükümeti Hakkındaki Söylentiler”, 4 Temmuz 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Cevabı”, 5 Temmuz 1947.
- _____, “Celal Bayar, Recep Peker’e Cevap Verdi”, 8 Temmuz 1947.
- _____, “İnönü Başbakan İle Dün İki Defa Görüştü”, 9 Temmuz 1947.
- _____, “İsmet İnönü Dün de Başbakanla Görüştü”, 10 Temmuz 1947.
- _____, “Başbakan Celal Bayar’a Cevap Verdi”, 11 Temmuz 1947.
- _____, “İnönü’nün Beyannamesi”, 12 Temmuz 1947.
- _____, “Ulus ve Kuvvet Gazetelerinin Makaleleri”, 12 Temmuz 1947.

- _____, “İnönü’nün Beyannamesi Büyük Akisler Yaptı”, 13 Temmuz 1947.
- _____, “Alaeddin Tiritoglu Yeni Bir Parti Kuruyormuş”, 28 Temmuz 1947.
- _____, “Askeri Şura Dün Vilayette Toplandı”, 29 Temmuz 1947.
- _____, “C. Halk Partisi Kurultayı Hazırlıkları”, 1 Ağustos 1947, s.1.
- _____, “Özen Kıraathanesinde Dün Gece Bir Toplantı Yapıldı”, 2 Ağustos 1947.
- _____, “Rüştü Aras’ın Ulus Aleyhine Açtığı Dava”, 2 Ağustos 1947.
- _____, “C. Halk Partisinde Muhtelif Cereyanlar”, 5 Ağustos 1947, s.1.
- _____, “Necip Fazıl Beraat Etti”, 6 Ağustos 1947.
- _____, “İzmir’de 8 Gazetecinin Muhakemesi Başladı”, 7 Ağustos 1947.
- _____, “CHP Kurultayında Çetin Tartışmalar Bekleniyor”, 10 Ağustos 1947.
- _____, “İzmir Davası, Mevkuf Bulunan 8 Gazeteci Beraat Etti”, 10 Ağustos 1947.
- _____, “İzmir Fuarı”, 20 Ağustos 1947.
- _____, “İzmir Fuarı Açıldı”, 21 Ağustos 1947.
- _____, “Başbakan Recep Peker’in Parti Gurubundaki Beyanatı”, 27 Ağustos 1947.
- _____, “Kabine İtimat Oyu Kazandı”, 27 Ağustos 1947
- _____, “Recep Peker Kabinesi Nasıl İtimat Oyu Kazandı”, 28 Ağustos 1947.
- _____, “Recep Peker Kabinesinde Altı Bakan Değişiyor”, 4 Eylül 1947.
- _____, “B. Recep Peker Nasıl İstifa Etmiş”, 10 Eylül 1947.
- _____, “1948 Yılı Bütçesi Dün Millet Meclise Verildi”, 1 Ekim 1947.
- _____, “Celal Bayar Dün Erzurum’da Bir Nutuk Söyledi”, 5 Ekim 1947.
- _____, “İktisadi Meseleler ve Demokrat Parti”, 6 Ekim 1947.
- _____, “Arslanköy Davası Konya’da Başlıyor”, 8 Ekim 1947.
- _____, “Parti Grubu Bu Sabahta Toplandı”, 10 Ekim 1947.
- _____, “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Yeni Bir Safhada”, 12 Ekim 1947.
- _____, “H. Saka Kabinesinin Programı”, 14 Ekim 1947.
- _____, “Kabine Programını Okudu”, 14 Ekim 1947.
- _____, “Valilerin Ankara’ya Çağrıldıkları Doğru Değil”, 19 Ekim 1947.
- _____, “CHP Programı”, 20 Ekim 1947.
- _____, “CHP’nin Kurultay Hazırlıkları İlerliyor”, 21 Ekim 1947.
- _____, “İşkence Davası”, 22 Ekim 1947.
- _____, “Kurultay Hazırlıkları”, 23 Ekim 1947.
- _____, “Meclis Dün Açıldı”, 2 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay’dan Dünkü İntibalar”, 21 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay’ın Dünkü Toplantısı”, 23 Kasım 1947.
- _____, “Kurultayın Dünkü Toplantısında Hararetle Tartışmalar Oldu”, 23 Kasım 1947.
- _____, “CHP Kurultayı; Genel Başkan Vekili Kim Olacak”, 25 Kasım 1947.
- _____, “Milli Savunma, İç İşleri, Maliye Bütçeleri Kabul Edildi”, 29 Aralık 1947.

_____, “Parti Genel Sekreteri Kim Olacağı Belli Değil”, 29 Kasım 1947.

Cumhuriyet, “Boğazlar Konferansı”, 1 Ocak 1947.

_____, “Türkiye Arap Birliği Tasavvurları”, 2 Ocak 1947.

_____, “DP Kurultayı Bugün Toplanıyor”, 7 Ocak 1947.

_____, “Celal Bayar’ın Nutku”, 8 Ocak 1947.

_____, “Suriye Basını Ziyaretten Memnun Kalmadı”, 9 Ocak 1947

_____, “DP Büyük Kongresi” 11 Ocak 1947.

_____, “Ürdün Kralının Ankara Seyahatinin Moskova’da Uyandırdığı Akisler”, 13 Ocak 1947.

_____, “Halk Partisi’nin Beyoğlu Kongresi”, 15 Ocak 1947.

_____, “İstanbul Milletvekili Salamon Adatto’nun Durumu Görüşülecek”, 15 Ocak 1947.

_____, “Partiler Arasında Hava Tekrar Bulutlanıyor”, 16 Ocak 1947.

_____, “Meclis Müzakereleri”, 16 Ocak 1947.

_____, “CHP Büyük Divanı Dün Saat 15’te Toplandı”, 17 Ocak 1947.

_____, “İdareciler Kongresi Ankara’da Toplandı”, 21 Ocak 1947.

_____, “İdareciler Kongresinin Uyandırdığı Asıl Akisler”, 26 Ocak 1947.

_____, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası Başladı”, 18 Nisan 1947.

_____, “Celal Bayar’ın Dün Yaptığı Konuşma”, 23 Nisan 1947.

_____, “Adnan Menderes’in İzmir Konuşması”, 29 Nisan 1947.

_____, “Refik Koraltan Tavzih Ediyor”, 29 Nisan 1947.

_____, “CHP Meclis Grubuna DP İçin Verilen Takrir”, 30 Nisan 1947.

_____, “Eski Milli Eğitim Bakanı Komünistleri Korumuş Mu”, 8 Mayıs 1947.

_____, “Hayrabolu Jandarma Komutanı Mahkum Oldu”, 3 Haziran 1947.

_____, “CHP Gurubu Toplantısının Akisleri”, 28 Ağustos 1947.

_____, “Yeni Bütçe”, 03 Ekim 1946.

Çorum, “Recep Peker Hükümeti Güven Oyu Aldı”, 3 Eylül 1947.

_____, “Yeni Bakanlar Kurulunu Bay Hasan Saka Kuracak”, 9 Eylül 1947.

Her Gün, “R. Peker ve Arkadaşları C.H.P’den Ayrılacaklar Mı”, 5 Aralık 1947.

_____, “Yine Tasarruf Yok”, 20 Aralık 1947.

Son Posta, “Saracoğlu’nun Başkanlığında Geniş Bir Temerküz Kabinesi Kurulacağı Söyleniyor”, 1 Ocak 1947.

_____, “İstanbul Tannin, Zonguldak’ta Ulusun Neşriyatını Yalanlıyor”, 1 Ocak 1947.

_____, “Demokratlar Kongrede İnönü İçin bir Şeref Locası Hazırladılar”, 6 Ocak 1947.

- _____, “İstanbul, Trakya, Kocaeli Delegelerinin Atatürk’ün Kabrine Çelenk Koymalarına İzin Verilmemesi Teessür Uyandırdı”, 7 Ocak 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Nutku”, 8 Ocak 1947.
- _____, “DP Kongresinde Delegeler Açılış Nutkunu Cevaplandırıdılar”, 9 Ocak 1947.
- _____, “İnönü’ye ve Herşeye Düşmanlık”, 15 Ocak 1947.
- _____, “CHP Divan Toplantısı Partinin Müstakbel Siyasetinin Dönüm Noktası Olacak”, 15 Ocak 1947.
- _____, “D.P. Meclis Grubu ve Haysiyet Divanı Seçildi”, 15 Ocak 1947.
- _____, “İdareciler Kongresi Ankara’da Toplanacak”, 16 Ocak 1947.
- _____, “Dün Divanda Milli Terbiye İşleri de Görüşüldü”, 19 Ocak 1947.
- _____, “Divan Görüşmelerinde Manevi Meseleler Ön Planda Yer Alıyor”, 22 Ocak 1947.
- _____, “Sosyal ve Ekonomik İşlere Dair Prensip Kararı Alınacaktır”, 24 Ocak 1947.
- _____, “Uşak Belediye Seçimleri, Halka Bedava Ekmek ve Un Dağıtılıyor”, 25 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Başkanı Telle İç İşleri Bakanlığına Kaymakamı Şikâyet Etti”, 27 Ocak 1947.
- _____, “7500 Oy Kağıdının Tasnifi 30 Saatte Bir Türlü Bitirilemedi”, 28 Ocak 1947.
- _____, “İç İşleri Bakanı Mecliste Komünistlerin Faaliyetini İzah Etti”, 30 Ocak 1947.
- _____, “Şefik Hüsnü, Tevfik Rüştü, Zekeriya ve Baykut’un Mektupları Okundu”, 30 Ocak 1947.
- _____, “İç İşleri Bakanı Mareşalin Demeci Hakkında Yeni Açıklamalarda Bulundu”, 31 Ocak 1947.
- _____, “Mareşalin Gazetemize Beyanatı”, 1 Şubat 1947.
- _____, “C.H.P. İl Kongresi Bugün Yapılıyor”, 2 Şubat 1947.
- _____, “Muhtar Seçimleri Başlamadan Tazyik ve Tehdit Başladı”, 2 Şubat 1947.
- _____, “Büyük Millet Meclisinde Demokrat Parti Bir Mebus Daha Kaybetti”, 4 Şubat 1947.
- _____, “C.H.P. İl Kongresinin Dünkü Toplantısı Hararetli Oldu”, 4 Şubat 1947.
- _____, “CHP İl Kongresinde Tenkitler Devam Ediyor”, 5 Şubat 1947.
- _____, “Bayan Müçteba’nın Affı Mecliste Görüşülecek”, 6 Şubat 1947.
- _____, “Gediz Belediye Seçimi Bozuldu, Demokratlara Verilen Oyların Helaya Atıldığı Anlaşıldı”, 6 Şubat 1947.
- _____, “Celal Bayar Parti Teşkilatına Bir Beyanname Yayınladı”, 9 Şubat 1947.
- _____, “Mareşal İle Birlikte Bir Üçüncü Parti Kurulmak İsteniyor”, 13 Şubat 1947.
- _____, “Uşak Seçimleri Münakaşası”, 13 Şubat 1947.
- _____, “Mareşal Umumî Efkârda Hürriyet Davasının Lideri Olarak Kabul Ediliyor”, 14 Şubat 1947.
- _____, “D.P.yi Kızıl Faşistlikle İtham Eden İmzalı Kağıt C. Bayar’daymış”, 17 Şubat 1947.
- _____, “Kazım Karabekir Antakya Halkevinde Konuştu- Ezelden Türk Hatay Ebediyete Türk Gidecek”, 17 Şubat 1947.
- _____, “Dava Başlamadan Yorumlar ve İddialar İleri Sürülmektedir”, 24 Şubat 1947.
- _____, “Halil Menteşe Çok Geç Kaldı”, 26 Şubat 1947.

- _____, “D.P. Bir Şikayet Bülteni Neşretti”, 2 Mart 1947.
- _____, “C. Halk Partisi San’at Mükafatı İş”, 2 Mart 1947.
- _____, “İzmir D.P. Başkanı Valiye de Mektup Gönderdi”, 4 Mart 1947.
- _____, “Necip Fazıl C.H.P’den Davacı”, 4 Mart 1947.
- _____, “Demokrat Partili Bayan Partisini Dava Etti”, 5 Mart 1947.
- _____, “Demokrat Parti Tazyiklere Rağmen Kuvvet Bulmaktadır”, 5 Mart 1947.
- _____, “Açık 9 Milletvekilliği Seçimi İçin Partilerin Çalışmaları Hızlandı”, 6 Mart 1947.
- _____, “CHP Adaylarını İlçeler Teşkilatı Tesbit Ediyor”, 7 Mart 1947.
- _____, “Recep Pekerle Celal Bayar Arasındaki Görüş İhtilafının Hakemi Millettir”, 8 Mart 1947.
- _____, “Şehrimize Gelen Başbakan Bayar’a Cevap Verdi”, 8 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar Hükümete Cevap Verdi”, 9 Mart 1947.
- _____, “CHP ile DP Arasında Benzerlik Yoktur”, 10 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar Dün de Bakırköy’de Konuştu”, 12 Mart 1947.
- _____, “Demokrat Parti Başkanının Seyahati Münasebetiyle”, 17 Mart 1947.
- _____, “Demokrat Parti Meclis İçinde Mi Kalmalıdır; Yoksa Meclisi Terk Mi Etmelidir?”, 17 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar Adana’da Konuştu”, 17 Mart 1947.
- _____, “Başbakan Şehrimize Gelerek Seçim İşleriyle Meşgul Oldu”, “Ticaret, Ekonomi, Sağlık Bakanlarının Tetkik Gezileri”, 18 Mart 1947.
- _____, “Başbakan Şehrimize Gelerek Seçim İşleriyle Meşgul Oldu”, 18 Mart 1947.
- _____, “Adnan Menderes Uşak’ta Bir Nutuk Söyledi”, 18 Mart 1947.
- _____, “Hatay’da Bayar’ı Mahşeri Bir Kalabalık Karşıladi”, 22 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Antakyalılara Hitabı”, 24 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar Antalya’da; Bugünkü Zihniyetin Değişmesi Lazım”, 29 Mart 1947.
- _____, “DP’nin Durumu Belli Oluyor”, 30 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar’ı İzmir’de 45 Bin Kişi Karşıladi”, 2 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan İzmir’de 15 Bin Kişiye Hitap Etti”, 2 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan’ın Hitabesinden Özet”, 2 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan İzmir Çocuk Hastanesini Açtı”, 3 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan Recep Peker Menemende”, 4 Nisan 1947.
- _____, “Başbakana Yol Açmak İçin Mi Halk Silahla Dağıtıldı”, 4 Nisan 1947.
- _____, “Halk Partisi İştiraki Artırmak İçin Her Çareye Başvurmuştur”, 7 Nisan 1947.
- _____, “DP Kurucuları Ayvalık’ta”, 8 Nisan 1947.
- _____, “Celal Bayar İzmir’den Ayrılırken Son Postaya Beyanatı”, 8 Nisan 1947.
- _____, “Celal Bayar Ayvalık ve Balıkesirlilerle Konuştu”, 9 Nisan 1947.
- _____, “Cumhurbaşkanı Celal Bayarla Konuşacak”, 9 Nisan 1947.
- _____, “Celal Bayar Balıkesirde Bir Konuşma Yaptı; Seçim Kanunu Değişmezse D.Parti Meclisten Çekilecek”, 10 Nisan 1947.

- _____, “İnönü’nün Bayar’la Görüşeceği Haberi Memnunluk Uyandırdı”, 11 Nisan 1947.
- _____, “Celal Bayar Gönen ve Karacabey’de Konuştu”, 12 Nisan 1947.
- _____, “Cumhuriyet Halk Partisi İnkılapçı Vasfını Çoktan Kaybetti”, 12 Nisan 1947.
- _____, “İnönü-Celal Bayar Mülakatı İç Politika Buhranını Önliyecektir”, 17 Nisan 1947.
- _____, “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Başladı”, 18 Nisan 1947.
- _____, “Ulus İle Kuvvet Arasında Düello”, 19 Nisan 1947.
- _____, “Kenan Öner-Hasan Ali Yücel Davası Mühim Safhaya Girdi”, 27 Nisan 1947.
- _____, “Demokrat Parti Koraltan’ın Sözlerini Aynen Açıklıyor”, 29 Nisan 1947.
- _____, “Meclis İçişleri Komisyonunda Demokratların Seçim Kanunu Tadil Tasarısı Reddedildi”, 1 Mayıs 1947.
- _____, “İstanbul Tüccar Derneği”, 1 Mayıs 1947.
- _____, “D.P. Kurulu Dün Toplandı”, 2 Mayıs 1947.
- _____, “Demokrat Partide Bir Konferans”, 3 Mayıs 1947.
- _____, “CHP Divanı Toplanıyor”, 3 Mayıs 1947.
- _____, “Bir DP Milletvekili Kuraklığa Karşı Hükümetin Aldığı Tedbirleri Sordu”, 3 Mayıs 1947.
- _____, “DP’ye Göre Balıkesir Valisi CHP’yi İltizam Ediyor”, 6 Mayıs 1947.
- _____, “Ticaret Bakanı Mecliste İzahat Verdi”, 6 Mayıs 1947.
- _____, “Şahitler Himaye Gören Solcular Hakkında Malumat Verdiler”, 8 Mayıs 1947.
- _____, “Meclis Dün Uzun ve Tartışmalı Bir Toplantı Yaptı”, 8 Mayıs 1947.
- _____, “Parti Kaygılarının Üstünde Bir Prensip Toplantısı Oldu”, 10 Mayıs 1947.
- _____, “Amerika Meclisi Yardım Tasarısını Kabul Etti”, 10 Mayıs 1947.
- _____, “Demokratlar Yeni Seçim Tasarısı Hazırlıyorlar”, 11 Mayıs 1947.
- _____, “Cumhurbaşkanı Marmara Bölgesinde Bir Gezinti Yaptı”, 14 Mayıs 1947.
- _____, “CHP Grupunda Dini Neşriyat Konusu Beş Saat Sürdü”, 14 Mayıs 1947.
- _____, “Bursa’da Açılan Hakaret Davası”, 15 Mayıs 1947.
- _____, “Meclis Milli Eğitim Komisyonunda Komünist Profesörlere Karşı Harekete Geçilmesi İstendi”, 16 Mayıs 1947.
- _____, “Hayrebolu Savcısı Bir Benzerlikten Dolayı Vurulmuş”, 17 Mayıs 1947.
- _____, “Milletvekilleri Bir Teklif Tavriri Hazırlıyor”, 17 Mayıs 1947.
- _____, “Demokrat Parti İrkçı ve Komünistlerle Mücadeleye Hazırdır”, 18 Mayıs 1947.
- _____, “Solcu Cereyan”, 19 Mayıs 1947.
- _____, “İsparta Belediye Seçimleri Yenilenecek”, 21 Mayıs 1947.
- _____, “İsparta Belediye Seçimleri Yenilenecek, Demokratlar Cumhurbaşkanına Bir Telgraf Çektiler”, 21 Mayıs 1947.
- _____, “Senirkent Duruşması Bitti: Halka İşkence Yapan Jandarmalar Hapse Mahkum Oldular”, 23 Mayıs 1947.
- _____, “Cinayetlerin Çoğalmasa Sebepleri Mecliste Müzakere Konusu Oldu”, 27 Mayıs 1947.

- _____, “Mareşalla Bayara Komünistlik İsnadı”, 27 Mayıs 1947.
- _____, “İsparta’da DP Belediye ve Muhtar seçimlerine Girmiyor”, 29 Mayıs 1947.
- _____, “Altı Vilayette Sıkıyönetim Altı Ay Daha Uzatıldı”, 29 Mayıs 1947.
- _____, “Menderes’in İzmir Demeci, Yeni Bir Basın Davasına Yol Açıldı”, 29 Mayıs 1947
- _____, “Mareşale, Bayar’a ve DP’ye Hakaret Davası”, 3 Haziran 1947.
- _____, “CHP Kurultayı Geri Bırakıldı”, 4 Haziran 1947.
- _____, “Demokrat Parti Meclise Kanun Teklifi Yaptı”, 5 Haziran 1947.
- _____, “İsmet İnönü Bayar İle Görüştü Mü?”, 6 Haziran 1947.
- _____, “Yeni Kira Kanununun Tadili Tasarısı”, 9 Haziran 1947.
- _____, “İnönü-Bayar Mülakatı”, 11 Haziran 1947.
- _____, “Mecliste Uzun Tartışmalardan Sonra”, 12 Haziran 1947.
- _____, “Af Aleyhinde Oy Veren CHP Milletvekilleri”, 12 Haziran 1947.
- _____, “Zeytinyağı Saklayanın Af Meselesi”, 14 Haziran 1947.
- _____, “İnönü Bayarı Tekrar Kabul Etti”, 15 Haziran 1947.
- _____, “Atatürk’e Karşı Neşriyat”, 15 Haziran 1947.
- _____, “Atatürk’e Karşı Neşriyat, İki Parti Müşterek Miting Yapacak”, 15 Haziran 1947.
- _____, “Marshall Planı Barış İçin Rusya’ya Son Bir Tekliftir”, 16 Haziran 1947.
- _____, “Meclis 25 Ağustos Kadar Tatil Kararı Verdi”, 19 Haziran 1947.
- _____, “İnönü Bayarla 3 üncü Defa Görüştü”, 19 Haziran 1947.
- _____, “Affedilen Mahkum Zeytinyağcı Neden Hapse Girmemiş”, 19 Haziran 1947.
- _____, “Cumhurbaşkanı İnönü Dün De Celal Bayar’ı Kabul Etti”, 21 Haziran 1947.
- _____, “İzmir ve Isparta’da CHP ve DP Müşterek Miting Yaptılar”, 22 Haziran 1947.
- _____, “İzmir Demokratlarının Atatürk Mitingi”, 23 Haziran 1947.
- _____, “Ankara’da Mühim İç Politika İşlerinin Halline Çalışılıyor”, 24 Haziran 1947.
- _____, “Sivas, Malatya, Maraş’ta Dün Mitingler Yapıldı”, 25 Haziran 1947.
- _____, “İnönü Celal Bayar’a Hükümetin Baskıyı Kaldıracağını Vadettiğini Söyledi”, 28 Haziran 1947.
- _____, “Celal Bayar Sivas’ta da Omuzlarda Taşındı”, 28 Haziran 1947.
- _____, “İsmet İnönü İle Celal Bayar Bir Nuktada Mutabıktır”, 30 Haziran 1947.
- _____, “İç Politikada Uzlaşma Belirtileri Arttı”, 3 Temmuz 1947.
- _____, “İnönü’nün CHP Başkanlığından Çekilme Kararı”, 4 Temmuz 1947.
- _____, “İç Politikada İyiliğe, Anlayışa Doğru Giden Müsbet Bir Hava Esiyor”, 5 Temmuz 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Recep Peker’e Cevabı”, 7 Temmuz 1947.
- _____, “İnönü Bayar Görüşmeleri Devam Ediyor”, 8 Temmuz 1947.
- _____, “Celal Bayar Başbakana Beklenen Cevabı Verdi”, 8 Temmuz 1947.
- _____, “İnönü’nün Beyannamesi Sabırsızlıkla Bekleniyor”, 10 Temmuz 1947.
- _____, “20 Ağustos 1947 İzmir’in Mutlu Günü Olacak”, 10 Temmuz 1947.

- _____, “Peker Bayar’a Cevap Verdi ve Noktai Nazarında Israr Etti”, 11 Temmuz 1947.
- _____, “İnönü Bayar’ı Dün Yine Kabul Etti”, 11 Temmuz 1947.
- _____, “İzmir Fuarının Hazırlıkları İlerliyor”, 12 Temmuz 1947.
- _____, “Devler Reisi Sabırsızlıkla Beklenen Tebliği Yayınladı”, 12 Temmuz 1947.
- _____, “Devlet Reisinin Tebliği Ankara’da Müsbet Akisler Uyandırdı”, 12 Temmuz 1947.
- _____, “Tek Parti İsteğinden Ulus Kurtulamıyor”, 13 Temmuz 1947.
- _____, “Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşik Amerika Arasında Yardım Anlaşması Dün İmzalandı”, 13 Temmuz 1947.
- _____, “İnönü’nün Beyanatının Akisleri Devam Ediyor”, 14 Temmuz 1947.
- _____, “CHP Başları Kasten Anlamamazlıktan Geliyorlar”, 16 Temmuz 1947.
- _____, “DP’nin Hoparlör Meselesi Ne Olacak” 18 Temmuz 1947.
- _____, “Demokratların Fevkalade Toplantısı”, 19 Temmuz 1947.
- _____, “Hoparlörle Propaganda Davası”, 19 Temmuz 1947.
- _____, “Meclisten İtimat İsteyecek Vaziyet Görmüyorum”, 19 Temmuz 1947.
- _____, “DP’nin Bugünkü Toplantısında Son Siyasi İnkişaflar Görüşülecek”, 22 Temmuz 1947.
- _____, “Demokrat Parti’nin 55 Vilayet Mümessili Dün Toplandı”, 23 Temmuz 1947.
- _____, “Demokrat Parti’nin Müşavere Toplantısı Devam Ediyor”, 24 Temmuz 1947.
- _____, “Demokrat Parti Tayin Ettiği Günde Beyannamesini Yayınladı”, 25 Temmuz 1947.
- _____, “İç Politikada Mühim Hadiseler Arifesindeyiz”, 27 Temmuz 1947.
- _____, “Cumhuriyet Halk Partisindeki Ayrılık Hazırlıkları İlerliyor”, 28 Temmuz 1947.
- _____, “Son Posta’nın Haberi Doğru”, 29 Temmuz 1947.
- _____, “Yüksek Askeri Şura Dün Vilayette Toplandı”, 29 Temmuz 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Son Posta İle Hasbihali”, 30 Temmuz 1947.
- _____, “Son Günlerde Bayar’a Yapılan Bir Teklif”, 31 Temmuz 1947.
- _____, “Ulus, Son Posta’nın Neşriyatını Zimmen Teyit Ediyor”, 31 Temmuz 1947.
- _____, “DP Alemdar Bucağının Yıldönümü”, 2 Ağustos 1947.
- _____, “CHP’de Kurultay Hazırlıkları”, 2 Ağustos 1947.
- _____, “CHP Kurultayının Önemi Belirliyor”, 4 Ağustos 1947.
- _____, “Halk Partisinde Çözüntü Alametleri Belirdi”, 5 Ağustos 1947.
- _____, “Necip Fazıl İle Neslihan Kısakürek Beraat Etiler”, 6 Ağustos 1947.
- _____, “7 Eylül Kararlarını Müdafaa Eden Broşür Yayımlandı”, 7 Ağustos 1947.
- _____, “Büyük Basın Davası Bitti”, 10 Ağustos 1947.
- _____, “İç Siyaset Durumu Hızla Gelişmektedir”, 12 Ağustos 1947.
- _____, “Hükümetin Kurultaydan Önce Değişmesi Lüzumu Belirtiliyor”, 14 Ağustos 1947.
- _____, “İzmir Fuarı Açıldı”, 21 Ağustos 1947.
- _____, “CHP Milletvekilleri Koridordan Ayrılmıyor”, 26 Ağustos 1947.
- _____, “Hükümetten Yana Olanlar Fikir Ayrılığından Şikayetçi”, 26 Ağustos 1947.

- _____, “Peker’i Sendenim Demek İster Gibi Selamlayanlar Vardı”, 26 Ağustos 1947.
- _____, “34 Milletvekili Peker Hükümetine Muhalif Oy Verdi”, 27 Ağustos 1947.
- _____, “CHP’de Tarihi Bir Hadise”, 27 Ağustos 1947.
- _____, “Mağlup Sayılır Bu Yolda Galip”, 28 Ağustos 1947.
- _____, “Başbakanın Gruptaki Demeci”, 29 Ağustos 1947.
- _____, “Peker Kabinesine Bütün Faaliyetine Ait Bir İtimat Oyu Verilmedi”, 29 Ağustos 1947.
- _____, “Recep Peker’in Aldığı Güven Oyu İletlidir”, 30 Ağustos 1947.
- _____, “CHP ve DP Grup Toplantıları”, 3 Eylül 1947.
- _____, “Demokrat Parti Peker’in Grup Demecine Cevap Verdi”, 4 Eylül 1947.
- _____, “Demokrat Parti’nin Peker’in Grup Demecine Cevabı”, 4 Eylül 1947.
- _____, “Meclis Yarın Fevkalade Toplanacak”, 4 Eylül 1947.
- _____, “47’ye Yükselen 35’ler Grubunun İsteği”, 5 Eylül 1947.
- _____, “İnönü Meclisi Toplantıya Çağırıldı”, 1 Ekim 1947
- _____, “Müfrit CHP’liler Yeni Kabineye Karşı Cephe Aldılar”, 1 Ekim 1947.
- _____, “Kabine Programı Okuyarak Meclisten Güven Oyu İsteyecek”, 1 Ekim 1947.
- _____, “Meclis’in İçtima Çağırılması Çok Müsait Karşılandı”, 2 Ekim 1947.
- _____, “Büyük Millet Meclisi’nin Toplanma Arifesinde”, 3 Ekim 1947.
- _____, “Arslanköy Davasının Mersindeki Duruşması”, 5 Ekim 1947.
- _____, “Konya’daki Duruşma İçin Eski İstiklal Mahkemesi Salonu Hazırlanıyor”.
- _____, “Celal Bayar Dün Erzurumlularla Konuştu”, 5 Ekim 1947.
- _____, “Celal Bayar Erzurum’da Bir Konuşma Daha Yaptı”, 6 Ekim 1947.
- _____, “Hükümetin Programına Göre”, 6 Ekim 1947.
- _____, “Arslanköy Davasının Duruşmasına Yarın Başlayacak”, 7 Ekim 1947.
- _____, “Bir Suriyeli Gazeteci Celal Bayar’a 6 Sual Sordu”, 9 Ekim 1947.
- _____, “Grup Toplantısının Ankara’daki Akisleri”, 11 Ekim 1947.
- _____, “Dün Mecliste Anlayış Havası Hüküm Sürdü”, 14 Ekim 1947.
- _____, “Demokrat Parti Halk Partisinin Emir ve Tensibiyle Kurulmamıştır”, 14 Ekim 1947.
- _____, “Bakanlar Kurulu Dün De Toplandı”, 17 Ekim 1947.
- _____, “Bakanlar Kurulu Dün Yine Toplandı”, 18 Ekim 1947.
- _____, “Ege Valileri Ankara’ya Çağırıldı”, 18 Ekim 1947.
- _____, “Halk Partisinde Peker Taraftarlığı”, 21 Ekim 1947.
- _____, “Başında Peker Bulunan Kırklar Listesi”, 25 Ekim 1947.
- _____, “CHP Grubunda Yapılan Seçim Sevinç Uyandırdı”, 1 Kasım 1947.
- _____, “Meclisin 8 inci Devre 2 nci Yıl Toplantısı İntibaları”, 2 Kasım 1947.
- _____, “Mühim Meseleler Konuşulduğu Halde Kurultay Salonu Boştu”, 3 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Arifesinde Münevverler Konuşuyor”, 4 Kasım 1947.

- _____, “Yücel-Öner Davası; Öner Müdafaasını Yaptı Dava Son Safhaya Geldi”, 9 Kasım 1947.
- _____, “Başbakan Dün Gazetecilerle Konuştu”, 11 Kasım 1947.
- _____, “Saka’nın Son Demeci Hakkında Bayar’ın Mütalaası”, 12 Kasım 1947.
- _____, “Başbakanın İstanbul Demeci Durulan Havayı Bulandırdı”, 13 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Gizli ve Açık Oy Münakaşa ile Başladı”, 18 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay’da Sert Münakaşalar”, 19 Kasım 1947.
- _____, “Lalapaşa Hadisesi”, 20 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay’da Komisyon Çalışmaları İlerledi”, 20 Kasım 1947.
- _____, “Lala Paşa Hadisesinin Tam Tafsilatı”, 21 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Delegeleri Partilerini Şiddetle Tenkit Ettiler”, 21 Kasım 1947.
- _____, “CHP Genel Başkanı Ankara’da Delegeleri Kabul Ediyor”, 23 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Komisyonlarında Çalışmalar Devam Ediyor”, 24 Kasım 1947.
- _____, “106 Oya Karşı Ancak 162 Oyla Veziroğlu’nun Önergesi Reddedildi”, 25 Kasım 1947.
- _____, “Atıf İnan Meclis Tahkikatından Kurtuldu”, 25 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Havası Demokrasi Adına Hazindir”, 26 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Komisyonları Çalışıyor”, 27 Kasım 1947.
- _____, “İtirazlara Rağmen Bütçe Toplu Olarak Kabul Edildi”, 27 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Genel Heyeti Dün de Toplandı”, 30 Kasım 1947.
- _____, “CHP Kurultayı Dün İki Toplantı Yaptı”, 1 Aralık 1947.
- _____, “779 Üyeli Kurultay Dün 125 Kişi İle Toplandı”, 2 Aralık 1947.
- _____, “Bütçenin Normal Olarak Beş Günde Yetişi İmkansızdır”, 16 Aralık 1947.
- _____, “Adnan Menderes Dedi Ki; Senelerden Beri Meclise Getirilen Bütçeler Asla Samimi Değildir”, 27 Aralık 1947.
- _____, “Maliye Bakanı Dedi Ki: En Büyük Tasarrufu Memur Kadrolarının Azalmasından Bekliyoruz”, 27 Aralık 1947.
- _____, “Ankara’da Gençliğin Tezahüratı”, 28 Aralık 1947.
- _____, “Demokratlar Güzel Konuştular, Haklı Söylediler, Dinletemediler”, 28 Aralık 1947.
- _____, “Üniversite Rektörü İstifa Zorunda Kaldı”, 28 Aralık 1947.
- _____, “Bütçe Müzakerelerine Pazar Olmasına Rağmen Devam Edildi”, 29 Aralık 1947.
- _____, “Meclis Sabaha Kadar Çalışarak Bütçe Müzakerelerini Tamamladı”, 31 Aralık 1947.

Tasvir, “Ulus’un Hayretle Karşılanan Yazısı”, 1 Ocak 1947.

- _____, “Demokrat Partinin Kurultayı”, 2 Ocak 1947.
- _____, “Parti Kurultayı Celal Bayar’ın Nutku İle Açılacak”, 3 Ocak 1947.
- _____, “Ulus Gazetesi Demokrat Parti Kongresini Başarılı Buluyor” 13 Ocak 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Mühim Nutku”, 8 Ocak 1947.

- _____, “Hoş Geldin Kıymetli Misafirimiz Dost Ürdün Kralı Dün Sabah Memleketimizi Şereflendirdi”, 8 Ocak 1947.
- _____, “Majeste Kral Nasıl Karşılandı”, 9 Ocak 1947.
- _____, “Boğazlara Dair Rus Hezeyanları”, 11 Ocak 1947.
- _____, “Haşimi Ürdün Kralı Majeste Abdullah’ın Dünkü Ziyaretleri”, 10 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Parti Kongresi Başarile Neticelendi ”, 12 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Parti ve CHP Divanı”, 12 Ocak 1947.
- _____, “Fatih C.H.Partisi İlçe Kongresinden Demokratları Protesto İçin Çekilen Telgraf ”, 13 Ocak 1947.
- _____, “Isparta Linç Davasına Dün Devam Edildi”, 16 Ocak 1947.
- _____, “Abdullah Demiralay’ın Katli Münasebetiyle Isparta Linç Davasına Dün Devam Edildi”, 16 Ocak 1947.
- _____, “Isparta’daki Linç Hadisesi”, 18 Ocak 1947.
- _____, “C.H. Partisi Divanı”, 19 Ocak 1947.
- _____, “S. Adatto İstanbul Milletvekili İzahat Veriyor”, 23 Ocak 1947.
- _____, “Demokratların Görüşile İdareciler Kongresi”, 26 Ocak 1947.
- _____, “Muhtar Seçimi İçin Hazırlıklar”, 28 Ocak 1947.
- _____, “Bu Bir Faciadır”, 29 Ocak 1947.
- _____, “Mareşal İle Dr. Rüştü Aras’ın Beyanatları”, 30 Ocak 1947.
- _____, “Komünistlik Faaliyeti”, 30 Ocak 1947.
- _____, “Bilecik Muhtar Seçimleri İçin Yeni Bir Propaganda Usulü”, 31 Ocak 1947.
- _____, “Münhal Milletvekillikleri İçin Seçimler”, 31 Ocak 1947.
- _____, “Senirkent Bucağında Yapılan İşkenceler”, 31 Ocak 1947.
- _____, “Muhtar Seçimi 15 Mayıs’ta Yapılacak”, 31 Ocak 1947.
- _____, “İçişleri Bakanının Beyanâtı”, 31 Ocak 1947.
- _____, “Mareşal Cevap Veriyor”, 1 Şubat 1947.
- _____, “Demokratlar Muhtar Seçimine Girmeyecekler Mi?”, 1 Şubat 1947.
- _____, “Senirkent Hadiseleri”, 1 Şubat 1947.
- _____, “C.H.Partisi İl Kongresi Dün Sabah Toplandı”, 3 Şubat 1947.
- _____, “Senirkent Hadiseleri”, 4 Şubat 1947.
- _____, “Senirkent Hadiseleri Hakkında Tahkikat”, 4 Şubat 1947.
- _____, “Demokratlar Bir Kurban Daha Verdiler”, 4 Şubat 1947.
- _____, “CHP İl Kongresi”, 4 Şubat 1947.
- _____, “CHP İl Kongresinde Çok Şiddetli Tenkidler Yapıldı”, 4 Şubat 1947.
- _____, “İl Kongresinde Dünkü Oturumu”, 5 Şubat 1947.
- _____, “5 Bakanın Mühim Beyanâtı”, 5 Şubat 1947.
- _____, “Mareşalin Toptan Cevabı”, 6 Şubat 1947.
- _____, “D. Partinin Şikayeti Gediz Belediye Seçimini Bozdu”, 6 Şubat 1947.

- _____, “Senirkent Hadiseleri”, 7 Şubat 1947.
- _____, “C.H.P. İl Kongresi Dün Sona Erdi”, 7 Şubat 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Tamimi”, 9 Şubat 1947.
- _____, “Fuad Köprülü İç İşleri Bakanına Soruyor”, 10 Şubat 1947.
- _____, “İç İşleri Bakanının Beyanâtı”, 10 Şubat 1947.
- _____, “Türk Milletinin Mareşali”, 12 Şubat 1947.
- _____, “Yurdun Her Köşesinden Mareşale Saygı Telgrafları Çekildi”, 12 Şubat 1947.
- _____, “İsparta’daki Linç Hadisesi”, 12 Şubat 1947.
- _____, “İç İşleri Bakanına Cevap I”, 12 Şubat 1947.
- _____, “Uşak Belediye Seçimleri Mecliste Konuşuldu”, 13 Şubat 1947.
- _____, “İçişleri Bakanı Seçim ve Tasnif İşlerinin Dürüstlüğünde Israr Etti”, 13 Şubat 1947.
- _____, “İç İşleri Bakanına Cevap III”, 14 Şubat 1947.
- _____, “İç İşleri Bakanına Cevap IV”, 15 Şubat 1947.
- _____, “D.Partiyi Kızıl Faşist Diye Tavsif Eden Beyanata Ait Vesikanın Metni”, 15 Şubat 1947.
- _____, “Muhtar Seçimlerinde Yeni Kanlı Vak’alar Oldu”, 1 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar Dün Ankara’ya Gitti”, 13 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Beyanâtı”, 14 Mart 1947.
- _____, “Truman’ın Yardım Teklifi Karşısında Başbakan Recep Peker’in Beyanâtı”, 14 Mart 1947.
- _____, “Moskova’dan İlk Tefsirler”, 15 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar Mersinde”, 16 Mart 1947.
- _____, “Meclis Pazartesi Açılıyor”, 12 Nisan 1947.
- _____, “Bayar Bursa’da”, 12 Nisan 1947.
- _____, “Kenan Öner-Hasan Ali Yücel Davası; Hasan Ali Elimden Kurtulamayacaktır”, 18 Nisan 1947.
- _____, “Oy Birliği Siyaseti Yıkıldıktan Sonra”, 28 Ağustos 1947.
- _____, “Başbakanın H.P. Meclis Grubundaki Nutku”, 29 Ağustos 1947.
- _____, “DP Meclis Grubu Dün Toplandı”, 1 Eylül 1947.
- _____, “DP Meclis Grubunun Toplantısı”, 2 Eylül 1947.
- _____, “Celal Bayar R. Peker’e Cevap Veriyor”, 2 Eylül 1947.
- _____, “DP Meclis Grubu Toplantıları Sona Erdi”, 3 Eylül 1947.
- _____, “Recep Peker Kabinesi Dün İstifa Etti. Yeni Kabinayı Hasan Saka Kuruyor”, 10 Eylül 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Tasvir’e Beyanâtı”, 10 Eylül 1947.
- _____, “İkinci Senirkent Davasına Dün Erzurum’da Başlandı”, 11 Eylül 1947.
- _____, “Urfa’da Bir Köy Halkı Dövüldü ve Yaylım Ateşine Tutuldu”, 12 Eylül 1947.
- _____, “Bütün Bir Gençliğin Marşını CHP Kendisine Mal Edemez”, 15 Eylül 1947.
- _____, “Bütün Bir Gençliğin Marşını CHP Kendisine Mal Edemez”, 16 Eylül 1947.

- _____, “CHP’li Valiler”, 17 Eylül 1947.
- _____, “Demokrasiye Çelme Takan Gayretkeş Valiler”, 19 Eylül 1947.
- _____, “Demokratlar CHP’li Valiler Konusunda Israr Ediyorlar”, 22 Eylül 1947.
- _____, “İdareciler Particilikten Artık Vazgeçmelidirler”, 25 Eylül 1947.
- _____, “CHP’li Valiler Artık İstifa Etmelidirler”, 26 Eylül 1947.
- _____, “İçişleri Bakanı CHP’li Valilerin İfşaatından Mı Korkuyor?”, 27 Eylül 1947.
- _____, “İçişleri Bakanı Harekete Geçti”, 29 Eylül 1947.
- _____, “Cumhurbaşkanı Tarafından Meclis 8 Ekim’de Toplantıya Çağırıldı”, 1 Ekim 1947.
- _____, “Erzurum Davası”, 2 Ekim 1947.
- _____, “Meclis Bugün Toplanıyor”, 1 Kasım 1947.
- _____, “CHP Meclis Grubunda Yapılan Seçimler”, 1 Kasım 1947.
- _____, “Meclisin Dünkü Mühim Toplantısı”, 2 Kasım 1947.
- _____, “Mareşal ve Celal Bayar Nutuk İçin Ne Diyor”, 2 Kasım 1947.
- _____, “CHP Kurultayında Mücadele Başladı”, 19 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay’dan Notlar”, 19 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay’ın Bugünkü Tarihi Toplantısı”, 20 Kasım 1947.
- _____, “K.Öner-H.Ali Yücel Davası Sükut Etti; Mahkeme Kenan Öner’i Suçlu Görmedi. Yücel Kararı Temyiz Ediyor”, 20 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Üyeleri Arasında Seçim Propagandası”, 22 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay’da Fikirler Tebellür Ediyor”, 28 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay’ın Dünkü Mühim Celsesinde”, 3 Aralık 1947.
- _____, “DP Kurultay İçin Ne Düşünüyor”, 4 Aralık 1947.
- _____, “Kurultay Dün Kapandı”, 5 Aralık 1947.
- _____, “Mecliste Dün Şiddetli Tartışmalar Oldu”, 25 Aralık 1947.
- _____, “Bayındırlık İşleri İçin Sert Tenkitler”, 30 Aralık 1947.
- _____, “Bütçe Müzakereleri Sona Erdi”, 31 Aralık 1947.

Türk Dili, “Genel Sekreter Hilmi Uran Mühim Demeçte Bulundu”, 4 Şubat 1947.

- _____, “Başbakan Altı Aylık Hükümet Çalışmalarını Anlattı”, 15 Şubat 1947.
- _____, “Demokrat Partiye Hücum Eden Bir Demokrat”, 8 Mart 1947.
- _____, “Başkan Truman’ın Kongreye Yaptığı Teklif Çok İyi Karşılandı”, 14 Mart 1947.
- _____, “Bir Mısır Gazetesinin Mühim Bir Yazısı”, 18 Mart 1947.
- _____, “Birleşik Amerika’da Neşredilen Mühim Vesikalar”, 25 Mart 1947.
- _____, “DP Liderinin İnfiial Uyandıran Bir Hareketi”, 27 Mart 1947.
- _____, “Başbakanımız İstanbul’dan İzmir’e Geçiyor”, 30 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Fethiye Demeci”, 1 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan İzmir’de; R. Peker Büyük Bir Halk Heyecanıile Karşılandı”, 2 Nisan 1947.

- _____, “DP Genel Başkanı Dün Geldi”, 9 Nisan 1947.
- _____, “Demokrat Parti Başkanı Dün Geldi; Demokratlar ve Altınova”, 9 Nisan 1947.
- _____, “Demokratlar ve Bandırma Toplantısı”, 13 Nisan 1947.
- _____, “CHP Divanı Dün Toplandı”, 21 Mayıs 1947.
- _____, “Akametin Mukadder Akıbeti Neler Olabilir?”, 4 Temmuz 1947.
- _____, “Paris Konferansı Kısa Sürdü Fakat Ameli Oldu”, 22 Temmuz 1947.
- _____, “Recep Peker Hükümeti Çoğunlukla Güven Oyu Aldı”, 28 Ağustos 1947.
- _____, “Peker, Kabinesinde Bazı Bakanları Değiştiriyor”, 5 Eylül 1947.
- _____, “İnönü Yeni Kabineyi Kurmaya Hasan Sakayı Memur Etti”, 10 Eylül 1947.
- _____, “İnönü Bakanları Kabul Etti”, 13 Eylül 1947.
- _____, “Yeni Kabine Hakkındaki Görüşler”, 14 Eylül 1947.
- _____, “Parti Münasebetleri Yepyeni Bir Devreye Giriyor”, 17 Eylül 1947.
- _____, “Büyük Millet Meclisi Toplantıya Çağrıldı”, 2 Ekim 1947.
- _____, “CHP Grubunda Hasan Saka, Hükümetin Programını İzahetti”, 10 Ekim 1947.
- _____, “Başbakan Mecliste Hükümet Programını Okudu”, 14 Ekim 1947.
- _____, “CH Partisi ve DP Programları”, 23 Ekim 1947.
- _____, “İnönü Dün Millet Meclisini Mühim Bir Nutukla Açtı”, 2 Kasım 1947.
- _____, “CHP Meclis Grubunda Seçimler Çok Hararetli Bir Şekilde Cereyan Etti”, 2 Kasım 1947.
- _____, “İnönü Dün CHP Başkanlığına Seçildi”, 4 Kasım 1947.
- _____, “İnönü’nün Nutku İçin Yorumlar”, 4 Kasım 1947.
- _____, “CHP Kurultayında Parti Programının İç Politika Bölümüne Ek Yapıldı”, 4 Kasım 1947.
- _____, “CHP Büyük Kurultayının Dünkü Toplantısı”, 19 Kasım 1947.
- _____, “Halkevleri Tesis Haline Getirilecek”, 28 Kasım 1947.
- _____, “Bütçe Üzerinde İncelemeler”, 14 Aralık 1947.
- _____, “Bütçe Üzerinde Çalışmalar, Komisyon Pazar Günü de Toplandı”, 16 Aralık 1947.

Türk Sözü, “Paris Konferansı Büyük Bir Sürat ve Muaffakiyetle Çalışmaktadır”, 15 Temmuz 1947.

- _____, “Recep Peker İttifaka Yakın Çoğunlukla Güven Oyu Aldı”, 27 Ağustos 1947.
- _____, “Kabinede Mühim Değişiklikler Yapıldı”, 4 Eylül 1947.
- _____, “Ankara’daki Siyasi Hava Normale Avdet Etmekte”, 7 Eylül 1947.
- _____, “H. Saka’nın Kurduğu Kabineye Dört Yeni Şahsiyet Girdi”, 11 Eylül 1947.
- _____, “Yeni Kabine İlk Toplantısını Yaptı”, 12 Eylül 1947.
- _____, “Bakanlıklarda Büyük Bir Faaliyet Başladı”, 13 Eylül 1947.
- _____, “İnönü’nün Çok Değerli İrşatları”, 17 Eylül 1947.
- _____, “Partiler Çalışması İleri Bir Merhalededir”, 19 Eylül 1947.

- _____, “Hükümet Bütçe Üzerinde Tetkiklerine Dün Başladı”, 23 Eylül 1947.
- _____, “Meclis Olağanüstü Toplantıya Çağırıldı”, 1 Ekim 1947.
- _____, “Grup, Hükümet Programını Müzakere Etti”, 9 Ekim 1947.
- _____, “Aslanköy Olayı Sanıkları Dün Tahliye Edildi”, 10 Ekim 1947.
- _____, “B.M.M’nin Yarın Yapacağı Toplantıda Saka Programını Okuyacak”, 12 Ekim 1947.
- _____, “Program Üzerinde Samimi Tartışmalar Oldu”, 14 Ekim 1947.
- _____, “Bütçe Görüşmeleri Ayın 25’ine Doğru Başlıyor”, 18 Ekim 1947.
- _____, “İnönü’nün Meclisi Açış Nutukları”, 2 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Çalışmalarını Bugün Bitiriyor”, 4 Kasım 1947.
- _____, “CHP Yedinci Kurultayı Dün Açıldı”, 18 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Toplantısının En Önemli Olayı”, 18 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Dün Tartışmalı Bir Oturum Yaptı”, 21 Kasım 1947.
- _____, “Bugünkü Kurultay Toplantısının Da Harareti Gececeği Anlaşıyor”, 22 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Çok Tartışmalı Bir Hava İçinde Devam Ediyor”, 23 Kasım 1947.
- _____, “Meclis Dün Tartışmalı Bir Toplantı Yaptı”, 25 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Müzakereleri Tartışmalı Geçiyor”, 2 Aralık 1947.
- _____, “Vahdeti Kuvva Prensibi Çok Mühim Tartışmalara Yol Açtı”, 2 Aralık 1947.
- _____, “Büyük Millet Meclisi’nde Dün Bir Toplantı Yapıldı”, 18 Aralık 1947.
- _____, “Bütçe Üstünde Demokratların Tenkitleri”, 27 Aralık 1947.
- _____, “Mecliste Bütçe Müzakereleri Tartışmalı Geçmektedir”, 28 Aralık 1947.
- _____, “Bütçe Görüşmeleri Devam Etmekte”, 30 Aralık 1947.

Türkyolu, “Başbakanın Meclise Teşekkürü”, 1 Ocak 1947.

- _____, “CHP Yüksek Başkanlık Divanı Toplanıyor”, 8 Ocak 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Nutku”, 9 Ocak 1947.
- _____, “C.H.P. Yüce Divanı”, 15 Ocak 1947.
- _____, “İdareciler Kongresinin Çok Hayırlı Olacağını Umuyoruz”, 22 Ocak 1947.
- _____, “C.H.P Divanı Toplantılarına Devam Ediyor”, 26 Ocak 1947.
- _____, “Uşak Seçimi”, 29 Ocak 1947.
- _____, “Muhtar Seçimi”, 31 Ocak 1947.
- _____, “Mecliste Komünistler İçin İfşaat”, 31 Ocak 1947.
- _____, “İçişleri Bakanının Fevzi Çakmak’a Cevabı”, 1 Şubat 1947.
- _____, “İç İşleri Bakanının Mühim Demeci”, 11 Şubat 1947.
- _____, “Demokrat Parti’de Bir Lider Buhramı Baş Gösteriyor”, 12 Şubat 1947.
- _____, “Başbakanın Radyodaki Konuşması”, 16 Şubat 1947.
- _____, “Hasan Ali Yücel Diyor ki”, 26 Şubat 1947.
- _____, “Başbakan İzmir’de”, 1 Nisan 1947.

- _____, “Demokrat Parti Seçime Neden Girmiyor”, 4 Nisan 1947.
- _____, “İzmir’de Nümayiş Teşebbüsü ve Uydurma Haberler”, 4 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan Menemen ve Bergama’da”, 5 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan Ankara’da”, 6 Nisan 1947.
- _____, “Demokrat Parti’nin Beyannamesine Başbakanın Cevabı”, 6 Nisan 1947.
- _____, “Kısmi Milletvekili Seçimlerini CHP Adayları Büyük Bir Çoğunlukla Kazandılar”, 8 Nisan 1947.
- _____, “Demokratlar Altınovada Halkın Tezahüratı İle Karşılanmayınca”, 10 Nisan 1947.
- _____, “Celal Bayar İktidar Peşinde”, 11 Nisan 1947.
- _____, “Üçüncü Bir Partiye İhtiyaç Var”, 11 Nisan 1947.
- _____, “CHP Meclis Grubu Başkanlığına Verilen Takrirler”, 1 Mayıs 1947.
- _____, “Din Tedrisatı Meselesi”, 4 Mayıs 1947.
- _____, “Din Tahrikatı Karşısında CHP Meclis Grupuna Verilen Bir Taktire İçişleri Bakanı Salı Günü Cevap Verecek”, 11 Mayıs 1947.
- _____, “Meclis Reisinin Tetkikleri”, 22 Mayıs 1947.
- _____, “Ulus Gazetesinin Beratı İstendi”, 25 Mayıs 1947.
- _____, “Gl. Kazım Karabekir Kartalda Halka Hitap Etti”, 28 Mayıs 1947.
- _____, “S. Aldoğan 15 Gün İçin Meclisten Çıkarıldı”, 30 Mayıs 1947.
- _____, “Partiler Arasında İstikbal İçin Ümit Verici ve Ahenkli İşbirliği Başlıyor”, 21 Haziran 1947.
- _____, “Başbakanın Demeci”, 3 Temmuz 1947.
- _____, “Başbakanın Demeci”, 4 Temmuz 1947.
- _____, “Parti Başkanlığı ve Devlet Başkanlığı”, 4 Temmuz 1947.
- _____, “Hükümet Partide İtimat Reyı Aldı”, 28 Ağustos 1947.
- _____, “Kabineden 6 Bakan İstifa Etti”, 5 Eylül 1947.
- _____, “Uzun Süren Toplantıdan Sonra Kabinedeki Tadilat Kabul Edildi”, 6 Eylül 1947.
- _____, “Kabineye Giren 6 Bakan Vazifelerine Başladı”, 7 Eylül 1947.
- _____, “Recep Peker Kabinesi İstifa Etti”, 11 Eylül 1947.
- _____, “DP Başkanı Ne Diyor”, 12 Eylül 1947.
- _____, “İnönü’nün Demeci”, 20 Eylül 1947.
- _____, “İnönü’nün Tarihi Nutku”, 4 Kasım 1947.
- _____, “CHP Kurultayı”, 20 Kasım 1947.

Ulus, “Sovyetlerin Tutumu”, 1 Ocak 1947

- _____, “Bir Fransız Gazetesi Tamamen Uydurma Bir Haber Neşretti”, 4 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Kongresi Celal Bayar’ın Nutkiyle Açıldı”, 8 Ocak 1947.
- _____, “Dünkü Demokrat Parti Kongresi”, 9 Ocak 1947.
- _____, “Kongre Üzerine”, 10 Ocak 1947.

- _____, “Bir Protesto Telgrafi”, 9 Ocak 1947.
- _____, “Dünkü Demokrat Parti Kongresi”, 9 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Partinin Dünkü Kongresinde”, 11 Ocak 1947.
- _____, “Resmi Tebliğ”, 12 Ocak 1947.
- _____, “Rauf Onursal’ın Bir Açıklaması”, 12 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Partiden Bir İstifa”, 12 Ocak 1947.
- _____, “Meclis’in Dünkü Toplantısı”, 16 Ocak 1947.
- _____, “Baladız Köyündeki Cinayetin Duruşması”, 18 Ocak 1947.
- _____, “Yeni İdare Kanunları”, 20 Ocak 1947.
- _____, “İdareciler Kongresi Davetlilerine”, 20 Ocak 1947.
- _____, “Uşak Seçimleri”, 27 Ocak 1947.
- _____, “Uşak’ta Seçimi C.H. Partisi Adayları Kazandı”, 29 Ocak 1947.
- _____, “Antakya Demokrat Partisinden İstifalar”, 2 Şubat 1947.
- _____, “Antakya’da Muhtar Seçimine Hazırlık”, 2 Şubat 1947.
- _____, “C.H.P İl Kongresi Toplanıyor”, 2 Şubat 1947.
- _____, “Millet Meclisinde Hararetli Bir Oturum”, 4 Şubat 1947.
- _____, “Milli Eğitim Bakanı Sorulara Cevap Verdi”, 7 Şubat 1947.
- _____, “Sökmensüer’in Ulus’a Demeci”, 9 Şubat 1947.
- _____, “Muhtar Seçimleri”, 11 Şubat 1947.
- _____, “Trabzon Demokrat Parti Başkanı Tevkif Edildi”, 11 Şubat 1947.
- _____, “Aydın’da 79 Kişi DP’den Çekildi”, 13 Şubat 1947.
- _____, “Aydın’da”, 14 Şubat 1947.
- _____, “Bursa D. Partisinden Çekilenler Önemli Bir Mektup Yolladı”, 14 Şubat 1947.
- _____, “İzmir’de”, 14 Şubat 1947.
- _____, “Antakya’da”, 14 Şubat 1947.
- _____, “Cebeci’nin Bayındır Köyü Demokratları da İstifa Ettiler”, 16 Şubat 1947.
- _____, “Demokrat Partide”, 16 Şubat 1947.
- _____, “Niğde’de Demokrat Parti’den Çekilenler”, 17 Şubat 1947.
- _____, “Lütfi Kırdar Kenan Öner’e Cevap Veriyor”, 18 Şubat 1947.
- _____, “İzmir’de Muhtar Seçimleri CHP Lehine Neticelendi”, 21 Şubat 1947.
- _____, “Muhtar Seçimi”, 22 Şubat 1947.
- _____, “Muhtar Seçimini CHP Kazanıyor”, 25 Şubat 1947.
- _____, “Sanayicilere Başbakan Recep Peker’in Cevabı”, 9 Mart 1947.
- _____, “Celal Bayar Açıklama Yaptı”, 19 Mart 1947.
- _____, “Peker Geçtiği Yerlerde Binlerce Halk Tarafından Heyecanla Uğurlandı”, 5 Nisan 1947.
- _____, “Hasan Ali-Kenan Öner Davası Başladı; Kenan Öner’in Mukabil Dava Açtığı Yolundaki Dilekçesi Kabul Olunmadı”, 18 Nisan 1947.

- _____, “Köy Muhtarı Seçiminin Kati Sonucu”, 25 Nisan 1947.
- _____, “Türkiye Büyük Millet Meclisinde”, 3 Mayıs 1947.
- _____, “Meclis’te Faik Kuroğlu Dün Dört Sözlü Soruya Cevap Verdi”, 3 Mayıs 1947.
- _____, “Hasan Ali Yücel’in Açtığı Dava”, 8 Mayıs 1947.
- _____, “Milletlerarası İzmir Fuarı”, 14 Haziran 1947.
- _____, “Peker Hükümeti Dün Güven Oyu Aldı”, 27 Ağustos 1947.

- Vakit, “Bolşeviklerin Türkiye’ye Dair Bir Propaganda Filmi”, 7 Ocak 1947.
- _____, “Komisyon Seçimleri Yapıldı”, 8 Ocak 1947.
- _____, “C.Bayar İktidar Partisinin Gösterdiği Müsamahayı Nutkunda Belirtti”, 8 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Parti Kongresi”, 8 Ocak 1947.
- _____, “Bayar’ın Nutku Tasvip Edildi”, 9 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Parti Kongresi”, 10 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Partisinin Kongresi Gece Sabaha Karşı Sona Erdi”, 11 Ocak 1947.
- _____, “Osman Bölükbaşı’nın DP Kongresindeki Sözleri Protesto Edildi” 12 Ocak 1947.
- _____, “Eminönü Kongresi Yedi Saat Sürdü”, 13 Ocak 1947.
- _____, “Türkiye-Ürdün Dostluk Antlaşmasının Esasları”, 14 Ocak 1947.
- _____, “B.M. Meclisi Tarihinde İlk Defa Görünen Hadise, Salomon Adato’nun Milletvekilliği Meselesi” 20 Ocak 1947.
- _____, “Uşak Belediye Seçimi”, 27 Ocak 1947.
- _____, “Türkiye’de Komünist Tahrifatı”, 30 Ocak 1947.
- _____, “Türkiye’de Komünist Tahrifatı”, 30 Ocak 1947.
- _____, “Mareşalin Sözleri Üzüntü İle Karşılanacaktır”, 31 Ocak 1947.
- _____, “C.H.P İl Kongresi”, 1 Şubat 1947.
- _____, “İsparta’daki Hadise”, 2 Şubat 1947.
- _____, “H. Uran Partinin Durumunu ve Çalışma İstikametini Anlattı”, 3 Şubat 1947.
- _____, “C.H.P İl Kongresinin İkinci Günü”, 4 Şubat 1947.
- _____, “Bürhan Cahid’in Seçim Tutanağı Büyük Bir Çoğunlukla Reddedildi”, 4 Şubat 1947.
- _____, “Adato’nun Bir Yazısı”, 4 Şubat 1947.
- _____, “C.H.P. İstanbul İl Kongresi”, 6 Şubat 1947.
- _____, “İç İşleri Bakanı Diyor Ki”, 10 Şubat 1947.
- _____, “Komünist Tahrikleri Dolayısıyla İç İşleri Bakanının Yeni Demeci”, 10 Şubat 1947.
- _____, “Demokrat Partide İkilik”, 11 Şubat 1947.
- _____, “Recep Peker Kabinesinin Altı Aylık Çalışmaları”, 14 Şubat 1947.
- _____, “B.M.M Başkanı Hatay’da”, 17 Şubat 1947.
- _____, “Halil Mentese’nin Mektubu”, 26 Şubat 1947.
- _____, “Celal Bayar Beyanatta Bulundu”, 7 Mart 1947.
- _____, “Başbakan R.Peker Beyanatta Bulundu”, 14 Mart 1947.

- _____, “Başbakan Bugün İzmir’de Müstahsilin Büyük Tezahürleriyle Karşılanacak”, 31 Mart 1947.
- _____, “İzmirliiler Dün Gece Başbakanı Sevinç Gösterileriyle Karşıladılar”, 1 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan’ın İç Siyasete Dair Sözleri”, 2 Nisan 1947.
- _____, “İzmir’de Bazı DP Mensupları tarafından Nümayiş Teşebbüsü” 2 Nisan 1947.
- _____, “Demokrat Partinin Beyannamesi Yarıda Bırakıldı”, 3 Nisan 1947.
- _____, “R. Peker’in İzmir Gençliğine Hitabesi”, 3 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan’ın İzmir’de Dünkü Ziyaret ve Temasları”, 3 Nisan 1947.
- _____, “Başbakan’ın Manisa Nutku”, 5 Nisan 1947.
- _____, “Kenan Öner Aleyhinde Hasan Ali Yücel’in Açtığı Davaya Dün Başlandı”, 18 Nisan 1947.
- _____, “DP Meclisten Çekilme Tehdidini Gene Tazeledi”, 19 Nisan 1947.

- Vatan, “Bir Rus Gazetesinin Yalanı”, 3 Ocak 1947.
- _____, “Ragıp Baydur Acheson Görüşmesi”, 6 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Parti Büyük Kongresi Dün Celal Bayar’ın Nutku İle Açıldı”, 8 Ocak 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Nutku, İttifak ve Alkışlarla Tasvip Edildi”, 09 Ocak 1947.
- _____, “Tarihi Karar”, 11 Ocak 1947.
- _____, “C. Bayar ve A. Menderes’in Konuşması”, 12 Ocak 1947.
- _____, “Halk Partisi Divanında Görüşülen Meseleler”, 18 Ocak 1947.
- _____, “Truman Türkiye ve Yunanistan’a 400 Milyon Dolarlık Yardım İstedi”, 13 Mart 1947.
- _____, “Yardım Şartları”, 19 Mart 1947.
- _____, “Başbakan Menemende Kubilay Anıtı Önünde Bir Nutuk Söyledi”, 4 Nisan 1947.
- _____, “Büyük Millet Meclisi Pazartesi Günü Çalışmalarına Başlıyor”, 10 Nisan 1947.
- _____, “B.M. Meclisinde”, 17 Nisan 1947.
- _____, “Demokratlar Meclisten Çekilecekler Mi?”, 17 Nisan 1947.
- _____, “Halk Partisi İçinde Yeni Hizipler”, 17 Nisan 1947.
- _____, “Kenan Öner-Yücel Davası Başladı”, 18 Nisan 1947.
- _____, “Gelir Vergisi, İş Adamları Tasarısı ve İnceleniş Şekli Tenkid Ediyor”, 30 Nisan 1947.
- _____, “Dün Dinlenen Şahitler”, 8 Mayıs 1947.
- _____, “CHP Meclis Gurubunun Dünkü Toplantısı Yedi Buçuk Saat Sürdü”, 27 Ağustos 1947.

Yeni Sabah, “Demokrat Parti Kurultayı Dün Toplandı”, 8 Ocak 1947.

- _____, “Parti Lideri Celal Bayar’ın Çok Mühim ve Uzun Bir Nutku İle Açılan Dünkü Konuşmalar Tam Bir Demokrasi Havası İçinde Geçti”, 8 Ocak 1947.
- _____, “Ulus’un Bocalamaları”, 14 Ocak 1947.

- _____, “CHP Divanı Toplanıyor / Divanın Perşembe Günkü Toplantısının Metni”, 14 Ocak 1947.
- _____, “Demokrat Mebuslarından S. Adatto’nun Milletvekilliği Kabul Edildi”, 16 Ocak 1947.
- _____, “İsparta’da Taşla Öldürülen D.P. Reisi”, 18 Ocak 1947.
- _____, “C.H.P. Divanı Dün de Toplandı”, 22 Ocak 1947.
- _____, “Uşak Seçimleri”, 25 Ocak 1947.
- _____, “C.H.P. Divanı Devam Eden Toplantıların Ne Netice Vereceği Belli Değil”, 26 Ocak 1947.
- _____, “Uşak Demokrat Parti Başkanının Beyanâtı”, 26 Ocak 1947.
- _____, “Uşak Belediye Seçimi Dün Yapıldı”, 27 Ocak 1947.
- _____, “D.P. Uşak Seçimlerini Hükümsüz Sayıyor”, 29 Ocak 1947.
- _____, “Uşak Seçimi Hakkında”, 30 Ocak 1947.
- _____, “İçişleri Bakanının Tarizlerine Sayın Mareşal Çakmak Ne Diyor?”, 30 Ocak 1947.
- _____, “CHP İl Kongresi Yarın Toplanıyor”, 1 Şubat 1947.
- _____, “Mareşalin İçişleri Bakanına Cevabı”, 1 Şubat 1947.
- _____, “CHP İl Kongresi”, 2 Şubat 1947.
- _____, “C.H.Partisi İl Kongresinde Şiddetli Tenkitler”, 4 Şubat 1947.
- _____, “Bir Demokrat Milletvekili Daha Meclisten İhraç Edildi”, 4 Şubat 1947.
- _____, “Eskişehir’de CHP’nin Asabiyet Uyandıran Propagandaları”, 5 Şubat 1947.
- _____, “C.H.P. İl Kongresi Ulaştırma Bakanının Demeci”, 5 Şubat 1947.
- _____, “Komünistlik İsnadları Karşısında Mareşalin Beyanâtı”, 6 Şubat 1947.
- _____, “Senirkent Faciasının Korkunç Tafsilatı”, 8 Şubat 1947.
- _____, “Hasan Ali Yücel’in Mareşalden Sordu Sualin Cevabı-Evet, O Maarif Vekili Sizsiniz”, 11 Şubat 1947.
- _____, “Yücel Yine Ulus’un Kürsüsünde”, 23 Şubat 1947.
- _____, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası; Kenan Öner’in Yapacağını Söylediği Yeni İfşaat Merak ve Heyecan Uyandırdı”, 24 Şubat 1947.
- _____, “Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası”, 24 Şubat 1947.
- _____, “Halil Mentşe’nin İnönü’ye Mektubu”, 26 Şubat 1947.
- _____, “Bu İç Düşmanlar Kimler”, 27 Şubat 1947.
- _____, “Kabine Yine İtimad Kazandı”, 27 Ağustos 1947.
- _____, “Mareşal R. Peker İçin Ne Diyor”, 1 Eylül 1947.
- _____, “Mareşalin Resmi Niye Unutuldu”, 2 Eylül 1947.
- _____, “Milli Tarihe Karşı Böyle Bir Hareket En Azı Hakarettir”, 2 Eylül 1947.
- _____, “DP Meclis Grubu Toplantı Halinde”, 3 Eylül 1947.
- _____, “Kabinede Altı Bakan Değişti”, 5 Eylül 1947.
- _____, “İkinci Peker Kabinesi Teşekkül Etti”, 6 Eylül 1947.
- _____, “Peker’in İstifası Şehirde Nasıl Karşılandı”, 10 Eylül 1947.

- _____, “Demokrat Parti Yeni Hükümet Hakkında Ne Düşünüyor”, 19 Eylül 1947.
- _____, “Maliye Bakanının Mühim Demeci”, 1 Ekim 1947.
- _____, “Arslanköy Davası”, 5 Ekim 1947.
- _____, “CHP Meclis Grubunun Uzun Toplantısı”, 9 Ekim 1947.
- _____, “Kabine Müfritlerin İsteğine Uydu”, 11 Ekim 1947.
- _____, “CHP’nin Yeni Program ve Tüzüğü”, 19 Ekim 1947.
- _____, “Halk Partisinin Islahı İçin Son Ümid: Kurultay”, 20 Ekim 1947.
- _____, “Valiler Değişiyor”, 29 Ekim 1947.
- _____, “CHP Meclis Grubunun Dünkü Toplantısı”, 1 Kasım 1947.
- _____, “Müfritle Kati Hezimete Uğradı”, 1 Kasım 1947.
- _____, “Meclisin Dünkü Toplantısı”, 2 Kasım 1947.
- _____, “Nutkun Akisleri”, 3 Kasım 1947.
- _____, “Bütün Memleket Meseleleri Etrafında Başbakanın Verdiği Mühim İzahat”, 11 Kasım 1947.
- _____, “Antidemokratik Kanunlar Vardır”, 12 Kasım 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın Başbakana Cevabı”, 15 Kasım 1947.
- _____, “Kurultay Komisyonlarının Çalışmaları; İnönü CHP Başkanlığın Yetkilerini Terkediyor”, 24 Kasım 1947.
- _____, “Atıf İnan’a Yapılan İthamlar”, 25 Kasım 1947.
- _____, “İnönü Siyasi Hayattan Çekilecek”, 26 Kasım 1947.
- _____, “Celal Bayar’ın İki Mühim Nutku”, 2 Aralık 1947.
- _____, “CHP İnönü’nün Devlet Reisliğini İstismar Ediyor”, 6 Aralık 1947.

Zonguldak, “Demokrat Parti Kongresi”, 8 Ocak 1947.

- _____, “Birinci İdareciler Kongresi”, 24 Ocak 1947.
- _____, “C.H.P. Divanı Çalışmalarını Bitirdi”, 31 Ocak 1947.
- _____, “Büyük Millet Meclisinde İçişleri Bakanının Gizli Komünist Tahrirlerini Açıklayan Demeci”, 14 Şubat 1947.
- _____, “Gelir Vergisi Tasarısı Mecliste”, 2 Mayıs 1947.
- _____, “16. İzmir Fuarı Evvelki Gün Açıldı”, 22 Ağustos 1947.
- _____, “Recep Peker Çekildi. Yeni Kabineyi Hasan Saka Kurdu”, 12 Eylül 1947.
- _____, “İzmir Fuarı Kapandı”, 23 Eylül 1947.
- _____, “İnönü CHP Genel Başkanı Oldu”, 6 Aralık 1947.

Resmi Gazete, Sayı 6511, 21 Ocak 1947

- _____, Sayı 6543, 27 Şubat 1947
- _____, Sayı 7469, 29 Mart 1950

2.2.Ayın Tarihi

Ayın Tarihi, Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, No: 158, Ankara Ocak 1947.

_____, Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, No: 168, Ankara Kasım 1947.

_____, Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, No: 169, Ankara Aralık 1947.

3.Kitaplar

Ahmad, Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilge Yayınevi, Ankara 1976.

Akıncı, Turan, *Demokrat Parti 1946-1960*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2021.

Akşin, Sina *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

_____, *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

Albayrak, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004.

Armaoğlu, Fahir *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1915*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2012

Barutçu, F. Ahmet, *Siyasî Hatıralar (Milli Mücadeleden Demokrasiye)*, 21. Yüzyıl Yayınları, c.2.

Bayar, Celal, *Başvekilim Adnan Menderes*, der: İsmet Bozdağ, Truva Yayınları, İstanbul 2010.

Bila, Hikmet, *Sosyal Demokrat Süreç İçinde CHP ve Sonrası*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1987.

Bozdağ, İsmet, *Zaferle ve Şerefle Dolu Bir Hayat Celal Bayar*, Karakuşak Basın Yayın, İstanbul 1986.

Buran, Hasan, *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2005.

Çaylak, Adem, *Osman Bölükbaşı ve Siyasal Hareketi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010.

Çufalı, Mustafa, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, Cilt 1, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012.

Ekinci, Necdet, *Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997.

Erim, Nihat, *Günlükler 1925-1979 I*, Haz. Ahmet Demirel, İstanbul 2005.

Eroğlu, Cem, *Demokrat Parti Tarih ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara 2003.

Gevgilili, Ali, *Yükseliş ve Düşüş*, Bağlam Yayınlar, İstanbul 1987.

Goloğlu, Mahmut, *Demokrasiye Geçiş*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1982.

Göktepe, Cihat, *Demokrat Parti Örneği Üzerinden Türkiye’de Demokrasinin Gelişimi*, Akademik Düşünce Platformu Yayınları, 2014.

Gönlübol, Mehmet A, Haluk Ülman, A. Suat Bilge, Duygu Sezer, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.

Gürkan, Nilgün, *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

Hacir, Gürkan, *Efe Başvekil Şükrü Saracoğlu’nun Romanı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006.

İnan, Süleyman, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yayınları, Ankara 2006.

- Karakaş, Nuri, *Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri(1939-1952)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013.
- Karpat, Kemal Haşim, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1967.
- Kaynar, Mete Kağan, *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri*, İmge Kitapevi, Ankara 2007
- Koçak, Cemil, *Türkiye’de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)/Uzlaşma*, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.
- _____, *Türkiye’de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) CHP İktidarının Sonu*, C.6, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017
- Mete, Orhan, *Bütün Tafsilât ve Akisleriyle Demokrat Partinin Birinci Büyük Kongresi*, Ticaret Dünyası Matbaası, İstanbul 1947.
- Neziroğlu, İrfan ve Tuncer Yılmaz, *Hükûmtler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri (24 Nisan 1920- 22 Mayıs 1950)*, Cilt 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2013.
- Öner, Kenan, *Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi*, Osmanbey Matbaası İstanbul 1948.
- Özdemir, Hikmet, *Türkiye Cumhuriyeti*, İz Yayınları, İstanbul 1995.
- Sakal, Fahri, *Çok Partili Hayata Geçişte Tek Partinin Muhalefet Anlayışı*, Etüt Yayınları, Samsun 2008.
- Sarıbay, Ali, *Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler*, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2001.
- Toker, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları (1944-1973)*, Bilge Yayınevi, Ankara 1998.
- _____, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları-Tek Partiden Çok Partiye Geçiş*, İstanbul 1990.
- _____, *Tek Partiden Çok Partiye*, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul 1970.
- Topuz, Hıfzı, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013.
- Tuncer, Erol, *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara 2003.
- Uslubaş, Tolga, *Geçmişten Günümüze İlk Çağlardan Günümüze Dünya Tarihi*, Venedik Yayınları, İstanbul, 2016.
- _____, *Kronolojik Türkiye Tarihi- Geçmişten Günümüze Türkiye Tarihi*, Venedik Yayınları, İstanbul, 2016.
- Varlık, Ülkü ve Banu Ören, *Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler*, Der Yayınevi, İstanbul 2001.
- Yel, Selma, *Değişen Dünya Şartlarında Karadeniz ve Boğazlar Meselesi (1923-2008)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009.
- Yılmaz, Hasan, *Tarihe Düşülen Notlar-1 Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanlarının Konuşmaları-1(1 Mart 1924-14 Aralık 1987)*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2011.
- Yücel, Hasan Ali, *Dâvam*, Ulus Basımevi, Ankara 1947.
- Yücel, M. Serhan, *Demokrat Parti*, Ülke Kitapları, İstanbul 2001.

4.Makaleler

- Akdağ, Ömer, “Torosların Tepesinde Bir Demokrasi Destanı: Aslanköy Olayı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXV, Sayı 74, Temmuz 2009.
- Aral, Namık Zeki, “1948 Bütçesi Hazırlıkları”, *Tasvir*, 3 Eylül 1947.

- Baran, Cihad, “Cumhurbaşkanım Millet Meclisi seçer”, *Tasvir*, 11 Ocak 1947
- Cankara, Pınar Özden, “Rus Jeopolitiğinin Türkiye Coğrafyası ile Kesişim Alanları”, *Türk-Rus İlişkileri Üzerine Makaleler*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2012.
- Dülger, Bahadır, “Davullu Vali”, *Tasvir*, 16 Eylül 1947.
- _____, “Mareşal Fevzi Çakmak’ın Beyanâtı”, *Tasvir*, 28 Ağustos 1947.
- Ebüzziya, Ziyad, “Atıf İnan Hesap Vermeli”, *Tasvir*, 24 Kasım 1947.
- Emeç, Selim Ragıp, “Başbakanın Hem Hoşnutluk Hem Hoşnutsuzluk Uyandıran Demeci”, *Son Posta*, 12 Kasım 1947
- Emeç, Selim Ragıp, “CH Partisinde Yine İfrat Hâkimdir”, *Son Posta*, 12 Ekim 1947.
- _____, Amerikan Temsilciler Meclisindeki Muhalefet, *Son Posta*, 10 Mayıs 1947.
- Eraslan, Cezmi, “Çok Partili Siyasi Hayatın Kurulmasında Bir Dönüm Noktası: 12 Temmuz (1947) Beyannamesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C.6. S.22, 1998
- Ergin, Feridun, “Bütçe Hukukunda Reform İhtiyacı”, *Cumhuriyet*, 02 Ocak 1947
- Erim, Nihat, “Demokrat Parti Kurultayı Dağıldıktan Sonra”, *Ulus*, 12 Ocak 1947.
- Esmer, A. Şükrü, “Hürriyeti Baltalama Misakı”, *Ulus*, 16 Ocak 1947.
- Fenik, Mümtaz Faik, “Hürriyet Misakı”, *Vatan*, 12 Ocak 1947.
- Gülmez, Nurettin ve Arife Cibil Yıldırım, “Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davasının Türk Basınına Yansıması”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Kış 2021, 8-4, ss.1422-1454.
- Kamalov İlyas, İrina Svistunova, Atatürk’ten Soğuk Savaş Dönemine Türk Rus İlişkileri I. Çalıştay Bildirileri 14-15 Mayıs 2010, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011
- Kınalı, Gürhan, “Çok Partili Sisteme Geçişin Sancılı Kesitlerinden Biri: 1947 Yılı Bütçe Görüşmeleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl 15, Güz 2017, Sayı 23
- Sadak, Necmeddin, “Demokrat Parti’nin İlk Kongresi Dolayısıyla Bazı Samimi Düşünceler”, *Akşam*, 11 Ocak 1947.
- Şahin, İbrahim, “İktidar-Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde İnönü ve Menderes’in Siyaset Dili”, *Tarih ve Günce*, I/1, 2017 Yaz.
- Ulunay, Ref’i Cevat, “Yine Valiler Bahsi”, *Yeni Sabah*, 8 Ekim 1947.

5. Tezler

- Diyarbakir, Emrah, *Türkiye’nin Siyasi Coğrafyası: 1946-1999 Milletvekili Genel Seçimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002

6. Raporlar

- TBMM Adalet Komisyonu Raporu*, Esas No:5/57, Karar No:18, 20.02.1947.
- TBMM Tutanak Dergisi*, Hazırlama Komisyon Raporu, Dönem VIII, Cilt 3, Toplantı 1, 06.12.1946
- 1947 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu*, TBMM Basım Evi, Ankara 1946.

7.Tutanaklar

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 1, 13.12.1946

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 3, 06.12.1946

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 3, 18.12.1946

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 3, 30.12.1946

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 15.01.1947

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 29.01.1947

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 03.02.1947

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 12.02.1947

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 17.02.1947

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 19.02.1947

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 4, 21.02.1947

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 5, 28.05.1947

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 21, 30.11.1949

CHP Yedinci Büyük Kurultayı Tutanakları, 1947.

8.İnternet Kaynakları

1946-1950 Süleyman Atay, <https://gediz.bel.tr/EskiBaskanlarimiz> Erişim Tarihi:21.04.2021

Bolvadin Belediyesi Görev Yapmış Başkanlar, <https://www.bolvadinbelediyesi.com/profil-kategori/gorev-yapmis-baskanlar>

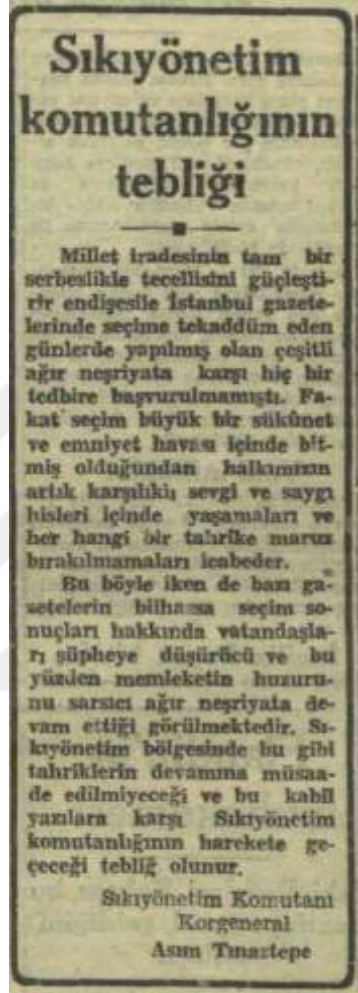
CHP Necip Fazıl'ın Ödülünü Gasp Etmiştir, <https://www.star.com.tr/kultur-sanat/chpden-necip-fazila-buyuk-saygisizlik-haber-988112/>

İzmir Basınında Hazin Bir Sayfa, <https://www.haberegeli.com/izmir-basininda-hazin-bir-sayfa-haberi-18723.html> Erişim Tarihi:08.05.2022

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>

EKLER

Ek 1. Sıkıyönetim komutanlığının tebliği¹⁰⁵⁸

¹⁰⁵⁸ Akşam, "Sıkıyönetim Komutanlığının Tebliği", 25 Temmuz 1946, s.1.

328

¹⁰⁶⁰ Tasvir, “Bütün Bir Gençliğin Marşını C.H.Partisi Kendine Mal Edemez”, 15 Eylül 1947, s.4.

330

Lalapaşa hâdisesi
Kaymakamdan
dayak yiyen
D. Parti Başkanı

Kaymakam aleyhine
bir dava açtı

Başkanın dayaktan sonra
alınmış resmi
(Yazısı 6 ıncı Sayfada)

Lalapaşa hâdisesi

Edirne, 19 — Lalapaşa kaymakamı Hüsni Giderin Demokrat parti başkanı Ali Şahinşahi efrat koğuşuna sürükleterek dövdüğünü haber vermiştik. Bu hususta Edirne Cumhuriyet savcılığının yaptığı ilk tahkikat henüz neticelenmemiştir.

Öğrendiğime göre hâdisi müretteptir. Esas maksat ve gaye Lalapaşa dahilinde ve kahvelerde yaptığı propagandalara mukabeleye teşebbüs eden Demokrat parti il idare kurulu üyelerini jandarma karakoluna celbederek dövmektir. İl idare kurulundan iki zatın hüviyetlerini tahkik için ve gümüş müstemirren Lalapaşada ikamet edeceklermiş gibi jandarma üst çavuşu Hüseyin tarafından yabancı defterine kaydedilmesi de böyle bir hareketin tertiplemiş olduğunu gösterir. Bu zatlarla birlikte aynı otomobilde Lalapaşaya gelen köy postası muhabirinin yabancı olduğuna göre karakola celbedilerek hüviyetinin tahkik edilmemesi ve yabancı defterine geçirilmemesi de şayanı dikkattir. Ali Şahinşahi Hüsni Gider hakkında ayrıca şahsî dava da ikame etmiştir. Bu mağdur vatandaşın vekâletini Edirne Baro reisi avukat Kemal Şağban fahriyen deruhte eylemiştir. Edirnenin diğer avukatlarının da aynı arzuyu izhar edecekleri haber verilmektedir. Ali Şahinşahi Cumhuriyet savcılığı tarafından Edirne Devlet hastahanesinde tedavi altına alınmıştır.

Edirne Demokratları bu hâdisi karşısında heyecan içindedirler. Recep Peker kabinesinin düşmesiyle zihniyetin değişmemiş olduğunu teessüfle beyan ediyorlar. Bu hususta geniş mikyasta bir miting tertibi de tasavvur edilmektedir.

12 temmuz beyannamesinin memleket dahilinde Halk Partisi hükûmeti tarafından ne şekilde karşılandığını ve tatbik edildiğini gösteren bu hâdisi teessüfe değer bir mahiyet arz-etmektedir.

¹⁰⁶² Son Posta, "Lalapaşa Hadisesi", 20 Kasım 1947, s.6.

Ek 7. Abdullah Demiralay'ın öldürülmesi ve dava süreci¹⁰⁶⁴

¹⁰⁶⁴ Ulus, "Baladız Köyündeki Cinayetin Duruşması", 18 Ocak 1947, s.3.

ÖZ GEÇMİŞ

Bahar ŞENTÜRK ACAR, Samsun Bafra Kızılırmak Lisesi’ni bitirdikten sonra Giresun Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Fındık Eksperliği bölümünden 27.08.2009 tarihinde mezun oldu. 2010 yılında Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümüne girdi. 2014 yılında Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans programına başladı. Yüksek Lisansını 26.10.2016 tarihinde bitirdi, 2017 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı’nda Doktora eğitimine başladı. Orta derecede İngilizce bilmektedir. Temel ilgi alanları, siyasi tarih, askeri tarih ve şehir tarihidir.

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0003-4768-8650

Yayınlar:

1. Şentürk Bahar, “Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Ortadoğu Politikası”, Cilt 6, Sayı 87, *Yeni Türkiye*, Ocak 2016, ss.48-68. (Nurhan Aydın ile birlikte)
2. _____, “Ortadoğu’da Şattülarap’ın Önemi ve Şattülarap Üzerindeki Çekişmeler”, Sayı 28, *Karadeniz*, 2015, ss. 63-75. (Nurhan Aydın ile birlikte)
3. _____, Ak Parti Dönemi Türkiye’nin Kafkasya Politikası, *Yeni Türkiye*, Cilt 1, Sayı 71, ss. 598-608, Temmuz 2015. (Nurhan Aydın ile birlikte)
4. _____, “Çanakkale Savaşlarında Şehit Olan Doğu Karadenizliler”, Sayı 14, *Bilimsel Eksen*, 2015, ss. 40-62. (Nurhan Aydın ile birlikte)
5. _____, “Halkevlerinin 1947 Yılı Faaliyetlerinin Basına Yansımaları”, *Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Güncel Araştırmalar-I*, Gece Kitaplığı, Haziran-2022, ss.383-402.
6. _____, “Cumhuriyet Döneminde Trabzon Vilayetinde Görülen Doğal Afetler”, *Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Güncel Araştırmalar-II*, Gece Kitaplığı, Haziran-2022, ss.341-356.